THEODOR KRÖGER

SATUL UITAT

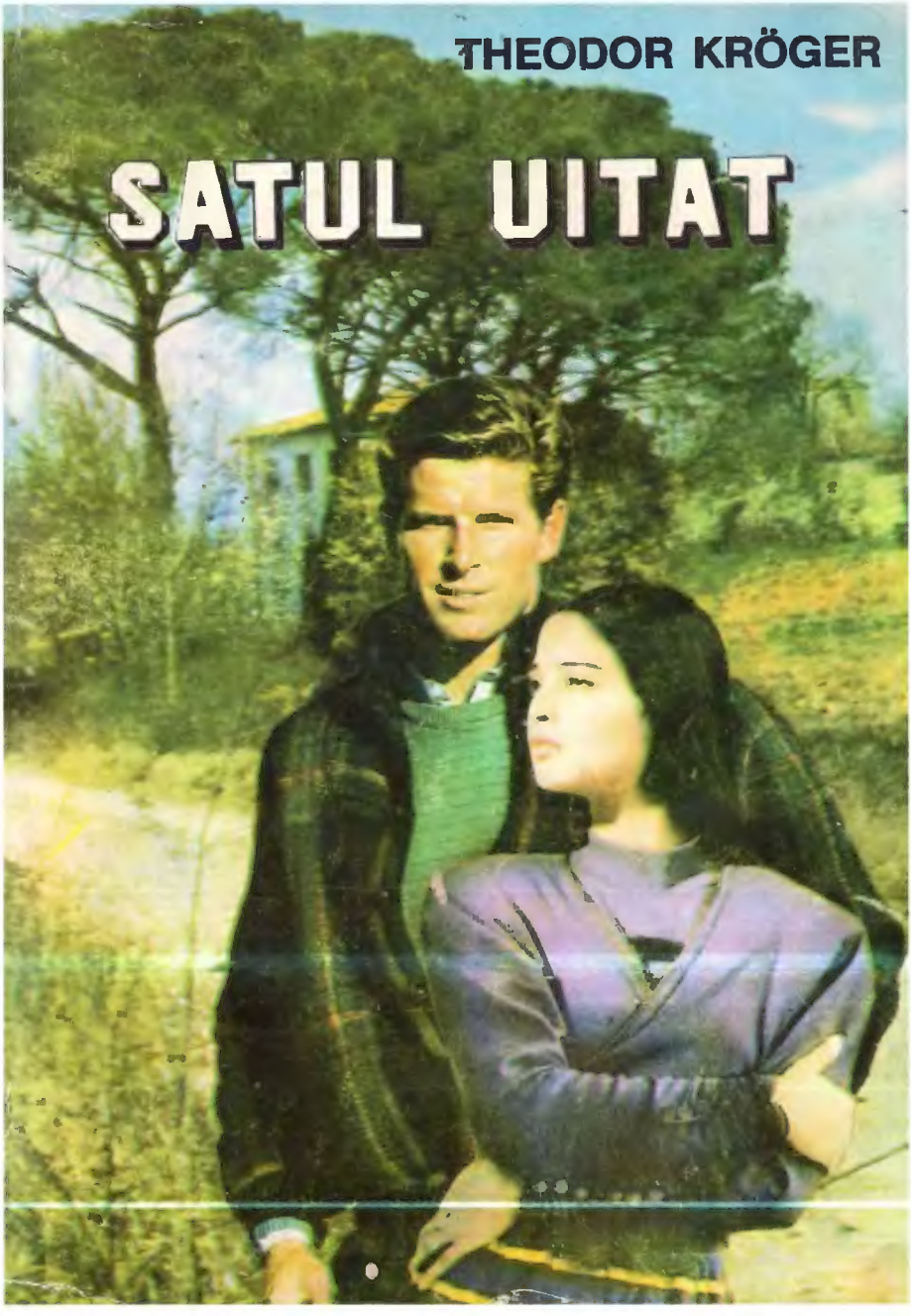

THEODOR KRÖGER

SATUL UITAT

THEODOR KRÖGER

Satul uitat

Patru ani în Siberia

Traducerea: RADU GRIGOROVICI

EDITURA RACUL
1993

Coperta: ADRIANA IONIŢĂ

I.S.B.N.: 973-95666-2-6

PREFAŢĂ

Acum douăzeci de ani, la graniţa cea mai de nord a Rusiei, o capcană îmi prinse piciorul şi o lovitură cu patul puştii înfrînse ultima mea încercare de rezistenţă.

Patru ani mai tîrziu mi-am revăzut totuşi patria — dar devenisem alt om.

Acest răstimp de patru ani, prietenii, camarazii şi duşmanii, care m-au înconjurat ca prizonier în fundul Siberiei, întîmplările şi simţămintele mele, am încercat să le descriu, astfel cum trăiesc încă astăzi în sufletul meu.

Poate că unele întîmplări nu mai sînt clare în memoria mea, poate că am uitat altele şi le-am descris din această cauză neexact —, dar această carte nu vrea să fie decît o încercare de a reda ceea ce a fost odată.

În toamna anului 1934.

Autorul

PARTEA ÎNTÎIA

ÎN LANŢURI

SCHLÜSSELBURG

Acceleratorul maşinii nu poate să se înfunde mai adînc în blocul motorului. Automobilul goneşte cu toată furia pe care i-o poate impune voinţa omenească. Indicatorul de viteză abia oscilează, arătînd maximul ce se poate obţine din materialul înfierbîntat.

Caii se ridică în două picioare, oamenii înjură şi strigă, stîlpii de telegraf defilează ameţitor, ca şi copacii, cîmpiile, pădurile. Lăsînd în urmă o dîră de praf, automobilul înghite kilometrii.

Nici curbele, nici drumul prost, nimic nu poate opri goana asasină a maşinii.

Parcă ar fi pornit necuratul în drum spre iad!

Demult, arunc din cînd în cînd o privire cercetătoare pe arătătoarele de pe tabloul de bord; vreau să-mi înfrîng destinul cu forţa.

Mîna nu-mi tremură pe volan.

În fine... o barieră taie drumul... culorile bine cunoscute alb-albastru-roşu... graniţa ruso-finlandeză de la Bieloostrov...

Sodaţii fac semne, înjură, strigă, trag. Brutal automobilul dă peste oameni, loveşte bariera, o sfarmă. Cîteva mişcări bruşte de volan, un vîrtej gros de praf... fracţiuni de secundă pline de nelinişte... în faţa mea se aşterne din nou şoseaua.

Ca un roi de muşte bîzîitore gloanţele trec pe lîngă mine... încă un roi... iar unul...

Motorul goneşte.

Chircit la volan, abia pot vedea şoseaua, privirea mea cercetează maşina. Radiatorul, turtit, stă lipit de blocul motorului, farurile sînt smulse.

Dar maşina mai merge, cunosc regiunea, încrucişarea de drumuri nu mă dezorientează. Trec prin pădurile finlandeze... În fine apar cîteva colibe. Frînez brusc în faţa gării Uusikirkko. Trei lovituri regulate de clopot,

întovărăşite de fluierul şefului de tren, şuieratul prelung al locomotivei mici. Dintr-o săritură ies din maşină, apuc geamantănaşul meu de piele, alerg spre tren şi sar pe treapta ultimului vagon.

Încă o privire asupra maşinii şi pădurea întunecoasă a Finlandei cuprinde trenul în mers.

*

Toată ziua o petrec ascuns într-o cameră de hotel din Tornea-Haparanda, orăşelul de frontieră dintre Finlanda şi Suedia. Sîntem la 10 August 1914.

După o cină îmbelşugată mă culc. Încerc să mă concentrez dar o încordare nemaipomenită pune stăpînire pe mine. Constat din nou, ca şi cum n-aş fi ştiut de mult, cît de luminoase sînt nopţile în Nord, cît de nepotrivite pentru fugă. Totul în cameră mă nelinişteşte. Pun bani pe masă, părăsesc micul hotel, ajung în sfîrşit în pădurea dorită; acolo mă pitesc într-un tufiş.

De nenumărate ori mă uit la ceasornic, dar se pare că nu vrea să se întunece mai mult. Cunosc exact linia frontierei, spre care mă strecor cu cea mai mare băgare de seamă, prin pădure. În sfîrşit, iată-mă la marginea pădurii.

Totul pare liniştit, fără mişcare. Cîţiva greieri ţîrîie în iarbă. Din cînd în cînd, păsărelele din pădure ciripesc somnoroase; gingaşe sunete se destramă vibrînd. Peste peisaj se întinde o ceaţă subţire. Departe în zare, printre trunchiurile luminoase ale mestecenilor, ochii mei par să zărească pietrele albe ale Suediei; libertatea!

Erau năluciri...

Mai privesc o dată în toate părţile. Mă ridic în picioare, răsuflu adînc, pornesc în fugă!

Fug cum nu alergasem niciodată pe un teren de sport.

Nu străbat nici o sută de metri şi aud în urma mea strigăte sălbatice.

Stai... stai... stai!

Cîteva împuşcături răzleţe, gloanţele trec şuierînd pe lîngă mine. Alerg, alerg din toate puterile mele şi mă bucur că sentimentele n-au aceeaşi rezistenţă la fugă cu mine, cu trupul meu tînăr şi antrenat.

Terenul devine accidentat, sar poate cîteva gropi, mă împiedic, cad, mă ridic, alerg mai departe...

Deodată simt o durere îngrozitoare, mă prăbuşesc la pămînt... de piciorul meu atîrnă o greutate enormă... am călcat într-o capcană!

Cu o sforţare nebună încerc să desfac firele blestemate, dar nu reuşesc. Strîng din fălci, mă ridic, mai şchiopătez cîţiva paşi. Cele dintîi santinele se apropie. Iată-le. Ce noroc, n-au arme! Cîteva lovituri puternice, simt stropi de sînge pe obraz, soldaţii cad. Uitînd de dureri, şchiopătez mai departe, mai departe, cît pot mai repede, nu mai am mult. Dar vin şi întăririle! Se

răspîndesc, mă împresoară, se aruncă asupra mea ca nişte urşi tineri şi greoi. Nici arta boxului, nici antrenamentul de ani de zile în jiu-jitsu nu-mi ajută; oamenii mi s-au agăţat de mîini şi de picioare. Pe deasupra duşmanilor mei, pe care îi întrec aproape cu un cap în înălţime, mai privesc o dată spre graniţă, spre libertate. Mă scutur încă o dată de trupurile omeneşti istovite de fugă, cîţiva cad din nou sub loviturile pumnilor mei, simt sînge cald pe mîini, văd braţe neînarmate agitîndu-se, feţe însîngerate, apoi văd un pat de armă...

O durere surdă, amorţitoare, în moalele capului... îmi pierd cunoştinţa...

*

M-am trezit legat de mîini şi de picioare, pe o laviţă, într-o cameră mică, văruită. Capul îmi era greu ca plumbul şi nu mă simţeam în stare să încheg un gînd lămuritor; mi se părea că mai sînt încă afundat în ceaţă şi că văd undeva pietrele albe de frontieră. Pe o bancă şedeau două sentinele înarmate pînă-n dinţi, care căutau să-şi ascundă pe rînd căscatul. Aerul era îmbîcsit de miros de picioare transpirate şi de pîine neagră. Pierdui din nou cunoştinţa.

Cînd mă trezii a doua oară, sentinelele somnoroase fuseseră schimbate cu două sentinele foarte vigilente, căci, imediat ce au deschis ochii, mă dezlegară, îmi aduseră apă de spălat şi o porţie înspăimîntătoare de terci de arpacaş cu unt. Cămaşa mi-era numai zdrenţe însîngerate, pantalonii rupţi şi ei şi plini de pete de sînge, faţa mi-era umflată, tot corpul ca după tortură.

Cel dintîi gînd lămurit se formă: „Eşti condamnat la moarte!" Mai nutream o slabă speranţă în legăturile mele cu autorităţile superioare ruseşti, printre care aveam mulţi prieteni.

Încadrat între baionete intru în cancelarie. Într-o parte se afla o masă mare, acoperită cu acte, din dosul căreia doi furieri neîngrijiţi se holbau la mine. Un colonel, urmat de o jumătate de duzină de ofiţeri, intrară în cameră cu gravitate exagerată şi ridicolă. Ca la comandă, furierii îşi băgară nasul în acte şi acum ofiţerii mă examinau curioşi, dornici de senzaţional şi şuşotesc între ei. Din nou uşa se deschise brusc şi ofiţerii amuţiră dintr-odată.

În cameră intră un domn mic, spătos, cu trăsături inteligente, îmbrăcat cu îngrijire, înaintează de-a-dreptul spre mine, fără a acorda vreo atenţie celor din jur. Mă priveşte adînc şi serios în ochi, eu iau poziţia de drepţi reglementară, pe care el o refuză printr-un gest.

— Ştiu cine eşti şi cum te chiamă.

În fraze concise îmi reaminteşte peripeţiile şi fazele fugii mele. Îi confirm toate afirmaţiile.

— N-au existat alte motive pentru fuga dumitale decît dragostea de patrie şi conştiinţa datoriei către ea?

— Nu.

I se pun în faţă toate lucrurile mele rupte, le cercetează cu atenţie; pînă şi mînuşile mele galbene de vară le destramă în bucăţele. Nu găseşte nimic.

— Ai servit în armata germană? îşi continuă interogatoriul.

— Da.

— Cu ce grad?

— Sublocotenent în rezervă.

— Faci parte din serviciul de informaţii german?

— Nu.

— Ai relaţii cu militarii germani?

— Da, în măsura în care am rude printre ei.

— Ai legături continue, directe sau indirecte cu ei? Primeşti ştiri de la ei?

— Nu, foarte rar. Relaţiile noastre sînt pur familiare.

— Ce limbi ştii?

— Germana, rusa, engleza, franceza.

— De ce n-ai devenit cetăţean rus, doar eşti născut la Petrograd?

— N-am avut nici un motiv să renunţ la cetăţenia germană.

— Ştii că ai ucis şaisprezece oameni?

— Luptam pentru libertatea mea şi nu sînt ucigaş. Prin fugă nu voiam decît să-mi îndeplinesc datoria faţă de patria mea.

— Nu te-am întrebat asta! Te-ai opus forţei de stat ruseşti! Sîntem în război! Putem face cu dumneata ce vrem!... Ştii că ai să fii executat?... Eşti bănuit de spionaj!

— .....?

— Pot fi sigur că te aşteaptă spînzurătoarea!

— Nu mi-e frică de moarte, fu răspunsul meu şi mă uitai hotărît în ochii lui.

— Mulţi au suţinut acelaşi lucru; să aşteptăm numai momentul potrivit. Ai mai auzit de fortăreaţa Schlüsselburg? De cazematele subterane? Acolo au învăţat mulţi să vorbească, mulţi au înnebunit sau s-au înnecat în timpul inundaţiilor.

Omul mă priveşte timp îndelungat, în tăcere. Ochii săi inteligenţi şi liniştiţi îmi cercetează faţa! O cută adîncă îi desparte sprîncenele stufoase.

— Ai o singură şansă de a scăpa de moarte.

Vocea lui sună acum liniştită şi solemnă şi totuşi percep o notă falsă în intonaţia ei.

— Nimic nu poate scăpa organizaţiei perfecte a Ohranei şi a serviciului nostru de contraspionaj. Ai petrecut suficient timp în Rusia ca să-ţi poţi da foarte bine seama de acest lucru. În timp ce te interoghez aici şi-ţi pun aceste întrebări lipsite de importanţă, vila dumitale de pe Kamenii Ostrov este cercetată din pivniţă pînă în pod. Cele mai mărunte şi neînsemnate lucruri sînt cercetate cu deamănuntul. Singura şansă pe care o mai ai este mărturisirea. Spune adevărul şi vei fi salvat. Dacă nu, vei fi spînzurat.

— N-am ce mărturisi.

— Îţi acord o jumătate de oră, spuse omul, ca şi cum nici n-ar fi auzit cuvintele mele. Hotărîrea este în mîinile dumitale. Gîndeşte-te la tinereţea, la părinţii şi la patria dumitale. Ai la dispoziţie o jumătate de oră! Pleacă!

Sînt recondus în celulă şi mi se dă mîncare bună şi din belşug; mi se permite chiar să îmbrac o pereche de ghete vechi. Din obişnuinţă îmi arunc privirea pe încheietura mîinii, acolo unde fusese ceasul de mînă, dar nu văd decît cureluţa. Îi desfac catarama şi o pun pe masă. Sodaţii de pază mă urmăresc curioşi, fără asprime şi fără gravitate, părînd să fi uitat de armele lor.

Cînd uşa se deschise brusc, ei tresar înspăimîntaţi. Sînt condus din nou în cancelarie. O tăcere deplină domneşte la intrarea mea, printre toţi cei de faţă.

— Domnule doctor inginer Theodor Kröger, timpul de gîndire a trecut...

Cuvintele par să vibreze în aer, apoi ele încremenesc în cancelaria simplă, ca şi chipurile oamenilor din jurul meu.

Privirea mea alunecă peste ghetele fără şireturi, peste pantalonii mei rupţi, pătaţi cu sînge, peste cămaşa în zdrenţe informe, însîngerate şi ele, peste trupul meu ars de soare şi umflat; peste zgîrieturile mari şi mici care sîngerau încet.

— Acesta ţi-e numele şi titlul pe care-l porţi?

— Da.

— Am vorbit la telefon cu Petrogradul. Perchiziţa din casa dumitale s-a terminat şi s-a găsit material compromiţător. Ei?

— N-am ce declara.

— Acesta-i ultimul dumitale cuvînt, domnule doctor Kröger?

— Da.

Cîteva clipe mai domneşte între noi o încordare reţinută şi tăcută. Apoi răsună abrupt şi furios un strigăt:

— Afară!

Abia la plecare aud voci înăbuşite, trezite parcă din somn, întretăiate de zăngănit de pinteni şi de săbii.

În curte trebuie să aştept puţin timp pînă la sosirea convoiului compus din patru soldaţi cu baioneta la armă şi un subofiţer. Străbatem orăşelul, trecem pe lîngă hotelul în care-mi petrecusem ultimele ore şi ne îndreptarăm spre gară. În jurul nostru se adună curioşi, care aleargă după noi. Într-un vagon de vite, ataşat la coada trenului, petrecem trei zile încheiate. Încet, încet, ne apropiem de Petrograd.

Sosim tîrziu după amiază în „Gara Finlandei". Aşteptăm căderea nopţii, apoi sînt condus prin străzi bine cunoscute, peste un pod de pe Neva, spre fortăreaţa Petru şi Pavel. Într-o poartă enormă se deschide o uşă mică, un schimb de cuvinte şi uşa se închide în urma noastră. O celulă întunecoasă, o cină frugală, mă trîntesc pe laviţa de lemn şi un somn de plumb mă cuprinde.

Cineva mă zgîlţîie de umărul gol. Un paznic cu o mutră de ţăran cumsecade îmi vîră în mînă un bilet.

„Mărturiseşte totul, n-are nici un rost să tăgăduieşti! Totul este pierdut! Tatăl tău".

Inima-mi zvîcneşte, mă uit în jurul meu. Celula este goală.

În uşă o gaură mică, minusculă... o privesc ţintă... Un ochi abia vizibil, abia perceptibil, pîndeşte în dosul ei...

Cu mîinile la spate măsor celula în lung şi-n lat, mult, mult timp. Afară este soare, mirosul apei din apropiere ajunge pînă la mine. Păşesc în lung şi-n lat, de la un perete la altul, în cerc, cruciş şi curmeziş.

Prin gaură ochiul mă pîndeşte, îmi urmăreşte mişcările. Uşa celulei se deschide încet. Un domn înalt, cărunt, cu trăsături regulate, distinse şi stăpînite, intră ţinînd o servietă sub braţ.

Îmi vorbeşte îndelung, călduros; vocea lui este armonioasă, convingătoare, expresiile alese cu iscusinţa şi cu viclenia unui vulpoi bătrîn. Îmi descrie cu măiestrie pe tatăl meu adînc mîhnit, pe mama mea bolnavă de moarte, vorbeşte despre abundenţa materialului compromiţător, îmi garantează plecarea mea, nestingherită în Germania, dacă-i comunic numele acelora care şi-au trădat, pe cît se pare, patria.

După un răstimp amuţeşte şi aşteaptă să vorbesc şi eu, ceva, oricît de neînsemnat, ca să-şi poată clădi pe această temelie acea monstruozitate de dragul căruia a venit aici. Privirile lui se opresc cercetătoare pe trăsăturile mele, alunecă de-alungul îmbrăcăminţii mele zdrenţuite, se reîntorc la obraz. Îşi examinează cu atenţie mîinile îngrijite, deget cu deget, îşi trece palmele peste părul pieptănat cu cărare.

Stau nemişcat pe laviţa mea, nemişcat rămîne şi omul de lîngă mine; parfumul unei vieţi confortabile pluteşte în preajma lui.

— Vezi, domnule doctor Kröger, dintre doi duşmani, todeauna unul este mărinimos şi altul josnic. Cel dintîi are toate avantajele, căci el este învingătoru' spiritual. Nu vrei să fii dumneata duşmanul mărinimos? reîncepe să vorbească omul.

Ridic încet capul surprins: pronunţase aceste cuvinte într-o nemţească fără cusur. Îmi vorbeşte despre noblefea de caracter, despre datoria fiecărui om de a înfiera acele elemente care rod ca un cancer ţara şi poporul despre îndatoririle unui ofiţer, despre cuvîntul de onoare, despre capitularea în faţa unui inamic mărinimos care şi-a găsit un potrivnic de o seamă cu el, despre lupta pentru patrie, luptă în care toate mijloacele sînt deopotrivă de admirabile, indiferent dacă moartea te aşteaptă pe front sau în dosul frontului inamic. Edificiul ofensivei sale psihologice este atît de convingător, atît de corect şi de bine închegat, încît nu am nici cea mai mică posibilitate de a-i provoca o spărtură.

— Îţi dau posibilitatea să te convingi singur. Voi da ordin ca servitorul dumitale să fie interogat în prezenţa dumitale.

— V-aş fi extrem de îndatorat, îi răspund eu.

Omul se ridică, se îndreaptă spre uşa celulei, bate şi dispare atît de încet, precum a venit.

Mai analizez odată biletul cu scrisul tatălui meu. Examinez fiecare literă în parte, fiecare ornament, punctele, începutul literelor. Ajung iarăşi la acelaşi rezultat: este un fals bine făcut! Este un fals! Oare scrisul tatei să-şi fi

modificat caracterul său obişnuit, invariabil, în urma ultimelor evenimente, a intimidărilor, a măsurilor de constrîngere, a ameninţărilor? Pe tata nu-l văzusem niciodată slab. Ştie să tremure şi mîna lui?

Mi se dă un prînz bun, o sticlă de vin, tutunul meu favorit, cu care-mi îndop surprins pipa, o celulă nouă, curată, însorită...

Spre seară, uşa se deschide. Apare paznicul cel blajin urmat de servitorul meu; pe tava, pe care o aşează în faţa mea pe masă, îmi aduce cina. Domnul cel elegant este şi el de faţă. Paznicul iese încet din celulă.

În faţa mea stă Ahmed, servitorul tătar. Are aspectul unui senoir exotic. Îngrijit ca totdeauna, cu părul pieptănat cu grijă, într-un costum de bună calitate, cu un pardesiu de culoare deschisă, cu mînuşi albe, imaculate. Obrazul lui rotund şi smead este proaspăt bărbierit, ochii negri şi puţin oblici par tot atît de indiferenţi, ca şi trăsăturile feţei.

— Servitorul îţi va raporta singur totul. Vreau să accentuez însă în mod expres că nu este influenţat de nimeni şi că nu-şi face declaraţiile sub presiune sau sub ameninţarea unor măsuri de constrîngere. Adevărat?

— Da, este adevărat, răspunde apăsat Tătarul.

Ştiu că minte!

De peste douăzeci de ani, Ahmed este în serviciul nostru. Eram copil încă şi mă aflam cu doica mea peste vară în Crimeea pe moşioara tatălui meu, cînd Ahmed se refugiase la noi, pentru a căuta protecţie contra tatălui său vitreg, un urs care-l omora aproape în bătăi pentru cea mai mică greşeală.

Ahmed fu ca şi vîndut mamei mele pentru o sută de ruble de tatăl lui vitreg. Fu instruit, urmă o şcoală superioară şi deveni însoţitorul meu permanent în aproape toate călătoriile mele în ţară şi în străinătate... Îi cunoşteam devotamentul şi fidelitatea; încrederea mea în el era nemărginită.

— Spune-i domnului Kröger tot adevărul, fără cruţare, interveni omul, invitîndu-l printr-un gest să înceapă.

Ochii mei întîlnesc ochii Tătarului. Întunericul lor este de nepătruns, toate tainele rasei zac în ei.

— Barin... începe el cu voce puternică şi limpede, jur pe Dumnezeu să spun adevărul, jur că nu sînt influenţat de nimeni...

Continuă să vorbească. Omul îl observă necontenit, cu încordare.

În ochii oblici, în coada ochilor, în cutele lor minuscule... acolo este adevărul, în scînteirile imperceptibile pe care mi le transmite pline de înţeles.

Ahmed este Mongol pur-sînge, urmaş demn al marelui său strămoş Gingis-Khan. Trăsăturile sale răsfrîng zîmbetul etern, îndatoritor al Asiei. Sînt lămurit.

Îl întrerup: — ... şi acest bilet provine într-adevăr de la tatăl meu? Este scris cu propria lui mînă?... şi întind Tătarului foaia de hîrtie cu cele cîteva cuvinte.

Răspunsul vine fără şovăire, sigur, hotărît şi apăsat:

— Domnul consilier l-a scris în faţa mea şi trebuia să-l duc îndată la fortăreaţă.

Şi din nou ochii lui zîmbesc numai pentru mine.

Îmi stăpînesc cu greu pornirea de a mă arunca în braţele Tătarului.

— Domnule Kröger, începe din nou Rusul, nu vreau să mai insist. Îţi acord cu plăcere o zi sau două de gîndire, pe urmă voi reveni. Hotărîrea o vei lua dumneata. Şi îndreptîndu-se spre Ahmed:

— Vino, noi ne-am făcut datoria şi ai grijă ca în vila domnului Kröger totul să fie iarăşi în ordine, probabil se va întoarce în curînd.

Omul se înclină, eu petrec cu privirea faţa indiferentă şi stăpînită a tătarului cu expresia ei de nepăsare. La uşă se întoarce, privirile noastre se încrucişează.

— Barin, nu uitaţi, vă aşteptăm, totul va fi în ordine.

Apoi rămîn singur.

Cinez încet şi tacticos. Golesc sticla de vin pînă la fund. Dorm neruşinat de bine.

După două zile, Rusul revine, serios, distins şi liniştit, ca şi pînă acum.

— Aş vrea să-ţi aud hotărîrea, domnule doctor Kröger!

— N-am ce spune.

— Asta înseamnă că nu vrei să mărturiseşti nimic?

— Nu, pentru că nu ştiu nimic.

— Acesta este ultimul, irevocabil, ultimul dumitale cuvînt?

— Da.

— Îmi pare rău, foarte rău, voiam să te ajut...

Şi în felul lui distins şi liniştit, stăpîn pe sine şi demn, părăseşte încet celula.

*

Îndată după aceea sînt transportat cu vaporul la fortăreaţa Schlüsselgurg.

În lumina apusului de soare se ridică în faţa mea masivul ei întunecat, spaima marelui imperiu, fortăreaţa Schlüsselburg. Cîmpia imensă şi pustie din jurul îngrămădirii enorme de piatră, scoate şi mai mult în relief greutatea apăsătoare a clădirii.

Groaza domneşte zi şi noapte în aceste locuri. Zidurile cenuşii şi roase de vreme au înghiţit blestemele celor chinuiţi aici pînă la moarte. Ele au văzut în taineţele lor mulţi nenorociţi cu sîngele îngheţat în vine şi-au devenit pentru vecie posomorîte şi înspăimîntătoare. Razele palide ale soarelui le luminează, dar nu le încălzesc niciodată.

Un drum scurt. Stau în faţa unei porţi masive de dimensiuni impresionante. O uşiţă se deschide, coloana noastră intră tăcură, cu săbiile trase. Lumina slabă a amurgului cade pe baionetele reci şi lucitoare, pe feţele respingătoare şi posomorîte ale paznicilor. Din toate părţile ne înconjoară ziduri întunecate.

Nu se pronunţă nici un singur cuvînt. Toţi tac, atît paznici cît şi prizonieri, îşi cunosc drumul şi de aceea toţi tac. Se aud doar paşi duri şi grei alături de paşi înfricoşaţi şi şovăielnici; pe acest drum prizonierii nu se vor mai întoarce niciodată în viaţa lor, căci el duce spre moarte.

Coborîm trepte.

Pămîntul exală spaimă şi groază, suflul lui mă cuprinde brutal. Miroase a umezeală şi a putregai. Şobolani se furişează pe lîngă noi. Călcăm în băltoace. Undeva apa picură monoton şi neîntrerupt.

Chiar dacă după zeci, sute sau mii de ani aceste ziduri se vor fi prăbuşit şi nu vor mai exista, acest petec de pămînt va fi în vecii vecilor împărăţia groazei şi umbrele morţilor se vor întîlni în veci aici, blestemînd şi hulind pe Dumnezeu.

Un coridor întunecat se deschide în faţa mea în lumina pilpîitoare. El se sfîrşeşte în gol, acolo unde nu este niciodată lumină. Pe delături sînt uşi scunde, ruginite, cu numere abia citeţe.

Una din ele se deschide, scîrţîind din ţîţîni. Noaptea neînduplecată a gurii ei larg deschise mă cuprinde. Uşa scîrţie, un zăvor greu se închide.

În jurul meu este golul negru, neţărmurit, nesfîrşit.

Undeva picură apa. Picăturile cad una după alta. Ele măsoară aici timpul pînă la moarte, pînă la izbăvire.

Tăcerea mă pîndeşte de pretutindeni, o simt cu toţi nervii. Mă împresoară, se furişează în preajma mea, prudentă dar sigură. Pune stăpînire mai întîi timid, apoi dintr-odată brutal, pe trupul, pe capul meu. Mi se pare c-o văd: într-o mînă duce moartea, în calaltă nebunia, al cărei hohot de rîs închiagă sîngele în vinele omului. Nu este oare nebunia însuşi neantul, poate chiar fericirea pe acest pămînt? Nimeni nu i-a scăpat din ghiare, aici...

Închid ochii, ca să nu văd nevăzutul din jurul meu. Încordarea întregului sistem nervos devine insuportabilă. Încet, încet de tot, numai datorită unei concentrări extrem de puternice destinderea vine treptat.

Uşa! Unde-i?

Spaima mă răsuceşte în loc, mă reped înapoi, apuc uşa ruginită. Ce fericit sînt că o pot atinge, că mă pot ţine de ea, numai de ea.

Ochii mei sînt larg deschişi, constat acest lucru cu mîna care mi-o petrec necontenit peste ei. Totuşi nu văd nimic, absolut nimic. Nervii văzului se încordează pînă la limita posibilităţii, provocînd o durere surdă în orbite. Ochii... nu văd nimic! Am orbit?... Poţi orbi oare datorită acestei încordări nebuneşti de a vedea numaidecît ceva? Este oare cu putinţă?

Lupt cu înverşunare; curajul este atît de mic faţă de laşitate, care este atît de mare şi de covîrşitoare. Lupt contra spaimei întunericului şi a tot ce se ascunde în el. Lupta durează mult, mă striveşte. Laşitatea a învins, căci m-am agăţat din toate puterile de uşă.

Totuşi hăul negru căscat în jurul meu mă atrage, îndepărtîndu-mă de uşă, şi nu mai am putere să mă împotrivesc.

Trebuie, vreau să ştiu numaidecît unde mă aflu, trebuie să pipăi totul, vreau să pricep, să înţeleg întunericul din jurul meu şi tot ce cuprinde în el ca obiect palpabil — ca uşa mea.

Mă ţin de ea, mereu mă întorc s-o pipăi. Mîinile mele dibuiesc de-alungul pereţilor; ei sînt umezi şi pe-alocuri cimentul s-a desprins. În aceste locuri a crescut muşchiu sau altă plantă moale şi lunecoasă. Precaut, pun piciorul pe pămîntul nevăzut, în hău negru, neţărmurit, nesfîrşit. Nu mi-au pus cumva capcane, fiare, gropi, să mă împiedic, să mă prăbuşesc în ele? Dibuiesc cu picioarele, cu mîinile, mă agăţ cu degetele de rămăşiţele zidului. Am necontenit senzaţia că cineva stă la spatele meu, că vrea să mă prindă, să mă trîntească la pămînt, să mă sugrume.

Aşa începe nebunia... dar mîinile caută, pipăie mai departe împrejur şi nu întîlnesc decît golul.

Piciorul meu încearcă bucăţică cu bucăţică pămîntul lunecos, mîlos. Şi deşi picioarele dibuiesc obosite, abia mă urnesc din loc. Tot corpul este o singură încordare îndelungată, necontenită.

Caut să observ primul colţ, dar nu-l găsesc... celula n-are colţuri sau putreziciunea şi umezeala le-au rotunjit cu timpul? Înaintez pas cu pas. Drumul nevăzut nu se mai sfîrşeşte. Voi regăsi uşa? Curios, încă n-am dat de nici un colţ şi totuşi am făcut un drum atît de lung.

Deodată mă aud gemînd de bucurie. Mîinile mele au apucat iarăşi uşa! Acum o cunosc, ea este fericirea mea cea mai mare, este singura mea noţiune palpabilă, concretă. Cînd am intrat în celulă, am văzut-o.

Neînchipuit de mare este cazemata! Spaţiul şi distanţele se şterg, nu există, şi sub impresia că mă aflu într-un spaţiu mare, mă cuprinde o senzaţie de fericire şi o linişte profundă. Spaţiul s-a concretizat aproape. Răsuflu adînc, uşurat.

Dar liniştea nu durează mult. Ceva îmi impune din nou să pipăi mai exact cazemata, s-o simt prin mijlocirea degetelor mele, s-o înţeleg cu mintea mea, s-o văd cu ochii mei lăuntrici.

Nu mă mai tîrăsc de-a-lungul pereţilor, merg de-a-dreptul, cel puţin încerc s-o fac. Golul nevăzut şi despotic mă împresoară iarăşi din toate părţile, vrea cu tot dinadinsul să mă înfrîngă, să mă doboare la pămînt. În spatele meu uşa stă ca un scut.

Picioarele îmi alunecă încet şi precaut. Întîi unul, apoi altul. Drumul nevăzut îl fac din nou anevoie.

Cu braţele întinse în lături, cu degetele larg răşchirate, orbecăiesc în jurul meu, dar nu prind nimic. Numai dacă ating tavanul scund, pămîntul sau cimentul se desprinde în fărîme. Degetele apucă ceva mişcător, viu, — pesemne un păianjen, căci simt cum aleargă mai departe pe trupul meu pe jumătate gol.

Din cînd în cînd mă opresc, desfac picioarele şi aştept să se întîmple ceva, ascult, ca şi cum ar trebui să aud numaidecît ceva. Nimic — liniştea adîncă, numai picăturile cad fără încetare, în ritmul lor uniform — cronometru al morţii, al izbăvirii care va veni odată şi odată...

Dibuiesc mai departe...

Mîinile mele ating, mi se pare, peretele opus. Fulgerător, creierul schiţează planul încăperii, dimensiunile ei: lungimea, lăţimea, înălţimea s-au precizat în mintea mea.

În clipa următoare ceva îmi aleargă peste picioare, sare pînă la genunchiul meu, chiţăie şi se agaţă cu dinţii de pantaloni! Un şobolan!

Îngrozit de atacul neaşteptat al vieţuitoarei scîrboase sar îndărăt. Hăul care mă pîndise de mult, fără încetare, pune pe deplin stăpînire pe mine. Mă izbeşte dintr-un perete într-altul şi îndărăt, mă clatin ameţit, dar pretutindeni dau de un perete. Şobolanul se bălăbăneşte de pantalonul meu, mă izbesc de uşă, mă agăţ de ea, înlemnesc de greaţă, de groază, de spaimă. Şobolanul chiţăie, îl ating, îl apuc şi-l arunc din răsputeri cît colo. Aud izbitura căderii lui undeva în apă şi putregai.

Cazemata neînchipuit de mare este un ţarc?! O cuscă?!

Conştiinţa îngustimii ei mă nelinişteşte, mă înnebuneşte pînă la turbare. Mă înăbuş. Celula măsoară cel mult doi metri pătraţi. Strîng convulsiv pleoapele, lipesc palmele din răsputeri de urechi, ca să nu mai aud cel puţin cîtva timp apa picurînd, ochii mă dor de încordarea necontenită de a zări ceva, urechile îmi ţiuie de atîta tăcere. Cît timp voi mai putea răbda? Sîngele îmi zvîcneşte ameţitor în tîmple, mîinile se lasă în jos, urechile ascultă din nou cu încordare, ochii privesc din nou ţintă în întuneric; sfîrşit de puteri, mă aşez pe pămînt şi mă spijin de uşa umedă. Trupul meu aproape gol este jilav; nici zdrenţele, nici mîinile mele ude nu-l mai pot încălzi.

Picăturile cad, una cîte una — cu o uniformitate brutală, infamă. Trupul slăbeşte, rămîne nemişcat, se prăbuşeşte în sine însuşi. Moartea mă cuprinde... şi nu mai pot să mă apăr?...

Stau în lumina fierbinte, scînteietoare a soarelui... vara, pe o pajişte îmbelşugată, împestriţată cu flori, în adierea lină a vîntului... merg şi merg şi minunea ne se mai sfîrşeşte... aceasata-i lumea largă, largă...

Pielea capului se încreţeşte! Părul se zburleşte! Ceva mă loveşte pe picior!

Mă trezesc dintr-o dată — spaima mă cuprinde — realitatea. Vreau să mă apăr, degetele pătrund în ceva cald, lichid — carne, pîine, scrumbie sau...?

Soarele, pajiştea, fiorile — au fost un vis!

Sorb cu lăcomie lichidul cald, mestec cele cîteva firimituri — este pîine. Pîine veche, cu gust de mucegai, poate că gustul îi vine de la degetele mele cu care am pipăit pereţii celulei, cu care am prins păianjenii şi şobolanii? Strachina de lemn am golit-o şi abia acum mă chinuieşte o foame năpraznică. De cîte ori mi-au împins strachina în celulă nu ştiu. Întunericul acesta fără conture, tăcerea, toate mă înconjoară de o veşnicie...

Cîteodată ritmul în care apa picură undeva în golul negru se accelerează, o vînă de apă se revarsă în cazemată, apa se urcă pînă la glezne, pînă la genunchi, mai sus, pînă la şolduri, pînă la piept, apoi scade tot atît de repede cum crescuse.

Cînd nivelul apei creşte în cazemata mea, ştiu că la Petrograd, în golful Finlandei, vîntul bate dinspre apus; atunci apa Nevei creşte, neavînd suficientă scurgere din lacul Ladoga, pe malul căruia se ridică fortăreaţa Schlüsselburg. Cînd vîntul bate dinspre apus, este timpul cel mai potrivit pentru bărcile cu pînze. Cine va naviga cu „Pescăruşul" meu? Ce frumos este yachtul meu, cu cabinele lui confortabile, cu dormitorul lui alb, cînd vîntul cîntă şi valurile mici mîngîie pereţii lui...

Într-un colţ, greu de recunoscut din cauza fărămiţării zidăriei şi a pămîntului, mi-am construit un fel de foişor. În locul unde zidul oferă mai multă rezistenţă mi-am săpat cu mîinile o treaptă. Dacă apa se va urca cumva mai sus decît pînă acum, mă voi cocoţa acolo ca să nu mă înnec. Vreau să fiu mai şiret ca ceilalţi. Oare predecesorilor mei le-a trecut aşa ceva prin minte?

Predecesorii mei! Ce fel de oameni vor fi fost? De ce fuseseră aduşi la Schlüsselburg? Să fi murit într-adevăr toţi cei care fuseseră închişi aici? Oare pe ultima filă a dosarelor care conţin rapoartele despre viaţa, peregrinările, faptele şi fărădelegile lor, stă cuvîntul prozaic: „Decedat după cîteva săptămîni de detenţie în celula întunecoasă...?"

Urmele lor s-au şters, nimeni nu-şi mai aminteşte poate de ei. Soarta le-a hărăzit să nutrească groaza cazematelor, pentru ca ea să poată năpădi pe alţii, pentru ca s-o păstreze omenirii, pămîntului, universului întreg, pentru vecie.

Umbrele lor străbat pereţii şi uşile de fier, plutesc de-alungul coridoarelor, se mişcă libere şi nestingherite în împărăţia lor, nimeni nu le poate opri, nimeni nu le poate închide drumul. Numai ochii obosiţi ai celor ce trebuie să-i închidă în curînd pe veci pot să le vadă. Mă vizitează adeseori şi atunci stăm de vorbă.

Toţi, indiferent dacă în faţa morţii fuseseră supuşi şi frînţi, tăcuţi şi nepăsători sau scîrbiţi, îngroziţi şi înnebuniţi, turbaseră, urlaseră, blestemaseră sau huliseră pe Dumnezeu, toţi veneau la mine şi-mi istoriseau viaţa lor, moartea lor — izbăvirea lor.

Singurul zgomot care-l aud este introducerea strachinei de lemn printr-o deschidere oarecare. Ea trebuie să fie undeva sub uşă dar scîrba profundă de toate vieţuitoarele care forfotesc nevăzute şi tăcute în întuneric îmi potoleşte curiozitatea şi n-o caut.

— Pune strachina sub uşă, mi-a spus odată un paznic. Nu ştiu de unde venise vocea. De atunci pun strachina sub uşă şi tac, nu vreau să vorbesc, să nu creadă cumva nătărăii că vreau să stau de vorbă cu ei.

Duşmanii mei cei mai înverşunaţi sînt şobolanii; se reped asupra mîncării mele şi trebuie să-i alung. Îi prind şi-i izbesc cu toată puterea de pereţii moi şi nu mai revin. Altădată le tai gîtul cu un ciob de sticlă pe care l-am găsit în mîncare şi las să-mi curgă sîngele cald peste mîinile reci. Ce cald este sîngele! Cînd începe inundaţia, îmi spăl mîinile sub vîna de apă.

Vorbesc în patru limbi. Traduc tot ce mai ştiu pe de rost, mă plimb cu paşi mărunţi prin cazemată şi, cînd ating cu degetul peretele fărîmicios, mă întorc. Acum îmi cunosc celula şi acest lucru mă liniştеşte.

Uneori sufăr de halucinaţii. Mi se pare că simt căderea necontenită şi regulată a picăturilor de apă pe frunte, ca şi cum aş sta culcat sub şuvoiul de apă, legat cobză, încît nu pot să-mi feresc capul. Atunci pipăi uşa, duritatea ei mă linişteşte.

Cîteodată stau rezemat de uşă şi mă înfior de scîrba care mă cuprinde. Şobolanii îmi aleargă peste picioare, păianjenii se lasă pe mine; atunci strîng pumnii, măsor cazemata în lung şi-n lat sau îmi învoiorez mădularele reci prin exerciţii de gimnastică, pînă mă cuprinde disperarea. Mă aliniez în rînd cu soldaţi invizibili şi le comand. Execut cu sfinţenie propriile mele comenzi.

— Tîmpitule! Stai drept cînd vorbesc cu tine! — şi mă înspăimînt de propria mea voce.

În faţa cui? În faţa morţii? În faţa nebuniei? Toate acestea nu sînt primele simptome ale nebuniei care se aproprie? Ea mă împresoară şi mă pîndeşte de pretutindeni, prin şobolanii, păianjenii şi toate jivinele scîrboase pe care nu le voi vedea poate niciodată... Mai sînt tare, mai sînt brutal! Cît timp, încă? Nu rîde cineva pe înfundate de mine? Rîde de rezistenţa mea care va fi înfrîntă, trebuie să fie înfrîntă? Auzi! Iarăşi! Încet de tot, de undeva din adîncimi nepătrunse...

Urechea mea, obosită de sforţarea zadarnică de a asculta necontenit, cu toată încordarea, un zgomot care nu vine, aude dintr-odată picurul apei. Ce curios gîlgîie! Iarăşi se urcă. Picioarele mi-s ude, pot răci... mă voi îmbolnăvi, voi fi învins, voi muri...

Vîna de apă se revarsă fără încetare în cazemată, apa se urcă. Îmi ajunge pînă la genunchi... la şolduri... la piept... apa creşte mai departe. Mă caţăr în foişorul meu. Apa creşte mereu. Mai are cel mult o jumătate de metru pînă la tavan. Trebuie să mă aplec peste apă, sprijinindu-mă cu spatele de tavan. Simt în faţa obrazului meu strachina de lemn plutind pe apă. Pe ceafa mea stau înghesuiţi unul într-altul doi şobolani. O bătălie crîncenă se încinge între ei şi un alt şobolan care a sosit înnot. Cu toate că stau cu mîinile în apă, îl zvîrl cu mîna dreaptă de pe mine, dar ei revin, se muşcă, chiţăie.

Un bulgăre mare se desprinde deodată din tavan, îmi cade în cap şi pe ceafă — şobolanii au dispărut dintr-odată, strachina s-a dat gîlgîind la fund.

— ...porci blestemaţi...!

În jurul meu apa plescăie domol, cineva rîde înfundat de răbufnirea ridicolă a mîniei mele.

Apa mi-atinge bărbia. Mi-au mai rămas deci numai vreo douăzeci de centimetri. Ca să cîştig mai mult spaţiu lipesc obrazul stîng de tavan. Păianjenii îmi aleargă pe faţă, mă înţeapă. Apa creşte mereu...

Urechea dreaptă este şi ea în apă, îmi strîmb gura ca să nu înghit mocîrla neagră şi puturoasă.

Dacă foişorul meu cedează?

O mască hidoasă, cu ochi pătrunzători, aiuriţi, nefiresc de strălucitori, cu limba scoasă de un cot, cu dinţi de fiară... rînjeşte, o văd limpede în faţa mea, se apropie, mă prind mîini reci, îmi pipăie trupul, îl amorţesc... ea este, o văd... e nebunia!

— ...Atenţiune! apa scade! Apa a scăzut! Apa scade! Scade mereu!...

Gura deformată pronunţă cu greu cuvintele. Este absurd, dar...

Nu, este realitatea!

Apa scade ca şi cum celula ar avea un ventil de scurgere.

Rămîn în viaţă...

Lupta aceasta trebuie s-o mai duc de două ori. Abia mai ascult de comenzile mele caraghioase. Brutalitatea mea s-a prăbuşit.

De două ori trebuie să-mi rod unghiile cu dinţii — aceasta-i măsura timpului pentru mine... opt pînă la zece săptămîni.

*

Pămîntul se despică, zăvorul uşei mele scrîşneşte, cineva o deschide brusc. Apare lumina tulbure a unui felinar.

Văd!

Baionete strălucitoare, feţe posomorîte, băltoace de apă.

— Ieşi afară! Înainte!

Mai pipăi odată uşa, duritatea ei este aceiaşi...Prin coridorul întunecat păşesc pe pămîntul mîlos, urc scări, o lumină palidă mă orbeşte, stau în curte.

Plouă cu găleata.

Ridic faţa spre cer, tremur. Faţa, mîinile întinse, buzele mi se umezesc de apa curată, o putere supra-omenească mă ridică, nu-mi simt greutatea trupului... mă prăbuşesc...

*

Mă trezesc încet, ca după narcoză. De undeva aud voci, dar nu înţeleg nimic. Un simţămînt plăcut îmi străbate corpul; simt din nou după mult timp, atingerea unei pînze; cineva m-a acoperit, şi tocmai această senzaţie, întovărăşită de căldura ce mi-a pătruns în toate mădularele, mă trezeşte cu desăvîrşire.

Ascult vocile.

— V-am spus că nu pot să ştiu cînd îi veţi putea lua neamţului interogatoriul. Inima îi este foarte slăbită.

— Are să mai trăiască, sau...

— Da, fără îndoială. Trebuie să aveţi cel puţin două-trei zile răbdare.

— Vă spuneam tocmai că l-au degradat pe Nicolai Stepanovici la gradul de soldat prost. Nici nu se gîndise la neamţ şi acesta a scăpat ca prin minune. Şase oameni s-au înnecat în cazemate, apa se urcase prea sus şi el nu raportase nimic, cu intenţie sau din neglijenţă. Închipuiţi-vă ce-ar fi fost dacă neamţul

privea uimită caietele mele şi hieroglifele, care deveniră cu timpul, şi după multă trudă, litere. Pentru această femeie ele au rămas totdeauna un mister. Diferendele dintre mine şi perceptori mi le aplana în felul ei caracteristic şi hotărît, dar dacă aceşti „ticăloşi"nu se conformau, băteau cu pumnul în, masă. „Să-mi lăsaţi copilul în pace!" şi inchizitorul tăcea. Seara, femeia pe care o iubeam mai mult decît pe mama, mă ducea în dormitor, mă silea să îngenunchez, se lăsa lîngă mine în genunchi, îmi împreuna mîinile stîngace pentru rugăciune, iar eu repetam cu toată evlavia în faţa icoanelor sfinte şi a candelei aprinse cuvintele neînţelese ale rugăciuni ei simple. Printre ploapele întredeschise vedeam zîmbetul dulce şi drăgăstos al doicii cînd îşi făcea cruce. Lumina candelei cădea pe părul ei blond, pieptănat îngrijit cu cărare la mijloc. În jurul meu totul era cufundat în linişte şi-i întorceam fericit zîmbetul. Iar noaptea, cum mă mişcam, cît de puţin în pătucul meu, ea era imediat lîngă mine, mă învelea cu grijă, murmurîndu-mi cuvinte dulci şi drăgăstoase.

Dimineaţa mă întîmpina plină de veselie, drăguţă, curăţică şi amabilă.

Duceam umăr la umăr lupta de toate zilele împotriva duşmanilor noştri, care voiau să ne răpească libertatea. Prin toată viaţa mea se împleteşte, ca un fir roşu, neuitată, credinţa în Dumnezeu, o credinţă nestrămutată pe care mi-a sădit-o în suflet această femeie admirabilă în toată naivitatea ei.

Mă îmbolnăvisem grav. Un consult de medici cu renume nu mai dădea nici o speranţă de însănătoşire. Din nebăgare de seamă cineva scoase vorba — a muri.

— Spune-mi trebuie să mor acum? îmi întrebai doica.

— Aş, prostii, medicii n-au habar!

— Dar de ce plîngi?

— Mi-e ciudă pe toţi proştii ăştia!

— Spune-mi, cînd mori, te doare?

— Nu, dragul meu, de loc.

— Atunci cum este moartea asta, cînd trebuie să mori? Ştii cînd ai murit? Poţi face ceva să nu mori?

— Moartea este partea cea mai frumoasă a vieţii, mă învăţa doica. Tatăl tău cel adevărat este Dumnezeu, iar în casa lui vei fi atît de fericit, cum nu vei fi niciodată pe pămînt.

Noaptea mă trezii de cîteva ori. Din depărtare sticluţele cu doctorii, luminate de candelă, mă priveau duşmănoase, căci nu mai voiam să aud nimic de ele. Tata îmi făcea pe plac, spunîndu-mi cu bunăvoinţă: „Eşti un Mecklenburghez veritabil şi încăpăţînat! Ca şi mine!" Îngenunchiată lîngă patul meu, ocrotitoarea mea se ruga. Îi prinsei capul blond în mîini. Îl sărutai. I-am tras capul spre mine, ea se culcă alături şi adormii cu capul meu înfierbîntat de febră pe pielea mătăsoasă a pieptului ei.

În zori mă trezii, dezamăgit. Nu murisem.

Peste tot se şoptea: „Doica a însănătoşit copilul prin rugăciunile ei". Tata îi dărui mai tîrziu o casă arătoasă în satul ei natal.

Cînd am împlinit zece ani mă trimiseră într-un pension, în Elveţia. Despărţirea de doica mea se răsfrînse luni de zile asupra vieţii mele sufleteşti. Era cea dintîi durere profundă întîlnită. Cu noii mei tovarăşi mă împrietenii repede. Tata îmi asigură o educaţie sportivă şi avu grijă de profesori de prima mînă; certificatele de studii urmară unul după altul; călătorii mult prin toată lumea şi devenii un bărbat cu pumnii solizi, vioi din fire şi cu ochii albaştrii ca marea, veseli şi zburdalnici. Prietenei mele, stabilită în satul ei natal, îi scriam cele mai înflăcărate scrisori de dragoste, iar mai tîrziu îi povestii primele aventuri amoroase mai puţin nevinovate. Moarte ei neaşteptată mă lăsă în singurătate deplină. Cu inima însîngerată mă despărţii de mormîntul ei. Dar credinţa în Dumnezeu şi curajul în faţa morţii rămaseră pe vecie adînc înrădăcinate în mine.

Făurisem planuri îndrăzneţe: am vrut să fiu pe rînd mecanic de locomotivă, vatman de tramvai, călăreţ în Texas, cel mai bun trăgător cu pistolul din lume, şeful unei expediţii ştiinţifice, căpitan de vapor. Tata mă potoli repede şi pentru totdeauna. Făceam pozne peste pozne: călare pe o bicicletă încărcată cu pachete enorme pedalam nebuneşte în zig-zag pe străzile cele mai frecvente ale Londrei spre a „provoca scandal public"; mă căţăram pe munţii Elveţiei pe cărările cele mai primejdioase, ca să vînez capre negre; încingeam bătăi crunte cu vagabonzii în localurile întunecoase ale Hamburgului, în loc să lucrez pe şantier, pentru ca să chem apoi la telefon din arestul unui comisariat de poliţie vreun prieten de afaceri spre a mă legitima; răbdam de foame la Paris şi-mi amanetam ultima haină pentru o aventură galantă. Toate acestea îl făcea pe tata să zîmbească cu bunăvoinţă. În armată învăţai disciplina şi apoi am început să lucrez în întreprinderile părinteşti.

Odată, unul dintre directorii noştri nu reuşeau să încheie o afacere. Îndrăznii să fac o observaţie măgulitoare pentru el.

— Dacă crezi că-ţi poţi permite să ai o părere în asemenea chestiuni, arată singur ce poţi. Nu prea sînt convins de aptitudinile tale, cu tot titlul de doctor inginer pe care-l porţi. Dacă reuşeşti să închei cu succes discuţiile începute, vei creşte în ochii mei, dacă nu, atunci meriţi cîteva palme. Şi acum, la treabă! Tata mă informă personal despre amănuntele afacerii şi încercai, pentru prima oară în viaţă, să închei o tranzacţie comercială.

Cumpărătorul, un domn mai în vîrstă, tată serios de familie, mă întîmpină cu experienţa şi superioritatea vîrstei sale. Comanda depindea de bunăvoinţa lui. Observai imediat că ar vrea să se distreze puţin la Petrograd. L-am convins că distracţii mult mai bune şi mai discrete se puteau găsi la Paris. Propunerea de a pleca imediat împreună i se păru fenomenală; abia după patrusprezece zile, bogate în lucruri văzute şi trăite, am revenit la Petrograd. Îi cîştigasem simpatia; a trebuit să-i promit că-l voi vizita în Siberia, unde puteam să mă stabilesc la el pentru toată viaţa, fără să mai lucrez nimic. Discreţia asupra trecutului se înţelegea de la sine.

Comanda pe care au primit-o turnătoriile noastre fură primul succes, ea ne aduse un venit apreciabil.

— Ai reuşit, Ted, tot eşti bun de ceva!

Această laudă din gura tatălui meu a fost răsplata mea cea mai mare.

Începui să apreciez sportul de a cîştiga bani, dar fără patimă şi fără lăcomie. Văzui cum poţi cumpăra orice şi aproape pe oricine, deosebirile erau doar cantitative. Mă amuzam cumpărînd oameni. Întîi refuzau, respingeau oferta, se răzgîndeau, se strîmbau, se încovoiau — şi iată-i cumpăraţi.

Recunoscui ridicolul deosebirilor de clasă, de cele mai multe ori cu desăvîrşire nefondate, ce se manifestau mai ales în Germania. Clasele se urcau reciproc, începînd cu proletarul de elită care nu considera pe „proletarul simplu" drept om deplin şi sfîrşind cu clasele cele mai de sus. Noi, cei din străinătate, nu le cunoşteam. La noi oricare om era stimat, indiferent dacă era ofiţer, muncitor sau meseriaş. Tata se pricepea să creeze cu generozitate existenţe noi, fără să facă vreo deosebire între un fost personaj important sau un muncitor sărman, ambiţios şi strîngător, de multe ori lipsit de orice pregătire. Fiecăruia îi strîngea mîna, pe fiecare-l bătea pe umăr şi adesea scria oamenilor cărora le procurase o slujbă, cîteva cuvinte: „Cum îţi merge? Mai pot face ceva pentru dumneata? Kröger".

Firma noastră îşi întinsese reţeaua de legături peste toată Rusia europeană şi asiatică. Aprovizionam Polonia, Ţările Baltice, Rusia centrală şi meridională, Siberia şi chiar Manciuria. Eram într-o zodie favorabilă; din an în an dzvoltarea devenea din ce în ce mai evidentă. Uzinele noastre lucrau zi şi noapte.

Eram mîndru de naţiunea care-i aparţineam, ca şi toţi ceilalţi conaţionali germani din Petrograd, iar atunci cînd izbucni războiul şi toate familiile ajunseră peste noapte în sapă de lemn, cînd averile le-au fost „etatizate", avutul răpit, existenţa ce şi-o cîştigaseră, luptînd din greu, sfărîmată, pînă şi cele mai mărunte lucruri de gospodărie luate, viaţa şi posibilităţile de muncă distruse pînă la temelie, cînd au fost surghiuniţi în interiorul Rusiei şi în Siberia, despărţiţi unii de alţii, atunci extrem de puţini au cerşit cetăţănia rusă. Aceia însă care o obţinură „din dragoste pentru patria lor", fură trimişi de guvern numaidecît şi cu drept cuvînt în primele linii, pentru ca vorbelor frumoase să le urmeze faptele corespunzătoare, pentru ca să-şi dovedească noua lor iubire!

Sportul de a cumpăra oameni îmi inspiră în curînd gîndul de a-mi ajuta în acest fel patria. În această privinţă n-aveam nici prepuşi, nici instrucţiunii, nici reguli de conduită, eram propriul meu şef şi lucram pe risc propriu. Din iubire pentru neam şi pentru patrie, pe care le iubeam şi le veneram ca pe ceva sfînt, păşii mai departe pe drumul pe care apucasem. Iubeam Mecklenburgul mai mult decît oricare ţară din lume, ca şi cînd aş fi trăit de sute de ani pe glia lui! Acest pămînt, şi numai pe el, trebuia să-l apăr.

Spectrul războiului amenința de mult pacea, țările nu ațâțaseră în zadar spiritele, una împotriva alteia. Mi-am spus: puntea peste care dușmanul va încerca să pătrundă în cetate va trebui slăbită.

Această punte a fost slăbită la timp...

Veni vara, Iulie 1914!

Cu cîteva săptămîni înainte am fost nevoit să trec în repetate rînduri frontiera germano-rusă la Eydtkuhnen-Wirballen. Revizia pașapoartelor și cea vamală devenise dintr-o dată foarte severe, dar expresia fețelor cunoscuților mei rămăsese deplin liniștită. Pentru noi nu părea să existe nici un motiv de neliniște, nici o frontieră și nici o percheziție. Mă primeau tot atît de prietenoși ca totdeauna.

La Petrograd domnea o mare încordare. Părerea generală a cercurilor componente și a militarilor era fără echivoc: „Război cu Germania — cu totul exclus!"

Cîteva zile înainte de declararea războiului, toți cei ce se mai aflau în străinătate se întoarseră val-vîrtej în Rusia, zorind cît mai repede spre casă.

Declarația de război este primită de mulțime cu cea mai mare însuflețire. Mase negre și compacte parcurg străzile. Înalții prelați binecuvîntează poporul, se organizează procesiuni cu cruci strălucitoare, se aud fără încetare urale, entuziasmul nu se mai sfîrșește. Țarul aduce la cunoștință țării că războiul va fi dus pînă la victoria finală. Generalul Rennenkampf jură să-și taie mîna dreptă în public, dacă nu va fi în șase luni de zile cu armatele sale la Berlin. Aliații își fac semne, se salută în extaz: *„Au revoir à Berlin!"*

Prăvăliile cu nume nemțești sînt devastate cît ai clipi. Pogromuri în stil mare sînt la ordinea zilei. Aliații prezintă guvernului rus socoteli kilometrice, căci și magazinele lor fuseseră devastate în cunoștință de cauză și din entuziasm. Se plătesc despăgubiri princiare — Rusia are bani!

Legația germană este luată cu asalt; mobilă, covoare, tapete, candelabre, totul este distrus, călcat în picioare, trîntit pe jos. Statuile de pe frontispiciul legației sînt doborîte cu ștreanguri în urletele de bucurie ale mulțimii. Pe balcon apare un pian, mulțimea îl primește entuziasmată. Disonanța ultimului lui acord răsună pătrunzătoare din sfărîmăturile de pe pietrele drumului.

Germanii și Austriecii între douăzeci și patruzeci și cinci de ani sînt declarați prizonieri civili și deportați în Rusia interioară și în Siberia. Tot ce este mai tînăr sau mai bătrîn este încărcat în vagoane de vite și expulzat fără prea multă cruțare peste granită, prin Finlanda, Tornea-Haparanda, Suedia în Germania. În cîteva ore existența acestor oameni fu distrusă — săraci lipiți, părăsiră Rusia cu numai douăzeci și cinci de funzi bagaje.

Ca o avalanșă înspăimîntătoare, copleșitoare, puhoiul dușmanilor se revărsă peste puntea de trecere în patria mea dragă.

Tatăl meu împărtăși soarta celorlalți germani credincioși patriei.

Pentru a treia oară un funcționar guvernamental încercă să-l convingă să devină cetățean rus.

Revoltat de această propunere, tata îl trînti la pămînt şi-l azvîrli afară ca pe un căţeluş; prietenii mei făcură toate sforţările pentru a trece sub tăcere afacerea şi reuşiră.

Pe urmă veni şi actul de expropiere a uzinelor, a tuturor întreprinderilor şi sucursalelor din toată Rusia; tata îl citi stînd în picioare, cu glas tare, rostind răspicat fiecare cuvînt. Era condamnarea sa la moarte...

Titanul se prăbuşi!... Pentru totdeauna!...

*

În celulă se făcuse întuneric. O lampă ardea, cineva veni la căpătîiul meu, închisei ochii.

De ce? Voiam să-i fur destinului cîteva ore? Pentru ce?

Deschid ochii. În faţa mea stă un om într-un halat alb şi mă priveşte peste rama ochelarilor. Ochii îi sînt blajini, trăsăturile feţei moi.

Mă întrebă: — Cum te simţi?

— Bine, îi răspund hotărît, deşi cu o oarecare greutate.

— Ţi-e foame, ţi-e sete, vrei să mănînci?

— Da.

Peste două zile sînt condus într-un birou. De faţă sînt o mulţime de militari civili. Interogatoriul în contradictoriu începe, ei încearcă din nou să mă facă docil. Dar eu sînt prea istovit, nu înţeleg întrebările ce mi se pun şi de aceea nu pot răspunde niciodată satisfăcător. Ore întregi se silesc în zadar.

Pentru ca verdictul să aibă motivare necesară, sînt învinovăţit de fugă, rezistenţă şi omorîrea a şaisprezece oameni. Nu mi se spune cînd şi unde i-am omorît pe aceşti şaisprezece oameni.

Mi se citeşte verdictul.

Cuvintele vin din mare depărtare, urechea le percepe, creierul le prelucrează, inima, şi cu ea tot corpul, tresar brusc.

— Condamnat la moarte prin spînzurătoare! Execuţie imediată!

— Acuzat, ţi se acordă în mod cu totul excepţional favoarea de a-ţi exprima ultima dorinţă. Dacă credem că este cu putinţă, ţi-o vom împlini.

— Rog să mi se permită să vorbesc cu generalul R. — spun eu cu greutate. Călăii mei şoptesc şi şuşotesc între ei.

*

Străbat alte coridoare, din nou se deschide undeva o uşă. O celulă mare, plină de oameni care tremură de frică, cu privirea îngrozită. Toţi au aceeaşi expresie a feţei: ochii holbaţi, aiuriţi, înnebuniţi, gura deschisă, căscată, părul răvăşit. Unii stăteau ghemuiţi pe podea, alţii stau pe bănci, alţii privesc ţintă, absenţi, în faţa lor. Cei mai mulţi plîng pe înfundate.

Soldaţii intră, strigă un nume, îl tîrăsc pe cel chemat cu forţa, din celulă, în timp ce alţii se ridică apatici şi-i urmează ca somnambulii.

Mă ghemuiesc într-un colţ. Podeaua de ciment este uscată, prin fereastră zăresc un petec îngust de cer albastru.

Se-nnoptează.

Toată noaptea soldaţii intră în celulă. De fiecare dată iau pe unul cu ei. Cînd apar în uşă şi caută numele pe foaia de hîrtie, la lumina felinarului, privirile noastre se agăţă de gura lor.

Acum... este rîndul meu... Aşa gîndim cu toţii...

Unii strigă înainte de a fi fost chemaţi. Ei îşi citesc numele de pe buzele soldatului, care-l rosteşte mai întîi pentru sine.

Cine a fost dus nu se mai întoarce.

Se luminează de zi.

În faţa mea mai stă un singur om cu înfăţişare sălbatică, cu trăsăturile brutale. La rostirea numelui său rămîne nemişcat, un soldat îl ridică.

În aceeaşi clipă el se repede asupra soldatului, îl strînge de gît şi-l muşcă cu gura larg deschisă de gîtlej. Amîndoi se prăbuşesc la pămînt. Alţi soldaţi vin în ajutor, înfig baionetele în trupul ucigaşului. Cît ai clipi, îl iau pe sus şi dispar cu el pe uşă; nu ştiu dacă era viu sau mort.

Trupul soldatului rămîne în celulă.

Cu iuţeala fulgerului îmi croiesc un plan. Să îmbrac uniforma soldatului.., poate reuşesc să scap... Este prea tîrziu. Alt grup de soldaţi, sub comanda unui ofiţer, apare.

— Scoală-te!... îmi citeşte plin de respect, accentuînd fiecare cuvînt: „Din ordinul special al Forului Suprem se comută în mod provizoriu condamnarea la moarte prin spînzurătoare în deportarea pe viaţă în Siberia".

Soldaţii stau în poziţia de drepţi, ofiţerul salută şi-mi înmînează stîngaci hîrtia spre semnare.

Soldaţii mă scot cu greu din aerul îmbîcsit al celulei, în curte. Urcăm apoi multe trepte, dăm într-un coridor mic, o uşă... „Dă-i ceva de mîncare", spune o voce. Uşa se deschide: aici e soare! Ameţit, mă îndrept spre pata de lumină de pe podeaua celulei, cad, îmi îngrop faţa în mîini şi plîng. Soarele mă orbeşte...

Mai tîrziu îmi repet fără încetare două cuvinte din verdict.

„Provizoriu!" Oricînd verdictul poate fi comutat din nou, oricînd poate să mă spînzure. Împotriva acestei situaţii sînt neputincios, cît timp mă aflam în mîinile duşmanilor mei. Nimic, afară de fugă, nu mă poate salva!

„Pe viaţă!"Războiul nu poate dura la infinit, este exclus. Asta mă linişti.

Aveam de ales: să evadez sau să aştept sfîrşitul războiului. Dar ce garanţii mi se oferea că într-adevăr execuţia nu va avea loc? Ce ştiam despre viaţa în închisoare? Nu eram oare expus bunului plac al paznicilor, al autorităţilor, întîmplării oarbe? Pe de altă parte, nu aveam oare şanse enorme pentru evadare: cunoştinţa perfectă a limbii ruse, a oamenilor şi a ţării? Nu-i aveam în mînă, prin tăcerea mea de pînă acum?

Norocul m-a favorizat totdeauna. Poate, — da, aşa va fi, — într-un moment potrivit, noaptea sau în timpul lucrului, voi sta puţin mai la o parte, o clipă de neatenţie a paznicului, mă voiu îndepărta din ce în ce mai mult, o pădure deasă, oameni înspăimîntaţi care mă vor servi de frică, puţintel noroc... Alţii n-au evadat, n-au scăpat?

Poate, da, poate voi reuşi şi eu.

Şi la gîndul acesta devenii chiar vesel.

*

Ziua următoare am fost chemat la îmbrăcare.

Doi furieri, incolori şi neîngrijiţi, şedeau în dosul unei mese pline cu acte. Am fost fotografiat din faţă şi din profil, mi se luară amprentele digitale şi toate amănuntele fură notate şi înregistrate.

Îmi aduseră uniforma de puşcăriaş. Haina şi pantalonii erau din stofă groasă, aspră, de culoarea cafeniu-cenuşiu, chipiul fără cozoroc, de aceeiaşi culoare. Cămaşa, izmenele şi haina mi se potriveau oarecum, dar pantalonii, mi-erau cu mult prea largi şi am întins fără să vreau mîna după centura pantalonilor mei vechi.

Dar privirea ofiţerului de poliţie fu mai repede decît mîna mea. Îmi smulse centura din mîini cu cuvintele: — Ţi-ar conveni, de, să sugrumi pe careva cu ea! şi o azvîrli cît colo. Neştiind ce să fac, şedeam în picioare, în timp ce pantaloni îmi alunecau pe vine. Oameni din jur rînjeau pe ascuns şi chiar ofiţerul părea că-şi stăpîneşte cu greu rîsul. Căutai cu privirea un obiect care să înlocuiască centura. Descoperisem pe masă un capăt de sfoară destul de tare, pusesem mîna pe el şi mă pregăteam să-mi domesticesc pantalonii rebeli, cînd altă mînă mi-l smulse dintre degete: — Asta-ţi mai lipsea, vită, pesemne că vrei să mai ucizi cîţiva oameni!...Toate privirile se îndreptară asupra mea cînd îndrăznii să spun: —Toată viaţa nu pot să stau cu pantaloni în mînă!... Pe feţele tuturor se putea citi o nedumerire vădită, pînă ce, la ordinul ofiţerului, fu chemat un croitor.

Croitorul apăru: nepieptănat şi nebărbierit, neglijat şi plin de aţe şi de scame, pe nasul caracteristic de — abstinent — o pereche de ochelari cu ramă cîrpită cu aţă de cusut. Se apropie cu mişcări săltăreţe şi-mi cercetă pantalonii nu numai cu ochii, ci parcă şi cu nasul. Cu o mişcare hotărîtă scoase foarfeca lui cea mare, din două tăieturi repezi şi inimoase pantalonii mei se micşoraseră cu o porţiune triunghiulară; un ac sprinten recusu locul cu aţă groasă. Evrica! Pantalonii erau îmblînziţi.

Între timp furieri terminaseră coaserea actelor mele în dosar. Ofiţerul se apropie de mine şi, apăsînd asupra fiecărui cuvînt, spuse cu gravitate, deosebită:

— Măi, cea mai slabă încercare de evadare şi nici o putere din lume nu te poate scăpa de ştreang. Asta să ţi-o bagi în cap!

Mă reconduseră în celula mea prietenoasă şi însorită. Cîteva zile le petrecui în singurătate desăvîrşită. Mîncarea era bună şi abundentă şi astfel îmi revenii repede. Gimnastica şi plimbările mele prin cameră, singurele mele ocupaţii, la care asista adeseori, privind curios prin gaura din uşă, paznicul, au redat trupului meu elasticitatea şi puterea de rezistenţă de odinioară. În acelaşi timp elaboram cele mai îndrăzneţe planuri de evadare. Trebuia numai să aştept cu răbdare deportarea în Siberia.

Lovituri de pumn în uşă.

— Pregăteşte-te! Şi iarăşi se făcu linişte în noapte.

Îmi pun căciula în cap şi sînt gata.

Peste puţin timp uşa se deschide brusc.

— Ieşi afară!

Ajung în curtea mare împrejmuită de ziduri înalte şi cenuşii. În mijlocul curţii o mulţime de prizonieri. Unii sînt îmbrăcaţi în haine de puşcăriaşi, alţi în hainele lor civile. Feţele bărbaţilor sînt încordate. Ce-i aşteaptă oare? Pe toţi îi copleşeşte verdictul îngrozitor: Siberia. Afară urlă vîntul, aducînd cu el răceala mării din apropiere.

Oameni cenuşii stau supuşi, înfricoşaţi, cu legăturile în spinare, paznicii înjură şi zbiară în gura mare, baionetele lucesc, lumina tremurătoare şi fantastică a făcliilor luminează grupul sinistru.

— Siberia!

Cuvîntul acesta îl rosteşte de obicei numai în şoaptă.

Deportaţii în Siberia nu se mai reîntorc. Iar dacă totuşi cîte unul a revenit, atunci el este cărunt şi tăcut pentru vecie. Nici un zîmbet nu-i mai luminează faţa. Stă ore întregi nemişcat, de obicei undeva la soare, priveşte ţintă în faţa lui sau scrutează depărtările. Ochii lui văd pînă departe, nesfîrşit de departe. Pare să aştepte necontenit ceva... moartea? Ce altceva ar putea să aştepte un om ieşit din — casa morţilor?

Poarta uriaşă, neagră, se deschide gemînd, în silă, ca şi cum s-ar opune forţei brutale a oamenilor. Ea deschide acestor nenorociţi drumul spre chinuri, spre moartea înceată, drumul spre pierzanie.

Coloana sinistră a condamnaţilor la moarte iese încet pe poartă, oamenii calcă, parcă ghetele lor ar fi tălpuite cu plumb. Păşesc în noapte. Noaptea îi înghite, au dispărut cu toţii...

STÎLPUL DE GRANIŢĂ

Eram de mai multe săptămîni printre puşcăriaşi. Plini de păduchi, de ploşniţe, bărbos, sălbăticit, un animal omenesc între semenii mei. De ceilalţi mă deosebeam cel mai mult prin statura mea înaltă, viguroasă, şi printr-o pază mult mai severă decît cea a criminalilor celor mai fioroşi. Zi şi noapte mă

aflam sub observaţia cea mai strictă, iar noaptea cînd dormeam istovit şi flămînd pe podeaua rece de ciment sau pe o laviţă goală, o rază orbitoare de lumină cădea adesea prin ferăstruica celulei, cercetîndu-mi faţa.

Ne mînau pe orice vreme, cînd cu trenul, cînd pe jos, pe şosele desfundate, de la o gară oarecare spre o închisoare oarecare, sau de la o închisoare oarecare spre o gară oarecare... Mai departe, tot mai departe... Încotro... nu ştia nimeni... şi nici nu trebuia să ştie.

Te scoli de pe o laviţă de lemn sau de pe podea îţi înveleşti cu cea mai mare grijă picioarele într-o grămadă de zdrenţe. Ele ţin locul ghetelor pentru cei mai mulţi dintre noi. Le scoteau din picioare numai cînd celula este încălzită, ca să le uscăm, altfel nici nu le dezlegăm. Îmbraci uniforma zdrenţuită de puşcăriaş, îţi pui căciula la întîmplare în cap şi eşti gata.

Pe urmă trebuie să aştepţi. Aştepţi pînă se deschide uşa celulei, paznicii apar şi ne mînă la vre-o gară sau la muncă.

Într-o zi, transportul nostru fu coborît din tren în apropierea unei gări, la marginea unui orăşel oarecare. Am stat timp îndelungat în ploaia care se revărsa curgînd şiroaie, ne udasem pînă la piele şi degerasem de-ţi era mai mare mila. Nu mîncasem de cîteva ceasuri nimic. Murmurul, care se ridică din ce în ce mai puternic printre puşcăriaşi, fu înăbuşit cu lovituri de bici.

La amiază sosi alt transport de prizonieri. Un puşcăriaş uriaş îmi atrase îndată atenţia.

În fine, paznicii ne mînară mai departe; înjurăturile şi loviturile bicelor împletite cu sîrmă nu mai reuşeau să ne înlăture. Unul după altul, oamenii uzi pînă la piele, degeraţi, flămînzi, căzură. Fură aruncaţi, pe jumătate morţi, ca nişte butuci de lemn, în duba care ne urma şi în care se aflau puşcăriaşii bolnavi; unii dintre ei nu mai aveau adesea decît cîteva ore de trăit şi totuşi erau tîrîţi după convoi. Nici o boală, oricît de gravă, nu forma un motiv valabil pentru a rămîne în urmă, doar moartea constatată în mod oficial putea salva cadavrul de maltratările la care continua să fie supus.

Mergem în ultimul rînd al coloanei. Alături păşea uriaşul pe care nimic nu-l putea scoate din fire. În urma noastră trei paznici.

— Haide, îmi zise uriaşul, dacă noi doi nu vom fi în stare să răzbatem, atunci nici unul nu mai rămîne în viaţă. Ce bucurie pe paznici! Vor trebui să se păzească unul pe altul şi să-şi tragă bice.

Mă privi ştrengăreşte cu coada ochiului, dar în aceeaşi clipă îl nimeri o lovitură îngrozitoare de bici şi-i zmulse căciula, aruncînd-o cît colo. Altă lovitură tot atît de puternică îl lovi în plin obraz, umplîndu-l îndată de sînge. Nici un strigăt de durere nu ieşi din gura uriaşului; aruncă doar călăului o singură privire şi mîna care se ridicase pentru a treia lovitură căzu neputincioasă; privirea lui făcuse să-i îngheţe sîngele în vine.

— Haide, ia-o din loc, i-o spuse în şoaptă şi rămase cîţiva paşi în urmă.

Păşirăm în tăcere mai departe... Uriaşul nu-şi şterse sîngele de pe obraz... mergeam alături şi tăceam...

Ne primi o celulă mare, fără laviţe şi fără bănci. Într-un colţ, o sobă mare. Căldura era insuportabilă. Ne dezbrăcarăm, scoaserăm zdrenţele murdare şi puturoase din picioare şi ne îngrămădirăm în jurul sobei.

Ni se aduse mîncarea, o ciorbă cenuşie şi fierbinte, în care pluteau scrumbii şi castraveţii. Cîte o bucată mare de pîine neagră pentru fiecare.

Infometaţii se aruncară ca nişte fiare sălbatice asupra mîncării, îşi smulseră unul altuia pîinea din mînă, apucară scrumbiile şi castraveţii cu degetele lor care, ca şi ale mele, nu văzuseră de săptămîni de zile apa şi erau acoperite cu un strat gros de murdărie, şi înghiţiră cu nesaţ tot ce le căzu în mînă.

Atunci, tovarăşul meu uriaş se ridică deodată, zbieră la ei, şi cît ai clipi se făcu o tăcere de mormînt. Se apropie de unul şi de altul şi în puţin timp luase pentru el şi pentru mine porţia cuvenită de mîncare. Dar abia înghiţisem prima îmbucătură şi puşcăriaşii luară faţă de noi o atitudine ameninţătoare. Unul dintre ei se apropie de noi, se legănă provocator pe şolduri, şi înainte ca uriaşul să fi băgat de seamă, omul ridicase mîna să-l lovească. Dar mîna mea fu mai iute şi am parat lovitura. Aceasta fu semnalul pentru ceilalţi, ca să se arunce asupra noastră.

Nu era cine ştie ce greutate să te aperi de cei cîţiva indivizi. Priceperea mea în tehnica boxului îmi fu foarte utilă. În timp ce ceilalţi loveau la întîmplare, fiecare lovitură a mea nimerea o ţintă descoperită şi succesul se arătă repede; cel dintîi atac l-am respins net. Uriaşul nici nu se sculase. Privea scena cu toată liniştea şi părea mulţumit de mersul bătăii. Mi-era frică de mîinile lui, căci o singură lovitură a lui şi puşcăriaşul obraznic n-ar mai fi fost printre cei vii — şi încă cîteva ore tovarăşul meu ar fi fost executat.

Puşcăriaşii însă se răzgîndiseră; vroiau să ne atace în grup compact, fără nici o excepţie.

Se apropiară încet şi pe furiş; noi şedeam într-un colţ, ca să avem cel puţin spatele asigurat.

Îl rugai fără încetare pe uriaş să-i „sperie" numai pe nemernicii ăştia cu pumnii lui, să nu-i omoare degeaba.

El însă urlă: — Care mă atinge, îl fac terci! în timp ce ochii îi rîdeau ca unui băieţandru neascultător şi voinic, mai voinic decît colegii săi de clasă. Puşcăriaşii se apropiau din ce în ce, văzui primejdia de neînlăturat, o judecată sumară şi sfîrşitul uriaşului.

Paznici trebuie să fi auzit însă zgomotul primei noastre încăierări. Uşa se deschise şi liniştea fu restabilită sub ameninţarea baionetelor şi a revolverelor. Pe cei care nu se supuseră numaidecît, îi îmblînzi biciul.

— Aici trebuie să-ţi cucereşti mîncarea cu pumnii, spuse uriaşul paznicilor.

— De ce nu i-ai ucis pe toţi netrebnicii ăştia, fu răspunsul lor, ai fi avut şi tu mai multă mîncare. Către seară cele două transporturi de puşcăriaşi fură supuse unei inspecţii amănunţite.

În curtea mare a închisorii ne aflam în faţa unui om cu înfăţişarea brutală. Un alcoolic cu faţa roşie şi buhăită, împestriţată de o mulţime de vinişoare albastre, cu ochii cinici şi răi, care îi jucau necontenit în orbite, spionînd în toate părţile. Ieşirăm unul cîte unul la raport. Alături era o masă, în dosul ei un copist care se micşorase parcă de frică; chiar şi paznicii noştri păreau cuprinşi de o nelinişte apăsătoare.

Cîţiva oameni trecuseră, îmi veni rîndul.

— Cine-i individul ăsta? urlă omul.

— Neamţ... spion... ucigaş.... şaisprezece omoruri... răsună vocea nesigură a copistului.

— Şi vita asta nu-i legată în lanţuri?...Pe voi, pe voi toţi ar trebui să vă pun în lanţuri! Voi nu ştiţi ce primejdie înseamnă pentru toată omenirea şi pentru noi toţi cei de aici o dihanie ca asta care se plimbă liberă?! Vite încălţate! Sînteţi o turmă mare de măgari, de tîmpiţi! L-aş sugruma pe hunul ăsta cu mîinile mele! Pune-i lanţurile!...Omul răguşise de mînie şi iritare.

O încăpere întunecoasă, o forjă în care arde focul, o nicovală, o lovitură puternică cu ciocanul — şi lanţurile s-au pus. Cel care venea în urma mea, căruia îi venea rîndul la inspecţie după mine, fu legat de acelaşi lanţ cu mine, trebuia să mă urmeze, indiferent dacă purtarea lui fusese bună sau rea.. Era uriaşul Stepan.

— Dracul v-a luat, dacă schimbaţi o singură vorbă! Cei doi să fie puşi sub cea mai strictă observaţie. Să fie notaţi cu roşu în acte! Vocea supraveghetorului răsună strident. Cînd ne-am aşezat alături în celulă, îl privii mai de aproape pe tovarăşul meu de suferinţe.

Era un bărbat înalt de doi metri, bine legat, ca un atlet, între douăzeci şi treizeci de ani, cu faţa blajină, ciupită de vărsat, din care priveau doi ochi albaştri deschişi, cam ştrengari, de băieţandru. Părul lui era zbîrlit, bălai şi gros.

— Eşti mai îndemînatic la bătaie decît mine, deşi eu sînt mai tare. Trebuie să mă înveţi şmecheriile tale, fu introducerea la conversaţia pe care o începu uriaşul după o tăcere mai lungă. — Haide, să fim prieteni, şi-mi întinse binevoitor laba. Şi într-adevăr, de atunci această labă pluti, neobosită şi vigilentă, ca un înger păzitor deasupra capului meu.

După ce terminarăm cina, uriaşul se culcă alături de mine pe laviţă şi mă întrebă:

— Spune-mi, ce nelegiuire ai comis?

— Nimic, afară de faptul că sînt neamţ.

— În oraşul nostru era un negustor, şi ăla era neamţ, un om cu rînduială şi muncitor, l-au trimis şi pe el în Siberia.

— Dar tu? îl întrebai.

— Eu sînt un criminal, îmi răspunse posomorît.

— Cîte omoruri ai făcut?

— Optsprezece... i-am ucis unul cîte unul. Tăcu mai întîi, pe urmă izbucni într-o serie de înjurături intraductibile.

Nu mă simţeam prea la largul meu, culcat pe aceiaşi laviţă cu acest om, închis numai cu el în aceiaşi celulă.

— Ascultă-mă, neamţule, trebuie să-ţi povestesc de ce şi cum am ucis atîţia oameni. De fapt nici n-am vrut să-i ucid, nici eu nu ştiu cum s-a făcut. Se ridică dintr-o dată, mă apucă de umeri şi mă privi sever şi posomorît în ochi. — Spune-mi, poţi crede că am ucis fără să vreau şi că nu ştiu nici astăzi cum s-a întîmplat?

— De ce să nu te cred? răspunsei.

— Fiindcă ceilalţi, cîinii ăia care m-au judecat, n-au vrut să mă creadă... Se culcă din nou, uşurat parcă.

Deodată, un zgomot uşor, o fişie de lumină măturînd spionînd încăperea, se fixă pe feţele noastre. Închidem ochii ca şi cum am dormi. Lumina se stinse.

— Eu sînt fiul primarului din satul Lubani. Înşiruia anevoie cuvintele. Toată familia noastră lucra neobosită. Eram cei mai bogaţi ţărani din toată împrejurimea. Ce beau vecinii, strîngeam noi şi cumpăram tot mai mult pămînt. Cea mai frumoasă fată din satul nostru era orfana Marusia. Acum doi ani şi jumătate m-am însurat cu dînsa. Nicicînd n-a fost un om mai fericit ca mine. Ne iubeam nespus, toţi ne pizmuiau. Deodată sună mobilizarea generală şi trebuia să mă duc şi eu împreună cu ceilalţi prostănaci la război contra nemţilor. Ce mă privea războiul ăsta? Să lupte ăia care au făcut războiul! Am rămas acasă. Toţi mă sfătuiau să plec, numai Marusia plîngea şi mă ruga cu lacrimi în ochi să n-o părăsesc, că se simte mamă...

Într-o bună zi veniră la mine cinci soldaţi şi un ofiţer, eu şedeam tocmai în faţa izbei mele, pe care o clădisem cu mîinile mele pentru mine şi pentru nevastă-mea şi spărgeam lemne. În urma soldaţilor veneau cîţiva flăcăi cunoscuţi în tot satul pentru purtarea lor destrăbălată. De departe începuseră să-şi bată joc de mine. Marusia, care pregătea tocmai samovarul în izba mea nouă şi frumoasă, se sperie de oamenii care intrară şi se lipi de mine. După multă vorbărie le spusei că sînt gata să merg la război, dar nu acum, abia după un an, acum n-am poftă, de prea puţină vreme eram însurat, iar Marusia trebuia să nască mai întîi copilul. Marusia îi rugă şi ea să mă lase în pace, că nu-s un terchea-berchea, sînt băiatul primarului, om bogat şi cu vază. Totul a fost zadarnic. Oamenii ăia erau ai dracului, nu voiau să audă de nimic, ziceau să vin pe loc cu ei.

„Dacă nu vii de bună voie, atunci te iau cu sila, ticălosule!" urlă deodată ofiţerul la mine. Unul care n-are altă treabă decît să bea şi să facă datorii, să îndrăznească să-mi spună mie aşa ceva! Iar ceilalţi, golanii ăia fricoşi, îmi strigau în obraz: „Fricosule! Muiere! Lipitoare!"

„Arestaţi-l", urlă ofiţerul şi puse mîna pe mine. În aceiaşi clipă ridicai securea, sîngele îmi năvăli în cap, mi se făcu negru înaintea ochilor, peste tot vedeam numai sînge, auzeam urletele oamenilor înlemniţi de groază şi care nici nu încercau cel puţin să fugă.

Ca în vis auzii cuvintele blînde ale Marusiei care se ruga în genunchi în faţa icoanelor. Mă aşezai alături şi plînsei, fiindcă nu ştiam ce făcusem şi de aceea eram nenorocit.

M-am predat singur dintr-o pornire adîncă a sufletului meu. Judecătorii spuneau că aş fi omorît optsprezece oameni. Nu cred.

Niciodată n-am fost aşa de nenorocit ca atunci cînd mi-am luat rămas bun de la Marusia mea cea dragă. Ea-mi dădu o cruciuliţă de argint şi-mi zise, cuvintele le ţin minte întocmai:

„Fii smerit, Stepan, gîndeşte-te la mine, mă voi ruga fără încetare şi din tot sufletul pentru tine. Dumnezeu să te aibă în pază!"

Fişia de lumină mai trecu o dată p. n gaura din uşa celulei, cercetîndu-ne feţele.

— Paznicii pot să mă bată, nu mă tem, i-am făgăduit să fiu smerit... şi mă ţin de cuvînt, pentru dînsa îi las să mă chinuiască... pentru dînsa vreau să fiu smerit...

Uriaşul amuţi. Nemişcat, zăcea lîngă mine, numai răsuflarea i se auzea repede.

— Dă-mi mîna neamţule, îmi spuse răstit şi o duse la pieptul său, unde simţii cruciuliţa Marusiei legată cu o sforicică subţire de gît.

Şi dintr-o dată mi se păru că o lacrimă fierbinte îmi arde mîna.

— Şi acum, străbate cerşind întinderile măicuţei noastre, Rusia. Şi-a lăsat tot avutul, cerşeşte, flămînzeşte, îndură cele mai cumplite nevoi, numai ca să mă vadă de departe, să-mi zîmbească şi să mă îmbărbăteze. Copilul şi-l duce în braţe, învelit în cîrpe. Dumnezeu n-o părăseşte, are grijă de ea şi de copil, cum îngrijeşte şi de toate celelalte vieţuitoare ale sale, şi de aceea nu duc grija ei.

Prin fereastra zăbrelită văzui o stea frumoasă şi limpede, strălucind pe cerul întunecat.

— Ai şi tu pe cineva pe care-l iubeşti, cum o iubesc eu pe Marusia? îl auzii deodată, întrebîndu-mă încet.

— Nu, îi răspunsei.

Steaua scînteia pe cer. Îmi apăsai mîinile murdare şi soioase pe tîmple... Mă înfiorai sub zdrenţele mele...

Devenirăm prieteni, cu toate că tăceam... cu săptămînile. Mergeam alături, în acelaşi pas, ne îmbărbătam reciproc, împărţeam aceeaşi celulă, aceeaşi mîncare, aceleaşi nevoi, umiliri şi chinuri.

Numai noaptea vorbeam în şoaptă unul cu altul.

*

Între timp se făcuse iarnă.

Sosim la Perm, oraş aşezat la poalele munţilor Urali, trecînd prin Bieşeţc, Tver, Iaroslav, Viatka şi Kasan. Celelalte oraşe prin care a trecut transportul nostru nu le ştiu, căci transporturile se făceau mai totdeauna în timpul nopţii, pentru ca să nu venim în atingere cu populaţia. Transportul părea să rătăcească fără rost prin ţară.

De săptămîni de zile Stepan şi cu mine sîntem legaţi de acelaşi lanţ.

se înneca — l-ar fi executat poate pe locotenent împreună cu toată garda! Pentru numele lui Dumnezeu, Grigoi Fadeevici, fă-l să-l putem interoga cît mai repede pe omul ăsta, autorităţile superioare sînt extrem de indignate.

— Nu sînt vrăjitor, doar ştiţi cu toţii în ce stare era. Un munte de om ca ăsta şi-l hrăniţi de săptămîni de zile cu supă, ce poate să rămînă din el? Trebuie timp; în fine, dacă vreţi să-i puneţi întrebări la care săşi poată să răspundă. Raportează ce ţi-am spus. Mai mult nu pot să fac!

— Dar să nu-i daţi prea multă mîncare, trebuie să rămînă slab şi prăpădit...

— Ştiu! Pleacă! fu răspunsul răstit.

Vocile amuţiră, o uşă se închise. Cineva păşi de colo-ncoace, un scaun fu urnit din loc, fişiiră hîrtii, mirosea pătrunzător a fenol.

Cineva îmi ţinu pulsul, îmi controlă din cînd în cînd ritmul bătăilor inimii. — Fir-ar ai dracului de blestemaţi! îl auzii murmurînd cînd îmi făcea o injecţie. Să chinuieşti oamenii în felul ăsta: numai să nu-mi moară omul sub mîini! continuă în şoaptă vocea; o mînă moale se lăsă pe capul meu, pe fruntea mea, mă înveli cu grijă. Paşii măsurară camera în lung şi-n lat, cu regularitate de ceasornic...

*

Ridic pleoapele grele. O cameră mică, văruită în alb, în peretele din faţă o fereastră mare, zăbrelită. O masă, un scaun pe care stau sticle, pansamente, instrumente strălucitoare. Zac într-un pat de campanie, învelit în două pături cazone, îmbrăcat în lenjerie de in, aspră, dar curată. Capul mi se odihneşte pe o perină albă şi moale.

Brusc, ca într-un caleidoscop, vin şi pleacă, se înghiagă şi se destramă imaginile vieţii trecute. Am scăpat de moarte în celula întunecoasă. Ce vine acum? Interogatoriul — şi pe urmă — rezultatul..?

Soarta norocoasă m-a favorizat întotdeauna, mi-a surîs pînă acum risipitoare şi voioasă...

*

Copil al unor oameni bogaţi, n-am prea cunoscut dragostea părintească şi manifestările ei.

Tatăl meu era înalt şi blond, tipul Europeanului brutal, gata de lupta cea mai crîncenă cu lumea întreagă şi chiar cu dracul în persoană, un bărbat care ştia să scoată rod chiar şi din piatră seacă. Mama mea, mică şi negricioasă, inteligentă şi prevăzătoare, drăguţă şi totdeauna îngrijită, îşi administra singură averea, iar restul timpului trebuia să-l dedice îndatoririlor ei sociale. Nu era „bonton" să te ocupi de copii. Nici n-avea timp pentru aşa ceva. Casa noastră uriaşă mişuna de o armată întreagă de guvernante, preceptori şi lachei. Îngerul protector împotriva mea era doica mea. Fără să priceapă ceva, ea

Sîntem mînaţi prin noroiul drumurilor desfundate, care ne ajunge pînă la genunchi. Cîteodată drumul este scurt, altădată nesfîrşit de lung, noi însă trebuie să-l facem cu sau fără voie, fie că murim de sete, fie că plouă cu găleata, fie că degerăm de frig. Sîntem mînaţi mai departe, nimeni nu ştie încotro, şi nici nu trebuie să ştie. Dacă am ajuns în sfîrşit la locul spre care fuseserăm mînaţi, trebuie să aşteptăm iarăşi. Aşteptăm şi tăcem...

O locomotivă aduce pufăind şi sforăind un vagon de puşcăriaşi. Sîntem mînaţi şi închişi în vagon.

Şi iarăşi trebuie să aşteptăm fără sfîrşit... să tot aşteptăm...

Din cauza acestor aşteptări de ore şi de zile întregi, datorite neglijenţei, neexactităţii, dispoziţiilor greşite şi proastei împărţiri a timpului, oamenii devin nervoşi şi, pînă la urmă, furioşi. Aşteptarea este cea mai folositoare metodă educativă a puşcăriei.

Aşteptarea trebuie s-o înveţi, ca s-o poţi suporta ani de zile. Dacă nu reuşeşti s-o înveţi, te prăpădeşti.

Mult timp, aşteptarea mi-era un chin. Stepan, educatorul meu, mă învăţă să aştept.

— Trebuie să-ţi spui într-una că ai atîta timp nefolositor de omorît. Gîndeşte-te adînc la o amintire frumoasă. Bătrînii şi noi, puşcărişii, trăim numai din amintiri. Gîndeşte-te că eşti în ţara ta, în largul mării, pe furtună, cîrmind barca cu pînze de care mi-ai povestit. Gîndeşte-te cît poţi mai mult la barca ta mînată de furtună, iar atunci cînd te vei trezi, vei fi omorît timpul şi ziua va fi trecut. Dar să nu te gîndeşti decît la lucruri bune şi frumoase pentru că altfel gîndurile devin un chin, şi ele trebuie să fie singura noastră mîngîiere, dragul meu.

Aşa învăţai să suport aşteptarea.

Timpul de sculare era determinat, puteau să ne trezească tot atît de bine în puterea nopţii ca şi tîrziu după amiază. Nimănui nu-i păsa dacă ne era foame sau sete dimineaţa. Faptul că te trezea putea să însemne: muncă, continuarea transportului sau şi execuţia. Exerciţiile se făceau în prezenţa tuturor puşcăriaşilor; efectul trebuia să fie educativ.

În jurul nostru domnea o lipsă de disciplină deplină.

Mărşăluiam pe orice vreme. Ne închideam în celule cu hainele ude pe noi. Celulele erau adeseori neîncălzite chiar în timpul iernii, dormeam pe podeaua de ciment. Murdăria de nedescris aducea cu sine epidemii. Zdrenţele ude de pe corp şi din picioare provocau răcelile cele mai grave.

Dar tocmai acesta este scopul urmărit! Puşcăriaşii nici nu trebuiau să trăiască mult.

La locul de destinaţie ajungeau numai bărbaţii cei mai sănătoşi şi rezistenţi, ceilalţi mureau pe drum de pneumonie sau de alte „fleacuri".

Toate închisorile prin care treceam erau la fel. Chiar şi în oraşele cele mai mici erau clădite fără excepţie din piatră. O poartă enormă, un zid mare, înalt şi foarte gros, împrejmuia închisoarea propriu-zisă şi cele cîteva clădiri învecinate, toate vopsite în acelaşi cenuşiu melancolic. Totul era la fel, coridoare cenuşii, celule cenuşii cu sau fără bănci sau laviţe de dormit,

încălzite sau neîncălzite, neîngrijite sau ceva mai puţin neîngrijite; singura deosebire consta în personal şi mîncare, după cum erai simplu delicvent sau criminal.

Delicvenţii, dispreţuiţi de criminali, erau cu totul inofensivi, nu opuneau niciodată rezistenţă şi un singur zbierat al paznicului ajungea ca să-i intimideze. Aceşti oameni se făcuseră vinovaţi de „mărunţişuri". Se aflau în rîndurile lor hoţi de tot felul, escroci, vagabonzi şi chiar datornici îndărătnici. Toţi aveau voie să muncească sub supraveghere în oraşe, primeau în schimb o plată modestă, îşi puteau permite luxul să fumeze şi dacă paznicii erau deosebit de bine dispuşi, să bea şi o vodcă. Adesea îşi omorau timpul jucînd cărţi, evident nu pentru bani, ci pentru pietricele sau seminţe de floarea soarelui. În timpul călătoriei cu vagonul de puşcăriaşi îşi puteau fierbe un ceai sau cumpăra de-ale gurii în gări şi aveau voie să poarte haine civile. Îşi duceau catrafusele în legăturele mici, în care se găseau un ceainic, un cuţit, o furculiţă, ceva îmbrăcăminte şi, lucrul cel mai însemnat, un ciob de oglindă. Cu cît ciobul era mai mare, cu atît mai mîndru era posesorul acestui odor. În faţa lui puteau să se bărbierească şi cu el se puteau juca, parcă erau copii.

Nimic din toate acestea nu erau permise criminalilor. Legaţi în lanţuri, de care atîrna adeseori o ghiulea de fier, şedeau izolaţi şi nemişcaţi în celulele lor, privind pereţii goi pe care se plimbau păduchii. Pînă şi plimbarea prin celulă era un chin din cauza lanţurilor, iar din cauza muncii grele şi de cele mai multe ori neproductive la care erau supuşi, cădeau istoviţi pe laviţe sau pe podele. Nu aveau voie să ducă cu dînşii nici un lucru, toate ar fi putut servi ca arme pentru uciderea paznicilor severi şi neînduplecaţi. Chiar şi obiectele care să ne apere ceva mai bine picioarele de frig şi de umezeală ne erau interzise. Am fi putut să-i sugrumăm cu ele.

Paznicii de care ne temeam, de care trebuia să ne temem, aceşti oameni se temeau de noi.

Toţi puşcăriaşii urau în adîncul sufletului uniforma verde întunecată, cu nasturi strălucitori şi cu revolverul încins, a paznicilor, chiar dacă sub ea bătea o inimă caldă. Singurul gînd pe care-l nutreau neîncetat la vederea acestor oameni era: cum l-aş putea trimite pe lumea celaltă pe afurisitul ăsta? Toată logica puşcăriaşilor pornea exclusiv de la acest gînd. Cea mai mică bunăvoinţă pe care o arăta un paznic celor păziţi de el era interpretată ca josnicie, ca brutalitate, ca un fel nou, încă necunoscut, de a chinui, ba chiar ca spionarea unuia care nu bănuia nimic rău. Oricare paznic merita să fie omorît numaidecît — iată ce era pentru toţi un fapt precis şi bine stabilit.

Paznicii noştri — erau oare într-adevăr toţi nişte bestii, culmea brutalităţii şi a josniciei? Nu, nu erau toţi aşa.

Erau între ei oameni cu o bună instrucţie militară, material uman selecţionat şi sănătos tun. Erau în toate privinţele demni de încredere, funcţionarii cei mai credincioşi ai regimului şi ei nu s-au predat, cum s-a văzut mai tîrziu, nici atunci cînd revoluţia învinsese definitiv în Rusia. Au fost înfrînţi unul cîte unul, după luptele cele mai înverşunate. În cele mai groaznice chinuri nu şi-au părăsit credinţa în monarhul şi în ţara lor şi rămăseseră credincioşi jurămîntului făcut. Moartea lor eroică rămîne aproape neegalată.

Relaţiile dintre puşcăriaşi şi paznici erau totdeauna încordate; unii n-aveau încredere în ceilalţi. Cea mai mică greşeală era sancţionată cu o teribilă asprime. Puşcăriaşul, dezbrăcat sau cu spatele gol, era legat de o laviţă şi loviturile de bici cădeau apoi pe el, ca grindina. Gravitatea pedepsei era apreciată după numărul loviturilor de bici. Cea mai uşoară pedeapsă consta din zece lovituri, cea mai grea din treizeci, pentru cei foarte voinici chiar cincizeci de lovituri.

După douăzeci şi cinci pînă la treizeci de lovituri, corpul însîngerat şi fără simţire era dus în celulă şi nimeni nu se mai sinchisea de el. Noi trebuia să fim de faţă cu toţii la aplicarea corecţiei, care trebuia să ne servească drept mijloc de intimidare.

Se întîmplau şi încercări de ucidere a paznicilor sau chiar a personalului superior. Pedeapsa era moartea prin ştreang sau prin împuşcare. Trebuia să asistăm şi la acest spectacol.

Cea din urmă dorinţă a condamnaţilor la moarte era împlinită totdeauna, evident cît timp se mărginea la lucruri permise. Unul voia să scrie o scrisoare amănunţită acasă, altul cerea o sticlă întreagă de vodcă şi un castravete murat şi le înghiţea cît ai clipi din ochi, alţii doreau să mai vadă o dată lumea largă. Aceştia se aruncau apoi din înălţimea zidului şi cruţau astfel soldaţilor gloanţele şi scuteau pe călău de muncă. Unul îşi dori să taie pentru ultima oară plinea şi cîrnatul cu cuţitul; după ce a mîncat se înjunghie singur.

N-am asistat la nici o execuţie în cursul căreia condamnatul să se fi arătat laş. Şedeau la zid tăcuţi şi calmi, se uitau cu ochii liniştiţi în gurile ţevilor de puşcă şi se prăbuşeau în tăcere. Afară de rare excepţii, blestemau pe Dumnezeu şi pe oameni în expresii vulgare, al căror conţinut complicat nu era prea uşor de pătruns. Toţi se înfiorau la auzul acestor blesteme; toţi se temeau ca ele să nu se împlinească.

Autorităţilor administrative li se poate face un reproş grav — atenuat, ce-i drept, în mare măsură de faptul că aşa se petrec toate lucrurile în Rusia şi că această însuşire este specific rusească — reproşul neglijenţei. Din neglijenţă n-aveam ce mînca, apoi aveam mai multă mîncare decît era nevoie. Altă dată mîncarea era prea sărată, din neglijenţă n-aveam ba pîine, ba cartofi, ba cine ştie ce alta. Din neglijenţă flămînzeam, rămîneam însetaţi, din aceste neglijenţe se năşteau revolte sîngeroase, în timpul cărora eram măcelăriţi fără nici o încercare de înţelegere, fără a ni se da posibilitatea unei justificări. Principiul indiscutabil era evitarea contactului între puşcăriaş şi omenire. Înlăturarea puşcăriaşului părea cu totul justificată, avîndu-se în vedere desăvîrşita lui lipsă de valoare. După acest principiu se conduceau toţi şi de aceea tot ce privea puşcăria era considerat drept un fleac, un lucru fără importanţă, o chestiune care nici nu merita să fie amintită. Purtarea paznicilor şi a administraţiei era în concordanţă cu acelaşi principiu.

Administrația închisorilor era foarte diferită. Conductorii închisorilor, numiți chiar și în cele mai mici orășele „directori", aveau la dispoziție o sumă fixă pentru administrarea închisorii. Este de mirare dacă aceste sume erau cheltuite în alte scopuri? Prilej de cheltuială se găsește oriunde și dacă rusul bea în general des și mult, apoi cu atît mai vîrtos bea rusul din Siberia; cu ce altceva și-ar putea domoli plictiseala chinuitoare și monotonia? Bea de bucurie, de supărare și de mîhnire, din plictiseală și din pasiune, și astfel mulți se dedau acestei patimi pe cît de costisitoare, pe atît de fatală adesea.

Odată am dat de un director care nu bea și căruia i se spunea de aceea „sihastrul". Singura lui patimă era rugăciunea, se ruga lui Dumnezeu și la toți sfinții din calendar, ale căror zile le știa pe de rost. Era gras și cam mărginit, chel și crăcănat; deși el însuși era îmbrăcat neglijent, avea totuși grijă de o curățenie exemplară, chiar exagerată, în închisoarea pe care o conducea.

Abia sosisem și ni se dădu o mîncare excelentă și consistentă. Îndată după mîncare — de ce oare? — furăm siliți să mergem la baie. Un medic, sau mai degrabă un veterinar, ne consultă pe toți, iar un frizer neîndemînatic ne tunse părul cu scări, dar cu mult zel. Hainele și lenjeria fură înlocuite cu altele noi și destul de grosolane, zdrențele din picioare cu obiele mai rezistente, apoi aprinserăm un rug mare și dădurăm zdrențele noastre vechi pradă focului. Zi de zi, dimineața și seara, mergeam la biserică, lanțurile și ghiulelele noastre de fier zăngăneau și populația era înspăimîntată la culme. Cei mai mulți puşcăriaşi dormeau în timpul slujbei, căci mîncarea îmbelşugată cu care nu erau obişnuiți, ne făcea leneşi. Ne înzdrăvenirăm văzînd cu ochii și, pînă una alta, poate chiar pînă la sfîrșitul vieții, nu ne doream decît să putem rămîne aici.

Observai cu mirare că oamenii n-au abuzat nici o singură dată de libertatea care li se acordase în oarecare măsură înlăuntrul ca și în afara zidurilor închisorii. Această fericire dură aproape o lună, iar atunci cînd am pornit din nou la drum, am pornit încrezători în puterile noastre trupești și sufletești recîștigate, să înfruntăm soarta care ne aștepta.

Dezamăgirea noastră fu mare, căci soarta a fost nespus de aspră.

Un drum anevoios ne duse la altă „casă a morții". Era într-adevăr o casă a morții.

Deoarece părul ne crescuse, am fost raşi pe cap.

Evident nu se proceda cu prea multă cruțare. Pielea însîngerată a capului se ungea apoi cu o alifie caustică care mirosea a pucioasă. După cîteva ședințe de acest fel, pacientul rămînea chel pentru toată viața, semnul distinctiv al fostului puşcăriaş. Operația nu se putea duce la bun sfîrșit decît cu cea mai mare brutalitate.

Pe urmă ne mînară la baie. Îndată ce am isprăvit baia, ușa fu deschisă de-a dreptul afară și vîntul rece suflă peste trupurile noastre aburinde, lipsite de apărare. Simțeam sufletul morții în vîntul care sufla peste noi. Ne îngrămădirăm strîns, unii într-alții, tăcuți...

Mîncarea fu foarte sărată. Aşteptarăm plinea şi apa. Nu ni se dădu nici una, nici alta...

Apelul! A trebuit să aducem apă, dar nu ni se dădu voie s-o bem.

Prietenul meu Stepan şi cu mine aveam totdeauna la noi o pietricică de mărimea unui bob de mazăre. Această pietricică o ţineam în gură, ea ne provoca salivaţia şi ne salva viaţa, căci chinurile noastre nici nu se puteau compara cu ale celorlalţi.

Murmure şi ameninţări se ridicară printre cei chinuiţi — apoi o comandă a călăilor. În mijlocul curţii stă „domnul director". Prima pereche legată în lanţuri trece pe lîngă autorul supliciului.

— Aţi umplut butoiul pînă la margine cu apă, de cea bună, care stinge setea?... şi cu mîna le stropeşte apa-n faţă.

Acestea fură ultimile lui cuvinte. Încătuşaţii se năpustesc asupra lui. O clipă de încordare! Paznicii au scos revolverele. De teamă să nu lovească pe director, paznicii stau nehotărîţi, laşi, în timp ce puşcăriaşii îi răsplătesc directorului chinurile cu vîrf şi îndesat. Îi scot un creion din buzunar şi-i străpung cu el amîndoi ochii, încet şi cu migală. El devine o jucărie însîngerată şi fără viaţă în mîinile puşcăriaşilor, care nu-i dau drumul nici acum.

În sfîrşit răsună împuşcături răzleţe şi speriate, pînă cînd cei trei zac nemişcaţi pe pămînt. Ceilalţi puşcăriaşi stau în jur. Li-i sete, au uitat de toate celelalte.

S-au răzbunat! Stau tăcuţi, numai ochii le strălucesc, cum nu-i văzusem strălucind niciodată.

*

Transportul nostru îşi continuă încet drumul, tot mai departe spre răsărit — spre Siberia.

Şedeam de mult la fereastra zăbrelită a vagonului-dubă, în timp ce trenul pufăia din greu, opintindu-se să învingă urcuşul Uralilor, munţii care despart Rusia de Siberia, Europa de Asia.

Timp îndelungat căutai cu privirea un vechi cunoscut, un prieten din vremurile vesele şi zburdalnice ale tinereţii. Mai există oare?

Ce mult e de-atunci, mi se pare ceva cu totul ireal, de cînd am străbătut în grabă aceste regiuni în expresul transsiberian, în vagoane Pullmann încălzite şi luxoase. Trenul mă dusese peste oraşele mari ale Siberiei la Vladivostok şi mai departe, la Tokio, prin oraşele mari ale Chinei şi prin Manciuria înapoi la Petrograd.

Astăzi sînt un criminal care priveşte pe fereastra murdară şi zăbrelită a unui vagon de puşcăriaşi.

Căutam de mult pe prietenul meu singuratic, ca să-mi spună că toate acestea sînt adevărate...

Iată-l! Micul stîlp de graniţă este încă în picioare!

Cele două tăbliţe sînt şi mai mîncate de vreme, dar mai pot descifra:

— Europa-Asia.

Aici se ating două lumi.

Uralii înzăpeziţi sînt de o sălbăticie romantică.

Soarele asfinţeşte după ziua scurtă de iarnă şi luminează tăbliţele acoperite cu zăpadă, razele se răsfrîng în cristalele fulgilor... imaginea a dispărut...

Este adevărat!

Mă aflu în Siberia... Voi revedea această ţară nesfîrşită cu tainele, frumuseţile şi bogăţiile ei, această ţară a cărei istorie este astăzi încă tot atît de necercetată ca şi regiunile nesfîrşit de întinse pe care le cuprinde, ca şi comorile fabuloase din sînul pămîntului ei.

În repetate rînduri, din stepele necunoscute şi din pădurile nepătrunse ale acestei ţări, s-au revărsat peste Rusia, şi adesea peste toată Europa, puhoaie imense de popoare noi, măturînd totul în calea lor. Cele mai vechi descoperiri preistorice s-au făcut în Siberia. Ele datează, pe cît se pare, din preajma anului 8000 în. Chr., cînd Siberia avea, după toate probabilităţile, o climă tropicală. Kassii, care înaintară victorioşi pe la 4000 în. Chr. în Europa şi Asia, Sciţii dintre anii 1000 şi 800 în. Chr., Hunii din jurul anului 50 în. Chr., mai tîrziu Avarii, toţi veniseră din Siberia. Şi totuşi această ţară uriaşă s-a opus cu îndărătnicie influenţei culturii europene şi explorării de către stăpînii ei ruşi. Nimic n-are aici măsura obişnuită. Mlaştinile nesfîrşite, stepele nemăsurate, codrii nepătrunşi care acoperă suprafeţe de mărimea statelor europene, clima ucigătoare, cu contrastul ei dintre căldura tropicală şi frigul boreal — toate acestea fac, ca şi astăzi, din regiuni întinse sălbăticiuni de nelocuit. Alteori, ele împrejmuiesc ca nişte fortificaţii rămăşiţele unor culturi străvechi, al căror misticism primitiv, curios şi barbar, n-a venit decît superficial sau aproape de loc în atingere cu civilizaţia europeană şi cu creştinismul.

Ce se ştia despre Siberia? Cam atît şi nimic mai mult: lacul Baikal se întinde pe trei grade de latitudine; pe insula Sachalin se află un lac de ţiţei, unic pe toată faţa planetei; Siberia produce peste optzeci de milioane de puduri de grîu anual; undeva un fund de carne costă cinci copeici, un fund de unt douăzeci de copeici, o găină treizeci de copeici. Asta se ştia, asta se învăţa la şcoală. Dar ce erau toate acestea în comparaţie cu faptul că peninsula Alaska, o fracţiune minusculă din Siberia, fusese vîndută Americi în 1887 cu şapte milioane de dolari şi că ea a adus americanilor peste puţin timp un venit anual de peste două sute de milioane de dolari? Atît de puţin se ştia despre Siberia, atît de redusă era exploatarea comorilor nemăsurate ale pămîntului acestei ţări.

Siberia era ţara spaimei şi a groazei, ţara surghiuniţilor, nimeni nu voia să audă de ţara aceasta. Cu toate frumuseţile şi bogăţiile ei, părea condamnată să vegeteze mai departe ca sub un blestem, lipsită de orice progres, nesfîrşită în întinderea ei, nesfîrşită în melancolia ei.

*

Zi şi noapte, vagonul zăbrelit înaintează prin Siberia. Nesfîrşite sînt cîmpurile şi întinderile pustii, nesfîrşite pădurile, nesfîrşit drumul de fier cu o singură cale... nesfîrşit este şi drumul nostru...

Trenul se opreşte, aşteptăm mult, mult de tot, pînă mijesc zorile şi se sting luminile îndepărtate ale unui oraş mare.

Este o zi senină şi geroasă de iarnă. Ne-am revizuit îmbrăcămintea cu atenţie deosebită înainte de a o îmbrăca... Ea este neîndestulătoare, dar poate că vom căpăta în curînd alta, poate vom fi mîntuiţi în curînd...

Coborîm, numărăm din dreapta cîte doi: opt perechi. Noi rămînem, ceilalţi sînt mînaţi în altă parte. Ni se aduce un cazan din care ies aburi. Mîncăm cartofi şi carne. Ne bucurăm de mîncarea bună care este atît de fierbinte, încît abia putem ţine în mîini cartofii şi bucăţelele de carne, pe urmă ni se dă şi ceai. Încă nu ne săturasem nici pe departe, dar cine întreabă de aşa ceva, şi sîntem mînaţi de-a lungul liniei ferate. Vedem din depărtare gara, care dispare apoi din nou. Ne oprim în faţa cîtorva vagoane de vite. Stepan şi cu mine spargem încuietorile cu o rangă. Deschidem uşile... Din vagon cad cadavre...

— Ce vă zgîiţi boilor?! Mai departe!

Sînt prizonieri de război germani şi austrieci...

— Haide, daţi-i drumul, descărcaţi pe barbarii ăştia afurisiţi! Trebuie să ne îmboldească cu lovituri de bici.

Figuri sălbatice, în uniformă, ne cad în braţe, ne ating obrazul, mîinile noastre trebuie să-i cuprindă. Cadavrele sînt îngheţate, ţepene, multe dintre ele poartă urmele vizibile ale dizenteriei.

Ochi sticloşi cu expresia idioată, feţe strîmbate, schimonosite, cu bărbi scurte şi zburlite, mîini degerate, părul încîlcit, uniforme rupte, membre încleştate.

Şaisprezece vagoane cu cadavre...

Unul dintre trupuri se mişcă! O uniformă cenuşie de campanie! Un plutonier! Un camarad, un German!

Un uriaş. Îl culcăm în zăpadă, îi frecăm buzele, tîmplele, fruntea, capul cu zăpadă. Ochii se deschid... nu ne văd... privesc în depărtare, în lumea cealaltă.

— Blestemat să fie... horcăie muribundul.

— Camarade! strig ca un nebun.

— Spune... le... acasă...

Mort! Cel din urmă!

Numai eu i-am auzit ultimele cuvinte, numai eu le înţeleg.

Mîinile mele tremurînde aşează cu băgare de seamă capul în zăpadă, îi închid ochii, îi privesc atent trăsăturile. Deodată mă cuprinde groaza biciuită de-o constatare îngrozitoare: tifos! Buzele crăpate, acoperite cu coji, faţa şi mîinile pătate!

Sîntem condamnaţi la moarte şi noi!

— Ce, ai înnebunit? Pentru numele lui Dumnezeu...! Se uită zăpăcit la cadavru, urlă din răsputeri: „Lăsaţi lucrul!", şi plecă în fuga mare. Moartea îi calcă pe urme.

Acesta-i războiul?! Nu-mi pot lua ochii de la plutonier.

Aşteptăm şi tot aşteptăm... Stepan şi cu mine ne-am frecat cel puţin mîinile cu zăpadă.

Un colonel, trei ofiţeri şi un medic apar, încotoşmănaţi în mantale groase, calde, de iarnă.

O privire a medicului ajunge: e tifos!

Descărcăm cadavrele, le transportăm pe un loc viran, le punem grămadă, trebuie să le atingem, căci nagaika vîjîie necontenit, şuierînd, deasupra capetelor noastre. Turnăm din belşug petrol peste grămadă şi-i dăm foc.

Puşcăriaşii se bucură... para focului îi încălzeşte. Şi eu mă încălzesc alături de ei.

Flăcări albastre se reped în toate părţile, se unesc jos într-un cerc larg, de culoare albăstrie, saltă în sus, îşi filfîie braţele, şi le împreună, împrejmuiesc tot rugul cu fum care se tîrăşte pe jos, pînă ce o vîlvătaie luminoasă se urcă asemenea unei făclii spre cer. Cîteva trupuri se mişcă convulsiv, ca şi cum ar vrea să se scoale şi să fugă. Numai feţele cadavrelor rămîn nepăsătoare.

Făclia arde îndelung, pe urma grămada se prăbuşeşte la pămînt, vîlvătaia mai izbucneşte odată şi începe să scadă încet.

În puterea nopţii sîntem scoşi din închisoare, ni se dau tîrnăcoape, lopeţi şi roabe.

Timp de două zile, vreo douăzeci de puşcăriaşi trebuie să scormonească pămîntul îngheţat, să adune oasele celor arşi într-o grămadă şi s-o acopere cu bulgări de pămînt. Abia terminasem lucrul şi mormanul de oase se turti sub greutatea pămîntului.

— Aşa arată mai frumos, nu se mai vede grămada, spune unul dintre paznici şi ne îmboldeşte iarăşi la lucru.

Din cerul plumburiu cad cristale frumoase, moi, de zăpadă, ascund movila sub pătura lor, ca şi cum ar vrea să şteargă infamia oamenilor faţă de oameni.

Şaisprezece vagoane de cadavre au dispărut.

*

În puşcărie domneşte o tăcere apăsătoare, tulburătoare. Unul se fereşte de altul, fiecare se teme de celălalt — exantematicul a izbucnit. Unul o şopteşte altuia, înspăimîntat şi emoţionat.

Moartea ar trebui să ne fie binevenită pentru fiecare dintre noi — ciudat însă, deodată ne este frică de ea. În ascuns, fiecare speră deci că va fi eliberat cîndva...?

— Măi neamţule, ştii sigur că din exantematic i s-a tras moartea camaradului tău?

— Da, Stepane, sigur de tot, fără pic de îndoială, îi răspund în şoaptă.

— Porcii ăştia ne vor lăsa să pierim cu toţii. Trebuie să fugim.

— Dar lanţurile noastre?

— Dărîm toată puşcăria. Dacă-i vorba să mor, atunci trebuie să moară şi cîţiva paznici. Cei dintîi care intră îi culcăm la pămînt. Nemernicii ăştia au arme şi muniţii din gros. Lasă-mă numai să trag; te asigur, fiecare glonte — un cadavru. Eram cel mai bun trăgător din toată regiunea, cel mai bun vînător...

Un zgomot uşor... O fişie cercetătoare de lumină se furişează pe gaura din uşa celulei, cade pe ochii noştri închişi, se retrage din nou spre gaură, se stinge.

— De ce taci, neamţule?

— Mă gîndesc. Ce mi-ai propus este o prostie. Dacă încercăm să evadăm, trebuie să avem şi posibilitatea să scăpăm într-adevăr. Încercarea trebuie s-o facem în timpul transportului, în vagon. Aici în puşcărie n-are nici un rost.

— Pe noi doi ne întovărăşesc în timpul transportului trei paznici. Pe ăştia trebuie să-i culcăm la pămînt, să le luăm hainele, armele, într-o colibă singuratică...

— Asta ţine prea mult timp, nu mai vreau să aştept.

Adu-ţi aminte de nevastă-ta, Stepan, ce vrei să faci este nebunie curată. Pentru o faptă disperată ca asta avem totdeauna timp. Un plan de evadare trebuie bine chibzuit. De altfel sîntem singurii care ne-am frecat mereu mîinile şi zdrenţele cu zăpadă. Ceilalţi n-au făcut-o, pentru că nu cunoşteau primejdia. Pentru ei este prea tîrziu. Dar noi poate că vom scăpa.

— Crezi cu adevărat? Oare se îndură Dumnezeu de noi?

Seara, abia ajunşi în celulă, făurim planuri de evadare. Aşa facem seară de seară.

De cîteva zile nu ne mai lasă să părăsim celula. Puşcăria este cufundată într-o tăcere de mormînt. A cerut oare boala noi victime?

Ne spălăm faţa şi mîinile cu supa fierbinte; răbdăm mai bine de foame.

Sîntem scoşi şi duşi într-o celulă mare. Pe laviţe şi pe podea zac puşcăriaşi. Morţi. Trebuie să-i scoatem afară.

Buze crăpate, pete roşii — morţi de tifos!

— Nu pun mîna pe cadavre! Să crăp şi eu?! zbiară Stepan la paznici.

— Ciine!... şi revolverul ameninţă.

Îl lovesc pe Stepan brutal peste picioare, el cade la pămînt, cad şi eu. Procedasem cum trebuia; cele cîteva clipe au fost deajuns pentru a evita inevitabilul.

Am fost biciuiţi în curte. Cu spatele însîngerat ne tîrîm iarăşi în celulă, rămînem culcaţi pe laviţă fără mişcare.

Noaptea. Uşa celulei se deschide, şeful paznicilor apare.

— V-am adus cîteva cîrpe pentru răni. Mîine plecaţi spre minele de plumb. Directorul închisorii s-a îmbolnăvit de tifos. Fiţi bucuroşi că scăpaţi de aici.

Pun o bucată de pînză de sac peste spatele numai răni al uriaşului şi-l ajut să-şi îmbrace haina groasă. În tăcere, Stepan face acelaşi lucru, apoi ne culcăm pe burtă, cum şezusem şi pînă acum, pînă ce zorile se arată printre zăbrele.

Ziua trece, vine noaptea, sîntem scoşi afară. În vagon sîntem singuri; vorbim despre fugă, deşi ştim că nu vom putea fugi, biciuirea ne-a răpit pentru mult timp puterile. De-ar fi mîncarea ceva mai bună, sau cel puţin mai îmbelşugată, opt zile de mîncare bună, da, atunci...

Într-o gară vedem un transport mare de prizonieri civili, Germani din Rusia. Femeile şi copiii sînt îngrămădiţi împreună cu bărbaţii în vagoane de vite, sub paza cîtorva soldaţi.

Cîteva zile mai tîrziu întîlnim un transport de prizonieri de război, cei mai mulţi par să fie bolnavi, căci abia dacă se mai pot mişca. Şi ei vor fi debarcaţi undeva morţi şi îngropaţi sumar?

Siberia! În această ţară minunată, întinsă, cu comorile şi bogăţiile sale, cu recolta ei binecuvîntată de Dumnezeu — aici se întîlnesc puşcăriaşi, prizonieri de război, prizonieri civili cu femeile şi copiii lor — toţi criminali? Cîţi dintre ei vor apuca întoarcerea şi vor vedea lemnul acela ros de vremuri, acea santinelă singuratică şi tăcută de pe graniţă, acea tăbliţă abia citibilă, cuvintele îngrozitoare:

„Europa—Asia"

*

Roţile vagonului uruie. Zi şi noapte, zi şi noapte. Fiecare învîrtire ne duce mai afund în Siberia de miazănoapte.

Peisajul este pustiu, sălbatic, friguros, plin de o melancolie adîncă. Rareori întîlneşti oameni veseli, căci bunicii şi părinţii lor fuseseră aduşi aici ca prizonieri, criminali, puşcăriaşi, şi colonizaţi cu forţa. Ura contra autorităţilor domneşte aici de generaţii. Toţi poartă stigmatul tăcerii impuse, al viciilor ereditare, al chinurilor sufleteşti. Pădurea nepătrunsă este întunecoasă şi tăcută; iarna este lungă, întunecată şi rece; vara este scurtă şi dogoritoare. Nimic nu este aici cu măsură, nici natura, nici omul. Amîndoi tac, au amuţit.

Într-o gară, vagonul de puşcăriaşi este legat de un vagon de persoane. Femeile şi bărbaţii ne înconjoară şi ne privesc speriaţi. Deodată omul din faţa mea face două sărituri mari, se năpusteşte asupra celei mai apropiate femei, o prinde de păr, îi sfîşie hainele la piept, şi amîndoi s-au prăbuşit în zăpadă.

Atacul venise pentru toţi pe neaşteptate. Femeia nu putuse scoate nici măcar un strigăt.

Prima, a doua, a treia lovitură de bici plesneşte.

Revolverul se ridică, o împuşcătură, a doua...

Trupul puşcăriaşului înţepeneşte, cade pe spate, desface larg braţele...

Stăm cu toţii nemişcaţi...

ÎNCHISOAREA DE PE BAIKAL

Duminică dimineaţa. O zi senină, însorită, în aer se simte cea dintîi adiere a primăverii.

Puşcăriaşii ies în curtea cea mare; s-a ordonat ieşirea în aer liber. Ei se aşează pe pavajul curăţit de zăpadă, îşi învelesc lanţurile ca nişte şerpi groşi şi ruginii în jurul încheieturilor picioarelor şi mîinilor, ghiuleaua de fier zace alături; este semnul vizibil al sfîrşitului vieţii lor.

Stau nemişcaţi, împietriţi. Seamănă cu animale de pradă, cu nişte vulturi negri la pîndă. Pe capetele lor rase se văd cicatrice adînci, prost vindecate. Lîngă mine şade nemişcat, ca toţi ceilalţi, Stepan.

Mult mai mult de o sută de bărbaţi stau în această curte şi totuşi domneşte o tăcere ca noaptea într-un cimitir.

Oamenii arată ca figurile din camera de groază a unui muzeu cu chipuri de ceară. Numai ochii lor trăiesc, caută, pîndesc, ca şi cum ar vrea să vadă totul, să cuprindă totul cu privirea, să-şi întipărească totul cu de-amănuntul pentru totdeauna. Ce gînduri frămîntă oare creierul lor? Planuri de evadare? Sau dorul...?

Închisoarea acestui orăşel se află pe un dîmb. La picioarele noastre se aşterne întinderea nesfîrşită a lacului Baikal, cîntat în atîtea legende, balade şi cîntece populare, cîntece triste şi monotone despre criminali fugari sau închişi. Necunoscuţi le-au compus, alţi necunoscuţi le-au repetat.

Este Duminică. Într-o învălmăşeală veselă clopotele umplu văzduhul limpede cu dăngănitul lor gros sau subţire, sunetele se urcă pînă la noi, se împrăştie peste suprafaţa îngheţată a Baikalului, vibrează peste codrul virgin din apropiere.

Stepan îşi face în tăcere cruce, singurul. Nimeni nu-l bagă în seamă.

Orăşelul este împrejmuit de o fîşie îngustă, albă, de zăpadă sclipitoare. Vara, acolo sînt desigur ogoarele şi păşunile. Dincolo însă se întinde, nepătrunsă şi de-a pururi întunecoasă, taiga siberiană; ea nu rabdă oameni în

mijlocul ei. Cît poţi cuprinde cu privirea, pînă în zarea îndepărtată, ochiul nu vede decît de o parte pădurea întunecoasă, de cealaltă parte pustiul de zăpadă scînteietoare al lacului Baikal.

Aici, la ţărmul lacului, puşcăriaşii şi paznicii se pîndesc necontenit unii pe alţii, căci fiecare clipă poate însemna pentru unii libertatea mult dorită, pentru alţii moartea. Lacul Baikal, înconjurat de jur împrejur de taiga, se mărgineşte cu Manciuria.

De cîtva timp îi auzeam şoptind în jurul meu, ochii lor sfredelitori căutînd peste tot ceva. Şoapta tainică se răspîndi din gură-n gură, se furişă din celulă-n celulă... Baikal... Baikal... Baikal. Abia mai tîrziu am înţeles ce însemnătate avea pentru puşcăriaşi acest cuvînt.

De aici se fac necontenit încercări de evadare. Apropierea graniţei este prea ispititoare.

Puşcăriaşii care scapă, se refugiază în taiga nepătrunsă pe alocuri nici de lumina soarelui, iar paznicii reuşesc rare ori să-i găsească. Toată vara fugarii o petrec în codru, pînă ce iarna şi frigul îi sileşte să se întoarcă la închisoare. Li se dă în acest caz o pedeapsă uşoară. Prea puţini rămîn în pădure; ei nu se mai întorc niciodată, devin fiare omeneşti ale pădurii şi astfel se explică pentru ce dispar adesea vînători, ţărani şi animale domestice în aceste păduri întinse şi întunecate. În timpul vînătorilor în taiga şi în Urali am avut de mai multe ori prilejul să descopăr urmele locuinţelor unor puşcăriaşi evadaţi.

Foştii puşcăriaşi, colonizaţi după eliberarea lor în localităţile din jur, ajută cu dragă inimă pe fugari şi-i aprovizionează cu cele necesare.

*

Şedeam astfel în lumina soarelui de iarnă. Dăngănitul clopotelor urca din vale pănă la noi, oamenii liberi îşi vedeau tihnit de drum, lacul Baikal se odihnea sub pătura lui sclipitoare de zăpadă, pădurea se întindea neagră şi nemişcată pînă-n zările depărtate. Privesc în jurul meu. Tovarăşii mei par ciopliţi în piatră, numai ochii lor au viaţă. Mă posomorăsc privindu-i.

Stăm timp îndelungat... fără să aştepăm ceva...

Un paznic se apropie.

— Stepan, du-te în celulă, ţi-a venit nevasta.

Cuvinte prozaice, rostite cu indiferenţă. Dar pentru sufletul lui Stepan, uriaşul, ele sînt un chiot de bucurie. Ochii-i strălucesc de o lumină vie. Trage brutal de lanţul nostru, aleargă spre închisoare, eu după dînsul; sîntem legaţi unul de altul, dar el nu-şi mai dă seama de nimic, a uitat totul.

Ajungem la uşă, Stepan o deschide brusc. Paznicii apucă pentru o clipă revolverele, dar mîna lor se lasă iarăşi în jos, nu zbiară la noi şi nu ne-njură, se dau în lături, ne fac drum, ne urmăresc cu privirea şi tac. În ochii lor nu se citeşte nici ură, nici mînie.

Ca lovit de trăznet, Stepan cade în genunchi în faţa nevestei sale şi-i sărută picioarele. Ele au călcat prin noroiul drumurilor, au pătimit şi au mers totuşi mai departe — pînă la el.

Iubirea acestei femei este tot atît de neînchipuit de mare, ca şi bunătatea lui Dumnezeu. Nimeni nu se încumetă s-o atingă. Toţi amuţesc şi se dau în lături din drumul ei. Acesta-i sufletul adevărat al „Sfintei Rusii de odinioară" sufletul ei făcător de minuni.

Femeia este de statură mijlocie, bălaie. Obrajii înguşti şi supţi, ochii aprinşi, albaştri ca cerul, nasul graţios şi fin, gura copilăroasă stă întredeschisă. În braţe poartă o legătură de cîrpe. Stă în faţa lui, fără să scoată o vorbă. Ochii ei strălucesc ca şi cînd i s-ar fi arătat Dumnezeu. Ei înnoată în lacrimi, lacrimi care ar fi trebuit să fie plînse de mult, dar care, cu toate chinurile, au fost stăpînite pînă acum.

— Doamne Dumnezeule!... Doamne Dumnezeule!... murmură buzele ei. Sufletul i se descarcă de o jale neţărmurită.

— Marusia!... Sfinto!... Uriaşul care poate preface orice în praf şi pulbere tremură. Cînd se ridică încet, din genunchi, este transfigurat.

— Marusenka... sufleţelul meu... nevestica mea..., şopteşte omul care a făptuit optsprezece omoruri, de care se teme oricine în închisoare cînd se apropie.

— Stepan..., geme fără glas femeia, mîna ei a atins uşor capul bărbatului. Trupul ei se clatină.

În ultimul moment o prind, o aşez pe laviţă şi o sprijin. Stepan îşi îngroapă obrazul în poala ei şi plînge ca un copil.

Deodată, legătura de cîrpe se mişcă... un copil plînge.

Femeia a rămas cu ochii închişi şi zîmbeşte fericită. Copilul se agită mai tare, zbiară din răsputeri şi desface cîrpele, dînd energic din picioare.

Uriaşul îşi ridică capul, îl apleacă într-o parte. Ce să facă o matahală ca el cu acest omuleţ? Încetul cu încetul îşi apropie mîinile de copil, apoi şi le trage repede înapoi. Poate să atingă copilul cu aceste labe uriaşe?

Copilul plînge cît îl ţine gura şi apucă cu mînuţele în gol.

— Copilul meu... ăsta-i copilul meu... Doamne, un copil!

Stepan nu mai are glas şi mîinile lui rătăcesc stîngace în jurul copilului, fără să-l atingă. Lanţurile de la mîini zăngănesc.

Mama îşi descheie cojocul scurt, desface rochia şi-i dă copilului să sugă; privirea ei se odihneşte plină de duioşie pe faţa lui Stepan.

Noi stăm lîngă ea şi tăcem. Lanţurile noastre au tăcut şi ele.

— De săptămîni de zile te caut, Stepan. Dumnezeu mi-a arătat drumul spre tine. Bunătatea oamenilor este mare şi bucuroşi dau de pomană unei cerşetoare chiar cel din urmă ban. Dar măicuţa noastră, Rusia, este atît de

mare, atît de întinsă şi de neţărmurită, picioarele nu mă mai duceau, au obosit şi erau numai răni... Un conductor de la calea ferată m-a ascuns în cabina lui, sub bancă...: trei zile am tot mers, omul întreba în fiecare staţie de tine pînă ce i-a spus unul că cineva a văzut un uriaş şi povestea la toată lumea despre el. Dumnezeu m-a dus şi, tot întrebînd, am ajuns la tine.

Vocea femeii este obosită, în ea răsună ecoul dorului care o frămîntase, al căldurii de care dusese lipsă atîta timp. Mîna ei alunecă de-a lungul braţului bărbatului, atinge cătuşele... se trage repede înapoi. Ochii ei mari privesc trişti în pămînt, la picioarele lui încătuşate, în timp ce degetele i se odihnesc pe genunchi, iar vinele mîinilor i se umflă.

Mîinile subţiri ale femeii ating iarăşi cătuşele de la încheieturile mîinilor, dar de astă dată sînt hotărîte, nu tresar.

— Stepan... dragă... nu te doare...? Şi mîinile ei mîngîie flarele.

— Nu, Marusenka... dar este... o mişcare involuntară face lanţurile să vorbească mai departe, pînă ce amuţesc şi ele.

Se-nserează. Ni se aduce mîncarea, trei strachini. În strachina care i se întinde femeii pluteşte o bucată mare de cîrnat. Ni se aduce şi o lumînare aprinsă pe care o punem pe podea.

Pentru întîia oară avem lumină în celulă. Paznicul revine, strînge strachinile goale, se îndreaptă spre femeie, scoate după o serie de mişcări complicate o rublă din buzunar şi i-o dă.

— Poate că o să ai nevoie de ea, măicuţă. A şi plecat, fără să să aştepte un răspuns, o mulţumire.

Se-nnoptează. Apoi zorile mijesc la ferestrele zăbrelite. Marusia şi Stepan stau de vorbă în şoaptă. Copilul doarme.

Prietenul meu s-a depărtat cît a putut de mine... numai lanţurile ne mai leagă.

În fiecare zi, după apusul soarelui, cînd ne întoarcem de la muncă, vine şi femeia.

Copilul este vesel şi bine dispus, şi într-o bună zi rîde! În puşcărie, în mijlocul criminalilor, rîde un copil! În coridoare, în celule, bărbaţii posomoriţi îşi ciulesc urechile...

Femeia vine în fiecare zi la noi. Sărmana şi-a revenit puţin din oboseală. Cînd o văd, devin nespus de trist.

Va apuca oare eliberarea bărbatului ei? Nu-l va pierde din ochi? Va putea înfrunta toate lipsurile şi nevoile?

Mare este iubirea ta, Marusia!

*

Lucrăm la o carieră de piatră. Cîţiva puşcăriaşi aruncă pietrele de pe înălţimea povîrnişului de vreo douăzeci de metri, alţii trebuie să le încarce în roabe, alţii să le ducă la închisoare. Este vorba ca închisoarea să fie lărgită.

Deodată, un strigăt care ne pătrunde pînă-n oase! Ridicăm privirile de la lucrul nostru.

O privelişte îngrozitoare ni se înfăţişează.

Un puşcăriaş îmbătrînit în închisoare, un deportat politic, un om cu cap de intelectul, care nu înjura niciodată şi se izola de ceilalţi, se prăbuşise de pe înălţimea carierei. Cu braţele întinse larg în lături, zace pe jumătate culcat sub roabă, cu o rană adîncă la cap. Ghiuleaua grea de fier, legată cu lanţuri de el şi de roabă, i-a sfărîmat un picior. Puşcăriaşii din apropiere se adună în jurul lui, paznicii îşi părăsesc posturile şi stau şi ei în jurul rănitului.

Pentru o clipă, ura reciprocă este uitată.

— Camarazi, horcăie muribundul, — daţi-mi lovitura de graţie. Dar nimeni nu are inima să-i împlinească cea din urmă dorinţă. Stepan se apropie de muribund, cărînd după sine, ca nişte jucării, lanţurile, roaba şi ghiuleaua de fier. Nimeni nu se-ncumetă să-l oprească, nici măcar paznicii.

— Rămîi cu bine şi roagă-te pentru noi! zice Stepan, şi-i sparge ţeasta de tot, cu călcîiul.

Un surîs obosit, liniştit, transfigurat, luminează faţa inteligentă şi suptă a bătrînului. Rămînem în jurul lui tăcuţi şi gînditori.

Dar peste o clipă loviturile de bici cad ca grindina peste noi. Paznicii, cazaci sălbateci de dincolo de Baikal, maltratează cadavrul cu cizmele. Vor să fie siguri de moartea lui.

Atmosfera devine nervoasă, încordată. Loviturile de bici vîjîie fără milă şi fără încetare.

Deodată nu mă mai pot stăpîni. Îi dau uneia dintre brute un pumn. Omul cade la pămînt ca lovit de trăznet, cu faţa plină de sînge. Încă o lovitură şi alt paznic cade însîngerat. Îl văd pe Stepan apucînd un paznic de picioare, învîrtindu-l deasupra capului şi izbindu-l de pietre. Capul i se sparge ca un ou. Două pietre grele, bine ţintite, aruncate de mîna lui, lovesc pe doi paznici drept în faţă; urlînd, ei aruncă mîinile în sus şi se prăbuşesc însîngeraţi. O adevărată ploaie de pietre se abate asupra paznicilor. Răsună doar puţine împuşcături. Paznicii o tulesc de frică.

Abia acum îmi dau seama de grozăvia situaţiei noastre. Legaţi de mîini cu lanţuri şi ghiulele, n-avem nici cea mai mică posibilitate de fugă, cu atît mai puţin să ne apărăm de revolverele şi puştile soldaţilor.

Stăm ca fiarele, aplecaţi, gata de atac, hotărîţi la orice, deznădăjduiţi şi mînioşi. Ştim cu toţii ce este în joc.

Ca să nu rămînem fără nici un fel de apărare în faţa întăririlor care trebuie să sosească dintr-un moment într-altul, fiecare din noi adună pietre.

Deodată se aude un fluierat strident! Paznicul-şef apare şi strigă:

— Nu vi se întîmplă nimic! A venit inspecţia! Tăceţi din gură şi fiţi cuminţi, altfel sînteţi pierduţi cu toţii!

Mîinile noastre lasă să cadă pietrele... sîntem din nou fără apărare.

În curtea închisorii găsim un om cu înfăţişarea inteligentă caruia-i dă tîrcoale directorul închisorii.

Inspectorul face apelul, unul din rîndurile noastre lipseşte.

Amabil şi umil totodată directorul încearcă să explice străinului toată întîmplarea.

— Minţi! E vocea lui Stepan.

— Cine poate să descrie întîmplarea aşa cum a fost?

— Asta. Stepan mă împinge cu forţa înainte, în faţa omului. Îi descriu situaţia noastră.

În aceiaşi seară cîţiva paznici intră în celulă cu un ciocan şi o nicovală. Lanţurile care mă legaseră de Stepan cad... ne privim întrebător în ochi şi tăcem.

— Ia-o din loc, nemernicule! — zbiară paznicul-şef la mine.

— Să te apăr? — răsună vocea surdă, din gîtlej, a lui Stepan, care a şi apucat ghiuleaua grea. În uşă stă Marusia cu copilul surîzător în braţe...

Îi fac semn că nu. Nu pot scoate nici un cuvînt, îmi simt gîtlejul sugrumat. O ultimă privire asupra prietenului meu, în ochii căscaţi ai Marusiei...

Merg să înfrunt soarta... singur...

În cancelarie mă primeşte directorul închisorii. Diferite gînduri îmi trec prin minte: spînzurătoarea! Lovitura de pumn de la carieră! Mă vor chinui, mă vor tortura? Să mă predau fără luptă?

— Vei fi deportat în mlaştinile Obului! fu răspunsul concis la toate întrebările mele.

Mlaştinile Obului... asta-i moarte sigură.

Era vorba de mlaştinile Obului de Nord, care nu înghiaţă deplin nici iarna şi unde domneşte o ceaţă veşnică. O închisoare mică şi un cimitir mare, altceva nu găseşti acolo. Paznicii, care supraveghează un număr foarte mic de prizonieri, sînt schimbaţi din trei în trei luni; nimai oameni deosebiţi de viguroşi sînt trimişi acolo, cu o soldă foarte mare. Puşcăriaşii se îmboînăvesc de malarie şi alte boli şi mor încet, dar sigur.

Această călătorie urma să fie ultima etapă a vieţii mele.

*

Singur, sub paza cea mai strictă şi vigilentă, pribegii iarăşi de la o închisoare la alta. Pierdusem de mult orice orientare. În faţa şi în urma mea erau drumuri nesfîrşite prin viforniţă, ploaie, ger şi umezeală. Hainele-mi erau ferfeniţă, obielele se ţineau la un loc doar prin stratul de murdărie care le acoperea.

Devenisem un animal omenesc. Nu mai aveam putere să fug, să opun rezistenţă.

Într-o localitate oarecare, în apropierea unei biserici luminate, auzim glasul sărbătoresc al clopotelor. Paznicii mei îşi scot smeriţi căciulile, se opresc locului şi-şi fac cruce una după alta.

Este Paştele... sărbătoarea împăcării tuturor oamenilor. O mătuşică bătrînă de tot se apropie de mine, îmi dă o bucăţică de colac, un ou roşu şi, cu lacrimile-n ochi, face peste mine semnul crucii.

— Dumnezeu să te aibă în pază, fiul meu.

Mîinile ei uscate, deformate, mă ating cu teamă; ea încearcă să zîmbească, ochii ei sînt limpezi, cu toate că şi-au pierdut strălucirea.

— Vai de tine, sărăcuţul de tine, Hristos a înviat!

— Adevărat a înviat! îi întorc salutul de Paşte.

— Haide, să mergem mai departe, aud în spatele meu glasul blînd al unui paznic. Primele cuvinte cuviincioase, de luni de zile.

Mă aflu iarăşi într-un vagon de puşcăriaşi. Păduri şi cîmpii nelucrate defilează într-o monotonie neîntreruptă.

Privesc gînditor darurile. Îmbuc dintr-unul, apoi din celălalt, şi gustul lui de mult uitat îmi trezeşte ca prin vrajă amintirea doicii mele... a părinţilor... a patriei. Roţile vagonului uruie monoton, amurgul se strecoară prin ferestruica zăbrelită.

— Măi, dacă vrei să mai îmbuci ceva, mănîncă mîncarea mea. Cu aceste cuvinte paznicul îmi pune în faţă o farfurie plină de mîncare şi mă bate cu blîndeţe pe umăr. — Mănîncă, aşa ceva nu capeţi în fiecare zi... eu-s sătul.

Mănînc cu mîinile murdare, îmi place de minune, de mult nu mi-a mai plăcut mîncarea atît de mult, mănînc şi tot mănînc şi... mă satur într-adevăr.

*

Într-un oraş mare, judecînd după numărul liniilor de garaj, directorul mă cheamă, cîteva zile după sosirea mea, la el în birou. În nici una din închipuirile prin care trecusem nu domnise atîta curăţenie, rînduială şi disciplină. Scularea, mîncarea, împărţirea muncii, toate se făceau cu exactitate. Porţiile noastre de mîncare erau îndestulătoare, tratamentul era sever, dar niciodată înjositor. Celulele erau măturate în fiecare dimineaţă, podeaua de ciment se spăla chiar. Hainele zdrenţuite mi-au fost înlocuite cu altele, noi şi curate.

Intru într-o cancelarie mare şi luminoasă. Lîngă fereastră stă un birou mare, plin cu acte. O garnitură grea de birou, printre piesele ei fotografia mare, înrămată, a unei femei tinere cu doi copii. Pe perete atîrnă portretele în mărime mai mult decît naturală al ţarilor, deasupra lor o pajură dublă enormă. O pendulă ticăie undeva.

Un paznic neînarmat deschide uşa din faţă, prin care intră un bărbat cu obrazul bărbierit neted, cu trăsăturile frumoase, cu ochi albaştri şi inteligenţi. Este îmbrăcat în uniformă, dar nu poartă armă. Se apropie de mine, aşteaptă pînă ce soldatul trage uşa după sine, mă priveşte cu severitate.

— Vorbeştei nemţeşte? Mă întrebă sacadat în limba mea maternă.

— Da! îi răspund surprins.

— Şi eu sînt german. Sau, mai bine zis, am fost, se corectă.

Se aşează gînditor la birou, îşi scutură absent scrumul ţigării. Ceasul ticăie. Apucă dintr-odată un dosar, îl frunzăreşte, citeşte notiţele făcute de alţii, îl închide şi se ridică.

— Poate că te pot ajuta. Eşti candidat la moarte... domnule doctor inginer Theodor Kröger... Ochii lui devin blînzi, ridică mîna, vrînd parcă să mă atingă. Dar eu sînt zdrenţuit, murdar şi păduchios.

— Ai vreo dorinţă?

— Vă rog să-mi daţi voie să scriu generalului R.

— Bine, scrie, dar repede. Este un om foarte priceput, demn de toată încrederea. Dar nu-i aminti prea des numele, cunoştinţa lui îţi poate fi fatală.

Directorul închisorii scoate o coală de hîrtie şi se gîndeşte.

— Voi scrie eu, spune-mi pe scurt ce vrei, scrisoarea poţi s-o iscăleşti dumneata. Îţi promit să trimit scrisoarea prin curier special. Ei, ce să scriu? Dictează, dar scurt!

— Excelenţă! Voi...

— Sosit între începutul şi mijlocul lui April, — mă întrerupe directorul — la Nikitino, sînt trimis în mlaştinile Obului. Rog ajutorul Domniei-Voastre. Asta am scris, îţi ajunge?

— Da, vă mulţumesc...

— Adresa?

Îi spun adresa particulară a ofiţerului. O privire pătrunzătoare mă sfredeleşte, eu rezist.

— Asta n-o cunoşteam nici eu. Ai ajuns departe... domnule doctor Kröger... Iscăleşte scrisoarea.

O iscălesc. În actele mele, sub cuvintele „bănuit de spionaj", el scrie cu litere citeţe şi groase „nedovedit", subliniază cuvîntul cu roşu şi pune ştampila peste el.

— N-ai avut nevoie de toate astea, domnule doctor Kröger, cu milioanele tatălui dumitale. Te rog să taci! Nu vreau să-ţi cunosc părerea! Pleacă! Bună ziua!

Nu l-am mai revăzut. Promisiunea şi-a ţinut-o, omul acesta ciudat.

MINUNEA

Lumina pătrunde prin ferestrele zăbrelite şi murdare ale vagonului de puşcăriaşi. Afară plouă şi viscoleşte. Trenul îşi încetineşte mersul; pădurea se dă în lături. Apare o localitate mică, cenuşie, cu o gară mică. În gară se adunase o mulţime de oameni, care admirau curioşi trenul. Locomotiva şuieră prelung, trenul se opreşte.

Aproape în aceeaşi clipă uşa celulei mele mişcătoare se deschide şi paznicii care mă întovărăşesc intră.

— Debarcarea! Ieşi afară!

Mă ridic nepăsător de jos, îmi iau tichia rotundă de puşcăriaş — singura mea avere.

Pe peron stau doi soldaţi cu arma la picior, cu revolverul la şold. Unul dintre ei este subofiţer.

— Domnule subofiţer Lopatin, raportează însoţitorul meu, astea sînt actele omului. Trebuie ţinut izolat şi sub supravegherea cea mai strictă. La cea mai mică încercare de evadare se va trage fără somaţie!

Paznicul stă în poziţie de drepţi, subofiţerul salută neglijent, deschide cu băgare de seamă geanta de piele cu cele două lacăte de siguranţă turtite, răsfoieşte puţin actele, iscăleşte o chitanţă, o dă fostului meu însoţitor şi primeşte în schimb cheia genţii.

— Totul este în ordine, spune Lopatin, dîndu-şi importanţă. Soldaţii iau din nou poziţie de drepţi, subofiţerul salută.

Între timp mulţimea de curioşi a făcut zid în jurul nostru. Subofiţerul şi soldatul care-l însoţeşte îşi verifică revolverele, introduc magaziile, pun baionetele la arme, le încarcă şi le verifică deasemeni cu toată grija.

— Căraţi-vă! zbiară deodată subofiţerul la mulţimea de gură-cască. Soldaţii iau armele la umăr, îşi iau locurile la stînga şi la dreapta mea, un „înainte marş!" scurt şi pornim în marş.

Subofiţerul Lopatin este un bărbat de statură mijlocie, îndesat, blond, cu ochi albaştri, blajini. Uniforma lui este curată, carîmbii cizmelor, centura, diagonala, cartuşierele, cureaua armei sînt bine lustruite. Căciula de blană de urs îi stă strengăreşte într-o parte, împinsă puţin pe ceafă. Obrazul îi străluceşte de sănătate, este proaspăt bărbierit şi poartă mustaţa. Mantaua şi-a împăturit-o şi şi-a prins-o, exact cum cere regulamentul, pe umăr. Celălalt soldat este mai puţin îngrijit.

Păşim în cadenţă uniformă de marş. Din cînd în cînd mă atinge o privire curioasă a subofiţerului. Apoi privirea lui se îndreaptă în zare, ca şi cînd ar aştepta pe cineva.

Soarele a dispărut de mult în dosul unor nouri întunecaţi; vîntul aduce deodată, val-vîrtej, o viforniţă. Subofiţerul comandă îndată „pe loc stai!". Ne oprim. Îşi despătură mantaua, o îmbrăcă, îşi trase căciula de blană de urs peste ochi, în timp ce celălalt sta lîngă mine cu arma-n cumpănire. Apoi se schimbară, mă priviră şi tăcură înainte.

— Înainte marş! Şi mărşăluim iarăşi în cadenţă.

Viforniţa nu ţine mult, acum plouă. Mergem mai departe. Sînt iarăşi ud pînă la oase.

Soarele se arătă, ne oprim, soldaţii îşi împăturesc mantalele; peste puţină vreme îi văd scoţîndu-şi căciulile, asudaţi. Subofiţerul este furios.

— Mama lui de Filka! Boul ăsta caută potcoave de cai morţi şi noi trebuie să mergem pe jos! În viaţa lui nu se va mai veseli. Dacă nu ne ia, măi Grigore, apoi putem mărşălui în cadenţa asta opt zile în şir... porcul dracului!

— Da, răspunde celălalt, nicevo... vine el... odată tot trebuie să vină!

Şi iarăşi tac amîndoi. Picioarele mi se mişcă în mod automat.

— Unde ai învăţat să mărşăluieşti? mi se adresează subofiţerul. Îşi şterge necontenit sudoarea de pe frunte.

— În Germania, sînt neamţ, îi răspund.

— Sublocotenent.

Ca la comandă mă simt privit din amîndouă părţile. Lopatin se umflă vădit în pene, îşi pune căciula-n cap şi sudoarea îi curge acum şiroaie.

— Stai! răsună comanda lui. Acum odihneşte-te, mîncăm, şi pe urmă mergem mai departe.

Ne aşezăm pe pămîntul tare şi îngheţat. Soldaţii nu mă slăbesc din ochi. Îşi scot din sacul de merinde mîncarea şi un cuţit şi încep să înfulece.

De foame-mi lasă gura apă, îmi scot pietricica şi le întorc spatele, ca să nu-i mai văd mîncînd.

— N-ai nimic de mîncare?

— Nu.

— Nu ţi-au dat nimic? Ar fi trebuit să mă gîndesc şi eu la lucrul ăsta... ia şi tu de aici, haide ia, eu-s sătul. Port şi eu o cruce la gît, sînt creştin drept credincios, am fost şi eu pe front, ştiu ce înseamnă să flămînzeşti. Ia, haide ia, — şi glasul lui devine blînd, prietenos.

Împart pîinea cu el.

— Ce vină ai?

— Sînt neamţ, am vrut să fug peste graniţă, la mine-n ţară, s-a încins o luptă, am culcat cîţiva soldaţi la pămînt, i-am şi omorît poate, ceilalţi susţin că sînt un ucigaş.

Dînsul vrea să zică ceva, dar se stăpîneşte.

— Mă duci în mlaştinile Obului? îl întreb.

— Nu. Într-acolo-i vorba să te duci? Soldaţii mă privesc în tăcere, neliniştiţi.

— Domnule subofiţer, ai spus chiar acum că eşti creştin, mi-ai dat mîncare şi băutură... împlineşte-mi o mare rugăminte, fie-ţi milă de mine.

— Ce să fac?

— Împuşcă-mă!... Nu vreau să mor bolind în mlaştini... Spune superiorilor că te-am atacat, că te-am ameninţat, că ai fost silit să mă împuşti, ei te vor crede...

— Neamţule, nu te-am crezut laş. Fraţii tăi de pe front luptă împotriva tăvălucului nostru nestăvilit, al ruşilor. Unul la zece. În lacurile mazuriene au distrus toată armata Samsonov, ne-am înnecat aproape toţi acolo. Pe nimeni nu preţuiesc mai mult ca pe fraţii tău. Şi tu, un ofiţer?!... Clătină din cap, pe faţa lui citesc dispreţul.

— Fără arme nu poţi lupta. De luni de zile pribegesc de la o închisoare la alta, nu mai sînt om, m-aţi distrus. Cu arma-n mînă aş şti să mă apăr, lucrul ăsta l-am învăţat. Nu sînt fricos, subofiţere!

— Crezi în Dumnezeu, neamţule?

— Da.

— Dacă ar fi aşa, atunci nu mi-ai fi cerut să fac o nelegiuire ca asta. Să-mi încarc conştiinţa cu un omor? Ai cerut doară să te omor! Crezi, — începe să vorbească după cîtva timp, — că eu nu trebuie să-mi duc crucea mea? Nu-s decît un soldat sărman, ce mai pot aştepta de la viaţă! Singura mea bucurie, singura mea fericire este o fată, Olga. Şi ea este săracă, orfană, n-are nici pîinea de toate zilele. Acum tatăl ei vitreg vrea s-o mărite cu un bogătaş, scîrbos ca păcatul. Cum să ne căsătorim dacă n-avem bani, dacă fata n-are ce îmbrăca? Dacă fuge de la tatăl ei vitreg, atunci unde să se ducă Olga, pe stradă sau la mine, la cazarmă?

Îşi sprijină capul în mîini.

— Şi cu toate acestea este un Dumnezeu care nu ne va lăsa să ne prăpădim. Am vrut să-mi iau viaţa, dar m-am dispreţuit pentru acest gînd. Dacă cred în Dumnezeu, trebuie să cred că el nu mă va părăsi, că mă va scăpa.

Îşi ridică dintr-odată capul, — vorbise ca în somn, — şi îşi îndreptă degetul arătător spre mine.

— Aşa trebuie să crezi şi tu, neamţule!

Mărşăluiam două zile. Numai păduri şi întinderi pe care nu le puteam cuprinde cu privirea, acoperite doar cu iarbă de stepă. Abia cînd soarele apuse pentru a doua oară în dosul pădurii, văzurăm în depărtare trăsurica închisori, la care erau înhămaţi doi cai mici şi flocoşi. Pe capră şedea un poliţist înarmat şi cînta în gura mare, cu toată seninătatea, un cîntec soldăţesc.

— N-am putut face nimic, frate, osia mi s-a rupt pe drum, a trebuit să cioplesc repede alta şi, cum eram singur, n-am putut termina chiar atît de iute. N-avem nici o grabă.

— Poţi spune ceva? Nicevo!

*

Călătorim toată noaptea şi toată ziua următoare fără a da prea mult timp de odihnă şi nici hrană căluţilor flocoşi, pînă ajunserăm în sfîrşit la un orăşel.

Mă primi o celulă curată şi îngrijită. Fără să stau mult pe gînduri îmi dezbrăcai zdrenţele ca să le usuc la sobă. Atunci mă culcai pe laviţă cu gîndul de a adormi, căci adeseori n-avea nici un rost să aştepţi mîncarea. Dar uşa se deschise şi un paznic, cu felinarul în mînă, intră.

Mă izbi îndată faptul că nu era înarmat. Îmi puse-n faţă o cană mare de ceai şi o cină cumsecade.

Spre marea mea mirare văzui alături de mîncare o „unealtă ucigaşă," o lingură de lemn.

În timp ce o duceam la gură, paznicul se aşează comod pe laviţă şi mă măsură curios din toate părţile. Încercă să vorbească, dar nici un sunet nu ieşi din buzele sale. În fine plecă.

Cînd mă trezii era ziua-n amiaza mare. Celula era din nou încălzită, strachina şi lingura dispăruseră.

Îmi examinai zdrenţele: cracul drept al pantalonilor era din păcate cam pîrlit, aşa că după cîteva zile mă puteam aştepta să umblu cu genunchiul dezgolit. Mă uitai la obiectele care pretindeau o reparaţie grabnică. Fără a sta mult pe gînduri îmi rupsei în mod artistic cămaşa, care şi aşa nu mai merita această denumire şi mă apucai de cîrpit. Socotii că mă voi putea lipsi de cămaşă, căci se părea că, în sfîrşit, primăvara avea de gînd să vină.

În vreme ce mă aflam în plin lucru, uşa se deschide şi apare paznicul, mă priveşte în tăcere din toate părţile, dă încet din cap şi dispare. Peste puţin timp apare iarăşi cu o cămaşă solidă, lucrată în casă, curată, şi cu cîteva obiele grosolane, pe care le pune alături de mine. Mă măsoară iarăşi curios şi dispare fără o vorbă.

De astă dată revine cu o pereche de cizme solide, pune şi aceste odoare lîngă mine şi strînge mototol zdrenţele uniformei mele de puşcăriaş.

Eu însă nu-mi uit pietricica, ajutorul meu atît de des întrebuinţat împotriva foamei şi a setei; o scot din grămada de zdrenţe, spre cea mai mare mirare a paznicului.

Îmi face semne de neînţeles, eu dau din umeri, nu-i pot pricepe semnele, nu înţeleg ce vrea.

— Păcat că eşti surdo-mut, mi se adresează deodată, dă din cap şi arată spre gură şi spre urechi.

— Nu sînt surdo-mut, îi răspund eu.

— Doamne Isuse Hristoase! Omul tresare înspăimîntat şi se opreşte abia în prag.

— Astăzi dimineaţă am făcut foc în sobă şi am luat strachina şi tu nici nu te-ai mişcat.

— Eram foarte obosit, fu răspunsul meu.

Totuşi pare să nu prea aibă încredere deplină în intenţiile mele paşnice, iese din celulă şi revine abia abia mai tîrziu cu prînzul şi cu o uniformă nouă de puşcăriaş.

Pantalonii sînt prea scurţi, mînecile-mi ajung pînă la coate, vestonul îl pot încheia numai cu greu la piept. Dar nu mai sînt îmbrăcat în zdrenţe.

Aproape peste noapte mă simt iarăşi în putere. Fac exerciţii gimnastice pînă la istovire, mă plîng de mîncare puţină. Mă plîng atît de mult şi de insistent încît mi se dă totdeauna mîncare din belşug. Mîncarea-i bună, foarte bună. Rog chiar să mi se dea de lucru.

În capul meu clocotesc şi se frămîntă fără încetare planuri de evadare. Cît timp mai am răgaz să încerc evadarea? Nu mă pot aştepta să mă transporte mai departe în orice zi? Trebuie să mă grăbesc pînă nu-i prea tîrziu.

Cînd mă apuc într-o zi să sparg lemne, cîţiva paznici stau în jurul meu şi privesc interesaţi.

Îmi încordez toate puterile. Am dezbrăcat haina şi cămaşa cea nouă, căci soarele încălzeşte cum se cade. Scuip cu nădejde în mîini şi-mi iau vînt. Lemnele ţîşnesc ca apa în toate părţile, grupul de gură-cască măreşte cercul. Îi aud pe paznici spunîndu-şi în şoaptă: „Vlăjganul ăsta-i mare şi tare ca dracul". Observaţia aceasta mă măguleşte şi cu puteri înnoite împlînt toporul în butucii de lemn.

Ca răsplată capăt atîta mîncare încît nu pot termina tot ce-i în strachină.

Trăiesc zile senine. Celula este bine încălzită, nu-mi lipseşte nimic. Spendidă puşcărie.

Neuitată pentru vecie îmi rămîne apoi o dimineaţă.

Mi se scot lanţurile.

Îmi frec încheieturile mîinilor şi picioarelor, pe care se formase o coajă groasă. Această coajă groasă de murdărie mă ferea de rosătura cătuşelor.

Uşa se deschide brusc. Un ofiţer mare, gras şi nu prea îngrijit umple tot cadrul uşii.

— Aha! Iacă şi omul nostru, neamţul, doctor-inginer, bănuit de spionaj, vlăjgan teribil, ştie să spargă lemne, extraordinar! Ascultă, ştii ruseşte? Ce? Da? Desigur, cum să nu ştii, o ţară uriaşă ca asta, ajunge să arunci o privire pe hartă!... Vorbele lui se revarsă în încăpere. Se îndreptă spre mine urmat de un copist, şeful biroului poliţei, neglijent la culme, în mîinile căruia zăresc un dosar cu acte cu inscripţia mare „bănuit de spionaj" şi, dedesupt, cu litere şi mai mari, „nedovedit". Cei doi oameni mă măsoară mai întîi cîtva timp, apoi se aşează pe laviţa de lemn.

— Ignatieff, dă-mi actele să le văd. Căpitanul frunzăreşte în pripă hîrtiile, o parte dintre ele cad pe podea. — Dracul să le ia, nici nu-s cusute cum trebuie, să mi le coşi, Ignatieff. Aşa ceva nu trebuie să se întîmple, exclus. Acte şi hîrtii atît de importante! Ah!... nu găsesc nimic, ia-ţi toată marfa şi caută singur, nu te poţi descurca, dacă nu-i nici o rînduială!

Şeful de birou caută cu de-amănuntul printre hîrtiile răvăşite. Deodată căpitanul apucă colţul unei coale de hîrtie şi o ţine triumfător în mînă.

— Vezi, vezi, am găsit-o, asta-i...

Faţa i se întunecă, ca şi cum o furtună năprasnică ar fi pornit din cer senin. Copistul se uită cu coada ochiului la hîrtie. Trece cîtva timp, mi se compară mutra cu cea din acte.

— Iarăşi o confuzie! La noi se întîmplă totdeauna confuzii, groaznic, groaznic! Ce să facem acum? Trebuie să cercetăm amănunţit această chestiune, numaidecît!... Ignatieff!... Tonul este triumfător. — Să i se ia îndată amprentele digitale, este un semn neîndoielnic, imposibil de falsificat. Ce idee minunată, haide, repede, repede!

O perie de paie, o bucată de săpun, apă caldă. Apa se face neagră-cafenie. Oamenii mă privesc surprinşi: parcă mi-aşi fi îmbrăcat mănuşi, mănuşi albe, frumoase.

Mi se ia amprentele, se compară.

— Chestia nu-i în ordine, Ignatieff, — şi-şi priveşte copistul cu coada ochiului.

— Totul este în ordine, domnule căpitan, toate semnalmentele se potrivesc.

Un zîmbet iezuit îi trece peste faţă. Amabilitatea lui este semnul victoriei.

— Eşti într-adevăr doctor inginer Theodor Kröger?

— Da, desigur, îi răspund.

— Născut? întreabă căpitanul.

— 5 Decembrie 1890 la Petrograd.

— Aşa-i, totul se potriveşte! Ce mai vrei? Eu am avut dreptate, nu dumneata.

Căpitanul scotoceşte din nou printre actele răvăşite. Scoate — te miri cum — tocmai ceea ce-i trebuie. Apoi se ridică în picioare şi spune sever şi scurt: Scoală-te!

Iau poziţia de drepţi, copistul se scoală şi el în silă.

Cîteva secunde inima încetează să-mi mai bată!

Acum vine ordinul de execuţie prin spînzurătoare!

Fulgerător, măsor cu privirea pe cei de faţă. În jurul meu sînt numai cîţiva oameni. Un paznic are un revolver Nagan la centură. Arma aceasta m-ar putea salva. Nu, n-am nici cea mai mică şansă de reuşită în încercarea mea de a-mi salva viaţa prin fugă. Oricum, sînt pierdut. N-am decît alegerea între a muri singur sau de a tîrî pe ceilalţi cu mine în moarte. Puterile mele ar ajunge pentru a-i culca pe toţi oamenii aceştia la pămînt şi cu ultimul glonte mi-aş putea face seama.

Hotărîrea mea este luată...

— Petrograd, Ministerul de război, secţia de cotraspionaj, strict confidenţial..., citeşte cu jumătate de gură căpitanul, mai mult pentru sine.

— Domnule căpitan, îl întrerupe deodată şeful de birou — nemernicul ăsta nu trebuie să ştie toate celea, — şi cu aceste cuvinte, cu o mişcare sigură şi fără să întîmpine rezistenţă, ia actul din mîna ofiţerului şi rosteşte scurt: Din ordin suprem eşti pus în libertate!

Ca de la mare depărtare aud celelalte dispoziţiuni cu privire la îngrădirea libertăţii mele. Copistul mai citeşte timp îndelungat şi foarte încet, nu mai înţeleg nimic, nu mai aud nimic...

Sînt liber!... Sînt liber!... Am scăpat de moarte!

Îmi îmbrac haina, mîinile-mi tremură, înspăimîntate, grăbite, nu ştiu ce şi cum fac. Inima-mi zvîcneşte atît de tare, încît îmi vine să leşin. Repede! Repede!

În faţa mea văd o uşă deschisă, pot ieşi din celulă, nimeni nu mă opreşte, altă uşă stă deschisă... Repede! Repede! Încerc să merg mai repede, dar nu pot.

Acum sînt afară! Singur!

Mă prăbuşesc pe pămîntul dur şi îngheţat. Deasupra mea rîde şi străluceşte soarele de primăvară. Îmi îngrop faţa în mîini... lacrimi mari mi se preling peste obraji.

Văd iarăşi lumea... văd iarăşi viaţa!

PARTEA A DOUA

LIBERTATE PROVIZORIE

O RUBLĂ DE ARGINT

Ziua şi lumina se stinseseră.

Şedeam culcat la marginea pădurii, pe o grămadă de frunze veştede pe care mi le adunasem, şi priveam întinderea cerului senin pe care se aprindeau cele dintîi stele. În mine şi în jurul meu era linişte. Un stol de păsări negre zbură fără zgomot în pădure, undeva în depărtare urla şi chelălăia un cîine, pe urmă amuţi şi el. Noaptea se lăsă încet.

Toată ziua mi-o petrecusem în pădure, mă ascunsesem ca un animal. Nu avem încredere în oameni, nu avem încredere nici în libertatea mea recîştigată pe neaşteptate. Poate mă caută; poate libertatea mea a fost greşeală... În noaptea aceasta dormii pe patul moale de frunziş, sub cerul liber. Cînd mă trezii, soarele mă încălzea. I-am rîs în faţă... eram nespus de fericit.

Toată ziua căutai de lucru în oraşel, osteneală zadarnică. Uniforma mea de puşcăriaş parcă era de foc. Mă primiră cu înjurături, aţîţară cîinii împotriva mea, unii voiau chiar să mă omoare, atît de mare era teama populaţiei de criminali puşi în libertate. Am mers mai departe, din poartă-n poartă. Numai puţini mi-au spus, tremurînd de frică: „Du-te cu Dumnezeu!" Ceilalţi îmi întindeau cu teamă o bucată de pîine, numai să plec repede.

Iar se făcu noapte, din patul meu de frunziş privii cerul înstelat şi... eram fericit şi mulţumit.

Ziua următoare am pornit iarăşi din casă-n casă. Pretutindeni aceleaşi feţe înfricoşate. Chiar şi în cancelaria închisorii, în care am pătruns fără să întîmpin cea mai mică rezistenţă. Şeful neglijent, speriat de moarte de apariţia mea neaşteptată, nu reuşi să-şi descleştеze gura şi mă refuză, dînd muteşte şi cu disperare din mîini.

Şi a treia noapte o petrecui în pădure. Mi-era foame.

Iarăşi se crăpă de zi, cînd auzii în apropierea mea un zgomot. Cînd am ieşit din pădure, în faţa mea se afla paznicul care-mi adusese în puşcărie toate lucrurile cu care eram îmbrăcat. Strîngea lemne. După ce s-a potolit frica,

l-am ajutat să-şi strîngă lemnele şi cu o legătură uriaşă, îl însoţii pînă la casa sa. Tot atît de speriată a fost şi nevasta lui, dar din mîinile ei tremurînde căpătai un prînz bun, spărsei lemne, iar seara mi se dădu voie să-i ţin tovărăşie omului în închisoare. Jucai cărţi cu dînsul. Norocul îmi surîse, cîştigam din ce în ce mai mult, adunasem banii pentru o telegramă la Petrograd.

Toată noaptea voi şedea în faţa oficiului poştal, dimineaţa voi da o telegramă: „Eliberat, trimiteţi bani". În douăzeci şi patru de ore banii vor fi aici, atunci nu va mai trebui să-mi petrec noaptea în pădure, să rabd de foame, şi la gîndul acesta îmi număram monedele şi le puneam cu grijă una lîngă alta.

— Ei! *Ruki werch!* Sus mîinile! mă întrerupse o voce.

Ridic privirea: paznicul stă în faţa mea şi-mi îndreaptă revolverul spre frunte.

— Mîine-ţi dau banii înapoi..., încep nesigur şi observ cum îmi tremură mîinile. Viaţa mea depinde de aceste cîteva copeici!

— Nu vorbi prostii, omule! se răsti omul la mine.

— Mîine ţi-i dau sigur înapoi... vreau să telegrafiez la Petrograd, să-mi trimită bani... am părinţi bogaţi, ei te vor răsplăti... Îţi dau cinci ruble pentru o rublă, nu-ţi ajunge? Îţi dau zece ruble pentru o rublă, pe cuvîntul meu de onoare! Vrei să-ţi dau în scris? Îi capeţi cu siguranţă înapoi, în viaţa mea n-am spus minciuni, ţi-o jur! Revolverul se lăsă treptat în jos.

— Cum să ai tu părinţi bogaţi, măi nemernicule? Se vede c-ai înnebunit în închisoare! Cele cîteva copeici nu te vor salva, de foame tot vei pieri, puşcăriaşii nu găsesc niciodată de lucru.

Am fost silit să-i restitui banii. Dar cel puţin pot mînca din belşug şi pot dormi în vechea mea celulă, încălzită. Dimineaţa, cînd mi se dădu drumul, a trebuit să promit că voi tăcea despre jocul nostru de cărţi; în schimb voi putea reveni la dînsul şi la camarazii săi.

Iarăşi caut de lucru, iarăşi în zadar, din poartă-n poartă. Numai într-o prăvălie mare şi curată, proprietatea unei familii de tătari, mi se spune să revin a doua zi; acolo puteam găsi orcînd de lucru. Urma să primesc mîncare, băutură şi un culcuş bun şi, ca simbrie, trei ruble pe lună. Mă învoii. Pe drum spre închisoare îmi făcui socoteala: în zece zile voi fi strîns banii pentru o telegramă. Îmi venea să rîd şi să cînt.

Seara jucarăm în închisoare cărţi în cinci.

— Ştii... Ştii să scrii? mă întreabă un paznic, şi cînd îi spusei că da, îmi aduse toc şi hîrtie. Spre bucuria tuturor scrisei ibovnicei lui, şi reuşii spre cea mai mare bucurie a tuturor celor de faţă. Ca răsplată îmi dădu o ţigară începută de el. Cînd rupsei cartonul pe care-l morfolise, înainte de a fuma ţigara, îmi zise: — Trebuie să fii mare boier.

Abia s-a crăpat de ziuă şi aştept în faţa prăvăliei tătăreşti. Puţinii trecători mă privesc sfioşi. În fine vine şi proprietarul prăvăliei, însoţit de alţi doi tătari şi de o femeie. Ei deschid cu multă trudă lacătele şi zăvoarele grele ale

prăvăliei, îşi fac de lucru pe la tejghele, iar eu stau afară şi aştept. În cele din urmă proprietarul îmi face semn. Intru, privirea mea îmbrăţişează toată prăvălia. E mare şi plină de marfă.

— Ţi-am promis să-ţi dau de lucru... nu pot s-o fac... mi-e frică... şi familiei mele îi este frică... nu mi-o lua în nume de rău...

Se bîlbîie. Îşi aplecă, ruşinat capul. Degetele bat nervoase darabana pe tejghea.

— Nu-s nici ucigaş, nici criminal. Sînt german şi am înfundat puşcăria pentru că sînt bănuit de spionaj, îi răspund eu.

— M-am informat la căpitanul de poliţie. Ce-ai spus este adevărat, dar ai făptuit şasesprezece omoruri... Ultimele lui cuvinte abia se-aud.

— Despre asta nu ştiu nimic. căutam să ajung în patria mea şi m-am apărat de duşmani, ca un soldat în luptă.

— Desigur... se poate... dar mi-e frică, nu mi-o lua în nume de rău... Tăcem amîndoi.

— Fayme, dă-i omului douăzeci de copeici.

Aud moneda de argint zăngănind pe tejghea. Privesc spre locul de unde venise sunetul: o mînă mică şi sfioasă de fată a pus-o pe tejghea şi a dispărut îndată sub mineca largă a rochei din stofă grea şi pestriţă de Buchara. Mă uit la faţa ei, din care a pierit cea din urmă picătură de sînge, cu doi ochi negri şi adînci, în care citesc limpede teama. Ce fricoşi sînt toţi, — mă gîndesc.

Privirea mea cade iarăşi pe moneda de argint. Nu mă ating de ea şi ies încet din prăvălie.

Abia făcusem cîţiva paşi şi unul din paznici mă opreşte şi-mi povesteşte în culmea enervării că Ignatieff, copistul, a aflat de jocul nostru de cărţi. Deci nu mai pot veni la puşcărie.

Colindarea întregului orăşel în căutare de muncă este cu totul zadarnică.

Se întunecă. Mi-i foame şi răcoarea serii îmi pătrunde adînd în suflet. Noaptea şi deznădejdea vin împreună.

Străzile sînt goale. Deznădăjduit, deşi om liber, stau în şanţul străzii şi meditez, nu mai văd nici o ieşire... nici un ajutor... mă bucurasem atît de mult de libertate...

Întind încet mîna spre chipiul de puşcăriaş pe care-l puseşem lîngă mine. Îl las din nou încet din mînă, îl apuc din nou... Într ul se află o rublă de argint!

Mi-a dat-o un suflet milostiv, fără ca eu să fi băgat de seamă, o pomană cu adevărat princiară.

Speriat, ca un hoţ, privesc în jurul meu. Nici un zgomot în noapte, orăşelul pare mort şi părăsit.

Un geamăt se desprinde din pieptul meu, un geamăt care nu l-au auzit de la mine nici cei mai cruzi paznici din puşcărie... asta-i deci libertatea!

Noaptea este nesfîrşit de lungă şi rece. Poate mi se pare numai; şezînd pe pămînt în faţa micului oficiu poştal, pîndesc venirea primului funcţionar.

— „Eliberat, rog trimiteţi bani", sună telegrama mea.

Aştept din nou, la soare, în faţa oficiului poştal. Oamenii care intră şi ies mă privesc cu sfială şi cu teamă. Nu îndrăznesc să-mi dea de pomană. Simt numai bătăile nebuneşti ale inimii, hotărîrea care se apropie.

Îmi aud numele! Tresar ca sub o lovitură de bici primită în plin obraz...

O mie de ruble îmi aparţin!

*

Pentru un puşcăriaş eliberat este tot atît de greu să închirieze o cameră ca şi să găsească de lucru. Nimeni nu vrea să dea unui astfel de om o cameră în casa sa.

Un negustor bogat, proprietarul unei prăvălii din localitate, avea casa cea mai mare şi mai frumoasă din orăşel. Se bucura de un renume foarte prost, se zicea că ţinuse împreună cu tatăl lui un han, undeva în Urali, pe o şosea care ducea din Siberia europeană în cea asiatică. În acel han înnoptau călătorii. Acolo se schimbau caii pentru continuarea călătoriei, era un fel de poştă. Tatăl şi fiul s-au priceput de minune să facă avere în hanul acesta, în puţin timp. Se spunea că-şi ţineau cîinii veşnic hămesiţi, şi că mîncau tot ce li se punea în faţă, pînă la ultimul oscior. Poliţia nu putea stabili nimic precis împotriva lor, deşi tatăl şi fiul se îmbogăţeau din zi în zi. Peste cîtva timp tatăl muri de-o boală care-l rodea şi fiul înfundă pentru cîteva luni puşcăria, sub bănuiala unor încercări repetate de omucideri, dar fu eliberat apoi din lipsă de dovezi.

În orăşel renunţase probabil la profesiunea lui sinistră, în orice caz locuitorii se plîngeau numai de lăcomia lui de bani, dar ea nu sta sub ameninţarea vreunei pedepse. Negustorul acesta era deci proprietarul celei mai frumoase case din orăşel. La primul etaj locuia el cu nevasta, al doilea etaj era liber.

Intrai hotărît în prăvălie.

Încăperea mare şi joasă era plină pînă în tavan cu topoare, barde, coase, greble, cuţite de tot felul, ferăstraie, burghie şi toate uneltele agricole posibile.

În dosul tejghelei masive şade proprietarul, un om uscăţiv, cu o bărbuţă mică şi căruntă, cu ochii cenuşii, fără culoare definitivă, cu mîinile urîte de om care suferă de gută, cu unghii lungi şi murdare. Îşi bea tocmai ceaiul.

— Ce vrei? ieşi afară! De cînd se plimbă puşcăriaşii pe unde vor? zbiară la mine, fără să se scoale; îşi pune numai ceaşca de ceai jos.

— Vreau să închiriez o cameră la tine! îi răspund eu. Văd că-i este frică de mine, dar cum stau liniştit în aşteptarea răspunsului, se repede la mine.

— Nu vreau să am de-aface cu puşcăriaşii! Afară cu tine, nemernicule!

Îl apuc de haină, îi dau o lovitură în piept şi omul se izbeşte de rafturi; ceaşca de ceai, farfurioara, zahărul şi ceainicul îl urmează. Îl ridic şi-l zgudui pînă ce se oferă să-mi dea tot ce vreau, numai să-i cruţ viaţa, în numele lui Hristos.

— Cît costă locuinţa de la etajul al doilea?

— Douăzeci de ruble pe lună... mai ieftin nu pot...

— Plătesc pe trei luni înainte! Cu aceste cuvinte îi ţin mia de ruble sub nas.

Omul se uită cu mirare şi cu lăcomie la bani.

— Da, barin, dacă stăm aşa cu plata, atunci îţi închiriez cu plăcere locuinţa şi nevastă-mea se va bucura să vă ducă gospodăria. Era cu totul schimbat, spunea puşcăriaşului „Barin", presimţea o afacere mare. Ne învoirăm repede.

Locuinţa se compunea din patru încăperi mari şi două mici, un vestibul şi o bucătărie cu o cămară mare. O parte din camere dau în stradă, altă parte în curte.

Poruncesc gazdei mele să aibă grijă ca locuinţa să fie curăţită, să se facă foc în baie, femeia să-mi gătească cina cea mai bună la care se pricepe, apoi îmi văd de drum.

Intru în prăvălia tătarilor; este cea mai mare şi mai bine asortată prăvălie, un magazin universal în toată regula.

Arunc pe tejghea o sută de ruble şi, alături, telegrama, ca să îndepărtez orice urmă de teamă oamenilor înfricoşaţi.

În orăşel se răspîndeşte ca fulgerul vestea că am primit telegrafic o mie de ruble.

Pun mîna pe o bucată de slănină, pe o pîine neagră, pe o sticlă de vin şi... pe un ziar. Tătarul mă conduce într-o odăiţă mică din dosul prăvăliei. Acolo mă dedau cu totul mîncării şi lecturii. De opt luni nu mai ştiu ce se petrece în lume. Şi războiul?!

— Înaintăm victorioşi! Speriat, pun îndată mîna la gură.

— Şi încă ce victorie nemţească! aud lîngă mine vocea tătarului, de care uitasem cu totul. Îmi zîmbeşte şiret cum ştiu să zîmbească numai asiaticii. Aceste cuvinte au fost primul pas spre simpatia noastră reciprocă. Îmi aleg cel mai mare costum de haine, ghete, ciorapi, cămăşi, obiecte de toaletă şi toate lucrurile strict necesare unui European. Îmi aleg o ladă mare şi două mici, un pat de fier, saltele, cearceafuri, perini şi pături. Apoi urmează alimentele. Un munte întreg de lucruri. Strălucind de fericire duc totul la locuinţa mea, îmi instalez patul, aşez lada cea mare în mijlocul camerei, o acopăr cu o faţă de masă, pe cele două lăzi mai mici pun cîte o perniţă. Iată patul, masa şi scaunele. Sînt nespus de fericit! Am şi un ceasornic!

Hainele de puşcăriaş le ard în sobă. Păduchii şi ploşniţele aleargă în toate părţile cuprinse de panică, pînă ce, în arşiţa focului, se îngroaşă neînchipuit de mult şi crapă.

Baia este încălzită. Torn mereu apă şi iar apă pe trupul meu roşu ca racul, sîngele-mi circulă mai repede prin vine, toate duhurile vieţii se trezesc, trupul meu respiră iarăşi.

Au trecut numai cîteva ore şi iată-mă îmbăiat, bărbierit, cu părul tuns în trepte şi proprietar al unei locuinţe şi al unui pat.

Hainele mă cam strîng şi ameninţă să plesnească, mai ales la umeri, craci. pantalonilor arată ca nişte steaguri coborîte la jumătatea catargului în semn de doliu, dar ce-are a face!

La gazda mea mă aşteaptă un prînz domnesc: icre negre, somn, ciuperci murate, plăcinte cu carne, o supă substanţială, rachiuri de fabricaţie proprie, un pui fript, vin, cafea, ţigări. Mănînc fără să scot o vorbă. Mă urc încet, pas cu pas, în locuinţa mea, mă trîntesc pe pat şi dorm ca un făt-frumos după lupte glorioase cu o sută de balauri.

Cînd mă trezesc este seara tîrziu. Cobor din nou, nevasta gazdei mele este de o amabilitate extremă, iar dînsul uită de prăvălie, de ceaiul lui nelipsit şi de ţigară. Îşi închide prăvălia, pentru el nu mai există decît o singură preocupare şi acesta sînt eu. În ochii lui par un mare duce.

— L-aş sfătui pe barin să întreţină relaţii prietenoase cu domul căpitan de poliţie şi mai ales cu afurisitul acela de copist, cu Ignatieff. Cu Ignatieff este foarte greu, pentru că e bănuitor, şiret şi josnic, dar poate că vă pot fi de folos. N-aţi cumpăra, barin, datoriile lui Ignatieff de la mine?

În aceeaşi seară mă duc la căpitanul de poliţie. Santinela de la uşa de intrare nu mă recunoaşte. Sun. Soneria era ruptă, bat în uşă. Îmi deschide o servitoare neglijentă şi nepieptănată. Mă lasă singur şi pleacă fără a spune o vorbă. O urmez, se pare că acest procedeu este de la sine înţeles.

Într-o cameră mare, luminată slab de o lampă de petrol, stă la masă căpitanul de poliţie, într-o uniformă ferfeniţită. Pe masă rămăşiţele cinei, alături cuţitul şi furculiţa, o scrumieră plină cu mucuri de ţigară, ţigări şi chibrituri, o carte veche şi ruptă, ziare pătate cu grăsime şi, dominînd toate acestea, o sticlă cu vodcă lîngă un pahar umplut pe jumătate cu ceai.

— Ce vrei, cine eşti? întreabă vocea lui obosită.

Mă apropii de masă, ridic puţin abajurul verde al lămpii. Lumina îmi cade drept în faţă. Omul mă recunoaşte, se sperie, dibuie cu mîna, căutînd probabil revolverul pe care nu reuşeşte să-l găsească nicăieri.

— Vă aduc bani, Ivan Ivanovici.

El zîmbeşte stingherit, se simte neputincios în faţa unui criminal şi priveşte ţintă banii pe care-i întind înaintea lui pe masă.

— Ivan Ivanovici, vă aduc opt sute de ruble să mi-i păstraţi, pentru că aici n-am pe nimeni altul căruia să-i pot încredinţa atîţia bani. Sînteţi singura persoană onorabilă, mai presus de toţi ceilalţi. Glasul meu îl liniştеşte, cu o mişcare de mîngîiere nehotărîtă, dezmiardă bancnotele.

— Banii i-ai... De unde ai dumneata deodată atîţia bani? mă întreabă fără siguranţă în glas. Da, da, ştiu... mi s-a spus...

Îi povestesc totul. Mă ascultă cu atenţie.

— Bine, atunci primesc banii pentru păstrare zice el.

— Vă dau în schimb o sută de ruble.

— Eşti nebun! fu răspunsul prompt, peste cîtva timp se corectă: Nu pot primi bani de la dumneata.

— De ce, nu ştie nimeni.

— Exclus, ce-ţi închipui despre mine? N-am nevoie de ei, nu, nu, nu vreau bani, exclus. Un potop de cuvinte se revarsă din gura lui. Îl întrerup, îi întind zîmbind mîna, el şi-o pune pe a lui, nehotărît într-a mea şi cu o mişcare, pe care o cunosc destul de bine, îi bag suta de ruble în mîneca vestonului.

— Bei un pahărel de vodcă? Vrei să mănînci ceva?

— Cu plăcere şi una şi alta, îi răspund eu.

— Maşka!!! strigă căpitanul de poliţie şi fata din casă vine scărpinîndu-se după ureche. Mare lucru să n-aibă păduchi! mă gîndesc privind-o.

— Adu o sticlă de vodcă şi mîncare de tot felul şi din belşug.

Fata se întoarce cu o sticlă de vodcă şi o farfurie cu o bucată de pîine şi una de friptură, puse la întîmplare.

— Vită încălţată! Îmi mai trebuie un pahar! Să aduci tot ce-i de mîncare în casă! Nu vezi că am musafiri? Cîrnaţi, brînză, ouă, unt, peşte, să aduci de toate! Haide, du-te! Ce te zgleşti la domnul?... Vezi, aşa de proşti sînt oamenii aici; după cîtva timp te tîmpeşti. Ce viaţă păcătoasă, ce ţinut uitat de Dumnezeu, cu vremea îţi vin şi gînduri de sinucidere, îngrozitor!... Şi Ivan Ivanovici desfundă cu obişnuita lovitură de palmă pe fund, sticla abia adusă; dopul zboară în sus.

Fata apare, în fiecare mînă duce cîte o farfurie cu felurite rămăşiţe de brînză şi cu scrumbii, dintre care una este pe jumătate mîncată. Se opreşte nehotărîtă în faţa noastră.

Dintr-o singură mişcare căpitanul împinge toate lucrurile de pe masă pînă în colţul cel mai îndepărtat, unde nu mai ajunge lumina lămpii de petrol. Fata se duce şi vine încă de cîteva ori, pînă ce masa se umple de farfurii.

— N-ai adus nici măcar o faţă de masă, Maşka! îmi vine să-i omor pe toţi în jurul meu! Nu te zgîi la domnul!

Fata plînge cu sughiţuri.

— N-am ştiut că trebuie faţă de masă şi dumeavoastră nu mi-aţi spus nimic! se boceşte ea.

— Acum m-ai scos din sărite! şi a pus mîna pe ceva din farfurie, fără să se uite pe ce anume, dar fata iese în fugă din cameră, urlînd.

Căpitanul pune înapoi pe farfurie bucata de cîrnat pe care o apucase. Apucată energic, pielita cîrnatului se mototolise cu totul.

— Iartă-mă, te rog, vreau să-mi îmbrac altă haină, nu pot... eşti musafirul meu, un moment te rog... Şi dispare undeva în semiobscuritatea camerei.

Reapare după ce fumasem două ţigări.

— Te rog mănîncă, mănîncă ce vrei şi cît vrei, mănîncă totul, mi-ar face plăcere; iar aici, ca să nu rămînem pe uscat, am mai adus ceva. Aşa că te rog să mănînci, nu te formaliza, aici totul este cam primitiv, dar asta nu face nimic. Trebuie să mănînci pînă nu mai poţi, promite-mi.

Îngrămădeşte tot ce se află pe masă în jurul meu, umple paharele cu rachiu, le bem, le umple din nou şi se aşează mai comod în timp ce eu mănînc cu poftă.

— De cinci ani stau în localitatea asta blestemată de Dumnezeu. Vin din Moscova. Slujba de aici am primit-o din ambiţie şi acum decad aici în murdărie, în noroi şi în monotonia asta veşnică.

Ivan Ivnovici Lapuşin, căpitanul de poliţie, îşi descarcă inima. Simt ce bine-i face să poată vorbi odată despre sine. Între noi se înfiripează îndată o puternică simpatie reciprocă.

Ca om care a trăit mai înainte într-un oraş mare, a căutat la început din toate puterile să scape din acest orăşel siberian. Petiţiile lui, argumentaţiile lui, poate prost formulate, nu găseau ascultare. Curînd intervenirăşi primele neglijenţe în serviciu, ridicole ce-i drept, prin care şeful biroului poliţiei, copistul Ignatieff, cîştigă din ce în ce mai multă putere asupra lui. Izolat de lume şi de civilizaţie, omul deveni după puţină vreme leneş, apatic. De soţia lui nu-l mai lega decît obişnuinţa zilnică. În clipa ultimei răbufneli de energie îşi trimise cei doi copii la Perm, ca să nu-i vadă şi pe ei decăzînd. Timpul inutil şi gol, dorul de viaţă, de muzică şi de distracţii,încerca să le ucidă prin vodcă. Alcolul triumfă, îl ademeni din ce în ce mai mult, şi cu cît bea mai mult, cu atît se îmbăta mai greu, dar cu atît mai mult creşteau datoriile pentru băutură la prăvălia tătărească.

— Asta-i viaţa mea, vezi. M-am apărat destul de mult, am luptat aveam altă concepţie despre viaţă... acum am ajuns ca toţi ceilalţi din jurul meu: bem cu toţii şi cea din urmă copeică ne-o dăm pentru băutură. Sălbăticiunea asta este pieirea noastră.

Băuse sticlele pînă la fund şi nu observase că eu beam aproape nimic. Cu toate astea, omul acesta rătăcit simţea că noi doi, copii ai metropolei eram aici ca pe o insulă pustie, fără să ne cunoaştem mai deaproape. Nimeni nu putea fi mai bine venit pentru Ivan Ivanovici ca mine; de aceea uita cu plăcere tot ce ne despărţea. Părăsii în zorii zilei casa lui Ivan Ivanovici. El băuse cum se cuvenea în cinstea bacnotei care-i aducea mîngîieri noi şi neaşteptate şi-i refăcea autoritatea de mult decăzută. Mă conduse cu greu pînă la uşă.

— Chiar acum, dar chiar acum, mă voi duce la tătari şi le voi zice: „Ce-am să vă plătesc nemernicilor, pentru vodca voastră spurcată, hă? Cît? Ce, atît de puţin? Am crezut c-am băut mai mult! Ţine o sută de ruble! Puneţi să mi-o schimbaţi?“ Da, aşa le voi spune, îndată, mîine dimineaţă, de fapt acuma-i dimineaţa! Mîine deci, adică astăzi, ei, ce prostie! Iar mîine, nu, astăzi vom juca cărţi, pun să ne facă o mîncare bună, îl voi chema şi pe Ignatieff, să mănînce şi spurcatul ăla măcar o dată ceva cumsecade şi să joace cărţi cum se cuvine, ce? Da, da, să mănînce şi el! Acum am o sută de ruble! Minunat!

Am închis uşa. Santinela prezentă arma pentru onor. Adormise şi se sperie foarte mult cînd trecui pe lîngă el.

Ştiam în sfîrşit din al cui ordin fusesem pus în libertate. Prietenii mei nu mă uitaseră.

La Nikitino — așa se chema orășelul în care fusesem pus în libertate — ajungeai prin Ivdiel, stație terminus al unei linii secundare de cale ferată, venind de la Perm. Distanța de la Perm la Ivdiel era de aproximativ opt sute de kilometri. La Ivdiel găseai căruțe de închiriat, care te duceau după o călătorie de aproape douăzeci și patru de ore la satul Ivanovka. Acolo rămîneai peste noapte, iar a doua zi plecai pînă la alt sat. Această bucată de drum era aproape tot atît de lungă ca cea dintîi. Pornind din această localitate, ajungeai abia către seară la satul Zakoulok și, plecînd în dimineața zilei următoare de aici soseai în sfîrșit spre seară la Nikitino. Drumul era o șosea largă de țară desfundată, înconjurată de păduri urîte și încîlcite și se deosebea de un drum obișnuit de pădure numai prin lărgimea lui.

Pe un deal împădurit, înconjurat de puține terenuri cultivate și de pășuni, se zărea deodată din depărtare Nikitino, stînd parcă de strajă într-un post izolat de observație peste marea de păduri care se întindeau cît puteai cuprinde cu ochii. Colibe cenușii și scunde, din bîrne abia date la rindea, între biserici mici, văruite în alb, cu turle verzi în formă de ceapă și în vîrf cruci strălucitoare.

Așa cum se termină la Ivdiel dintr-odată linia de cale ferată, așa se sfîrșește la Nikitino drumul larg și cel din urmă fir telegrafic. Într-o colibă care semăna cu toate celelalte ședea cineva la un aparat care țăcănea și transmitea locuitorilor semnele venite din lumea largă.

De jur împrejur pădure și iar pădure, un zid împădurit, nesfîrșit, rigid și urît. În mijlocul pădurilor seculare se aflau poate sate sau așezări mai mari, dar nu se știa nimic despre ele și nimeni nu întreba de ele. Erau poate așezări de pușcăriași evadați sau eliberați, un motiv mai mult pentru lipsa de interes. În jurul orășelului Nikitino și al celor șase mii de locuitori pe care-i cuprindea nu se afla, pînă departe, nimic.

Cine întemeiase acest orășel în mijlocul sălbăticimii? Cine era ziditorul bisericii bătrîne, vechi de secole? Nimeni nu-i știa numele. Rusia este mare; ce înseamnă pentru această țară oameni, întemeietori de orașe, generații, secole? Spațiul neînchipuit de mare al acestei țări nu se va umple poate niciodată.

Drumul larg și murdar dădea în deal într-o piață exagerat de mare. În mijlocul ei se ridica o biserică din bîrne enorme de stejar, cu ferestre minuscule și cu un turn greu cu clopotniță din anul 1566. Pe laturile pieții luceau în soare, clădirile văruite în alb ale instituțiilor administrative. Din această piață porneau toate străzile, perfect paralele sau perpendiculare unele pe altele.

De aici pornea și strada cea mai largă, strada negustorilor. Acolo se aflau casele „elitei", și dacă voiai să fii văzut la Nikitino, n-aveai decît să te plimbi în lungul străzii negustorilor și orășelul știa ceea ce trebuie să știe. La capătul străzii se găsea un bac, care trecea oamenii și căruțele pe celălalt mal al rîului. Acolo se formase cu încetul alt orășel, un copil, o părticică a celuilalt.

Casele erau construite din bîrne cioplite grosolan; de dimensiuni enorme erau numai clădirile cu două etaje ale poliţiei, administraţiei militare şi comunale şi închisoarea cea mare, situată în afara oraşului. Aceste clădiri erau de piatră şi clădite de puşcăriaşi. Şase biserici scunde, văruite în alb, cu cupole verzi în formă de ceapă, erau răspîndite la întîmplare prin orăşel.

Colibele mici şi numeroase de la periferie aveau un aspect jalnic. Se aflau într-o stare de dărăpănare de necrezut şi păreau să se mire ele însăşi că sub acoperişul lor mai locuiesc oameni, care nu se temeau de dărîmarea şi prăbuşirea acestor ruine. Poate că aceşti oameni voiau să moară. Erau atît de sărmani, încît abia-şi mai puteau cumpăra piine. Acum cîteva secole strămunii lor vor fi fost eliberaţi din închisoare şi colonizaţi cu forţa aici. Mici de statură şi degeneraţi, urîţi, bănuitori, mincinoşi şi hoţi din fire, erau produsul greşelilor şi viciilor strămunilor lor. Mîngîierea lor era alcoolul, el le aducea uitarea mizeriei lor, pentru ceasuri şi zile întregi.

Restul populaţiei din Nikitino consta, ca pretutindeni în Rusia, din ţărani, popi, dascăli, cîţiva meseriaşi, dintr-un învăţător suplinitor, veşnic beat şi deci lăsător, din negustori, funcţionari şi din autorităţile superioare.

Toţi trăiau în linişte, cum dădea Dumnezeu. Toţi aveau timp mai mult decît din belşug. Cei mai mulţi duceau o luptă necontenită, crîncenă, împotriva acestui timp; nu ştiau ce să facă cu el, îi împovăra, căci ei înşişi îşi erau o povară.

La Nikitino se afla o garnizoană mică de cavalerie, pentru eventualitatea unei revolte a puşcăriaşilor. Misiunea ei era să prindă puşcăriaşii evadaţi. Fugarii nu erau însă prinşi niciodată, pădurea-i înghiţea pe toţi. În repetate rînduri au apărut prin apropiere bande de tîlhari care ameninţau cîtva timp orăşelul singuratic şi voiau să-l prade. Dar nimeni nu ştia să dea indicaţii precise cu privire la puterea şi la numărul acestor tîlhari, — cifrele variau între zece şi o sută. Tîlharii intrară în curînd în legendă.

În afara localităţii se afla un lagăr de prizonieri de război germani şi austrieci. Îmi era riguros interzis să vin în atingere cu ei.

Deasupra tuturor locuitorilor, era considerat căpitanul de poliţie Ivan Ivanovici Lapuşin. Cînd sunau clopotele, cînd populaţia îmbrăcată în haine de sărbătoare lua grăbită drumul bisericii ca să primească binecuvîntarea, atunci apărea Ivan Ivanovici în mare ţinută. El era pentru toţi „atotputernicul". În urma stării de război se aflau sub comanda sa nu numai toate elementele poliţiei, ci şi poşta, administraţia comunală şi, în parte, din cauza graiului său militar, chiar armata. Cuvîntul lui era o hotărîre suverană şi irevocabilă.

În aceste clipe sărbătoreşti Ivan Ivanovici nu se mai simţea un obscur căpitan de poliţie, ci rege şi stăpîn. El întîmpina în fruntea tuturor pe preot, şi făcîndu-şi cruce, săruta sfînta cruce şi crucea de pe evanghelia grea şi groasă, legată în catifea roşie.

Se ruga cu capul plecat adînc în pămînt, îşi făcea cruce plin de evlavie, atingea cu fruntea podeaua sfinţită a bisericii vechi, ochii lui priveau icoanele strălucitoare, candelele luminoase şi luminările pîlpîitoare, respira fumul de tămîie şi în ultimul ungher al sufletului său uitat şi secat se năştea atunci un sentiment de bunătate şi duioşie.

Atunci se ridica din genunchi, îşi scotea batista şi tot poporul vedea cum colosul îşi ştergea ochii cu ea. Afară, lîngă intrare, se găsea un taler; în el găseai monede de aramă, cîteva monede de argint şi o singură monedă, cea mai mare, dată din toată căinţa sufletului său — rubla căpitanului.

Nimeni nu-l văzuse pe reprezentantul autorităţii supreme altfel decît impunător, calm, măreţ şi sever.

*

M-am prezentat a doua zi, după înţelegere, la Ivan Ivanovici.

Santinela din faţa casei căpitanului de poliţie mă privi curioasă. Uşa se deschise, servitoarea neglijentă şi nepieptănată apăru. După rînjetul ei văzui că m-a recunoscut. Mă lăsă singur; uşa puteam s-o închid eu însumi şi ca să intru nu era nevoie de prezenţa ei.

Chiar din vestibul am simţit mirosul de mîncare. Fusesem prea exact; nici stăpînul şi nici stăpîna casei, şi cu atît mai puţin mîncarea, nu erau gata.

Prin fereastra camerei de musafiri privii în curte. Peste tot năpădise iarba şi gunoaie de tot felul, în parte putrezite, erau împrăştiate în voie. În mijlocul curţii mi se oferea un spectacol. Două saltele zăceau pe pămînt, în jurul lor şi pe ele păşeau ceremonios cîteva găini, care le scărmănau neîncetat, căutau ceva în cutele lor, scormoneau, ciuguleau şi-şi lăsau pe ici, pe colo, cărţile lor de vizită în cele mai felurite culori şi nuanţe. Desigur, mă gîndii, aceste variaţiuni exprimau bucuria, mîhnirea, invidia sau mulţumirea şi depindeau probabil de felul hranei pe care o găseau.

— Aveam prea multe ploşniţe, ne-au năpădit grozav în timpul din urmă...

Mă întorc şi în faţa mea stă Ecaterina Petrovna, soţia căpitanului de poliţie. Aceste cuvinte amabile şi lămuritoare au fost introducerea la cunoştinţa noastră.

Ea îmi întinde mîna, iar eu i-o sărut.

— Vai, ce surpriză plăcută pentru mine! De cînd am părăsit Moscova, eşti cel dintîi bărbat care se simte obligat să-mi sărute mîna.

În aceste cuvinte simt atît de multă bucurie sinceră şi atîta însufleţire, încît îi mulţumesc cu cea mai mare căldură pentru invitaţia binevoitoare şi-i mai sărut mîna încă de două ori. Dînsa roşeşte şi este într-adevăr fericită.

— Uită-te şi dumneata, continuă soţia căpitanului, aici, pe tablouri, pe mobile... chiar şi pendula noastră s-a oprit... şi-mi arătă surîzătoare diferite locuri, ca şi ceasornicul amuţit. Într-adevăr, în jurul tablourilor se formase, în afara cadrului propriu zis, o întreagă „ramă de ploşniţe". În fiecare crăpătură se cuibăriseră insecte.

— Foarte interesant... da... într-adevăr... foarte interesant... răspunsei gîngăvind. Altceva nu-mi trecea prin minte, cu atîta naturaleţe şi naivitate îmi arătase toate acestea. Dacă la autorităţile superioare ploşniţele mişună în halul acesta... eu voiam să mă revolt în închisoare împotriva lor! Ce prost eram!

Ecaterina Petrovna era o femeiuşcă mică, brunetă. Părul şi-l pieptăna cu cărare la mijloc, figura ei era rotunjoară, moale, ca şi obrazul ei drăguţ, dar nu prea inteligent. Mîinile îi erau mici şi senzuale. Mirosea a parfum bun, pe care-l întrebuinţase astăzi peste măsură. Se cunoştea grija cu care-şi făcuse toaleta. Rochia ei simplă arăta pete scoase numai în parte, era adînc decoltată şi-i venea foarte bine.

Abia terminasem plimbarea prin încăperile pline de ploşniţe, în care se găseau, într-o stare jalnică, foste mobile bune, cînd intră Ivan Ivanovici. Ne dădurăm mîinile. Mă privi cu un zîmbet puţin stingherit. Era proaspăt bărbierit, îmbăiat şi se parfumase şi el. Uniforma relativ nouă îi era mult prea îngustă la piept, gulerul tare al uniformei îl incomoda, se vedea că nu se simte în apele lui.

— Ai venit, foarte drăguţ din partea dumitale, credeam că nu mai vii, nu ştiu de ce, dar aşa credeam.

— Este o mare onoare pentru mine, Ivan Ivanovici!

— Ştiu, ştiu, mă întrerupse, — asta susţin toţi acei care vin în casa mea. În schimb nu este o onoare prea mare să ai de-a face cu mine... în clădirea poliţiei. Da, da, bine, bine, se întrerupse singur, zîmbi şi se pregăti să-mi ofere o ţigare.

În clipa aceasta găinile cotcodăciră dintr-o dată, tare; le văzurăm întrerupînd brusc ciugulitul ploşniţelor din saltele şi fugind mînate de cocoş în toate direcţiile. În mijlocul unei saltele, umflîndu-se mîndru în pene, cocoşul făcu să răsune cucurigul său victorios.

Ivan Ivanovici aruncă soţiei sale o privire nimicitoare şi se simţi vădit încurcat.

Uşa se închise cu zgomot, în urma servitoarei care intrase cu un maldăr de farfurii în mîini. Ea rînji din nou la mine.

— Maşka! Ieşi afară, îndată să ieşi afară! Ivan Ivanovici se repezi ca un leu întărîtat asupra fetei care nu se aştepta la aceasta; rînjetul ei încremeni, farfuriile căzură pe podea şi fugi. — Katia! Astăzi m-ai scos din răbdări! În ochii acestui om... trebuie să-şi închipuie că sîntem hotentoţi, cafri...! Astăzi, cînd am oaspeţi, găinile se plimbă prin curte şi ciugulesc ploşniţele din saltele. Fata asta nepieptănată... rînjetul ei tîmpit, nici nu l-am observat pînă acum, în fiecare zi se întîmplă ceva nou aici! Pentru numele lui Dumnezeu, ce surpriză mai aveţi pentru înveselirea oaspetelui nostru?! Mai bine m-ar înghiţi pămîntul.

— Cu dimensiunile tale, Ivan! răspunse liniştită femeia. Noroc că farfuriile...

— De farfurii nici n-am pomenit încă, serviciul nostru frumos şi scump! Totul, absolut totul trebuie să plătesc eu! Toată povara apasă pe umerii mei obosiţi!

— Era serviciul vechi de masă, pe care Maşka nici nu trebuia să-l aducă...

— Ei, atunci toate-s bune, Katia, dar... Ivan Ivanovici căută cuvintele, dar nu le găsi. Dumneata... dumneata ai fost martor la toate acestea; spune singur, dragul meu, te mai miri că beau? Într-adevăr, nu-i nici o mirare. Ar fi de mirare să nu beau. Da! Ar fi o minune mare!

— Da, Ivane, ar fi într-adevăr o minune mare! Femeiuşca o spuse cu atîta convingere, cu astfel de intonare, încît trebui să rîd din nou.

— Mai bine nu mai spun nimic, lasă să meargă toate cum vor, pînă ce totul se va sfîrşi! făcu cu mîna un gest de nepăsare, mă tîrî în camera alăturată şi-şi lăsă soţia singură.

Cînd se servi, în sfîrşit prînzul, după o aşteptare destul de lungă, totul era în ordine. Masa era aranjată cu tacîmurile care trebuiau, servitoarea nu mai rînjea la mine şi din curte dispăruseră saltelele şi găinile.

— Diseară mai aşteptăm un musafir, pe Ignatieff, spuse după masă Ecaterina Petrovna. Se simţea prost că soţul ei se culcase, scuzîndu-se cu cîteva cuvinte.

— Un om foarte neplăcut, i-am răspuns îndată.

— Spionează peste tot, denunţă pe toată lumea şi este cel mai josnic dintre josnici; nimeni nu-i poate veni de hac, totul este în zadar.

Femeiuşca deveni neliniştită, căută cuvintele.

— Astăzi, soţul meu a avut cu dînsul un conflict mare; ţi-o spun cu totul confidenţial. Ignatieff a făcut un raport despre dumneata, în care se plînge că ordinele de la Petrograd nu sînt respectate, că ai trimis o telegramă la Petrograd fără permisiunea poliţiei şi că ai primit în urma ei o mie de ruble. Tot oraşul vorbeşte despre lucrul acesta şi poliţia este în căutarea persoanei care ţi-a dat, cu sau fără voie, aceşti bani. Nici recipisa poştei nu este o dovadă pentru Ignatieff. Bănuiala a căzut pe gazda dumitale. Se susţine că s-ar fi îmbogăţit prin crime şi că acum conspiră cu dumneata. Nimeni nu este sigur de acest Ignatieff, el este blestemul care pluteşte peste Nikitino. Cel mai mult suferă bărbatul meu; omul acesta infam îi sapă încet dar sigur situaţia. Aş — aş vrea să te rog ceva...

Mă privi speriată, ştiam ce voia de la mine.

— Am examinat împreună cu soţul meu — o mărturisesc — toate actele dumitale. Trebuie să fii un om foarte inteligent.

— Vă promit să fac tot ce stă în puterile mele, fu răspunsul meu. Acelaşi lucru l-am promis încă de ieri soţului dumneavoastră.

— Soţul meu mi-a spus-o, dar nu te-a prea crezut, fu răspunsul ei cinstit.

— Te rog s-o încerci, de dragul meu. Poţi cere de la mine tot ce vrei. Iată mîna mea!

Ignatieff sosi. Îmbrăcămintea lui unsuroasă, zdrenţuită, exprima tot dispreţul său pentru gazde.

— Ce cauţi aici? Mă priveşte dispreţuitor.

— Sînt invitat aici ca şi tine.

— Măi! Nu te obrăznici. Nu ştii încă cine sînt? Încă nu mă cunoşti bine, ce?

— Ştiu foarte bine cine eşti. Tot atît de bine ştii şi tu din ordinul cui sînt pus în libertate. Ai şi uitat?

Ignatieff turbează de mînie; nu îndrăzneşte să mă bată, căci ştie că sînt mult mai puternic ca el. Îl privesc zîmbind, ca să-l provoc şi mai mult.

— Destul de trist că cei din Petrograd se ocupă de nemernici ca tine! izbucni el.

— Copistule, cum vorbeşti de superiorii tăi!? Ivan Ivanovici, adaug cu voce exagerat de tare, ţine bine minte cuvintele acestea. Nu permit ca prietenii mei să fie ofensaţi, şi încă de un copist oarecare!

Ignafieff deveni palid şi tace. Ştie că s-a lăsat tîrît de patimă şi a făcut o greşeală foarte grosolană, aproape ireparabilă. Ofensa superiorului o puteai plăti în Rusia şi cu capul. Iritat, îşi şterse sudoarea de pe frunte, privirea îi rătăceşte peste tot.

— Haide, vino să ne împăcăm. Te-ai înfuriat degeaba. Care-i pronumele dumitale şi al tatălui dumitale, îl întreb, căutînd să schimb subiectul.

— Grigori Mihailovici Ignatieff... răspunde indispus.

— Ei, Grigori Mihailovici, dă-mi mîna, pentru atîta lucru nu ne vom duşmăni, nu-i aşa?

Ignatieff îşi pune precaut mîna într-a mea. Privirea lui fricoasă mă atinge, apoi trece la ceilalţi. Eu zîmbesc. Nu pot oare să-i fiu recunoscător pentru o victorie atît de uşor cîştigată?

După cîteva clipe ne aşezăm la masa de joc.

Ecaterina Petrovna şade de-o parte. Tace, numai din cînd în cînd mă atinge privirea ei, cu ochii plini de teamă, foarte iritată. Bărbatul ei, care te înneacă de obicei într-un potop de vorbe, devine tot mai tăcut.

Cei doi bărbaţi joacă pe bani un joc de noroc: „şaptesprezece şi patru".

Ignatieff vrea să cîştige numaidecît, dar pierde şi iritarea lui creşte. Ivan Ivanovici nici n-a cîştigat, nici n-a pierdut. Monedele sînt împinse pe masă, se îngrămădesc lîngă dînsul, iar el le ia în mod automat.

Sub influenţa alcoolului pe care-l consumă cei doi, jocul se înteţeşte. Ignatieff începe să pună mize mari, îmboldit de mine îşi pierde din ce în ce mai mult stăpînirea de sine, cere mereu revanşe noi şi peste puţin timp nu mai poate plăti, pierderea lui creşte mereu. Tremurînd, ţine cărţile în mîinile lui murdare ca în nişte ghiare lacome... o privire... a pierdut! Îl am acum cu totul în puterea mea. Dinadins îi măresc pierderea, dinadins îl fac să piardă fiecare joc, de mult nu mai ţine socoteala. Ivan Ivanovici priveşte numai şi zăngăneşte cu banii mei.

Se crapă de ziuă. Ignatieff se scoală cu greu, ameţit, apoi aruncă ţigara stinsă de mult pe podea, calcă pe ea, se îndreaptă clătinîndu-se spre masa pe care stau sticle goale, caută una încă pe jumătate plină, îşi toarnă fără să fie rugat un pahar de ceai plin cu vodcă, îl goleşte dintr-o înghiţitură şi scuipă apoi cît colo. Timpit, se uită ţintă în faţa lui, ne priveşte pe toţi, străbate camera clătinîndu-se, se apropie de masa de joc şi pune mîna pe hîrtie pe care am notat datoria făcută la joc.

Cifra este scrisă mare şi vizibil: 196 ruble! Omul tresare speriat.

— Iscăleşte!

Refuză, faţa îi este vînătă de mînie şi de băutură.

— Trebuie!

Scîrbit, apucă creionul, mîna-i cade pe hîrtie, rămîne cîteva secunde nemişcată, zgîrie iscălitura.

Apoi, deodată, trage cu mîna peste masa de jos, — cărţile, paharele, sticla, banii cad pe jos. Fără să-şi ia rămas bun, Ignatieff părăseşte casa.

Ochii lui Ivan Ivanovici sînt de mult tulburi, mersul lui este nesigur. Cade pe canapea, nu se mai poate ţine treaz. Mai încearcă odată să deschidă ochii... a şi început să sforăie.

Ecaterina Petrovna nu s-a culcat. De mult nu mai are putere să-şi servească oaspeţii. Paloarea a desfigurat-o, pare moartă. Dar din colţul întunecat al canapelei a observat tot ce s-a petrecut. Acum se scoală şi vine încet spre mine.

— Îţi mulţumesc din toată inima, doctore! Eşti mai primejdios decît credeam.

— Dacă-i vorba de viaţa mea, nu prea glumesc.

— Cînd trebuie să mă ţin de promisiune?

— În curînd... poate chiar mîine.

Femeia roşeşte. Afară mijesc zorile...

Zile de-a rîndul nu s-a lucrat la poliţie. Căpitanul şi Ignatieff se evitau reciproc. Amîndoi ştiau că acum trebuie să se întîmple ceva, ceva hotărîtor. Dar nici unul din ei nu îndrăznea să atace; se pîndeau.

*

După a treia zi eram îngrozit de locuinţa mea. Mă chinuiau insecte de tot felul, mai ales ploşniţele. În bucătărie sute de gîndaci alergau, spre groaza mea, peste resturile de mîncare. Toată încăperea răsuna de fîşîitul pe care-l produceau, prin mişcările lor, aceste insecte cafenii lungi de doi pînă la trei centimetri. Ani de-a rîndul încăperile acestea nu fuseseră locuite; ploşniţele pot trăi cinci ani fără hrană. După atîta timp, erau însă grozav de flămînde. Noaptea nu puteam închide ochii. Oricîte ploşniţe prindeam, ele tot se strecurau în patul meu, coloane după coloane, înfometate, străvezii ca pergamentul, dar obraznice. Abia acum înţelegeam adevărul zicalei: „Obraznic

ca o ploşniţă". Turbam de neputinţă în încăperile goale; dimineaţa, înainte de revărsatul zorilor, mă plimbam disperat pe străzi, căci acasă nu mai puteam răbda să stau. M-am adresat furios gazdei mele, dar el... el susţinea cu toată liniştea şi cu un zîmbet neruşinat şi maliţios că pe dînsul nu-l muşcă ploşniţele!

Am privit atent şi din toate părţile pe acest om neînsemnat. Să fie oare cel mai extraordinar îmblînzitor de animale din toate secolele şi continentele? Omul care ştia să desveţe ploşniţele să muşte? Nu prea făcea această impresie! Dar poate că tocmai un îmblînzitor de ploşniţe trebuie să arate aşa!

Toate încercările mele prin care mă sileam să alung insectele se dovediră zadarnice, chiar şi cel din urmă mijloc. Pusei picioarele patului în vase cu esenţă tare, care-mi gonea somnul şi-mi dădea groaznice dureri de cap. La început insectele se feriră de esenţă, eram gata de triumf, dar în clipa următoare făcură calea întoarsă; se urcară pe pereţi şi, în coloane izolate, în grupuri, în familii, căzură ca grindina, cu precizie matematică, din tavan pe pat. De-aş fi fost atunci Samson cu părul netăiat, aş fi dărîmat toată casa. Mă simţeam ca un armăsar nărăvaş cu toate patru picioarele tăiate.

La miezul acestei nopţi de pomină trezii gazda din somn, aflai de la dînsul adresele cîtorva meseriaşi şi alergai îndată la ei. I-am sculat din pat, le-am promis plată bună, şi soarele abia răsărise, cînd ne-am apucat împreună de treabă. Nimic nu rămase pe loc, afară de ziduri şi pereţi. Cîlţii cu care erau astupate crăpăturile dintre bîrne, tavanul şi cadrele ferestrelor, totul fu îndepărtat.

Patul pe care mi-l cumpărasem, perinele, păturile şi saltelele le-am dat drept bacşiş unui tîmplar sărman care-şi dăduse deosebit de multă osteneală la lucru.

Nopţi de-a-rîndul dormii lîngă cai, în paie; peste zi ajutam din toate puterile, îmboldeam oamenii, le plăteam în fiecare seară simbria îndoită, iar ei gemeau, suspinau şi clătinau din cap.

— Aşa de repede n-am lucrat în viaţa mea, spunea cîte unul din cînd în cînd, şi-l credeam pe cuvînt.

Nevasta gazdei mele ne gătea tuturor mîncarea şi avea grijă de răspîndirea zvonului de necrezut: neamţul nu suferă ploşniţe şi nici un fel de insecte în casa lui! Era ceva senzaţional pentru Nikitino.

După cîteva zile, locuinţa mea era curată de sus pînă jos. Munţi de prafuri corosive, găleţi întregi de esenţe tari fuseseră răspîndite şi turnate peste tot. În prima noapte m-am culcat cam sceptic în patul nou cumpărat şi aşteptai. Tîmplarul şedea de strajă.

M-am trezit ziua în amiaza mare. Încercarea supremă reuşise, nici o singură ploşniţă, nici un fel de insectă nu mă stingherise.

Respirai uşurat!

*

Patru soldaţi cară gîfiind o gheretă mare de lemn pînă în faţa casei gazdei mele şi o aşează lîngă uşa de intrare. Se adună o mulţime de gură-casă. Santinela cu baioneta la armă devine una dintre curiozităţile străzii negustorilor. Santinela este foarte mîndră de serviciul ei; ştiu că soldaţii se dau în vînt ca să stea de strajă la mine, căci oamenii cască gura la ei ca la a opta minune a lumii. Chiar şi subofiţerul Lopatin în persoană face de gardă, spre a da trupei o pildă bună. Expresia feţei lor este totdeauna posomorîtă şi serioasă, stau nemişcaţi, li s-a explicat cu insistenţă ce om periculos sînt şi cîte omoruri am săvîrşit. Le este interzis, sub ameninţarea celor mai grele pedepse, să stea de vorbă cu mine. Sînt foarte zeloşi, şi oricît de tare ar ploua, ei stau afară şi nu intră niciodată în gheretă.

Trebuie să le spun totdeauna încotro mă duc şi cît timp voi lipsi. Îi mint de fiecare dată, rînd pe rînd. Ei îşi dau seama, dar tac totuşi.

Mi se indică o zonă cu raza de un kilometru în jurul oraşului, pînă unde am voie să merg, dar nu mai departe. Oricine mă vede în afara acestei „Zone libere" este îndreptăţit să tragă fără somaţie.

Uşa de intrare a locuinţei mele trebuie să stea deschisă zi şi noapte. Îmi este interzis să încui uşile; autorităţile trebuie să poată intra la orice oră, nestingherite, în toate încăperile mele.

Ignatieff şi-a început atacul...

. *

Nikitino mai are un spirit rău afară de copistul Ignatieff: este Alexandru Afanievici Lisiţin, comandantul lagărului de prizonieri de război. A fost rănit la Eydkuhnen şi mutat după însănătoşire la Nikitino, probabil din cauza notei sale calificative slabe. Pentru el Nikitino era un surghiun şi în consecinţă urăşte tot ce-l înconjoară.

Nu apare nicăieri fără cravaşă şi văzînd-o, fiecare are senzaţia că în clipa următoare va lovi o victimă care nu bănuieşte nimic.

— Cu voi, huni blestemaţi, n-o pot scoate la capăt. Slavă Domnului că nu înţeleg limba voastră barbară. Vei veni cu mine şi vei traduce cuvintele mele celorlalţi huni! — Acestea au fost primele cuvinte pe care mi le adresă. Né-am dus împreună la lagărul de prizonieri. Santinelele de la intrare au dat onorul.

Un loc liber, înconjurat de reţele înalte de sîrmă ghimpată. Bordeie de pămînt cu ferestre mici, trepte bătătorite duc înăuntru. Trăiesc aici oameni cu desăvîrşire sălbăticiţi, vite omeneşti, aşa cum fusesem şi eu atunci cînd mă cărau din închisoare în închisoare. Toţi sînt bărboşi şi pletoşi. Pe cap unii au chipie, alţii cîrpe. Oamenii au îmbrăcat cîte două, trei mantale, una peste alta; văd uniforme cenuşii germane, albastre austriace şi turceşti de culoarea nisipului. Uniformele sînt rupte şi într-un hal de murdărie de nedescris. În picioare cizme rupte, învelite cu moletiere sau zdrenţe de stofă militară.

Aceştia sînt camarazii mei!

Aceştia sînt camarazii mei!

— Să vină plutonierul! zbieră comandantul.

Cîţiva oameni îndobitociţi dispar într-una din vizuinile de pămînt şi ies îndată cu altul, care dezbracă în grabă mantalele şi ia poziţia reglementară de drepţi.

— Prezintă-te omului.

— Numele meu este Kröger, camarade, comandantul m-a numit interpret.

— Ne întindem mîinile.

Omul mi-o strînge, îi simt emoţia.

Chiar în aceiaşi seară am o convorbire lungă cu gazda mea. Îi dădusem bani ca să vorbească cu santinelele şi să-i descoase cu de-amănuntul. Acum trebuie să-mi spună tot ce ştie despre lagăr.

— Comandantul este o fiară, barin. Toamna, cînd au venit prizonierii, era destul de rece, dar i-a pus mai întîi să-şi sape vizuinile în care locuiesc. „Niciunul nu-mi intră în bordeie pînă nu sînt săpate gata, chiar dacă iarna vă curăţă pe toţi. Şi paturile trebuie să vi le faceţi singuri". Oamenii lucrau aproape zi şi noapte. Înnoptau sub cerul liber, indiferent dacă ploua sau ningea. Iarna au murit vreo trei mii de prizonieri, iar ăştia, nici ăştia n-o mai duc mult, barim.

Trei zile mai tîrziu vine un soldat la mine, în fuga mare.

— Repede! Comandantul vă cheamă!

— Porcii tăi vor să vorbească cu mine, mă primeşte comandantul, cu uniforma descheiată. Scotoceşte cu dispreţ prin farfuria din faţa sa, pe care se află o bucată mare de friptură, cu cartofi şi legume. Lîngă farfurie, cravaşa. La cinci paşi de masă, păzit de doi soldaţi cu baioneta la armă, stă plutonierul german. Îi întind mîna pe care mi-o strînge fără putere.

— Lăsaţi efuziunile sentimentale! zbieră comandantul. Întreabă ce vrea nemernicul ăsta, dar repede, n-am nici timp, nici poftă să stau de vorbă cu strînsurile astea!

— Domnule Kröger, vremea s-a încălzit, — mă roagă plutonierul, — camarazii ar vrea săpun, ca să se poată spăla, un pieptene ca să-şi scoată păduchii din cap. Poate am putea face baie în rîu, ne-ar fi de mare folos.

Traduc comandantului aceste cuvinte.

— Ce nevoie au porcii ăştia de baie! Pieptene şi săpun! Să piară cu toţii! Nu dau nimic!

Încerc să intervin, îl rog, în zadar.

— Sîntem la limita disperării, sîntem trataţi ca vitele, doar sîntem prizonieri de război şi nu criminali, există o convenţie internaţională...

— O convenţie?! întrerupe deodată comandantul. Asta am înţeles!... Şi în clipa următoare cravaşa izbeşte capul plutonierului, dar lovitura nu era bine ţintită. — Biciuiţi-l — Obrazul comandantului este roşu-vînăt de mînie. — Mie, unui ofiţer al ţarului, vrea să-mi vorbească un dobitoc ca ăsta despre convenţii!

În curtea comandamentului, cu spatele dezvelit, plutonierul este culcat pe o laviţă şi legat de ea. Patru soldaţi se apropie cu nagâicile. Comandantul numără, loviturile cad. Pielea spatelui întinsă, se roşeşte, crapă, sîngele curge. Patruzeci de lovituri.

Plutonierul nu a scos nici un sunet.

Îl ridică pe jumătate mort de pe laviţa plină de sînge. El nu se mişcă. Aduc un pahar cu apă şi încerc să-i introduc o picătură de apă în gură, în zadar. Iau batista şi încerc să şterg sîngele de pe spatele omului, ţinîndu-l culcat pe laviţă.

Am rămas singuri, curtea s-a golit.

După mult timp, în sfîrşit, omul deschide ochii, bea două-trei înghiţituri de apă. Ne privim... şi tăcem.

Ştiu că nu va uita în viaţa lui aceste lovituri de bici, cum nu le voi uita nici eu pe ale mele.

Cu spatele gol şi însîngerat, plutonierul porneşte încet spre lagărul prizonierilor. Eu, alături de el. Cînd ne întîlneşte cineva şi vede spatele germanului îşi întoarce îngrozit privirile; în ochii tuturor se citeşte groaza. Ei ştiu ce este nagaica, cei mai mulţi.

FAYME

Proprietarii prăvăliei tătăreşti erau fraţii Islamkuloff. Tatăl lor, căpetenia mai multor seminţii tătăreşti din Crimea, trebuie să-şi fi exprimat cîndva o părere ireverenţioasă despre guvernul rus şi, ca urmare, a fost surghiunit pentru totdeauna, împreună cu familia, în Siberia. Tatăl a murit de inimă rea şi de dor de ţară, mama de mîhnirea ce-i pricinuise moartea bărbatului ei. Cei trei fraţi conduceau acum, împreună cu sora lor, prăvălia întemeiată de părintele lor. Toţi erau harnici, inteligenţi şi urau de moarte Rusia şi pe conducătorii ei. Amintirea Crimeei era pentru ei doar un vis; erau copii atunci cînd părinţii lor au fost siliţi să-şi părăsească pămîntul natal. Cu pustietatea Siberiei se familiarizaseră, dar Crimeea rămînea dorul lor etern. Ura contra ruşilor clocoteşte de sute de ani în sîngele tătarilor. Din timpul marelui Gingis-Khan, în secolul al 13-lea, pînă la supunerea lor sîngeroasă de către Ivan cel Groaznic la mijlocul secolului al 16-lea, tătarii stăpîniseră jumătate din Rusia şi ţinuturi întinse din Polonia, Ungaria, Boemia şi Dalmaţia. Pînă astăzi ruşii mai păstrează multe obiceiuri tătăreşti. Plecăciunea adîncă, îngenuncherea, sînt probabil obiceiuri orientale din vremea tătarilor, semne de veneraţie profundă, de teamă şi de supunere. Şi limba rusă conţine multe cuvinte tătaro-mongole. În toate epocile s-au găsit între oamenii de frunte din conducerea ţării bărbaţi de origine tătară.

Pînă astăzi tătarii respectă cu stricteţe legea lui Mahomed. „Nimeni nu poate scăpa de soarta lui", îi învaţă Coranul, totul este *„kismet"*, destin inevitabil. Solidaritatea tătarilor este exemplară, aproape mistică. Această solidaritate le este uşurată prin scrierea tătară, necunoscută celor mai mulţi ruşi; pînă şi registrele comerciale, negustorul tătar le redactează în scrierea lui proprie. Excepţional de abili, cinstiţi, demni de încredere, curaţi şi — conform prescripţiunilor Coranului — cumpătaţi, ei se deosebesc profund de rusul de duzină. Acestea sînt cauzele bunei stări în care trăiesc cele mai multe familii tătăreşti, chiar şi în cele mai sărmane regiuni ale Siberiei. Este uşor de înţeles că această superioritate socială le-a atras ura ruşilor, ură care, la rîndul ei, n-a rămas fără ecou. Iată de ce înfrîngerile ruseşti din timpul războiului au fost primite de tătari cu bucurie răutăcioasă.

Ca german am fost întîmpinat, prin urmare, cu simpatie de fraţii Islamkuloff, iar din această simpatie avea să rezulte o conlucrare foarte rodnică pentru mine şi pentru ei.

Prăvălioara lor îmi satisfăcea toate nevoile. O vizitam aproape în fiecare zi.

Cea dintîi ţintă trebuia să fie pentru mine asigurarea libertăţii mele, cel puţin la Nikitino. Fără îndoială că nu puteam obţine niciodată permisiunea de a locui într-un oraş mare. Dar trebuia să mă feresc de alte represalii. Corespondenţa îmi era interzisă, singura scrisoare pe care am primit-o de la tata, mi-a citit-o Ignatieff cu glas tare. Mi se permise să răspund numai atît: „Îmi merge foarte bine, sînt sănătos. Mulţumesc călduros pentru banii trimişi. Nu am voie să scriu scrisori". Aşa erau prescripţiunile din Petrograd; toată lumea trebuia să le respecte.

Fiind cel mai bun client al lor, mă bucuram de respectul tătarilor. În păstrarea lor se afla şi restul banilor mei, pe care îi dădusem la început spre păstrare căpitanului de poliţie şi-i reluasem după cîtva timp. Într-o zi Islamkuloffii îmi arătară cîteva rînduri ale servitorului meu Ahmed. Nu cunoşteam scrierea tătărească, dar din acel moment fraţii Islamkuloff m-au tratat ca pe un prieten.

— Noi avem izvoarele noastre de informaţii în toată Rusia. Ele ne sînt necesare pentru a verifica creditul clienţilor. În această privinţă ne informăm reciproc şi aceste informaţii sînt demne de toată încrederea. În acelaşi fel ne ajutăm reciproc şi... în fine, aflăm tot ce poate fi de folos unui negustor. Oamenii în care avem încredere sînt preferaţi de prietenii şi coreligionarii noştri din toată Rusia.

Acesta a fost răspunsul la toate întrebările pe care le-am pus cu privire la scrisoarea credinciosului meu Ahmed.

Cei trei fraţi Islamkuloff se numeau Ali, Mohamed şi Ibrahim. Cel mai în vîrstă era Ali, al doilea Mohamed, iar Ibrahim era mezinul.

Într-o seară mă invitară la cină.

Este o onoare deosebită pentru o persoană de altă confesiune de a fi în relaţii sociale cu un mahomedan, mai ales cînd te invită la masă. Ospitalitatea este pentru ei ceva sfînt, iar oaspele este intangibil.

Cîteva trepte solide duce pînă la un cerdac mic, de lemn, împodobit cu sculpturi bogate. Uşa de intrare este masivă, cu zăvoare şi lacăte late şi grele. În colţ, mînerul unui clopoţel. Sunetul lui este lin, înfundat.

Uşa se deschide, fratele cel mai mare, capul familiei, mă primeşte. Este îmbrăcat într-o haină largă, lungă şi pestriţă, din stofă de Buchara, un fel de caftan strîns pe talie; pe cap poartă o scufie mică, rotundă, brodată în aur şi alte culori. În timp ce se înclină adînc în faţa mea, trăsăturile lui au zîmbetul enigmatic al tuturor asiaticilor.

De tavanul vestibulului atîrnă o candelă mică, de pereţi năframe colorate cu inscripţii tătăreşti. O perdea se dă în lături şi intrăm în camera de locuit. Aici mă aşteaptă ceilalţi doi fraţi, Mohamed şi Ibrahim, îmbrăcaţi la fel cu fratele lor mai mare. Se înclină şi ei, tăcuţi şi demni.

Camera este mare, podeaua este acoperită toată cu covoare preţioase. De pereţi atîrnă tablouri originale destul de bune, peisaje din Crimea, năframe colorate şi covoare subţiri, alese cu grijă. Cîteva măsuţe mici, scunde, scăunele şi sofale, o lampă orientală, mare, în mijlocul camerei.

Ne aşezăm pe scăunelele joase.

— Vă simţiţi mai bine în locuinţa dumneavoastră, de cînd este curată? mi se adresează Ali.

— Nici nu vă pot spune cît de bine mă simt. Patul cel nou este cu mult mai bun decît cel vechi. Am dormit ca un zeu.

— Nu-mi venea să vă cred cînd aţi cumpărat patul cel nou. Credeam că glumiţi, pînă cînd l-aţi luat în spate şi aţi ieşit rîzînd din prăvălie. În Nikitino se crede... aşa spune toată lumea... vă rog să mă iertaţi — că nu sînteţi în toate minţile, probabil din cauza puşcăriei şi a climei.

Am rîs din toată inima, rîseră şi fraţii Islamkuloff, dar cu oarecare nesiguranţă şi sfiiciune.

— Îmi pare rău că nu vă pot invita încă la mine, pentru că n-am altă mobilă deocamdată decît lăzile cumpărate de la dumneavoastră. În schimb mă pot plimba în voie prin cameră şi asta-i excelent!! În orice caz, pentru mine este ceva nou. Prefer să stau pe pat, este cel puţin moale. Dar cu toate acestea sînt fericit. Va veni tot ce-mi mai lipseşte, numai să nu mă bage iarăşi în puşcărie. Ultimele cuvinte sunară cam posomorît şi amărîte.

— Domnule Kröger, dacă îmi permiteţi să vă dau un sfat, fiţi cît se poate de prietenos cu copistul Ignatieff şi cu căpitanul de poliţie. Dacă trebuie, daţi-le cu orice ocazie bani şi iar bani. Nu veţi fi scutit de mîrşăviile lui Ignatieff, dar banii îl potolesc totuşi întru-cîtva. Dacă vor vedea că sînteţi o vacă bună de muls, represaliile vor fi în curînd numai pe hîrtie. Ştiţi că aceşti domni sînt îndatoraţi pînă peste cap la noi şi că lui Ignatief nu-i acordăm nici o copeică credit?

Un zgomot uşor la spatele meu. Îmi ţin răsuflarea şi am senzaţia limpede că în clipa care vine, voi încerca o mare bucurie.

— Fayme, sora noastră... zise Ali.

Mă scol încet, mă întorc. Din mîneca largă a rochiei pestriţe de stofă de Buchara răsare o mînă mică, mă aplec asupra ei şi o sărut cu băgare de seamă. Mîna aceasta o cunosc, m-am gîndit de multe ori la ea...

Fayme...

Mîinile-i sînt mici şi îndemînatice, picioarele graţioase şi sprintene. Părul ei negru-albăstrui este pieptănat lins, cu cărarea la mijloc şi strîns la ceafă într-un coc mare şi greu. Nasul subţire şi fin este uşor aquilin, nările trădează patima. Ochii negri, în formă de migdale, sînt puţin oblici, poartă în ei toate tainele nepătrunse ale patriei îndepărtate.

Fayme, ca şi mine, a fost aruncată de soartă în acest orăşel pierdut din fundul Siberiei.

Ochii ei mă privesc adînci şi întrebători, trebuie să-i privesc necontenit... sînt stranii, sînt straniu de frumoşi... Acum surîd...

— Nu mă mai tem de dumneata, şi coborînd privirea, — acum arăţi altfel ca... ca mai-nainte...

— Dacă doriţi, să trecem la masă, zice Ali.

— Da, cu plăcere, sînt flămînd ca un lup.

— Ne-aţi făcut tuturor, dar mai ales surorii noastre, o mare cinste, domnule Kröger... I-aţi sărutat mîna, spune roşindu-se pînă peste urechi, fratele mai mare.

— Lăsaţi-mă să fiu cel puţin pentru cîteva ore un om cum am fost odinioară. Destul timp am fost neom şi cine ştie ce mă mai aşteaptă.

Perdelele se dau în lături, tătarii îmi fac loc înclinîndu-se. Intrăm în sufragerie.

Săbii încovoiate, pumnale şi cuţite cizelate, lăncii, un arc vechi, alături o tolbă, în jurul armelor o mulţime de săgeţi. Toate acestea imprimă camerei mobilate în nuc caucazian un aer serios, aproape sinistru. Masa largă este aşternută cu o faţă de damasc şi cu tacîmuri vechi, de argint.

— V-am adus şi o sticlă de vodcă. Noi tătarii nu bem alcool, religia ni-l interzice.

— Vă mulţumesc frumos, am răspuns, dar nu beau rachiu decît atunci cînd ospitalitatea mi-o cere.

— Sper totuşi că după friptură veţi bea o sticlă de vin, pe care am procurat-o anume pentru dumneavoastră.

O tătăroaică, servitoarea casei Islamkuloff, ne serveşte cu mişcări liniştite şi îndemînatice.

— De fapt Fayme n-ar trebui să mănînce cu noi, pentru că noi nu arătăm femeile noastre bărbaţilor străini. Obiceiul este vechi şi are probabil părţile lui bune, dar dumneavoastră nu sînteţi rus şi nu ţineţi cu „ceilalţi". Fayme m-a rugat mult de tot, iar eu nu sînt în stare să-i refuz vreo dorinţă. Viaţa pe care o duce este monotonă şi izolată, ea este tînără şi ar vrea să se distreze şi să se veselească.

— Te rog, domnule Kröger, fii bun şi povesteşte-ne multe, multe lucruri, mi se adresă Fayme. La noi poţi povesti orice, nimeni nu te aude, eşti între... prieteni.

— Ceea ce v-a spus sora mea, domnule Kröger, este spus cu toată sinceritatea, vă puteţi încrede în noi toţi.

Strîng mîna pe care mi-o întinde tătarul, iar el îmi zîmbeşte din nou enigmatic.

Înfulecai ca un hamal; şaşlicul era excelent gătit, vinul focos de Crimeea îmi înfierbîntă sîngele în vine.

Cînd cina s-a terminat, am revenit în camera de locuit. Cerui permisiunea să fumez. Fayme îmi aduse ţigări, într-o cutie mică de lemn de trandafir.

— Ţigările vi le-a pregătit sora mea cu cea mai mare grijă, din tutun proaspăt de Messacsudi, îmi spuse cu bunăvoinţă Ali.

Cînd fata îmi întinse ţigările şi-mi aprinse una, îi sărutai din nou mîna, şi din nou a trebuit să-mi ţin răsuflarea, pradă unei senzaţii puternice, arzătoare. de fericire.

— Vă voi adresa chiar acum o mare rugăminte, începui eu, cu riscul de a trece în ochii dumneavoastră drept un mare neruşinat.

— Politeţea îmi interzice să vă repet asigurările date adineaori, mă întrerupse fratele mai mare.

— Ştiţi cu toţii cine sînt şi de unde vin. Ştiţi deasemenea că pot fi spînzurat oricînd; libertatea mea este doar o amînare. Libertatea aceasta, pe care am obţinut-o la Nikitino, aş vrea s-o consolidez pentru toată durata războiului. Trebuie să trimit pe cineva la Petrograd, la prietenii mei, care sînt în stare să mă ajute. Cred că mă înţelegeţi, este îngrozitor să aştepţi necontenit moartea! Zi de zi, oră de oră!

Gazdele mele tăcură, privind posomorîte în pămînt. Fayme şedea pe podea, pe multe perini pestriţe, şi semăna cu un Buddha mic, enigmatic. În mînă ţinea cutia de lemn de trandafir.

— Islamkuloff, vă rog, făceţi-mi acest serviciu, plecaţi la Petrograd, vă dau o scrisoare către servitorul meu Ahmed, vă dau recomandaţii care deschid uşi ferecate pentru alţii. Plecaţi cît puteţi mai repede! În puşcărie am pîndit timp de opt luni venirea morţii, acum... de cînd sînt liber... nu mai pot... nu mai pot, credeţi-mă. Nimeni nu ştie ce se petrece în mine...!

Ridic capul, îmi îndrept privirea spre Fayme. Ochii ei înspăimîntaţi au aceiaşi expresie ca atunci cînd mă văzuse pentru prima oară, ca puşcăriaş. Fără să vreau îi întind mina, ea se apropie de mine ca o somnambulă. Îi prind mîinile, le sărut, dintr-odată ele-mi cuprind capul... Îmi şopteşte: „Plec eu..."

— Spune-le la Petrograd să mă execute... îndată...! Dar să nu mă lase să aştept moartea! Asta-i neomenie!... Nu... mai... pot!

— Domnule Kröger, fiţi fără grijă; Ahmed ne-a scris, noi mahomedanii nu vă părăsim!

Vorbise Ali. Iar mai tîrziu, după ce mă conduse pînă la poarta casei mele, adăugă:

— Veniţi la noi ori de cîte ori vreţi. Cel puţin nu veţi fi singur. Sînteţi oricînd bine venit.

Îmi întinde mîna, o strîngere uşoară. Faţa lui este indiferentă, un surîs abia schiţat o luminează pentru o clipă, a trecut, ca şi cum el ar fi fost servitorul, iar eu stăpînul său puternic.

Se-ndepărtează. Paşii lui uşori abia se aud.

Oare mă pot încrede în sinceritatea lor? Putem înţelege, noi Europenii, faţa Asiei, putem citi lămurit în ea?...

*

Un sentiment minunat, necunoscut pînă acum, s-a strecurat în sufletul meu.

Încerc să-l înţeleg, să-l analizez — în zadar. Undeva, în această analiză foarte precisă, există o lacună pe care n-o pot descoperi. Dar de ce?

O iau iarăşi de la capăt. Am îndurat opt luni de puşcărie. În acest timp nu m-am îmbolnăvit niciodată serios. Bine. Mai departe. Starea mea trupească este aproape aceiaşi ca în momentul fugii şi al luptei de la frontiera finlandezo-suedeză. Exact.

Şi totuşi am devenit alt om! Se va potoli cu timpul acest sentiment? Voi redeveni cum fusesem...?

Nu, nu voi mai putea fi acelaş, s-a frînt, s-a rupt ceva în mine... şi nu se va vindeca nicicînd, niciodată.

Aş vrea să pot sta iarăşi ore întregi, încălzindu-mă la soare, desprins de toate şi pierdut în mine însumi, să privesc marea, să nu mă gîndesc la nimic şi să aştept... nimic. Învăţasem asta pe vremuri, în puşcărie.

Este noapte şi linişte deplină. M-am trîntit pe pat. În faţa mea stă Fayme... mîinile ei îmi mîngîie capul, obrazul. Vreau să pun mîna pe ea... a fost doar un vis.

Seara venise la mine să-mi aducă o carte: Amintirile din Baden-Baden, ale lui Turgheniev.

— Nu pot lua cartea, mi s-a interzis. Şi dumneata poţi să ai neplăceri din această cauză.

— Aş fi putut s-o uit aici. A rîs ştrengăreşte şi a fugit cu picioarele ei sprintene.

Degetele mele se încleştară de carte, şi cu o mişcare bruscă deschisei larg fereastra.

Acum, aerul nopţii adie prin fereastra deschisă şi-mi aduce miresmele pădurii şi ale zorilor care mijesc.

*

Cu dragă inimă dădui urmare invitaţiei tătarilor. În casa lor am stat de vorbă cu Fayme şi acolo îmi redactai scrisoarea; am umplut multe, multe pagini.

Fayme aştepta cu bucurie nespusă călătoria la Petrograd; era împlinirea celei mai fierbinţi dorinţi, a celor mai îndrăzneţe planuri, împlinire la care nu se gîndise niciodată pînă acum.

Îi povesti despre Petrograd şi Moscova, despre călătoria în vagonul cafeniu al societăţii internaţionale de vagoane cu paturi, despre teatru, despre operă, despre baletele capitalelor, despre sudul Rusiei, despre Crimea, despre Marea Neagră, despre Caucaz. Îi povesteam ca un copil, iar Fayme mă asculta cu bătăi de inimă, cu roşeaţă în obraji şi cu strălucire în ochi.

Terminai scrisoarea şi devenii tăcut şi gînditor. Povestea mea se sfîrşise.

— Fayme, ai fi foarte mîhnită dacă ţi-aş răpi o bucurie mare, mare de tot?

— Dacă prin asta îţi sînt de folos, atunci nu. Sînt convinsă că nu mi-ai zădărnici o bucurie mare pentru nimica toată.

O privii în tăcere, mă stăpînii din toate puterile, ochii mi se împăienjeniră.

— Rămîn la tine... rămîn, îmi şopti ea.

Şi lacrimile mele căzură în palmele fetei.

Mohamed a plecat. Scrisoarea a scăpat de cenzură.

*

Seara mă plimbam cu Fayme pînă la limita zonei libere. Ne aşezam pe un dîmb împădurit şi şedeam de vorbă. De obicei Fayme tăcea. Eu îi istoriseam despre marile oraşe ale Europei, despre viaţa în străinătate, despre călătoriile mele, despre munţii înalţi şi stîncoşi, despre lacurile albastre, despre cultură şi frumuseţe. Mai mult însă îi plăcea să-i povestesc despre patria mea şi despre mine.

Fayme mă asculta cu însufleţire copilărească. Apoi tăcea timp îndelungat.

— Fayme, vrei să-mi faci o mare plăcere?

— Da.

— Ştii că toate sforţările mele de a afla cine mi-a dăruit rubla, şi cu ea libertatea, au rămas zadarnice.

— Te vei supăra pe mine dacă nu-ţi voi împlini dorinţa? În ochii ei citeam o rugăminte.

— Supărat, nu, dar foarte trist.

— Lasă-i necunoscutului plăcerea de a fi dat ceva fără să fi auzit mulţumiri. Lasă-i această plăcere. Poate te observă din depărtare şi nu-ţi vrea recunoştinţa. Poate că asta este singura lui bucurie. De ce vrei să i-o răpeşti?

— Poate îi trebuiesc bani. Era poate ultimul lui ban şi acum are nevoie de el.

— Oare toţi Europenii sînt atît de chibzuiţi? Nu cunoaşteţi satisfacţia de a fi dat din toată inima, din tot sufletul? Ochii ei negri mă privesc mari şi cercetători. Mînuţa ei îmi cuprinde mîna.— Nu, Fayme, eu n-am cunoscut astfel de simţăminte. Toată viaţa mea a fost muncă şi străduinţă. Cifre şi maşini, gînduri şi fapte chibzuite.

Încet de tot îşi retrage mîna.

— Profesorii şi viaţa nu mi-au vorbit niciodată despre simţăminte. Poate voi învăţa totuşi să le cunosc. Dar nu pleca, nu mă lăsa iarăşi singur. Tot sîngele mi se urcă în obraz de ruşinea cerşitului meu. Iarăşi cer de pomană?

— Eu ţi-am dăruit rubla... Mîna ei revine, timidă, cerînd iertare. Nu voiam să te jignesc.

Fayme stă ghemuită la pieptul meu, răsuflînd din greu. Gura-i este roşie de săruturile mele şi puţin întredeschisă. Ochii-i strălucesc. Braţele ei se ridică încet şi încet îi suflec mînecile largi. Îmi înlănţuieşte gîtul cu braţele goale şi moi, şoptindu-mi: Te iubesc din tot sufletul!

Cifre! Maşini! Ani de muncă încordată! Străduinţe şi creaţii neobosite! Gînduri şi fapte chibzuite! Ce lipsite de preţ, ce ridicole îmi păreţi acum...

*

A doua zi şezusem tocmai la masă şi citeam ziare mototolite. Era „maculatură" de cea mai nouă dată.

O figură apare fără zgomot în uşă.

— Fayme...!

Buzele-i sînt fierbinţi. O ridic în braţe şi o legăn ca pe un copil.

— Petre, îmi şopteşte, aşa-ţi voi spune de acum înainte, tu eşti mare şi puternic, tu eşti pentru mine Petru cel Mare. Toată noaptea n-am putut dormi. Buzele mi-au sîngerat. Eram nespus de fericită, nicăieri n-am linişte, nu mă mai recunosc, nu-mi găsesc locul. Totul s-a schimbat peste noapte, tu, fraţii mei şi toate din jurul meu. Astăzi dimineaţă, la dejun, Ali mi-a spus că n-am mai avut niciodată ochi atît de strălucitori. I-am răspuns că acum ştiu ce este fericirea şi el mi-a zîmbit atît de blînd, cum nu l-am mai văzut zîmbind. Ce stranii sînt ochii tăi! Uneori ştiu să fie atît de pătrunzători încît te înfioară, ca atunci cînd nu voiai să primeşti banii în prăvălia noastră.

— Cîte ai mai descoperit pînă acum la mine! Iar tu... tu ştii ce eşti pentru mine?... Fayme. Pentru mine nu există decît o singură Fayme pe lume. Ştiu că alta nu voi mai găsi.

— Mă iubeşti şi tu...?

— Nebuneşte! Sărut fata ca un ieşit dn minţi şi simt că n-o voi mai putea lăsa de lîngă mine, niciodată.

Cu fata în braţe merg la oglindă. Ea îşi sprijină capul ei de al meu şi-mi şopteşte

— Cînd mă voi privi de acum înainte în oglindă, te voi vedea totdeauna lîngă mine, ca acum.

— Petre, îmi spuse deodată, haide să cumpărăm cozonac şi să bem o cafea, aici, la tine. Vrei?

Ieşim în stradă. Fayme este ca transformată. Nu mai este mica tătăroaică de odinioară. Toată lumea trebuie să ne vadă împreună!

Gazda mea îmi spune, şi tot obrazul îi străluceşte: Vedeţi, aţi primit cea dintîi vizită, domnule doctor, şi încă o vizită simandicoasă. Lăsaţi-mă să vă aduc cîteva scaune şi o masă, doar nu puteţi şedea pe lăzi, este urît.

— Nu, nu-i nevoie, răspunde hotărît Fayme. Noi ne aşezăm pe pat, că-i moale, iar pe scaune vom sta atunci cînd domnul Kröger va avea mobila sa proprie.

Băurăm în tihnă cafeaua. Am stat de vorbă ca doi copii zglobii şi fericiţi.

Deodată Ignatieff năvăleşte în cameră. Grăbit, neglijent şi murdar ca totdeauna.

— Vreau să ştiu ce cuprinde pachetul acela. V-am văzut intrînd cu el. Şi arătă un pacheţel cu cărţi. Fayme le adusese cu ea.

— Deschideţi-l chiar acum. Ce-i înăuntru? Cărţi?

— Nici nu mă gîndesc să-l deschid, dumneata n-ai să-mi porunceşti nimic! Tătăroaica se uită dispreţuitoare la copist.

Mă scol în picioare, Fayme se sperie, dar Ignatieff iese în fugă.

— Petrişor, nu-l bate, fii drăguţ, Petrişor, de dragul meu, te rog! Fayme se repede ca o pisică asupra pachetului şi-l aruncă prin fereastră în curte.

Ignatieff se întoarse îndată, însoţit de sentinela de gardă din faţa casei mele. Soldatul are baioneta pusă la arm. Pachetul! Unde-i pachetul cu cărţi... unde a dispărut? Vreau să ştiu, era aici, doar nu sînt nebun!

— Ignatieff, percheziţionează-mi casa, ai acest drept, dar să ştii că dacă nu găseşti pachetul cu cărţi de care tot îndrugi mereu, atunci să te ferească Dumnezeu!

Ignatieff se linişteşte brusc, mîinile însă îi tremură, ridică lăzile, le aruncă unele peste altele, sudoarea-i îmbroboneşte fruntea. Fayme se îndreaptă spre uşă.

— Domnule Kröger, te rog să nu-mi iei în nume de rău dacă plec acum. Iar dumneata eşti bolnav şi ştii din ce cauză!

Ultimele cuvinte sînt adresate copistului. Fayme pleacă.

Percheziţia celor cîteva lăzi şi a patului se termină repede, de altfel locuinţa este goală. În buimăceala lui, Ignatieff încearcă să vorbească.

— Mai bine pleacă, pleacă, nu vreau să înfund puşcăria pentru dumneata! Dar îţi dau un sfat: nu mai bea!

— Zău, nu sînt beat! Jur! Cartea, cărţile... le-am văzut... aici, în locul acesta, în hîrtie de jurnal.

De abia coboriseră scara Ignatieff şi santinela şi Fayme este iarăşi în faţa mea. Ne privim îndelung, în ochi.

În aceiaşi seară sînt din nou oaspetele familiei Islamkuloff.

Mă primeşte iarăşi fratele cel mai mare. Îl văd încurcat şi ştiu de ce.

— Fayme şi cu mine, începe, — ne iubim, mult, mult de tot. Vă promit... — tătarul îmi ţine încă mîna strînsă în mîna lui, este foarte stingherit... vă dau cuvîntul meu de onoare!

— Atît îmi ajunge, dragă domnule Kröger, vă mulţumesc că mi-aţi luat-o înainte, îmi era penibil. Nu ştiam cum să aduc vorba... noi, fraţii, o iubim mult pe sora noastră Fayme; ea este singura noastră bucurie şi cea mai mare pe care o putem avea. Fata seamănă cu răposatul nostru tată, înfocată şi neînfrînată în patima ei. Vă mulţumesc din toată inima...

— Îmi va fi greu, foarte greu, să-mi ţin promisiunea, dar nu voi face niciodată din Fayme o jucărie, niciodată... şi, după o scurtă şovăire, în timp ce sîngele mi se urcă în obraz ca unui licean... ea va fi soţia mea...

Ne aşezăm în tăcere.

— Petre! — Ridic privirea, Fayme stă în faţa mea. Pentru tine m-am făcut frumoasă, numai pentru tine.

Poartă o rochie lungă, din stofă orientală în culori întunecate, cu mîneci lungi şi largi, adînc decoltată la piept şi la spate, lucrată strîns pe corp; într-însa trupul ei tînăr şi frumos n-are taine, n-are linii ascunse.

Fără să vreau, îmi trec mîna peste frunte, pentru o clipă trebuie să închid ochii.

— Nu spui nimic, Petre?

O sărut cu băgare de seamă pe buzele roşii care mi le oferă, dar, atingînd cu mîna pielea goală a spatelui ei, tresar.

— Era, mi se pare... un ac... mă scuz în zăpăceala mea, în vreme ce peste obrazul tătarului trece iarăşi surîsul său enigmatic.

VREAU SĂ TRĂIESC

Conform prescripţiunilor mă prezentam în fiecare zi la poliţie. Se întocmise o condică de prezenţă, în care trebuia să semnez zilnic. Ştampila poliţiei şi iscăliturile a trei funcţionari astestau apoi realitatea prezenţei mele.

Zilele critice, în care lucrul încetase la poliţie, trecuseră. Ignatieff deveni surprinzător de prietenos şi căuta orice prilej ca să intre în vorbă cu mine. Eu îl evitam intenţionat. El îmi oferea adesea ţigări, mă ruga să beau ceaiul cu el. Devenea nervos, se vedea prea bine.

Gazda mea, căruia Ignatieff îi datora bani pentru diferite mărfuri, dar în deosebi pentru rachiu, insista să i se achite datoria. Impulsul venise de la mine. I s-au acordat trei zile, după care urma să fie dat în judecată.

Către seara zilei următoare mă pomenesc deodată cu Ignatieff. Îmi oferă mîndru o cutie cu ţigări. Cine ştie cu ce greutate şi le-a procurat. Le refuz însă sub pretext că fumez altă calitate.

— Ai venit la mine ca să-mi ceri bani. Cuvintele au nimerit în plin. Ignatieff tresare.

— Te înşeli, nu-mi trebuiesc bani, îmi răspunde cu îndrăzneală.

— În cazul acesta regret că nu-ţi pot oferi nimic. Ai văzut şi dumneata şi te-ai convins, cred, în deajuns, că nu sînt încă destul de bine aranjat să primesc musafiri.

— Voiam numai să ştiu ce faci. Nu uita că eşti bănuit de spionaj. Îţi recomand să fii mai prevăzător. Am dreptul să-ţi percheziţionez locuinţa ziua şi noaptea.

— Lucrul acesta l-ai dovedit în mai multe rînduri.

Plecă fără să-şi ia rămas bun. Pasul îi era nesigur, ca şi cum ar fi vrut să se întoarcă.

A doua seară revine. Nervos şi scăldat în sudoare.

— Poţi să mă împrumuţi cu bani? izbucneşte chinuit.

— Nu!

— De ce, nu?

— Nu împrumut bani din principiu!

— Ţi-i restitui cu siguranţă. Cu dobîndă. Ce dobîndă ceri? Cu o mişcare abruptă Ignatieff îşi şterge cu mîna sudoarea de pe frunte.

— Ignatieff, dumneata nu-ţi plăteşti niciodată datoriile.

— Îţi dau cuvîntul de onoare că-ţi voi restitui banii.

— Nu te cred!

— Dar am nevoie de bani, trebuie să-i am.

— Lumea de-aici te cunoaşte, împrumută-te la altcineva.

— Nimeni nu-mi mai împrumută bani! Am fost peste tot. Îşi trece neliniştit mîna peste frunte, prin părul zbîrlit. Gulerul uniformei pare să i se fi îngustat dintr-odată. Domnule Kröger, trebuie să plătesc neîntîrziat nişte datorii, înţelegi?

Mă îndrept spre fereastră şi îl las să stea singur.

— Îţi voi fi poate de folos, poate chiar de mare folos, nu se poate şti niciodată... Glasul îi tremură. — Îţi promit şi-ţi jur pe toţi sfinţii că nu voi mai face percheziţii la dumneata.

— Şi asta să ţi-o cred? Dumitale?

Mă apropii de el şi scot banii din buzunar.

— Nu împrumut bani din principiu, dar ţi-i dăruiesc. Nu vreau să mi-i dai înapoi, înţelegi?

Pun banii pe lada care, în locuinţa mea, ţine loc de masă. Ignatieff îşi trece amîndouă mîinile prin păr, se uită ţintă la bani, vrînd parcă să-i înghită. Încet, foarte încet, scriu o chitanţă.

— Aşa, cît vrei să-ţi dau? îl întreb după ce am terminat. — O sută de ruble! Mîna copistului s-a şi agăţat cu unghiile ei murdare de o bancnotă.

— Stai! Ignatieff îşi retrage brusc mîna. — Nici nu mă gîndesc să-ţi dăruiesc atîţia bani... Exclus.

— Atunci dă-mi cincizeci de ruble.

— Ignatieff, asta-i mai mult decît salariul dumitale lunar. Şi ce-i cu datoria de la jocul de cărţi, cele o sută şaizeci şi nouă de ruble?

— Da... nu... dar... Vocea lui devine răguşită. Lăcomia de bani îl sugrumă. Mîna mea zace deasupra bacnotelor.

— Îţi dau douăzeci şi cinci de ruble.

— Da! Dă-mi-le, dă-mi banii — Mîna lui asudată se întinde după bancnote.

— Mai întîi iscăleşte, pe urmă capeţi banii.

Fără să se uite măcar la chitanţă, îşi duce repede mîna peste hîrtie.

Şi-a iscălit propria-i condamnare la moarte!

Aleargă afară, pe strada largă şi murdară, şi dispare în întuneric.

A doua zi, gazda îmi spune supărată:

— Nu mă veţi crede, barin, Ignatieff şi-a plătit astăzi o parte din datorie. Era beat turtă. Aş vrea să ştiu ce tîmpit i-a împrumutat iarăşi bani. L-aş sugruma pe nemernicul acela cu propriile mele mîini!

— Treaba asta las-o pe seama mea, îi răspund, şi-l las singur.

*

Cînd intru mai tîrziu în prăvălia fraţilor Islamkuloff, Fayme îmi iese veselă înainte şi-mi înlănţuie gîtul.

— Petre! Închipuie-ţi, Mohamed telegrafiază că a sosit la Petrograd şi a vorbit cu Ahmed. Uite-o, citeşte-o singur.

Mă aplec peste mîinile ei şi i le sărut. Apoi citesc telegrama.

— Îmi pare rău că trebuie să vă stingheresc...

Mă întorc. În faţa mea stă Ignatieff, nu-l auzisem intrînd. Este murdar şi asudat ca întotdeauna.

— Trebuie să vorbesc cu dumneata.

— Poftim.

— Nu aici, afară.

— Mergi înainte... Scuză-mă, te rog, Fayme.

Ieşim din prăvălie. Soarele dogoreşte. Ignatieff îşi şterge mereu cu palma sudoarea de pe frunte. Este foarte enervat.

— Ţi-am iscălit un înscris pentru o datorie de douăzeci şi cinci de ruble, spune cu jumătate de glas.

— Nu, lucrul acesta nu l-ai făcut, îi răspund nepoliticos.

— Crezi că eram beat? Ştiu precis c-am făcut-o.

— Dacă nu ştii ce iscăleşti, atunci ar fi mai bine să-ţi ceri pe loc pensionarea.

— Asta nu te priveşte! Vreau să ştiu ce-am iscălit! Trebuie să ştiu! M-ai... Se opreşte, privirea mea îi spune să se păzească.

— Te rog arată-mi chitanţa, te rog, încearcă apoi să schimbe tonul conversaţiei.

— N-ai iscălit nici o chitanţă. Mi-ai confirmat numai că ai primit de la mine în dar douăzeci şi cinci de ruble.

— Dar asta n-are nici un rost! Ce-ţi trebuie o dovadă pentru asta? Cine cere dovadă pentru lucruri date în dar?

— Nu, în general nu-i nevoie, dar în acest caz voiam s-o am.

— Ce-ai de gînd să faci cu iscălitura mea? Ochii lui Ignatieff caută să citească răspunsul pe faţa mea. Dacă-ţi restitui banii, îmi dai dovada asta afurisită înapoi?

— De ce să ţi-o dau înapoi? Spui singur că n-are nici un rost. În fond, ce vrei?

— Dumneata n-ai habar ce înseamnă pentru mine această hîrtie blestemată. Dumneata nici nu-ţi dai seama!

— Crezi? Dar dacă mi-aş da totuşi seama...?

O ură nespusă se aprinde în ochii lui. Stă în faţa mea, aplecat, gata să-mi sară de beregată.

— Petre!

Mă întorc şi plec.

— Arată ca necuratul. Mi-era frică pentru tine! Şi Fayme mă prinde înfricoşată de mînă.

— Iată a doua condamnare la moarte a necuratului! Pun dovada pe tejghea. Fayme o citeşte de cîteva ori şi-o arată fratelui ei. Amîndoi sînt foarte emoţionaţi.

— Într-adevăr, este a doua condamnare la moarte.

— Ţineţi şi această dovadă la voi. La mine nu este în siguranţă. Puneţi-o alături de banii pe care vi i-am dat spre păstrare şi de chitanţa pentru datoria la jocul de cărţi.

Cînd venii mai tîrziu acasă, observai după patul şi lăzile în dezordine, că Ignatieff percheziţionase iarăşi totul. Aşa se ţinea de promisiune şi de jurămîntul pe toţi sfinţii!

*

În aceiaşi seară ieşii din nou cu Fayme pînă la limita „zonei libere". Întinsei pe pămînt mantaua, cumpărată de la Islamkuloff. Şedeam cu capul culcat în poala fetei. Vorbeam în şoaptă, ca şi cînd nimeni n-ar fi trebuit să afle ce aveam să ne spunem.

În depărtare se-ntindea Nikitino. Cele dintîi lumini şterse ale lămpilor de petrol se aprinseră în dosul ferestrelor colibelor. Aerul era călduţ, se întunecă treptat şi se făcu linişte. Undeva urla un cîine, altul lătra în depărtare, răsunară glasuri tărăgănate, o portiţă scîrţîi. Apoi se făcu tăcere deplină.

— Iarăşi n-am putut dormi toată noaptea, tot timpul a trebuit să mă gîndesc la tine, Petre. Mă faci atît de fericită! Şi totuşi, parcă nu te-aş putea ţine cu mîinile mele. Nici eu nu ştiu de ce. Nu te iubesc deajuns? Simt lămurit că trebuie să-ţi dau ceva, ceva din sufletul, din fiinţa mea, altfel iubirea mea nu este iubire adevărată şi nu vreau să mă opresc la jumătatea drumului. Din cauza iubirii mele pentru tine am uitat chiar şi de Dumnezeul nostru mare.

— Asta nu-i bine, Fayme!

— Da, poate; dar de ce să mint? E mai rău şi nu-mi place să mint. Nu sînt de vină. Spune şi tu, am ajuns la capătul iubirii mele, nu mai trebuie să-ţi dau ceva, fără ca tu să mă rogi? Vezi, cînd îmi pui aşa capul în poală, cînd mă săruţi, îmi muşti buzele pînă la sînge, îmi vine ameţeală. Şi totuşi îmi dau lămurit seama că te stăpîneşti. Trebuie să mai fie ceva... o... uşurare. Sînt atît de tînără, atît de lipsită de experienţă, spune-mi, da?... Sau n-am voie să ştiu, Petre?

— Ai să ştii. Îţi promit să-ţi spun tot, atunci cînd îţi voi spune totul, vei fi atît de fericită, încît va trebui să-ţi duci mîinile la inimă şi să-ţi reţii răsuflarea.

Fayme se aplecă peste mine şi mă sărută cu toată dragostea copilărească.

Deodată aud un zgomot în apropierea noastră. Apoi se face iarăşi linişte. Zgomotul se repetă. În întuneric nu pot deosebi nimic, nici măcar direcţia de unde vine zgomotul, căci Fayme s-a aplecat peste mine.

O fiacără mică! Un pocnet! O durere usturătoare în podul palmei stîngi, pe care am pus-o pe capul fetei, ecoul vuieşte în pădure. Sar îndată în picioare, o iau pe Fayme în braţe, alerg de pe dîmbul mic în jos şi mă culc cu ea la pămînt. Ascult... aud bătăile inimi ei. Nici o mişcare.

— Eşti rănită, te doare ceva? o întreb.

— Nu... Cine a tras?... De ce?

— Probabil un vînător, nu ştiu, fetiţo.

O duc pe Fayme în braţe pînă la marginea orăşelului, o conduc pînă la uşa casei ei, abia se poate linişti. Mă sărută tremurînd. Aştept pînă ce uşa s-a închis în urma ei.

Stau în strada pustie şi ştiu încotro trebuie s-o apuc... Mîna mea stîngă sîngerează.

Ştiu cui era destinat glontele; nu trebuia să mă nimerească pe mine, ci pe Fayme; nu trebuia să-mi aducă moartea, ci chinuri sufleteşti, o singurătate nouă, deplină.

Am ajuns în faţa casei lui Ignatieff... nici o pază...

Intru neobservat...

Timp de treisprezece zile după „convorbirea" cu mine, Ignatieff lipsi la prezentarea mea la poliţie. Îl întîlnii din întîmplare mai tîrziu, mă salută umil, nu-i mai răspunsei la salut. Ochii îi erau înroşiţi, osul nasului sfărîmat, falca de jos scoasă din încheieturi, dinţii scoşi. Veterinarul povestea tuturor că Ignatieff, beat fiind, se împiedicase în întuneric, că faţa îi va rămîne stîlcită pentru totdeauna şi că suferea neîncetat de dureri crîncene.

*

De la eliberarea mea din puşcărie trecuse cîtva timp. Mă îndreptasem excelent, acţiunile mele diplomatice fuseseră încununate de succes. Aveam o locuinţă curată, aveam ce mînca şi ce bea.

Dar n-aveam de lucru.

Fayme îmi dădea, ce-i drept, prilejul de a citi ziare şi cărţi, le citeam într-un ascunziş, dar neliniştit şi în grabă, nu simţeam nici o plăcere, căci ştiam prea bine că atît eu cît şi ea o puteam plăti oricînd cu capul. Aveam ocazii repetate de-a lucra. Spărgeam lemne la fraţii Islamkuloff, la gazda mea, la căpitanul de poliţie, pentru autorităţi, rînduiam mărfurile noi sosite în prăvălia tătarilor, îmi curăţam şi-mi lustruiam locuinţa. Mă simţeam ridicol făcînd toate acestea, ba mă şi ruşinam pînă la urmă de lucrul meu. Din fiecare ocupaţie nefolositoare rînjea moartea, îmi şoptea mereu:

— ...Execuţie prin spînzurătoare... provizoriu...

Mă aştepta oare spînzurătoarea? Libertatea mea era numai o amînare? Pentru cît timp, pînă mîine, pînă săptămîna viitoare, pînă luna următoare? Trebuia să fac ceva contrariu prescripţiilor, care să fie exagerat în mod artificial şi să servească drept pretext pentru execuţia mea? Numai în ceasurile cînd Fayme se afla la mine sau ieşeam împreună la plimbare, uitam de situaţia mea îngrozitoare. Cu atît mai mult o simţeam cînd rămîneam singur.

Liniştit în aparenţă, din obişnuinţa de-a mă stăpîni, destrămat înlăuntru şi într-o încordare necontenită — aşa trecea zi după zi. Aveam senzaţia din ce în ce mai lămurită că nu mai puteam face faţă vieţii ca mai înainte, curselor şi primejdiilor ei, ceva se slăbise, se sfîşiase în mine. Aşteptam neîncetat ştiri — hotărîrea ce trebuia să vină din Petrograd. Voi trăi sau va trebui să mor? Cîteodată rămîneam nepăsător, altădată mă înnebuneau gîndurile.

Ca să mă distragă cel puţin peste zi de la gîndurile asupra nesiguranţei soartei mele, gazda îmi dăduse o bucată de pămînt. O săpasem şi pusesem diferite legume. Clădisem cu ajutorul tîmplarului, căruia-i dăruisem patul, un coteţ mare de găini. Cumpărasem cu Famye găini, găşte şi raţe. Terminasem şi lucrul acesta, furia muncii trecuse, căutam alta, cum caută bolnavii morfina. Neobosită, Fayme căuta să-mi inspire tot felul de gînduri vesele.

Fayme îmi legase rana neînsemnată de la mînă. Mîncam la ea la prînz şi seara.

Odată, pe cînd pregătea mîncarea, îmi spuse:

— Am o dorinţă urîtă, prostească. Aş vrea să fii bolnav, să te pot îngriji cu toată dragostea şi cu tot devotamentul.

Altă dată:

— Petre, dragul meu Petre, astă noapte mi-a trecut prin minte un gînd foarte frumos, minunat de frumos, dar trebuie să-l ghiceşti. Gîndeşte-te bine, bine.

— ...Fuga?...

O spusei în şoaptă, mă temeam să rostesc acest cuvînt şi mă întorsei îndată. Nu era nimeni aici ca să-i audă... sentinela din faţa casei mele?

Ochii negri, nepătrunşi, mă privesc. Ei erau singurii care vedeau pînă adînc în sufletul meu, pînă în ungherele lui cele mai ascunse.

— Ştiu că din ziua eliberării tale te porţi cu gîndul acesta. Dar atunci, Petre, dragă, iubitul meu Petre, atunci ia-mă cu tine, te implor. În ţara ta vreau să-ţi servesc ca cea din urmă servitoare, dar nu mă lăsa singură. Cu tine a început viaţa mea, cu tine se va sfîrşi. Te rog, te rog, nu mă lăsa singură.

— Nu mă vei servi, Fayme, te voi respecta după legile, drepturile şi obiceiurile ţării mele.

O ridic pe braţe, iar dînsa se cuibăreşte în braţele mele ca un copil căruia i-ai iertat o necuviinţă.

*

Noaptea, cînd toţi dormeau, zăceam treaz în patul meu, îmbrăcat, aşa cum mă trîntisem pe el.

Din Petrograd încă nu sosise nici o ştire! De ce?

În faţa uşii auzeam paşii regulaţi ai santinelei. Astăzi era de gardă subofiţerul Lopatin. O onoare deosebită pentru mine, criminalul. Noaptea mă privea ţintă prin ferestrele deschise. Erau multe ferestre, multe guri negre, căscate.

Ascultai înlăuntrul meu.

Mi-era frică să nu mor, mă temeam deci de moarte?

— „...provizoriu..." unul din cuvintele sentinţei mele.

Sar în picioare şi mă plimb în lungul şi-n latul camerei.

Cînd acest cuvînt fusese formulat, nu ştiam nici ce-i frica, nici ce-i căinţa. Acum, totul se schimbase. Rostul vieţii mele de mai înainte, toate sforţările şi tot lucrul neobosit se prăbuşiseră în nimic. Pentru prima oară în viaţă eram conştient de fericirea mea. Acum, cînd simţeam pentru întîia oară sîngele clocotindu-mi în vine, să-mi iau rămas bun de la sentimente şi senzaţii, pe care abia le bănuisem pînă acum în toată profunzimea lor, pentru care n-avusesem nici înţelegere, nici timp, ci numai un zîmbet de compătimire? Deocamdată puteam să mă bucur de ele, dar numai deocamdată. Da, mă temeam de moarte, nu voiam să mor acum.

Mă temeam de nesiguranţă, de „provizoriu". Cît timp mai trebuie să stau în aşteptarea morţii? Sau va trece pe lîngă mine, nu mă va lua în seamă, mă va uita? Şi toate acestea, toată laşitatea aceasta pentru o femeie, pentru o fată, pentru un copil chiar, pe care-l ţineam ca o jucărie frumoasă în braţe, lîngă care deveneam eu însumi un copil mare? Nu era ridicol să te laşi tîrît de pasiune în aşa hal, încît să ajungi să te pălmuieşti singur cu cuvintele: „Ai devenit laş! M-au slăbit, mi-au înfrînt într-adevăr puterea de rezistenţă? Un bărbat care fusese mîndru de trupul lui oţelit, antrenat, şi de spiritul rece şi calculat?!

Lampa de petrol îmi arunca umbra în dimensiuni fantastice pe pereţii goi; umbra se bălăbănea necontenit încoace şi încolo.

Noaptea mă privea ţintă prin ferestre.

Ceas după ceas umbra mea se mişcă în odaie de colo pînă colo, iar jos, în stradă, în pas cu mine, mă urmărea santinela.

— Fugă... Fugă!... Fugă!... Fugă!...

Fiecare pas mi-o ciocăneşte, fiecare pas mi-o afirmă.

Ridicol! Fugă! Să-mi încarc conştiinţa? N-a scris Ahmed în secret tătarilor că părinţii mei nu primesc permisul de ieşire din ţară, cît timp stau închis în Siberia?

Strîng pumnii, mi-i apăs pe tîmple. De-aşi putea să-mi păstrez sîngele rece, să nu mă las dus de sentimente! Trebuie să mă gîndesc la alţii, nu la mine!

— Fayme!.. Fugă!.. Fayme!.. Fugă!.. Fayme!.. Fugă!..

La fiecare pas rostesc aceste cuvinte, nu mai pot alunga aceste gînduri infame.

— Fayme!... Fugă!... Fayme!... Fugă!...

Paşii mei le ciocănesc, nu gura mea este aceea care le rosteşte. Mintea mea se desfată în închipuiri exaltate, minunate, despre libertate, conştiinţa mi-a amuţit, sînt gata să comit o mişelie...

— Fayme!... Fugă!... Acum, pe loc, îmi pun în joc toate puterile... S-o las pe Fayme să moară în urma mea?... Da!... Nu!... Ridicol!...

De ce nu-i acum lîngă mine? De ce nu mă mîngîie noaptea cu mîinile ei moi, frumoase, de copil? De ce sînt legat de cuvîntul de onoare pe care l-am dat fratelui ei? Cine a formulat statutele moralei şi ale onoarei?

— Fayme!... Fugă!... Doamne!... M-am rătăcit!

Deschid uşa, ies afară.

Prima dungă palidă, abia vizibilă, de lumină în zare. Stelele veşnice... acolo locuieşte bunul Dumnezeu al copiilor. Eu însă nu mai pot fi copil.

Mă aşez pe banca din faţa casei.

Santinela doarme în gheretă. Să fug...?

N-am voie... n-am voie... trebuie să aştept.

Dobitocul de soldat, cum sforăie! În post! Un om fără energie este un parazit, trebuie dat la o parte, nu face decît să ne stea în drum.

Cum doarme... ce linişte radiază din el! În spatele lui nu pîndeşte moartea! Ba, tocmai fiindcă doarme! Santinela care doarme în post se pedepseşte cu moartea. Ce cuvinte lipsite de sens mai formulăm şi noi, oamenii...

— Lopatin! Îl strig... Lopatin!

Se trezeşte speriat, buimăcit îşi îndreaptă baioneta spre mine. O împing la o parte: — Să nu dormi, dragă, în post. Noaptea aş putea să fug...

Ce prostii vorbesc — să fug! Să fug! Un nemernic ca mine, cu astfel de precepte morale? Puşcăria, pe care alţii au suportat-o ani de zile, primejdia, condiţiile neobişnuite de trai — m-au zdruncinat! Sînt un slăbănog nevolnic, poate chiar un laş!

Soldatul îmi mulţumeşte în şoaptă, nu vreau să-l aud, să-l înţeleg. Acum se plimbă iarăşi în faţa casei mele, de colo pînă colo.

Mă aşez din nou pe bancă şi aştept. Ce oare? Moartea? Soarele care răsare?

Am aşteptat ieri şi alaltăieri, aştept astăzi şi voi aştepta şi mîine, pînă cînd „provizoriu" va fi şters. Atunci Fayme a mea va fi noaptea lîngă mine, atunci va lumina soarele, va dispare noaptea, vom rîde amîndoi soarelui în faţă... dar deocamdată...

*

Am fost invitat din nou la Ivan Ivanovici. Puţinele zile care s-au scurs între timp ne apropiaseră mult unul de altul. El era totdeauna prevenitor şi amabil faţă de mine, eu îl tratam la rîndul meu ca pe superiorul meu cel mai sus pus. Pe Ignatieff îl ignoram.

— M-aţi deziluzionat, Ecaterina Petrovna, mă adresai stăpînei casei.

— Doctore, dragul meu, mi-am dat cea mai mare silinţă. Soţul meu este grozav de nehotărît. Am apelat la onoarea lui, la gradul lui militar, i-am spus că se înjoseşte singur dacă admite ca Ignatieff să ia dispoziţii peste capul lui; nimic nu ajută, însă, pentru el nu se mişcă, energia lui a pierit. Era gata să plîngă.

— Ei bine, atunci vă mai osteniţi, Ecaterina Petrovna. Mi-am închipuit că veţi putea cel puţin, ca femeie, să aţîţaţi pe soţul dumneavoastră împotriva copistului; cu restul m-aş fi însărcinat eu.

— Dumneata nu mă crezi şi eu mi-am dat cea mai mare silinţă. Dumneata ştii că te...

— Katia!... Katia!... Mîncarea-i gata? răsună din camera de alături glasul lui Ivan Ivanovici. Ştii doar că astăzi vine doctorul Kröger. Aş vrea să vină în fiecare zi, căci de cînd este aici, nu mă mai simt atît de singur, nu găseşti că-i aşa, Katia?... Şi mi se pare că nu mai beau aşa de mult ca înainte, ai băgat şi tu de seamă? Nu poate fi o simplă închipuire din partea mea! Ah, iată-te, dragul meu! Vrei o ţigare? Nu-ţi mai ofer nimic de băut, dumneata nu bei niciodată. Îmi pare rău, îmi pare foarte rău, în tovărăşie se bea mult mai bine, îţi şi place mai bine, da, îmi pare foarte rău, băutura te înveseleşte, ştii?

Cina se terminase. Şedeam şi fumam. Conversaţia lîncezea. Între mine şi Ecaterina Petrova domnea o încordare.

— Dacă ar fi după mine, aş face din Nikitino un oraş mare, zisei — am avea atunci nesfîrşit de mult de lucru.

— Dacă ţi s-ar da mînă liberă, cred c-ai reuşi s-o duci la îndeplinire, fu părerea căpitanului.

— De fapt asta ar fi datoria scumpului meu soţ, spuse Ecaterina Petrovna. Ce ai face, de pildă, în primul rînd la Nikitino întrebă cu interes.

— Ştii ce lipseşte într-adevăr la Nikitino? Lipseşte o şcoală uriaşă pentru băieţi şi fete, cu un corp didactic ales. O astfel de şcoală nu există în tot ţinutul. Copiii care vor să meargă la şcoală — la voi nu există obligativitate din acest punct de vedere — trebuie să plece la sute de kilometri, trebuie să locuiască de aceea în oraşe mari, iar părinţii, desigur, nu prea sînt entuziaş-

maţi de depătările şi de cheltuielile mari. Faceţi superiorilor dumneavoastră din Osmk propunerea de a construi la Nikitino o şcoală. Nu cred că veţi fi refuzat. S-ar putea să vă fie şi dumneavoastră personal de folos.

— Ivan, ideea este excelentă! — exclamă cu însufleţire femeiuşca.

— Aşa ceva costă prea mulţi bani, draga mea.

— Eu aş încerca totuşi să fac un memoriu. Nu te costă nimic, nici măcar un timbru poştal, Ivan, încearcă!

— Construcţia unei şcoli ar costa foarte puţini bani, Ivan Ivanovici, observai la rîndul meu, căci mîna de lucru este ieftină la voi, puşcăriaşii pot ajuta şi ei şi nu costă nimic. Pădurea creşte în faţa casei. Vedeţi, condiţiuni mai favorabile sînt greu de închipuit. Soţia dumneavoastră are dreptate; încercaţi, nu vă costă nimic!

Tăcurăm cîtva timp. Vedeam lămurit cît de puţin hotărît era căpitanul; mai avea nevoie de un impuls.

— Închipuiţi-vă că sînteţi întemeietorul acestei şcoli. An de an vin mai mulţi oameni la Nikitino. Cerinţele acestor oameni sînt mari. Nikitino se va dezvolta splendid. Şi mereu se va spune: Ivan Ivanovici a făcut-o şi nimeni altul! Ce părere aveţi despre sporul de salariu pe care-l veţi primi? Vă puteţi imagina mutra lui Ignatieff?!

Faţa căpitanului, care exprimase la început refuz şi mînie, începu să se descreţească. Mă bătu binevoitor pe umăr:

— Ştii, doctore, un proverb rusesc spune: neamţul a inventat maimuţa!

Am găsit undeva o coală de hîrtie şi un creion ros cu dinţii. Două capete se aplecară încordate deasupra hîrtiei.

— Cîte persoane să cuprindă liceul?

— Cinci sute, fu răspunsul meu, îndată.

— Dumneata eşti nebun de-a binelea! Iartă-mă, dar noi nu sîntem la Moscova!

— Închipuiţi-vă ce impresie va face această cifră! Scrieţi-o numai!

— Liceul să cuprindă cinci sute de elevi şi eleve, scrise zîmbind căpitanul. Ecaterina Petrova se înveselise şi deveni tot mai vorbăreaţă. Se vedea probabil trecînd mîndră pe străzile din Nikitino, în timp ce locuitorii o arătau cu degetul: bărbatul ei a avut ideea de a clădi acest liceu uriaş.

Cînd îmi luai rămas bun, căpitanul îmi spuse cu hotărîre în glas: — Mîine dimineaţă las toate baltă şi plec eu însumi la Osmk şi iau proiectul cu mine. Eu să nu pot impune aşa ceva?! Eu?! Ridicol?!!

Orăşelul singuratic dormea. Străzile erau pustii. Iată casa în care doarme Fayme. Mă oprii. Un şuierat uşor, încă unul. Fereastra se deschise.

— Petre! şopteşte vocea ei, încet de tot ca o adiere, ştiam că vei veni, te-am aşteptat.

Dintr-o săritură sînt sus la fereastră.

— Dragul meu! Mîna ei îmi mîngîie cu gingăşie obrazul.

Nu mă pot stăpîni, ridic mîna şi, dînd cămaşa la o parte, îi dezgolesc umărul, îi sărut pielea tînără şi parfumată suav. Gura mea rătăceşte peste părul ei despletit, peste ochi, peste obraji, peste frunte, găseşte altă gură pe care nu mai vrea s-o lase...

O săritură şi sînt din nou în stradă. Mă mai pot stăpîni încă.

*

Ivan Ivanovici n-a mai plecat a doua zi dimineaţa.

Ca mînat de furii, vine în fugă la mine. Santinela din faţa casei încă nu-şi văzuse căpitanul în halul acesta. Stă în faţa mea zăpăcit şi cu faţa descompusă.

— Uite, citeşte singur, îngrozitor! Îşi face neîncetat cruce, se bîlbîie. Pare distrus. — Ignatieff te-a denunţat, a lucrat din proprie iniţiativă. Nu ştiam nimic, absolut nimic.

Literele ard ca focul în inima mea abia însănătoşită.

— ...Deportare imediată în mlaştinile Obului...

— Dragă, tu... dumneata... nu ştii ce înseamnă aceste mlaştini! Nici un om nu s-a întors viu de acolo... Toţi au murit de friguri. Asta-i moarte sigură, iartă-mă... iartă-mă... ce să fac acum... ce să fac...? Spune-mi şi fac orice pentru tine!

Primul meu gînd este: Fayme. S-o pierd? Apoi mă cufund într-un gol deplin.

Ivan Ivanovici mă scutură ca şi cînd ar trebui să învie un mort. Îmi şopteşte cuvinte neînţelese. Încerc să ascult, dar nu pot, nu pot să-l înţeleg.

Deodată în faţa mea, răsare o figură aproape palpabilă...

— Telegraflez îndată la Petrograd. Cunoscutul meu, generalul R., mă poate salva. Trebuie s-o facă. Mă cunoaşte, ştie cine sînt!

Căpitanul mă priveşte speriat.

— Este cel mai mare om pe care-l avem, cuvîntul lui este pentru noi toţi ca şi cuvîntul lui Dumnezeu.

Mergem în grabă la poştă. Căpitanul certifică telegrama mea la Petrograd. Funcţionarul de la ghişeu îmi zîmbeşte prosteşte.

— Grigori Mihailovici mi-a interzis să expediez orice telegramă trimisă de dumneata.

— Cine are cuvînt aici? Un copist nespălat sau domnul căpitan de poliţie? Ignatieff n-are dreptul să dea aici nici un ordin. Să-şi ţină botul afurisit!... Abia mă pot stăpîni, mînia mea nu mai cunoaşte margini.

Funcţionarul se dă înapoi, ca şi cum l-aş fi lovit. Deschid uşa spre ghişee şi căpitanul înmînează singur telegrama. Cîteva manipulaţiuni la aparatul Morse şi cuvintele au plecat sbîrnîind.

Ce vor aduce oare... viaţă sau moarte?

Acum mintea mi-este din nou limpede. Mai expediz şi alte telegrame. Toate pregătirile s-au făcut. Gazda mea trebuie să-l nimicească pe Ignatieff fără nici o cruţare. Cu orice preţ!

Ivan Ivanovici pleacă la Omsk. Mi-a jurat să intervină pentru mine şi să amîne plecarea mea cu cîteva zile. Pentru întîia oară în toată cariera lui a refuzat să execute un ordin al autorităţilor superioare. Oare omul acesta şovăielnic şi apatic are puterea să mă ajute? Nu voia să primească pentru intervenţa lui nici un ban, voia s-o facă din prietenie pentru mine.

De cînd cu telegramele, Ignatieff nu se mai arată nicăieri. Prin mijlocirea gazdei mele i-am închis peste tot creditul. Acum poate să cerşească cît vrea. Cît despre mine, poate să moară de foame, poate să piară ca un cîine. Nu mai îndrăzneşte să iasă în stradă, stă ascuns în coliba lui. Zi şi noapte, în faţa uşii lui stă o santinelă înarmată.

Fayme nu poate concepe că voi fi deportat în mlaştinile Obului.

— Să nu te mai văd niciodată? Să rămîn aici? Tu să te prăpădeşti cu încetul în mlaştini? De ce ceri o astfel de grozăvie de la mine?

Nu foloseşte nici un îndemn, nici un sfat.

— Te urmez pînă în mlaştinile Obului! Ai văzut singur destule femei care îşi urmează bărbaţii în surghiun. Au părăsit tot, bani şi averi, şi-şi croiau drumul cerşind. Fericirea lor era să-l vadă, să prindă o privire a lui. Aşa vreau să fac şi eu!

— În mlaştini nu există însă nici o posibilitate de trai pentru o femeie. Acolo nu există decît o închisoare şi un cimitir. Am petrecut luni de zile în puşcării şi totuşi am rămas sănătos. Voi reveni şi din mlaştini. Nu sînt destul de sănătos şi de puternic?

— Da, eşti mare şi puternic ca nimeni altul, dar ştii prea bine că din mlaştini nu s-a înapoiat nimeni.

Întrebuinţez cele mai felurite subterfugii, în zadar.

— Petre, dragă, de ce mă chinuieşti cu tot felul de pretexte, în care nu crezi nici tu, de ce? Cine ştie cînd se va termina războiul?

— Mi-ai fi de mult mai mare folos, dacă ai pleca după fratele tău la Petrograd. Ce n-a reuşit să facă dînsul şi ceilalţi, vei reuşi să faci tu. Am legăturile cele mai bune care se pot închipui. Sînt bărbaţi cu nume şi cu influenţă. Ei mă pot salva. Asta mi-ar ajuta mai mult decît să te văd cum te prăpădeşti alături de mine, iar eu să privesc neputincios!

— Spune-mi deschis că nu vrei să mă vezi alături de tine. Nu mai vrei să ştii de mine? Să plec? Spune, nu-i aşa?

— Da, aşa-i, îi răspund eu. Jertfele fără rost sînt ridicole. Cui îi ajuţi cu asta? Mie? Dimpotrivă, căci atunci te am şi pe tine pe conştiinţă. Dacă vrei să-mi ajuţi, atunci încearcă la locul potrivit, acolo unde poţi reuşi. Şi locul acesta este şi rămîne Petrograd. În viaţă nu trebuie să trăieşti condus de sentimente şi de senzaţii, Fayme; preţuieşte mai mult gîndirea limpede şi chibzuită. Numai ea dă succesul.

Cu gura strîmbată de plîns, ca un copil, stă în faţa mea.

— Nu înţelegi, Petre, că viaţa mea fără tine nu este nimic? Ce înţeleg eu din gîndurile tale chibzuite? Eu, o fată de tătar din Siberia! Nu pot decît să fiu drăgăstoasă faţă de tine şi să te ascult. Altceva nimic. Tace. — Voi face ce ceri de la mine. Uite, sînt atît de mică şi de slabă, tu însă eşti Petru... cel Mare...

Privesc în ochii înlăcrimaţi ai unui copil mîhnit de moarte, căruia i s-a interzis să plîngă. Copilul stă în faţa mea şi-şi ţine răsuflarea ca să nu plîngă.

Ceas după ceas aştept o ştire. Nu vine nici una. De ce?

Nici Ivan Ivanovici n-a telegrafiat din Omsk. De ce?

Nervii mei sînt încordaţi pînă la limita posibilului. Voi scăpa oare de moarte? Nu vreau să mă întorc în puşcărie! Nu vreau să mă las ucis cu încetul!

Trec zile întregi de aşteptare încordată, dar nici din Petrograd, nici din Omsk nu vine vreo ştire.

Toţi m-au părăsit! Nimeni nu vrea să aibă de-a face cu un german! Nimeni n-are curajul să-l apere în ţară străină! Poşta îmi interzice să expediez altă telegramă. Fraţii Islamkuloff şi gazda mea nu reuşesc nici ei. Cea din urmă posibilitatea de a mă înţelege cu Petrogradul mi-a fost răpită.

Peste tot mă pîndeşte ciinele de Ignatieff.

Sentimentul îmi spune: ucide-l! Raţiunea îmi porunceşte: aşteaptă, aşteaptă, pentru lucrul acesta mai e timp!

Zi de zi, oră de oră, chiar minut cu minut aştept răspunsul. Poate veni în fiecare minut.

Mă arăt tuturor celor ce vor să mă vadă şi santinelelor din faţa uşii mele, care trebuie să mă vadă. Nu mă feresc de nimeni, privesc tuturor în ochi, mănînc, beau, fumez, îmi hrănesc păsările de casă, ies la plimbare, toate obiceiurile mele au rămas neschimbate.

Numai mintea trebuie să mi-o încordez adeseori pentru că simt din cînd în cînd, dintr-odată, o lipsă de memorie necunoscută mie.

Ce-i asta? O reacţie a încordării de luni de zile a sistemului nervos?

Lupta dintre mine şi Ignatieff a ajuns la punctul culminant. Ştiu că Ignatieff vrea să mă distrugă, fiindcă şi eu la rîndul meu pot să-l distrug oricînd. Ştiu că nu s-a dat înapoi nici de la asasinat şi că a meditat adînc asupra ultimului pas pentru distrugerea mea.

Sînt lipsit de orice drept.

Ştiu însă altceva: dacă mîna mea nu-l va mai ajunge pe Ignatieff. se vor găsi altele pentru dînsul.

Odată, gazda mea, cu ochii lui cenuşii şi incolori, cu mîinile reci şi urîte mi-a spus:

— Barin, o viaţă de om n-are nici un preţ în Siberia, toţi sîntem ucigaşi şi criminali ca şi părinţii noştri. Pădurile noastre sînt întinse şi tăcute, rîurile sînt repezi, ura noastră este cuprinzătoare ca şi întinderea ţării. Uitaţi-vă la Ignatieff! Trebuie să fie o plăcere să-l ai între degete... să-l sugrumi... să-i dai puţin drumul să răsufle, să spere... şi pe urmă iarăşi... sudoarea rece, scheunatul lui... o plăcere... Un om ca ăsta moare mult prea repede!

— Ai dreptate, dar mai aşteptă puţin, pe urmă poţi să ţi-l iei.

Bătrînul zîmbi mulţumit şi un fior de gheaţă îmi trecu de-a lungul şirei spinării; pleoapele erau pe jumătate lăsate peste ochii incolori.

Fayme, fetiţa mea!... În ochii ei tainici puteam privi, ei străluceau pentru mine. Cine putea măsura, cine putea pătrunde adîncimea lor? Ei îmi priveau în suflet, iar buzele ei îmi spuneau în taină ceea ce nu îndrăzneam să rostesc: „Fuga!" Aceşti ochi ar fi putut spune tot aşa de bine: „Tu la-i omorît"... Şi nimeni n-ar fi putut ridica vălul de pe ei, niciodată nu şi-ar fi trădat taina.

Cît preţuieşte o viaţă de om?... Mult?... Puţin? Nimic, absolut nimic?... Siberia este mare, atît de mare, încît oamenii nu-i mai poţi găsi... nici nu-i caută nimeni, n-are rost, niciodată nu li s-a dat de urmă, niciodată.

*

Subofiţerul Lopatin vine la mine. Ochii îi joacă în cap, şi-a pierdut deodată liniştea lui obişnuită.

— Barin, plutonierul neamţ de la lagărul de prizonieri vă roagă să veniţi. Camarazii vor să vă vadă. Domnia Sa, domnul comandant al lagărului... nu pot să v-o spun, este superiorul meu... doar sîntem oameni, barin, şi camarazii d-voastră sînt şi ei oameni, am stat de vorbă cu ei mult timp, cum am putut... toţi sînt creştini, ca noi! îi lasă să piară de foame, să se prăbuşească, toţi vor muri, dacă... dacă... nu îi ajută nimeni. Ăsta-i păcat, păcat de moarte, barin. Dumnezeu va afurisi oamenii de felul ăsta... Doamne Atotputernice, ce cuvinte mai rosteşte şi omul ăsta păcătos!

Mă duc împreună cu rusul la lagărul de prizonieri. Cele două santinele din faţa portiţei din gardul de sîrmă ghimpată iau poziţie. Trec împreună cu Lopatin. Santinelele ştiu că n-am voie să intru în lagăr, dar mutra încruntată a lui Lopatin şi gradul lui îi fac să se dea la oparte.

Pe micul lor liber înconjurat de bordeiele de pămînt şade plutonierul. Ca la o comandă neauzită ies din vizuini umbre, stafii fără viaţă şi fără suflet; unii abia mai pot merge. Nu mai sînt oameni! Mă înfior!... Şi tu mai îndrăzneşti să te plîngi de soarta ta?!

Oamenii încearcă să ia poziţia; refuz printr-un gest.

— La noi bîntuie tifosul exantematic, malaria şi dezinteria, pierim cu toţii... Aceata-i salutul de bun venit al plutonierului german.

Doi oameni sortiţi morţii, el şi cu mine, ne strîngem mîinile. El nu-i decît o umbră. Ca şi ceilalţi, ca toţi ceilalţi. Sute de ochi mă privesc. Sînt speranţa lor cea de pe urmă.

Ochii aceştia nu-i voi uita în viaţa mea, chiar dacă ar fi să trăiesc veşnic.

Planul meu este stabilit. Există o singură posibilitate de a-mi salva camarazii.

Mă duc la comandant. Comandantul a plecat. Soldaţii mă cunosc şi mă lasă să aştept nestingherit în biroul lui. Fur o bucată de hîrtie pe care comandantul a scris cîteva cuvinte. Atît îmi ajunge. În plus o coală oficială.

Jumătate din noapte mi-o petrec imitîndu-i scrisul. Bucata de hîrtie îmi serveşte drept model. În fine, scriu pe coala oficială cîteva ordine scurte, dispoziţiuni pentru o reorganizare temeinică a lagărului de prizonieri, pentru izolarea bolnavilor.

Ziua trece, se lasă o seară liniştită de primăvară. Aerul este cald, oamenii fără treabă se plimbă pe străzi, se uită cu nesecată curiozitate spre ferestrele mele.

În faţa casei comandantului stă de gardă o santinelă.

— Trebuie să vorbesc urgent cu comandantul, în interes de serviciu!

Santinela sună. O servitoare iese, închide uşa în urma mea, îmi arată camera comandantului. În aceiaşi clipă las să-mi cadă din mînă intenţionat, o monedă şi o caut cu insistenţă. Între timp servitoarea plecase.

Deschid uşa camerei. Comandantul stă la masă, în faţa lui cravaşa şi revolverul. Intru repede şi merg de-a-dreptul spre dînsul.

— Sîntem pierduţi cu toţii! În lagăr a izbucnit ciuma neagră!

Îngrozit, omul îşi îngroapă faţa în mîini. Pun mîna pe revolver, trag! Coala oficială pe care am scris-o o pun pe masă, revolverul îl arunc jos pe podea. Din trei sărituri sînt la uşă, scot cheia, închid uşa pe dinafară, bag cheia în buzunar.

Apoi bat din răsputeri cu pumnii în uşa închisă, de răsună toată casa. Soţia comandantului a şi apărut, consternată cu desăvîrşire.

— Santinela! Santinelă! strig cît mă ţine gura prin uşa de intrare în stradă. Soldatul vine în fugă. — S-a tras chiar acum în camera comandantului!

Cu puteri unite spargem uşa.

Comandantul lagărului stă pe scaun, în faţa biroului său, din frunte îi curge sînge, toată faţa îi este plină de sînge şi desfigurată, ochii sînt căscaţi de o groază nespusă. Pe podea zace revolverul, pe masă o coală oficială, scrisă.

Disperată, soţia comandantului cade în genunchi în faţa bărbatului ei. Copiii plîng în gura mare, servitoarea plînge cu sughiţuri într-un colţ, santinela îşi face cruce, murmurînd o rugăciune. Pe urmă pleacă. Peste puţin timp revine cu Lopatin şi cu sanitarul, urmăriţi de judecătorul de instrucţie. Cu puteri unite, îl ridicăm pe comandant din scaun. Judecătorul de instrucţie şi-a început cercetările; eu îl ajut.

Cheia uşii care fusese închisă este găsită pe birou, unde o pusesem pe ascuns.

După cîteva ore se încheie procesul-verbal, pot pleca. Mă duc în grabă la casa tătarului. Sun, uşa se deschide, dar eu nu intru.

— Islamkuloff, fă-mi un serviciu mare de tot; scoate te rog, din prăvălie un costum nou de haine pentru mine, am fost în lagărul de prizonieri.

— Cu plăcere domnule Kröger, dar de ce nu intri, de ce rămîi afară?

— Nu te atinge de mine, am fost printre bolnavii de exantematic.

Mă schimb în grajd, mă spăl cum se cade.

— Ştii că s-a sinucis comandantul lagărului? Vin chiar de acolo!

Toţi tac. Mă aşez la cină, mîinile-mi tremură.

Fayme mă priveşte. Cobor privirea, dar simt privirea ei odihnindu-se mai departe asupra mea. Noi doi, ea şi cu mine, sîntem una, numai noi doi ştim.

— Probabil că a trebuit să se întîmple aşa, zise ea.

— Da, aşa a trebuit să se întîmple!

Fata-mi toarnă vin în pahar. Parc-ar fi sînge, mă gîndesc, şi-mi privesc mîinile, dar ele sînt curate.

•

Noaptea stau culcat în pat şi mă gîndesc. Alături de mine veghează tătăroaica. Stă nemişcată, înmărmurită, un idol mic, visător şi preţios, cu ochii pe jumătate închişi şi îndreptaţi în noaptea care ne priveşte ţintă prin ferestrele deschise. Afară, santinela păşeşte de colo pînă colo.

Mă simt slab şi obosit, o febră care creşte mereu îmi produce o nelinişte de nedescris, îmi provoacă halucinaţii mă face să confund realitatea cu fantezia.

Zorile mijesc. Ziua începe, mă scol, caut o amăgire în mîncare, şi fumat, în vorbă. Se face amiază, aştept pe cineva... Oare vine? Nu se aud paşi? Se face seară... vine!

— Iată procesul-verbal al instrucţiei barin, domnul judecător de instrucţie vă roagă să-l iscăliţi, fiindcă aţi fost de faţă, şi Lopatin îmi întinde o foaie de hîrtie scrisă toată. O citesc, o citesc încă odată, mîna-mi cade ca un ciocan; am iscălit-o. Soldatul pleacă.

Venise, şi... nu mă luase...

Încă nici o ştire! De nu m-ar părăsi puterile şi simţurile!

Febra creşte mereu. Tremur de frig, gîndurile mele devin şi mai confuze, abia mă mai pot apăra, deşi mă opun din răsputeri, fără încetare. Tremurul se înteţeşte din ce în ce, ochii mă dor insuportabil, trebuie să-l închid.

— Petrişor, eu am să văd pentru tine... Deasupra pădurii zboară acum fără zgomot o pasăre neagră, un corb, încă unul... închide numai ochii, eşti obosit, trebuie să dormi, mîine totul va fi iarăşi bine, vei vedea din nou, eu rămîn la tine... cît timp vrei.

Apuc mîna fetei şi o ţin strînsă.

Fiarele pădurii se ascund cînd trebuie să moară. Nici eu n-am mai pus piciorul dincolo de uşă, nu mai am putere să merg. Numai Fayme stă la mine. Ştiu că ştie să tacă, chiar şi cu preţul vieţii. I-am cerut-o şi ea mi-a promis-o.

— Barin... barin... cineva mă chiamă în puterea nopţii! Sau este iarăşi o halucinaţie? Nu... este gazda mea... omul despre care se spune că este un criminal.

— Nepotul meu, care este funcţionar la poştă, mi-a adus tocmai acum, pe ascuns, această telegramă. Veşti bune! Rămîneţi la Nikitino! Uitaţi-vă, citiţi singur. Ignatieff a interzis sub pedeapsă severă ca telegrama să fie dată mai departe...

— Îmi întinde un petec de hîrtie, scrisul neciteţ joacă, dispare, revine, citesc un cuvînt. Numele meu, mai repede, mai departe, înainte ca scrisul să nu se şteargă din nou!

Prea tîrziu, s-a destrămat; în faţa ochilor domneşte întunericul. Acuma literele revin!... „va rămîne definitiv la Nikitino..." S-au dus, din nou întuneric, totul pluteşte, pe urmă o lumină insuportabilă... mă las încet în genunchi.

— Fayme... fetiţa mea... draga mea..., — mă agăţ de fată, şi o ţin strîns, înfricoşat, capul meu... nu mai pot gîndi nimic... ochii mei... se întunecă... nu te mai pot vedea...

— Petre, Dumnezeule, ce-i cu tine? Scoală-te...

— Barin barin, Doamne Atotputernic, sînteţi salvat pentru totdeauna.

— Rămîi lîngă mine, Fayme, numai tu, nu lăsa pe nimeni să intre la mine... toţi sînt duşmanii mei.

— Sînt lîngă tine, rămîn lîngă tine, cuvintele răsună de departe, de foarte departe, nu-mi mai simt greutatea trupului.

— Fayme!... Buzele mele încearcă din răsputeri să vorbească, trebuie să mai spun cîteva cuvinte, trebuie!... Nu reuşesc, buzele nu se mişcă, urechea nu mai percepe nici un sunet.

Simt părul fetei pe faţa mea, pe obraji, îi simt mirosul... sînt fericit... pe urmă simţurile mă părăsesc.

*

În visele provocate de febră vedeam pe Fayme stînd în faţa mea. În jurul meu se aflau soldaţi, puşcăriaşi, uriaşul Stepan, Marusia cu copilul în braţe, paznici care înjurau. Mi se puneau lanţuri care mi se răsuceau în jurul trupului. Ivan Ivanovici mă invita la joc de cărţi. Ignatieff se răstea la mine. Capul lui era un enorm bot de cîine care latră. Toată camera era plină de oameni, toţi erau în jurul meu, toţi îmi vorbeau, toţi voiau ceva de la mine.

Apoi se făcu iarăşi noapte în jurul meu. Mă sufocam. Braţe uriaşe mă ţineau înlănţuit, nu mă puteam desface din strînsoarea lor. Apoi se făcu deodată o lumină orbitoare, insuportabilă.

Cînd se făcu lumină în jurul meu, o mînă moale şi gingaşă îmi trecu peste faţă şi peste păr... O soră de caritate se aplecă deasupra mea, capul mi se răcori dintr-odată.

Mai tîrziu aflai că santinela de la uşa mea povestea tuturor că neamţul este pe moarte. Veterinarul, singurul medic din orăşel, era ce-i drept, om de inimă, dar nu se pricepea să trateze cum trebuie nici măcar dobitoacele sale. Pentru el eram de mult un candidat la moarte. În fiecare zi dădea tot mai îngrijorat din cap. Boala mea era pentru el cea mai mare enigmă a lumii.

Prima imagine limpede am avut-o într-o după masă. Camera era transformată. În jurul meu, mobile bine cunoscute. La ferestre atîrnau perdele întunecate. Lîngă pat şedea o soră de caritate, la picioarele patului o femeie blajină şi grasă, îmbrăcată într-un şorţ de o albeaţă orbitoare. Trebuie s-o cunosc, mă gîndii.

— Nataşa... zisei în sfîrşit.

— Barin!... Doamne Dumnezeule!... se întoarse răspunsul ca un ecou.

— Unde-i Fayme?

Sora îmi arătă canapeaua largă. Fayme se culcase înghesuită ca un căţeluş. O mînă binevoitoare o învelise.

— Rămîn aici sau trebuie să plec în mlaştini?

— Rămîneţi aici! Excelenţa Sa, generalul R., v-a purtat de grijă. Orice primejdie este înlăturată. A obţinut şi mult mai multă libertate pentru dumneavoastră.

— Aş vrea să dorm acum. Sînt atît de obosit...

SALVAT

Din depărtări neţărmurite, din adîncimi nepătrunse revenii încet la realitate. Glasurile din jurul meu deveniră treptat mai inteligibile, lucrurile din preajma mea mai palpabile.

— Rămîn. Nu trebuie să plec în mlaştinile Obului. Gîndul se scurge încet şi alene din cap, în golul din membre. Acum le simt. Sînt grele ca plumbul şi ţepene de tot...

— Dacă se trezeşte, trimite îndată santinela la mine. Se va bucura de veştile bune. Îmi promiţi?

— Cu plăcere, domnule căpitan, vă promit!

— Dacă are nevoie de bani, soră, spune-mi. Fac cu dragă inimă pentru dînsul tot ce pot. Aş da pentru el ultimul ban pe care-l am. Sînt cel mai bun prieten al lui!

— Vă mulţumesc, domnule căpitan.

O uşă se închide încet. De afară, din faţa casei, răsună cîteva cuvinte. Paşii se depărtează.

În faţa mea stă sora de caritate. Îmi zîmbeşte.

— Cum vă simţiţi, domnule Kröger?

— Mulţumesc, soră, bine. Glasul sună cam nesigur, totuşi încerc să-mi stăpînesc iarăşi vocea. Îţi mulţumesc, soră Ana, că m-ai îngrijit. Ce mai faci?... Încerc să-i strîng mîna şi-mi vine greu.

— Nataşa, şi dumneata ai venit?! — Şi întind mîna şi femei grase, cu şorţul alb.

Este bucătăreasa noastră din Petrograd, care este de cincisprezece ani în serviciul părinţilor mei, sora cea mai mică a doicii mele. Femeia îmi apucă mîna, cade în genunchi şi plînge nestăpînită, fără să se reţină cîtuşi de puţin.

— Barin, Doamne Dumnezeule!

În aceste cuvinte exprimă toată teama care mă înconjoară.

— Petre! Fayme intră în cameră cu răsuflarea reţinută şi cu ochii mari. Întind mîna spre ea.

Cade pe patul meu şi-mi acoperă mîna cu sărutări şi cu lacrimi.

— Dragul meu! Petre! Tu! — Capul ei îmi cade pe piept, nu poate sta liniştit, rătăceşte de colo pînă colo. Părul ei negru se răvăşeşte. Mă ţine strîns îmbrăţişat, tremură înfrigurată. Atunci îi pun mîna pe cap, scot un sunet stins, şi se linişteşte, simt răsuflarea ei regulată la pieptul meu.

Cînd îşi înalţă capul, văd un obrăjor slab. În ochii ei citesc teama şi o lumină încă şovăitoare, plină de speranţă.

*

Cînd, după puţine zile, m-am putut scula pentru prima oară din pat, mă furişai la oglinda mare din perete, sprijinit de sora şi de Nataşa. Nu mă recunoscui. Părea că am un cap de mort, din care doi ochi aproape stinşi priveau în gol. Eram încovoiat ca un moşneag, trupul mi-era numai oase. O barbă zbîrlită şi neîngrijită îmi încadra faţa, la tîmple văzui primele fire cărunte...

Sprijinit pe cele două femei mi-am continuat plimbarea prin locuinţă. Era cu desăvîrşire transformată, în jurul meu era civilizaţia, adusă în plină sălbăticime.

Banul atotputernic plătise tot, învinsese distanţele şi piedicile.

Lopatin care venise să mă viziteze, se credea în ţara minunilor. În oraş povesti lucruri extraordinare. Nu mai văzuse niciodată atîtea rînduri de haine, atîta lenjerie şi atîtea ghete ca la neamţ. Toate dulapurile erau pline de îmbrăcăminte. Neamţul dormea chiar într-un fel de haină (Era vorba de pijamaua mea). Lucrul cel mai curios însă era aparatul meu de bărbierit, mic cît un deget şi cu mulţi dinţişori. Bogăţia mea întrecea orice închipuire, căci sora-i dăduse după despachetarea lucrurilor, la care trebuise să fie de faţă, un bacşiş de cinci ruble!

Îndată ce santinela află de primii mei paşi, veni şi Ivan Ivanovici. Niciodată nu-l mai văzusem într-o dispoziţie atît de bună.

— Ei, ei, în sfîrşit, ia te uită, dragul meu! Hai să ne zicem deacum înainte „tu", te-am îndrăgit mult de tot, de fapt încă de mai multă vreme, dar tu... ei, în fine, dragul meu, iată-te sănătos, slavă Domnului. Am făcut pentru tine la Omsk tot ce mi-a stat în putere. Rămîi la Nikitino, pentru totdeauna, nu trebuie să-ţi fie frică, nimeni nu-ţi mai face vreun rău. Şi eu rămîn pentru totdeauna aici. Propunerea mea de-a clădi o şcoală a fost aprobată pe loc.

Toţi superiorii mei m-au lăudat. Primesc un spor de salariu apreciabil. Voi primi şi o decoraţie. Închipuieşte-ţi, şi încă ce decoraţie! Am pus să mi se arate decoraţia, ştii, numai aşa în treacăt. Străluceşte, ce să-ţi spun, minunat. Toate acestea ţi le datorez numai ţie, dragul meu! — Mă sărută pe obraz după obiceiul rusesc şi mă îmbrăţişă. — Vom deveni de-acum înainte prietenii cei mai buni, cei mai buni care există pe lume. — Rîse cu tot obrazul şi zburdă de bucurie. — Iar aici — îşi afundă mîna în buzunar şi făcu o mutră şireată şi tainică — este un mic dar din partea mea. Apăru o sticlă de coniac franţuzesc, care bineînţeles, fu destupată îndată. Băurăm în cinstea tutuielii. Fiecare înjură zdravăn pe celălalt, conform obiceiului rusesc, rîserăm şi el mă sărută din nou pe amîndoi obrajii.

— Încă o bucurie mare de tot, de necrezut, dragul meu: Ignatieff va fi judecat. Gazda ta, porcul ăla de cîine, a intervenit atît de energic în favoarea ta, încît Ignatieff a şi fost arestat şi închis. Tribunalul din Omsk aşteaptă acum depoziţia ta. La asta nu m-aş fi aşteptat de la potlogarul ăsta...

— Vă rog să mă lăsaţi pe mine să povestesc totul! Cu aceste cuvinte gazda mea îl întrerupse pe căpitan şi se apropie împreună cu nevastă-sa.

— Mai întîi, barin, vreau să vă doresc multă, multă sănătate şi pe urma... —, îmi aduse o pîine neagră uriaşă încoronată cu o solniţă de lemn plină cu sare..., — vă doresc noroc în noua dumneavoastră locuinţă. Totul este atît de frumos, cum n-am mai văzut niciodată. Atît de frumos locuieşte lumea la Petrograd? Acum nu mai trebuie să staţi pe lăzi.

Rîserăm şi băurăm un păhărel de coniac cu gazdele mele. Pe urmă îmi povesti ce se întîmplase cu Ignatieff.

Pe cînd zăceam fără cunoştinţă în pat, Ignatieff voia să vină în fiecare clipă la mine. Dar Fayme nu-l lăsă să intre şi mă apără cum îşi apără pisica puii. Ignatieff turba de mînie şi se iscă o ceartă între el şi gazda mea. Dintr-o vorbă într-alta bătrînul l-ar fi sugrumat pe Ignatieff, dacă nu intervenea la timp Lopatin. O plîngere cu privire la copistul infam, însoţită de mărturiile altor persoane, fu trimisă la Omsk. Ignatieff veni umilit şi tremurînd, cînd sosi ordinul pentru instituirea unei anchete. Gazda mea fu neînduplecată şi, după îndemnul lui, Ivan Ivanovici trimise un răspuns foarte amănunţit. Căpitanul se întorsese din călătoria lui la Omsk unde, datorită propunerilor sale, se pusese într-o lumină foarte favorabilă faţă de superiorii săi. Îşi dădu seama că acum era momentul potrivit ca să scape de copistul acesta diabolic. Martorii şi funcţionarii interogaţi confirmară actele lui arbitrare, interceptarea telegramelor din Petrograd şi din Omsk care îmi erau adresate şi multe altele. Decisiv fusese faptul că Ignatieff primise de la mine bani în dar. Fu arestat şi dus la Omsk. Interogarea mea fusese amînată din cauza boli.

Ivan Ivanovici ajunsese cu bine la Omsk. Intervenţia în favoarea mea fusese încununată de succes, dar telegrama lui, interceptată de Ignatieff, nu-mi sosise. Propunerea lui de a clădi un liceu fusese salutată cu bucurie şi în cîteva zile rezoluţia fusese pusă, clădirea putea începe. Se întorsese fericit.

Iar tătăroaica?

La început Fayme şedea buimăcită lîngă patul meu. Numai dragostea şi spiritul ei de jertfă mă puteau însănătoşi. Se adresă disperată veterinarului, fraţilor ei, gazdei mele şi lui Ivan Ivanovici. Un medic cunoscut din Perm, care primise telegrafic rugămintea să vină la Nikitino, refuză să trateze pe un german. Telegramele zburară la Petrograd, la adresele indicate de mine; răspunsul veni, de asemenea telegrafic, anunţînd că ajutorul era pe drum. Zile şi ceasuri pline de nelinişte. Va mai sosi oare ajutorul la timp? Fayme era nedezlipită de patul meu, aşa cum îmi promisese. Cine putea s-o ajute? Nimeni! Nu mai zăceam liniştit, încercam să mă scol şi voiam să ies din cameră. Sub înrîurirea febrei rosteam înjurături şi blesteme împotriva asupritorilor mei. După însănătoşire le puteam plăti cu capul, erau ultragii dintre cele mai grave. Fayme mă acoperi cu pătura, şi împreună cu gazda mea mă ţinură cu forţa în pat; urechile care pîndeau nu trebuiau să audă nimic.

Neamţul spunea cuvinte neînţelese, pe care mititica Fayme nu le auzise niciodată. Ce înseamnă aceste cuvinte, voia oare ceva? Vorbea cu persoane pe care le credea în cameră. Ochii lui erau aţintiţi în depărtare. Devenise sinistru. I se făcea frică de el. Pe urmă zăcea liniştit şi sleit de puteri. Fata era acum mai puternică decît bărbatul. Îi asculta bătăile inimii. Erau slabe de tot, de-abia se auzeau, trebuia să le asculte totdeauna cu mare atenţie. Nopţi de nelinişte, nopţi lungi, singură. Şi veşnic întrebarea chinuitoare: Cum l-aş putea ajuta? Cînd vine în sfîrşit ajutorul?...

Deodată intră în cameră o soră de caritate însoţită de altă femeie cu o înfăţişare mai simplă. Îngrozite, privesc în jurul lor.

— Mai trăieşte?

— Da... Tonul este nesigur, copilăresc, deznădăjduit. Ajutaţi-l, pentru numele lui Dumnezeu... vă rog... — Pe urmă Fayme nu mai ştie nimic.

Toată ziua stă lîngă Petru al ei. Dînsul n-o mai recunoaşte. Nici nu ştie că-i vorbeşte, că-i netezeşte părul şi că-l sărută. Stă nemişcat ca şi cum ar trage să moară în curînd.

Sora de caritate o îmbărbătează. Fayme îşi dă seama că nu i se spune adevărul. Desigur că minte! De i-ar spune adevărul...

Sosesc mobile, mobile frumoase, elegante, iar Fayme se simte dată la o parte de toate lucrurile acestea noi şi de cele două femei străine.

Ghemuită ca un căţeluş, Fayme doarme pe canapeaua din camera mea. Nu se lasă dusă de aici.

Fratele ei s-a întors de la Petrograd. Toată ziua povesteşte, toţi îl ascultă, numai Fayme nu. Nu mai poate lucra, a slăbit de tot. Fratele ei îi povesteşte despre părinţii lui Kröger. Locuiesc într-un palat, au camere şi servitori nenumăraţi, o casă de sticlă în care florile pot trăi şi iarna, multe automobile, care merg foarte repede. Iar Petrogradul este un oraş clădit din granit. Palate, biserici, străzi mari şi largi, magazine uriaşe cu mai multe etaje. Multe tramvaie electrice, pe rîul Neva vapoare mari şi mici. În comparaţie cu Petrograd, Nikitino este într-adevăr o sălbăticime.

Apoi, într-o bună zi, Petru se trezeşte, o recunoaşte iarăşi.

Era duminică dimineaţa. Sora Ana şi bucătăreasă Nataşa s-au dus la biserică. Fayme şi cu mine am rămas singuri acasă. Ferestrele sînt larg deschise, plouase tocmai şi de afară vine o răcoare binefăcătoare, îmbibată de mirosurile verii. Vrăbiile ciripesc vesele în faţa casei, zboară de colo-ncoace şi par o ceată de şcolari zburdalnici.

Şedem unul în faţa altuia. Fayme este neobişnuit de nervoasă.

— Ce-i cu tine, Fayme, vrei să-mi spui ceva?

— Da, Petre, dar mi-e nespus de greu, şi totuşi trebuie să-ţi vorbesc. Viaţa mea depinde de lucru acesta.

— Dar ce-i fetiţo? Vino la mine, vreau să-ţi sărut mîinile; ele m-au mîngîiat totdeauna cu atîta drag şi în zilele din urmă nu mai vor s-o facă; de ce?

— Văd că sînt de prisos aici. Celelalte femei te îngrijesc, eu nu mă pricep la toate acestea, stau numai de o parte, privesc, le stau numai în cale. Trebuie să plec acum, da... trebuie...? Două lacrimi mari, lacrimi de copil, se strecoară printre genele ei.

Am foşt repede lîngă ea şi o luai pe genunchi. Nu puteam spune nimic, zîmbeam mereu şi-i sărutam emoţionat ochii trişti.

— De cînd ai aici lucrurile tale, hainele, mobilele şi toate celelalte, eşti pentru mine alt om. Te cunoşteam numai în hainele tale simple, care nu ţi se potriveau, atunci însă erai „Petru al meu". Acum arăţi cu totul altfel, nu mai eşti dintr-ai noştri. Hainele, rufele, ghetele tale, îmi sînt străine, sînt frumoase, foarte frumoase, îmi place cînd te văd îmbrăcat cu ele şi tu te-ai făcut mult mai frumos datorită lor, dar...

Mînuţa ei ţinea cînd unul, cînd altul dintre degetele mîinii mele.

— Nopţi întregi am stat pe o ladă lîngă patul tău. Puteam vorbi cu tine cît voiam, deşi atunci nu mă înţelegeai. Auzeam cu urechea mea bătăile slabe ale inimii tale. Cînd adormeam obosită, urechea mea prindea totuşi fiecare răsuflare a ta, iar cînd mă trezeam, cea dintîi privire cădea asupra ta, indiferent dacă era zi sau noapte. Iar acum... acum totul s-a schimbat. Trebuie să mă duc iarăşi de vreme acasă şi pot veni numai să te vizitez. M-am ţinut de cuvînt Petre, n-am lăsat pe nimeni să intre la tine, tot timpul... tot timpul am fost lîngă tine.

Lacrimi fierbinţi, una după alta, îmi cădeau pe mîini; nici un sunet nu mai ieşi dintre buzele ei palide, ochii ei se agăţară întrebători şi cercetători de ai mei.

— Fayme, vei rămîne pentru totdeauna la mine. Nu mă mai părăseşti niciodată... niciodată în viaţă.

— Adevărat... Petre... rămîn pentru vecie... la tine... pentru vecie...?

Da, adevărat... de-acum rămîi pe veci la mine!

Mişcat, îi sărutai lacrimile de pe obraz, îi sărutai ochii, părul, mînuşiţele. Ea zîmbi încurcată, din cînd în cînd auzeam un sughiţ, un geamăt uşor.

— Cînd Ana va pleca şi voi fi iarăşi sănătos ca mai înainte, atunci te iau la mine, îndată, da?

— Da, Petre, atunci vin iarăşi la tine.

*

Ies din casă — vară.

Grădinile, copacii, tufele, pajiştile din depărtare, totul a-nverzit. Stau locului. În mine răsună un cîntec melancolic.

Sfios, cu o teamă ascunsă, mă duc la camarazii mei. În zadar privesc însă prin gardul înalt de sîrmă ghimpată, nu se vede nici ţipenie de om. Santinelele au dispărut, bordeiele de pămînt sînt astupate.

Au murit oare toţi, ultimii patru mii? Doar am...

Mă îndrept spre clădirea poliţiei, la Ivan Ivanovici.

El străluceşte de bucurie c-am venit, lasă totul baltă, trebuie să iau loc chiar în scaunul lui.

— Unde sînt prizonierii, Ivan...? Şi aştept cu teamă răspunsul.

— Comandantul s-a sinucis, nu-i nici o pagubă. Între timp a venit un altul, un general bătrîn, un om cultivat şi fin. Eu m-am conformat întocmai ultimelor dispoziţii ale comandantului vechi, pe care le-a scris cu o mînă nesigură, pe cît se pare din căinţă, ba am mers şi mai departe. Bolnavii au fost izolaţi, cei sănătoşi se află în distileria de rachiu care era nelocuită. De opt zile n-a mai murit niciunul. Era atît de uşor să le vii în ajutor; dobitocul de veterinar este mîndru de succesul lui, desigur cel dintîi succes din viaţă. Eu, un ofiţer care servesc sub pajura ţarilor, am dovedit că ţara noastră nu este o ţară de barbari! Oamenii au primit cu toţii solda care le fusese reţinută pînă acum, în privinţa aceasta le merge destul de bine. Tu însă, Fedia, nu mai ai voie să vorbeşti cu camarazii tăi. Ordin de la Petrograd, nu pot face nimic. Vrei să-i vezi? Ei, atunci vino! Ai să te bucuri!

Distileria de rachiu era o clădire mare, solidă, de cărămidă. Prizonierii încartiruiţi acolo aveau loc din belşug. Totul era împrejmuit cu un gard de sîrmă ghimpată.

În curtea uriaşă, pavată cu pietre, i-am văzut în uniformele lor cenuşii. Uniformele erau curate, deşi cam roase. Feţele erau curate şi făceau dovada unei hrane mulţumitoare. Într-un ungher al curţii oamenii jucau cărţi, ajungeau pînă la mine glasuri zgomotoase şi vesele.

— Poate te observă din depărtare, se bucură în tăcere şi nu vrea să-ţi audă mulţumirile...

Cuvintele spuse odinioară de Fayme îmi reveneau în minte. Astăzi le puteam înţelege. Mîna mea atinse sîrma ghimpată... mă uitai timp îndelungat la camarazii mei.

*

Şi iarăşi e duminică dimineaţa.

Porţile fostei distilerii de rachiu se deschid. Santinelele salută. Generalul, căpitanul şi cu mine intrăm în lagărul de prizonieri la apelul general. Voi traduce camarazilor mei ordinele generalului.

În curte trupa stă în careu cu gradaţii în faţă.

Atenţiune! Drepţi! — răsună glasul aspru al plutonierului; rîndurile iau poziţie de drepţi, amîndouă părţile salută.

— Camarazi! Am însărcinarea de a vă prezenta pe noul comandant al lagărului, Excelenţa Sa generalul Protopopoff!

Generalul îşi ţine timp îndelungat mîna la cozoroc, salutul lui exprimă stima pe care o poartă prizonierilor. Ochii trupei ne privesc.

— Te rog să traduci camarazilor dumitale următoarele: Îndatorirea mea este de a vă ţine pe toţi sub pază în acest lagăr pînă la sfîrşitul războiului. Am îndatorirea de a vă pune tuturor la dispoziţie ceea ce vi se cuvine ca soldă, alimente, adăpost şi tratament. Este îndatorirea mea de superior de a pretinde de la voi toţi, fără cea mai mică excepţie, o strictă disciplină şi ascultarea cea mai deplină a tuturor dispoziţiilor şi ordinelor mele. Voi aplica pedepsele cele mai severe celor ce se vor opune sau îşi vor aţiţa camarazii împotriva dispoziţiilor mele sau vor încerca numai s-o facă. Te rog!

Traduc. Oamenii stau nemişcaţi.

— Aceste măsuri drastice — continuă generalul, — sînt condiţionate de faptul că în oraş nu există nici un medic! Medicamente sau alte mijloace pentru combaterea epidemiilor nu există aproape deloc! Totul a fost cerut, dar încă n-a sosit. Orăşelul în care vă aflaţi este sărac, populaţia trăieşte sărăcăcios, în condiţii climatice extrem de grele, departe de civilizaţie, departe de cea mai apropiată linie ferată. Războiul a zdruncinat toată ţara, rezolvarea diferitelor probleme este dificilă, ţara este mare, de aceea se nasc întîrzieri neplăcute pentru noi toţi. Trebuie să avem răbdare în orice chestiune, trebuie să ne supunem cu toţii, voi ca şi mine! Aveţi grijă de sănătatea voastră, nimic nu poate fi mai preţios ca menţinerea existenţei voastre proprii, nimic nu va fi supravegheat cu mai mare migală ca starea sanitară a lagărului. Datorită neatenţiei, neglijenţei şi murdăriei se nasc epidemii pe care nu le putem combate toate aici! De acest lucru să ţineţi seama totdeauna! Cine nu ţine seama de el este ucigaşul camarazilor săi. Omuciderea se pedepseşte cu puşcărie! Voi fi fără cruţare şi fără milă faţă de cei neglijenţi în această privinţă. Nu există decît un singur fel de ispăşire pentru astfel de indivizi — moarte pentru moarte!

Traduc.

— Am cerut rapoarte cu privire la condiţiile în care aţi trăit înainte în lagăr. Am cerut să mi se prezinte listele de morţi. Au murit peste optzeci şi cinci la sută din camarazii voştri! Această cifră spune mai mult despre chinurile pe care le-aţi îndurat decît toate descrierile. Căpitanul de poliţie Lapuşin a înlăturat, pe cît s-a putut, relele cele mai grave, eu voi avea grijă

ca astfel de condiţii de viaţă neomeneşti să nu mai domnească în lagăr, cît voi fi comandantul lagărului vostru. Vreau să vă arăt, vouă prizonierilor, că Rusia nu este o ţară în care locuiesc numai barbari, vreau să vă dovedesc că un ofiţer rus, care serveşte cu mîndrie pajura ţarilor, este pe deplin conştient de îndatoririle sale de om şi de superior faţă de camarazii săi căzuţi prizonieri. Mă voi strădui ca Rusia să nu rămînă în amintirea voastră, a tuturor, ca un stat de ucigaşi şi de călăi! În schimb, cer de la fiecare în parte, înţelegere şi disciplina cea mai severă! Voi controla personal totul, mîncarea, adăpostul şi tot ce vă-nconjoară. Acum vreau să văd cum sînteţi cazaţi! Te rog, traduce!

— Pe loc repaus! răsună glasul plutonierului.

Generalul, căpitanul de poliţie şi cu mine, însoţiţi de plutonier, trecem prin toate dormitoarele.

Pe laviţe sînt aşternute paie curate, acoperite cu pături făcute din uniforme vechi, mesele şi scaunele stau bine orînduite, podeaua este curată. De tavan atîrnă lămpi de petrol. Generalului nu-i scapă nimic.

Am ajuns în curte. O comandă şi rîndurile iau din nou poziţie.

— Pretind de la şeful lagărului un raport zilnic, amănunţit. Nimic să nu fie lăsat de o parte, nici lucrul cel mai neînsemnat. Doresc ca ordinul să fie executat întocmai!

Traduc plutonierului aceste cuvinte.

— Spune-i, te rog, că el va fi şeful lagărului.

— La ordin, Excelenţă! Compatriotul meu este vădit încîntat. Tocurile se ciocnesc, el salută.

Generalul încărunţit se apropie de dînsul. Îl măsoară în tăcere. Arată cu degetul crucea de fier, clasa întîia, îi pune binevoitor stînga pe umăr şi-i întinde cealaltă mînă, pe care plutonierul o apucă cu amîndouă mîinile.

— Nu duşmani, plutonier, toţi greu, tu, eu!

— Gut! Gut! Aceste cuvinte, singurele cuvinte germane pe care le cunoaşte, le rosteşte Ivan Ivanovici şi întinde deasemeni mîna plutonierului.

— Camarazi! — zic eu. — Va fi îndatorirea mea cea mai sfîntă de a avea grijă de voi din toate puterile mele! Dumnezeu să ne învrednicească să revedem patria noastră iubită!

O comandă şi rîndurile împietrite, dau onorul, pînă ce noi trei am părăsit curtea.

•

Mă refăceam văzînd cu ochii din slăbiciunea pricinuită de boală. Mîncarea excelentă şi îngrijirea pricepută a surorii de caritate erau lucrurile cele mai importante pentru mine. Bucătăreasa îmi gătea toate mîncărurile favorite; n-aveam decît să rostesc o dorinţă şi mi se împlinea îndată. Mîncam la o masă bine aşternută, cu tacîmuri cum se cade şi cu mîncăruri delicioase. Îmi

schimbam zilnic lenjeria, cu o plăcere de nedescris. Hainele, ghetele, cămăşile, cravatele nu-mi plăcuseră niciodată atît de mult ca acum, după luni de lipsuri. Ceea ce fusese pentru mine un lucru de la sine înţeles, însemna acum o mare bucurie.

Soarele dogorea. Înotam în rîul larg. Fayme nu se putea decide s-o facă; îi era ruşine să se scalde cu mine. Băile de soare, un tratament necunoscut în Siberia, mi-au pîrlit pielea şi m-au restabilit în puţin timp. Numai cei cîţiva peri albi îmi reaminteau ceasurile cumplite de deznădejde şi de boală.

*

Eram la mijlocul lui iulie.

„Se clădeşte liceul pentru cinci sute de elevi!"

Cuvintele acestea mergeau din gură-n gură. Micul orăşel Nikitino era în fierbere. Regiunea părăsită, izolată, se înviorase. Toţi locuitorii erau mîndri, îşi dădeau importanţă. „Nikitino trebuie să devină pentru toată regiunea un focar de civilizaţie".

Aproape toţi prizonierii de război şi cam trei sute de puşcăriaşi fură folosiţi la construcţia clădirii. Lucrătorii zidari sosiseră şi ei. Conducerea lucrării o avea un german din ţările baltice, un arhitect din Riga. Deoarece locuinţa mea era destul de încăpătoare, arhitectul locuia la mine. Ne împrietenirăm curînd. La cererea lui am fost însărcinat cu supravegherea tuturor maşinilor pentru prelucrarea lemnului. Ca un înfometat, mă repezii asupra acestei însărcinări. Zburdam şi eram fericit.

Dimineaţa, îndată ce soarele se ridica deasupra orizontului, alergam la muncă. Rămîneam printre maşini şi printre oameni pînă se lăsa seara. Prînzul îl luam în pădure, pe o faţă albă de masă. De multe ori mînuiam singur ferăstraiele, căci era lipsă de personal priceput. Sudoarea curgea şiroaie, dar oboseala nu mă putea înfrînge. Trecu astfel zi după zi, sub soarele dogoritor sau sub ploaia care se revărsa în şuvoaie. Învăţai din nou să rîd.

Zi şi noapte, maşinile de tăiat copacii îşi croiau tot mai adînc drum în pădure. Copacii cădeau fără încetare, ca să fie prefăcuţi în scînduri sau material de construcţie. Pădurea gemea şi suspina, somnul ei de mii de ani era stingherit dintr-odată.

Clădirea creştea cu o repeziciune uimitoare. Curioşii căscau gura la oamenii care lucrau, la maşinile care tăiau, la ferăstraiele lor ţipătoare.

Puşcăriaşii, obişnuiţi cu munci grele, neproductive, mînuiau cu plăcere butucii uriaşi. Mîncarea pe care o primeau era excelentă şi tratamentul bun. De lucrul acesta avea grijă arhitectul. Vai de paznicul care ameninţa cu bătaia, după obiceiul vechi; îndată-l auzeai rostind cîteva vorbe energice şi-l vedeai făcînd mişcări pe care era greu să le înţelegi greşit. Nici căpitanul de poliţie nu îndrăznea să se opună arhitectului.

În timpul acesta soseau la Nikitino o sumedenie de scrisori şi de cereri de înscrieri. Secretarul şcolii lucra tot atît de febril ca şi lucrătorii de la clădire. Localităţi izolate, sate mici îşi anunţau copiii, salutau cu bucurie înfiinţarea şcolii. Din haosul de pietre, bîrne şi scînduri se ridică o clădire mare, impunătoare. Cu ferestrele ei multe şi mari privea mirată la sălbăticia din jurul ei. Era un copil al culturii, al progresului, în jurul ei însă totul era cenuşiu, scund şi primitiv.

Într-o seară mă întorceam fericit şi în cea mai bună dispoziţie. Fayme mă luase de la lucru. Eram murdar şi plin de ulei din cauza lucrului lîngă maşină. În faţa casei mele era iarăşi de gardă Lopatin. Mă salută printr-un drepţi milităresc, de la însănătoşirea mea ţinea să-mi dea numaidecît acest salut.

— Dragul meu, mi-ai spus odată că ai o logodnică, că vrei să te însori cu ea, n-ar vrea să lucreze la mine? Îi dau un salariu bun, mîncare şi băutură, poate să şi locuiască la mine şi cum stai adesea de gardă la uşa mea şi Ignatieff nu mai este aici, poţi sforăi de-acum înainte mai des, nu te voi mai trezi, — poate că o s-o facă în schimb Olga ta!

Obrazul soldatului se roşi ca o floare de mac.

— Asta ar fi minunat, barin, cînd...?

— Olga poate veni mîine, îi dau bani să-şi cumpere şi lucruri frumoase ca să-ţi placă şi mai mult, şi pe urmă vom vedea, Lopatin. Acum nu mai trebuie să mă împuşti, îţi aduci aminte...?

— Petrişor! Apa fierbinte te aşteaptă, — strigă din fereastră Fayme, care o luase înainte.

— Vin, draga mea!

O lovitură zdravănă pe umărul soldatului şi urc treptele cu sărituri mari.

•

Sosi şi ziua inaugurării.

Se adunase toată populaţia din Nikitino, toată preoţimea, poliţia şi armata. Clădirea uriaşă fu sfinţită cu solemnitate mare. Poporul îmbrăcat în haine de sărbătoare cînta imnuri, toţi erau emoţionaţi. Şi autorităţile din Omsk erau reprezentate. Profesorii şi profesoarele cele noi admiraţi de toată lumea, urmau să arate în anul şcolar care avea să vină, dacă munca noastră va fi răsplătită.

După sfinţire, trebuia să fie un ospăţ mare în localul şcolii.

— Tu vei şedea lîngă mine, îmi şopti radios Ivan Ivanovici, după ce îşi făcuse drum prin mulţime, ca o morsă. Pe pieptul lui atîrna, la vedere, decoraţia. Ea strălucea ca un soare mic, şi în inima lui deasemenea strălucea soarele.

— Îţi mulţumesc, Ivan, dar focul meu nu este acolo, înăuntru.

— Tu eşti nebun, Kröger. Am de gînd să spun chiar în discursul meu festiv că tu eşti de fapt iniţiatorul întregii chestiuni. De cînd am decoraţia şi mi s-a acordat în scris sporul de salariu, puţin îmi pasă.

Îl bătui prieteneşte pe umăr şi plecai. Fayme mă aştepta.

Arhitectul liceului plecase. Şi sora Ana se întorsese la Petrograd. Numai bucătăreasa Nataşa rămăsese la mine. Mi-era credincioasă şi supusă cum fusese şi faţă de părinţii mei, care primiseră acum permisiunea să plece în patrie, în Germania. Acolo voiau să aştepte sfîrşitul războiului, cu speranţa de a-şi recîştiga cu timpul şi prin muncă tot ce pierduseră. Aveam la dispoziţia mea douăzeci de mii de ruble şi cîteva bijuterii foarte preţioase pe care le primisem de acasă. Un singur lucru îmi lipsea pentru deplinătatea fericirii mele: Fayme. Acum mă puteam ţine de promisiune.

Nu m-am folosit, ca un om aşezat şi chibzuit la vîrsta mea, de uşa de intrare, ci ca un băiat zburdalnic, care putea să dea frîu liber pornirilor sale, îmi luai avînt şi sării dintr-odată pervazul ferestrei în camera ei.

Camera era goală. Domnea o curăţenie desăvîrşită, toate lucrurile erau la locul lor. Într-un colţ, patul cu aşternuturi de un alb orbitor. Pe grămada de perini zăcea haina mea cenuşie-deschisă, de vară; cu ea în braţe dormea Fayme. Un dulap de culoare deschisă, o oglindă mică, perdele deschise imprimate cu modele mici şi pestriţe de floricele. Peste tot vase cu fiori. Florile de cîmp pe care le-am cules împreună. Soarele lumina camera, totul era însorit, totul sclipea şi strălucea. În această cameră nu putea locui decît un om fericit. Pe un taburet erau pregătite rochii şi alte lucruri, ca şi cînd ar aştepta de zile întregi ca aceia care locuieşte aici să se mute în altă parte.

Ştiam că Fayme mă aşteaptă...

Uşa se deschise, mă ascunsei repede după dulap.

— Uu..., făcui.

— Pe hoţul ăsta-l prind eu acuşi! O aud rîzînd şi iat-o că se uită după dulap.

— Am venit să te iau!

— Da?!... Adevărat, Petrişor?!

O ridic îndată pe braţe. O parte din lucrurile pregătite cad pe podea, nu ne sinchisim de ele. Deschid uşa, ies din camera însorită. Îl întîlnesc pe Ali, dînsul se îndreaptă spre mine, nu pot decît să-i rîd zburdalnic în faţă.

— Va să zică ne-o răpiţi pe Fayme? Ei, ce să facem, fie şi aşa... Iar dumneata, dumneata... eşti un sălbatic, un neîmblînzit.

Fratele prinde deodată cu amîndouă mîinile dreapta fetei şi o sărută. Pe trăsăturile lui pluteşte din nou zîmbetul enigmatic, dar de astă dată cu o umbră de mîhnire.

— Pleci de la noi Fayme... noi rămînem singuri...

Oamenii care ne întîlnesc pe drum ne zîmbesc, noi le întoarcem zîmbetul.

O aşez pe Fayne pe masa din sufragerie, alături îi pun hainele.

— Sînt atît de fericită, atît de fericită!... M-ai luat... rămîn la tine pentru totdeauna, pe vecie...

O cină bine gătită, o masă frumos aşternută, vin rubiniu în pahare subţiri şi o ţigare parfumată.

Credincioasa Nataşa, care avea grija întregii gospodării, se culcase. Sînt singur cu Fayme.

Mă aşez comod pe canapea, Fayme pe un scaun. Pe măsuţă sînt pahare, o sticlă de vin, dulciuri şi cutia de lemn de trandafir cu ţigări.

— Vrei să-ţi cînt ceva din lăută?

— Da, Fayme, cu mare plăcere.

Îi aduc lăuta. Ea se aşază pe podea, pe o grămadă de perne. Vocea ei melodioasă, cam adîncă, răsună. Se potriveşte cu sunetul lăutei vechi tătăreşti, amîndouă par să aibă ceva comun. Mînuţele mici aleargă sprintene peste strune, capul se apleacă puţin într-o parte, iar Fayme cîntă în surdină:

— Pe vremea hatmanului Kudeiar
Trăiau doisprezece tîlhari...

Un erou al legendei ruseşti apare în faţa ochilor mei lăuntrici. Neîmblînzitul cazac Stenka Razin, înalt, puternic şi blond. Cu bandele lui de tîlhari cutreierase Siberia şi prădase bogăţii nemăsurate. Dar prada lui cea mai frumoasă a fost o prinţesă tătară. Vlăjganul sălbatic şi nestăpînit, care nu se temea nici de moarte, nici de dracu, o iubi pe prinţesă cu toată patima. Nu mai voia să ucidă, să prade şi să pîrjolească, ci să trăiască de acum înainte numai pentru dragostea lui. Tovarăşii lui sălbatici observară însă schimbarea şi-l ameninţară. Pentru a nu-şi vedea bunul cel mai frumos şi mai scump în ghearele brutelor, îşi ucise iubita cu propria-i mînă după o noapte de dragoste şi o aruncă în măicuţa Volga, drept darul lui cel mai de preţ.

Cîntecul celor doisprezece tîlhari s-a sfîrşit...

O ridic pe Fayme de pe perne. Lăuta cade jos, n-o ridicăm.

Aduc o sticlă de şampanie; mi-era dor de şampanie.

— Dă-mi şi mie o înghiţitură mică, Petre, aş vrea să ştiu ce gust are.

O înghiţitură mică, încă una — şi paharul subţire s-a golit.

— Te rog, încă puţin, are un gust atît de dulce, de vesel.

Al doilea pahar se goleşte şi el repede şi în curînd s-a golit şi sticla. Fayme vorbeşte mult şi rîde des; mai vrea să bea şampanie. Dopul sticlei sare în sus, fata prinde spuma zburdalnică în pumni, o bem amîndoi din cupa mîinilor ei. Fayme vrea să ia dulciuri de pe măsuţă, dar nu apucă niciodată bucata pe care o vrea, şi rîde. Nici nu se mai poate ţine pe picioruşele ei sprintene, rîde de ea singură, ochii i-au devenit zburdalnici şi poznaşi.

— Acum rămîn la tine, Petre, Petrişor, şi de aceea sînt atît de fericită, îmi şopteşte.

Mă înlănţuieşte, îşi dă capul pe spate, îmi oferă buzele. Rochia adînc decoltată îi alunecă de pe umeri, mîna mea nerăbdătoare îi vine în ajutor — buzele ei sînt întredeschise, fierbinţi şi frumoase.

Fayme şi cu mine bem şampanie din belşug...

Noaptea se luminează, zorile mijesc, cele dintîi raze de soare se furişează printre perdelele trase.

Lîngă mine, Fayme are în ochi un luciu supranatural. Îi petrec pe deget un inel.

— Acum eşti soţia mea...

— Da, Petre... pe veci soţia ta...

Apoi adormim.

DEZBATERE JUDICIARĂ LA OMSK

Din Omsk sosi ordinul — procesul lui Ignatieff începea — să mă prezint în faţa tribunalului, ca să fac o depoziţie.

— Fayme, mîine dimineaţă în zori plecăm la Omsk.

— Petre, dar trebuie să ne pregătim mai întîi. Trebuie să ne luăm mîncare şi băutură, aşa de repede nu se poate.

— Bine, ia ceva mărunţişuri, fii sigură că nu vom muri de foame pe drum.

— Ce să iau cu mine? Nici nu ştiu cum să mă port în călătorie! O călătorie atît de lungă!

— Nu lua nimic, fetiţo, afară de o singură rochie, aceea în care eşti îmbrăcată acum, cîteva lucruri de-ale mele şi obiectele noastre de toaletă.

A doua zi dimineaţa, la ora şase, în faţa casei aştepta o troică. Trei căluţi siberieni erau înhămaţi la un tarantas. Tarantasul este un vehicul curios pentru noi, europenii. Patru roţi identice, înalte de aproximativ un metru, fixate cîte două pe o osie. Osia din faţă este legată de cea din spate prin nişte prăjini de vreo trei metri lungime. Coşul este umplut cu fîn şi în el se instalează pasagerii. La spatele coşului, pe prăjini, se leagă bagajele. Arcuirea, dacă se poate vorbi de aşa ceva la acest vehicul, se datoreşte numai lungimii prăjinilor care duc de la o osie la alta. După o călătorie de cîteva ore pe drumurile proaste, te simţi ca după o tortură. Pe capra extrem de primitivă şade „iamcikul". Aproape că nu trebuie să mîne căluţii, pentru că ei tropăie singuri, neobosiţi, mereu în acelaşi ritm, de-a lungul şoselei nesfîrşite.

În jurul nostru se adunaseră fraţii Islamkuloff, bucătăreasa Nataşa, servitoarea Olga, gazda mea, nevasta lui şi încă vreo cîţiva curioşi dintre vecini.

— Eeeei...! răsună strigătul vesel al iamcikului; căluţii pornesc, strîngeri şi fluturări de mîini şi-n trap vioi ieşim din oraşel. În urma troicii călăresc doi soldaţi înarmaţi, însoţitorii mei: subofiţerul Lopatin şi vărul său Kusmiceff.

După cîteva ore de călătorie poposim pentru întîia oară. La încrucişarea drumurilor se află o capelă mică, cu icoane sfinte. Oamenii îşi fac cruce.

— Acolo unde se taie drumurile, se ridică o cruce, ne lămureşte iamcikul, — în aceste locuri poposesc călătorii şi pelerinii care merg în ţara sfîntă. Pentru noi, crucea este semnul milei veşnice a lui Dumnezeu.

Bărbaţii îşi scot căciulile groase, pe care le poartă şi vara, se închină adînc şi-şi fac cruce, cu mişcări largi şi liniştite.

— Doamne Atotputernice, apără-ne şi ne miluieşte.

În timp ce căluţii s-au culcat la marginea pădurii şi mestecă iarbă şi muşchi, am luat cu toţii o mică gustare.

În jurul nostru, se-ntinde taiga tăcută.

Către seară sosim în satul Zakoulok, unde trebuie să înnoptăm. La marginea lui curge, plescăind vesel şi vioi, un rîuşor, apa este limpede ca un cristal preţios.

Puţinii locuitori ai satului aleargă în întîmpinarea noastră şi ne privesc cu gura căscată. În ochii lor se citeşte lămurit frica de soldaţii înarmaţi.

Fayme şi cu mine ne întindem muşchii înţepeniţi şi ne îndreptăm spre han.

O odăiţă minusculă, cu nelipsitul ei „ungher roşu", bănci şi mese primitive de lemn; undeva, zumzetul samovarului.

— Domnul poate dormi cu soţia lui în patul nostru, propune hangiul bărbos.

— Nu, dragul meu, nu primesc. Vreau să dorm mai bine cu soţia mea în podul cu fîn. Acolo se doarme cel mai bine.

Surprins de refuz, omul stă încurcat în faţa noastră; propunerea lui este cea mai mare cinste pe care o poate face o gazdă oaspetelui său. Nu pot decît să zîmbesc; sînt păţit, ştiu cu ce plăcere ne-ar fi atacat, pe Fayme şi pe mine, ploşniţele lacome.

— Între timp fă-ne însă ceva bun de mîncare, din ceea ce ai la îndemînă. Soldaţii şi iamcikul vor înfuleca şi ei ceva, pentru că sîntem cu toţii flămînzi ca nişte lupi.

Pînă să fie gata mîncarea, îmbrac costumul de baie şi înot în rîuşor.

— Barin, îmi zice soldatul, — nu înnotaţi prea departe. Ivan Ivanovici mi-a vîrît atîtea în cap, încît nu le voi uita pînă la sfîrşitul vieţii mele.

— Bine, bine, Lopatin, n-am să şterg putina. Sau crezi că-mi voi lăsa nevasta singură, o nevastă atît de bună şi de frumoasă?

— Nu, asta n-o cred, răspunde bucuros Lopatin şi se uită cu coada ochiului la soţia mea care rîde, — dar Ivan Ivanovici mi-a spus totuşi să iau seama.

Pînă la apusul soarelui am stat de vorbă cu Fayme lîngă rîuşorul zglobiu. Soldaţii ne supraveghează de-aproape; mîinile lor par crescute pe armele încărcate, cu baioneta pusă.

Culcuşul din podul cu fîn este bine aerisit şi moale. Glasuri răzleţe ajung pînă la noi, pe urmă amuţesc. Undeva, cocoşii cîntă în somn, un cîine urlă trist în depărtare, în faţa uşii santinela se plimbă somnoroasă în sus şi-n jos. În sfîrşit, Fayme închide ochii, un zîmbet, şi adoarme.

Dimineaţa ne trezesc primele raze ale soarelui. Cu trupul gol pînă la brîu mă spăl în faţa — Grand-Hotel-ului. Hangiul în persoană îmi toarnă apă în pumni dintr-un ciubăr de lemn. Evident, nu prea înţelege migala cu care mă bărbieresc şi mă spăl.

Abia termin şi o trezesc pe Fayme. Încă buimăcită de somn, îmi zîmbeşte fericită ca în fiecare dimineaţă, indiferent dacă afară e soare sau ploaie.

Mîncăm în grabă, luîm merinde cu noi, un bacşiş bun hangiului şi ne continuăm călătoria. Hotelierul meu răsuflă uşurat, cu tot bacşişul: soldaţii înarmaţi şi cu mine i-am părut oameni puţin plăcuţi.

Către seara zilei a treia sosim în sfîrşit la staţia de cale ferată.

O clădire mică din bîrne grosolan cioplite, cîteva colibe răzleţe în jur, o fîntînă cu ciutură, oameni curioşi cu gura căscată. Aici este începutul şi sfîrşitul civilizaţiei. Aici se află un ceasornic mare de tot, după care se ţin oamenii şi trenurile. El este primul şi ultimul punct de reper, — tot restul nu are nici o legătură cu timpul. Pe o tablă albă, foarte ruginită, prinsă deasupra intrării gării, scrie cu litere mari „Ivdiel".

Pe linie, gata de plecare, aşteaptă locomotiva, cu cîteva vagoane. Linia se sfîrşeşte în pădure. Este cu adevărat o staţie cap de linie. O mai văzusem odată, atunci cînd eram puşcăriaş şi cînd Lopatin mă luase aici în primire.

Şeful staţiei ne conduce serviabil la un compartiment de clasa întîi. Pe urmele noastre vine mulţimea de gură-cască. Una dintre santinele se postează îndată în faţa uşii; peste cîteva minute răsună cele trei lovituri de clopot, apoi se aude fluierul şefului de tren şi trenul porneşte încet.

Ceasuri întregi călătorim prin pădure, pădure seculară care nu se mai termină niciodată.

„Europa-Asia". Indicatorul ros de vreme din inima Uralilor sălbatici mă salută din nou. Alung amintirile posomorîte ale trecutului. Ca un copil, caut adăpost lîngă Fayme.

După o zi şi jumătate sosim la Perm; aici schimbăm trenul şi luîm transsiberianul, care ne duce spre răsărit, iarăşi peste Urali; după încă două zile de drum ajungem la Omsk. Sînt condus de la gară la hotel. Trecem prin oraş.

Aspectul lui este acela al oraşelor care au avut o dezvoltare rapidă. Lîngă case mari, masive, moderne, vezi colibe vechi, joase, dărăpănate. Circulaţia este mai intensă doar pe puţinele străzi principale; spre periferie totul este pustiu, sărăcăcios, ruinat.

Puţin timp după ce am ajuns la hotel sînt chemat la telefon. Să vin neîntîrziat la interogatoriu.

Intru în sala mare a tribunalului, urmat de cele două santinele înarmate, ca două umbre. Soldaţii trebuie să părăsească sala. Se citeşte procesul-verbal al dezbaterilor de pînă atunci şi interogarea mea începe: sînt singur în sală, ochii procurorului, ai judecătorilor şi al ajutoarelor sînt îndreptaţi cu interes, curiozitate şi severitate asupra mea. Tribunalul militar îmi ia jurămîntul. Se descoperă însă că eu, ca german în ţară inamică, mă găsesc, după legile războiului, în afara tuturor drepturilor şi statutelor. Deci jurămîntul meu nu este valabil. Consternare generală.

Trebuie să arăt dovada compromiţătoare pentru cele douăzeci şi cinci de ruble dăruite şi chitanţa datoriei făcute la jocul de cărţi, în valoare de o sută nouăzeci şi şase de ruble. Hîrtiile trec din mînă-n mînă şi se întorc la procuror.

— De ce i-ai dat lui Ignatieff banii? mă întrebă el scurt şi tăios.

— Fiindcă cerşea. Nu mai avea credit nicăieri, urma să fie dat în judecată pentru datoriile lui şi nu mai vedea altă ieşire.

— Ţi-a promis în schimb anumite favoruri?

— Da, s-a angajat să nu-mi mai percheziţioneze locuinţa şi mi-a promis că-mi va fi totdeauna de folos.

— Ai avut ceva avantaje de pe urma lui?

— Nu, dimpotrivă. Ignatieff mi-a percheziţionat în repetate rînduri locuinţa, a şi încercat să mă împuşte puţin mai tîrziu, probabil ca să mă distrugă, pe mine şi toate dovezile împovărătoare.

— Există martori ai acestui atentat?

— Da, iată şi cicatricea împuşcăturii care m-a atins numai superficial. Toţi se aplecă asupra mîinii mele.

— Ajunge! Rămîi la Omsk cît vom avea nevoie de d-ta, probabil vreo cîteva zile.

— Am înţeles!

— Vei păstra tăcerea despre toate acestea.

— Bineînţeles!

Ies din sală. Afară, în jurul santinelelor mele, o mulţime de curioşi care acum cască gura la mine. Mă duc la hotel.

— Trebuie să rămînem cîteva zile aici, Fayme. Tribunalul militar nu mă lasă să plec, poate că mai vor amănunte. Nu trebuie să-ţi fie teamă.

— Adevărat, Petre...? Să nu-mi fie teamă pentru tine?

— Nu, cîtuşi de puţin, fetiţa mea.

Abia terminasem prînzul, care ne-a fost servit în camera noastră, şi uşa se deschide brusc de santinelă; intră un domn bine îmbrăcat, de vîrstă mijlocie, cam grăsoi.

— Numele meu este Popoff, domnule doctor Kröger; am cunoscut foarte bine pe tatăl dumitale, am încheiat cu el multe afaceri mari. Sînt directorul minelor de stat din Omsk.

— Îmi place să văd că în timpurile acestea de învrăjbire vă mai amintiţi de un german, domnule Popoff — şi îi întind mîna. „Soţia mea", o prezint pe Fayme.

— Ah, doamna e deosebit de frumoasă şi de exotică, domnule Kröger.

Omul îşi caută cuvintele. — De altfel... am venit la dumneata pentru ca, dacă-mi permiţi... să-ţi ţin puţin de urît... Procurorul care te-a interogat este prietenul meu. Am auzit de la el că va trebui să rămîi cîteva zile la Omsk. Deşi nu trăim aici ca la Petrograd, avem totuşi cîteva posibilităţi modeste de a ne distra. Nu vreţi să petreceţi puţin? V-aş invita cu plăcere, să fiţi oaspeţii mei, aşa cum am fost adesea, la rîndul meu, oaspetele tatălui dumitale la Petrograd.

— Eşti extrem de gentil, domnule Popoff. Vremurile s-au schimbat, din păcate, şi, făcînd acest gest mărinimos, uiţi că nu mai am o reputaţie bună în ţara dumitale. Acum, în timpul războiului postul pe care-l ocupi este atît de expus, încît o astfel de gentileţă ţi-ar putea strica numai. Şi lucrul acesta m-ar mîhni profund.

— Şi eu m-am gîndit la acest lucru, dar lasă-l în grija mea. Aş vrea să ştiu numai, domnule Kröger, primeşti sau refuzi propunerea mea?

— S-o refuz? Nu, dimpotrivă, mă bucur grozav, dar nu voiam să pun într-o lumină proastă pe un fost prieten de afaceri al tatălui meu.

Abia plecase şi uşa se deschise din nou; intră un căpitan într-o ţinută foarte pompoasă, urmat de doi subofiţeri cu revolverele la centură.

— Domnule Kröger, am primit ordin să vă dau alte două santinele, care vă vor însoţi. Ceilalţi au primit ordin să se prezinte la cazarmă, ca să poată dormi şi ei o dată cît le cere inima.

— Vă mulţumesc, domnule căpitan, că aţi avut atîta bunăvoinţă pentru ursarii mei. Nu-mi puteam stăpîni zîmbetul. — Îmi permiteţi să ies chiar acum la plimbare? Aş vrea să fac cîteva cumpărături... pentru soţia mea.

— Evident, cu plăcere! Căpitanul salută cu multă eleganţă. Cînd ne luăm încă o dată rămas bun în faţa hotelului, el aruncă subofiţerilor cîte o privire severă şi se depărtează.

Împreună cu Fayme străbătui străzile sub pază militară. Din cînd în cînd curioşii ne închid drumul. Dar noii mei „ursari" aveau grijă mereu ca distanţa dintre mine şi trecători să rămînă deajuns de mare. Aceleaşi scene se petrecură şi în numeroasele magazine pe care le vizitam cu Fayme.

*

Seara împreună cu Popoff, ne-am dus toţi trei într-un local de noapte. Popoff era într-o dispoziţie extraordinar de bună, nu se gîndea decît să ne ofere cea mai bună mîncare şi cea mai bună şampanie. Plătea tot, deoarece, după spusele lui, îi făcea plăcere.

— Eu sînt tătăroaică, domnule Popoff, şi respect cu stricteţe legile străbunilor mei, religia noastră ne interzice să bem alcool şi chiar să fumăm.

— Cît despre mine... n-am băut niciodată cu plăcere, numai în societate, a fost refuzul meu laconic.

— Îmi pare rău, îmi pare foarte rău, voiam să ne distrăm cum se cade împreună, domnule Kröger, ca odinioară cu tatăl dumitale la Petrograd. Mi-ai stricat socotelile.

— Vă cred...

Patru zile, cît am rămas la Omsk am fost însoţit aproape neîncetat de domnul Popoff sau de soldaţii cei noi. Numai în camerele noastre scăpam de toţi, deşi n-aveam voie să încui uşile.

Pe peron, cu puţin înainte de plecarea trenului, Popoff mă bombardă dintr-odată cu tot felul de întrebări.

— Spune-mi, Popoff, cunoşti cel puţin după nume pe... şi numii cîteva persoane sus puse. Vezi, aceştia sînt prietenii tatălui meu şi prietenii mei. Toţi mă cunosc de foarte mult timp, ştiu cine sînt, ei m-au scos din puşcărie. Ce mai vrei? Păcat de banii pe care i-ai cheltuit cu mine. De altfel nici nu eşti directorul minelor statului. Cu domnul acela am tratat eu toate afacerile. El se numeşte Nicolai Stepanovici Arbusov. Aşa-i?! Rămîi cu bine! Salută... şi-i arătai oraşul Omsk şi puşcăria care se ridică deasupra oraşului şi în care trăise în surghiun Dostoievski.

Compartimentul era plin cu pachete pînă-n tavan. În mijlocul lor şedea Fayme, tăcută şi visătoare, ţinînd în mîini un buchet minunat de trandafiri, pe care i-l înmînase înainte de plecare Popoff, făcîndu-i cele mai alese complimente. Mîinile ei mîngîiau florile gingaşe care miroseau atît de minunat. Tăcută, fără să se bucure de daruri, era cufundată în gînduri. Şi ce nu-i dăruisem! Tot ce există pe lume!

— De ce-i atît de tăcută fetiţa mea dragă?

— Vai Petre, ce oameni îngrozitori te înconjoară. Numai duşmani... oriunde te uiţi. Eşti atît de singur... Mîinile mele sînt mici şi slabe... uită-te la ele... ele nu te pot apăra.

— În schimb mă îmbărbătează mereu! Asta nu înseamnă nimic? Poţi fi liniştită, Fayme...

— Nu-i frumos din partea ta; toate supărările le ascunzi, mă cruţi, vrei să n-am decît bucurii! Necazurile şi grijile vrei să le duci singur.

— Dacă am într-adevăr nevoie de tine, de ajutorul tău, atunci te chem totdeauna; ştii doar, cînd eram bolnav! Nimeni n-avea voie să fie alături de mine, numai tu! De ce să te chinuiesc cu toate care-mi trec prin gînd? Dacă se termină războiul, atunci totul va fi bine, Fayme se va bucura zilnic de Petru al ei cel obraznic şi Petru se va bucura de Fayme cea oacheşă şi vom bea zilnic şampanie, căci soarele va lumina în fiecare zi pentru noi, pînă ce vom fi bătrîni şi cărunţi. Ochii lui Fayme se-nveseliră, buchetul îi alunecase de pe genunchi.

— L-ai auzit şi tu pe Popofff spunînd că războiul se va termina cu siguranţă la sfîrşitul toamnei. Închipuieşte-ţi ce frumos va fi! Ivan Ivanovici vine la noi şi ne spune: „Eşti liber, poţi face ce vrei, poţi pleca chiar acum la Petrograd". — Plecăm îndată, ne luăm de acasă automobilul cel mare. Toţi oamenii care te vor întîlni îţi vor zîmbi şi te vor admira, cum au făcut Popoff şi toţi ceilalţi. Vor vrea să-ţi dăruiască lucruri frumoase. Dar Fayme îi va păcăli pe toţi, ca şi acum, şi pe cînd ceilalţi se supără şi o aşteaptă, ea este de mult la Petru al ei.

Ochii negri luciră ca două stele, se agăţară de buzele mele, rătăciră pe obrazul meu, îmi priviră în suflet. Numai ei mă înţelegeau, numai ei.

Despachetarăm lucrurile cumpărate şi am început să le admirăm ca doi copii fericiţi şi zburdalnici.

La staţia următoare Lopatin care era din nou de gardă la uşa compartimentului, trebui să ne aducă ceva de mîncare. Sosi cu braţele încărcate şi cu o mutră importantă şi încruntată; abia cînd intră în compartiment, obrazul i se însenină.

— Aşa, dragul meu, şi acum aşează-te, să mîncăm cu toţii şi să bem ceva bun.

Îşi puse arma într-un colţ, îi făcui loc pe bancă, dar el se aşeză la extremitatea cealaltă. Faţa lui sinceră şi cinstită strălucea de bucurie.

— Ştii, Barin, începu nehotărît, cînd ne-au dat ordin la Omsk să venim la cazarmă, vărul meu Kusmiceff şi cu mine credeam că n-o să vă mai vedem. Voia să ne trimită acasă. Eu însă le-am spus că nu plec singur acasă. Ivan Ivanovici mi-a interzis-o şi ordinu-i ordin. Toate îndemnurile lor au fost zadarnice. Eu sînt încăpăţînat, o ştiţi! Pe urmă ne-au dat de mîncare cum se cade, dar nu ne-au dat să bem decît ceai. Făcu un gest de dispreţ. — A doua zi veni la noi un domn Popoff şi ne duse într-un restaurant. Acolo în schimb, ne-a dat să bem bine şi el a plătit tot. Pe urmă a adus nişte femei, care au început îndată să ne sărute. Atunci m-am înfuriat. Zău, am zbierat de nu mă mai puteau domoli. Strigam într-una că am acasă o logodnică, dar domnul Popoff voia să mă convingă că muierile din Omsk sînt cele mai frumoase. Asta-i o prostie gogonată! În sfîrşit nu m-am mai putut stăpîni, am pus mîna pe femeile alea jumătate dezbrăcate şi le-am dat afară. Pe urmă am băut mai departe. Lopatin tăcu; părea să se lupte cu sine însuşi, căci nu-şi găsea loc pe bancă; în sfîrşit se sculă, se apropie de mine şi spuse abătut, dar hotărît:

— Barin, nu v-aş fi trădat nici pe dumneavoastră, nici pe soţia dumneavoastră bună şi frumoasă, chiar dacă Popoff m-ar fi răstignit.

— Cum asta, Lopatin?

— Popoff m-a întrebat ce faceţi la Nikitino, cu ce vă ocupaţi şi cum vă purtaţi. Pe urmă voia să ştie dacă am primit bani de la dumneavoastră. Ştiam foarte bine ce voia.

— Şi tu ce-ai spus?

— I-am spus că staţi tot timpul acasă cu soţia, că ieşiţi numai după cumpărături, că sînteţi totdeauna trist, şi apoi i-am spus că sînteţi atît de zgîrcit, încît abia vă cumpăraţi de ajuns de mîncare, că soţia dumneavoastră plăteşte totul. Asta i-am spus, şi Kusmiceff repeta cuvintele mele ca un papagal: „Neamţu-i zgîrcit, totdeauna-i zgîrcit, chiar cînd doarme, nici măcar nu sforăie de zgîrcit ce-i, am stat de multe ori de gardă în faţa ferestrei lui". La urmă i-am spus domnului Popoff că aş fi raportat îndată, dacă mi-aţi fi dat bani, ar fi fost mită şi pe mine nu mă mituieşte nimeni, la mine nu merge decît cu vorbă bună.

— Îţi mulţumesc, Lopatin.

— Barin, aţi fost totdeauna bun cu mine. Chiar dacă sînteţi neamţ, n-aveţi nici o vină, asta-i vina părinţilor, nu a dumneavoastră. Sînteţi om ca toţi ceilalţi. Sînteţi un om bun. Credeţi poate că oamenii mei îmi dau de mîncare

aşa, degeaba, ca dumneavoastră şi soţia dumneavoastră. Eu n-am făcut nimic pentru dumneavoastră, trebuie doar să vă păzesc, să vă răpesc puţina libertate pe care o mai aveţi. Lucrul ăsta mi-e din ce în ce mai neplăcut.

Îmi întinde cu stîngăcie mîna lui dreaptă, mîinile mele cuprind mîna puternică, întinsă pur şi simplu între mîinile mele, fără să le strîngă. Abia cînd Fayme îl bate peste mînă, ochii lui se tulbură mai întîi, apoi se aprind în ei o strălucire de nedescris, apucă dintr-o dată mîinile ei, le ţine cu băgare de seamă într-ale lui şi şopteşte:

— Dumneavoastră, barinia, şînteţi bună ca Dumnezeu. Am văzut cînd l-aţi îngrijit pe barin... cum vă durea. Îmi închideaţi drumul, dar trebuia să-l văd pe barin, căci pe urmă dădeam sub jurămînt raportul superiorilor mei. Şedeaţi în faţa mea şi mă rugaţi... v-am privit numai o dată în ochi şi parcă mi-eră... Dar ce tot trăncănesc?... A trecut. În orice caz juram în fiecare zi pe cruce în faţa superiorilor că l-am văzut pe Barin. Îşi plecă apoi capul şi rămase afundat în gînduri, în faţa mea.

— De ce pe noi, ruşii, nu ne iubeşte nimeni? Nu sîntem şi noi oameni? De ce ni se întind numai spini? Nici un cuvînt prietenos!

*

— Lydiel! Capul liniei! Fayme îmi sare de gît şi mă sărută pînă ce ne pierdem amîndoi răsuflarea.

Toate pachetele sînt pe peron, şi noi încurcaţi, lîngă ele. Cum să încărcăm toate lucrurile astea pe vechiul tarantas? Tocmai astăzi nu se poate găsi nici cal, nici căruţă.

— Barin, mi se adresă cu importanţă Lopatin, vărul meu şi cu mine luăm restul pachetelor la noi, pe cai. Aici noi sîntem stăpîni.

— S-a făcut! am răspuns eu vesel.

Căluţii tropăie din nou, ceasuri întregi. Din depărtare ne salută, de astă dată în seara zilei a doua, satul Zakoulouk. Hangiul ne întîmpină astăzi cu mai multă încredere, rîde cu hohote şi deasupra noastră rîde prietenos şi soarele.

În seara zilei următoare vedem crucile bisericilor din Nikitino strălucind în lumina apusului de soare. De departe se aude dangătul clopotelor. Bucuria ne-a năpădit sufletele.

Tarantasul încărcat cu vîrf se opreşte înaintea casei. Nataşa şi Olga ies radioase. Încăperile cu care m-am familiarizat mă înconjoară din nou. Masa este pusă, împodobită cu flori. Fayme gospodăreşte, din cînd în cînd ne spunem o vorbă drăgăstoasă, ne tachinăm sau ne aruncăm o privire şăgalnică.

În fine ne aşezăm la masă. Mîncarea ne place, o mîncăm ca nişte oameni tineri şi sănătoşi ce sîntem. De o parte stau Nataşa şi Olga, ţinînd în braţe darurile pe care le-am adus; feţele lor rotunde se iau la întrecere în strălucire cu şorţurile de un alb orbitor.

Sîntem în sfîrşit iarăşi acasă.

SĂ FUG?

Prezicerile mele cu privire la efectele noii şcoli asupra oraşului Nikitino au fost întrecute cu mult.

Din toate părţile veneau părinţii grăbiţi să-şi dea copiii la şcoală. Deoarece depărtările erau în general foarte mari, copiii erau siliţi să locuiască în oraşel. Se născu astfel un mijloc nou de cîştig: închirierea camerelor. Pentru profesori şi profesoare se şi clădiseră case noi, familiile lor soseau treptat. Unele case au fost mărite cu mai multe camere, dar încă nu era loc deajuns.

Ziare nu prea existau în sălbăticia aceasta, dar zvonul că la Nikitino meseriaşii, negustorii şi toţi aceia, care dusese-ră pînă atunci o viaţă tristă şi monotonă pot cîştiga bani, se răspîndise cu iuţeala fulgerului. Veneau de pretutindeni, cu femei, copii, cai, vite, fiecare sperînd să se îmbogăţească pe loc. Din această categorie făceau parte şi cerşetorii.

Oraşelul atît de paşnic şi de somnoros pînă atunci nu putea face faţă acestei afluenţe. Fiecare nou venit trebuia să-şi petreacă noaptea aproape sub cerul liber, căci fiecare şură, fiecare grajd, era transformat în dormitor; cum cei mai mulţi se pricepeau să mînuiască foarte bine toporul şi ferăstrăul, se clădea neîncetat. Pădure era din belşug, o găseai în faţa uşii, slava Domnului; trebuia numai să dobori copacii şi să-i împreuni în colibe mici.

Maşinile care au servit la clădirea liceului au fost scoase din nou la lumină şi-şi croiau din nou drum în pădure, tăind cu ferăstraiele lor zi şi noapte, neobosite. Nu se făcea economie de loc; căsuţa ţi-o aşezai unde-ţi plăcea. Colibele de la periferia oraşelului, aplecate către pămîntul din care ieşiseră, fuseseră dărîmate de mult, locuitorii lor lucrau cu hărnicie la clădirile noi făcute de străini, cîştigau bani şi-şi construiau pe undeva alte colibe.

Sporul de populaţie aduse tuturor pîine şi lucru; o mînă ajută pe alta, unul dădea de cîştigat celuilalt.

Micul oficiu poştal nu mai putea face faţă nici el afluenţei necontenite şi fu mărit. Administraţia comunală avea multă treabă, existenţa somnoroasă de urşi din bîrlog trebui să înceteze şi oamenii îşi frecară ochii, trezindu-se. Peste tot dispoziţia era excelentă; dacă va merge tot aşa mai departe... ei, atunci Nikitino va fi după atîţia şi atîţia ani mult mai mare ca Omsk, cu numărul lui caraghios de 160.000 de locuitori.

Un singur om nu avea nimic mai mult de lucru, nu pierduse nici o singură picătură de sudoare: Ivan Ivanovici. Acest colos de carne monopolizase pur şi simplu, în toate domeniile, propunerea mea de a trece tot lucrul pe umerii subalternilor săi. Ochiul sever al poliţiei veghea asupra lucrului. Ivan însă nu mai trebuia să lucreze. Era foarte talentat în această privinţă, bunul şi grasul meu prieten. Ochii lui blînzi deveniseră acum şăgalnici şi poznaşi, dar în calitate oficială erau de o „severitate extremă"!

Intre timp copistul Ignatieff fusese judecat de Omsk. Căpătase cincisprezece ani puşcărie şi regim sever de ocnă în minele de dincolo de Baikal. Urmaşul lui era un odor de sîrguinţă şi de cinste. Nikitino răsuflă uşurat, căci cincisprezece ani de ocnă echivalau cu o condamnare la moarte.

Ivan Ivanovici şi soţia sa mîncau adesea la mine. Amîndoi mîncau cu plăcere, mult şi bine. Baterii de sticle de toate mărimile şi nuanţele din izvorul nesecat al fraţilor Islamkuloff, surîdeau întotdeauna prietenos colosului. În zadar îl ruga mica şi rotunjoara lui soţie să vină acasă împreună cu dînsa; el îmi rămînea credincios, mie şi bateriilor din faţa noastră.

— Un soldat îşi iubeşte bateria mai mult decît nevasta, îi răspundea în glumă şi aşa rămînea pe loc, chiar dacă avea să se prăbuşească lumea întreagă.

Destul de des, prietenul meu Ivan era obosit chiar de la amiază „fără să fi băut ceva" cum susţinea mereu, deşi, lucru de neînţeles, mirosea a alcool. Atunci era pentru el clipa cea mai frumoasă. Într-o cameră în care-mi primeam de obicei oaspeţii şi pe care o controlam pe urmă cu cea mai mare grijă în ce priveşte insectele — era un secret public — îşi făcea siesta.

Cînd se scula după cîteva ore, susţinea că nicăieri nu se poate dormi atît de bine ca la mine.

Adeseori se întîmpla să vină la mine în ziua următoare cu cuvintele:

— Spune-mi, dragul meu, iar am găsit o bancnotă în mîneca hainei.

— Ah, ce spui, Ivan.

— Permite-mi, te rog, să-ţi pun o întrebare, mai mult de curiozitate decît de modestie sau de timiditate: tu mi-ai băgat-o în mînecă?

— Nu, Doamne fereşte!

— Atunci a băgat-o acelaşi individ care mi-a plătit contul de alimente la Islamkuloff? Vrei să mă faci să cred în stafii, în minuni şi în lucruri supranaturale? Nu, nu, dragul meu, la mine nu se prinde, încă n-am ajuns pînă la delirium tremens.

— Nu ştiu nimic, Ivan, n-am făcut-o eu.

— Eşti un tip teribil, Kröger... n-ai făcut-o tu? Şi asta o spui cu o mutră de mironosiţă? — Şi Ivan mă ameninţă cu cîrnăciorii degetelor sale. — Ceea ce-i curios este însă că oriunde mi-aş agăţa haina, acasă sau altundeva, nu-mi intră niciodată banii pe mînecă, ci numai atunci cînd sînt la tine. Vezi, vezi, acuma rîzi, deci este aşa cum spun! — Iar după o scurtă tăcere clipi şiret din ochi: — Ştii doctore, ca să fiu cinstit, aşa între noi fie vorba, nu prea sînt supărat pe chestia asta. Ai bani deajuns, mai mult decît deajuns.

— Atunci totul este în regulă, dragul meu Ivan!

Cînd se afla la mine, nimeni n-avea voie să-i tulbure pe Ivan Ivanovici. Dacă vreun gardian sosea în grabă să-i raporteze ceva, îl ameninţa cu mîna în care ţinea sticla, iar cu cealaltă mînă arunca o ţigare aprinsă după intrus.

— Acum n-am timp, nu vezi? Du-te! Omul să nu fie deranjat niciodată la băutură, altfel nu-i prieşte. Raportul tău are vreme să aştepte, vin numai decît!

La început soţia lui era serios supărată pe mine, pentru că soţul ei venea acasă numai în tovărăşia mea şi, în timpul din urmă, din păcate destul de des într-o stare nu tocmai onorabilă. Aveam grijă ca totul să se petreacă pe cît se putea în timpul nopţii, pentru ca acest atotputernic să nu-şi piardă nimbul în faţa populaţiei. Deoarece prietenia acestui om îmi era deosebit de preţioasă, trebuia s-o mulţumesc şi pe soţia lui cu tot felul de nimicuri. Îi dăruii romanele cele mai dulcege, pe care ea le citea cu nesfîrşită încîntare, le lua iarăşi de la capăt, mai ales dacă conţineau descrierea unor momente erotice, sau cuvinte cu două înţelesuri. Îi dăruii parfum şi dulciuri, pe urmă se întîmplă ca fraţii Islamkuloff să aibă o stofă care-i şedea deosebit de bine şi pe care nu putea s-o poarte nimeni afară de ea la Nikitino; acum era extrem de încîntată de mine şi ea simţea totdeauna o senzaţie deosebită cînd ne aflam singuri sau cînd o conduceam seara acasă. Atunci susţinea cu o voce foarte sentimentală că aveam o asemănare izbitoare cu unul sau altul dintre eroii roamnelor ei. În felul acesta ne-am împrietenit destul de bine, izbutind să tot amîn îndeplinirea promisiunii pe care mi-o făcuse.

Printre prietenii mei se mai număra generalul căzut la bătrîneţe în disgraţie, Iliarion Nicolaevici Protopopoff, comandantul lagărului de prizonieri de război. Era din societatea bună, dar nu mai voia să ştie nimic de lumea aceasta. Idealul lui era „să moară ca soldat încărunţit la postul său de mare răspundere şi să fie înmormîntat fără pompă" şi atunci numai „o cruce simplă trebuia să-i împodobească mormîntul".

*

De cîteva zile soarele dogoreşte. Pe cer nici un nor, căldura este insuportabilă. Peste zi Nikitino pare părăsit, toţi se ascund de arşiţa tropicală a soarelui. Apa e călduţă, nicăieri nu găseşti puţină răcoare.

Noaptea nu poţi dormi de loc, — pernele sînt fierbinţi, orice mişcare îţi scaldă trupul în sudoare. Temperatura scade noaptea abia cu zece grade. Oamenii şi animalele au devenit apatice, fiecare mişcare cere o încordare a voinţei.

Toţi se pregătesc să facă faţă unei eventuale incendieri a pădurilor. Pădurea în flăcări este poate cea mai mare primejdie în codrii Siberiei.

Vîntul fierbinte care suflă, răscoleşte cantităţi enorme de praf pe şosele şi pe străzi, ochii abia mai pot vedea, toate obiectele sînt acoperite cu un strat gros de praf.

Arşiţei i se adaugă flagelul necontenit al ţînţarilor şi al muştelor. Dacă încerci să te răcoreşti în pădure, eşti atacat într-o clipă de zeci de mii de vieţuitoare minuscule, care ţi se vîră în ochi, în nas, în urechi, peste tot. Nici baia în rîu nu-ţi mai aduce alinare. Optsprezece persoane au murit de insolaţie.

Barometrul scade cu repeziciune.

Către seară se ridică la orizont un perete negru de nori, tunetul vuieşte, fulgerele brăzdează cerul. Cîteva ore mai tîrziu credem că a venit sfîrşitul lumii. Întunericul este deplin, neîntrerupt, din toate părţile cerului pornesc fulegere, tunetele neîncetate ne asurzesc. Nori de praf se ridică în văzduh şi bat în ferestre, ca grindina. Cîteodată pietrele duse de vînt sînt atît de mari, încît sparg geamurile. Atunci toate lucrurile din casă se răstoarnă ca după cutremur.

Cerul negru se deschide deodată, apa se revarsă în şuvoaie. Străzile se prefac în rîuri, puhoiul tîrăşte totul cu sine. Butuci, băncile din faţa caselor, găini care bat deznădăjduite din aripi, raţe, gîşte, porci, în urma lor epava unei căruţe vechi şi tot ce au capturat masele de apă trece în goană prin faţa ferestrelor.

Toată noaptea apa se revarsă în puhoaie, apoi începe o ploaie liniştită. Peste străzi poţi trece numai pe scînduri lungi şi late, aşezate de la o casă la alta.

S-a răcorit, ne simţim uşuraţi, dormim cu toţii aproape douăzeci şi patru de ore în şir, ne trezim ca să mîncăm ceva şi ne culcăm din nou.

Într-o seară Ivan Ivanovici este surprins de o asemenea ploaie la mine acasă. Trăsese din nou prea mult la măsea; „stropise" în mod solemn cizmele noi, de lac, care i le dăruisem. Îşi întindea membrele şi se simţea foarte mulţumit, căci îşi putea privi cizmele cu deosebit respect şi cu adîncă preţuire.

— Astăzi n-am băut prea mult, cred c-am băut destul de puţin, nu trebuie să mă conduci acasă. Îmi mulţumeşte ceremonios pentru a nu ştiu cîta oară, dar nu uită să arunce o privire în îndoitura mînecii. Însă locşorul bine cunoscut este de astă dată gol.

— Îţi trebuie bani, Ivan? îl întreb.

— Nu, frate, nu-mi trebuie, dar m-am obişnuit. Iartă-mă, n-am vrut bani de la tine, m-am uitat numai aşa... obicei prost, nimic altceva. Dar să ştii, un obicei foarte plăcut. Simţi o curiozitate mare să ştii dacă este ceva ascuns acolo sau nu. Nu, nu, nu-mi trebuie bani, dar... ţi-am spus eu.

Şi plecă, nesigur pe picioare.

N-au trecut nici zece minute şi se întoarse înjurînd, cu faţa roşie de mînie. Uniforma îi este plină de noroi, chipiul dat pe ceafă, cizmele noi, frumoase, sînt murdare pînă peste carîmbi, murdare-i sînt faţa şi mîinile. Pe cît se pare nu a fost totuşi deajuns de treaz ca să-şi păstreze echilibrul pe afurisitele de scînduri.

—Asta-i mizerie, asta-i porcărie! În spatele lui stă soldatul din post, încremenit, încurcat şi înfricoşat de faptul că superiorul lui înjură din cauza unui lucru atît de normal ca noroiul. — Un nivel de civilizaţie cu totul imposibil! Asta-i barbarie strigătoare la cer! Uite cum arăt! Murdar ca un porc! Şi cizmele tale!... adică, ce spun, cizmele mele, cele noi! Îmi vine să ucid şi să distrug totul în jurul meu! Mînia mea nu mai cunoaşte margini, toţi să se ferească din calea mea!

— Ar fi trebuit să te întovărăşesc, Ivan, încerc să schimb vorba ca să liniştesc muntele de carne turbată.

— Prostii, îmi vii şi tu cu tovărăşia ta! Astăzi vorbeşti numai fleacuri, numai prostii gogonate! N-am băut astăzi mai nimic, chiar nimic! Ieşi afară soldat! Ce te zglieşti la mine ca un tîmpit, încă nu m-ai văzut? Drepţi, înapoi fuga marş!

— Ivan, dragul meu, mai lasă înjurăturile. Ce importanţă au cizmele tale de lac, îţi cumpăr altele noi, mai bune, linişteşte-te odată. Haide mai bea un păhărel; eşti încă sigur pe picioare... vino... haide... fii cuminte.

Drept răspuns, căpitanul vrea să se apropie de mine cu un pas, se împiedică însă de prag şi-mi cade în braţe.

— Dracul să ia toată beţivenia asta! Se vede că totuşi sînt beat, dar eu nu observ nimic! Tu observi ceva? Tot ai avut dreptate, tot eşti mai cuminte decît mine, trebuia să mă conduci acasă. Dar totuşi, în porcăria asta trebuie să trăiască oamenii... scandalos... o ruşine pentru toată ţara! Nimic nu-i în ordine la noi, dar nimic, absolut nimic! În ordine este numai o debandadă, o porcărie ca asta!

În sfîrşit se aşează; deodată însă, abia-mi întorc privirile de la el, se scoală iarăşi de pe scaun, îşi ridică braţele în sus şi rîde de se zguduie toată casa. Îl privesc mirat.

— Frate dragă!... Mîine pun să se strîngă tot noroiul de pe străzi! Braţele lui ridicate descriu curbe energice prin aer, ca semn că răbdarea îi este pe sfîrşite şi că intenţia lui este definitiv stabilită. — Ce zici de treaba asta?.. Eşti în stare să concepi forţa acestei hotărîri! Să distrugi noroiul de pe drumurile ruseşti, asta-i gigantic, orice-ai spune! Este o idee genială? Este! De aceeaşi însemnătate ca şi clădirea piramidelor faraonilor, dragul meu!

— Într-adevăr, Ivan, este gigantic, de neconceput. Nimeni n-a reuşit s-o facă în decursul tuturor veacurilor!

După mai puţin de un minut Ivan Ivanovici stă întins pe canapea.

— Haide, Ivan, să-ţi scot cizmele de lac.

— Ah... ah... dragul... acum mi-e mai bine, vreau să-mi dezbrac şi uniforma, prea-i strîmtă, fir-ar a dracului... croitorul ăsta blestemat... de strîmtă ce mi-e la piept nici nu pot răsufla cumsecade şi încă după atîta mîncare şi băutură, ah... aşa, acum mă simt minunat, splendid... mulţumesc, ah... Muntele de carne îşi scormoneşte culcuşul gemînd de plăcere şi zîmbind. Cele mai bune idei ne vin nouă ruşilor numai cînd sîntem beţi. Asta n-o pricepeţi voi, nemţii; ce ştiţi voi ce-i beţia... Rosteşte cu greu fiecare cuvînt. Pînă la urmă nu mai aud decît o şoaptă care se transformă într-un sforăit ca o vijelie. Îl învelesc.

Noaptea trece, se apropie ora prînzului; se trezeşte. Îi întind o ţigare pe care şi-o aprinde imediat; cu timpul învăţ să-i cunosc obiceiurile. Murmură cîteva vorbe de neînţeles în basul cel mai profund, apoi trece în dormitorul meu, căci ştie că nu-mi plac oamenii nespălaţi. Îl aud bălăcindu-se mult timp

în apă. Între timp uniforma i-a fost curăţită, cizmele i-au fost lustruite; i le aduc şi-l privesc cum îşi pune din belşug briliantină în păr şi-l pieptănă pe urmă cu mare grijă. (Într-o cutie se aflau un pieptene şi o perie destinate numai lui; nu se putea şti...).

— Garda! Garda! — urlă apoi prin fereastra deschisă. Vocea lui răsună peste toată strada. Soldatul vine în pas alergător şi se opreşte în poziţie de drepţi. — Du-te acasă la mine şi spune nevestei mele că vin numaidecît la prînz, poate să şi aducă la masă, vodcă nu beau astăzi. Ţine o rublă, bea în sănătatea mea!

— Să trăiţi, domnule căpitan! Soldatul zîmbeşte şi dispare.

— Ivan, parcă voiai să pui să se cureţe strada!

— Da, da... hm, vreau şi acum... dar... să vedem dacă face într-adevăr s-o curăţim. Se apropie încet de fereastră şi priveşte nepăsător şi nehotărît noroiul gros al străzii prin care un cal, cu picioarele afundate pînă la genunchi, trage un tarantas vechi în ritmul obişnuit, încet. Ţăranul şade pe capră nepăsător şi absent. „Al dracului şi noroiul ăsta pe la noi nu? Ţi se face părul măciucă; trăim aici ca nişte porci. Aşa ceva ar trebui să se întîmple odată la Petrograd, pe Nevskii-Prospekt sau la tine, la Berlin, pe Unter den Linden, să vezi cai afundaţi pînă la burtă în noroi şi trăgînd trăsurile după ei. Asta se cheamă administraţie comunală! Unul este mai prost ca celălalt! Lasă că le dau eu ghes acuş. Li se vor lungi feţele în curînd de-are să-i coste bărbieritul încă odată pe atît!"

Privirea lui cade deodată pe sticla cu rachiu. Mîinile au şi cuprins-o, privirea îi devine drăgăstoasă.

— Cum se cheamă băutura asta drăcească? Mi-a plăcut grozav! Pentru un nebăutor, ai cunoştinţe de specialitate aproape de necrezut. De unde scoţi toate lucrurile astea bune, doctore? Mai dă-mi un păhărel mititel de tot, aşa, numai de gust, aş vrea să gust numai o picătură, nu vreau să beau. Plescăie din buze, închide şmechereşte ochii, se bucură de gustul rachiului ca un adevărat cunoscător. — Rămîn totuşi la tine la masă, te superi?

— Ştii că poţi veni cînd vrei.

— În ce priveşte noroiul, m-am răzgîndit. Face o pauză lungă.

— Dacă noroiul a stat pe acelaş loc timp de veacuri — că de veacuri e desigur, căci doară nu s-a format abia ieri — atunci mai poate sta o zi. Nu eşti de aceiaşi părere?

— O zi nu contează, îi răspund rîzînd.

— Măi neamţule, tu eşti omul cel mai cuminte pe care l-am cunoscut cîndva. Aşa-i, poţi să mă crezi, ăsta nu-i un compliment, ăsta-i fapt. De aceea prietenia noastră va fi veşnică.

A doua zi dimineaţa, dormea mai departe ca un buştean, spre marea mea mirare, deşi-l trezisem de două ori.

— Ivan! Ivan!... zgîlţîi eu muntele de carne de pe canapea. Voiai să te scoli, să pui să se cureţe noroiul de pe străzi!

— Doctore, eşti nebun! Eşti trăznit, omul lui Dumnezeu! Cum se poate să-ţi treacă prin minte o glumă atît de prostească? Adică cine sînt eu? M-ai trezit cu sila din somn, rîzi, faci glume proaste, îţi baţi joc de mine!... La vîrsta ta ar trebui să te cuminţeşti, să fii mai aşezat, mai copt, mai bărbat!

Cu cizmele curăţate lună, în uniformă curată, grav şi important, părăseşte locuinţa mea. Bineînţeles ne-am împăcat din nou.

Administraţia comunală înjură îngrozitor şi din belşug. Puşcăriaşii, săpătorii şi prizonierii avură mult de lucru. Coloanele lucrau neobosite, lopată după lopată, zi după zi; noroiul părea într-adevăr fără fund.

Şi atunci se întîmplă o minune! O minune adevărată!

— Kröger, vino repede, trebuie să vezi ceva! Emoţionant, Ivan Ivanovici mă scoase din casă pe şantier. Îşi pierduse cu totul răsuflarea, sudoarea îi curgea în pîrîiaşe de pe frunte, în timp ce ne grăbeam spre locul unde se întîmplase minunea. Mulţimea uriaşă care se adunase, ne făcu loc. — Te rog, aici, uite-te singur, convinge-te singur, convinge-te la faţa locului... cine a avut ideea asta, cine?! Iată roadele ei! A meritat osteneala, voi trimite îndată un raport amănunţit la Omsk.

Căscai şi eu gura în faţa minunii.

Sub stratul gros de noroi al străzii, acum în parte îndepărtat, se afla un pavaj excelent! Blocuri mari şi netede de piatră erau înşiruite metodic. Nu era oare o adevărată minune această stradă pavată, într-un orăşel părăsit al Siberiei?

*

În fiecare sîmbătă, Nikitino se înviora. Sîmbăta era zi de tîrg, un eveniment însemnat; din toate direcţiile veneau ţărani şi mici negustori şi tot felul de lume. Toţi cei care voiau să vîndă sau să schimbe mărfurile lor ieşeau din cotloanele cele mai ascunse. Socoteala timpului era foarte simplă pentru aceşti oameni: se întîlneau totdeauna cînd soarele răsărea pentru a şaptea oară.

În fiecare sîmbătă, Fayme cu mine şi cu bucătăreasa făceam cumpărături în tîrg. Puteai cumpăra, şi tot cumpăra, şi banii nu se împuţinau.

Preţurile erau cam următoarele: o pereche de găinuşe sălbatice, de ierunci sau de potîrnichi, treizeci de copeici, un iepure cu blană cu tot cincisprezece copeici, o gîscă sălbatică şasezeci de copeici, o sută de raci treizeci de copeici. Un cocoş de munte cam de cinsprezece funzi cincizeci de copeici, un fund de peşte cinci copeici, un fund de carne cincisprezece copeici, un fund de icre de morun o rublă. O gîscă vie costa cincizeci de copeici. Un fund de unt treizeci de copeici, treizeci de ouă cincisprezece copeici. Un pud (şasesprezece kilograme) de carne de urs sau de elan zece pînă la douăzeci de ruble. Un litru de smîntînă de cea mai bună calitate, în care lingura şedea în picioare fără să se răstoarne, douăzeci şi cinci de copeici, şi aşa mai departe.

Încărcaţi din greu, de multe ori ducînd la subţioară gîşte vii, care zburau pe drum şi ne erau prinse de binevoitori, ne întorceam acasă. Într-o zi pe cînd îmi făceam iarăşi cumpărăturile, îmi ieşi înainte un gardian. Îi cunoşteam acum pe toţi, cei mai mulţi primeau de la mine o „rentă" lunară.

— Barin, îmi spuse el, mulţi ţărani mă întreabă într-una dacă nu-i cineva la Nikitino care ştie să scrie pentru prizonieri. Poate-aţi putea să o faceţi dumneavoastră, ţăranii v-ar da în schimb tot ce vreţi.

Mă conduse la cîţiva ţărani şi cîteva ţărănci şi merserăm cu toţii pînă dincolo, la oficiul poştal. Abia călcasem pragul clădirii şi auzii glasul tînguitor şi înnecat în plîns al unei femei.

— Eşti un necredincios, un tătar! Tu nu porţi crucea la piept! Nu pot plăti atîta, sînt o femeie săracă!

Era o ţărancă, de la care un funcţionar al poştei cerea cincizeci de copeici pentru o carte poştală adresată, cum pretindea dînsul, bărbatului ei, prizonier în Germania. Femeia era foarte săracă şi nu putea plăti o sumă atît de mare, valoarea unei gîşte vii, cu pene şi puf. Funcţionarul zbiera ca tras în ţeapă.

— Ce s-a întîmplat aici? tună gardianul către scribul care se umflase în pene. Toţi amuţiră înfricoşaţi. Gardianul se apropie de funcţionar şi-i luă cartea poştală din mînă. Conştient de puterea lui, învîrtea cartea poştală pe toate părţile, pînă ce i-o luai din mînă. Ea era mîzgălită cu semne care nu semănau nici pe departe cu scrisoarea germană.

— Ce înseamnă scrisul acesta? îl întrebai.

— Astea sînt literele nemţeşti, dacă vrei să ştii, răspunse obraznic funcţionarul. Dumneata le cunoşti?

— Şi pentru asta ceri acestei femei sărace cincizeci de copeici?

— Găseşte pe altul care să ştie să scrie nemţeşte!

— Nu ştii că sînt neamţ? Lucrul ăsta-l ştie la Nikitino orice copil!

— Eşti un puşcăriaş, un hun blestemat!

Mă apropii de funcţionar, el se dă înapoi, deschide uşa care duce în dosul ghişeelor şi dispare. Abia din partea cealaltă aud înjurăturile cele mai grosolane; nemernicul se credea acum în siguranţă.

Deschid brusc uşa, un pumn solid şi omul zboară pînă-n colţul opus al camerei, trăgînd după sine mese, scaune, călimări, acte, timbre şi tuşiere. Doi dintre colegii lui încearcă să mi se opună şi sfîrşesc la fel. Rămîn întinşi pe podea, sîngerînd din belşug.

— Doamne Atotputernice, i-a omorît! strigă ţăranca. Ţăranii mă-nconjoară tăcuţi.

Dirigintele poştei, un om între două vîrste, gras şi cam alcoolizat, se repede la mine, roşu la faţă ca racul. Îi vede pe funcţionari zăcînd însîngeraţi la pămînt şi gustul de a mă ataca îi trece cît ai clipi. Subalternii lui se scoală încet. Şeful îşi drege glasul, pe urmă vorbeşte ceva despre ultragiu grav, despre un proces-verbal şi despre purtarea mea nemaipomenită.

Îl las să vorbească şi termin cu scrisul cărţii poştale a ţărăncii. Din ce în ce mai multe femei şi mai mulţi bărbaţi mă-nconjoară, toţi vor să le scriu o carte, mă roagă jeluindu-se şi-mi oferă ultimul lor ban.

În depărtare, răsună ca un tunet, glasul căpitanului de poliţie. Îl văd pe Ivan Ivanovici îndreptîndu-se spre mine prin mulţimea compactă, ca o morsă enormă tăind valurile. În dîra pe care o lasă în spatele său îl urmează Fayme, palidă şi iritată, şi doi soldaţi. Toţi amuţesc şi se retrag înfricoşaţi.

— Ce s-a întîmplat? Unde sînt morţii? zbieră Ivan peste capetele noastre.

Dirigintele poştei bîlbîie enervat cîteva cuvinte de neînţeles.

— Vorbeşte să te înţeleg şi eu, omule, ce tot vorbeşti prostii! Vorbeşte cum se cade, ai înnebunit? Nu te-nţeleg, nu-nţeleg nimic, tu-l înţelegi doctore? Şi astfel de oamnei sînt diriginţi de poştă!

Îi explic în cîteva cuvinte întîmplarea, căci administratorul nu reuşeşte să pronunţe cuvinte de înţeles.

— Bine, mă întrerupe Ivan Ivanovici, bine Kröger, am înţeles tot. Unde sînt morţii?

— Nu e vorba de morţi, le curge doar puţin sînge din nas.

— Andrei! Vino încoace nemernicule! Ce-mi tot spui de funcţionari morţi, pe care i-a ucis domnul Kröger? Unde sînt băieţii? Asta-i tot, falca puţin mutată din loc? Pe front cu voi, nemernicilor! În sîrmă ghimpată! Veniţi mai aproape! Drepţi! Am să te iau eu la rost de n-ai să mai poţi deosebi pe tat-tu de mă-ta! Andrei! Dobitocule! Nici nu ştii ce-mi raportezi, spui numai minciuni; ştii ce pedeapsă meriţi?. Asta-i nemaipomenit, un soldat care te minte, te înşeală, raportează neadevăruri! Un soldat credincios şi bătrîn ca tine, ruşine să-ţi fie! Ai uitat c-am jurat cu toţii să servim cu credinţă şi cu cinste tatălui nostru al tuturor, ţarului?

— Am înţeles, domnule căpitan! Sărmanul soldat este mai mult mort decît viu. În disperarea lui stă în poziţie de drepţi, cu mutra încremenită.

— Domnule diriginte, nu ştii că funcţionarii n-au dreptul să pretindă nici un ban pentru serviciile pe care le prestează? Cincizeci de copeici pentru o singură carte poştală! Dacă scrii zilnic numai zece cărţi de-astea, înseamnă c-ai cîştigat cinci ruble pe zi! Asta-i corupţie! Nu cumva ţi-ai uitat jurămîntul de funcţionar, pe care l-ai depus? Nu-ţi mai place la noi, la Nikitino? Vrei să fii mutat, să te anunţ de pe acum la cei din Omsk?

Dirigintele se face tot mai mic. Un singur cuvînt de protest era echivalent cu o sinucidere.

— Fii bucuros şi mulţumit că există cineva care ştie nemţeşte şi poate scrie bravilor noştri concetăţeni aflaţi în captivitate. Femeile şi bărbaţii care au rude pe front sau în captivitate vor fi serviţi înaintea celorlalţi! Ai înţeles? Dacă n-ar fi ţăranii, am pieri toţi de foame, asta să ţi-o întipăreşti bine în minte şi să procedezi în consecinţă, ai înţeles? Vei lua măsuri ca să fie scrisă toată corespondenţa adresată prizonierilor din străinătate. Ai înţeles? Repetă ce ţi-am spus! Zăpăcit cu desăvîrşire, dirigintele repetă totul bîlbîindu-se.

— Aşa! altă dată să nu te mai bîlbîi!

Căpitanul de poliţie îl bate pe umăr, privirea pe care mi-o aruncă este privirea unui grande spaniol.

— Ţi-am adus pe Fayme, mi se adresă în şoaptă, ca să te domolească, pentru că Andrei îmi povestise c-ai omorît trei funcţionari, că voiai să te repezi şi asupra dirigintelui, că poşta este în cea mai mare primejdie, că vei face totul praf. Cu încetul încep să te cunosc, eşti cam iute la mînie şi loveşti bine... De altfel Islamkuloff a primit o încărcătură nouă... Va să zică diseară, nu-i aşa?... Vreau să fac numai o încercare... Va să zică... spuse apoi cu voce tare... aşa ceva să nu mai întîmple, ai înţeles? Aţi înţeles toţi?

— Da! răspunsei tot atît de tare.

Ivan Ivanovici îşi croi din nou drum prin mulţime şi dispăru.

În zilele de tîrg ţăranii şi vînătorii de blănuri îmi ofereau adeseori felurite blănuri spre cumpărare. O blană de veveriţă de Siberia gata tăbăcită, se putea cumpăra cu treizeci de copeici. Vînzarea era extraordinar de slabă, în schimb rezervele erau mari. Vînătoarea animalelor cu blană însemna pentru mulţi singurul izvor de venituri, foarte sărăcăcios de altfel. Vorbii cu Fayme despre această chestiune, căci ea se pricepea foarte bine la blănuri şi fraţii ei făceau adesea comerţ cu ele.

Cum aş putea să mă ocup însă eu, ca prizonier, de afaceri comerciale? Lucrul era imposibil. Voiam şi trebuia să găsesc o ieşire. De fapt îmi păsa mai puţin de cîştigul pe care l-aş fi putut realiza, cît de faptul că voi avea o ocupaţie care să aducă cu sine o sforţare şi oarecare schimbări.

Mă adresai căpitanului de poliţie.

— Ivan, mi-ai face un serviciu mare?

— Poţi cere de la mine tot ce vrei, dragul meu.

— Aş vrea să plec pentru cîteva zile.

— Încotro? Vin şi eu cu tine. Dar plecăm fără femei, doctore, nu...?

— Nu ştiu încă precis. Aş vrea să plec în sate să cumpăr blănuri, vreau să lucrez.

— În sate, să cumperi blănuri? Asta-i prostie adevărată, eşti neserios! Gîndeşte-te la oboseala îngrozitoare de care este legată o astfel de călătorie. Şi pentru ce toate astea, parcă n-ai bani deajuns? De fapt, pentru ce mai vrei să lucrezi? Eşti un fantezist.

— Îţi închipui desigur că vreau să fug, nu-i aşa?

— Ca să fiu sincer, nu mi-o lua în nume de rău, dar n-am fost niciodată cu desăvîrşire sigur pe tine, eşti un tip nebunatic de tot. Trebuie să te refuz, îmi pare rău, dar nu-ţi pot permite să pleci. Cunoşti doar dispoziţiile de la Petrograd. N-am nici o putere împotriva lor. Dacă ar depinde de mine, te-aş lăsa să pleci îndată, chiar la Petrograd.

— Ivan, îţi promit că nu voi fugi.

— Ştii foarte bine că nu se poate. Eu răspund aici pentru toate şi fuga ta aş plăti-o cu capul, de ce vrei să mă nenoroceşti? Uite-te la ceilalţi, sînt bucuroşi dacă n-au ce lucra.

— Ivan, trebuie să lucrez, altfel mă cuprinde melancolia!

— Pe Fayme o iei cu tine? Fii sincer!

— Pe Fayme trebuie s-o iau. Ea se pricepe foarte bine la blănuri, iar eu nu mă pricep deloc.

— Atunci propunerea ta nici nu se poate discuta.

— Ivan, asta ţi-e prietenia? Îţi promit că mă întorc cu siguranţă. Nu mă crezi?

— Nu, nu te cred, dacă vrei să ştergi putina puţin îţi pasă de prietenia mea. Te cunosc eu!

Convorbirea se terminase. Trebuia să fac un plan nou de luptă şi să-l atac pe îndărătnic din altă direcţie.

În fond, Ivan avea dreptate. Toată fiinţa şi toate gîndurile mele erau îndreptate numai şi numai spre Fayme şi spre fugă. Tot restul era minciună.

Fayme era singura mea confidentă, numai ea îmi cunoştea gîndurile şi le păstra în fundul cămăruţei tainice a inimii ei. Adesea îmi arunca o privire, în timpul conversaţiei, cînd unul din oaspeţii mei rostea cuvinte care ni se păreau importante. Un tremur abia perceptibil al ochilor, clipirea pleoapelor, şi ştiam ce voia să-mi spună. Se furişa ca o pisică în preajma conaţionalilor ei în zilele de tîrg, discuta cu ei în limba tătară despre chestiuni în aparenţă neînsemnate, pînă afla tocmai ce voia. În zilele de tîrg veneau la Nikitino tunguşi, buriaţi, ciucci, veguli, laponi, care păşteau turmele lor de reni departe spre miazănoapte, şi cu cît erau mai de la Nord, cu atît o interesau mai mult. Ochii ei erau mereu la pîndă, cercetau, observau totul, îmbrăcămintea oamenilor, echipamentul lor şi multe lucruri mărunte, care mi-ar fi scăpat desigur. Se interesa de drumuri şi de condiţiile climei, de preţul renilor şi al ciinilor polari, care se înhamă la sănii. Mîngîia animalele care i se arătau, parcă din plăcere şi curiozitate, în realitate însă pentru că voia să se obişnuiască cu ele.

Zilele de tîrg erau zilele cele mai fericite. Mă lua după lucru de la oficiul poştal şi, braţ la braţ, mergeam liniştiţi acasă.

Am aflat ceva nou, îmi şoptea apoi pe drum. Abia seara, cînd eram singuri, îmi povestea totul.

Odată veni din tîrg cu peşte sărat şi uscat, cum se mănîncă în Nord. Căpitanul de poliţie era tocmai la noi.

— Încearcă şi mănîncă peştele acesta, îmi zise Fayme.

Cînd căutam cu ochii o furculiţă, îmi zise în glumă:

— Mi-ai spus odată că adevăraţii cunoscători mănîncă în Germania cîrnăciorii numai cu degetele; aşa trebuie să mănînci peştele acesta.

— Dar Fayme, Krőger este prea răsfăţat ca să mănînce peştele ăsta vechi.

Încercai să mănînc peştele. Ochi tătăroaicei mă priviră liniştiţi... ca totdeauna. O sclipire slabă, abia perceptibilă, se aprinse şi se stinse.

Cînd o vedeam pe Fayme dereticînd prin casă, cînd făcea cumpărături, cînd ne întîlneam în oraş, totdeuna trebuia să mă gîndesc: poartă cu ea taina mea cea mai mare şi mai frumoasă — fuga.

Pas cu pas ne apropiam de ziua care trebuia să ne aducă libertatea. Toate pregătirile erau făcute pînă în cele mai mici amănunte. Aşteptam numai căderea primei zăpezi şi un ger slab, pentru că străbaterea distanţelor mari este mult mai lesnicioasă iarna, pe zăpadă, decît vara.

Astăzi, după ani îndelungaţi, nu mai pot reda pe departe fericirea care mă cuprindea seara, cînd Fayme îmi atingea buzele cu degetul şi-mi şoptea:

— Petrişor dragă... dragă... în curînd, foarte curînd, vom fugi amîndoi... vom fugi... vom fugi...

O sărutam atunci cu toată patima şi cînd abia mai putea să răsufle, ochii ei mă provocau din nou, iar gura ei îmi şoptea: Nu ştie nimeni.. afară de mine.

Într-o sîmbătă seara, după ce se-ntunecă, Fayme plecă. Reveni după vre-o jumătate de oră; ochii ei străluceau straniu, cum nu-i mai văzusem niciodată, răsuflarea îi era grea, pripită.

— Pune mîna pe inima mea, mă roagă.

O pun şi mi-o retrag brusc. Fayme scoate din sîn un browning veritabil de fabricaţie belgiană. Oţelul mai are căldura trupului ei. Revolverul este încărcat.

— Ali mi l-a procurat, mi-l promisese. Mi-a spus că fuga înseamnă primejdie pe viaţă şi pe moarte. Eu te urmez, şi dacă totul va fi pierdut... aceasta este arma şi moartea mea şi în privinţa asta eu hotărăsc...

Gura care spunea totdeuna numai cuvinte drăgăstoase şi bune s-a schimbat, mi-e străină, privirea ochilor ei este pătrunzătoare şi rece... aşa ucide Asia tainică, aşa îşi ia de bună voie viaţa.

Cu o mişcare hotărîtă, Fayme pune revolverul şi cinci magazii încărcate pe masă.

Toată noaptea urlă vijelia. Ultimele frunze veştede sînt smulse de pe copaci. Ploaia bate fără încetare în fereastra mică; ascultăm.

Fayme şi cu mine avem o taină nouă.

*

O singură dată am făcut căpitanului de poliţie aluzie cu privire la fuga mea. Dînsul n-a înţeles-o; caracterul său era mai cinstit decît al meu.

— Dacă s-ar întîmpla să fiu deportat din Nikitino sau să mor aici, atunci toată mobila şi tot ce-mi aparţine va fi al tău. Ţi le dăruiesc în viaţă fiind. Fayme ţi-e martoră şi aici o ai şi-n scris. Îi întind o foaie de hîrtie.

— Pentru numele lui Dumnezeu, doar nu vrei să spui că te vei sinucide? Trebuie să rămîi mereu aici! Toată viaţa!

— Sper că războiul nu va dura cît viaţa mea, Ivan... Iar dacă se va sfîrşi odată, atunci mă voi întoarce cu siguranţă la Petrograd şi voi fi un om cu aceleaşi drepturi ca şi tine. Asta-i dorinţa mea cea mai mare.

— Ce-ţi lipseşte la Nikitino, Kröger? Ai tot ce vrei, absolut tot.

— Afară de libertate! Sînt născut om liber şi crescut în libertate neîngrădită. La Nikitino mă simt ca o fiară în cuşcă. Tu nu cunoşti dorinţa de a munci, de a crea în viaţă?

— Eşti un om ciudat, doctore!... Noi, cei de-aici... noi am uitat de ambiţii. Şi eu am fost cîndva ambiţios, dar toate se domolesc cu timpul. Uite-te, ce-a ieşit din mine? Nimic, absolut nimic. Îmi voi încheia viaţa în Siberia ca un măgar bătrîn, ca un funcţionar fără însemnătate, uitat de toţi. Ce-mi mai rămîne alta... decît să beau...

Mă prinde deodată de mînă, citesc în ochii şi pe buzele lui c-ar vrea să rostească dintr-odată un noian de cuvinte, gura-i tremură spasmodic, pînă ce se linişteşte încet şi-şi desprinde mîna încleştată dintr-a mea.

— Fedia, dragul meu, iubitul meu Fedia! Vrei să mă laşi singur printre sălbatici? Ia-mă cu tine, te rog, ia-mă cu tine, mi-e frică să rămîn singur aici, în jurul meu nu găsesc nici o mîngîiere. Nu vezi că sînt aproape de disperare? M-ai trezit din letargie, mi-ai fluturat în faţă mirajul oraşului mare, pe care-l uitasem aproape. Crezi că mie nu mi-e dor de un oraş, de un cinematograf, de o operă mare, de lumină, de glasuri multe? De ce m-ai trezit. Fedia, de ce? Ştii, eram la marginea uitării. De ce nu vrei să mă iei cu tine? Spune-mi cel puţin o vorbă!... În viaţa mea n-am fost atît de sincer faţă de nimeni, Fedia, ca faţă de tine, pe nimeni n-am îndrăgit atît de mult... ca pe tine... ţi-o jur! Ştiu că tu trebuie să mă supraveghezi pe mine şi nu eu pe tine. Nu-i o idioţenie din partea mea să fiu atît de deschis faţă de tine?

Ivan Ivanovici priveşte actul de donaţie şi schiţează cu mîna un gest de refuz.

— Prostie, o prostie enormă, ce-ai scris aici. Ştiu că acum n-ai să mai fugi. Nici Fayme a ta nu mai capătă de la mine permisiunea să părăsească oraşul, o supun aceluiaşi tratament ca şi pe tine. Este prizonieră la fel cu tine, doctore! O privire severă a ochilor lui blajini mă atinge pentru cîteva secunde, apoi ochii devin blînzi, şi iată-l devenit vechiul, bunul meu Ivan Ivanovici. Dar în ochii lui se răsfrîng alte gînduri.

— Dacă se termină războiul, îmi faci rost de o slujbă la Moscova sau la Petrograd, aşa-i, Fedia? Ai s-o faci, nu-i aşa? Pentru tine-i un fleac, tu ai relaţii, cunoşti personal pe generalul R. Atunci îmi voi veni în fire, voi redeveni un om normal, ca odinioară. Atunci am să vă vizitez şi, la o sticlă de vin bun, ne vom reîmprospăta amintirile despre Nikitino. Ţine, ia-ţi actul de donaţie! Mari prostii mai clocoteşte şi creierul tău, dragul meu!

— Dar dacă mor aici, Ivan! Asta s-ar putea întîmpla!

— Dacă ar fi vorba de altcineva, şi-aş spune că Fayme ar trebui să moştenească totul, dar fata aceasta... Nu se putea hotărî dacă trebuie să vorbească totul, sau nu, îi venea foarte greu, mă privi serios în ochi, îmi puse mîinile pe umeri şi se hotărî în sfîrşit. — Fayme... nu-ţi supravieţuieşte nici o zi. Fedia; ştii asta...? Mă priveşte îndelung, buzele-i tremură. Împinge cît colo paharul plin din faţa lui, este un gest de dispreţ faţă de sine însuţi. Apoi se uită în pămînt şi cuvintele izvorăsc sacadate: — De cînd te iubeşte, Fedia,...

Fayme este cu desăvîrşire schimbată... nu mă mai pot uita în ochii ei... ochii ei îmi pătrund adînc în suflet... mă neliniştesc... devin nesigur, mi se pare... că cer ceva de la mine. Pentru mine şi tine este... Dumnezeu! Privirea lui rămîne în pămînt, degetele se încleştează în umerii mei, ca şi cînd ar vrea să-mi sugereze cuvintele. — Pentru tine este Dumnezeu... Dumnezeul iubirii neţărmurite... un Dumnezeu pe care noi, ceilalţi, îl căutăm veşnic şi totuşi nu-l vom găsi. Femeile noastre?... Viaţă şi ambiţie, spui tu... ele nu merită osteneala... Într-adevăr, nu merită osteneala!... Mîinile lui îmi cad de pe umeri, rămîne afundat în gînduri, apoi face un gest obosit de apărare, ca şi cînd ar vrea să-şi alunge gîndurile. — Ei, ce prostii vorbesc eu!... La ce bun toate astea, să-ţi faci mereu gînduri, nu merită osteneala, nu merită osteneala! De, sîntem prieteni, Fedia, mai spui ba una, ba alta... Cred că nici nu m-ai înţeles, aşa-i? Nici n-ai fost atent, nu?

*

— Nataşa, zisei într-o zi femeii care mă servea cu credinţă, aşează-te aici la masă, trebuie să-ţi spun ceva important. Te rog să nu vorbeşti cu nimeni despre ce-ţi voi spune. Neliniştită, cu ochii măriţi de spaimă, femeia se aşează şi uită chiar să-şi netezească şorţul. — Mi-a servit pe mine şi pe părinţii mei cu credinţă, ani de zile. Îţi mulţumesc din toată inima. Banii pe care îi găseşti aici nu sînt expresia mulţumirii mele, ci numai o posibilitate pe care aş vrea să ţi-o ofer ca să trăieşti luni de zile fără nici o grijă, poate chiar să-ţi cumperi o căsuţă în satul tău. Nimeni nu ştie cît timp va dura războiul, nimeni nu ştie cît timp vom putea rămîne împreună, cine ştie dacă eu sau părinţii mei nu vom avea mai tîrziu posibilitatea să te chemăm din nou lîngă noi. Putem să şi murim. Pe mine moartea mă pîndeşte în fiecare clipă. N-aş vrea ca atunci totul să rămînă vraişte. Nu ştiu ce ţi-ai dori din lucrurile mele, pe care le-ai adus aici împreună cu sora de caritate, spune-mi, te rog, căci restul i l-am dăruit căpitanului de poliţie. Lîngă bani găseşti un act de donaţie. Banii îţi aparţin, poţi face cu ei ce vrei, indiferent dacă trăiesc sau nu. Femeia plînse înfundat. I-au trebuit zile întregi ca să se obişnuiască cu cele ce-i spusesem.

Pe fraţii Islamkuloff îi pusesem la curent cu planurile mele de fugă, căci vedeam necontenit ce dragoste mare şi profundă aveau tustrei pentru sora lor. Trebuia deasemni să am pe cineva care să-mi procure arme, muniţii, unelte şi provizii şi la care să le pot ascunde.

De săptămîni de zile pregătirile erau în toi. Procurarea armelor fusese extraordinar de grea. Acum totul era gata, pînă-n cele mai mici amănunte.

În grajdul lui Islamkuloff se afla de cîtva timp un căluţ siberian, mic şi fiocos. Fayme îl botezase „Kolka" (Nicolae). Animalul era puternic şi rezistent; i se acorda o îngrijire deosebită. Lîngă căluţul cafeniu şi vioi se găseau o sanie, iar în ungherul cel mai îndepărtat şi mai ascuns se aflau două arme militare noi-nouţe, unse, cu două sute cincizeci de cartuşe şi — pentru

mai bună siguranţă — cu baionetele lor, precum şi o armă de vînătoare. O provizie mare de conserve de carne, cutii cu pesmeţi, carne uscată, afumată, două costume complete de Samoiezi din blănuri de cea mai bună calitate, o maşină de gătit cu spirt, o bardă, un ferăstrău, cuţite, cuie, foi de cort şi multe altele.

În timpul din urmă rămîneam adesea, împreună cu Fayme, pînă seara tîrziu la fraţii Islamkulloff. Înoptarăm chiar la ei în mai multe rînduri, pentru ca în ziua fugii, să nu atragem atenţia prin absenţa noastră neaşteptată.

Speram să cîştig astfel un avans de mai multe ore. Mai aveam de gînd să nu apuc pe drumul spre cea mai apropiată gară, ci să mă îndrept tocmai în direcţia opusă. Pe drumul spre gară, şi în general spre liniile ferate, voi fi căutat mai curînd decît undeva în pădure, pe toate drumurile şi potecile pierdute. Şi dacă urmăritorii m-ar descoperi, mai aveam încă posibilitatea să mă apăr cu cele două arme militare. Fayme învăţase să le încarce repede.

Proviziile ne ajungeau pentru o lună încheiată; pădurea urma să le reînoiască mereu.

Dacă iarna va fi foarte aspră şi ne va împiedica să ne continuăm călătoria, mai aveam posibilitatea să găsim un adăpost la triburile nomade din spre miazănoapte. Iarna polară este suportabilă chiar şi pentru noi, europenii , dacă ştii să-ţi construieşti un bordei de zăpadă. În regiunile polare nu există poliţie, mai ales în Rusia. Primăvara — pînă atunci aveam să fim de mult uitaţi — ne putem apropia de graniţă.

Itinerarul fugii era fixat destul de exact, dacă se poate vorbi despre un itinerar de peste trei mii de kilometri, în cea mai mare parte din păduri şi întinderi pustii de zăpadă.

Urma să ne îndreptăm mai întîi spre nordul Siberiei, căci urmărirea se mărginea aproape totdeauna numai la liniile ferate şi la legăturile lor, pe urmă s-o luăm spre vest, peste Urali, şi mai departe spre regiunea de lîngă Arhangelsk, la Marea Albă. Acolo vom găsi poate prilejul să fugim cu o barcă mai mare, căci Marea Albă îngheaţă adesea abia în decembrie, din cauza influenţei Golfstromului. Dacă drumul pe apă va fi prea primejdios, urma să încercăm să ajungem de la Arhangelsk în Suedia, peste capătul de miazănoapte al frontierei ruso-finlandeze. Aceste regiuni din nordul extrem ofereau perspective destul de serioase de succes, fiind foarte rar populate şi foarte friguroase, astfel că o urmărire era foarte anevoioasă.

Nimic nu trăda planurile noastre de fugă. În timp ce Nikitino se pregătea pentru somnul de iarnă şi proprietarii prăvăliilor şi cei mai mulţi locuitori îşi umpleau cămările, făceam şi eu tot felul de schimbări în locuinţa mea.

Într-una din camere construisem un cămin, podelele fuseseră acoperite cu covoare groase, ţesute în casă, blănuri uriaşe de cîini fuseseră cusute la un loc spre a servi deasemenea drept covor. Ferestrele duble fuseseră lipite de cîtva

timp, lăsînd numai cîteva ochiuri pentru aerisirea camerelor. Uşa de intrare fusese căptuşită cu o pătură groasă de pîslă, în curte îngrămădisem un munte întreg de lemne, de cîteva zile făceam foc.

Vîntul năpraznic mătura ţinutul pustiu, ploaia de toamnă afunda totul într-un linţoliu cenuşiu, melancolic, rece şi umed. Ploaia desfundă drumurile largi care străbăteau pădurea şi predispunea pe oameni la tristeţe la îmbufnare, la somn. Apoi soarele mai străluci odată, se mai auziră din depărtare glasuri, lătrat de cîine, strigăte, cîntece şi sunete de acordeon, glasuri vesele şi stridente de fete şi cîte o împuşcătură răzleaţă a unui vînător.

În aer se simţea frigul, fiecare zi ne putea aduce zăpadă.

Barometrul care coborîse mai întîi jos de tot, se ridică repede, dar în ultimele zile cobora din nou, mereu,

În fiecare dimineaţă cînd ne trezeam, cea dintîi privire a noastră se îndrepta afară: a nins?...

Trăgeam mereu nădejde că va ninge a doua zi. Nu mai aveam decît un răstimp de cîteva zile, de foarte, foarte puţine zile.

— Fayme, încă nu ninge?

— Nu, Petrişor, dar va ninge curînd, foarte curînd!

De multe ori îmi puneam capul în poala fetei. Fayme şedea pe pernele aruncate pe covorul gros de blană de cîine. Îi plăcea să şadă cu picioarele încrucişate, ca toţi orientalii, şi-mi legăna uşor capul, aşa cum legeni copiii mici ca să-i adormi.

Butucii de lemn din cămin ardeau, pocneau şi răspîndeau în jurul nostru o căldură binefăcătoare. În ungher ardea o candelă. Afară, vîntul îngheţat se jeluia şi urla. Din cînd în cînd se opintea să străbată geamurile şi toată clădirea de lemn era zguduită de puterea lui uriaşă.

Un halat gros, căptuşit, două cozi groase de păr negru cu reflexe albăstrui, doi ochi care, în toată lumea, nu mă vedeau decît pe mine, mîini care nu mă mîngîiau decît pe mine, buze care nu mă sărutau decît pe mine, picioruşe mici şi goale care-mi neteziseră din prima zi drumul spre libertate, parfumul unei fiinţe iubite pe care nu-l întîlnim decît o singură dată în viaţă, pe urmă nu vine decît golul nemăsurat.. toate acestea mă împrejmuiau cu acel tremur nevăzut care ne dezvăluie nouă, oamenilor, existenţa sufletului.

Lumina lină a candelei şi, în semiîntuneric, faţa bărboasă, abia luminată a unui sfînt... ne zîmbea.

— Ştii ce veste am aflat astăzi în tîrg de la Vogulul meu bătrîn? O veste bună, minunată, Petrişor! Mă legănă mai departe, uniform şi adormitor, îşi apropie gura de urechea mea şi suflul ei fierbinte îmi şopti: — În Nord a căzut acum cinci zile cea dintîi zăpadă... a nins trei zile-n şir fără încetare... în curînd, foarte curînd vom fugi amîndoi... vom fugi... vom fugi...

Primesc pe neaşteptate oaspeţi însemnaţi. Generalul şi Ivan Ivanovici.

— Dragă domnule Kröger, începe generalul, — vin la dumneata cu o rugăminte mare. Fii mîna mea dreaptă, în adevăratul sens al cuvîntului. Ajută-mă să mă înţeleg cu camarazii dumitale, nu le cunosc limba, nu-i mai dau de rost... Vrei?

— Eu te-am propus, prietene dragă; am insistat cît am putut pe lîngă Excelenţa Sa, spune radios căpitanul de poliţie.

— Da, este adevărat, Ivan Ivanovici m-a rugat mult de tot. Îmi spunea într-una: „Prietenul meu Kröger vrea să aibă de lucru. Lăsaţi-l să fie interpretul Excelenţei voastre pe lîngă camarazii lui şi să-i ajute.

Simt că mă sufoc, mîinile mi se încleştează una de alta.

— Nu pot, Excelenţă! Pentru numele lui Dumnezeu nu pot, răspund îngrozit. Sîngele îmi năvăleşte în cap, sudoarea îmi broboneză fruntea.

— Dragă domnule Kröger, zise liniştit şi blînd generalul, — vrei să mă refuzi? Un om cu o inimă atît de bună, atît de cult şi de fin? Nu vrei să ajuţi pe un om bătrîn, care ţi-ar putea fi tată, nu vrei să sari în ajutorul concetăţenilor dumitale, care se află într-o stare atît de critică? Nu se poate ca intenţia dumitale adevărată să fie aceasta!

— Excelenţă... iertaţi-mă... nu pot... zău, nu pot!

Tăcerea apăsătoare. Sîngele îmi ciocăneşte în vine.

— Adică de ce, dragă domnule Kröger? aud din nou vocea blajină a bătrînului ofiţer.

— Nu pot... Nu pot... Nu pot!

Îmi apăs din răsputeri mîinile pe tîmple şi pe urechi ca să nu aud cuvintele care mi se adresează.

— Mi se pare că te înţeleg. Nu trebuie să-mi răzpunzi chiar acum, dar vino cît de curînd la mine şi nu mă refuza. Te rog foarte mult, domnule Kröger.

Ivan Ivanovici se uită uluit la mine. Răspunsul meu rămîne pentru dînsul, pe vecie, o enigmă. Ne strîngem mîinile, nu sînt în stare să-i petrec pînă la uşă.

— ...Fayme!...

Este strigătul deznădejdii nemărginite. Cad în genunchi în faţa ei, îmi îngrop faţa în poala ei...plîng cu sughiţuri. Nu mă mai pot stăpîni, nu sînt decît un copil mic şi slab, mîhnit de moarte.

Fayme mă lăsă să plîng în voie.

— Sărmanul meu copil, băiatul meu drag, Petrişor nu plînge, nu plînge, dragul meu, îmi şopteşte.

Mîinile ei mă liniştesc.

Ascult adînc freamătul din mine...

Cînd îmi ridic privirile, ea îmi zîmbeşte ca un Dumnezeu bun şi înţelegător.

Eu însă privesc în mine şi mă zăresc deodată: fusesesem totdeauna un pitic meschin şi infam!...

Mă ridic încet, îmi arunc mantaua pe umeri, îmi pun căciula pe cap. O uşă se închide cu zgomot, apoi toată casa se afundă în linişte.

Piticul meschin păşeşte obosit, ca şi cînd încheieturile i-ar fi îngreuiate de lanţuri şi de ghiulele de fier. La marginea zonei libere se opreşte, se aşează apoi pe o bancă, pe care a adus-o singur, acum cîteva săptămîni, în locul acesta. Căciula îi cade jos, el nu observă nimic. Îşi sprijină capul în palme, privirea îi este îndreptată departe, departe în zare, într-acolo unde soarele a apus de mult.

Acolo se află patria lui. Doctorul inginer Theodor Kröger, fiu de mare industriaş, obişnuit să poruncească şi să-şi conducă viaţa numai după voinţa proprie — trebuie să fie constrîns... la împlinirea datoriei!

Coloane cenuşii, zgribulite, feţe palide, chinuite îl privesc serioase şi triste, cu ochi mari, înfriguraţi. Sînt ochi care au mai văzut moartea, care crezuseră cu tărie în victoria lor atunci cînd luptaseră cu o lume de duşmani, în spate cu patria ameninţată. Toţi şi-au îndeplinit datoria, şi-au pus în joc şi viaţa pentru patria lor — cu toată însufleţirea! Toţi mă privesc acum: „Tu ţi-ai făcut datoria?"

— Camarazi, îndatorirea mea cea mai sfîntă va fi să am grijă de voi, din toate puterile mele!

Lucrul acesta le promisesem eu însumi!

— Acum, cînd este vorba să te ţii de cuvînt, vrei să fugi? Vrei să fii liber? Ceilalţi să piară! Numai ţie ţi-este dor de patrie, numai tu ai dreptul să fugi? Ceilalţi se vede că nu au acest drept! Ce bărbat extraordinar, ce om cult şi fin! palavragiule, mincinosule!

Mi se păru deodată că Fayme îmi atinge cu părul ei faţa, îmi trecui mîna peste frunte, era udă...

— Oare toţi Europenii sînt atît de chibzuiţi? Nu cunosc simţămîntul de a da ceva din toată inima, din tot sufletul?

Nu aveam voie să fug, trebuia să rămîn aici, trebuia să renunţ la libertatea mea, trebuia să trăiesc mai departe ca prizionier şi să aştept ca şi ceilalţi ora mîntuirii?

Şi Fayme încercase numai să mă mîngîie, ea, care fusese atît de fericită la gîndul că vom fugi împreună? Chiar şi pentru fata aceasta, pentru o tătăroaică, pentru un copil, era de la sine înţeles că trebuia să rămîn, numai pentru mine nu!

O senzaţie turbure şi apăsătoare de ruşine mi se strecură adînc în suflet.

Mult, mult timp am rămas în întuneric. Lupta conştiinţei cu egoismul fu brutală şi crîncenă. „Rămîn...!"

Cuvîntul mi se desprinde după buze fără să vreau şi simt deodată că înlăuntrul meu licăreşte o bucurie slabă, care creşte, creşte mereu, s-a şi schimbat în fericire... şi apoi... o fericire mare, strălucitoare!

Îmi revin încet, ca dintr-un vis, ca dintr-o narcoză. Mă înfior de răceală, deschid ochii, îi deschid mari... În jurul meu totul este schimbat.

Cu fulgi deşi, în tăcere adîncă şi copleşitoare, ninge...

Zăpada cade pe capul meu descoperit, pe faţă, pe mîinile întinse.

Iar eu... sînt totuşi fericit...!

Cînd deschid uşa locuinţei mele, Fayme mă întîmpină; de cînd mă îndreptam spre casă ştiam că mă va aştepta. Sînt plin de zăpadă, rece şi ud. Ea este îmbrăcată într-un halat lung şi cald. Privirea ei îmi cercetează încordată trăsăturile: ochii ei sînt atît de mari şi de frumoşi.

— Ninge, iubito! Eu însă... rămîn...

CAMARAZII

Cele dintîi raze de soare cad pe suprafaţa orbitor de albă, sclipitoare a zăpezii. Termometrul arată două grade sub zero.

— Iată-te, ai venit repede, dragă domnule Kröger, mă primeşte bătrînul general, asta-i foarte drăguţ din partea dumitale!

— Vă rog să mă iertaţi, Excelenţă, că ieri am...

— Ce mai multă vorbă! Toţi sîntem oameni şi nu zei care nu greşesc niciodată. Îmi pune mîna pe umăr. — Eşti tînăr şi ai sîngele clocotitor. Am fost şi eu odată tînăr ca dumneata, acum... acum s-au schimbat multe. Cînd eram pe front, în războiul japonez, am căzut şi eu de două ori prizionier şi... am gîndit la fel ca dumneata. Înţeleg totul. Să ştii că nici nu m-am aşteptat la altceva din partea dumitale! Cît timp ai braţe sănătoase şi puternice nu-ţi pasă de legi şi crezi că-l poţi îmblînzi şi pe dracul! Ştiu... ştiu tot! Generalul tace o clipă. — Lasă-mă să-ţi vorbesc ca un tată. Părul meu cărunt îmi dă acest drept. Cred că şi tatăl tău ţi-ar spune acum acelaşi lucru. Noi, oamenii, avem datorii! Datorii faţă de semenul, faţă de aproapele nostru. Nu-ţi încărca niciodată conştiinţa cu fapte de care-ţi va fi ruşine mai tîrziu, căci ele nu se mai pot îndrepta niciodată, chiar dacă mai tîrziu ai remuşcările cele mai profunde. Nu-ul dumitale ar fi ucis probabil mulţi dintre camarazii dumitale. Blestemul acestui război afurisit ne apasă pe toţi. Du-te la camarazii dumitale, ajută-i. Cine ştie, poate va fi singura dumitale amintire frumoasă din ţara noastră, din timpul surghiunului din Siberia. Generalul mă bate binevoitor pe umăr şi mă lasă să plec.

Pe drum spre distileria de rachiu trec pe lîngă casa lui Islamkuloff. Kolka îmi vine în minte. Îl scot repede din ascunzătoare. Acum căluţul se poate mişca în libertate, în timp ce eu rămîn de bunăvoie prizionier.

Santinelele de la poarta distileriei iau poziţie de drepţi. Intru. În cancelarie, se află subofiţeru. şi plutonierul, şeful lagărului. Sar în picioare, scurt, milităreşte. Le întind mîna. O cutia de ţigări trece de la unul la altul.

— Sînt însărcinat de comandantul lagărului să fac pe mijlocitorul între voi şi autorităţile locale. Cele două părţi nu se prea înţeleg, nu-i aşa?

— Din păcate, aşa-i, nu ne prea putem înţelege, spune plutonierul.

— Lasă că vom îndrepta noi lucrurile.

În faţa mea, pe masa curată, se află rapoartele gradaţilor lagărului. Sînt de o asemănare înspăimîntătoare.

Cazuri de boală. Şase oameni s-au îmbolnăvit. Răciţi, nimic grav.

O uşă se deschide. Arunc o privire în lagăr.

Oamenii prost îmbrăcaţi stau ghemuiţi pe laviţe. La mijloc un loc îngust de trecere, de tavan atîrna o lampă de petrol. Podeaua este curată

Sute de oameni mă privesc, feţe supte cenuşii, pe care citeşti foamea, lipsurile, inactivitatea, deznădejdea.

Iarna Siberiei bate la uşă, ce le va aduce?... Gropi comune?... Moartea înceată?... Ce vrea acest om de la noi? Ne va da ceva? Ne va lua şi ce mai avem?

— Fă-mi, te rog, o listă, mă adresez plutonierului. — Fiecare să scrie exact în această listă ce a învăţat, meseria sau la ce se mai pricepe. Voi încerca să găsesc celor mai mulţi de lucru.

Sîntem din nou în cancelarie. Discutăm pe rînd despre toate relele ce s-au ivit, le notez, toţi îşi dau cea mai mare osteneală să facă propuneri practice, realizabile. Foaia de hîrtie se umple din ce în ce mai mult.

Trei cuvinte sînt scrise cu litere de foc înaintea ochilor mei: Mîncare, curăţenie, disciplină.

*

Seara, Fayme şi cu mine am fost oaspeţii Ecaterinei Petrovna. Masa se prăbuşea aproape sub belşugul mîncărilor. Eu şedeam în faţa gazdei, generalul o curta pe Fayme în felul său fermecător, ca şi cînd ar fi fost tînăr ca odinioară. Ivan Ivanovici bea şi mînca, faţa lui exprima mulţumirea şi, treptat, începu să transpire, semn că mîncase îndeajuns şi evident, băuse pe măsura mîncării.

— Ivan, mi-ai spus acum cîtva timp că ai peste patru mii de perechi de cizme de pîslă mîncate puţin de molii. Ce-ai făcut cu ele? îl întrebai, în timp ce ceilalţi şedeau la măsuţa de ceai.

— Ce te interesează asta?

— Mi-ai spus că nu găseşti nici o întrebuinţare pentru ele.

— Asta-i adevărat, ce să facem cu cantitatea asta enormă? Cizmele sînt proprietatea armatei, dar nimeni nu se singhiseşte de ele sînt de mult uitate.

— Nu s-ar putea vinde?

— Nu prea cred, cine să le cumpere? Mă voi interesa.

— Nu, nu, exclus dragul meu, domnul Kröger vrea să bea acum un ceai şi să mănînce dulciuri, îl întrerupse soţia sa şi mă trage la măsuţa de ceai.

— Ce fel de bărbat eşti tu, Fedia, răsună în spatele meu glasul căpitanului de poliţie. — Nu bei ca un creştin, cum se zice la noi, nu joci cărţi decît cînd eşti silit de împrejurări, îţi plac dulciurile; nu eşti bărbat, dragul meu!

— Lasă-l în pace, Ivan! intervine cam supărată soţia sa.

— Că domnul Kröger n-are gusturi rele se cunoaşte după soţioara pe care şi-a ales-o, spune rîzînd generalul. — Eşti cea mai fermecătoare femeie pe care am întîlnit-o vreodată, şi cu aceste cuvinte bătrînul soldat sărută cu cea mai mare delicateţe mîinile fetei.

— Excelenţa Voastră este prea bună, zice zîmbind Fayme şi roşeşte pînă peste urechi.

Vremea trece, în timp ce conversaţia urmează vioaie.

— Ivan, trebuie să-ţi vorbesc ceva între patru ochi.

— Kröger, dragul meu, ai purtări de fată mare, rîde Ivan Ivanovici. — Bărbaţii n-au secrete. Aşa ceva nu mi s-a mai întîmplat în viaţa mea.

— Totuşi, Ivan, vino, este aproape o chestiune de serviciu, trebuie să-ţi spun ceva important.

— Ei, dacă trebuie, atunci haide. Colosul se ridică gemînd şi suspinînd adînc. El merge înainte, eu îl urmez.

— Sînt extraordinar de curios ce ai să-mi spui. Haide, dă-i drumul!

— Eu sînt cumpărătorul cizmelor tale de pîslă, îi spun fără şovăire.

— Tu?!... Pentru numele lui Dumnezeu, ce vrei să faci cu peste patru mii de perechii de cizme de pîslă.

— Cît costă cantitatea? Ce preţ vei trece în contul consiliului comunal?

— Ei, hai să zicem... o mie de ruble. Să fie bucuroşi că mai capătă ceva pe cizme!

— Bine, Ivan, o mie de ruble. Îl pun pe Islamkuloff să vorbească cu consiliul comunal. Cît reuşeşte să scadă din preţ îţi aparţine. Le va oferi trei sute de ruble — se vor înţelege cu cinci sute. Un tătar se pricepe la tîrguială.

— Straşnic! straşnic de tot! Voi avea eu grijă de un preţ scăzut! cinci sute de ruble vor fi partea mea? Cum arată atîţia bani? Vor încăpea în buzunarul meu? Înnebunesc! Apoi mă priveşte deodată şi spune: — Ce vrei să faci cu cizmele? Eşti un om ciudat! Închipuieşte-ţi, patru mii de perechi de cizme de pîslă, un munte întreg, un munte uriaş de cizme de pîslă!

— Camarazii mei degeră, Ivan, îi răspund.

Rîsul lui amuţeşte dintr-o dată, devine serios şi-şi coboară privirea. Pe urmă îmi cuprinde capul în mîini, ochii îi înoată în lacrimi, mă sărută după obiceiul rusesc pe amîndoi obrajii.

— Fedia, frate! Iartă-mă! Mîine mă duc la împărtăşanie, iartă-mă că nu m-am încrezut niciodată cu desăvîrşire în tine. Te rog iartă-mă, din tot sufletul!

— N-am ce să te iert, dragul meu. Şi eu am devenit acum alt om.

— Cum asta, nu te înţeleg, gîndeşti acum altfel decît înainte?

— Da, Ivan... de astă noapte. Astă noapte a nins. Îl împing, cu totul uluit, afară din cameră.

Seara, cînd am rămas singură cu Fayne, am putut privi din nou în ochii ei, ca odinioară, cu bucurie şi cu dăruire deplină.

A doua zi dimineaţă, cînd ieşii din casă, santinela şi ghereta dispăruse. Către prînz primesc confirmarea oficială şi autorizaţia de a încuia de acum înainte uşa de intrare a locuinţei mele.

*

Două zile în şir se ţinu în clădirea poliţiei o şedinţă permanentă. Generalul Ilarion Nicolaievici, Ivan Ivanovici şi cu mine ne sfătuirăm cu privire la soarta camarazilor mei. Propunerile mele pentru îmbunătăţirea situaţiei lor au fost primite după oarecare dezbateri.

Clădirea poliţiei încă nu văzuse vreodată atîţia oamenii veninoşi plecînd. Toate profesiunile erau reprezentate: comercianţi, meseriaşi ţărani, printre care alergau funcţionarii comunali. Autorităţile militare şi poliţieneşti aveau şi la Nikitino, pe tot timpul războiului, puteri nelimitate şi dictatoriale, cărora trebuia să li se supună oricine.

— Domnule Kröger, ne-ai dat gata!

— Excelenţă, aş dori să îndrept tot răul pe care l-am făcut...

—Ne-am înţeles, mîine seară sîntem oaspeţii dumitale. Pînă atunci te rog transmite-i frumoasei dumitale soţii salutările mele deosebit de cordiale.

Aruncai o privire în jurul meu. Ne înnecam în fum. Pe masă se afla o farfurie plină de mucuri de ţigari, alături resturi de pîine cu unt şi trei pahare încă în parte umplute cu ceai.

— Spune-mi, Kröger, eşti nebun sau ce-i cu tine? M-ai omorît! Aşa lucrezi totdeaumna? În ţara voastră obişnuiţi să istoviţi oamenii cu munca în halul ăsta?

— Acum te poţi întrema, Ivan, totul a trecut. Mîine seară îţi poţi încasa la mine despăgubirea!

Căpitanul se sculă greoi, clătină din cap şi tăcu. Îi pierise cheful de vorbă, poate pentru prima oară în viaţă.

*

Sute de ochii sînt aţintiţi asupra mea. Sînt în mijlocul camarazilor mei prizionieri. Toţi mă privesc încordaţi.

— Camarazi, să ţinem un consiliu de război. Am reuşit să conving autorităţile militare şi poliţieneşti că aveţi nevoie de încăperi în care să vă puteţi simţi bine. S-a admis clădirea unui cămin.

Aplauze zgomotoase.

— Cine vrea să lucreze la clădire? întreb eu.

— Eu... eu... eu... răsună în toate părţile. Ochii lor strălucesc, fiecare vrea să ajungă mai în faţă.

— Cine dintre voi a învăţat această meserie?

Toţi, fără nici o excepţie, se oferă din nou.

— Va să zică sînteţi toţi arhitecţi? Izbucnesc rîsete zgomotoase, glume şi vorbe vesele. Apoi se schiţează planul de luptă.

Prizionierii de război îşi clădesc căminul lor. Oamenii scoşi dintr-odată din monotonia neîntreruptă lucrează la împlinirea celei mai mari dorinţe. În jurul şantierului domneşte o activitate de furnicar. Zăpada nu trece de cîţiva centimetri grosime, frigul este suportabil. Strigăte vesele şi vorbe glumeţe se-ncrucişează în văzduh în toate limbile şi dialectele Germaniei şi Austriei. Poţi vedea Unguri tuciurii glumind cu Berlinezi sadea, precum şi multe mîini lucrînd, deşi cunoscuseră altă ocupaţie. Comenzi scurte, lămurite, toţi le ascultă cu plăcere.

Peste zece zile „casa germană" este terminată!

Tot oraşul este în picioare. Se serbează inaugurarea.

Uşa grea de intrare se deschide, privesc într-o sală care poate cuprinde vreo mie de oameni, împodobită cu ghirlande şi crengi de brad. Mese solide şi scaune, tapetate cei drept cam dur, dar lucrate în linii moderne şi îmbrăcate cu stofă veche, cenuşie, de campanie. Firide mici, cu pereţi în lemn sculptat. De tavan atîrna patru lămpi mari de petrol. Două sobe lucitoare de tuci împrăştie o căldură aproape nefirească. Toţi au scos din legăturica cu lucruri sărăcăcioase ce aveau mai bun.

Lîngă unul dintre pereţi se află o estradă mică. Generalul în mare ţinută, cu toate decoraţiile. Lîngă dînsul, Ivan Ivanovici, în ţinută de gală şi el, pe piept cu steaua strălucitoare a decoraţiei primite pentru clădirea liceului. Alături, Ecaterina Petrovna. Cele două scaune încă libere sînt rezervate pentru Fayme şi pentru mine. Chiar în spatele nostru stau gradaţii prizionierilor de război. Toţi, pînă la ultimul, au căutat să fie cît mai îngrijiţi, chiar şi cei mai neglijenţii şi-au cîrpit uniformele.

În sală domneşte atmosfera de aşteptare a unui mare eveniment, o atmosferă de mare sărbătoare.

În numele camarazilor mei rostesc cîteva cuvinte de bun venit şi de mulţumire autorităţilor ruseşti. Ne strîngem mîinele timp îndelungat şi cu toată cordialitatea.

— Bine, foarte bine... foarte place... izvorăsc sacadate cuvintele din gura generalului. Nemţeşte... puţin, mîinile-i fac gestul părerii de rău.

— Camarazi, şi eu mulţumesc. Mîna lui arată în direcţia sălii, salută oamenii, faţa îi surîde liniştită şi blîndă.

Se scoală şi Ivan Ivanovici, face şi el tuturor semn cu mîna, rîde cu tot obrazul şi spune: — Nix nemţeşte, mulţumesc frumos.

Pe urmă se urcă pe estradă un om negru ca dracul, cu părul creţ şi ochii ca tăciunii.

Ne priveşte semeţ şi provocător. Cu o mişcare largă ridică vioara lui primitivă şi începe să cînte. În sală se face o tăcere de mormînt.

Dor... depărtări... văpăi dogoritoare izvorăsc din vioara lui. El şi instrumentul au devenit una, vioara nu mai este decît ecoul acestui suflet răscolit. Ochii îi sînt închişi, faţa-i este transfigurată ca şi cînd ar păşi peste pusta lui iubită, nemărginită.

Brusc, voiara amuţeşte! Privirile ţiganului sînt arzătoare, învăpăiate... îl înconjoară din nou zăpada, frigul, Siberia...

Aplauze zgomotoase, turbate, din mii de mîini.

— Ura, Dàjos! Ura! strigă ungurii. Şi Dàjos trebuie să cînte din nou.

Apoi urmează cîntece, se recită cuplete, se povestesc glume destul de reuşite. Autorităţile ascultă politicoase, fără să înţeleagă o vorbuliţă, şi zîmbesc.

Cîteva cuvinte de mulţumire către autorităţi şi camarazi şi-i lăsăm singuri.

La uşa de ieşire stă plutonierul, mă prinde de mînecă, încearcă să vorbească, dar cuvintele se articulează greu:

— Domnule Kröger, aş vrea.. îmi permiteţi... să spun camarazilor noştri că...

— Nu, domnule plutonier, mi-ai promis că vei tăcea.

— Nu pot... trebuie s-o spun în gura mare tuturor...

— De ce?... Eu sînt cel mai fericit dintre voi toţi. Nu-ţi ajunge?

— Am înţeles, domnule Kröger!

Bătrînul soldat îmi strînge mîna, buzele îi sînt încleştate.

Uşa grea se deschide.

Deasupra lucesc stelele...

*

În fiecare dimineaţă, exact la orele nouă, era „parada".

Pentru a-i scoate pe oameni din monotonie, se făcea dimineaţa instrucţie. În cizme de pîslă, dar în pas impecabil de defilare, străbăteau drumul pînă la „casa germană", la cafea.

Comenzi tăioase, prusace, şi coloanele defilau în faţa gradaţilor; adesea venea şi generalul pentru a primi defilarea salutînd şi zîmbind.

Nimeni nu se opusese acestei dispoziţii. Fiecare o privea drept o glumă bine intenţionată, care le mai dezmorţea oasele şi înviora iarăşi pulsaţiile sîngelui din vine.

*

— Doctore, ai un dar de a chinui atît de groaznic oamenii, încît... nu găsesc cuvinte! Acum ţi-ai găsit să-mi ceri să merg cu tine la brutarul Vorobei. Ce să fac acolo? Nu te poţi duce singur? Drumul îl cunoşti tot atît de bine ca şi mine. Crezi că n-am altceva de lucru decît să merg cu tine la plimbare? Pentru ce-mi primesc salariul, cîştigat în sudoarea frunţii? Ca să nu fac nimic? Eşti un uşuratic! Vrei să ne împovărezi cu lucru ca pe nişte sclavi de galere. Două zile-n şir aproape n-am ieşit din casă, dacă n-ar fi fost generalul, de mult aş...

— Ivan, îl rog, numai drumul acesta trebuie să-l faci, de el depinde mult.

— Ce, trebuie? Nu! Eşti profund greşit, dragul meu! Nu trebuie să fac nimic. Să-mi îmbrac mantaua, să-mi ud picioarele? Pe vremea asta păcătoasă! Nu, eu rămîn aici, am o groază de treabă; n-am timp, n-am nici un minut liber, uită-te ce mult am de lucru, vezi ce mă aşteaptă. Dacă n-aş fi atît de rezistent.. aş fi murit de mult.

— Bine, atunci, mă supăr serios pe tine, şi-l părăsesc.

Mă duc singur la maiorul brutar Vorobei.

Nişte trepte bătătorite, prăpădite, duc sus la prăvălia lui. O tejghea mică, cu grămezi mici de franzele, prost coapte, mai la o parte cozonaci sărăcăcioşi. În dosul tejghelei un multe de pîini curate, dar prost coapte.

Vine şi maistrul, un bărbat mic, gras şi destul de simpatic. Mîinile, hainele, părul şi barba îi sînt pline de făină. Expresia feţei lui nu este deloc prevenitoare, căci ştie ce vreau şi nu priveşte cu ochi buni nici o înnoire; afară de aceasta nu are prea multă consideraţie pentru prizonieri, pentru „duşmani"

Nu aşezăm în camera de lîngă prăvălie. Scot o sticlă de votcă. Brutarul trage mai întîi cu coada ochiului, pe urmă aduce două Păhărele şi destupă sticla cu palma.

După o introducere cu privire la a bea sau a nu bea, la morala cumpătării, la marile ei avantaje şi dezavantaje, în cursul căreia omul bea cîteva păhărele, aduc iarăşi vorba de chestiunea ce mă interesează.

— Vorobei, de ce nu vrei să-nţelegi că ai putea să cîştigi bani cu duiumul.

— Barin, nu cred în toate astea! Sigur c-aş vrea să cîştig bani, cît mai mulţi, mi-aş clădi cu plăcere şi altă brutărie, dar asta nu-i atît de simplu cum spui dumneata. Nu pot înţelege încă bine totul, sînt cam greu de cap. De ani de zile mă îndeletnicesc cu brutăria, a mea este cea mai bună din tot oraşul şi... acum să schimb totul?

În sfîrşit coborîm pe scara îngustă. Sub prăvălie se află brutăria în care domneşte o neorînduială de nedescris. Îi explic lui Vorobei, care s-a împăcat puţin cu gîndul transformării, cum mi-am închipuit totul, ce-ar urma să fie schimbat, cum s-ar putea mări încăperile, ca să se facă loc pentru cîţiva prizonieri.

— Petre eşti jos? o aud deodată pe Fayme. Venim îndată la tine.

— Ei... fir-ar a dracului de scară, de ce-i aşa de îngustă şi de strîmtă, un om nici nu poate coborî pe aici. Aşa... în sfîrşit... unde mă tot cară... ce zăpuşeală-i aicea, jos!

— Ivan Ivanovici coboară gemînd şi suspinînd scările, îşi şterge sudoarea de pe frunte. Fayme apare rîzînd la spatele lui. Colosul pare să-şi fi pierdut răsuflarea, priveşte stingher în toate părţile, căutînd un loc unde şi-ar pune căciula. I-o iau.

— Ce-i zăpuşeala asta de iad aici. Vorobei? Aşa trebuie să fie, spune? Deschide fereastra, repede, mă sufoc! Nu vezi cine stă în faţa ta, nu ştii cine sînt, nemernicule? Şi încearcă pe loc să deschidă fereastra. Brutarul îl împiedică la timp.

— Pentru numele lui Dumnezeu, nu deschideţi!... Aluatul creşte, pentru numele lui Dumnezeu, nu se poate, altfel cade...

— Aluatul tău, Vorobei, prostii, dă puţin aer proaspăt! Creşte el iarăşi după ce plec. Poţi să mai faci odată focul.

— Nu-i drăguţ din parte lui Ivan Ivanovici c-a venit? întreabă Fayme şi loveşte cu mîna braţul grăsunului.

— Da, da, toată lumea mă chinuieşte aici, viaţa nu mai are nici un rost. Ei, se întrerupse brusc, — v-aţi înţeles cu privire la modificări? La seama Vorobei, chestiunea-i simplă, extraordinar de simplă! Încăperea aceasta o măreşti, să spunem, cu cinci paşi, atît ajunge; pe urmă mai clădeşti o încăpere pentru prizonieri, cinci-şase oameni, unde să pată locui şi dormi. Prăvălia trebuie să devină şi ea mai curată, este numaidecît nevoie de o tejghea mai mare şi chestiunea s-a terminat, ai înţeles? Astăzi, chiar acum, vin oamenii la lucru; se va clădi zi şi noapte. Trăim acum alte timpuri. Somnul şi lenea trebuie să înceteze odată. Trebuie să facem şi noi la fel ca toţi ceilalţi, fie că vrem sau nu.

— Domnule căpitan...

— Nu mă întrerupe, Vorobei, tu nu pricepi nimic, îmi vei mulţumi mai tîrziu, da, da, îmi vei mulţumi. Va să zică, ai înţeles? Lucrul va începe chiar acum, nu mă contrazice! Dacă nu asculţi atunci să nu-mi mai trimiţi niciodată pîinea ta; de altfel pîinea ta are un gust destul de prost; e nemaipomenit să-mi oferi aşa ceva! Şi acum cred că putem pleca, nu?

Se pune în mişcare, urcă anevoie scările, brutarul îl urmează tăcut.

— Prăvălia ta este îngrozitoare, trebuie să schimbi totul. Oamenii trebuie să se bucure cînd intră la tine-n prăvălie. Toate rafturile trebuie să fie pline de marfă, pînă-n tavan, banii trebuie să-ţi curgă-n casă. Fii bucuros că te ajut, nu face o mutră atît de tîmpită, ca unul căruia i-a căutat un balaur păduchii. Vei vedea cum devine chestia. Dacă nu va fi bine, te despăgubeşte doctorul! Aşa-i doctore?

— Da, Vorobei, aşa voi face, îţi promit.

— Asta-i altceva, barin, mi-era teamă de copeicile mele, cîştigate cu atîta trudă.

— Taci din gură! se răsteşte iarăşi căpitanul, ai cîştigat mai mult decît numai copeici! Ai datorii la cineva? Nu, n-ai datorii, deci eşti un om cu stare!

Sîntem iarăşi în stradă.

— Fayme m-a convins. Eram în drum spre casă cînd am întîlnit-o şi m-a rugat să vin cu ea, te căuta. La masă mănînc la tine, Fedia.

— Kusmiceff, spune Ivan Ivanovici către soldatul pe care-l întîlnise din întîmplare, du-te chiar acum la soţia mea şi spune-i că nu vin la masă. Pe urmă trimiţi meseriaşii la brutarul Vorobei şi le spui c-am dat poruncă să înceapă îndată lucrul. Să se grăbească. Dacă nu termină în timpul în care s-au înţeles... îi spînzur pe toţi! Pe urmă mergi la lagărul de prizonieri şi-i spui lui Meyerhofer, ţine bine minte numele, îi spui lui Meyerhofer să meargă îndată la Vorobei şi să fie de faţă la transformările care se fac. El şi ucenicii lui să înceapă lucrul. M-ai înţeles? Repetă!

Soldatul stă în poziţie de drepţi şi repetă.

— Bine! Pleacă! Şi Ivan Ivanovici urcă grav scara care duce la locuinţa mea.

— Spune-mi, Fedia, m-ai crezut cînd îţi spuneam că am mult de lucru, nu? mă întreabă cu şiretenie, după ce-ţi dezbrăcase mantaua.

— Sigur, Ivan, te-am crezut!

— Te-am păcălit, te-am tras pe sfoară! pentru ce am atîţia funcţionari în jurul meu...? Şi rîde în hohote de mutra mea mirată şi de victoria lui.

— Ce avem astăzi la masă, întreabă, Ivan Ivanovici, clipind către Fayme, se poate şti? Ştii, mă duc chiar cu dumneata în bucătărie vreau să văd şi eu, mă interesează, nevastă-mea nu trebuie să afle nimic, vreau să arunc o singură privire, şi Ivan Ivanovici dispare în bucătărie. — Ce miros minunat, aici mi se face totdeauna poftă de mîncare, dracu ştie. Dacă ţi-aş putea tăia bucătăreasa în două, aş face-o pe loc. Se pricepe de minune. Da, da, ăsta-i Petrogradul! Extraordinar, extraordinar! Putem mînca îndată? Mi-e o foame nebună! Şi unde-i rachiul? Nu văd nimic! Ah... ah... uite-l! Ia te uită, o cămară numai pentru băuturi! Ai putea s-o visezi...

Amuţeşte dintr-odată, privelişte atîtor sticle îl copleşeşte cu desăvîrşire.

Din ziua acestei vizite, sărmanul brutar Vorobei nu mai avu un singur ceas de linişte. În casa lui nu se mai simţea la locul său, le şedea tuturor în drum. Nimeni nu mai întreba de clientelă, căci în timpul transformării nu se mai cocea pîine.

— Toţi au şi început să meargă la concurentul meu, se tînguia el cu glasul plîngăreţ. Am să-mi smulg părul din cap, pînă la urmă voi pierde tot!

În sfîrşit, cînd nu mai găsi altă ieşire, se culcă cu nevastă-sa în podul cu fîn. Amîndoi erau nenorociţi de moarte. Îşi vedeau sfîrşitul apropiindu-se.

Veni şi ziua inaugurării. Fu o senzaţie.

Dis de dimineaţă, cînd cei dintîi clienţi vechi îşi cumpărară din nou franzeluţele, rămaseră surprinşi de bunătatea şi aspectul lor schimbat. Vestea se răspîndi ca fulgerul prin tot Niktino, prăvălia se umplu într-o clipă, dar franzelele se vînduseră de mult; lumea trebui să se mulţumească cu pîine. Dar şi pîinea se schimbase, avea un gust minunat, era bine coaptă şi pufoasă.

Faţa sceptică a brutarului se lumină puţin, dar în sinea sa rămase încă foarte neîncrezător.

Cîteva ore mai tîrziu se îngrămădi în faţa brutăriei o mulţime mare de oameni. Din gură-n gură trecea vestea: astăzi avem cozonac special. Îl coc prizonierii. Cum să nu fii curios? Iată că vin şi tăvile cu cozonacii! Toate privirile sînt îndreptate spre ele. În cîteva minute totul se vînduse. Cei mai mulţi plecară dezamăgiţi, supăraţi şi înjurînd pentru că nu le-a ajuns şi lor.

Vorobei şi Meyerhofer vin la mine. Îmi aduc franzele şi cozonaci. Nu sînt în stare să-l descriu pe Vorobei, care este numai zîmbet radios şi-l îmbrăţişează fără încetare pe Meyerhofer. Seara amîndoi sînt criţă şi-şi spun tu, Rusul jurînd Austriacului prietenie veşnică!

Cît ai clipi, Vorobei are cinci ucenici. Prăvălia lui pare un coteţ de porumbei. Locuitorii din Nikitino se reped asupra bunătăţilor cu o însufleţire într-adevăr copilărească.

Concurenţa îngălbeneşte de invidie.

Cu prima încercare un succes mai mare decît ne aşteptasem. Acum urma să facem şi altele.

Veni şi rîndul măcelarilor. Îndată se găsiră cîţiva mezelari, care ştiau să prepare pentru publicul cumpărător cîrnaţi graşi şi subţiri, lungi şi scurţi, de tot felul. Toţi lăudau marfa cea nouă, toţi o cumpărau în cantităţi enorme, ca în aşteptarea unei foamete. Atunci însă cînd un meşter deosebit de priceput împodobi un porc întreg tăiat, discuţiile nu mai conteniră. În faţa vitrinei se îngrămădiră timp îndelungat curioşii, pentru ca apoi, fiecare să vrea o bucată de carne chiar din porcul acela.

Nici arta tunsului nu era de nesocotit. În orăşel era un fost tîmplar, care ţine o frizerie. În meseria lui veche poate că avea oarecare îndemînare, dar la tuns nu se pricepea de loc. Primi îndată propunerea mea de a tocmi cîţiva prizonieri ca ucenici. Odăiţa care servise ca salon de frizerie fu lărgită. Cumpără mobilier nou, deşi cam primitiv, şi puse un preţ deosebit pe oglinzi, cît mai mari.

Printre primii clienţi se aflau Ecaterina Petrova şi soţul ei. Conştienţi de importanţa acestei vizite, ucenicii îşi dădură toată osteneala. Înaltele personalităţi fură mulţumite în toate privinţele şi acordară camarazilor mei bacşişuri foarte grase. Aproape în acelaşi timp fură aranjate şi capetele profesoarelor şi ale cîtorva fete tinere din clasele superioare ale liceului. Între timp fraţii Islamkuloff se aprovizionaseră cu cantităţi apreciabile de parfumuri, pudră, tot felul de esenţe mirositoare şi de obiecte de toaletă, pe care le livrară frizerului. Toate fură aplicate pe loc cu competenţă, unul învăţa de la altul şi vînzarea acestor articole crescu şi ea în mod considerabil.

Noii frizeri erau toţi Berlinezi sadea. Manevrau cu o iuţeală neliniştitoare foarfecele care clămpăneau ameninţător şi mînuiau cu deosebit avînt briciul. Fiind în atingere directă cu publicul şi trebuind să asculte şi să respecte

dorinţele lui, îşi îmbogăţiră cunoştinţele de limba rusă cu două cuvinte întovărăşite de nenumărate semne de întrebare: „strişşia" (tuns)??? şi „britsia" (ras)??? Şi cu toţii erau evident mulţumiţi văzînd că s-au înţeles. Apărură însă ţărani sau funcţionari cu frizura caracteristică ofiţerului sau studentului german, sau cu obrazul întreg ras. Lumea se strica de rîs de mutrele lor caraghioase, în timp ce omul cu pricina zîmbea stingherit. Susţinea morţiş că frizerul Neamţ nu l-a înţeles, iar el n-ar fi îndrăznit să oprească mîna care mînuia briciul primejdios. Mai important era faptul că omul cu pricina avea o frizură de ofiţer. Şi lucrul acesta-l încînta.

Fără prea multă greutate, reuşii-să-l conving pe Ivan Ivanovici de nevoia înnoirii uniformei sale. În acest scop trebuia să apeleze la arta conaţionalilor mei; i-am promis să-i dăruiesc uniforma, căci se arătase foarte prevenitor faţă de mine în orice privinţă şi voiam să mă arăt din nou recunoscător.

— Dacă crezi... de fapt ai dreptate, doctore. De ce să nu arăt ceva mai impunător? Profesiunea şi situaţia mea o cer.

Se duse şi-şi comandă o uniformă.

— Ivan, ţi-ar trebui şi o pereche de cizme cum se cade, lucrate de mînă. Oamenii bine au totdeauna cîteva perechi de cizme în dulap. Încearcă şi comandă-le la prizonieri. Nu trebuie să plăteşti nimic, tot mai am ceva datorii la cizmar. La o ocazie potrivită facem noi socoteala. Nu-i nici o grabă, datoriile nu fug, că doar nu-s iepuri, asta o ştii din proprie experienţă, nu-i aşa?

Ivan Ivanovici se duse şi-şi comandă două perechi de cizme. Veni la mine îmbrăcat în uniforma cea nouă.

— Fedia, mi-a pierit graiul. Uite-l cum stă, te rog! Uită-te bine de tot, găseşti vreo cută, vreun loc care să nu fie impecabil? Nu, nu găseşti niciunul, poţi căuta cît vrei! Se învîrti în toate părţile, se privi în oglindă — Pur şi simplu extraordinar, sînt extrem de mulţumit, am arătat-o tuturor celor pe care i-am întîlnit, tuturor. La fel şi cizmele. Nici bătăturile nu mă dor, ce mai vrei? Ai avut o idee strălucită, dragul meu, îţi mulţumesc din tot sufletul, afară de asta cu plata... ei, e pur şi simplu fantastic!

— Ascultă, Ivan, mă crezi că mă bucur, văzîndu-te în uniforma şi cizmele noi?

— Desigur, de ce să nu te cred? Văd că te bucuri.

— De astă dată te-ai păcălit tu, te-am tras pe sfoară, cum m-ai tras şi tu odată pe sfoară cu treaba ta multă.

— Pentru Dumnezeu, ce înseamnă asta? Cum m-am păcălit, cum m-ai tras pe sfoară? Nu-nţeleg! Cum? De ce?

— Cu uniforma şi cu cizmele tale, tu nu faci altceva decît reclamă pentru camarazii mei.

— Asta-i o nebunie! Eşti nebun! Eu, în calitatea mea de comandant al poliţiei locale? Să umblu de colo pînă colo ca reclamă? Eu, cu rangul meu, ca ofiţer, un manechin pentru reclamă? Mi-ai pîngărit uniforma! Nu : pune că nu-i adevărat, asta nu poate fi intenţia ta serioasă! N-aş putea concepe aşa ceva! Şi cînd te gîndeşti că am povestit totul pe larg tuturor cunoscuţilor mei, am lăudat tot, am ridicat totul în slava cerului, şi acum toate astea se vor interpreta ca reclamă? Nu voi mai avea linişte cît voi trăi!

— Dar nimeni n-o mai ştie, afară de mine... cum s-o ştie ei?

— Asta va fi singura mea mîngîiere. Să tragi în halul ăsta pe sfoară un om blajin ca mine... un prieten, doctore! Nu mai era capabil decît să clatine din cap.

— Ivan, arăţi ca un colonel, n-am crezut niciodată că ai putea arăta atît de distins, impunător.

— Da, aşa crezi, sau mă tragi pe sfoară? Nu, Fedia, astăzi m-am necăjit destul, acum plec. Nu mai vreau să beau nimic la tine, n-am poftă. Ei... un păhărel mic de tot, ca să nu plec fără nimic... aşa, în sănătatea ta, deşi n-ai merita-o. De fapt, nu pentru că nu-i bine să stai într-un picior, haide, mai beau unul, aşa, şi acum vreau să fiu un bărbat hotărît. Acum plec şi... irevocabil.

În felul acesta frizerii, croitorii şi cizmarii îşi arătaseră cunoştinţele. Veni rîndul fotografilor.

Fraţii Islamkuloff aveau o baracă cu tot felul de vechituri. Vechiturile fură evacuate, acoperişul fu îmbrăcat în parte cu geamuri de sticlă, fură instalate două sobe mari şi o cameră obscură Noroc că se găsi la Nikitino un aparat fotografic străvechi, de dimensiuni enorme, aproape tot atît de mare ca un tun şi prevăzut cu tot felul de mecanisme complicate. Se mai găsi şi o duzină de casete. Bucuria mea fu mare cînd Islamkuloff îmi arătă aparatul.

Cîţiva artişti inimoşi vopsiră cu iuţeală nemaipomenită pe unul din pereţi o grădină minunată. Peretele servea drept fond. Tot atît de repede sosiră şi articolele fotografice, plăci şi alte accesorii din Perm, aşa încît lucrul putea începe. Întreprinderea era proprietatea fraţilor Islamkuloff.

— Dragul meu, dragul meu, mă ameninţă Ivan Ivanovici, crezi că am să fac iarăşi pe prostul. Nu, domnule doctor Kröger, greşeşti! De astă dată nu-ţi mai cad în cursă; ştii ce m-am gîndit? Declar stare de asediu în toată cocioaba asta şi-ţi poruncesc să te laşi de fotografiat îndată, pe loc şi fără replică, doctore, aşa, cum eşti, cu pălărie şi palton.

— Cu plăcere, Ivan, uită-te, stau, daţi-i drumul!

Camaradul îndreaptă aparatul spre mine, îl pune la punct, declanşează obturatorul.

— Vreau să fiu de faţă la developare altfel mă tragi iarăşi pe sfoară.

Placa nu-i expusă de loc. Încă o încercare dă greş, a treia, a patra, în sfîrşit mă zăresc în emulsia umedă. O copie făcută la repezeală şi prietenul meu Ivan rîde cu hohote, căci scosesem limba şi făcusem o strîmbătură imposibilă.

— Placa asta nu trebuie distrusă în nici un caz, serios! Fotografia asta o arăt tuturor! Toţi să rîdă de tine!

Traduc cuvintele căpitanului mei, care tratează acum placa cu grijă deosebită.

Mai urmează cîteva expuneri pînă la stabilirea exactă a sensibilităţii plăcilor şi a condiţiilor de lumină.

Apoi mergem acasă.

Sîmbătă seara, în zilele de tîrg, douăzeci de camarazi puteau satisface numai cu greu afluxul uriaş al publicului. Clienţii, de regulă ţărani, se fotografiau cu nevastă şi copii, cu căţel şi cu purcel. Mutrele lor din fotografie erau serioase şi foarte importante. O duzină de fotografii de formatul unei cărţi poştale costa trei ruble — şase gîşte. Nimeni nu se îndoia că merita atîţia bani.

În curînd se găsiră şi particulari care se învoiră să primească la lucru prizonieri de război. Oamenii găseau tot felul de treburi. Despicau lemne, încălzeau sobe, ajutau la curăţirea şi întreţinerea locuinţelor şi colibelor, mergeau cu femeile la tîrg, făceau tîrguielile-n oraş. Şi cum ruşii sînt cunoscuţi pentru mărinimia lor extraordinară, prizonierii apărură în curînd îmbrăcaţi în haine civile, se îndreptau văzînd cu ochii şi, în multe cazuri, puteai constata cu bucurie că se înfiripau pe ici pe colo mici idile.

Extrem de importantă era o singură chestiune: autorităţile trebuiau să fie în permanenţă de acord cu condiţiile actuale de muncă ale prizonierilor. Trebuiau evitate excesele, neînţelegerile, discuţiile şi certurile.

Îmi luasem însărcinarea de a menţine buna, chiar excelenta dispoziţie a autorităţilor şi îngrijeam de acest lucru cu vorba, cu fapta şi... cu banii.

Astfel se resimţi în curînd, în toate profesiunile, „influenţa germană". Nicidecum însă în paguba celor din Nikitino.

Camarazii îmi găsiră curînd o poreclă. Mă numeau „tata Kröger". Dacă se ivea între ei o neînţelegere, se auzea totdeauna fraza rostită cu gravitate: — Ascultă, să ştii că povestesc tot lui tata Kröger!

Îi cunoşteam pe toţi în parte, ca un plutonier pe recruţii lui. Îi ajutam să se instaleze comod într-un colţ al colibei noului lor stăpîn, le prindeam ilustratele şi fotografiile rudelor de bîrnele pereţilor construiţi din copaci Siberieni. Fiecare ungher mi-era cunoscut; mi se arăta totul cu respect şi cu mîndrie, lucrurile pe care şi le cumpăraseră, pe care le primiseră în dar, pe

care şi le făcuseră între timp singuri. În clipele de descurajare, de deznădejdie, vorbeau despre patria îndepărtată şi convorbirea se termina totdeauna cu lozinca: războiul nu poate dura o veşnicie, şi atunci... atunci ne străluceau ochii, atunci credinţa noastră putea muta munţii din loc, atunci ne apucam cu puteri noi de lucru, pînă... pînă ce se va termina războiul.

PARTEA A TREIA

SATUL UITAT

NEGUSTOR DE BLĂNURI

Treptat, activitatea mea încordată se domoli. Totul era organizat; devenisem de prisos. Pentru primăvară făurisem planuri mari. Acum însă, cînd afară zăpada acoperea totul, nu puteam lua altă atitudine faţă de evenimentele viitoare, decît să rămîn pasiv şi în aşteptare.

Devenii liniştit, prea liniştit pentru mine. Şedeam afundat în gînduri şi meditam... ce?... nu ştiam nici eu. Aveam prea mult timp nefolositor.

— Trebuie să-ţi spui într-una că ai atît de mult timp nefolositor de omorît. Gîndeşte-te mult la o amintire frumoasă. Bătrînii şi noi, puşcăriaşii, trăim numai din amintiri. Aceste cuvinte mi le spunea adeseori prietenul meu, uriaşul Stepan, cînd eram legaţi amîndoi de acelaşi lanţ. El mă învăţase să aştept. Ce?... Mă învăţase să aştept... nimic. Unde se afla oare acum? Unde să fie oare Marusia? Îl mai petrece oare sau i-a pierdut urma?

Da, atunci aşteptam ore şi zile-ntregi, aveam nevoie să mă gîndesc la orice, şi la posibilitatea de a fugi, acum însă... n-aveam voie să mă gîndesc la orice!...

Renunţasem la gîndul acesta de bună voie, cu însufleţire, din convingere adîncă! Acum însă...?

Trebuie să aştept din nou! Dar nu mai am voie să mă gîndesc la orice! Lucrul acesta trebuie să-l mai învăţ. Să învăţ să mă stăpînesc şi să aştept!

O priveam cîteodată pe Fayme în ochi.

— Nu fii trist, Petrişor, nu fii trist, te rog, mai aşteaptă puţintel. Aşa mă mîngîia zi de zi.

— Nu fii trist... nu, nu fii trist... mai aşteaptă puţintel... repetam ca un ecou cuvintele ei şi fata zîmbea iarăşi cu zîmbetul ei tainic, nepătruns. Ştiam că zîmbeşte ca să nu plîngă.

— Dacă ţi-aş putea învăţa zîmbetul, draga mea, n-aş mai fi în ochii mei un pitic, ci un Dumnezeu!

Sosi şi ziua mîntuirii mele.

Fayme, numai ea, iarăşi numai ea, neobosită, păzindu-mă fără încetare. mi-o aduse în mîna ei de copil.

— Căpitanul îţi permite să cumperi blănuri prin sate, am vorbit cu dînsul. Am voie să te însoţesc oriunde vrei să pleci.

Stau în faţa ei, care zîmbeşte cu zburdălnicie, ca un căzut din nori şi nu-mi vine să cred.

— Pot — pot cumpăra blănuri în sate?

— Da, Petre, poţi să caşti ochii cît vrei. Lasă-mă să-ţi povestesc mai întîi. Condiţiile sînt foarte favorabile. Te vor întovărăşi în permanenţă doi soldaţi, cei mai încercaţi, şi cei mai de încredere. Trebuie să suporţi cheltuielile pentru mîncarea şi băutura soldaţilor de pază. Toate afacerile le închei în numele fraţiilor mei, eşti deci împuternicitul lor. Căpitanul participă cu zece la sută la cîştigul realizat, participare garantată prin cuvîntul tău de onoare, nimic altceva. Eşti de acord, Petre, am procedat bine?

— Nu cere căpitanul să-i dau cuvîntul de onoare, că nu voi profita de ocazie ca să încerc să fug?

— Nu, Petre, nici nu-i nevoie! „Kröger m-ar părăsi mai degrabă pe mine, decît să primejduiască viaţa camarazilor lui printr-o încercare de fugă. Camarazii lui şi-au pus speranţa în Kröger şi de această încredere nu va abuza niciodată". Asta i-am spus şi el s-a lăsat convins, trebuia să se lase convins, Petre, căci acesta-i adevărul adevărat!

— Speranţă... încredere... nu va abuza niciodată... adevărul adevărat! Da, Fayme, acesta-i adevărul şi totuşi... ce greu îmi este!

Iau capul ei în amîndouă mîinile şi-i privesc adînc în ochi. În adîncimea lor văd strălucind o lumină minunată. Numai în aceşti ochi negri, adînci, tainici, am văzut această lumină... m-a împiedicat să devin un nemernic.

— Vezi, Petrişor, acum zîmbeşti la fel ca mine. Ai învăţat va să zică şi zîmbetul nostru...

Atunci mă cuprinde iarăşi patima sălbatică, nebună, pentru această fată. Îi acopăr faţa cu sărutări; trebuie să ating şi să sărut fiecare locşor al trupului ei iubit, pentru a şti că-mi aparţine.

— Acum eşti iarăşi fericit, Petre, dragul meu?

— Da, Fayme, fericit şi puternic!

*

Către seară auzii sunînd. Servitoarea se duse să deschidă uşa: era Ivan Ivanovici.

Un zîmbet blajin, foarte stingherit, îi lumina trăsăturile. Întinse mantaua şi căciula servitoarei, îşi scoase mănuşile, le puse deosebit de ordonat pe cuier, îşi potrivi părul şi abia după aceea îmi întinse mîna, fără să mă privească în ochi.

— Ivan, îţi mulţumesc, îţi mulţumesc din tot sufletul!

— Bine, bine, Kröger, n-am putut face altfel. O spunea ca şi cînd ar fi trebuit să se scuze faţă de mine. Abia după ce se aşeză comod pe scaun şi trase cîteva fumuri din ţigara ce-i oferisem, adăugă:

— Zile întregi n-am putut s-o privesc pe Fayme în ochi. Ştiam că mă va ruga ceva. Şi totodată ştiam foarte bine că într-o bună zi va trebui s-o fac, că nu voi putea refuza rugămintea. Încercam s-o evit; în zadar, ea se furişa mereu în preajma mea. Chiar şi noaptea, în vis, ochii ei negri îmi pătrundeau adînc în suflet. Fata asta am cunoscut-o de copilă. Toţi o numeam pe-atunci „drăcuşorul negru" căci era sprintenă şi neagră ca diavolul. Toţi ne feream de ea din cauza privirii ei stranii. Numai cînd rîdea, ochii copilului străluceu ca nişte sori adevăraţi, ca nişte cărbuni aprinşi. Astăzi a venit la mine. Liniştită, sigură de sine. A devenit alta. Mă privi atît de drăgălaş încît eu, măgar bătrîn ce sînt, nu mă mai puteam sătura privind-o şi simţurile ameninţau să mă părăsească. Îmi vorbi liniştită, cum vorbesc copii cu tatăl lor cînd nu vrea să le dea voie să facă un lucru nepermis. „Ivan, fii bun şi dă-i învoierea; ca răsplată îţi voi pune mîinile pe obraji", cam aşa mi se pare... şi pe urmă... pe urmă i-am făgăduit tot şi eram bucuros c-am făcut-o. Se apropie de mine; nu mă puteam scula de pe scaun, şi-mi puse mîinile pe obraji, zîmbi şi-mi spuse cu glasul ei grav: „Asta-i frumos din partea dumitale, foarte frumos, îţi mulţumesc din tot sufletul". Plecase şi eu mai şedeam în scaun. Ciudat, nu-i aşa? Eram bucuros că parfumul ei rămăsese în biroul meu urît; n-am mai dat voie să se aerisească, deşi-l umplusem cu fum de ţigare. Nu sînt un dobitoc? Şi căpitanul schiţă un gest obosit de refuz.

— Dă-mi să beau un păhărel bun!

Îl goli dintr-o înghiţitură, îşi aprinse încă o ţigare şi deveni iarăşi vechiul, zîmbitorul Ivan Ivanovici.

Cînd intră Fayme, îi cuprinse cu mare băgatre de seamă mîna în amîndouă mîinile sale, se aplecă cu gravitate şi i-o sărută.

— Acum o pot privi pe Fayme în ochi. I-am împlinit o dorinţă mare. Aşa-i Fayme?

— A fost foarte frumos şi drăguţ din partea dumitale, Ivan Ivanovici, şi ea strînse din toate puterile mîinile căpitanului, care zîmbi blînd şi politicos pe sub mustaţă. Ea se ridică în vîrful picioarelor, căpitanul îşi aplecă urechia spre buzele ei. — Pentru astă seară am o surpriză, îi şopteşte dînsa. „Homar cu maioneză". Căpitanul se făcu roşu de plăcere. — L-am comandat anume pentru dumneata din Petrograd, ştiam că nu mă vei refuza, adăugă ea.

Ivan Ivanovici mîncă cu însufleţire copilărească homarul cu maioneză, apoi îl condusei acasă.

Cînd mă oprii iarăşi în faţa locuinţei mele, văzui că ferestrele sufrageriei erau larg deschise. La dormitorul lui Fayme perdelele erau însă trase.

Intru. Fumul şi mirosul de oameni străini a dispărut, totul este aerisit. În salon arde lampa de petrol. Lumnina ei palidă cade pe numeroasele culcuşuri largi. Parfumul pe care-l întrebuinţează Fayme miroase puternic. Îmi aprind pipa şi păşesc în lungul şi-n latul camerei. În jurul meu domneşte linişte adîncă.

— Am voie să plec în sate, să cumpăr blănuri...

Am impresia că văd cuvintele în faţa mea, ele mă neliniştesc.

Camarazii mei, prizonierii... mii de vieţi omeneşti primejduite pentru o încercare de fugă... speranţă şi încredere... nu va abuza de ele niciodată...

Mă aşez, încerc să-nţeleg, să mă obişnuiesc cu gîndul plecării.

Fayme a intervenit, Fayme mi-a adus libertatea... Fayme a mea!...

O singură vorbă a ei şi, fără să ţin seama de toate cele întîmplate, aş deveni încă în astă seară un om lipsit de onoare.

— Petre, dragul meu, la ce te gîndeşti?

Ridic brusc capul. În faţa mea stă Fa me în toaleta ei de seară, exotică, tătărească. O figură dintr-o poveste orientală.

Se lasă deodată jos, la genunchii mei, ochii îi sînt pe jumătate închişi, gura i se deschide şi şopteşte:

— Sărută-mă, trebuie să mă săruţi acum...

Lîngă noi se află o măsuţă. O faţă de masă de un alb orbitor, pahare subţiri de cristal, piinişoare mici, şi... şampanie. Dopul sare în sus, lichidul spumegă ca aurul în paharele noastre. Îl bem însetaţi, un pahar, încă unul, şi abia pe urmă rîdem iarăşi.

Noaptea se luminează, cele dintîi contururi nelămurite ale obiectelor încep să se desluşească. O acopăr pe Fayme, îi potrivesc perinile, ea se ghemuieşte fericită în ele, o sărut pe obraz, o vorbă blîndă de dragoste şi mă furişez încet din cameră.

Poruncesc bucătăresei şi servitoarei să păstreze tăcerea şi ies în dimineaţa strălucitoare de iarnă, în noua mea libertate...

•

După căderea primei zăpezi, viaţa se trezeşte în Sibeia. Ţăranii care au lucrat toată vara pe ogoare, au timp iarna să-şi facă cumpărăturile şi să-şi rezolve toate afacerile pentru care n-au avut timp în cursul verii. Drumurile încă nu sînt înzăpezite, cea dintîi pătură de zăpadă nu este prea adîncă şi gerul este suportabil. Aşa că oamenii vin din toate direcţiile, cumpără, vînd, îşi schimbă mărfurile şi astfel ia naştere şi o activitate nouă.

Cumpărai pe un preţ de nimic o sanie foarte mare, largă de doi metri şi lungă de vreo trei metri, potrivită pentru călătorii îndelungate.

În locul băncilor, sania avea o saltea de doi metri lungime şi un metru lăţime. Această saltea era de mare însemnătate, deoarece pe drumuri lungi putei dormi în sanie, căci hanuri nu se prea găseau în drum. În afara tălpilor

obişnuite, deosebit de late, sania mai avea la înălţimea de vreo jumătate de metru o pereche de tălpi de siguranţă, pentru a împiedica răsturnarea în locurile accidentate. Un coviltir uriaş scutea pe călători de viscol şi de vînt. De pe marginea coviltirului se putea coborî o perdea, care apăra de frig. Pe capra largă şedea iamcikul (vizitiul). La sanie se înhămau trei căluţi mici, siberieni, neobosiţi şi foarte puţin pretenţioşi.

Echipamentul de călătorie consta dintr-o mulţime de lucruri.

Peste costumul obişnuit se îmbrăca un fel de salopetă căptuşită cu blană. Peste ea se purta o manta caldă, căptuşită şi ea cu blană, sau mantaua obişnuită ţărănească din blănuri de cîine. În zilele deosebit de friguroase se mai îmbrăca o „burka" căptuşită, o pelerină, care ajungea pînă la glezne şi avea o glugă deasemeni căptuşită. În picioare se purtau trei perechi de ciorapi de lînă, şoşoni mici de blană şi cizme mari şi groase de pîslă, care treceau de genunchi. Cu toată îmbrăcămintea aceasta, frigul te cuprindea adesea chiar după două, trei ore. Atunci nu ajuta decît alcoolul. Mîncărurile şi băuturile calde le luam cu noi în termose mari, anume comandate din Petrograd.

Pregătirile erau treminate. Blănuri de probă fuseseră expediate cu mult înainte la diferite firme mari din Petrograd şi Moscova. Condiţiile de plată erau fixate.

Aveam de gînd să lipsesc o săptămînă. Pentru a grăbi şi a raţionaliza tîrguielile din diferitele sate, trimisei înainte cîţiva ţărani. Ei aveau îndatorirea să adune la timpul indicat pe ţărani cu marfa lor.

Sania mare de călătorie ne aştepta în faţa porţii. În urma ei, una mai mică cu cei doi soldaţi, Lopatin şi Kusmiceff, şi încă o a treia sanie pentru mărfurile ce trebuiau tîrguite.

Lui Fayme îi făcusem un culcuş moale şi comod în sanie şi-i pusesem cîteva perini la spate. Vizitii sînt pe capre, căluţii mici şi flocoşi aşteaptă răbdători. Apoi mă culc şi eu pe salteaua moale lîngă Fayme, vizitiul se întoarce, îşi caută poziţia cea mai comodă pe capră, trage de hăţuri şi cei trei căluţi pornesc. Cei din jurul nostru ne fac semne de bun rămas, prin ferestre zăresc pe bucătăreasa Nataşa şi pe Olga, care ne fac semne. Clopoţeii troicii sînt veseli.

În curînd am trecut de limita zonei de libertate. De amîndouă laturile drumului ne cuprinde taiga întunecată, nepătrunsă. Ea stă acolo de veacuri în tăcere şi aşa va rămîne în veci. Taiga ne va petrece pe amîndouă laturile drumului oricît de departe vom merge.

Coviltirul mare este dat la o parte. Zăpada străluceşte şi clipeşte în soare; este destul de cald, numai cîteva grade sub zero.

Privesc visător în zare. Va să zică, îmi va fi dat totuşi să arunc o privire trecătoare în sălbăticia Siberiei şi să ies din cercul meu vrăjit. Ce voi vedea acolo...?

— Petre... nu stau bine...

— Nu...

Mă silesc să-i aşez mai bine perinile.

Fayme mă priveşte. Mă strecor mai aproape de ea, ea îmi pune capul pe umăr şi zîmbeşte. Nu voia să stea singură, voia să ştie dacă sînt fericit. Îmi era recunoscătoare c-o înţelesesem fără vorbe.

O căciulă mare de blană, cu urechile lăsate îi acoperă aproape toată faţa, nu i se văd decît ochii şi gura. Acum însă buzele i se ţuguiară abia perceptibil, ochii îi sînt întredeschişi, un zîmbet fericit îi joacă în colţurile ochilor. O sărut şi senzaţia de frig a dispărut ca prin farmec.

Ziua poposim timp de două ore într-un sat. Locuitorii se adună şi ne privesc curioşi. Cînd apune soarele, terminăm a doua etapă. Iarăşi un sat, abia cîteva colibe. După cină, Fayme şi cu mine ne vîrîm în sanie, pentru că în han nu e chip să-noptezi, din cauza insectelor. Cei doi soldaţi mă privesc uimiţi. Ce să le facă acuma? Să doarmă şi ei în sanie? Nu e periculos să-l laşi pe neamţ să petreacă noaptea singur, afară? Înspăimîntaţi la culme, promiseseră căpitanului, care tunase la ei ca o furtună, să nu-l slăbească pe meamţ din ochi! Şedem nehotărîţi.

— Fără cai, tot nu pot fugi! Argumentul li se păru bine întemeiat. Afară de asta, aveau pe masă o sticlă de votcă, pe care le-o dăruisem. Căpitanul e foarte departe, deci nu poate vedea nimic; apoi frigul este destul de puternic. Astfel că riscul nu este prea mare.

Fayme şi cu mine am dormit splendid în noaptea aceasta. Era ceva cu desăvîrşire nou. Văzui stele nenumărate sclipind deasupra mea. Cea dintîi rază de soare mă trezi. Ţăranii mă priveau nedumeriţi în timp ce-mi făceam toaleta de dimineaţă. Cei doi soldaţi mai dormeau încă. Lăsai să se pună samovarul şi am pornit la plimbare cu Fayme.

Mă simţeam ca un elev care chiuleşte de la şcoală, pentru că reuşisem să scap cîteva minute de cele două santimele. Cînd ne-am întors, toţi erau sculaţi. Puteam începe să bem ceaiul şi peste puţin timp ne continuarăm călătoria.

Din drumul principal cotim brusc spre stînga, spre miază-noapte. Un drum abia practicabil, înzăpezit, înconjurat şi el necontenit de pădure, ne duce după ceasuri nesfîrşite pînă la un sat mare.

Crucile bisericii se văd strălucind din depărtare. Fîntînile lor se întind cumpene lungi, iar mai tîrziu colibele, îngrămădite parcă de frică, îşi scot capetele din zăpadă. În sfîrşit dăm în uliţa largă a satului, de-a lungul căreia se înşiră colibele joase. Cei dintîi locuitori ne ies înainte. „E.e.e.e.i..i!" răsună strigătul vesel al iamcikului nostru. Căluţii se opintesc bucuroşi în hamuri, corzile lor lungi se agită, biciuie aerul, în timp ce sunetul limpede şi vesel al clopoţeilor de pe hamuri răsună şi mai tare între pereţii caselor. Bărbaţi, femei şi copii aleargă pe lîngă noi, încearcă să ţină pasul cu căluţii.

Săniile se opresc în dreptul bisericii de lemn din piaţa mare a satului, în faţa unei case destul de mari, din al cărei coş izvorăşte fumul în nori groşi. Curioşii ne-mpresoară. Un ţăran înalt, neobişnuit de îngijit, apare în cerdacul casei. Părul îi este pieptănat cu mare grijă, cu cărare, şi străluceşte de unsoare.

Poartă cizme curate, înalte, o cămaşă ţesută în casă, ale cărei mîneci şi tivuri sînt împodobite cu cusături pestriţe. Îşi freacă încurcat mîinile, îşi mîngîie barba îngrijită, trăsăturile lui sînt blînde, ochii cuminţi şi limpezi. Este fruntaşul satului Zabîtoje.

Se înclină adînc şi liniştit. Ne priveşte tot atît de liniştit, numai vederea celor doi soldaţi înarmaţi pare că nu-i prea face plăcere.

Îndată după el vine ţăranul pe care-l trimisesem înainte ca să anunţe venirea noastră. El mă cunoaşte, este mîndru de curajul lui şi se lasă admirat cu plăcere de mulţimea de gură-cască.

Din prima sanie coboară un bărbat înalt şi spătos. N-are barbă, vorbeşte limba ţării, ceva mai lămurit şi mai tare decît băştinaşii, îşi scoate şuba grea şi căciula, le aruncă în sanie şi-şi întinde mai întîi mădularele înţepenite. Bărbatul acesta bălai trebuie să fie un om foarte primejdios, căci este păzit de doi soldaţi.

— Bună ziua, tătucă!

Noul sosit întinde zîmbind mîna fruntaşului. Cei din jur îşi privesc plini de teamă căpetenia, oare va întinde şi el mîna străinului... nu i se va întîmpla oare nimic?

— Bună ziua, frate...

Cuvintele primarului sună hotărîte, fără frică, el întinde mîna omului şi i-o scutură puternic.

— Ni s-a spus că vii să cumperi blănuri de la noi, nu-i aşa? întreabă el.

Da, tătucă, aşa-i, este adevărat, răspunde celălalt; se întoarce la sanie, ridică un pachet mare şi-l pune în faţa fruntaşului. Din el iese la iveală o femeie mică, înfofolită, zîmbeşte ca şi bărbatul străin şi-i întinde ţăranului mîna.

— Asta-i soţia mea, am luat-o cu mine fiindcă se pricepe la blănuri, — zic eu, în timp ce Fayme îşi întinde la rîndul ei mădularele înţepenite.

Între timp, soldaţii au coborît din cealaltă sanie. Feţele lor exprimă lămurit mulţumirea că vor mînca şi vor bea ceva cald.

Ţăranii vin acum în număr din ce în ce mai mare, se îngrămădesc strîns în jurul nostru, fiecare vrea să vadă ceva, vrea să prindă o vorbă a noastră; sîntem o adevărată senzaţie a satului.

— Fraţilor, daţi-vă puţin la o parte, vrem să mergem acasă.

În timp ce trecem prin mulţimea adunată, unul sau altul încearcă să mă atingă în treacăt cu mîna, atît de mare este curiozitatea, atît de neînţeles tot ce ne priveşte. Un vlăjgan înalt de aproape doi metri, fără urmă de barbă, întovărăşit de doi soldaţi înarmaţi, şi toţi rîd şi glumesc... Nu puteai face altceva decît să clatini încet din cap; ce se petrece oare în lumea largă de dincolo de pădure?

— Zabîtoje. Satul uitat, marele sat din pădurea seculară.

Undeva în extremul Nord, înconjurat de pădurea siberiană întunecoasă, accesibil numai pe un drum necunoscut şi şters, despărţit aproape în întregime de lumea largă prin drumuri impracticabile şi mlaştini, neînscris pe nici o hartă, oricît de precisă, găseşti „satul uitat". Acest colţ de aşezare omenească a fost uitat de lume şi de fiarele şi ca rîul larg, cu mulţimea sa de peşti mari şi mici, ca şi cărările pierdute, pe care nu le cunoaşte nimeni. Crucile sclipitoare ale bisericii strălucesc, iar în biserică ard luminări făcute în casă şi în „ungherul roşul" al celei mai mici colibe pîlpîie candela nestinsă.

Natura şi oamenii duceau an cu an, ceas cu ceas, lupta cea mai înverşunată. Omul lupta pentru viaţă şi pentru existenţă, tăiase pădurea pentru a avea mai multe ogoare şi păşuni, atît de cît avea cea mai strictă nevoie pentru sine şi pentru dobitoacele sale. Pădurea nu voia să se dea bătută şi terenul pe care-l cedase trebuia lucrat cu trudă şi cu grijă. Nenumărate rădăcini se agăţau neîncetat de plug, îl ţintuiau locului, nu-l lăsau să pătrundă în pămînt.

Vara, după multă trudă,, răsăreau semănăturile prizărite, — prizărite ca şi oamenii piperniciţi şi urîţi. Aproape peste noapte, pe nepusă masă, venea iarna şi atunci se înceta lupta împotriva frigului şi a viscolului. Ore întegi, pe viforniţe turbate, pe un frig aspru care-ţi tăia răsuflarea şi de care copacii plezneau ca loviţi de trăznet, oamenii curăţau cu lopata troienele de zăpadă, care astupau cu totul ferestrele colibelor joase. Iarna ţinea şase luni lungi.

Pădurea şi rîul hrăneau oamenii mai mult decît din belşug. Vînatul nu era interzis în nici o epocă a anului. Oamenii mergeau la vînat cînd n-aveau ce mînca, şi cîţiva paşi pînă în pădure erau de-ajuns ca să găsească îndată hrana de care aveau nevoie.

Generaţii se năşteau, generaţii mureau. Vara gonea din urmă iarna şi iarna gonea din urmă vara.

— Zabîtoie nu ţinea socoteala timpului — satul uitat era în afara timpului. Lumea de dincolo de pădure era pentru locuitorii lui o noţiune abstractă, pe care nu şi-o puteau închipui.

Pe prispă sta o ţărancă tînără, curăţică, Stepanida, sora fruntaşului. Ea se înclină adînc, în faţa oaspeţilor, după obicei.

Intrăm într-o odaie mare şi prietenoasă. Într-unul din colţuri stă cuptorul pe care poate dormi toată familia. Ferestrele joase au perdele albe, curate. Lîngă pereţi, bănci de lemn. În „ungherul roşu" ard nelipsitele candele în faţa icoanelor. Odaia este plină de oameni, toţi îmbrăcaţi ca de sărbătoare mare.

Îmi fac cruce după obiceiul rusesc. Toţi ochii sînt îndreptaţi asupra mea. Fruntaşul mă priveşte cu ochi mari şi plini de aşteptare.

— Aici, frate, aşează-te în ungherul roşu. Văd că eşti un drept credincios ca noi toţi.

Fayme şi cu mine ne scoatem blănile. Nenumărate mîini vor să ne ajute, fiecare vrea, ne roagă chiar să-i dăm să ţină cîte ceva.

Şedem în ungherul roşu. Fayme şade între mine şi fruntaş, în faţa noastră cei doi soldaţi.

Masa care a fost împinsă în faţa noastră se acoperă cît ar clipi cu o faţă de masă de in lucrată în casă, împodobită cu cusături pestriţe. Vase de sticlă împodobite cu modele de flori, toată mîndria colibei cenuşii, tot ce poate oferi sălbăticia mai bun, tot ce a fost lucrat cu grijă, e pus în faţa noastră.

Cei de faţă vorbesc în şoaptă. Bărbaţii şi femeile ne privesc nerăbdători. Bărbile bărbaţilor sînt pieptănate, cizmele cu carîmb strălucesc de curăţenie, cămăşile şi brîiele sînt curate ca şi pantalonii negri băgaţi în cizme. Femeile au îmbrăcat rochiile noi, şorţurile lor pestriţe, strînse cu un şiret la piept, tulpanele şi bluzele în culorile cele mai felurite sînt potrivite cu mult gust artistic. Părul lor este pieptănat îngrijit cu cărare, ca şi al bărbaţilor, uns cu ulei, şi luceşte în lumina lămpii mari de petrol care atîrnă în mijlocul odăii. De afară se aud glasurile înnăbuşite ale celor care n-au putut intra. Aceştia privesc curioşi prin geamurile uşor îngheţate.

Dintr-unul din unghere se aude murmurul lin al celei mai frumoase născociri ruseşti din toate secolele — al nelipsitului samovar.

— Aşa, frate, Dumnezeu să te binecuvînteze, mănîncă şi bea cu oamenii tăi după pofta inimii şi să vă fie de bine. Păhărelele de rachiu sînt umplute, le ciocnim, ne dorim reciproc sănătate şi le golim.

În farfurii ni se oferă potîrnichi minunate, gătite cu smîntînă, şi cartofi copţi pe tăciuni; în altă farfurie, alături, merişoare. Fruntaşul răsuflă uşurat văzînd cum rup oasele cu mîinile şi-mi înfig cu poftă dinţii în carne. Toţi sîntem înfometaţi, de aceea tăcem aproape tot timpul.

Abia terminasem potîrnichea şi mi se puse alta în farfurie. Fayme şi cu mine nu mai puteam mînca şi nici nu mai vrem să bem vodcă sau alt rachiu.

— Nu-ţi plac mîncărurile mele? ne întrebă mirat şi cu destulă severitate fruntaşul.

— Nemţii nu beau niciodată, rareori găseşti pe unul care bea, asta o văd şi la prizonierii noştri din Nikitino, lămureşte Lopatin pe gazda noastră — ei mănîncă şi altfel ca noi; numai barin al nostru se sinchiseşte prea puţin de obiceiurile astea, el mănîncă, dacă se poate, ca şi noi drept credincioşii, cu mîinile.

Oamenii mă privesc nehotărîţi. Pot oare mînca mai departe?

— Mîncaţi mai departe, nu vreau decît să beau un pahar de ceai.

Paharul mi s-a umplut într-o clipă. Fayme şi cu mine sîntem înconjuraţi de o cantitate enormă de cozonaci şi de tot felul de dulciuri făcute în casă. Le mîncăm cu poftă, îmi plac mai mult ca toate rachiurile.

Sîntem atît de sătui, încît abia mai putem răsufla, ne este foarte cald, obrajii, urechile şi feţele ne sînt roşii de tot.

Trebuie să-mi şterg fără încetare sudoarea de pe frunte; nici Fayme nu se prea simte în largul ei.

— Iartă-mă, dragul meu, mă adresez din nou gazdei noastre trebuie să ies puţin la aer, nu mai pot suporta căldura.

— Lopatin, îţi dau banii. Fayme împinge o pungă de piele spre soldatul care se uită uimit cînd la pungă, cînd la faţă. Nu fugim, adăugă ea zîmbind.

Şoaptele au amuţit deodată. Va să zică străinul este un prizonier?

O mulţime de mîini ne ajută să îmbrăcăm blănile. Cînd ieşim în stradă, amuţesc şi cei de-afară.

Zăpada scîrţîie sub paşii noştri, mergem de-a lungul întregului şir de case, pînă ce lăsăm satul în urma noastră. Sîntem singuri.

*

— Ei, Ulianoff, arată-ne blănurile! Cu aceste cuvinte fruntaşul apucă o legătură mare de blănuri de veveriţă de Siberia, pe care un ţăran o pusese pe masa golită de tacîmuri. Un cuţit taie sforile, blănurile se revarsă deodată pe toată masa.

Mîna pricepută a tătăroaicei alunecă peste fiecare blană în parte, le sortează repede. Toţi ne privesc nerăbdători. Toţi tac încordaţi, numai samovarul care fierbe din nou în ungherul său începe să bîzîie, să cînte şi să fluiere pe toate tonurile.

— Cît ceri pentru blănuri, frate? răsună deodată întrebarea mea prozaică.

— Nu ştiu ce pot să-ţi cer, aici nu mi le cumpără nimeni, dragul meu. Nu ştiu ce să cer.

— La ce preţ te-ai gîndit, spune.

— Nu ştiu... dă-mi cît crezi... şi va fi bine.

— La Nikitino o blană de veveriţă costă treizeci de copeici, eu îţi dau douăzeci de copeici, cu toptanul, eşti înţeles? Dacă vrei să-mi vinzi toate cele trei sute de blănuri, ţi se cuvin şasezeci de ruble. Ne-am înţeles?

Domneşte o liniştе atît de adîncă, parcă toţi şi-ar fi pierdut răsuflarea. Toţi mă privesc în tăcere.

— Mariuşa, samovarul fierbe şi apa se revarsă, răsună dintr-un colţ o voce limpede de copil. Dar nimeni nu pare s-o audă.

O mînă grea se lasă pe umărul meu.

— Dacă plăteşti ce ai făgăduit, atunci Dumnezeul nostru al dreptcredincioşilor Ruşi te va binecuvînta pînă la sfîrşitul vieţii. Astfel de preţuri încă nu ne-a plătit nimeni. Martor mi-e Dumnezeu! Glasul tremură de emoţie, ochii fruntaşului se umezesc şi cu o mişcare bruscă îşi trece mîna peste obraz.

Fayme pune şase bilete roşii de cîte zece ruble în faţa ţăranului, dar dînsul nu le ia. Îşi lasă încet capul în jos şi o privire nespus de tristă, în care se citeşte deznădejdea cea mai adîncă, mă atinge drept la inimă.

— Nu este frumos din partea ta să glumeşti atît de urît şi să-ţi rîzi de noi; uite, noi nu ţi-am făcut nici un rău, frate...

Această mustrare neînţeleasă mă loveşte ca un bric drept în obraz.

— Ulianoff, tună deodată vocea fruntaşului, cum poţi spune aşa ceva? Hîrtiile roşii sînt bani, atîta doar că nu-s monede, tu n-ai mai văzut astfel de hîrtii. Eu îmi iau răspunderea, eu, fruntaşul tău!

Omul cade în genunchi lîngă masă, ca lovit de trăsnet.

— Tătucă... iartă-l pe păcătosul de mine!

Mirat priveşte cu o tristeţe şi o deznădejde de necrezut feţele luminoase ale sfinţilor de pe icoanele din ungherul roşu, în timp ce lacrimile îi curg şiroaie peste obrazul zbîrcit şi ciupit de vărsat.

— Lasă, lasă Ulianoff, te cred, n-ai mai văzut niciodată astfel de hîrtii, asta-i. Fruntaşul îi mîngîie capul şi-l bate pe ţăran pe umeri vrînd parcă să liniştească un copil, în timp ce Lopatin şi ceilalţi ţărani refac legătura de blănuri şi dau mîhniţi din cap.

— Vedeţi, barin, zice subofiţerul, dacă nouă ţăranilor, ni se face un bine, nu mai credeam. Aşa ne-au minţit şi ne-au înşelat toţi. Mai mare ruşinea! Îţi sîngerează inima.

Alt ţăran şi nevastă-sa se apropie de masă. Fayme cercetează blănurile, aproape toate sînt de acelaşi fel şi de aceeaşi calitate. Numărătoarea se face repede şi primesc şi ei banii cuveniţi.

— Marusia, se adresează fruntaşul femeii, banii îi ţii la tine, Ivan nu capătă nici o copeică, şi aşa bea totul şi pe urmă te omoară în bătaie. Iar tu Ivan, ai să te duci de-acum înainte la vînătoare pînă cînd casa ta va fi iarăşi în cea mai bună rînduială; abia atunci ai să mai vezi bani în mîna ta, ai înţeles?

Femeia zîmbeşte, bărbatul tace ruşinat.

Unul după altul se apropie de masă, întind blănurile, mîinile lor groase şi bătătorite apucă încet şi şovăitor banii. Nu auzi nici un singur cuvînt de mulţumire, feţele rămîn aproape tot atît de lipsite de expresie ca şi mai înainte, numai mîinile şi mişcările încete şi neîndemînatice ale degetelor, groase ca rădăcinile, vorbesc o limbă pe care nimeni n-o poate exprima în cuvinte.

Odaia s-a golit de mult, lampa de petrol din tavan s-a stins, numai lumina blîndă a candelelor pluteşte în încăperea întunecoasă.

Şedem sprijiniţi în ungher, în braţele mele doarme obosită, Fayme. În faţa mea, la masă, şade fruntaşul şi-mi povesteşte viaţa lui.

— ...şi aşa am văzut o mare parte din sfinta noastră Rusie, a vrut Dumnezeu şi m-am întors sănătos şi cu cinste mare din războiul japonez în satul meu uitat, de baştină... dar m-am lepădat de cele lumeşti. Aici am devenit pentru cei mici şi pentru cei mari învăţătorul vieţii, un preot al credinţei nestrămutate în Dumnezeul nostru bun şi drept. Închide ochii şi dreapta lui face larg şi liniştit semnul crucii, trăsăturile feţei i se luminează de o fericire lăuntrică, adînc simţită.

Zorile mijesc. O culc pe Fayme cu băgare de seamă în ungherul roşu. Ea deschide somnoroasă ochii, şopteşte „Petre", zîmbeşte obosită şi fericită şi adoarme din nou.

Între timp mă bărbieresc şi mă spăl. În colţ, lîngă sobă, samovarul îşi începe din nou cîntecul familiar. Se face foc în sobă cu butuci uriaşi. Fruntaşul satului îşi face toaleta de dimineaţă. Afară, în faţa casei, îşi toarnă de cîteva

ori dintr-un ulcior de pămînt ars apă-n pumni, îşi udă faţa şi părul, şi gata. Îşi face cu grijă cărarea, îşi piaptănă barba, îşi netezeşte cu palmele îmbrăcămintea şi se aşează din nou la masă. Afară, în faţa uşii, stă Kusmiceff şi nu lasă pe nimeni să intre în colibă, căci Fayme mai doarme.

— La primăvară, va să zică, îţi voi trimite mulţi prizonieri de război, mă adresez fruntaşului, sînt oameni cumsecade, vă vor ajuta tuturor să desţeleniţi ogoarele şi nu cer mult în schimb, mîncare, băutură şi cîteva copeici simbrie. Toţi sînt bucuroşi să poată ieşi din lagărul de prizonieri.

— Aş fi foarte mulţumit, frate, ogoarele desţelenite ne aduc bani. Ţarinile ar fi trebuit lărgite de mult, duceam adesea lipsă de pîine la Zabîtoie şi aducerea secarei este legată de mari greutăţi, căci drumurile noastre sînt lungi. De vină însă sînt în parte chiar oamenii noştri, sînt leneşi şi se mulţumesc cu prea puţin. Nu-şi doresc decît să trăiască aşa, la întîmplare, altceva nu pretind.

— Prin comerţul de blănuri, Zabîtoie se va însufleţi, banii vor circula printre oameni.

— Şi încă cum se va însufleţi, ai să te miri ce blănuri vei cumpăra la noi. N-am avut timp deajuns ca să înştiinţez pe adevăraţii vînători de blănuri, dar data viitoare, dacă mai vii, trebuie să aduci de două ori mai mulţi bani. Sînt convins că cei mai mulţi ţărani s-au dus chiar astăzi la vînătoare.

— Poţi să-mi faci rost de cîte blănuri vrei, îţi cumpăr totul, orice cantitate, i-am răspuns.

Între timp, samovarul fusese aşezat pe masă. În jurul lui, iarăşi vasele pestriţe şi mîncare din belşug. Sora gazdei, îmbrăcată şi acum ca de sărbătoare, pune masa. Este blondă, bine făcută şi are o faţă simpatică şi deschisă. Mai ales mîinile ei sînt neobişnuit de frumoase.

Îmi dau limpede seama că între ea şi gazda mea domneşte o mare simpatie.

— Gînduri păcătoase mă ispitesc ca diavolul cînd mă uit la sora mea, murmură fruntaşul ca pentru sine, dar haide, frate, mănîncă şi bea, te aşteaptă un drum lung, şi un oftat adînc împinge spre mine mîncările, în timp ce sora lui toarnă ceaiul în pahare.

— Petrişor, cît mă laşi să dorm! Fayme încearcă să se ridice dintre blănurile moi, din patul ei improvizat. Dau mantalele la o parte, ea îşi freacă ochii încă plini de somn, dar care strălucesc ca în fiecare dimineaţă de fericire şi de mulţumire.

Gazda noastră se ridică imediat. — Pregăteşte-te mai întîi de drum, barin, pînă se spală soţia ta, şi pe urmă bem cu toţii împreună ceaiul.

Mă cuprinde mirarea de atîta bun simţ. Ieşim din colibă şi încărcăm între timp blănurile cumpărate, în sania adusă anume pentru ele.

În faţa casei fruntaşului domneşte o mişcare înfrigurată. Sania este înconjurată din nou de o mulţime de curioşi. Cei doi soldaţi ajută cu hărnicie şi curînd sania este încărcată toată cu blănuri şi pare un munte mic. Peste munte întindem şi legăm o foaie de cort.

Intrăm iarăşi în colibă. Fayme şi-a terminat toaleta şi începem să bem ceaiul.

Apoi ne pregătim de plecare. O învelesc pe Fayme în blănuri, mă culc din nou lîngă ea. Fruntaşul ne acoperă cu grijă.

— Nu uit ce mi-ai spus, totul se va face cum doreşti, frate, şi acum, Dumnezeu să vă aibă în pază, pe tine, pe soţia ta şi pe oamenii tăi. Cînd vei veni iarăşi, va fi pentru noi zi de sărbătoare, ne vom bucura şi vom număra zilele pînă atunci.

— Îţi dau cuvîntul meu, am să vin pe la voi.

Căluţii flocoşi pornesc şi caravana se pune în mişcare.

— Dumnezeu cu tine, frate, îţi mulţumim!

Fruntaşul şi ţăranii ne fac semne cu mîna, noi le răspundem la fel. Copiii aleargă pe lîngă sania noastră, în depărtare îl mai văd pe bărbatul care stă cu capul gol şi pe sora lui. Privesc în urma noastră pînă ce săniile dispar după cea dintîi cotitură.

Apoi ne aflăm iarăşi în mijlocul pădurii monotone şi întunecoase.

Către seară sosim în alt sat. Alţi oameni, alte feţe. Toţi sînt îmbrăcaţi ca în zi de sărbătoare. Fruntaşul satului ne primeşte. Bem ca de obicei ceaiul, apoi urmează cumpărarea blănurilor. Mîini zbîrcite şi noduroase înoadă cu băgare de seamă banii primiţi, în batiste pestriţe.

O culc din nou pe Fayme în culcuşul din ungherul roşu, iar eu mă culc pe laviţa de lemn de lîngă perete. Lumina blîndă şi liniştită a candelelor pluteşte prin încăpere, ochii se închid, adorm.

Alte zori mijesc prin geamurile înghe̦ate. Ne spălăm, bem ceaiul, şi îndată săniile noastre pornesc mai departe; înapoia noastră, în depărtare, rămîn ţăranii fluturîndu-şi mîinile, pînă ce dispar şi ei în dosul pădurii nesfîrşite.

Itinerariul nostru este bine întocmit, toate dispoziţiunile sînt bine luate. Peste tot sîntem aşteptaţi, cumpărarea se face peste tot repede şi fără incidente. Sania pe care am luat-o cu noi s-a umplut peste măsură numai cu cumpărăturile de la Zabîtoie. Acum o întovărăşesc alte trei.

Clopoţeii răsună limpede şi vesel prin aerul rece. Pretutindeni lăsăm în urma noastră oameni fericiţi, radioşi.

La timpul indicat, cu o întîrziere relativ mică, sosim la Nikitino. Lopatin şi Kusmiceff aleargă în grabă la poliţie ca să anunţe sosirea mea şi să raporteze despre călătorie.

Încăperile care ne-au devenit familiare şi dragi ne-nconjoară din nou. Nataşa a avut grijă de mîncare bună şi de orînduială desăvîrşită. Facem baie, ne schimbăm hainele, lenjeria, ne simţim ca noi născuţi şi dormim cu plăcere deosebită în paturile noastre.

A doua zi dimineaţa, Duminică, vine Ivan Ivanovici. Fayme şi cu mine eram tocmai la dejun; ne sculasem tîrziu. Se apropie în manta şi cu căciula în cap.

— Nu rîde de mine, doctore, dar m-am simţit cam singuratic, în toate zilele astea. Îşi aruncă căciula rotundă de blană pe un scaun. Al dracului de repede te obişnuieşti cu un om; de fapt este o prostie să spui aşa ceva ca bărbat, dar, dracul ştie de ce, aşa este! Dă apoi mantaua grea de iarnă servitoarei şi se aşează la masa noastră.

— Ei, Fayme, cum ţi-a priit călătoria lungă? Eşti desigur încă foarte obosită? Kröger ăsta-i un om ciudat, cu frica lui neîncetată de ploşniţe. Aţi dormit cu siguranţă în fiecare noapte sub cerul liber, în sanie! Ai şi tu nişte pretenţii, Fedia!

— Petre mă lăsa totdeauna să dorm pe şubele noastre de iarnă, în ungherul roşu.

— Dar el unde dormea, lunganul?

— Lîngă mine, pe o laviţă de lemn, cîteodată lîngă banca mea... pe podea...

— Tu, un răsfăţat ca tine? Îţi face într-adevăr plăcere? Asta, n-o înţeleg, Kröger, nu te supăra, dar eşti cam trăsnit! Pentru ce toate astea?

— Toate au rostul şi scopul lor, zice Fayme, şi-i atît de frumos să adormi la lumina candelelor.

— Hm... hm... poate să fie, Fayme... poate să fie, spune gînditor căpitanul.

Toată ziua trece cu pregătirile pentru o călătorie nouă, pe care vrem s-o începem luni de dimineaţă.

Sania cea mare stă din nou în faţa uşii, cîteva semne de rămas bun şi am lăsat Nikitino în urma noastră; clopoţeii ne duceau cu el.

Vedem ţinuturi noi, dar ele se aseamănă între ele. Alte feţe se perindă pe dinaintea noastră. Mîini fericite strîng fără încetare mîinile noastre, pretutindeni unde sosim este sărbătoare mare, toţi vor să ne mai revadă, toţi aşteaptă cu bucurie revederea. Sîmbătă, caravana mică este iarăşi la Nikitino. Ursarii mei credincioşi, Lopatin şi Kusmiceff, raportează asupra călătoriei. O zi de odihnă, apoi plecăm iarăşi din Nikitino şi de fiecare dată în altă direcţie.

În sfîrşit, vine iarăşi rîndul satului Zabîtoie.

Oamenii nu ne mai întîmpină sfioşi şi fricoşi ca odinioară; toţi ne fac semne, strigă cuvinte prietenoase, însufleţite, ne împresoară, vor să ne ajute, sîntem fraţi între fraţi, ba ne şi duc aproape pe braţe în casa fruntaşului. Iar el mă primeşte ca pe fratele său adevărat.

În coliba mică oamenii se îmbulzesc. Ne-au aşteptat de cîteva ceasuri. Masa cu locul în care şezusem la cea dintîi venire, este plină de daruri. Potîrnichi, cocoşi de munte, ciosvîrte uriaşe de urs şi de elan, iepuri, găini, raţe, pînză de in ţesută în casă, cusături, lucruri de mînă de tot felul. Fiecare, probabil fără excepţie, mi-a pregătit un dar. Toţi mă privesc nerăbdători în timp ce mă uit tăcut la toate comorile acestea. Ochii lor mă privesc, aceşti ochi vorbesc multe lucruri ce nu pot fi exprimate în cuvinte. Şi cum sărmanii, uitaţii, mă privesc aşa, tăcuţi şi cu ochii mari, ochii mei se tulbură dintr-o dată, gîtlejul mi se strînge şi timp îndelungat nu pot scoate nici un cuvînt.

— Vă mulţumesc din toată inima... din tot sufletul...

Se-nnoptează. Stau din nou cu fruntaşul în ungherul roşu, scăldaţi în lumina sfîntă a candelelor. Fayme doarme în braţele mele, ca un copil fericit şi fără griji. De afară se aud paşi uşori în jurul colibei. Paşii scîrţîie prevăzători în zăpadă, din cînd în cînd se apropie cineva de geamul încheţat şi trage cu urechea, se aud şoapte abia perceptibile, rostite cu răsuflarea reţinută.

În noaptea aceasta coliba este pentru toţi locuitorii satului uitat un locaş sfînt.

Săniile sînt încărcate pînă în vîrf cu daruri şi blănuri. Tot satul s-a adunat la plecarea noastră, toţi se îngrămădesc spre sania noastră, toţi vor să le strîngem mîna.

— Îţi mulţumim, tătucă, îţi mulţumim... se aude din toate părţile, nu ne putem despărţi. Fruntaşul satului stă mai la o parte, căci toţi vor să ne vadă şi să ne vorbească. Autoritatea lui este distrusă dintr-o dată, el însă zîmbeşte.

Toată călătoria decurse aproape pretutindeni la fel. Caravana care numărase la început şase sănii, îşi îndoise aproape mărimea. Peste tot sîntem primiţi cu o bucurie de neînchipuit, pînă şi cei mai săraci dintre săraci nu mă lăsa să plec fără un dar din partea lor.

Sosim la Nikitino cu mare întîrziere.

Din depărtare îmi văd locuinţa luminată „a giorno". Ivan Ivanovici se repede afară, fără căciulă şi fără manta, cu ţigara aprinsă în mînă.

— Kröger, dragul meu, ce s-a întîmplat? Şi noi ne făceam aici mii de griji pentru tine!

— Nu prea eşti cavaler, Ivan, asta ar fi trebuit s-o întrebi pe soţia mea şi nu pe mine, îi răspund rîzînd.

— Kröger, ştii, te iubesc şi te preţuiesc ca prieten, dar cu tine nu se poate vorbi o vorbă serioasă! Niciodată, dar niciodată; îngrozitor! Sigur c-am fost îngrijorat şi de Fayme, chiar foarte îngrijorat, dar... ce s-a întîmplat? Spune, pentru numele lui Dumnezeu! Termină odată cu rîsul, eşti un om îngrozitor! Stau în faţa ta în stradă dezbrăcat şi tu nici nu-mi spui... Lopatin! Lopatin! Nemernicule, vorbeşte, nu te holba la mine!

— Nu s-a întîmplat nimic, domnule căpitan, absolut nimic, raportează Lopatin şi încearcă să stea atît de drept, cît îi permit încheieturile înţepenite.

— N-am putut veni mai repede, Ivan, ţăranii nu voiau să ne lase să plecăm, îl întrerup repede, căci văd cum căpitanul vrea să se repeadă la sărmanul Lopatin. — Ţi-am adus şi ceva deosebit de frumos; haide, să intrăm, altfel mai răceşti. O desfăşor repede pe Fayme din mulţimea de pături de blană, o ridic în braţe şi-l tîrăsc şi pe Ivan Ivanovici după mine.

— Nu-i drăguţ din partea dumitale că nu te-ai gîndit la mine. Aceste cîteva cuvinte rostite de Fayme, o singură privire pe sub pleoape, şi atotputernicul rămîne încremenit. De ruşine îşi ieşi din fire; mînia i s-a risipit.

— Ba nu, Fayme, m-am gîndit şi la dumneata... dar eu n-am dreptul să mă gîndesc la dumneata...

— Dragă Ivan Ivanovici, eşti prietenul lui Petru, şi prietenii lui sînt şi prietenii mei. De ce n-ai voie să te gîndeşti la soţia altui bărbat, mai ales a unui prieten? Nu m-am îndoit niciodată de bunătatea inimii şi de cinstea dumitale. De aceea te poţi gîndi tot atît de des la mine ca şi la Petru.

— Da, Fayme... da... aşa trebuie să fie... bîlbîi el, cu privirea îndreptată spre pămînt.

— Trebuie să poţi gîndi şi lucra ca Petre. Astăzi a adus acasă o sanie întreagă, plină cu daruri. Pînă şi cei mai sărmani dintre sărmani i-au dat ceva în dar...

— Da, Fayme, da... dar Petru al dumitale o are pe Fayme a lui... dar eu... eu...

— Tocmai de aceea să te gîndeşti la mine şi să te bucuri la gîndul acesta. Vrei s-o faci?

— Da, Fayme, aşa voi face..., şi deodată uriaşul apucă mîinile ei mici şi le acoperă cu multe sărutări. — Sînt un om rău de tot... fata mea.

Fără să mai spună un cuvînt, se duse în vestibul, îşi ia căciula şi mantaua şi iese fără să le îmbrace, fără să-şi ia rămas bun de la noi.

*

Lăsai pe Fayme să se odihnească timp de o săptămînă. O răsfăţai şi o răzgîiai cu toate mijloacele pe care le aveam la dispoziţie.

Între timp sosiră primele plăţi ale firmei căreia îi livrasem blănurile. Fraţii Islamkuloff expediau mărfurile numai cu ramburs şi-mi administrau banii. Mîndria lor cea mai mare era că le încredinţam banii fără să le cer chitanţă. Partea ce le revenea din negoţul meu de blănuri întrecea aproape veniturile prăvăliei lor.

— Îţi aduc bani, Ivan, partea ta de zece la sută din cîştig, pe care ţi-am promis-o şi cu aceste cuvinte pusei cinci sute de ruble pe masă.

Pumnul grăsunului căzu greu şi cu o singură mişcare răsfiră biletele. Apoi se uită cînd la bancnote, cînd la mine.

— Îţi baţi joc de mine, Kröger, ce înseamnă prostia asta?!

— Partea ta de cîştig, dragă Ivan — cinci sute de ruble!

— Eşti nebun, eşti beat sau m-am îmbătat eu? Astă-i imposibil Kröger, fii odată serios! Nu rîde! Nu-mi pot veni în fire! Asta-i o avere! Şi asta-i numai o parte? Vorbeşti serios?

— După ce voi fi organizat totul cum trebuie, atunci vei vedea adevărate minuni, Ivan, ăsta-i abia începutul. Mai aşteaptă puţin, în iarna care vine lucrăm cu totul altfel.

— Doamne Dumnezeule!... Fedia... eşti dat dracului!

Bucuria lui nu cunoştea margini. Mă îmbrăţişa de nenumărate ori, punea mereu mîna pe bani, îi lăsa să cadă pe masă şi mă îmbrăţişa apoi din nou.

— Ţie, Ivane, trebuie să-ţi mulţumesc...

— Prostie, ce prostie! Eu trebuie să-ţi mulţumesc, soţiei tale trebuie să-i mulţumesc! Încercă să-mi dea cu forţa mîncare şi băutură, dar refuzai.

— Te rog, nu te supăra, dar vreau să mă duc acasă, Fayme mă aşteaptă şi mîncarea-i pregătită.

*

Negoţul meu cu blănuri se întinse. Satele pe care le vizitam regulat deveniră depozite în care se adunau mărfurile. Cantităţile cumpărate creşteau din ce în ce. Adeseori îmi părea rău să expediez blănurile splendide. Unele dintre cele mai bune le-am pus deoparte pentru Fayme.

La sfîrşitul lui noiembrie veni primul val de frig. Termometrul arăta necontenit temperaturi între minus douăzeci şi cinci şi treizeci de grade Celsius. O călătorie la distanţe mari era aproape imposibilă pentru oameni şi cai.

— Numai o singură dată, draga mea, lasă-mă să mai plec la Zabîtoie; va fi într-adevăr ultima dată, îţi promit.

— Petrişor, şapte zile încheiate să nu te văd? Ce timp îndelungat! Dar dacă vrei să pleci numaidecît.. toată vremea mă voi gîndi la tine, şi în aceste zile vreau să simt cum este cînd nu te mai am în preajma mea şi te pot aştepta totuşi. Vreau să simt din nou această fericire, s-o trălesc de la-nceput.

Plecai singur şi Fayme rămase acasă.

*

Cumpărăturile din Zabîtoie erau încheiate.

Ies în noapte cu fruntaşul satului. Domneşte un frig ucigător şi un întuneric deplin, deşi sînt abia orele patru după amiază. Cerul presărat cu stele este senin şi luminos. Ne îndreptăm paşii spre rîul îngheţat.

Ghiaţa trosneşte şi crapă uneori cu zgomot ca de tunet. Apoi, iarăşi în jurul nostru domneşte liniştea vrăjită. Iarna a îngrămădit în această pustietate mase de zăpadă de dimensiuni fantastice. Pădurea seculară pare o pădurice scundă, copacii se rup sub greutatea păturii groase de zăpadă. Intrările şi ferestrele colibelor trebuie să fie curăţate neîncetat şi cu mare trudă de troienele de zăpadă. Zabîtoie pare mort şi părăsit. În curînd se va afunda cu desăvîrşire în somnul său de iarnă.

Zăpada tare ca gheaţa scîrţîie sonor sub cizmele înalte şi groase de pîslă.

— Rămîi cîteva zile aici, frate, zice fruntaşul, se apropie un viscol îngrozitor. Nu vei putea trece cu oamenii tăi.

— Trebuie, am făgăduit, nu sînt liber, ştii doară!

— Ei şi, ei şi, dragul meu, dar nu poţi pune în joc viaţa oamenilor tăi, asta-i nebunie curată!

— Vom lua mai multă mîncare şi băutură cu noi şi vom reuşi cu siguranţă să trecem prin viscol.

— Ţi-e uşor să vorbeşti! Fii cuminte! Promisiunea făcută căpitanului de poliţie este caraghioasă! Trebuie să te gîndeşti la soţia ta, frate, la soţia ta neagră şi frumoasă. I se vor topi ochii de plîns dacă te vei prăpădi. Am văzut ce mult te iubeşte. Va plînge pînă ce i se vor usca ochii. Sau îţi închipui că te va putea scăpa cineva? Pînă ce nu se vor topi zăpezile, nimeni nu vă va găsi în mormintele voastre de zăpadă.

— Poate greşeşti, dragul meu, viscolul va întîrzia desigur cu o zi!

— Priveşte colo, lîngă steaua cea mare, acolo este viscolul. Poimîine soseşte la Nikitino şi în cel mult trei zile este la noi.

Mă opresc nehotărît; ce să fac? Cum pot să înştiinţez pe Fayme şi pe căpitanul de poliţie că trebuie să întîrzii cîteva zile? Gîndul la Fayme, la teama ei, îmi zdruncină încrederea în mine şi mă face să şoivăi.

— Frate, omul mă bate pe umăr, — văd că eşti totuşi cuminte, rămîi va să zică la mine?

— Nu, asta n-o fac! Am promis soţiei mele că voi veni am promis şi căpitanului. Ce am promis, trebuie să şi împlinesc. În orice caz vreau să încerc! De altfel, viscolul nu poate dura decît cîteva ore.

— Nici nu ştii ce înseamnă cîteva ore de viscol în frigul ăsta.

— Toată marfa o las la tine, mi-o trimiţi mai tîrziu. Vino, vreau să mă grăbesc, nu mai am voie să pierd nici un minut, vino, repede!

— Îl ispiteşti pe Dumnezeu!... Păcătuieşti înaintea lui!... Asta-i nelegiuire!

Alergăm în grabă la coliba omului, pun să-i trezească pe soldaţii care mă întovărăşesc şi care îşi fac siesta sforăind zgomotos, să înhame caii, să se pregătească merinde din belşug şi să se umple toate termosele cu ceai amestecat cu rachiu. Treziţi deodată din somn, oamenii somnoroşi umblă buimăciţi de colo pînă colo, se îmbracă cu mişcări pripite, îşi şterg centurile de stofă mai strîns în jurul blănilor groase, îşi trag căciulile adînc pe obraz.

Intru în colibă să-mi iau rămas bun. În mijlocul ei stă fruntaşul satului, îmbrăcat şi el cu blana.

— Te întovărăşesc, frate...!

— Doamne Atotputernicule! Binecuvîntează-i şi fereşte-i, Doamne, pe toţi pe drumul lor primejdios! Nu-ţi întoarce faţa de la ei, chiar dacă ei, păcătoşii, te-or fi uitat. Doamne...! Îngenunghiată în ungherul roşu, scăldată în lumina candelelor, sora fruntaşului se roagă. Îşi face cruce şi se închină adînc în faţa icoanelor.

Şase bărbaţi, semănînd în blănile lor cu nişte fiare sălbatice, îşi scot căciulile mari şi-şi fac cruce. Cîţiva murmură o rugăciune.

— Plecaţi înainte, eu v-ajung!

Ieşim în tăcere din colibă. Toţi ştiam ce ne aşteaptă. Frumoasa soră a gazdei mele se uită în urma lui şi plînge.

Căluţii pornesc. Oamenii ies din colibe ca din nişte bordeie de zăpadă şi se uită în urma noastră fără să priceapă nimic. Apoi Zabitoie a dispărut.

S-au împlinit trei zile de cînd sîntem pe drum şi încă n-am ajuns la sătuleţul cel mai apropiat. Troiene de zăpadă ne stau în cale, trebuie să ne căţărăm peste ele, trebuie să ducem caii de căpăstru, să sprijinim săniile cînd dintr-o parte, cînd dintr-alta. La fiecare atingere a copacilor înzăpeziţi, avalanşe mici de zăpadă ne cad în cap, pe umeri şi în sanie. Drumul este anevoios, străbatem cel mult trei pînă la patru kilometri pe oră. Vremea este neînchipuit de frumoasă şi de senină, nu se simte nici o adiere, gerul s-a mai muiat. Gîndul nostru însă nu este la splendoarea iernii din jurul nostru; avem numai un ţel: mai repede, mai repede, trebuie să ajungem în sat. Abia dacă ne îngăduim puţină odihnă şi somn, căluţii trebuie să tragă din toate puterile. După ce au tras sania două, trei ore, sînt deshămaţi şi schimbaţi cu cei pe care i-am legat dinapoia saniei.

În sfîrşit, pădurea se dă în lături, în faţa noastră vedem o cîmpie întinsă, cu desăvîrşire pustie. Soarele se urcă ca o minge roşie peste vîrfurile pădurii. Peste cîteva ceasuri ne va părăsi. Dar ochii noştri văzuseră de ajuns, văzuserăm viscolul venind. Ne grăbim să ajungem cît mai repede, mai departe. Toţi caii sînt înhămaţi, bicele pocnesc şi membrele noastre obosite trebuie să se mişte, să sprijine, să împingă, să ridice săniile, să împingă caii înainte; încordarea nu trebuie să slăbească nici un moment.

Apoi nu mai putem trece mai departe. Aproape în mijlocul şesului înzăpezit se află un troian enorm de zăpadă. Caii sînt deshămaţi, lopeţile zboară din sănii şi ne îngropăm cu toţii în mesele de zăpadă. Trebuie să ne facem o vizuină.

În zare se ridică un perete negru, întunecat, şi de dimensiuni uriaşe; este viscolul care se apropie.

— Troianul acesta va fi scăparea noastră, frate, mă învaţă fruntaşul satului, dacă nu va fi mormîntul nostru, lucru de care să ne ferească Dumnezeu!

În tăcere, ca puşcăriaşii, săpăm fără încetare, neobosiţi, cu stoicism. De stăruinţa noastră depinde salvarea. Feţele bărbaţilor sînt îndîrjite; cu capul plecat, ca elanii care atacă, ei se luptă cu zidul de zăpadă.

— Ei!... Ei...! Zbier din răsputeri. Oamenii îşi înalţă capetele, privirea lor devine mai blîndă. Rîd cît pot de tare, arunc oamenilor uimiţi cuvinte de haz, pînă ce încep să rîdă şi ei. Aşa, acum sîntem în stare să ţinem piept viscolului, rîdem de el!

Timpul trece încet. Unul după altul, oamenii obosesc, se lasă jos în zăpadă şi rămîn acolo; de-abia am săpat o vizuină mică. Pătura de zăpadă este tare, lucrul fusese anevoios. Scoatem termosele, ne aşezăm strînşi unii într-alţii, şi paharul face de cîteva ori ocolul. Băutura fierbinte arde măruntaiele şi ne biciuieşte puterile. Dar ochii oamenilor se închid, nu pot săpa mai departe, puterile le-au slăbit, au devenit nepăsători şi apatici şi vor să renunţe la luptă. Dar fruntaşul este fără milă. Zbiară la ei şi-i sileşte să apuce din nou lopeţile şi să sape mai departe.

Un şuierat subţire şi tărăgănat, un val sclipitor de zăpadă mătură cu iuţeală întinderea şesului.

Timp de cîteva secunde oamenii îşi întrerup lucrul şi, în clipa următoare, îşi afundă mînioşi şi disperaţi lopeţile în zidul gigantic de zăpadă, ca şi cînd ar avea puteri supranaturale.

Val după val, ca un puhoi uriaş care se apropie, vîntul goneşte peste cîmpie şuierînd, cîntînd şi tînguindu-se. Răsuflarea devine din ce în ce mai anevoioasă, faţa ne arde, o frecăm de mai multe ori cu zăpadă. Căluţii mici, acoperiţi cu mantalele noastre negre de blană de cîine, s-au strîns alături de noi într-o grămadă înfricoşată, parc-ar vrea să se apere şi să se încălzească unii pe alţii. Nările lor sînt pline de ţurţuri de ghiaţă, blana li-e plină de zăpadă, îşi pleacă capetele, şi li se taie şi lor răsuflarea.

Fruntaşul satului şi cu mire săpăm alături, păzim pe ceilalţi, îi îmboldim, rîdem de ei, chiar de s-ar mînia pe noi, numai să nu se aşeze, să nu se dea bătuţi.

— Aş vrea să ştiu cît timp ai să mai rîzi! Glasul sună furios, aproape dispreţuitor. Înţeleg cu greu cuvintele.

— Pînă cînd vom scoate capetele de partea cealaltă a troianului, poate şi mai mult! îi răspund strigînd.

— Vom pieri cu toţii!

— Şi asta-i o ocupaţie!

— Ai înnebunit, frate!

— Ei şi... uite cum creşte vizuina, acum sîntem gata!

Lopată după lopată, lopată după lopată, adăpostul este deajuns de mare, rezistenţa oamenilor este înfrîntă definitiv. Fruntaşul duce caii înăuntru, oamenii au căzut sfîrşiţi de puteri, cu lopata în mînă, dar nu se mai mişcă. Nici ameninţările nu mai ajută la nimic.

Afară se face deodată linişte, vîntul îşi ţine răsuflarea şuierătoare, ca şi cum şi-ar lua avînt pentru lovitura decisivă. Afundat aproape pînă la piept în zăpadă, îmi croiesc drum împreună cu fruntaşul satului pînă la sania aproape cu totul înzăpezită. Scormonim ca ieşiţi din minţi cu lopeţile. Am scos îndată lucrurile trebuincioase, străbatem repede drumul pînă la vizuină, ne întoarcem în goană, punem mîna pe tot ce putem apuca şi găsi, pe urmă însă... Cerul se întunecă deodată, în jurul nostru se face noapte şi mese uriaşe de zăpadă cad ca o avalanşă. Picioarele şi mîinile noastre le mai mişcă doar disperarea; ajungem la vizuină. Vîntul ne împinge cu furie, ne ridică în sus şi ne azvîrle apoi brutal la pămînt. Îl văd pe tovarăşul meu dîndu-se de două ori peste cap şi rămînînd apoi nemişcat. Eu am căzut lîngă intrare. Ne tîrîm în sfîrşit în deschidere protectoare.

Uraganul de zăpadă goneşte pe deasupra noastră! Nu mai este un şuierat, ci un bubuit necontenit! Cerul nu se mai poate deosebi de pămînt, amîndouă sînt o singură avalanşă neagră. Mi se pare că vizuina noastră de zăpadă trebuie

să se prăbuşească în fiecare clipă. După multă trudă aprindem un foc mic, fumul se strecoară prin deschiderea aproape troienită a vizuinii, focul trozneşte, caii şi oamenii sînt în fine puşi la adăpost, salvaţi.

Animalele capătă de mîncare; ne aşezăm la picioarele lor. Ceaiul fierbinte ne încălzeşte, mestecăm mîncarea în gura noastră îngheţată, aproape înţepenită. Rezemat de peretele de zăpadă îmi aprind pipa şi privesc ţintă în foc.

— Păzeşte-ne, frate...

În aceste cuvinte ale fruntaşului satului recunosc toată oboseala oamenilor. S-au dat definitiv bătuţi, — curajul, puterea de rezistenţă le sînt înfrînte cu desăvîrşire.

Un sforăit unanim răsună în vizuina noastră mică şi în timp ce aţîţ mereu focul, noaptea furtunoasă şi neagră mă priveşte prin deschiderea din peretele de zăpadă. Trebuie s-o ţinem mereu liberă. Pipa îmi ţine tovărăşie. Ea se stinge mereu, o aprind din nou, cîteva fumuri şi gura înţepeneşte, ochii se închid. Atunci mă ridic, pun mîna pe lopată, scot zăpada troienită prin deschidere, măresc gura vizuinii, privesc în vuietul de afară, trag încordat cu urechea, apoi, mă aşez din nou şi mă sprijin de perete.

— ...Fayme...! Mă sperii de propria mea voce. Dar în acest cuvînt stă toată puterea mea de rezistenţă, tot curajul şi toată voinţa mea de a înfrunta greutăţile. Dorm căluţii, dorm oamenii sfîrşiţi de puteri, adoarme şi focul... numai pipa mea arde mai departe!...

Se crapă de zi; abia se poate ghici venirea zilei prin ninsoarea necontenită.

Eu sînt singurul care îndrăznesc să ies din vizuină. Oamenii dorm trei sferturi din zi. Fruntaşul nu este însă tot atît de adormit şi de pasiv. Îmi ajută să gătesc mîncarea, aţîţă focul, dă de mîncare cailor, care stau liniştiţi şi supuşi, strîns îngrămădiţi într-un ungher.

Abia s-a luminat şi mă tîrăsc în patru labe din vizuină, îmi croiesc drum pînă la sanie şi pînă la pădurea apropiată. Tocmai aceşti cîţiva paşi pînă la pădure era cît pe ce să-i plătesc cu viaţa. În viscolul care prefăcuse ziua în noapte pierdusem direcţia spre adăpostul nostru. Eram aproape disperat, cînd un miros foarte slab de fum îmi indică direcţia aproximativă a vizuinei noastre.

De atunci, însemnam cei cîţiva paşi pînă la pădure cu crengi şi le strîngeam din nou la întoarcere. Aducean, ce-i drept, mai puţine lemne şi trebuia să fac drumul încă odată, dar primejdia de a mă rătăci era înlăturată.

Altă zi începe, abia ne-am dat seama de prezenţa ei şi s-a şi terminat. Încă o zi, şi o noapte ne înconjoară iarăşi. Furia viscolului a mai slăbit. Misiunea mea este să aduc lemnele, să fac drumul obositor pînă la săniile noastre, să înveselesc oamenii deveniţi apatici, şi să gătesc mîncarea.

Cît timp va mai urla viscolul? Curajul oamenilor mei scade vîzînd cu ochii. Mai avem foarte puţină mîncare, proviziile de tutun sînt şi ele pe terminate. De trei zile sîntem închişi în vizuina de zăpadă. Cîteodată mă uit dincolo, la căluţii liniştiţi; care dintre ei este cel mai slab... îl vom mînca în curînd...

— Cînd se vor termina merindele, mergem la vînătoare, i-am spus lui Lopatin. Altfel revolverul îţi va rugini de tot. Dar ursarul meu tace cu încăpăţînare, celălalt de asemenea.

— Cu un revolver, barin, nu te poţi duce la vînătoare, răspunse după cîtva timp.

— Aşa... crezi că nu se poate? Atunci trebuie să tragem mîine la sorţi pe cine-l fierbem mai întîi în ciorbă.

Toţi privesc în tăcere împrejurul lor. Nu mă mai pot opri, izbucnesc în rîs şi acum rîd cu toţii în gura mare. Rîsul acesta ne înveseleşte şi ne încălzeşte pentru un timp.

Noaptea mă trezesc. La lumina focului văd ochii încremeniţi de groază ai oamenilor. Se ghemuiesc unii într-alţii, cu o groază nespusă întipărită pe trăsături.

Viscolul de afară s-a transformat din nou în uragan. Auzim copacii trosnind, şuierături şi bubuituri infernale.

— Doamne, apără şi ne mîntuieşte!... Şi ţăranii îşi scot căciulile şi-şi fac cruce, fac cruci peste căluţii lor mici, peste ieşirea cu desăvîrşire troienită...

Focul este uitat... Nu ştiu, este o iluzie a nervilor mei încordaţi peste măsură sau este realitatea, dar am senzaţia că vizuina noastră tremură ca de cutremur şi ar putea să se prăbuşească din clipă-n clipă, îngropîndu-ne pe toţi sub zăpadă.

Un uragan titanic — natura elementară, neînfrîntă, dumnezeiască!

După ce viscolul se linişteşte treptat, ies afară. Fac şi eu, fără să vreau, semnul crucii.

Îmi croiesc drum din toate puterile prin ieşirea troienită. Zăpada îmi ajunge pînă la piept. Ridic capul spre cer; nu mai ninge.

Întîi una, apoi încă una, mai multe, multe, multe stele lucesc pe cer, norul de zăpadă se dă la o parte ca o cortină şi bolta cerească se arcuieşte deasupra mea aşa cum o cunoşteam de totdeauna, îndepărtată, infinit de îndepărtată... după furia ucigaşă, — veşnicia.

Ceilalţi ies şi ei, nu ne vedem aproape decît capetele, atît de adînc sîntem afundaţi în zăpadă. Pădurea pare un zid neîntrerupt de zăpadă. Am deodată senzaţia că noi, cei cîţiva oameni, am fi singurii locuitori ai acestui continent necunoscut, atît de pustie şi de neatinsă pare regiunea înzăpezită.

În sfîrşit, după ce viscolul suflase cu furie neîntreruptă trei zile şi patru nopţi, iese soarele, îi rîdem în faţă ca nişte copii de şcoală care zburdă veseli iarna prin zăpadă. O singură ameninţare pluteşte deasupra capetelor noastre; nu avem voie să pierdem timp, nici un minut, căci nu mai avem ce mînca şi pînă la cea mai apropiată aşezare omenească drumul este încă lung. Cu puteri unite ne cărărăm, oameni şi dobitoace, peste troianul uriaş, înhămăm caii şi pornim mai departe. În urma noastră, în depărtare, în întinderea nemăsurată de zăpadă, urmele noastre se şterg.

Soarele dispare din nou, se întunecă, se înoptează. Sîntem din nou în pădure. Recunoaştem drumul numai după copacii de pe lături. Bem apă fiartă încă în vizuina de zăpadă şi păstrată din prevedere în termosele noastre şi mîncăm pîine uscată.

Ora şase seara. Ce contrast extraordinar între ceasornicul meu de mînă cu cadranul fosforescent şi călătoria noastră pe drumul nesfîrşit prin taiga...

Cinci ceasuri de chin, parte pe jos, parte în sanie, peste troiene mari şi mici. Nu ne putem odihni nici o clipă. Odihna, oprirea, oboseala şi somnul înseamnă moartea sigură.

Deodată vedem fum ridicîndu-se din cîteva movile. Sînt colibe! Colibe cu desăvîrşire troienite, de nerecunoscut. Coborîm în pantă repede spre uşă. Batem, strigăm, sîntem lăsaţi înăuntru. Oamenii cad pe podea sfîrşiţi de puteri şi adorm îndată. Par morţi.

Sînt singurul care rămîn în picioare în blana mea îngheţată. Oamenii sforăie deavalma. Şi mie... mi-e somn... obosit. Sforăitul mă zgîlţîie. Abia mai pot sta în picioare. În jurul meu bărbaţi şi femei nedumerite care îmi pun tot felul de întrebări. Mă cunosc cu toţii din călătoriile anterioare.

— Repede! Caii în grajd! Puneţi samovarul, faceţi mîncare! Treziţi-mă cînd totul va fi gata, dar trebuie să mă treziţi neapărat ca să mănînc, aţi înţeles?

Arunc blana îngheţată pe podea, merg clătinîndu-mă spre laviţă, spre ungherul roşu şi adorm încă din mers.

*

— Barin! Barin! Totul e gata! Braţe şi mîini încearcă mereu să mă ridice.

În stare de semiconştienţă sorb ceaiul, mănînc, şi abia acum, cînd căldura băuturii mi se răspîndeşte în mădulare, îmi vin în sfîrşit în fire, mănînc din ce în ce mai mult şi mă trezesc pînă la urmă cu desăvîrşire.

— S-a întunecat iarăşi sau sîntem înzăpeziţi? Întunecimea asta te aduce la disperare, mă adresez destul de aspru ţăranului, ca şi cînd ar fi fost vina lui. Nevasta şi fetele lui stau în blănile lor lungi lîngă cuptor şi-mi zîmbesc.

— Barin, este încă noapte întunecoasă, mai este pînă la zi, ne-am dat cea mai mare osteneală să dezgropăm grajdul din zăpadă. Caii dumneavoastră sînt la adăpost. Puteţi pleca mai departe, cu alţi cai. Şi merindele de drum sînt pregătite, nevasta şi fetele mele le-au gătit, au să vă placă, cu siguranţă.

Mă uit la ceasornic, ora şase dimineaţa.

— Bine, bine, dragul meu. Sînt din nou foarte dispus, fumez, mai stau o clipă de vorbă cu gazdele mele, mă simt definitiv „în formă."

Dar pe ursarii mei nu-i pot trezi. Încerc în zadar să-i trezesc pe Lopatin. Kusmiceff este în aceeaşi stare; amîndoi dorm un somn netulburat. Împreună cu gazda ridic întîi pe unul, apoi pe celălalt soldat şi-i duc la sanie. Fruntaşul şi cei doi vizitii rămîn dormind în colibă. Plec la drum cu cei doi soldaţi. Ei dorm mai departe ca şi cînd ar fi plătiţi pentru treaba asta.

Trec cîteva ceasuri pînă se face lumină şi soarele rîde cu mine pe întrecute de soldaţii care se rostogolesc unul peste altul şi sforăie fără încetare. Încordarea atenţiei, împinsul, trasul şi sprijinitul saniei mă obosesc din nou cu încetul.

Caii cunosc drumul spre Nikitino; nici nu-i prea greu de găsit, căci nu există decît acest singur drum prin pădure, înzăpeţit şi nesfîrşit. Cît văd cu ochii, drumul devine dintr-o dată bun şi neted. Hăţurile îmi lunecă din mînă, stăpînirea de mine, voinţa mea, au slăbit... vreau să dorm... vreau să dorm... să dorm.

Mă trezesc venind parcă de la mare, mare depărtare, ceva rece îmi curge dea lungul şirii spinării. Încerc să-mi mişc picioarele şi nu reuşesc. Braţul meu drept pare că poartă greutăţi uriaşe, căci nici pe el nu-l pot ridica.

Sania noastră s-a răsturnat. Pe picioarele mele zace sforăind Lopatin, pe braţul meu Kusmiceff. Luna e pe cer, noaptea-i luminoasă ca ziua. Caii stau liniştiţi şi nemişcaţi, pentru că aşa ceva nu-i nimic nou pentru ei. Şi ei dorm. Adesea găseşti ţărani beţi în sănii şi tarantasuri răsturnate la marginea drumului. Căluţii sînt obişnuiţi să aştepte pînă cînd stăpînii lor îi poftesc să pornească din nou. Trezesc pe cei doi oameni cu toate mijloacele care îmi stau la dispoziţie. În sfîrşit s-au trezit. Mult timp sînt încă cu totul dezorientaţi.

Ne continuăm călătoria şi pe drum le povestesc soldaţilor ce se întîmplase.

— Vă mulţumim, barin că ne-aţi încărcat în sanie. Închipuiţi-vă numai ce-ar fi zis domnul căpitan dacă aţi fi sosit singur acasă! Ar fi însemnat concedierea noastră pe loc sau poate chiar închisoarea.

— M-aş fi plictisit să plec singur. Aşa îmi mai trece cel puţin timpul stînd de vorbă. Între timp puteţi mînca ceva cumsecade. Acum însă lăsaţi-mă şi pe mine să dorm odată. Apoi mă întind în sanie, fălcile soldaţilor macină încet... adorm îndată.

Ora şapte dimineaţa, întuneric deplin. Mai trebuie să învingem cîteva dealuri şi văi obositoare. Dar în ciuda tuturor piedicilor. Nikito apare; cele dintîi case cunoscute, cu desăvîrşire troienite. Din spatele lor ne priveşte luna care apune, ca şi cînd ar fi aşteptat numai sfîrşitul călătoriei noastre.

Sania se opreşte în faţa locuinţei mele. Azvîrl repede mantaua îngheţată de pe mine, dezbrac şi cea de-a doua manta, căci ştiu ce mă aşteaptă acum, nu trebuie nici să sun, nici să chem. Dar mă înşelasem. Casa pare să doarmă ca toate celelalte. Uşa de intrare mai este zăvorîtă. La Fayme în odaie arde lumina.

Gazda mea este sculată. Ajung prin curte la scara din dos şi în bucătărie. Deschid încet uşa.

— Bună dimineaţa, Nataşa!

— Dumnezeule! Barin! Credeam cu toţii... soţia dumneavoastră n-a mai mîncat nimic de două zile... astă noapte n-a mai putut rezista, v-a aşteptat mereu. Asta nu-i frumos din partea dumneavoastră, barin!

— Ne-a surprins viscolul.

— Pregătesc repede totul, ați răbdat desigur de foame. Mare a fost îndurarea lui Dumnezeu că vă mai văd viu. Nimeni nu mai spera să vă revadă. De patru zile nu mai sîntem în legătură cu lumea din afară, nici măcar prin telegraf. Trenul de marfă s-a înzăpezit și toți oamenii au degerat. Ieri a plecat o echipă de salvare, dar unde să-i caute? Îndată sînt gata, barin!

Deschid cu mare băgare de seamă ușa camerei în care se află Fayme. Ea doarme ghemuită pe canapeaua largă, îmbrăcată, ca și cînd s-ar fi culcat numai pentru o clipă. Mă apropii încet și vreau s-o iau în brațe. Atunci îmi aduc aminte să sînt murdar, neras, poate plin de insecte. Mă spăl și mă rad în liniște în bucătărie. Mă schimb în camera mea, iar hainele le duc la șură.

Mă furișez din nou la Fayme. Tot mai doarme, dar nu cum dormea de obicei și cum o privisem de atîtea ori, așa cum dorm copiii, cu acea dăruire deplină, cu trăsăturile cu desăvîrșire cuprinse de somn, cu acea senzație de plăcere de a dormi. Acum trăsăturile ei par încordate, ca și cum ar pîndi ceva. O iau binișor în brațe și-mi lipesc fața de capul ei. „Petrișor", îmi șoptește în somn. E ciripitul somnoros al unei păsărele. Așa-mi șoptește noaptea cînd mă aplec asupra ei. O legăn în brațe, ea doarme mai departe fără grijă, numai căpșorul ei se lasă puțin pe spate, provocîndu-mă parcă s-o sărut.

— M-am întors demult... îi șoptesc. De data asta deschide ochii, mi-a auzit glasul.

— Petre... ah, Petre, dragul meu... Și un oftat izvorăște din pieptul ei, un oftat în care e tot dorul și toată teama reținută atîta timp.

Mîinile ei îmi dezmiardă capul. Mult timp nu mă lasă să vorbesc, trebuie s-o sărut mereu și ea îmi întoarce mereu sărutările, dar nu cu senzualitate sau cu patimă, ci ca femeie care și-a făcut din propriile-i puteri și din dragostea adîncă, sensul și valoarea vieții.

— Îți sînt atît de recunoscătoare pentru tot ce-am simțit în aceste zile. Pentru bucuria revederii, pentru teama de tine și pentru toate chinurile la gîndul că te-am pierdut, că ești mort, degerat, că te-ai rătăcit în viscol — și tu, tu te-ai gîndit și tu la mine, o singură dată, mult, mult de tot? Ah, Petrișor, ești zburdalnic ca totdeauna, ochii tăi sînt iarăși veseli de tot.

— Am trăit clipe frumoase, draga mea, iar acum sînt nebun de bucurie că te revăd!

— Trebuie să-mi povestești tot, te rog... te rog... acum, îndată... vrei?

Și astfel îi povesti tot ce mi se întîmplase. Îi povestii un basm, vîntul, norii negri, cerul, fulgii de zăpadă, stelele, soarele, toate aveau glas, puteau fugi, puteau fi bune sau rele. Ea mă asculta, așa cum ascultă copiii poveștile și făcea ochi mari și mirați. Brațul ei stîng îmi cuprindea gîtul, în timp ce își apleca spre mine capul, ca să nu piardă nici un cuvînt. Simții la pieptul meu bătăile inimii ei.

— Iar acum Petre va spăla repede pe Fayme și o va îmbrăca, și pe urmă bem împreună cafeaua și mîncăm franzeluțe proaspete pentru că mor de foame.

— Bine, dar repede, repede de tot. Cît ai clipi, rochia era dezbrăcată şi Fayme se bălăcea într-un lighean. Am şters-o şi ea se strîmba în toate chipurile. Rîdeam ca doi copii nebunatici.

Soarele lumina tacîmurile şi faţa albă de masă. Focul troznea în sobă, domnea o căldură binefăcătoare. Cafeaua răspîndea un miros plăcut, pofta de mîncare ne era uriaşă.

Mai tîrziu am pornit împreună, peste dealuri şi văi mici de zăpadă, pînă la clădirea poliţiei.

Cînd am intrat amîndoi, biroul căpitanului de poliţie era plin de fum. Pe un colţ al mesei şedea Ivan Ivanovici, în mijlocul încăperii Lopatin şi Kusmiceff. Păreau să-şi fi terminat raportul.

— Spune, dragă Kröger, cum s-au purtat oamenii tot timpul? Te-au păzit bine, n-au dormit?

— Ştii, Ivan, Lopatin şi Kusmiceff m-au scîrbit de călătoriile astea. Nici o clipă nu mă slăbeau din ochi. Cînd dorm, unul stă lîngă mine, cînd mă trezesc, stă celălalt. Ei n-au nevoie de somn? Şi revolverul, pare să intre destul de uşor în acţiune, mai ales la drum. Este într-adevăr nevoie de toate acestea? Am dovedit doar...

— Drepţi! La stînga'mprejur! Înainte marş! Mă întrerupe căpitanul. Cei doi soldaţi ies în goană şi bucuroşi din cameră.

— Coţcarule! Eşti un coţcar fără pereche! Mă prinde de braţ şi mă priveşte serios. I-ai încărcat pe amîndoi în sanie în timp ce dormeau, ei singuri mi-au povestit-o. Data viitoare nu mai trebuie să-i iei cu tine.

*

Pe strada principală vedem pe Excelenţa Sa, generalul, îndreptîndu-se spre noi peste grămezile de zăpadă.

— Vino, să primim defilarea.

— Mergem împreună la lagărul, din care ies acum cei dintîi prizonieri şi se încolonează repede. Gradaţii apar în faţa frontului, plutonierul cu nelipsita cărticică groasă între nasturii vestonului. Răsună comenzile germane.

— Atenţiune! Drepţi!

Plutonierul raportează, folosind toate cunoştinţele lui de limba rusă.

Alte comenzi scurte şi concise. Rîndurile se aliniază, picioarele sînt aruncate în sus şi oamenii pornesc în pas de defilare, de-a lungul străzii principale, la cafea. Locuitorii din Nikitino cască gura la el ca în fiecare zi.

Îi fac semn plutonierului.

— Te rog, domnule plutonier, ia cu dumneata actele necesare, vreau să discutăm diferite chestiuni. Mergem la „casa germană" să bem cafeaua.

— Am înţeles, domnule Kröger, vin îndată.

Cîteva minute mai tîrziu mergem în urma coloanei la „casa germană". Generalul şi-a luat între timp rămas bun.

Vestonul plutonierului este de o curăţenie exemplară, chipiul este aşezat la milimetru, exact conform regulamentului, nasturii strălucesc în soare, centura este lustruită, numai cizmele lui de pîslă sînt pline de paie.

— Spune-mi, dragul meu, ce-ai făcut cu cizmele dumitale că sînt atît de pătate?

— Mi-e şi ruşine, dar păcătosul acela de căprar Schmitt, berlinezul, care lucrează acum ca bărbier la nu ştiu cine, şi-a răsturnat ciorba de Duminică peste cizmele mele de pîslă. Şi Duminică ciorba-i mai grasă ca în alte zile ale săptămînii. Sînt furios pe el!

— Ia-o repede înainte, am sosit.

Omul trece în grabă, cu paşi mari, în fruntea coloanei. Comanda lui o opreşte, coloana se aliniază şi dispare în „casa germană".

— De ce era supărat plutonierul? mă întrebă Fayme.

— Fiindcă îi sînt pătate cizmele de pîslă.

— Ăsta nu-i un motiv!

— Pentru noi nu, dar pentru un plutonier prusac, da. Toată viaţa lui, purtarea, disciplina, onoarea, patria, toate sînt fixate prin regulamentele noastre militare. Vezi, Fayme, pe umerii unui astfel de soldat apasă toată răspunderea oamenilor săi. Şi el îşi dă seama de acest lucru. Un plutonier german nu se poate naşte în Anglia, în America sau în Franţa. Dacă n-avea soiul acesta de oameni, n-ar exista nici armata germană.

Într-un colţ al „casei germane" se află o masă curat aşternută; chelnerul se apropie. Sub şorţ se vede uniforma austriacă.

— Sărut mîna, stimată doamnă... am onoare, dom'le Kröger, am onoarea!

— Ei, căprare, tot chelner ai fost şi la Viena? îl întreb.

— Da, la Viena, la Grinzing, dom'le Kröger. răspunde în dialectul moale şi atît de plăcut al austriecilor.

— La Grinzing?... Atunci adu-ne o plăcintă imperială.

— Vă rog să ne scuzaţi, domnle Kröger dar tocmai acum ne lipseşte, îmi pare rău.

— Păcat, îmi pare foarte rău! Atunci nu ne rămîne decît să bem cafeaua siberiană şi vienezul se îndepărtează mulţumit în grabă.

Ne-am dezbrăcat mantalele şi ne aşezăm la masa la care stau gradaţii. În apropierea noastră dogoreşte soba cea mare. Ferestrele sînt acoperite cu o pătură groasă de gheaţă. Mai la o parte, la mese mari, lungi şi curate, stau camarazii mei şi-şi beau cafeaua. Camarazii de serviciu aduc ulcioare mari de piatră, strachini mari cu piini-uriaşe, trec de la un capăt al mesei la celălalt. Văd feţe serioase, dar mulţumite, unii dintre ei, mai puţini impresionabili, rîd şi glumesc.

Vienezul ne aduce cafeaua. Prima ceaşcă o pune în faţa soţiei mele, alături un ulcior mic cu smîntînă dulce şi o zaharniţă de lemn, lucrată de mînă, cu o linguriţă mică de lemn. Fayme ia zaharniţa şi îmi arată cuvintele săpate în lemn: „In der Heimat gibt's ein Wiedersehen!" I le traduc, ea mă priveşte zîmbind.

Frumos... Petrişor... foarte frumos, zice încet.

Spre marea mea mirare văd pe masă o farfurie mare cu prăjituri splendide.

— De unde le ai? îl întreb pe vienez.

— Am avut onoarea să le aduc pentru prea stimata doamnă. Vă rog frumos... o mică atenţie din partea mea — să trăiţi... Cuvintele din urmă vienezul le adaugă, văzînd privirea severă a plutonierului, pe urmă zîmbeşte cu tot farmecul fiinţei sale şi împinge încurcat ceştile de cafea întîi în faţa mea, apoi în faţa superiorului său. Observ deodată că n-are decît două degete la mîna dreaptă.

— Şi eu îţi mulţumesc frumos, îi răspund şi-i pun stînga mea pe braţ.

— Vă rog, vă rog, domnule Kröger, este o onoare deosebită pentru mine. Apoi se îndepărtează.

După cafea las să circule ţigările, pe urmă ne apucăm cu toţii de rezolvarea actelor. Primul dosar: „Boale". Afară de cîţiva răciţi nu există bolnavi în lagăr. Alt dosar iese la iveală: „Mîncarea".

— Acest dosar îl vom discuta la sfîrşit, am de discutat mai multe chestiuni între patru ochi cu dumneata", îi spun plutonierului.

— „Munca", citesc pe alt dosar.

— Subofiţerul Wilhelm Salzer va raporta.

Arunc o privire spre omul căruia i se adresează plutonierul. Este un bărbat mic, voinic, între patruzeci şi cincizeci de ani. Tîmple cărunte, ochi puţin visători, degete viguroase. Fusese „constructor urbanist" de meserie şi se prezentase ca voluntar îndată după izbucnirea războiului. Uniforma lui, de o curăţenie exemplară, este foarte roasă, cîrpită în multe locuri, crucea de fier cl. I, o împodobeşte discret. Obrazul stîng îi este desfigurat de o lovitură de sabie, gura îi este puţin despicată, urechea stîngă îi lipseşte cu totul. Omul a căpătat de pe urma oboselilor campaniei o boală gravă de inimă şi fusese silit să stea vreme îndelungată la pat, în timpul şederii lui la Nikitino. Sub conducerea lui se clădise „casa germană".

Îşi scoate tacticos din buzunar o cărticică destul de murdară, o răsfoieşte şi pot vedea cîteva schiţe de clădiri, de ceşti, de ulcioare, de mobile. Multe pagini sînt pline de rînduri nesfîrşite de cifre. Îşi pune cărticica pe masă şi face un raport lung şi amănunţit despre intenţia consiliului comunal de a începe la primăvară clădirea unui număr de case, despre faptul că prin tăierile mari din primăvară suprafaţa ogoarelor şi păşunilor din jurul localităţii Nikitino va fi mai mult decît dublată şi astfel se vor crea pentru mulţi camarazi posibilităţi noi de muncă.

— Trebuie să mai raportez că, spre bucuria noastră generală, au sosit instrumentele pentru orchestra noastră. Pot să vă destăinuiesc, deşi fac o indiscreţie, că orchestra şi-a şi început repetiţiile sub conducerea violonistului Dájos. Biblioteca noastră a crescut prin sosirea unor lăzi noi cu cărţi, ajungînd la o mie şase sute optzeci şi patru de volume. Cel mai tînăr dintre camarazii noştri, voluntarul Hans Wendt, a devenit bibliotecar.

Privim prin geamurile îngheţate în sclipirile orbitoare ale soarelui de iarnă.

Alt dosar apare pe masă: „Plîngeri", scrie pe copertă.

— Ei, plutoniere, spun eu, ce cuprinde oare, ceva înjurături? Rîdem cu toţii şi deschidem dosarul.

— Lucru, lucru, lucru... citeşte plutonierul, aici însă am ceva mai mult, un moment. Ar trebui... începe să citească foarte încet... să se facă oraşului sau altei autorităţi competente propunerea de a prelungi calea ferată de la staţia cap de linie la Nikitino. Atunci toţi camarazii ar avea şi de lucru şi cîştig, dacă s-ar putea stabili, după socoteli foarte exacte, preţul lucrului în acord. Tratativele cu ruşii, care sînt oameni destul de inteligenţi şi abili, ar trebui să le ducă un om foarte rafinat. Propun, după consultări cu cîţiva camarazi, ca tratativele să fie duse de domnul Kröger. Eu şi mulţi alţii îl considerăm drept suficient de rafinat. Semnat: „Tunarul Schulz, în civilie săpător".

Ne uităm unii la alţii şi rîdem cît putem.

— Tunarul Fritz Schulz este foarte reuşit! Din păcate nu ştie însă că Ruşii duc tot războiul pe creditul acordat de aliaţii lor, spun eu.

În timp ce traduc rîzînd întîmplarea, ca s-o înţeleagă şi Faynie, cineva mă apucă deodată de mînecă. Mă întorc.

— Eu sînt Dájos, domnule Kröger, violonistul ungur Dájos Mihaly.

Doi ochi strălucitori, negri ca pana corbului, un cap neliniştit, părul ciufulit şi dezordonat, o mînă care-l dă peste cap, mîini care tremură ţinîndu-mă de braţ, uniforma pe jumătate descheiată.

— Jesus-Maria!... ce dar frumos... ce fericit sînt... Cît este de frumos... vioara... am plîns mult timp... Vă voi cînta ca niciodată.

Ochii cercetători, plini de însufleţire ai omului, rătăcesc pe faţa mea şi, cînd mă scol, mă cuprinde, mă îmbrăţişează, apoi îşi îngroapă obrazul în palme, desface larg mîinile şi strigă:

— ...Ce fericit sînt... pot cînta din nou!... şi a dispărut, fără căciulă şi fără manta.

— Îl vom lăsa pe Dájos să organizeze o orchestră care să alunge orele de tristeţe. Orchestra va cînta vara într-o cafenea din oraş, pe dumneata, subofiţer Salzer, te rog să ne faci cînd ai timp un plan pentru cafenea, apoi unul pentru un strand şi pentru un cinematograf, care să poată cuprinde trei pînă la patru sute de persoane.

— La sfîrşit, încă o ştire îmbucurătoare. Administraţia militară a acordat permisiunea să puteţi lucra vara la ţărani, în sate. Am avut personal prilejul să stau de vorbă cu ţăranii din toate împrejurimile despre această chestiune, camarazii vor fi pretutindeni bineveniţi şi vor avea o întreţinere şi un tratament bun.

Se mai discută chestiunile încă nerezolvate, se iau hotărîri, apoi am terminat.

— Domnule plutonier, te aştept pe dumneata şi pe contabil mîine dimineaţă pe la orele zece la mine acasă. Aduceţi dosarul „Mîncarea".

Ca la comandă, gradaţii se ridică, le dau mîna, apoi ies cu Fayme în soarele strălucitor de iarnă. Ne ducem la fraţii Islamkuloff.

Uşa se deschide. Ali îmi întinde mîna, el şi fraţii lui se bucură totdeauna de venirea mea.

— Bună ziua, Fedia dragă, mă salută şi o sărută din toată inima pe sora lui. Fayme aleargă în bucătărie.

În camera de lucru a tătarilor examinăm socotelile şi veniturile. Negoţul de blănuri ne-a apropiat foarte mult unii de alţii. Sentimentul cinstei depline a acestor oameni mi-a rămas netulburat, pînă în ultima clipă.

După prînz mai discutăm diferite chestiuni de afaceri. Plănuim să înfiinţăm un teren de patinaj şi o pîrtie pentru sănii. Fraţii Islamkuloff urmau să procure patinele şi săniuţele necesare. Puteau să aibă astfel un cîştig nou, neaşteptat, iar camarazii mei aveau o ocupaţie rentabilă. După ce am băut, înghiţitură cu înghiţitură, cafeaua turcească parfumată şi le-am expus ideile mele despre clădirea unei cafenele cu orchestră ungurească, un cinematograf şi un strand, bucuria lor nu mai cunoştea margini. Ca totdeauna, puneam condiţia ca toate întreprinderile să procure camarazilor mei de lucru şi un venit bun.

În seara aceea Fayme şi cu mine am plecat tîrziu acasă. Noaptea era friguroasă, lumina palidă a lămpilor de petrol ne arăta drumul prin ferestrele îngheţate. Deasupra capetelor noastre, presărat cu stele nenumărate, cerul de iarnă.

Acasă o căldură plăcută. Ceaiul parfumat, dulciuri şi prăjituri pe măsuţă, în colţ în faţa icoanei arde candela nestinsă, în cămin pîlpîie şi trosneşte lemnul de mesteacăn. În jurul nostru o liniştе de vrajă.

— Şi totuşi, nicăieri nu-i mai frumos ca la noi, spune Fayme şi-mi trece mîna peste frunte şi peste păr.

— Da, Fayme, cînd vom fi cu adevărat acasă, atunci va fi şi mai frumos.

— Ai să mai fii atunci atît de mult în preajma mea? Astăzi am văzut lămurit, cînd vorbeai cu camarazii tăi şi discutai chestiuni de afaceri cu Ali, că nu se va putea. Îţi place să lucrezi.

— Atunci voi lucra mai puţin în birourile şi fabricile tatălui meu. Voi trage chiulul, ca la şcoală, şi voi veni în fugă la tine.

— Petre, Petre! Pentru tine nu există piedici în viaţă şi, cînd vorbeşti aşa înseamnă că într-adevăr nu există piedici. Dar eu m-am gîndit cum ţi-aş putea ajuta la lucru. În primul rînd mă voi scula odată cu tine şi vom merge împreună la birou. Nu voi dormi atît de mult, cît mă laşi uneori să dorm aici. Voi lucra împreună cu tine. Voi învăţa tot ce ştie o funcţionară de birou, îţi voi administra şi casieria, pentru ca nimeni să nu se poată apropia de banii tăi, apoi mai vreau...

Mîinile ei mă dezmiardă, capul ei se apleacă cînd într-o parte, cînd într-alta. Treptat, treptat, glasul ei răsună tot mai departe, şi deodată, obosit peste măsură de lupta cu viscolul... am adormit.

Visam. O sală uriaşă cu multe ferestre şi calorifere. Un birou enorm, deasupra lui, cuprinzînd tot peretele, o hartă a Rusiei europene şi asiatice. Un ghem negru pe hartă arată Petrogradul, dintr-însul pornesc fire negre, care aleargă pînă în colţurile cele mai îndepărtate ale uriaşei ţări, ba chiar departe peste graniţele ei.

La masa masivă şade un bărbat. Larg în spate, mîini viguroase, spiritualizate. Păr bălai, pieptănat peste cap, mult încărunţit la tîmple, sprîncene stufoase, ochii albaştri, gînditori.

Acest bărbat este ghemul negru al uriaşei hărţi.

Este tatăl meu.

Oricine intră în biroul său devine mic, încurcat şi nesigur; mie mi se întîmplă la fel. Şi eu sînt numai o rotiţă în mecanismul acestui cap neobosit.

Un coridor lung, acoperit cu linoleum pe ambele părţi, uşi cu tăbliţe mici: casieria, contabilitatea, dactilografie, registratura, contenciosul, secţia de calcul, secţia pentru Europa, secţia Asia, Germania, Anglia, Franţa, America. O scară în spirală, o uşă grea, duduit şi trepidaţii. Săli uriaşe pline de oameni grăbiţi care transportă forme, mînuiesc maşinile. Guri uriaşe se cască, din ele se scurge, tîrîndu-se trîndav, metalul topit, incandescent, alb, în sală se face lumină ca ziua.

Afară un teren întins, neted, acoperit cu nisip, în mijlocul căruia se află uzina, ca un balaur uriaş cuprins de fiăcări.

O poartă de fier se deschide, gonesc cu maşina prin ea.

Case mici şi joase de piatră, printre ele altele mai mari, cu mai multe etaje, felinare cu gaz, prăvălii luminate, oameni cu figurile întunecate, în depărtare fumegă coşurile. Clădirea mare a gării „Nicolae", în faţa ei se întinde mîndria capitalei „Nevskii Prospekt". Lămpi electrice uriaşe, duble, lumină orbitoare, şiruri de clădiri masive, luxoase. Tramvaie, taximetre care gonesc, printre ele trăsuri de piaţă, trăsuri particulare cu vizitii bine căptuşiţi şi bărboşi. Caii au cozi lungi, pieptănate, strălucind de curăţenie, toţi se dau în lături şi fug din faţa lor.

Pe dreapta, vitrinele orbitor luminate ale magazinelor de lux, pe stînga masivul întunecat al catedralei „Maica Domnului din Kasan" cu colonadele ei largi de amîndouă părţile şi cu piaţa uriaşă din faţa ei. Alte multe magazine mari, strada „Bolşaia Sadovaia", singura stradă asfaltată, care trebuie reparată mereu din cauza frigului. Palatele băncilor, cu intrări largi, clădiri uriaşe de granit, păzite de portari galonaţi, case cu cîte patru, cinci etaje.

Deodată totul rămîne în urmă. O piaţă întinsă, flancată de două clădiri cu aripi lungi, asemănătoare unor cărămizi: Sf. Sinod şi Amiralitatea cu semnul distinctiv al Petrogradului, vîrful mare şi strălucitor pe cupola rotundă.

Un munte mic, un bloc de granit, pe care se ridică o statuie de bronz, nimic altceva pe piaţa întinsă. Numai munca a mii de sclavi, numai voinţa marii împărătese Ecaterina a putut să-l aducă aici. Petru cel Mare călare pe

un cal ridicat în două picioare, parcă vrea să gonească peste Neva. El, titanul, cucerise acest petec de pămînt şi, pe locul unde finlandezii tăcuţi ieşeau cu bărcile roase de vreme la pescuit, în apropierea imediată a mării, făcuse să se nască cu forţa, în ciuda naturii şi a duşmanilor, pe milioane de pari, bătuţi în mlaştinile fără fund, oraşul de granit — Sf. Petersburg!.

Zidurile cheiului Nevei şi ale numeroaselor canaluri sînt de granit. Tot de granit sînt pilonii podurilor şi coloanele cu pajurile de bronz ale ţarilor, din granit este catedrala impunătoare a lui Isac şi cazematele fortăreţei Petru şi Pavel.

— Petrişor... dragul meu... Petrişor... vino să te culci, eşti obosit, haide...

Vuietul mării, al Nevei, imaginile palatelor, marea de case, cazematele, dispar încet ca prin ceaţă. Cuvintele se aud de la mare depărtare. Deschid somnoros ochii: Fayme stă aplecată deasupra mea, capul îmi zace în poala ei.

Lemnul de mesteacăn din cămin nu mai este decît o grămăjoară incandescentă. Ferestrele sînt acoperite cu o pătură groasă de gheaţă, prin care trec razele lunii. Sînt iarăşi prizonierul din fundul Siberiei.

Candela ţese o pînză de lumină peste noi. Undeva crapă un lemn din cauza gerului năpraznic. Arunc o privire pe ceasul meu de mînă. E tîrziu.

— Te-am lăsat să dormi, fiindcă-mi place mult să te văd dormind, dormi atît de liniştit... Aşa şedeam odinioară, cînd ai fost bolnav, la patul tău, îţi puneam capul în poala mea şi vorbeam cu tine ceasuri întregi.

Îmi dezbrac anevoie hainele. Sînt cu totul ameţit de somn. Îmi sprijin capul pe braţul ei gol, îi mai sărut odată gura, răscroitura adîncă a cămăşuţei ei subţiri şi am adormit îndată din nou.

Fericit am fost numai în captivitate...

BUCURII DE IARNĂ — SOMN DE IARNĂ

A doua zi dimineaţa, la zece, auzii soneria. Erau plutonierul şi contabilul, voluntarul Hans Wendt.

Am luat spre cercetare dosarul cu inscripţia „Mîncarea". Prima foaie era un bilanţ lunar încheiat după toate regulile artei contabilităţii. Nici o singură literă nu era ştearsă sau îndreptată.

Ne-au întrerupt bătăi puternice în uşă. Am deschis uşa şi în faţa mea răsări fruntaşul din Zabîtoie, într-o blană plină de gheaţă.

— Frate dragă, mă întorc îndată la tine, dar vreau să mă duc mai întîi la căpitanul de poliţie şi la popa de aici, pe urmă vin înapoi. Scrie-mi cîteva rînduri, să mă primească îndată căpitanul de poliţie, să ştii că mi-e viaţa în joc, adăugă radios, îţi povestesc pe urmă totul de-a fir în păr, te vei mira, dragul meu!

Cu biletul meu în mînă o zbughi afară.

— Du-te, te rog, la brutarul Vorobei, mă adresez voluntarului, şi spune-i să vină îndată cu austriacul Meyerhofer. Am o comandă mare pentru dînsul. Meyerhofer să-mi aducă o listă exactă de preţuri pentru făină, migdale, zahăr şi tot ce trebuie pentru un cozonac de Crăciun.

Băiatul pleacă şi revine peste puţin timp cu brutarul şi cu Meyerhofer. Toţi sînt cu răsuflarea tăiată.

— Vorobei, vreau să-mi coci vreo trei mii cinci sute de cozonaci şi cîteva puduri de prăjituri mărunte; Meyerhofer îţi va arăta cum trebuie făcute. Socoteşte-mi cît va costa toată afacerea. Dacă eşti prea scump, mă duc la concurentul tău.

— Dar, pentru numele lui Dumnezeu, barin, pentru ce vă trebuie atîtea prăjituri? Vreţi să le mîncaţi toate?

— Bea-ţi mai întîi păhărelul de vodcă şi nu-l lăsa să stea în faţa ta, ceilalţi vor să bea şi nu te aşteaptă decît pe tine.

Într-o clipă, păhărelul s-a golit.

— Aşa, şi acum încă unul, şi păhărelele se umplu şi se golesc iarăşi. Fumăm apoi cu toţii.

— Da, Vorobei, am nevoie de cozonaci pentru camarazii mei, prizonieri, pentru sărbătorile Crăciunului care se apropie.

— Asta ar fi trebuit să mi-o spuneţi de la început, barin, mă întrerupe brutarul, asta-i altă treabă. În cazul acesta nu vă socoteam nimic pentru încălzirea cuptorului, îl încălzesc degeaba... şi mai dăruiesc doi saci de făină albă. Am învăţat foarte multe de la Meyerhofer şi de la camarazii lui, mi-am mărit prăvălia şi am cîştigat foarte bine, şi ştiţi ce faç în fiecare dimineaţă? Ideia mi-a dat-o Meyerhofer... Pîinea, franzelele şi toate prăjiturile le trimit încă din zorii zilei de-a dreptul acasă, prin cîţiva prizonieri, aşa că lumea nici nu mai trebuie să vină la prăvălie. Nu-i o idee minunată, barin? Splendidă! Da, da, nemţii sînt mai şireţi ca noi, ruşii, asta am spus-o întotdeauna.

Făcu o pauză şi mă privi, ca şi cînd ar vrea să-mi arate cît de bine i-a judecat pe nemţi, fără să-i fi cunoscut cel puţin.

— Meştere, meştere, zise Meyerhofer, hai acasă, se ard cozonacii.

— Bine, bine, Meyerhofer, răspunde brutarul, se sculă, îşi mai umplu sieşi şi lui Meyerhofer cîte un păhărel de vodcă pentru despărţire, îl goli împreună cu ucenicul său şi plecă în grabă. În uşă se întoarse şi spuse serios şi hotărît:

— Va să zică coptul va fi degeaba şi doi saci de făină albă, zău...!

Privii în urma lui. Acesta era marele suflet rusesc!

Privii alături şi văzui bilanţul — aceasta era Europa!

*

Se făcuse amiază pînă la întoarcerea fruntaşului din Zabîtoie.

— Am voie să mă-nsor cu sora mea! izbucni în loc de salut. Nici nu-i sora mea, numai aşa, după o lege oarecare, altfel nu. Acum mulţi ani tatăl meu a fost silit să adopte copilul din fiori al unor părinţi bogaţi şi acest copil este Stepanida, sora mea, povesti ţăranul în timp ce nu-şi mai găsea locul de bucurie.

Dar asta-i destul, acum vreau să ştiu cum ai ajuns acasă, frate; ce a spus frumoasa ta soţie, a fost îngrijorată, a plîns, s-a necăjit, sărmana? Să nu mai faci una ca asta, cine ştie dacă mai dai în viscol de un adăpost.

— Spune-mi, Ilia, nu vrei să te însoţi îndată cu Stepanida? Ce mai aştepţi? Du-te, cumpără verighete şi zestrea miresei şi pleacă acasă.

Trecură trei zile. Puţin înainte de întoarcerea caravanei mici la Zabîtoie, Ilia Alexeieff veni la mine.

Puse pe masă un pachet uriaş, pe care abia-l putea duce, îl desfăcu cu băgare de seamă şi scoase din el, bucată cu bucată, stofe pestriţe, viu colorate, pentru rochii, tulpane şi cămăşi, ghete bărbăteşti şi femeieşti, un chipiu nou cu cozoroc de lac, salbe ieftine, colorate, batiste roşii, găetane de mătase... şi lucrul cel mai frumos şi cel mai însemnat, învelit în nenumărate hîrtii subţiri, două verighete! Strălucea de bucurie — imagine vie a celei mai desăvîrşite fericiri.

— Frate, mi-ai ajutat mie, unui biet ţăran, să fiu fericit; n-am s-o uit niciodată, niciodată... ţi-o jur! spuse încet.

Afară, în faţa casei mele, o caravană mică de sănii. Adusese la Nikitino blănurile pe care le lăsasem la Zabîtoie cînd cu viscolul şi se întorcea acum încărcată cu mărfuri. Cînd ieşirăm amîndoi din casă, bărbaţii îmbrăcaţi în blăni groase şi cu căciuli de blană de cîine în cap mai trebăluiau pe la sănii.

Ilia se urcă în prima sanie. Mă sărută după obiceiul rusesc şi făcu semnul crucii deasupra mea.

— Rămîi sănătos, frate... Dumnezeu să te aibă în pază!

Se lungi în sanie. Netezi cu mîna mulţimea de daruri pe care le cumpărase pentru mireasa lui, apoi îşi îndreptă privirea spre cerul albastru strălucitor şi spre zarea îndepărtată. Vremea rămîne frumoasă dar se lasă frigul... Nu ne vom mai vedea mult timp. Îşi puse căciula mare în cap, strînse mai tare brîul de stofă al mantiei şi îmbrăcă mănuşile groase de blană, care îi atîrnau de gît. Ceilalţi ţărani se urcaseră ca la comandă în săniile lor, căluţii flocoşi se înviorară dintr-odată şi săniile se puseră încet în mişcare.

— Mii de mulţumiri, frate... Dumnezeu să te aibă în pază, pe tine şi pe soţia ta!

Un plescăit din limbă, strigătul tărăgănat şi înviorător: „E-e-e-i-i-i!" scîrţîitul şi cîntecul sonor al zăpezii întărite sub tălpile săniilor şi iată-le plecînd una în urma celeilalte, în gerul năprasnic şi sclipitor al Siberiei.

*

Ilia Alexeieff avusese dreptate. Termometrul oscila între treizeci, treizeci şi cinci şi patruzeci de grade sub zero, soarele strălucea în fiecare zi. Călătoriile, chiar scurte, erau aproape imposibile. Soarele răsărea la ora unsprezece ca un glob incandescent, încremenit, abia ridicîndu-se deasupra pădurii. La ora trei era iarăşi noapte deplină. Viaţa se mărginea acum exclusiv

la Nikitino. Singura legătură cu lumea din afară o constituia poşta. De două ori pe săptămînă săniile poştei plecau pînă la staţia de cale ferată, Ivdiel. Adesea călătoria aceasta devenea o faptă eroică. Nikitino mi se părea o vizuină mare, în care oamenii îşi dormeau, ca urşii, somnul de iarnă, în colibele lor înzăpezite.

Dimineaţa, după micul dejun, cînd făceam împreună cu Fayme plimbarea obişnuită, descopeream uneori urme de animale sălbatice. Ceva mai departe de orăşel am văzut chiar urme de vînat mare.

Pîrtia de patinaj, instalată între timp pe rîu, şi pîrtia de săniuş cu numeroasele ei curbe artistice, prosperau în ciuda frigului care domnea. Afluenţa era mare pînă ce se întuneca; Nikitino era bucuros pentru orice distracţie, oricît de modestă. Copeicile curgeau în casele fraţilor Islamkuloff şi umpleau inimile camarazilor mei de curaj şi de voie bună. Fayme căpătase o săniuţă pe care erau cioplite toate animalele pădurii — un dar al camarazilor mei. Noi doi voiam să arătăm, mai ales oamenilor maturi, ce plăcere îţi poate face săniuşul.

*

Şi astfel mi-a fost dat să aduc mici variaţii în monotonia veşnică a iernii siberiene. De n-ar fi fost sinceritatea cu adevărat copilărească a oamenilor, de n-aş fi cunoscut mereu ceasuri de depresiune gravă, desperată, în timpul cărora Fayme, trebuia să mă mîngîie ca o mamă pe copilul ei şi să mă îmbărbăteze — aş fi putut deveni semeţ. Tot ce începeam, părea să-mi reuşească.

Cîteva zile după plecarea fruntaşului din Zabîtoie veni Lopatin la mine. Îşi învîrti căciula în mînă şi nu ştia de unde s-o înceapă. I-am venit în ajutor.

— Ştiu că ai fost la raport la Omsk, la comandamentul general, Ivan Ivanovici mi-a povestit. Ce s-a întîmplat?

Fără să-mi răspundă, omul îşi descheie mantaua militară, scoase din buzunarul de la piept un pacheţel învelit în hîrtie de ziar, desfăcu cu băgare de seamă hîrtia şi-mi dădu o cutie micuţă, cafenie, şi un document.

În cutie se afla decoraţia de război Sf. Gheorghe, clasa a doua, iar documentul era actul prin care Lopatin fusese înaintat la gradul de plutonier, pentru merite excepţionale.

— Asta mă bucură foarte mult, Lopatin, te felicit din toată inima, eşti un soldat vrednic.

Omul mă privi trist şi gînditor.

— Nu te bucuri de loc?... De ce?

— Este o ruşine mare pentru mine, barin, o ruşine mare de tot. O decoraţie atît de mare pentru că v-am întovărăşit, pentru că am stat de pază în faţa uşii dumneavoastră.

— De ce ruşine? Ţi-ai îndeplinit datoria şi obligaţiile de ostaş şi ai fost răsplătit.

— Tocmai pe dumneavoastră să vă păzesc? V-am păzit într- adevăr cum trebuia, nu mi-aţi reamintit de atîtea ori îndatoririle mele? Ce s-ar fi întîmplat cu mine dacă nu m-aţi fi luat atunci cu sania la Nikitino în timp ce dormeam? Nu, este o ruşine pentru mine, barin! Ştiţi de ce am primit această decoraţie atît de înaltă? La asta nici n-aş vrea să mă mai gîndesc, m-aş scuipa dacă toate ar fi adevărate. Între altele am fost întrebat dacă am o logodnică, am răspuns că da şi am adăugat îndată că este în serviciul dumneavoastră, ca fată în casă. Toţi au tăcut dintr-odată, s-au uitat unii la alţi şi au zîmbit. „Foarte bine, splendid, splendid, Lopatin. Vei fi răsplătit pentru cuminţenia ta. Asta-i cauza că ştii atît de bine tot ce face spionul neamţ", mi-au spus şi cu aceasta raportul meu s-a terminat. A doua zi mi s-a dat decoraţia şi actul de înaintare, ofiţerii m-au bătut pe umăr, iar domnul Popoff, cunoscutul dumneavoastră, mi-a dat chiar douăzeci şi cinci de ruble ca răsplată. Eram zăpăcit cu totul şi încercam să spun mereu că n-am avut niciodată intenţia să vă spionez prin logodnica mea, dar ei nu mă lăsau să vorbesc, vorbeau într-una, mă lăudau mereu, mă băteau mereu pe umăr, a trebuit să mănînc şi să beau pînă la plecare.

Soldatul puse încet ţigarea stinsă pe masă, pe faţa lui se citea nedumerirea. Se scotoci cu trudă prin buzunare şi scoase o batistă roşie. În batistă era învelită bancnota. O netezi şi o puse alături de ţigare, pe masă.

— Nu-mi trebuie banii, barin, doar nu v-am trădat. Nu sînt Iuda, Doamne Dumnezeule! Da, sînt prost, ca toţi ceilalţi, nerod şi încrezător, asta sînt... dar trădător nu sînt... Şi împinse bancnota, care însemna pentru el o mică avere, cît colo şi îşi îngropă faţa în palme.

Mă ridicai şi mă apropiai de el, adînc mişcat de cinstea lui nemărginită. Îmi luă destul de mult ca să-l conving să ia banii, să-l fac să înţeleagă că nu mă trădase.

Aşa cum, după furtună, soarele iese încet din nori, tot aşa i se luminară trăsăturile, mai întîi apăru un zîmbet sfios şi nesigur, în sfîrşit goli dintr-o înghiţitură un păhărel de vodcă şi se îndreptă milităreşte.

Dar cînd i-am întins mîna la plecare, căciula lui de blană de urs trecu iarăşi dintr-o mînă în într-alta.

— Ei, Lopatin, ce mai ai pe suflet, spune-mi fără grijă, poate te pot ajuta?

— Logodnica mea... este însărcinată, răspunse şoptit, diavolul m-a ispitit, iar eu...

Şedea ruşinat înaintea mea, ca un copil mare care nu ştie ce să facă.

— Atunci trebuie să te însori cu ea, Lopatin; cine nu vrea, tu sau ea?

— Nici n-am întrebat-o încă, Barin, mi-e ruşine s-o întreb... nu ştiu ce să fac, şi în ochii lui citii o rugăminte mare, neexprimată.

— Du-te, dragul meu, am să vorbesc cu Olga ta şi astă seară să vii iarăşi la mine.

Ieşi greoi, fără să-şi încheie mantaua, fără să-şi pună căciula.

Sunai.

— Olga... Lopatin a fost chiar acuma aici, m-a rugat să vorbesc cu tine, mi-a povestit totul, vrea să se însoare cu tine.

Fata căzu deodată în genunchi în faţa mea şi izbucni într-un plîns cu sughiţuri.

— Fie-ţi milă de mine, barin, pentru numele lui Dumnezeu... am păcătuit... am păcătuit...

— Haide, scoală-te, nu plînge! În faţa mea nu trebuie să stai în genunchi. Fii bucuroasă că poţi iubi, fii bucuroasă că poţi naşte copii, toate acestea sînt din mila lui Dumnezeu. Nu trebuie să-ţi fie ruşine de iubirea ta, cu toţii sîntem oameni păcătoşi, trebuie să poţi sta fără teamă în faţa lui Dumnezeu. Trebuie să-i juri că vei rămîne curată, că vei trăi pentru copilul şi pentru bărbatul tău.

— Jur, Barin, jur în faţa lui Dumnezeu! Şi fata îşi făcu cruce cu lacrimi în ochi şi privi spre icoană.

Seara, cînd reveni, Lopatin îşi găsi logodnica strălucind de fericire. Se sărutară roşind. Iubirea lor avea ceva animalic de firesc.

— Pentru tine, Saşa, merg cerşind prin toată Rusia, cu tine vreau să îndur sărăcia şi nevoia, spuse Olga şi netezi cu stîngăcie părul zburlit al iubitului ei.

Bărbatul nu-şi putea exprima simţămintele prin cuvinte; răsufla greu, nemişcat, cu căciula de piele de urs în mîini, numai obrazul lui cinstit şi sincer şi ochii îi străluceau.

— Mîine mergem la popă, izbucni în sfîrşit, şi deodată îşi îmbrăţişă logodnica, sălbatic, nestăpînit. Apoi cu pumnii strînşi, cu muşchii feţei încordaţi, se repezi la mine. Mă îmbrăţişă şi mă strînse la piept din toate puterile, mă sărută pe obraz, i se tăiase răsuflarea.

— Barin, dragul meu Barin... şi mă îmbrăţişă din nou.

— Dacă Dumnezeu îmi va dărui un fiu, atunci se va chema „Fedia", ca tine, Barin, şi trebuie să-i fii naş.

În seara aceea se serbă logodna. Nici un invitat nu plecă acasă şi a doua zi la amiază îi puteai vedea clătinîndu-se pe străzi.

Lopatin şi Olga primiră un concediu de patrusprezece zile. Fayme le dăruise un coş mare cu de-ale mîncării şi o cantitate corespunzătoare de băutură, să „stropească" evenimentul.

*

După îndemnul autorităţilor militare şi poliţieneşti se dădu o serbare de binefacere în folosul prizonierilor de război, în încăperile liceului.

Sălile mari şi clasele liceului erau luminate, încălzite şi bine măturate. „Maestrul de ceremonii" era subofiţerul Wilhelm Salzer. Cu mijloace puţine reuşise să transforme ca prin farmec încăperile într-o pădurice. Peste tot vedeai copăcei şi tufe, iar printre ele mese, scaune, bănci. În mijlocul sălii

mari, în aulă, un grup des de brazi, înconjurat de mesele unui bufet şi ale unei tombole improvizate. Pe o estradă mică trona Dàjos cel oacheş cu ungurii lui.

În timp ce Fayme şi cu mine ne scoteam mantalele la garderobă, şeful lagărului şi subofiţerul Salzer se reped spre noi şi ne salută. Scara ducea în sală.

Uşa se deschis brusc. O văd pe Fayme trecînd, întovărăşită de cei doi subofiţeri, peste întinderea parchetului de dans, îl văd pe general întîmpinîndo şi sărutîndu-i mîna. Generalul îi vorbeşte, amîndoi se uită în urmă, m-au şi zărit. Rîd şi se apropie de mine.

— Cu lungimea dumitale nu te poţi ascunde, şi Excelenţa Sa mă conduce şi pe mine peste parchetul de dans. Ne ia pe amîndoi la braţ, subofiţerul Salzer ne conduce într-un ungher unde şade Ivan Ivanovici cu soţia.

— Vii cam tîrziu domnule Kröger, haide să dansăm, mă întîmpină Ecaterina Petrovna, în timp ce-i sărut mîna.

— Unde dracu' te-ai ascuns, lunganule? Toată lumea vă aşteaptă pe voi, personajele cele mai importante! Trebuie să dansăm, să mîncăm şi să bem. Voi trebuie să faceţi începutul! Fedia, te aşteaptă femei frumoase, abia mai pot sta pe scaune. Uşa de intrare este găurită ca o sită de privirile lor. Nevastămea nu mi-a dat pace toată ziua. Haide, dă-i drumul, Fedia! Căpitanul vrea să spună deodată tot ce are pe suflet.

— Te-am aşteptat cu dor, se adresează generalul către Fayme. Ştii că eşti singura bucurie a unui om bătrîn.

— Iertaţi-mă, Excelenţă, dar nu se putea mai repede...

O scînteie sare din ochii ei spre mine; eu pun degetul pe buze...

— Acum să dansăm, Fayme! o roagă Excelenţa Sa.

— Cu mare plăcere, răspunse Fayme şi zîmbeşte.

— Muzica te rog, se adresează generalul plutonierului.

Îl văd pe generalul încărunţit păşind cu Fayme pe parchetul de dans lustruit, văd cum îi cuprinde delicat talia şi cum ea îi zîmbeşte liniştită şi mulţumită.

Fayme îşi lasă puţin căpşorul pe spate şi roşeşte, căci toată lumea o priveşte.

Pe estradă, Dàjos pune mîna pe vioară, îşi dă cu o smucitură capul pe spate, părul lui negru fîlfîie şi orchestra începe să cînte.

Melodia regelui nemuritor al valsurilor, Strauss, răsună într-un orăşel din fundul Siberiei; Fayme pluteşte în braţele generalului. El o ţine cu băgare de seamă, ca un odor, apoi se întorc împreună la masa noastră.

Vine şi rîndul meu la dans. Soţia căpitanului mă priveşte de mult. După dans îl văd pe Ivan Ivanovici sculîndu-se de la masă şi îndepărtîndu-se încet.

— Ivan, aş vrea să vorbesc ceva cu tine, strig în urma lui. Îmi cer scuze şi-l urmez.

— Vinul l-am băut între timp, Kröger, am făcut rău?.. Nu. Să ştii că are într-adevăr un gust bun.

Ne depărtăm din ce în ce mai mult de dansatori. Mă mai uit o dată în urmă şi-l văd pe general dansînd din nou cu Fayme şi le fac semn din cap.

— Mi-e foame, ştii? zice foarte hotărît căpitanul. Vrei să mergem puţin la bucătărie?... Mă priveşte ca un băieţaş — Punem noi acolo mîna pe ceva, înaintea celorlalţi. De aceea m-am şi sculat. Voiam doar să fac o recunoaştere pe la oalele cu carne.

Uşa bucătăriei se deschise. Camarazii mei iau poziţia de drepţi ca la comandă, căpitanul refuză cu un gest blajin. Ajungem la masa pe care stau pregătite gustările. O farfurie se umple îndată cu vîrf: căpitanul este într-adevăr înfometat căci farfuria se goleşte repede. Căpitanul bate binevoitor pe umăr pe camaradul care-i ţinuse farfuria: — Bine, foarte bine. Apoi ridică capacele oalelor. — Foarte bine, foarte bine! spune căpitanul, dîndu-şi un aer important. — Indivizii ăştia ştiu să gătească, dracul să-i ia, şi clătină din cap.

— Ştii, doctore, şi căpitanul mă prinde de braţ, aş avea nevoie la mine acasă de un bucătar neamţ sau austriac, bun, ce părere ai?

— Splendidă idee, Ivan dragă.

— Trimite-mi îndată doi. Aş vrea să mănînc şi eu odată altceva, nu tot unul şi acelaşi lucru. Nevastă-mea şi cu tîmpita aia de Maşka n-au habar de gătit.

— Plutonier! strig eu pe supraveghetor.

— La ordin, domnule Kröger!

— Domnul căpitan ar dori să aibă un bucătar german şi unul austriac. Ai pe cineva la îndemînă?

— La ordin, domnule Kröger!

— Foarte bine, atunci cei doi camarazi se vor prezenta chiar mîine de dimineaţă.

— Am înţeles!

— Cînd vă observ pe voi, nemţii, cum merg toate ca pe roate, cum se potrivesc toate, este extraordinar! Cînd vreţi să luaţi cu asalt o fortăreaţă, atunci ordinul sună desigur: „Mîine la orele opt şi şaptesprezece minute fortăreaţa X va fi luată cu asalt". „Am înţeles!" sună răspunsul şi la orele opt şi şaptesprezece minute treaba s-a făcut. Extraordinar!

Ajungem din nou la masa noastră din sală.

Cu capul lăsat pe spate, cu ochii rîzînd ştrengăreşte, Fayme dansează cu mine, în timp ce Dàjos ne face cu ochiul de pe estradă.

Ritmul muzicii ne face veseli şi zburdalnici.

— Buzele-mi ard încă de sărutările tale, draga mea.

— Iar ale mele... sînt reci ca gheaţa..., îmi răspunde ea în glumă şi-i văd buzele roşii, dinţii albi şi ochii strălucitori.

În sfîrşit, se serveşte masa. Orchestra cîntă mai departe muzică de dans. Muzicanţii nu cunosc oboseala, ca şi cînd ar vrea să se sature în sfîrşit de cîntat. Se face tot mai tîrziu, dar nimeni nu vrea să plece acasă, atît de bine

se distrează toţi în pădurea improvizată. Profesorii şi profesoarele, toţi cei sosiţi de curînd, elevele de liceu, toţi sînt în cea mai bună dispoziţie. Între fetele tinere şi bărbaţii, care le fac complimente şi le oferă dulciuri, se nasc flirturi inofensive; ele rîd, glumesc, dansează.

Orchestra capătă un rînd de mîncare după altul, mănîncă, bea, ritmul devine tot mai repede, mai înflăcărat. Dàjos face adevărate acrobaţii cu vioara lui. Îmi face din nou cu ochiul, dar face cu ochiul mai ales femeilor, dracul împieliţat. Fayme dansează cu mine ca o bacantă.

Tombola este aproape golită, oaspeţii generoşi au umplut casa camarazilor mei.

— Ultimele zece lozuri! strigă în gura mare şi semeţ avocatul orăşelului, altfel tăcut şi melancolic.

—Zece ruble pentru ele, domnule coleg, răspunde notarul, sosit acum cîteva zile din Ekaterinograd.

— Ofer dublu! răspunde avocatul.

— Cincizeci de ruble! întrerupe notarul, sînt ale mele!

Urmează o destindere bruscă, toate lozurile tombolei sînt vîndu-te, toţi îşi privesc numerele şi-şi iau lucrurile. Toate obiectele sînt lucrate de camarazii mei. Lozul meu cîştigă o cocardă germană în culorile naţionale.

— Domnule Kröger, mi se adresează generalul, acum vine premiul cel mare, ia seama! Se ridică, o ia pe Fayme de braţ şi amîndoi se-ndreaptă spre mijlocul sălii. Ridică mîna şi toată lumea amuţeşte.

— Cît oferiţi pentru o singură sărutare a doamnei...?

O clipă domneşte tăcere deplină, apoi izbucneşte un vuiet ca de vijelie, toţi rîd şi se-nsufleţesc. Pun mîinile pîlnie la gură şi strig:

— O sută de ruble!

— Nu-i valabil, răsună vocea lui Ilarion Nicolaevici, soţul este „hors concours", nu-i valabil! Îmi face rîzînd un semn, se apleacă spre Fayme şi-i spune ceva la ureche, în timp ce vuietul şi strigătele de bravo deşteaptă din nou veselia. O văd pe Fayme scuturîndu-şi căpşorul, generalul o roagă. Ofertele cresc din ce în ce cu iuţeală uluitoare, însufleţirea este mare.

— Cincizeci de ruble! urlă rîzînd avocatul.

— Cincizeci şi cinci! strigă notarul.

Generalul ridică din nou mîna, toţi amuţesc.

— O sută de ruble! zice generalul şi examinează cu privirea lui blajină şi ochii zîmbitori toată asistenţa.

— O sută cinci ruble! spune cu hotărîre avocatul.

— O sută cincizeci! oferă generalul.

Nimeni nu oferă mai mult. Toţi stau încordaţi, se face brusc tăcere. Generalul îşi scoate batista strălucitor de albă, îşi şterge mustăcioara scurtă, apoi o priveşte pe Fayme. Ea este roşie toată de sfială, zăboveşte, şi astfel încordarea creşte şi mai mult, tăcerea devine şi mai pronunţată. Acum Ilarion Nicolaevici zîmbeşte din nou, vrînd parcă s-o îmbărbăteze.

Fata se ridică în vîrful picioarelor şi-şi înalţă capul spre el.

Ilarion Nicolaevici se aplecă încet, ia cu băgare de seamă capul ei brun în mîinile lui şi o sărută delicat şi plin de atenţie... pe frunte.

În clipa următoare o văd pe Fayme alergînd încurcată spre mine. Îi ies înainte, o ridic în braţe, ea îmi cuprinde capul cu amîndouă mîinile şi mă sărută.

Un vuiet nesfîrşit, aplauze, strigăte de bravo. Cu Fayme în braţe merg mai întîi la general, apoi la casierul tombolei, căruia Fayme îi înmînează banii. El îi sărută mîna, însufleţit ca toţi ceilalţi.

Locuitorii din Nikitino n-au uitat niciodată „serata din pădure".

*

N-am observat nimic din monotonia iernii, de care se plîngeau mereu cei mai mulţi locuitori din Nikitino. Fiecare zi era utilizată şi chiar dacă îmi spuneam cîteodată că ar putea să fie altfel, îmi dădeam totuşi seama că-mi cîştigasem totuşi, ca prizonier, o libertate destul de mare. Trăiam, aveam ce mînca — şi războiul trebuia să se termine odată.

Dimineaţa mă antrenam cu mingea de box şi făceam exerciţii de gimnastică, spre a-mi menţine trupul ager şi elastic. După dejun urma o mică plimbare, pe urmă veneau lecţiile cu Fayme. Fata învăţa cu mult zel limba germană. Sosiseră de cîtva timp cărţi din literatura universală, clasici şi altele; eu primeam în schimb un teanc de ziare şi reviste precum şi buletine tehnice. După ce cărţile şi revistele îşi împlineau scopul, se mutau în biblioteca prizonierilor de război.

După prînz urma raportul scurt şi aproape neschimbat din lagărul de prizonieri, căci ce se putea întîmpla la Nikitino pe un frig de treizeci pînă la patruzeci de grade? Apoi ne sfătuiam cu privire la pregătirile pentru Crăciun, vizitam pe brutar, pe măcelar, pe femeile care tricotau ciorapi de lînă, ca să îngrijim de predarea la timp a comenzilor. Cîteodată se mai întîmplau şi încurcături, pentru că singura noastră legătură cu lumea era poşta şi pe frigul acesta năpraznic nu era de mirare dacă ea nu funcţiona din cînd în cînd. Dacă după prînz n-aveam nici o treabă, mă duceam la patinaj sau la săniuş, sau îl scoteam pe Kolka din grajd pentru o plimbare scurtă cu sania. După aceea mă instalam la cafea cu cozonac în „casa germană" şi-l ascultam pe Dàjos Mihaly.

Seara, Dàjos organiza adesea concerte la care se cîntau numai bucăţi clasice.

Aşa trecu timpul pînă la sărbătorile Crăciunului.

*

Lopatin se pregătea de nuntă. Toţi vorbeau de ea; avea să fie o serbare mare. Olga plutea tot timpul în al nouălea cer, era uitucă, dar îi doream cu toţii fericirea, căci era orfană şi dusese o viaţă grea, plină de griji.

Vreo opt zile înaintea nunţii, Ivan Ivanovici şi Lopatin năvălesc seara în locuinţa mea.

— Vrei să mergi la vînătoare, doctore? Lupii au sfîşiat astă noapte doi cai, o vacă şi trei ciini; nu te mai poţi apăra de fiarele astea blestemate. Ţi-l aduc şi pe Lopatin care-i „lukaş" şi se pricepe la vînătoarea de lupi; am vînat de vreo cîteva ori cu dînsul şi apoi ar mai vrea să cîştige înaintea nunţii vreo cîteva ruble, ăsta-i în sfîrşit lucrul cel mai important, că doar nu te însori în fiecare zi, uneori numai o singură dată în toată viaţa. Ei, spune, mergi la vînat?

— Desigur, Ivan, cu plăcere, mă bucur de pe acum!

— Sper, Fedia că ştii să tragi, nu? Presupun că ai mai ţinut o armă în mînă, sau...?

— Sigur, sigur! răspunsei eu.

— Bine, s-ar putea totuşi, de ce nu? Deci, chestiunea-i foarte simplă, Fedia. Lopatin va încercui lupii ăştia afurisiţi şi tu pleci liniştit pînă acolo, te aşezi uite-aşa, să zicem aici, pe urmă lupii trec pe lîngă tine, iar tu n-ai decît să tragi, foarte simplu, nu-i aşa? Nu trebuie să te oboseşti de loc. Vînătoarea asta nu-i de fel primejdioasă, evident dacă lupii nu te atacă... Trebuie să ţinteşti bine şi să tragi la momentul potrivit, asta-i tot. De altfel gazda ta are o armă germană excelentă; de unde o are porcul ăla de ciine nu ştie nici dracul, desigur de la vreun client ucis în fostul lui han, poate chiar de la un neamţ care voia să vineze în Siberia. Spune-i să-ţi dea arma, altfel pun să-l spînzure... şi cartuşe, vreo zece, douăzeci de bucăţi, pentru că nu ştiu cum tragi, să sperăm că vei nimeri cel puţin odată!

Lopatin era un „lukaş" foarte prevăzător. Denumirea aceasta se trage de la pronumele „Luka", numele unui ţăran cu faimă printre vînătorii din gubernia Uskov din cauza priceperii lui excepţionale de a încercui vulpi şi mai ales lupi. Arta încercuirii o arătase fiilor săi, iar aceştia o vînduseră pentru bani buni altora. Dar nu oricine putea fi un „lukaş" bun; se cerea un talent excepţional şi cunoaşterea fără greş a terenului. Cîrpe muiate în petrol aveau să fie împrăştiate în cerc larg în jurul vizuinelor lupilor, pe pămînt, pe tufe, sub copăcei şi sub crengi. Lupul nu poate suferi mirosul de petrol şi se teme de cîrpele care se mişcă în bătaia vîntului. Tot atît de grea ca şi arta aşezării cîrpelor este găsirea locurilor de pîndă ale puşcaşilor, căci animalul încercuit nu ieşea în orice loc, ci de cele mai multe ori în locuri ferite sau prin coclauri.

Lopatin îmi anunţă cu cea mai mare bucurie reuşita încercuirii. Abia se luminase de zi şi pornirăm. Luase cu el pe vărul său Kusmiceff şi încă un ţăran. Vre-o oră de drum şi coborîm din sanie. Legăm calul şi pornim cu schiurile prin zăpada destul de adîncă din pădure.

— Aici să vă aşezaţi, Barin, — îmi spune Lopatin — vedeţi să nu vă vină lupii din faţă, căci acum, pe gerul ăsta, sînt flămînzi şi de aceea sînt foarte sălbatici şi primejdioşi. Afară de aceasta blana lor este foarte deasă şi va trebui

să trageţi de două, trei ori în fiecare, pentru că lupii sînt extraordinar de rezistenţi. Dacă însă trageţi dinapoi, atunci glontele merge în răspăr şi veţi reuşi mai bine.

Oamenii dispar în pădurea înzăpezită, rămîn singur printre crengile adînc încovoiate. În preajma mea văd urme proaspete de lupi.

Cu arma încărcată, aştept începutul goanei.

De la mare, mare depărtare aud vocea lui Lopatin; goana a început. Aud loviturile bastoanelor în trunchiurile copacilor, ştiu că ei se apropie încet, că cercetează fiecare tufă înzăpezită, fiecare colţişor, fiecare loc suspect acoperit de zăpadă. La mijloc merge Lopatin, ceilalţi doi la stînga şi la dreapta lui, la cîţiva paşi distanţă.

Vin lupii!

Se furişează unul în urma celuilalt şi se tîrăsc la mai puţin de treizeci de paşi de mine.

Prima mea împuşcătură duduie în pădure, dar masele de zăpadă de pe copaci înăbuşe aproape sunetul.

Uitasem sfatul, trăsesem prea repede şi trăsesem din faţă în animalul din fruntea şirului. Fiara lătră aproape ca un cîine, îmi arătă colţii, se tupilează şi fuge în salturi în lături, în timp ce restul haitei dispare iarăşi în pădure.

Încă o împuşcătură, animalul se prăbuşeşte, coada şi picioarele dinapoi zvîcnesc, se rostogoleşte în zapadă, văd sînge roşu întunecat, apoi lupul încremeneşte.

Încarc repede arma, arunc mînuşile în zăpadă, pîndesc încordat în jurul meu, căci haita poate veni de astă dată din altă direcţie; trebuie să iau bine seama.

Într-adevăr, iată-i din nou. Abia simţiţi, cu burta aproape lipită de suprafaţa zăpezii, presăraţi cu un strat subţite de praf de zăpadă, umbrele cenuşii alunecă şi se furişează spre mine.

Încă o împuşcătură: ultimul lup din haită se prăbuşeşte, ceilalţi dispar ca nişte umbre. Cel lovit nu se mai mişcă, ultimele lui convulsii încetează, îi văd sîngele pe zăpada albă, imaculată.

Iarăşi stau la pîndă cu arma încărcată.

Loviturile se aud foarte încet; trece un timp destul de lung, nimic nu mai mişcă sub crengile pline de zăpadă. Acum nu mai simt frigul, deşi domneşte un ger ucigător.

Printre copaci atîrnă un glob incandescent, încremenit — soarele; mă pot uita la el cu ochii liberi, neapăraţi. În locurile unde cad razele lui, zăpada sclipeşte în toate culorile curcubeului.

Din depărtare se aud iarăşi, lămurit, loviturile gonacilor.

Abia îmi încărcasem arma şi haita se întoarce şi se îndreaptă de astă dată de-adreptul spre mine. Se opresc cîteva secunde, se tupilează îngrămădindu-se, încremenesc, gata totuşi să se repeadă. Fără să ţintesc cumsecade, iau arma la ochi, trag în grămada care se împrăştie ca stropii de apă. Numai unul, cu

ochii plini de furie, îşi arată colţii şi se tupilează ca să se repeadă la mine. dar eu sînt mai iute şi a doua împuşcătură îl trînteşte la pămînt. Dar numai pentru puţină vreme; lupul se ridică din nou, trebuie să încarc repede arma... altfel... Calm, calm! îmi sugerez, în timp ce degetele mele încearcă să împingă cît mai repede alte două cartuşe în ţeavă. Stau afundat pînă peste genunchi în zăpadă; ar fi greu să mă dau în lături.

Fiara rănită sîngerează, muşcă zăpada, se ţine anevoie pe picioare şi totuşi este numai voinţă, numai ură. O săritură şi s- a apropiat! În sfîrşit, închizătorul pocneşte! Fiara îşi ia avînt pentru a doua săritură. Într-o fracţiune de secundă, bestia se repede din nou la mine, ţin instinctiv ţevile armei în faţă, vrînd parcă s-o găuresc, ţevile-i pătrund în bot, în gîtlej, amîndouă cartuşele se descarcă simultan. Cu o rană larg deschisă, lupul zace la picioarele mele.

Îmi scot căciula de blană, mi s-a făcut deodată grozav de cald. Dar nu trebuie să uit de armă, de încărcătură, de lupi. Arunc căciula în zăpadă, încarc repede puşca şi aştept: vin oare ceilalţi lupi sau au trecut printre gonaci?

Privesc mereu în toate părţile, mă depărtez cu doi paşi de animalul împuşcat ca să am vederea mai bună; dar iată-l pe Lopatin ieşind cu ceilalţi doi gonaci din pădure.

— Cum a mers? este prima lui întrebare.

— Bine, excelent! răspund eu.

Oamenii se apropie mult de mine, mă uit la Lopatin ca un elev la profesorul său — am făcut treabă bună? Privirea lukaşului alunecă peste micul cîmp de bătaie, nu spune nimic, examinează prada şi zîmbeşte apoi.

— Lupul dintîi, Barin, v-ar fi atacat cu siguranţă, dacă cea dintîi împuşcătură nu l-ar fi lovit în ochi, acelaşi lucru îl puteţi vedea şi la lupul acesta, şi ridică cel din urmă lup împuşcat de mine, dă din cap, cercetează rana larg deschisă — Puteţi să-i mulţumiţi lui Dumnezeu, aţi avut noroc. La vînătoarea de fiare nu trebuie să fii prea repezit, pentru că îţi pui viaţa în joc. Pe viitor, lăsaţi mai bine să vă scape un animal, decît să vă expuneţi să fiţi atacat... la ce bun?

Glasul lui sună atît de liniştit... seamănă cu pădurea troienită.

Adunăm lupii morţi, vînătoarea s-a terminat, scot cartuşele din puşcă, o iau la umăr.

Dar ochiul lukaşului continuă să pîndească cu o expresie stranie, iscoditoare, severă; omul face cîţiva paşi urmărind o urmă, ridică un pumn de zăpadă pe care văd, cînd mă apropii, puţin păr şi sînge.

— Barin, să mergem după urma aceasta, fiara este bolnavă, nu poate fi departe.

Pornim la drum, mi-am încărcat din nou arma.

Călcăm prin zăpada adîncă, lukaşul merge în faţa noastră, eu îndată în urma lui. Avem schiuri şi totuşi ne afundăm atît de adînc în zăpadă, încît sîntem scăldaţi după cîteva minute în sudoare. Ne scoatem blănile grele şi le lăsăm în zăpadă, după o sută de paşi urmează jachetele noastre calde, după altă sută de paşi vestele căptuşite cu blană.

— Dacă continuăm tot aşa, Lopatin, atunci vom merge prin zăpadă în cămaşă pe un ger de treizeci de grade.

— Da, Barin, la vînătoare se poate întîmpla aşa ceva. Dar orice animal, fie chiar şi un lup, merită o lovitură de graţie, căci şi el este o făptură a lui Dumnezeu şi nu trebuie să se chinuiască în zadar, pentru asta sîntem oameni înţelegători.

Sudoarea mi se scurge pe obraz, în adevăratul înţeles al cuvîntului. Deodată lukaşul din faţa mea se opreşte împietrit, apoi arată în depărtare, îmi face semn cu mîna, eu însă nu văd nimic: peste tot numai crengi acoperite cu zăpadă, care împiedică vederea dincolo de cîţiva paşi.

Îi întind arma, el o apucă cu bucurie, o pune imediat la ochi, ţinteşte şi împuşcătura porneşte din ţeavă.

Nimic nu se mişcă, dar vînătorul priceput merge mai departe, se apleacă sub un brad mic şi scoate de sub el un animal mare, cenuşiu — lupul. Sîngele care picură din rană îl prinde în mîini, le freacă cu el şi-şi linge pe urmă amîndouă palmele. Aşa-i obiceiul — aşa se păstrează arta de „lukaş".

Urmele paşilor prin zăpadă ne conduc la îmbrăcămintea noastră răspîndită şi la căluţii care ne aşteaptă răbdători. Lopatin îşi scoate cuţitul lat şi jupoaie cu ajutorul celorlalţi, repede şi cu măiestrie, toţi cei patru lupi. Cei dintîi corbi şi cele dintîi ciori au şi sosit în zbor, adulmecînd pradă uşoară, şi ne dau tîrcoale la cîţiva metri înălţime; strigătele lor sînt respingătoare şi înfiorătoare.

Acasă ne aşteaptă Ivan Ivanovici. Se oboseşte chiar să iasă în stradă.

— N-ai împuşcat nimic, Fedia, şi eşti supărat?

— Ba nu, tot am împuşcat ceva, dar din cele douăzeci de împuşcături numai două au lovit în plin, celelalte au mers pe alături.

— Ai adus cel puţin unul? — întrebă vesel şi cam dispreţuitor. Între timp Lopatin scosese însă prada din sanie. Ivan Ivanovici nu vrea să-şi creadă ochilor, apoi începe să se înfurie.

— Lopatin, eşti un ţăran nemaipomenit de şmecher şi de rafinat. Cînd mergi cu mine la vînătoare atunci împuşc un lup, cel mult doi, numai ultima oară am avut un noroc deosebit şi am împuşcat trei. Cînd te duci cu neamţul la vînătoare, el se întoarce acasă cu patru lupi şi poate să-şi bată joc de tot Nikitino, în ochii lui am rămas nişte momîi, nişte diletanţi şi nicidecum nişte vînători. Se duce omul pentru prima oară în pădure şi aduce patru lupi cu el! Asta-i nemaipomenit, Lopatin!

— Ivan! —încep să schimb vorba.

— Domnule căpitan..., mă secundează Lopatin.

În sfîrşit, Ivan Ivanovici se liniştește şi vine la mine să bea un păhărel.

*

Am stat de vorbă despre diferite întîmplări de vînătoare. Seara tîrziu, Ivan se uită la ceasornic.

— Porcărie blestemată! Ce porcărie afurisită! Închipuieşte-ţi, Fedia, ia-m făgăduit iarăşi nevestei mele să vin cel mai tîrziu la ora zece acasă şi acuma-i aproape unsprezece şi jumătate. I-am promis pe cuvîntul meu de onoare! Nevastă-mea! Doamne Dumnezeule, asta-i durerea mea cea mai mare, de ce m-am însurat, de ce? Zău, nu ştiu. La ora zece trebuie să fiu acasă! Ce vrea de la mine?

Mai dădu pe gît un păhărel şi se ridică gemînd.

Abia închisesem uşa în urma lui şi revine, nehotărît:

— Vrei să-mi faci un serviciu mare? Vino cu mine acasă; ştiu că nevastă-mea are să mă ocărască îngrozitor, dar dacă eşti tu de faţă nu va îndrăzni, iar mîine totul va fi uitat. Fii bun şi vino, da?

Cei cîţiva paşi pînă acasă, Ivan Ivanovici tăcu. Sună, deschise uşa, „fata la toate" bucătarul german Müler, ne primi, ca cea mai perfectă ordonanţă din lume, cu toate onorurile şi ne ajută să dezbrăcăm blănile.

— Şezi aici, doctore, am să-mi încerc mai întîi singur norocul şi dacă nici un argument raţional nu ajută, atunci te iau pe tine în ajutor. Ţine ţigări, fumează. Ai aici prăjituri, ştiu că-ţi plac dulciurile. Mănîncă cît vrei. Îmi puse un scaun la îndemînă, se îndreptă spre uşa dormitorului şi o deschise fără şovăire.

— Ar fi mai bine, dragă Ivan, să vorbeşti mîine cu doctorul Kröger şi să-i spui că de-acum înainte vei locui la dînsul, auzii o voce înveninată din întuneric.

— Katinka, nu fii supărată pe mine, nu se putea altfel, Kröger nu voia să mă lase să plec, îţi jur... şi atunci am povestit din întîmplările mele de vînătoare şi, pe nesimţite, a trecut timpul. Nu voiam să-mi cred ochilor, atît de uluit eram eu însumi. Acum iartă-mă, Katia, da? Totul este iarăşi bine! zise Ivan accentuînd fiecare cuvînt.

— Da, foarte bine, poţi să te duci de unde ai venit. Patul ţi l-am pus în curte, ce să caute aici, de-acum înainte nu mă mai consider căsătorită cu tine. Mîine cer divorţul. Tot Nikitino s-o ştie! Ce am de la tine, Ivan? Mă simt destul de tînără ca să mă mai pot căsători odată.

— Fir-ar a dracului de porcărie...! Ce-i cu lampa asta afurisită! Cînd ar trebui să ardă, nu arde, fumegă; cînd nu trebuie să ardă, atunci n-o poţi stinge nici suflînd din fundul bojogilor. Aşa! În sfîrşit! Uuu... îmi vine s-o izbesc de perete! Auzii sticla lămpii hîrşîind în montura ei, prin uşa întredeschisă văzui lumina arzînd. — Da, într-adevăr! Patul meu nu mai este în cameră! Unde-i?

— Ţi-am spus totul destul de limpede, Ivan! răsună vocea nerăbdătoare şi enervată a femeiuştii.

— Katinka, nu te-am auzit... ai văzut că eram ocupat cu lampa... M-ai ocărît? ce mutră supărată faci, Katia, adică de ce? la bine seama, ţi-am adus o surpriză... ce-mi mai trece şi mie prin minte, la miezul nopţii... n-ai să te miri deajuns... vin îndată, Katia!

— Vino, doctore, vino, dragul meu, repede, şopti misterios şi mă apucă de braţ, mă ridică de pe scaun şi mă împinse în direcţia dormitorului.

— Adu repede de tot două sticle de şampanie, Ivan, dă-i soţiei tale să bea zdravăn, ţi-a spus lucruri grozave de la obraz, îi şoptii nu mai puţin misterios.

— Ai auzit tot, tot? Şi făcu o mutră acră, dar se duse să aducă şampania.

— Iată surpriza, bună seara, Ecaterina Petrovna!

Înainte ca femeiuşca să poată rosti un cuvînt, îi sărutai braţul dezvelit. Roşeaţa i se urcă în obraz şi trase cu putere plapuma roşie de lînă pînă sub bărbie, ochii i se măriră, gura se deschise, voia să vorbească, dar nu putea. În situaţia mea curioasă nu puteam decît să zîmbesc.

— Fedia!... Dumneata aici?... De ce?... Şi bărbatul meu? îngăimă ea.

— Ivan m-a rugat să vin cu dînsul, voiam să mai stăm cu toţii de vorbă, dacă-ţi face plăcere. Iartă-mă că ţi-am reţinut soţul... eu sînt de vină, mi-a povestit o mulţime de întîmplări de vînătoare interesante. Pe tărîmul acesta sînt încă novice. Îmi permiţi să-ţi sărut mîna? Te rog, lasă-mă să-ţi sărut mîna.

Îmi oferi sfioasă mîna, care tremura.

— Ai o mînă frumoasă, moale, şi-i sărutai palma.

— Fedia! şopti femeia cu ochii rugători. Dumneata mă înţelegi cel puţin, eşti un om capabil de un simţămînt... bărbatul meu... nu ţi-o pot spune, dar... ştii ce vreau să spun, mi-e ruşine să spun astfel de vorbe, dar este îngrozitor să ai un astfel de bărbat. Ce mi-a mai rămas în sălbăticia asta? Sînt crescută la Moscova şi nu în pustietatea asta! Zilele trec şi cu ele trece şi tinereţea şi, pînă să-ţi dai seama, îmbătrîneşti. Nu-i aşa, Fedia, că am dreptate?

— Ecaterina Petrovna, dar şi dumneata trebuie să fii mai drăguţă, mai amabilă cu soţul dumitale, dînsul este un om de suflet, dumitale ar trebui să-ţi fie extrem de uşor să-l cucereşti, eşti doar o femeie tînără şi frumoasă. Gîndeşte-te că şi soţul dumitale a devenit apatic în pustietatea asta îngrozitoare, trebuie să vă ajutaţi reciproc, să ţineţi unul la altul. la dumneata iniţiativa, pleacă cu soţul dumitale pentru patrusprezece zile la Perm, la Ekaterinograd, la Omsk, unde te poţi distra.

— Dragă doctore, eşti grozav de inteligent, nu m-aş fi aşteptat la aşa ceva. Vrei să-mi promiţi că ai să procuri soţului meu, prin legăturile dumitale de la Petrograd, altă situaţie, pentru ca să poată ieşi din Nikitino?

— Vreau să-ţi răspund fără înconjur şi cinstit la întrebare, sper că mă vei înţelege — sînt prizonier. Aşteaptă sfîrşitul războiului şi voi face totul pentru dumneata, iată mîna mea.

Ecaterina Petrovna bău un pahar de şampanie în sănătatea sa proprie, pe urmă în sănătatea mea, a soţului ei, pentru viitor... la Petrograd.

A doua zi dimineaţa. cînd îl vizitai pe Ivan Ivanovici împreună cu Fayme în clădirea poliţiei, îl găsii vesel, măsurînd camera în lung şi-n lat.

— Eşti o vulpe foarte şireată, Fedia... la mine acasă a răsărit soarele, nevastă-mea s-a schimbat cum n-aş fi crezut. Eu sînt fericit şi mulţumit, mi-ai dat iarăşi curaj, voi aştepta sfîrşitul războiului, atunci plecăm cu toţii la Petrograd şi totul va fi iarăşi bine. Nu rîde de mine dacă-ţi spun, cu toată sinceritatea, că mi-ar fi nespus de greu să te las aici... nimeni nu mi-e aşa de drag ca tine, Fedia... nici nevastă-mea, da... aşa-i! Rămîn pentru totdeauna credinciosul tău Ivan şi poate că tot îţi voi mai fi cumva de folos, ţie şi soţiei tale, în calitatea mea de mic şi neînsemnat funcţionar de poliţie. Da, Fedia... aşa-i.

Două zile mai tîrziu căpitanul de poliţie şi soţia sa plecau în interes de serviciu — la Perm.

CRĂCIUNUL — ANUL NOU

Se apropia Crăciunul.

În prejma mea se şoptea în taină. Fayme avea brusc secrete faţă de mine; fraţii ei, Ivan Ivanovici şi soţia sa, camarazii mei, toţi păreau să facă parte dintr-un complot împotriva mea. Apăreau pachete misterioase de toate mărimile, care erau aduse în locuinţa mea, scoase din nou, despachetate undeva, împachetate iarăşi, ca să dispară apoi deodată. Mi se interzicea să intru cînd într-o cameră, cînd într-alta. Mutre ştrengăreşti, ochi şăgalnici, inimi vesele.

Dar şi eu aveam tainele mele, şi eu aveam tot felul de pachete de ascuns. Vizitii care conduceau caravanele poştale de la staţia de cale ferată de la Nikitino încasau multe bacşişuri, care îi îmboldeau să înfrunte primejdiile şi oboselile frigului năpraznic. Curioşi şi nerăbdători căutam la poştă pachetele destinate fiecăruia, şi cînd le descopeream, încercam să le ridicăm în cea mai mare grabă, pentru ca ceilalţi să nu poată bănui ce conţin.

În sfîrşit, sîntem în ziua ajunului.

Şoaptele misterioase, privirile sfioase, semnificative şi tainice, toate dispăruseră dintr-odată. În văzduh plutea ceva care făcea inimile să bată mai repede şi mai vesele. Eram plini de aşteptări, de speranţe, ca odinioară cînd mai credeam în povestea frumoasă cu Moş-Crăciun.

Ies în stradă. Seara este liniştită şi senină, cum nu sînt serile decît în Nord, pe un ger cumplit de patruzeci de grade. Cerul este presărat cu stele, la orizont secera îngustă a lunii, deasupra marginei pădurii străluceşte Luceafărul şi roşiaticul Marte. Toate îşi continuă încet drumul lor pe cer.

E noaptea sfîntă.

Dau tîrcoale bisericii, ca un criminal. În dosul geamurilor groase, colorate, văd pîlpîirea luminărilor. Mă apropii de intrarea înzăpezită, îmi scot căciula groasă de blană din cap şi mă opresc în loc cu evlavie. Deodată zăpada scîrţîie, o formă întunecată, grăbită se furişează pe lîngă mine şi deschide încet, opintindu-se uşa înaltă şi grea.

Strălucirea orbitoare a nenumăratelor luminări şi candele care ard în faţa icoanelor sclipitoare, învăluite în fumul de tămîie şi în cîntecul tărăgănat şi melodic al preoţilor şi al corurilor în slavonă veche, se revarsă în noaptea tăcută pînă la mine. Văd oameni îngenunchiaţi rugîndu-se, peste ei pluteşte lumina sfîntită a lumînărilor mari şi mici de ceară, aduse ca ofrandă. Lumina, cîntecul încremenesc în văzduhul nemişcat, uşa s-a închis... noaptea mă cuprinde... fac semnul crucii pe piept.

Iarăşi se furişează cineva pe lîngă mine, iarăşi se deschide uşa mare ce duce spre lumină, spre strălucire; mă simt ca un copil care cerşeşte tremurînd de frig în faţa casei mari a unui bogătaş inaccesibil. N-am voie să calc în biserică.

Mă duc la camarazii mei, prizonierii, la „casa germană" şi bat la uşă. Bat destul de tare, pînă cînd aud o voce energică:

— Nu se intră, mai tîrziu, se fac pregătiri de Crăciun!

— Aici este Kröger! răspund eu şi uşa se deschide îndată.

— Vă rog să mă iertaţi, domnule Kröger, dar rînduiam tocmai surprizele de Crăciun pentru camarazi, spune Vienezul, radios ca Moş-Crăciun în persoană.

În mijlocul sălii, un brad de dimensiuni uriaşe, împodobit cu zăpadă artificială şi o mulţime de lumînări. În jurul lui sînt aşezate mese acoperite cu hîrtie albă şi împodobite cu verdeaţă. Pereţii sînt împodobiţi cu crengi de brad. Peste tot oameni ocupaţi. Îi privesc fără să mă observe. Nu pot aranja deajuns de repede şi destul de frumos, darurile modeste, pe care şi le fac unii altora. Încărcături noi sosesc una după alta din bucătărie.

Apare şeful lagărului. Îmi bate la ochi părul şi mustaţa lui deosebit de îngrijit pomădate şi tunse; carnetul, nelipsit dintre nasturii vestonului, lipseşte astăzi.

— Ei, totul în ordine? îl întreb.

— La ordin! răspunde el. Astăzi este tot atît de fericit ca şi camarazii săi.

— Am rămas surprins, continuă el, de dărnicia populaţiei. Nici nu vă puteţi închipui de la cîţi oameni am primit daruri. Mai avem munţi întregi de daruri de împărţit. Cele mai multe daruri le-au primit însă ungurii, diavolii ăştia împeliţaţi, şi, bineînţeles, mai ales Dájos, toate de la femei.

Ultimele cuvinte le rosteşte cam nesigur, încurcat chiar.

— Credeţi, şi mă apucă deodată de mînecă, că acesta-i ultimul nostru Crăciun printre străini?... Ziarele scriu de... tratativa de pace... sau...?

— Poate... poate, dragul meu, ar fi foarte frumos... da, ar fi splendid, răspund eu.

Între timp pregătirile continuă. Te simţi ca într-un furnicar. Pe mese se îngrămădesc darurile, la poalele bradului zace poşta de campanie, pachete, scrisori, cărţi poştale din patrie.

O privire în bucătărie. Pe plită, oale uriaşe în care fierb cartofi, altceva nu se vede. Pe mese, munţi de farfurii.

— ...şi friptura...? întreb mirat.

— Este toată la cuptor, răspunde şmecherul de bucătar-şef.

Deodată răsună clopotul bine cunoscut.

— Atenţiune! Adunarea! aud vocea tăioasă a plutonierului.

— Ehei, ce petrecere, domnii mei! rîde bucătarul-şef.

Peste cîteva minute, auzim paşi şi o comandă. Luminările pomului de Crăciun se aprind, totul este gata. Uşa se deschide, oamenii intră, fiecare se duce îndată la locul său, şi rămîne acolo, tăcut. În ochii lor străluceşte o bucurie copilărească, dar stăpînită. Privesc ca în vis pomul aprins. Întind sfios mîinile după daruri. Îşi petrec pe ascuns mîneca vestonului peste ochi.

„O, du fröhliche, o du selige, gnadenbringende Weihnachtszeit!"

Cîntecul izvorăşte din gîtlejurile aspre, întîi înăbuşit şi nesigur, apoi din ce în ce mai tare şi mai înflăcărat. Cîntecul se pierde încet, altul îi ia locul, pînă cînd se face iarăşi linişte în jurul pomului de Crăciun.

— Deutschland, Deutschland über alles...!

Imnul izbucneşte ca o furtună. Contopiţi într-un grup mic în sălbăticie, oamenii aceştia formează acum o singură unitate, întruchipează patria îndepărtată şi ameninţată, care luptă izolată.

Bărbaţii, războinicii, cîntă! O voce după alta amuţeşte brusc, omul priveşte îngîndurat în pămînt şi... plînge.

Mă lupt să-mi stăpînesc nervii. Cu o smucitură apuc clanţa uşii de ieşire şi iată-mă afară.

Gerul îmi taie răsuflarea. Clopotele tuturor bisericilor sună, contopindu-se într-o armonie solemnă, care mi se pare dintr-odată că s-ar înălţa în toată sfinţenia ei în sus, spre stelele reci şi îndepărtate, spre Dumnezeul Atotputernic, care ne lasă să mergem pe aceste cărări pierdute de chin şi singurătate.

*

Deschid uşa locuinţei mele, cu inima zvîcnind de bucurie şi sunetele clopotelor se revarsă din belşug în casă. Miroase a cetină proaspătă, a turtă dulce şi a nuci, a daruri şi a surprize.

Domneşte o adevărată atmosferă de Crăciun... miroase... chiar a Crăciun. Oare poţi uita aşa ceva în viaţă?

— Aduci Crăciunul cu tine, Petrişor, toate clopotele sună! mă primeşte Fayme.

— Da, draga mea — răspund eu. Crăciunu-i peste tot.

O duc pe Fayme repede în dormitorul ei.

— Priveşte, surpriza mea. Spre mirarea ei îi dau o cutie albă de carton; am scos-o de sub perinele patului ei, unde n-ar fi ghicit niciodată c-am ascuns daruri. Într-o clipă hîrtiile subţiri sînt date la o parte şi iese la iveală o rochie de seară.

Prima rochie de seară adevărată!... Fayme trebuie s-o îmbrace pe loc. Îi ajut; am dus o corespondenţă întreagă cu salonul de mode, despre toate amănuntele şi tainele mărunte ale acestei rochii. Şi acum iat-o gata. Fayme este în faţa mea, îmbujorată la faţă, în toată frumuseţea ei tînără.

— Rochia este atît de subţire... n-am aproape nimic pe mine... Petre...

— Eşti frumoasă, iubita mea, atît de frumoasă, încît ai putea trezi invidia zeilor... Vino!

— Nu, o clipă numai, te rog, vreau să aprind mai întîi pomişorul, şi iese în fugă din cameră.

Aştept cîteva clipe. Niciodată inima nu mi-a bătut atît de sălbatec de fericire.

Mă furişez din cameră, dar Fayme mă surprinde pe cînd privesc din dosul uşii; nu mai pot aştepta.

— Mi-am închipuit eu ce ai să faci, dar nu se poate. Închide repede ochii! Aşa... Petrişor... fii cuminte...

Aud un foşnet, se face lumină în faţa ochilor închişi, pînă ce Fayme îmi ia mîinile de la ochi.

O mulţime de luminări îşi împrăştie lumina lor liniştită în încăpere, unite într-o singură strălucire mare, care pătrunde pînă în cele mai ascunse unghere ale sufletului meu. Este aceeaşi strălucire din biserică, strălucirea pe care o văzusem prin uşă, stînd afară în noapte.

Fayme îmi ghicise dorinţa.

Într-un ungher al camerei stă un brăduleţ frumos, împodobit cu zăpadă artificială şi cu multe luminări aprinse. În jurul lui, pe mese şi pe scaune, sînt darurile... multe, multe de tot.

Fayme mă sărută. Are ochi de Crăciun. Clopotele bisericilor sună mereu.

Mă uit la daruri. Sînt de la oameni pe care de abia îi cunosc; desigur făcusem pentru ei un lucru mărunt, le dădusem ceva de mîncare, de lucru, de cîştigat. Acum se gîndeau la mine, aşa cum mă gîndisem eu odinioară la ei. Sînt multe lucruri foarte simple, dar elocvente în muţenia lor, alături de daruri preţioase. Şi o cantitate enormă de colaci, de cozonaci, de nuci, de mere, de vin.

Aduc apoi şi darurile mele. Fiecare mărunţiş este un prilej de bucurie.

Nataşa intră îmbrăcată în şorţul ei orbitor de alb, urmată de Olga şi de nelipsita „maestră de vînătoare", nevasta unui soldat, care, în baza împuternicirii mele nelimitate, avea misiunea de a lupta contra ploşniţelor din locuinţa mea, începînd din ziua sosirii mobilei din Petrograd. Au fost toate la biserică şi aveau feţe sărbătoreşti, roşii încă de frig, iar în mîini daruri pentru Fayme şi pentru mine. Ne facem daruri reciproce.

Abia terminasem mîncarea, cînd se anunţă Lopatin şi Kusmiceff. Fiecare-mi dărui cîte o cutie de ţigări; tot ei mi-au dăruit şi brăduleţul frumos de Crăciun.

Îndată după aceea clopoţelul sună din nou. Erau subofiţerii camarazilor mei. Salzer trebuia să fie purtătorul lor de cuvînt, dar eu îi luai vorba din gură şi le dorii tuturor bun venit. Ne aşezarăm.

Se făcuse destul de tîrziu, gradaţii vroiau tocmai să plece, cînd sosiră generalul şi Ivan Ivanovici cu soţia. La mine se puteau întîlni cu toţii; locuinţa mea era destul de mare. Şi ei aduceau daruri pentru Fayme şi pentru mine,la care am răspuns cu alte daruri. Ecaterina Petrovna arătă un interes deosebit pentru lucrurile pe care le dăruisem soţiei mele şi mai ales rochia fu unanim admirată.

A doua zi, abia ne sculasem cînd sosiră noi oaspeţi. Erau camarazii cărora le făcusem rost de lucru, precum şi Ruşi: brutari, măcelari, croitori, tîmplari; tuturor trebui să le strîng mîna, toţi băură cîte un păhărel în sănătatea mea, casa fu toată ziua plină de oameni.

Seara, Fayme se culcă obosită, spunînd că braţul îi era înţepenit şi că degetele o dureau de atîtea strîngeri de mîini.

— Nu-i prea uşor să fii o femeie celebră, rise ea.

În zilele următoare nu se lucră la Nikitino. O masă la căpitanul de poliţie, apoi una la Excelenţa Sa, o seară la liceul de fete, pe urmă iarăşi o masă la mine, apoi veni rîndul avocatului, pe urmă cel al notarului. Aşa continuarăm zi de zi, pentru că nu puteam refuza pe nimeni.

În ajunul anului nou eram adunaţi pentru o serbare mare la liceul de fete. Toţi adulţii se înfiinţară. De la început veselia a fost mare, s-a mîncat şi s-a băut, s-a dansat şi s-a glumit, dar cu cît se apropia mai mult miezul nopţii, cu atît nebunia şi zgomotul deveniră mai mari. Am tras de-o parte pe Excelenţa Sa.

— Iertaţi-mă, am vrea să ne retragem!

— Nu îndrăznesc să vă reţin! Generalul sărută mîna soţiei mele şi plecarăm pe neobservate.

— Îţi sînt atît de recunoscătoare, Petre! Unii oameni sînt scîrboşi, zise Fayme pe drum, lipindu-se mai tare de mine.

— Ce linişte plăcută... ce bine te simţi la noi... sînt atît de fericită că sînt lîngă tine, îmi spuse ea acasă.

În curînd este miezul nopţii, draga mea, nu vrei să aprindem brăduleţul nostru?

— Ba da, Petre, să-l aprindem.

Luminările pomului de Crăciun ardeau, deschisei fereastra, afară, în noaptea geroasă, răsunau clopotele anului nou 1916. Umplui paharele cu şampanie, ciocnirăm.

— Nu, Petre, să nu ne doreşti nimic pentru anul nou şi Fayme îmi astupă gura cu mîna. — Ce ne-am mai putea dori?

În noaptea aceasta, cînd Fayme dormea de mult, mă sculai, mă furişai din cameră şi mă apropiai de candela aprinsă.

Privii îndelung faţa bărboasă şi liniştită a sfîntului din icoană. Ochii lui vii erau îndreptaţi asupra mea, cu un zîmbet nespus de bun, ca şi cînd ar fi vrut să-mi spună ceva, să răspundă la întrebarea mea mută... Mă temeam de soartă, simţeam o frică mare, arzătoare; frică de fericirea mea mare, necunoscută pînă acum, frică de-a rămîne iarăşi singur, frică de ce avea să vină. Sfîntul bărbos îmi zîmbea binevoitor, blajin şi liniştit.

— Nu te teme, sînt alături de tine!

Ascultai acest glas şi simţii în tăcerea încăperii, cum tot ce mă înconjura mergea încet şi irezistibil spre pierzanie, spre moarte, şi ştiam că nu există nimic, ce ar fi putut s-o împiedice.

Soarta îşi urma căile nevăzute, mică şi neînsemnată în faţa veşniciei neţărmurite.

Îngenunchiai... mi-era frică...

LUCRĂRI DE PRIMĂVARĂ

Ultimele zile de veselie şi sărbătoare trecuseră. Locuitorii din Nikitino se lăsară cuprinşi din nou de monotonia şi nepăsarea obişnuită. Somnul lor de iarnă continuă.

Numai lagărul de prizonieri lucra împreună cu mine la diferitele probleme şi pregătiri de primăvară. Totul trebuia chibzuit şi hotărît exact, spre a nu veni mai tîrziu în conflict cu vreo autoritate şi a pierde iarăşi libertatea abia dobîndită.

Încă cineva făurea planuri mari: gazda mea. Într-o bună zi îşi anunţă vizita. Altfel nu venea niciodată la mine, şi dacă ne-ntîlneam undeva pe stradă sau în curtea casei, îmi arăta o supunere nemăsurată care degenera aproape în umilire. Eram singurul om din Nikitino care se împăca cu el şi de la prima noastră întîlnire de pomină nu mai schimbasem nici o vorbă urîtă. Dar şi el fusese singurul care mă ajutase pe mine şi pe Fayme, cu credinţă nestrămutată, în timpul bolii mele, cînd totul se clătina şi se prăbuşea în preajma mea, îndrăznise atunci să ţină piept santinelelor, să le taie drumul spre mine şi nu s-a temut nici de căpitanul de poliţie. Pentru el oamenii nu erau decît nişte „nemernici", nişte „calici", nişte „canalii". Locuitorii orăşelului se temeau de omul acesta; cum am mai spus, circulau zvonuri urîte cu privire la dînsul. Era trecut şi în listele negre ale poliţiei, dar nu i se putea veni cu nimic de hac.

Ne aşezarăm în salon. Servitoarea aduse musafirului o gustare mică şi o sticlă de votcă, dar el refuză şi împinse sticla cît colo.

— Mi-am propus de mult să nu mai beau nimic, dar omul e slab. Monotonia din sălbăticia noastră, viaţa noastră lipsită de bucurii ne face pe toţi beţivi.

— Ce te aduce la mine, Ivanovici?

— Voiam să vă cer un sfat, barin. Am o idee grandioasă. Vreau să-i pun pe prizonieri să-mi clădească chiar la începutul primăverii un han pentru călători; subofiţerul Salzer să facă un plan mare şi frumos... mă pricep doar la meseria asta.

Îl privesc bănuitor. Îl ispitea iarăşi trecutul? Se gîndea din nou la hanul din Urali, unde ucidea şi prăda călătorii împreună cu tatăl lui? Ochii verzi sclipeau, îşi mîngîia liniştit, cu mişcări măsurate, barba încărunţită.

— Să ştiţi, barin, că după moartea tatălui meu, care a murit ros de o boală îngrozitoare, am cutreierat ca pelerin Siberia, Mongolia, India şi Arabia, pînă la Sfîntul Mormînt. Mergeam desculţ, iarna şi vara, lună de lună, cu capul gol, cerşind şi trăind din pomeni, aşa cum jurasem lîngă patul de moarte al tatălui meu. Văd, barin, că n-aveţi încredere, nu mai vreţi să-mi întindeţi mîna — îmi faceţi o nedreptate! Se sculă încet, se apropie de icoana din ungher, îngenunchie în faţa ei şi atinse cu fruntea podeaua, făcîndu-şi mereu cruce. — Doamne, Tu care eşti Atotputernic şi drept, în faţa Ta mă tîrăsc ca un vierme în ţărînă, fii martorul meu. Osîndeşte-mă pentru toată veşnicia, focul iadului să mă ardă şi să mă chinuiască în veci, dacă n-am jurat la mormîntul fiului tău iubit, al lui Isus Hristos, din tot sufletul şi cu cea mai cinstită voinţă, să încep o viaţă nouă! Se ridică cu greu.

— Atunci bine, Ivanovici, voi vorbi cu Salzer.

— Dacă vreţi să vă obosiţi, barin! Plătesc prizonierilor îndoitul simbriei pe care o primeşte un rus. Salzer să facă un plan pentru o clădire cu două etaje, cu vreo patruzeci de camere, o sală mare de mîncare şi un rînd întreg de grajduri. Cînd o să vă întoarceţi la Petrograd, aş vrea să preiau negoţul de blănuri. Vă voi da douăzeci la sută din venitul net de pe urma negoţului cu blănuri şi a hanului, fiindcă aţi făcut începutul şi organizaţia există. Voi ţine o contabilitate exactă despre toate cheltuielile şi veniturile şi notarul va atesta adevărul registrelor mele. Uite mîna mea, barin, şi afară de asta jur pe sfinţii traducători ai Sfintei noastre Scripturi, pe fraţii Ciril şi Metodiu.

I-am promis ajutorul meu. Îşi luă bucuros rămas bun de la mine.

*

Zilele scurte de iarnă se lungiră treptat, gerul se îmblînzi, trecusem de timpul cel mai greu.

— Cele dintîi „rîndunele" veniră de la Zabîtoie. O caravană mare, încîrcată cu blănuri şi cu produsele ţăranilor. Iată-l pe Ilie Alexeieff: într-o mînă ţinea o legătură de piei, cu cealaltă îşi ţinea nevasta.

— Frate dragă, ce dor mi-a fost de tine! Cum îţi merge, ce-ţi face nevasta ta neagră şi frumoasă? Uite-o aici pe nevastă-mea, şi împinse în faţă pe Stepanida, care se sfia grozav. — Ne iubim mult, frate, sîntem foarte fericiţi şi, — adăugă şovăind, — acum este însărcinată, Dumnezeu a binecuvîntat-o.

— Aşa-i bine, dragul meu! Îl bat pe umăr. Ce face Zabîtoie? Le merge bine tuturora? Aţi trecut cu bine prin iarnă?

— Tu ai nenorocit toată regiunea noastră. Bărbaţii nu mai fac altceva decît să meargă la vînătoare. Şi să ştii că eu am fost unul dintre cei dintîi. Ţi-am adus de astă dată nişte blănuri de se va mira şi nevasta ta, uite aşa nişte blănuri! Şi făcu o mişcare largă, ca şi cînd ar fi vrut să îmbrăţişeze un munte. Iată-le; vastori! Astă toamnă mi-ai făcut un dar domnesc, ca un barin adevărat! Acum primeşte un dar domnesc de la un ţăran. O haină de blană pentru tine şi una pentru nevasta ta. Totul este vînat de mine!

Blănurile ţăránilor fură întinse pe mesele din „casa germană". Vulpi albe, vulpi argintii, castori, jderi, samuri, urşi, lupi, veveriţe argintii, reni, elani — tot ce-ţi puteai dori.

Fraţii Islamkuloff strînseră toţi banii mărunţi de pretutindeni şi plăteau şi tot plăteau neobosiţi. Banii se rostogoleau şi sclipeau pe masă, luîndu-se la întrecere cu ochii ţăranilor. Ilia Alexeieff era idolul oamenilor lui.

Ţăranii şi vînătorii, bucuroşi de aceste venituri mult aşteptate, mîncară şi băură din belşug şi cu acest prilej camarazii mei cîştigară destul de bine. Li se deschisese un nou izvor de venituri.

În tîrg şi-n prăvălii deverul du mare în aceste zile. Cei din Zabîtoie cumpărau de toate cu duiumul, pentru că atîţia bani nu mai văzuseră niciodată. Găseau că totul era ieftin, şi, încîntaţi, rămaseră cîteva zile la Nikitino.

I-au interesat mai ales produsele prizonierilor de război. O corabie cioplită în lemn sau o cruce băgată într-o sticlă erau mari minuni şi fiecare voia să ducă acasă o asemenea raritate.

— Cînd vii iarăşi la noi? mă întrebă fruntaşul din Zabîtoie.

— Abia la vară, mai curînd nu, nevasta mea nu vrea să plec singur şi pentru ea drumul este prea anevoios. Afară de asta văd că ai mobilizat toată regiunea, prezenţa mea nu mai este necesară.

— Şi încă ce mobilizare! Vin vînători de hăt de la miazănoapte să ne aducă marfa lor, din locuri în care nu ajungeam niciodată. Ce-ai văzut astăzi nu este decît o parte, în curînd vine mai mult.

— Pot să-ţi dau şi eu o veste bună, Ilia. Printre prizonierii pe care i-ai văzut se află un om cuminte şi priceput, care a fost în patria lui, în Germania, ziditor de oraşe. Dînsul va veni în curînd la voi şi va izola Zabîtoie de lume, aşa cum ţi-ai dorit, îţi mai aminteşti?

Nu uitasem ce-mi povestise odinioară Ilia: cum întîlnise împreună cu camarazii lui, după războiul ruso-japonez, într-un sat distrus, lîngă foc, o femeie bătrînă care-i făcuse o proorocire ciudată. Va veni un război, care se va întinde peste toată lumea, omenirea va fi încercată de nevoi nespuse, ani de zile sufletele celor căzuţi vor rătăci pe faţa întinsă a lumii fără să poată găsi odihna. Dar cel mai greu va fi încercată măicuţa Rusia; necredinţa va

învinge Rusia credincioasă. Şi bătrîna-i conjurase: Celor care vor avea putere peste semenii lor, li se porunceşte să-i scape de pierzanie, să-i ascundă, pînă ce necredinţa ca fi dispărut din ţară! Atunci Ilia hotărîse să izoleze cu desăvîrşire Zabîtoie de lume, după cum îi poruncise bătrîna, pentru ca duhul răului să nu poată pătrunde în obştea care i se încredinţase.

Fruntaşul se însufleţi.

— Omul să vină cît mai repede, nu mai trebuie să pierdem timp deloc, frate!

— Cînd vii iarăşi la Nikitino?

— Peste două săptămîni, în ziua de tîrg sînt cu siguranţă aici!

— Atunci îl poţi lua cu tine, Ilia.

Caravana de sănii se întoarse la Zabîtoie.

— Salzer, chemai pe subofiţer, vrei să lucrezi într-un sat, ca arhitect urbanist? Vei fi bine plătit, vei căpăta, mîncare destulă şi bună şi vei avea o locuinţă cumsecade.

— Renunţ la bani, domnule Kröger, vreau numai să lucrez. Dar ce să le clădesc ţăranilor? Colibele lor? Pentru asta n-au nevoie de mine.

— Fruntaşul din Zabîtoie vrea să-şi izoleze satul de lume, să-l izoleze cu desăvîrşire. Dînsul este convins că după război vor veni vremuri grele de tot, foamete, mizerie, epidemii şi tulburări grozave. Ca fruntaş al obştei se simte obligat să-şi ocrotească semenii de toate acestea. Din cauza aceasta vrea să şteargă drumurile de acces spre sat şi să fortifice într-un fel oarecare satul prin ziduri de apărare.

— Lucrul acesta mă interesează foarte mult, mă duc cu plăcere. Voi fi singurul german acolo?

— Nu, mai tîrziu vor veni mulţi camarazi.

Ilia Alexeieff veni în ziua pentru care ne înţelesesem. Iată-l faţă-n faţă cu subofiţerul Salzer. Îşi strîng mîinile. Nu sînt duşmani. Rusul ia cele cîteva lucruşoare ale lui Salzer şi le pune în sanie. Amîndoi se apropie de mine. Ne luăm rămas bun. Ilia îl culcă pe Salzer în sanie cu multă băgare de seamă, ca pe o fată, îl acoperă cu multe mantale de blană de cîine, îmi face semne cu mîna şi mai strigă de cîteva ori „mulţumesc, mulţumesc!"

*

Lupta iernii cu primăvara fu de scurtă durată. Viscolul turbat căuta să risipească mereu noi mase de zăpadă, dar îndată ce soarele pătrunse în sfîrşit printre norii care goneau pe cer, începu deodată dezgheţul. Din masele de zăpadă izvorau nenumărate pîrîiaşe, care se uniră într-un riuşor, acesta creştea văzînd cu ochii, peste noapte se transformă într-un puhoi, din toate părţile se revărsau alte şuvoaie de apă, gheaţa groasă de cîţiva metri se spărgea tunînd şi trosnind şi rău ieşi dintre maluri. Toată regiunea fu inundată cît vedeai

cu ochii. Blocurile de gheaţă blocă cursul apei, dezrădăcină copacii şi duse cu sine cu o putere de necrezut tot ce-i şedea în cale. Oameni şi dobitoace se înnecară în puhoaiele care se revărsară dintr-o dată.

Soarele ardea zi de zi şi se urca tot mai sus deasupra orizontului mărginit de pădure. Eram în mijlocul lui april. Masele de apă se scurseră cu încetul, aducînd belşugul recoltei noi. Primăvara intră triumfătoare. Îmbrăcată într-o rochie pestriţă care flutura în vînt, cu părul bălai filfiind şi cu ochii zîmbitori, presăra zglobie peste întinderile nesfîrşite multe floricele colorate.

Pe drumurile desfundate, nesfîrşite, prin pădure, căluţii trăgeau iarăşi din greu vehiculele primitive. Noroiul le ajungea, ca de obicei, pînă la genunchi. Numai la Nikitino nu mai era noroi, străzile se curăţau regulat.

Tîrgul din Nikitino redeveni o senzaţie. Ruşi, tătari, laponi, voguli, sirjeni, ostiaci, samolezi, tunguzi, burieţi şi ovrei alergau, vorbeau, gesticulau de-a-valma.

Negoţul cu blănuri şi cu toate produsele mîinilor harnice înregistră un avînt nemaicunoscut.

Mărfuri de tot felul mă înnăbuşeau aproape, în adevăratul înţeles al cuvîntului. „Casa germană" era deschisă acum în fiecare zi, nu numai în zilele de tîrg. Acolo înnoptau mulţi drumeţi, acolo mîncau, beau şi se veseleau. Caravane întregi poposeau împrejurul casei, în jurul lor se grupau bărbaţi, femei, copii, cîini şi vite; domnea o forfoteală ca într-un stup de albine.

Ilia Alexeieff apăru în piaţă, ţinînd în mînă un petic de hîrtie cu scrisul drept al subofiţerului Salzer. Este o listă de obiecte care trebuiesc cumpărate. Locuitorii din Zabîtoie nu mai puteau dispune după bunul lor plac de banii lor, ca să-i cheltuiască fără rost; fiecare trebuia să cumpere ce-i putea fi de folos lui şi obştei. Ilia Alexeieff şi Salzer deveniseră adevăraţi dictatori. Cu precizie şi putere de organizare cu adevărat germană, Salzer elaborase un plan extrem de amănunţit, care trebuia acum pus în practică.

Mai întîi s-au cumpărat felurite unelte agricole, acum venise rîndul cumpărării vitelor. Ilia alege cu pricepere vaci, viţei, oi, porci şi cai şi-i cumpără după tîrguială multă şi îndîrjită. Ceilalţi se uită cu necaz cum ţărani săraci, pentru care n-au avut altă dată decît cuvinte de dispreţ, îşi puteau cumpăra acum o vacă frumoasă, un cal puternic şi sătul, sau vreo altă vită splendidă.

Al treilea loc de adunare al ţăranilor şi al noilor veniţi este micul oficiu poştal; şi aici găseşti o mulţime de căruţe. Lîngă ele şi în ele, în jurul lor, stau, dorm, vorbesc ţărani, femei şi copii. Un vălmăşag zgomotos de glasuri omeneşti şi zgomote de animale, chemări, strigăte, lătrături, mugete, behăituri.

— Aici se scrie pentru prizonieri? întreabă un ţăran.

— Da, tătucă, acolo la poştă. Trebuie să aşteptăm pînă vine dînsul.

— Cine-i „dînsul"?

— Un neamţ, un om ca noi toţi, la fel cu noi, şi-i alb, nu negru, cum ni se spunea mereu, atît că-i foarte înalt şi vorbeşte foarte lămurit, îl poţi înţelege foarte bine.

— Uitaţi-vă, uitaţi-vă! Vine, ăsta-i!

Sînt cu un cap mai înalt decît oamenii aceştia mărunţi. Toţi mă întîmpină curioşi, nerăbdători, cu teamă chiar. Lîngă mine merge căpitanul de poliţie.

— Daţi-vă la o parte, fraţilor, trebuie să trecem pe aici! zice Ivan Ivanovici cu vocea lui de bas, sonoră şi mulţumită.

— Diriginte! Vino-ncoace! Voiam să văd dacă totul este organizat cum trebuie, aici la tine. Voiam să aud dacă funcţionarii tăi mai zbiară la oameni. Haide, Fedia, apucă-te de treabă! Şi atotputernicul îşi croieşte drum prin mulţime.

În încăperea mare în care intrau ţăranii, stau la patru mese opt funcţionari tineri, care scriu cu rîvnă cărţi poştale militare. Zgomotul maşinilor de scris este ceva nou, neobişnuit.

Învăţaseră repede literele germane şi erau acum în stare să scrie adresele fără greşeli. Lucrul mergea cu spor, aşa că trebuie să controlez numai exactitatea adreselor scrise şi să fac din cînd în cînd îndreptările necesare.

La început lucrul mergea anevoie, pentru că ţăranii nu cunoşteau nici cele mai obişnuite expresii. Pretenţiile lor culminau în rugămintea de a transmite salutări. Tata, mama, sora, fratele, atîtea şi atîtea mătuşi, nepoatele, nepoţii trimiteau salutări, — asta era tot, asta însemna pentru primitor că numiţii erau încă în viaţă.

— Scrieţi mai bine ce s-a mai întîmplat între timp în satul vostru, cum vă merge vouă, ce s-a mai petrecut în gospodărie, asta-i va interesa mai mult decît salutările, sfătuiam pe ţăranii uluiţi.

— Văcuţa cafenie a fătat... cartofii s-au făcut foarte bine anul ăsta... ovăzul s-a stricat în parte din cauza secetei... am mărit poiata... ai mai căpătat un frate care se cheamă Alexandru, l-am şi botezat, este un băiat zdravăn..., cuvintele veneau sfioase, sacadate.

Degetele gonesc peste clapele maşinii de scris, din uruitul mecanismului iese o carte poştală curată, izvorăsc litere germane lămurite, numele, regimentul, batalionul, plutonul, localitatea, lagărul, baraca — gata! Îi întind cartea poştală.

Veneau la mine înfricoşaţi şi sfioşi... figuri mărunte, îmbrăcate sărăcăcios. Bărbaţii cu părul lor gros şi zbîrlit, purtînd pe cap, chiar şi în arşiţa verii, căciula groasă de blană. Cămaşa rusească împodobită cu cusături şi cu tăietura laterală de la gît încheiată cu nasturi, o cingătoare sau o sfoară simplă în jurul mijlocului. Pantaloni cîrpiţi şi peticiţi, ieşiţi şi rupţi la genunchi, cizme lungi de pîslă în picioare. Femei în rochii pestriţe, vesele chiar, încheiate deasupra sînului, îmbrobodite cu un tulpan pestriţ şi el, de sub care ieşea părul castaniu sau bălai. Ele purtau, unele cizme cu carîmbi, altele ghete bune, mai totdeauna însă „lapci", opinci împletite din coajă de mesteacăn, uneori erau însă desculţe ca şi copiii şi bărbaţii lor. Aproape toţi aveau ochii aceia limpezi, dar trişti, pe care-i găseşti atît de des la acest popor.

În mîini ţin odorul lor sfînt — o carte poştală militară; un semn de viaţă din partea bărbatului, care trăise odinioară printre ei, care cunoştea ascunzişurile lor din pădurile întinse, cu care cîntaseră odinioară împreună cîntece triste sau veşele şi zglobii. Acum plecase dintre ei. Îl crezuseră mort, dar el trăieşte, şi chiar dacă mîna lui neştiutoare cu degetele butucănoase nu se pricepea să scrie se găsise altă mînă binevoitoare care pictase cu trudă litere abia citeţe. Prizonier! În ţara duşmanilor! Fiecare literă-i îngrozeşte. Oare acolo viaţa este cu putinţă, nu-i un chin, o suferinţă de neînchipuit? Auziseră de la popă şi din ziare despre grozăviile şi barbariile duşmanilor, lucruri care îţi făceau părul măciucă, că ard satele şi oamenii, că mănîncă copiii, că au capete de cîine, că vorbeau limbi străine. Prizonier într-o astfel de ţară! În colibele lor sărăcăcioase cad în genunchi în faţa icoanelor sfinte şi rugăciunile lor pentru salvarea sufletelor sărmanilor prizonieri nu se vor sfîrşi niciodată.

Veneau la mine înfricoşaţi şi sfioşi... Eram doar un neamţ! Un barbar! Necuratul în persoană!

Îmi întindeau şovăind şi cu sfială odorul lor, cartea poştală murdară, purtată adesea zile întregi la piept, caldă încă de căldura trupului lor. Ochii lor înfricoşaţi şi atenţi sînt aţintiţi necontenit asupra acestui petic de hîrtie, dar ochii aceştia-mi spun totodată: Iartă-ne îndoiala noastră, iartă-ne, căci sîntem neştiutori. Îmi povestesc sfioşi, şoptind: — Văcuţa cafenie a fătat... recolta de ovăz este slabă... ai mai căpătat un frate care se cheamă Alexandru, l-am botezat...

Stau în faţa mea înfricoşaţi şi rugători, iar eu privesc în ochii lor frumoşi şi trişti, eu, un bărbat cu faţa complet rasă, în haine elegante orăşeneşti, cum nu văzuseră încă niciodată.

Întind femeii din faţa mea răspunsul gata scris. Degetele mici, bătătorite, strîmbe, apucă şovăind cartea poştală.

— Gata, poţi s-o pui la cutie.

— Ce să-ţi dau pentru oboseala şi bunătatea ta? Li-e frică că nu vor putea plăti cu banii pe care-i au, prea puţini totdeauna. Se tem că vor trebui să dea cartea înapoi, fără să poată da un semn de viaţă aceluia care o aşteaptă frămîntat de dor, bărbatul, tatăl copilului pe care femeia-l poartă-n braţe.

— Nu trebuie să-mi dai nimic, măicuţă! Şi ochii aceştia trişti şi luminoşi mă privesc iarăşi, văd bucuria începînd să se resfrîngă în ei.

— Nu, ceva trebuie să-ţi dăruiesc, dragul meu, şi degetele osoase şi zbîrcite încearcă să scotocească în buzunarul rochiei lungi, ca să-mi dăruiască cel puţin un ou al găinii mici şi prizărite.

Cu o mişcare bruscă iau copilul din braţele mamei şi văd pentru cîteva secunde priviri îngrozite, înnebunite, îndreptate asupra mea şi a copilului. „Nemţii mănîncă copiii", le străfulgeră prin minte, dar copilul rîde atît de tare şi de zburdalnic, mă prinde atît de energic de ureche, de nas, încît îmi vine şi mie să rîd, iar mamele îngrijorate scot un oftat de uşurare.

Ele pleacă de la mine cu odorul lor sfînt, cu cartea poştală în mîini, o pun cu băgare de seamă la cutie şi tac.

Prin tot ţinutul se răspîndeşte vestea despre un uriaş despre un neamţ, care ţine răzînd copiii în braţe, se joacă cu ei, care ştie să scrie prizonierilor aşa încît capeţi răspuns şi care nu cere nimic în schimb.

Vestea se duce departe peste pădurile sălbatice şi peste rîuri, peste cîmpiile părăginite şi peste lacuri.

*

Un ţăran vrea să mă vadă Este îmbrăcat sărăcăcios, dar faţa lui strluceşte le bucurie.

— Barin, ai cumpărat de la nevastă-mea atîtea lucruri de mînă, atîtea ţinzeturi şi atîtea dantele, încît pot să-mi cumpăr o casă nouă. Îţi aduc în dar un cîine, un lup tînăr. Un om din satul meu, care se pricepe la farmece, l-a descîntat; are să-ţi fie credincios pe veci şi te va apăra la primejdie ca un prieten.

Într-un sac mare un cîine de culoare cenuşie deschisă. Animalul speriat se ascunde îndată pe sub mobile. Pare să fie un cîine ciobănesc tînăr, are picioarele lungi şi este grozav de slab.

După un timp, mînat de foame, animalul iese din ascunziş şi mănîncă îndelung şi din belşug. Îi dau numele de Pierdevară pentru că după ce s-a săturat, a cutreierat toată locuinţa, adulmecînd toate lucrurile şi abia pe urmă şi-a făcut siesta.

Zilele următoare cutreieră cu mine toate drumurile dimprejur, adulmecă pe oricine se apropie de mine, manifestă interes pentru orice, îşi bagă botul peste tot, urmăreşte găinile, găştele şi raţele mele şi latră încîntat cînd păsările o iau la goană gîngăind îngrozite. Cîinele este extrem de mîncăcios şi doarme foarte mult. Coastele lui ieşite dispar treptat, datorită mai ales deosebitei simpatii de care se bucură la bucătăreasa Nataşa.

*

Construirea caselor fu reluată în primăvară cu toată energia. Primele raze ale soarelui abia se furişaseră de după pădure, cînd maşinile cu ferăstraiele lor lucioase de oţel îşi croiseră iarăşi drum prin pădure, tăind copacii. Casele se înşiruiau una după alta. Oricine voia să muncească serios găsea lucru deajuns şi plată bună.

Veni în sfîrşit şi ziua mult dorită de prizonieri. Au fost eliberaţi din lagăr, cu permisiunea de a lucra la Nikitino şi în satele învecinate.

Zabîtoie ceru aproape patru sute de prizonieri.

Aliniaţi în grupuri, în faţa lagărului, în soarele strălucitor şi cald de primăvară, aveau toţi dinainte o legăturică — lucruşoarele lor, toată averea lor.

O comandă, rîndurile se aliniază, altă comandă, şi se îndreaptă în pas de manevră, ca odinioară spre front — spre muncă. Rîndurile trec pe lîngă mine, mă salută bătînd pasul şi dispar îndată după cea dintîi cotitură a drumului.

În mînă am o foaie de hîrtie, lista numelor lor; îi voi mai revedea oare? Luni de zile domnise între noi o camaraderie sinceră, fiecare contribuise după puteri la binele comun. Ne obişnuisem unii cu alţii şi acum trebuia să ne luăm rămas bun. Lagărul se goleşte din ce în ce, iar peste zi lagărul se goleşte cu totul, pentru că toţi au acum de lucru.

Curtea este pustie. Plutonierul şade în soare, aplecat peste o listă, la o masă de construcţie proprie. Şi-a pus chipiul pe marginea mesei şi şi-a descheiat nasturii uniformei. Cînd mă vede venind, îşi încheie grăbit uniforma şi-şi pune chipiul în cap. Mă salută; nici un muşchi al feţei lui nu tresare, nimic nu trădează prietenia noastră reciprocă. La cererea mea îşi pune cu o strîngere de inimă chipiul la o parte, îşi scoate vestonul, îşi suflecă mînecile, îşi aprinde ţigara, toate gesturi potrivnice demnităţii lui de militar.

— S-a făcut în jurul nostru un gol mare şi am rămas singuri, dragul meu.

— Da, domnule Kröger, dar este o plăcere să-i vezi pe camarazi la lucru, zburdalnici ca nişte copii. S-au îndreptat minunat în ultima vreme. Nici nu mi-aş fi putut închipui aşa ceva.

Degetul meu străbate lista de nume.

— Îl căutaţi pe Dájos, nu-i aşa domnule Kröger?

— Da, într-adevăr, unde-i?

— Au rămas cu toţii aici! El şi oamenii lui nici nu s-au înscris pentru munca cîmpului. I-am dat însă lui Dájos cuvîntul meu de onoare că nu vă voi spune de ce au rămas cu toţii. Îşi scoate ceasul, zîmbeşte şi zice: — Dacă aveţi poate puţin timp să aşteptaţi un sfert de oră, atunci îi veţi vedea; acum dă lecţii de pian celor două fiice ale dirigintelui poştei.

— Ce-ai gravat pe ceasoric? Arată-mi-l te rog.

Îşi desface tacticos ceasornicul de lanţ şi mi-l întinde. Războiul mondial 1914... după cifra care reprezintă anul începutului războiului, o linie şi un loc gol, în care să se poată grava mai tîrziu anul sfîrşitului.

— Ai avut în timpul din urmă destul de mult de lucru, îi spun, n-ai vrea să dai comanda pentru cîtva timp altuia? Acum lagărul este gol şi cei rămaşi, care lucrează la Nikitino, pot fi supravegheaţi foarte bine de subofiţerul John.

— Niciodată n-am ştiut ce să fac cu concediul. Aşa mi s-a întîmplat şi la Berlin. M-am dus la plimbare pe Unter den Linden... am vizitat muzeele... am mers din cînd în cînd la teatru sau la cinematograf, dar nimic nu mi-a făcut plăcere cu adevărat. Mă simt destul de ciudat fără serviciu; am mereu senzaţia că trag chiulul de la şcoală. De altfel...

Corectează mereu lista camarazilor plecaţi la munca cîmpului şi rămîne dintr-o dată cufundat în gînduri. La ce se gîndeşte oare? Se gîndeşte la cineva al cărui nume nu vrea să-l rostească? Îi pun mîna pe braţ şi vreau să-i pun o întrebare.

— Să trăiţi! Caporalul Dájos Mihaly se prezintă, venind de la lecţiile de pian.

Plutonierul îşi scoate ceasornicul, care arată cîteva minute de întîrziere. Ungurul pare să fi alergat, căci gîfîie. Sub braţ ţine un pachet mare cu care nu ştie ce să facă în timpul raportului. Are o mutră serioasă, deşi colţurile gurii îi tremură. Ochiul sever al plutonierului se îmblînzeşte.

— Totdeauna vine prea tîrziu, spune plutonierul, uitaţi-vă însă la el, nu mă pot supăra. Nu l-am văzut încă niciodată rău dispus, totdeauna-i vesel, totdeauna-i gata să împartă cu camarazii lui tot ce i-a mai rămas. Pleacă! se întrerupe brusc.

— Te-am căutat pe listă, dar văd c-ai rămas la Nikitino, Dájos! mă adresez ungurului.

— Domnule Kröger, camarazii mei şi cu mine am hotărît cu toţii să rămînem la Nikitino, pentru că domnul Kroger ne-a dăruit toate instrumentele şi vrem să vă facem puţină muzică... altă bucurie nu mai aveţi... şi doar muzica vă place mult. De-am pieri aici cu toţii, rămînem la dumneavoastră, domnule Kroger!

Ungurul îmi cuprinde mîna cu amîndouă mîinile.

Pachetul s-a desfăcut, fiind legat neglijent şi — pe cît se pare — în grabă. Dájos îl desface cu totul şi ne arată bunătăţile: două bucăţi mari de friptură, cîrnaţi, cozonaci, ţigări şi trei perechi de ciorapi.

— Totul de la femei care mă iubesc... totul de la femei... frumoase daruri! zice Dájos şi se bucură. Uitaţi-vă, domnule plutonier, ţineţi ciorapii aceştia împletiţi de femei frumoase, friptura gătită de mîini frumoase şi cozonacii dulci ca sărutările.

Dájos pune toate darurile în mîinile deschise ale plutonierului uluit. Luaţi totul, eu primesc totdeauna cîte ceva, femeile mă iubesc mult, fiindcă am părul negru şi ştiu să cînt din vioară. Toate sînt îndrăgostite de mine, toate, şi-mi zîmbesc cînd le privesc.

*

În primăvara aceasta, Nikitino avu ceva senzaţional — cinematograful!

După trudă nesfîrşită, reuşisem să procur toată aparatura şi maşinile necesare şi să le aduc la Nikitino. Totul a fost desfăcut în piese separate şi transportat anevoie cu căruţele de la staţia de cale ferată.

Cinematograful era gata: o sală mică cu două sute de locuri. În faţă se afla un hol mic şi ghişeul de bilete, în spate încăperea maşinilor şi cabina aparatelor de proiecţie, construite din beton şi din piatră.

În primele zile îmbulzeala fu atît de mare, încît reprezentaţiile au trebuit să aibă loc sub supravegherea poliţienească continuă. La inaugurare se arboraseră drapele, toată populaţia, tineri şi bătrîni, era de faţă, toată casa se clătina, cum susţineau unii cuprinşi de frică. Monedele cădeau ca ploaia în

casă. Unul dintre fraţii Islamkuloff şedea în dosul ghişeului şi prin mîinile lui mici de tătar treceau toate monedele; ochii şi faţa sa nu arătau decît nelipsitul zîmbet amabil, altceva nimic.

Curiozitatea şi entuziasmul erau atît de mari, încît mulţi n-au putut fi scoşi decît cu forţa din cinematograf. Voiau să vadă totul, mereu de la început, fără să înţeleagă nici pe departe conţinutul adevărat al filmului. Se holbau la imaginile mişcătoare de pe pînză cu gura căscată în adevăratul înţeles al cuvîntului. Mirarea lor nu mai conţenea şi nici unul nu se putea abţine să nu privească în dosul pînzei bănuitor şi curios, la ieşirea din cinematograf.

Nu mai puţin interesantă era şi lumina electrică. Cei mai mulţi încă n-o văzuseră şi, cînd cei care fuseseră la cinematograf o descriau celorlalţi, aceştia nu credeau că aşa ceva ar fi posibil. Toţi alergau la cinematograf să vadă această minune cu proprii lor ochi. Cei mai bănuitori încercau mereu să stingă lumina electrică suflînd în becuri, ceea ce provoca celorlalţi salve nesfîrşite de rîs nestăpînit. Dar atunci cînd unii atinseră locuri prost izolate şi suferiră comoţii, dădură miraţi şi tacticos din cap şi rămaseră cu un respect adînc pentru lumina rece. Părăseau cinematograful tăcuţi, absenţi, rumegînd parcă problemele uriaşe puse de cele văzute. La oarecare depărtare se opreau şi se uitau de cîteva ori în urmă.

În sala maşinilor şi a aparatelor de proiecţie lucrau numai prizonierii, care învăţaseră foarte repede să mînuiască aparatele de proiecţie, nu prea complicate.

Cafeneaua mult dorită fu clădită şi ea după planurile subofiţerului Salzer.

Salzer se întorsese de la Zabîtoie. Revederea noastră a fost cordială. Se îndreptase bine şi, la întrebarea mea dacă se simte bine la Zabîtoie, îmi răspunse strălucind de bucurie că nu şi-ar fi putut închipui nici pe departe o situaţie mai fericită.

— Am o căsuţă în care locuiesc singur, mi se dă de mîncare tot ce-i mai bun, sînt într-adevăr un răsfăţat. Şi camarazii care au venit acum în urmă la Zabîtoie o duc foarte bine. Ilia şi cu mine am devenit prieteni buni. El este entuziasmat de propunerile mele pentru izolarea satului de lumea dinafară. Lucrul a şi început şi-mi face multă plăcere. Iar pentru dumneavoastră, domnule Kröger, Zabîtoie a pregătit o mică surpriză. Poate să pară cam naivă în ochii noştri, dar este făcută din toată inima. Dar n-am dreptul să vă trădez nimic. Veţi vedea-o singur cînd va fi gata.

Sub mîinile îndemînatice şi sub conducerea acestui bărbat cuminte se începu clădirea cafenelei. Salzer trebui să lucreze în acelaşi timp la cafenea şi la hanul gazdei mele. Cafeneaua avea o temelie puternică, în subsol se aflau instalaţii pentru spălarea tacîmurilor, gheţăria şi un bufet cu un mic ascensor. Clădirea propriu zisă era în stil de „blockhaus", cu multe ferestre mici. La mijloc erau parchetul de dans, în partea opusă intrării se afla estrada pentru orchestră. În faţa intrării se găsea o terasă mare, acoperită, care făcea cu putinţă şederea în aer liber şi pe timp ploios.

Clădirea era aşezată pe o colină mică de lîngă rîu, la depărtare de un sfert de oră de orăşel. Prin ferestre puteai privi pînă departe în zare, peste rîu, peste şerpuirile lui, peste cîmpiile monotone şi peste pădurile din apropiere.

Dájos Mihaly îşi dădea cea mai mare silinţă să-şi mărească orchestra. Ca să fie pe gustul băştinaşilor, formă acum o orchestră de suflători, căci mulţi din Nikitino preferau în muzică sonoritatea, calităţi.

În sfîrşit exista un grup de prizonieri care nivela malul rîului, îndepărta pietrele şi construia instalaţiile ştrandului.

Tot Nikitino era în picioare!

Seara, după ce lucrul înceta peste tot, se auzea un zgomot pînă atunci necunoscut: duduitul şi pufăitul motorului Diesel al cinematografului. Tăcerea veşnică a pădurii dispăruse.

*

În mijlocul acestei vieţi noi mă gîndii iarăşi la vechiul meu prieten, la uriaşul Stephen, şi încercai să-i îndulcesc într-un fel oarecare soarta cu concursul lui Ivan Ivanovici. Dar căpitanul de poliţie nu arăta nici o înţelegere pentru astfel de lucruri.

— Cum poţi interveni pentru un criminal! Ăsta nu-i decît o fiară cu chip de om. Îi poţi dori cel mult ca soarta să-l mîntuiască cît mai repede. Exclus. Aş păcătui faţă de semenii mei!

— Ivan, şi eu am fost socotit criminal, toţi se temeau de mine cînd cerşeam de lucru, ştii prea bine.

— La tine-i cu totul altă chestiune, nu-ncape nici o comparaţie!

— De ce? După actele şi mărturiile din dosar am comis şaisprezece omoruri. Acum nu se mai teme nimeni de acest individ.

— Cînd te aud vorbind aşa, doctore, încep să mă îndoiesc într-adevăr dacă eşti în toate minţile. Nu-mi lua în nume de rău aceste vorbe, dar trebuie să recunoşti că am dreptate.

Refuză cu hotărîre continuarea discuţiei şi nu mai voi să audă de această chestiune.

De aceea mă adresai din nou prietenilor mei din Petrograd, îl rugai să ceară revizuirea cazului lui Stepan şi accentuai mereu asupra caracterului lui blînd. Mai informai pe toţi cunoscuţii mei că, în cazul cînd nevasta lui Stepan, s-ar adresa unuia dintre ei, s-o ajute cu fapta şi cu sfatul şi s-o îndrepte, la nevoie, spre Nikitino, la mine. Mai speram să-i pot ajuta pe Stepan şi pe Marusia într-un fel oarecare, căci amîndoi cunoşteau vechea mea adresă din Petrograd, la care se puteau adresa oricînd. Le-o repetasem în mai multe rînduri.

Peste puţin timp primii răspunsul categoric că revizuirea cazului lui Stepan era inutilă, căci cu cea mai mare bunăvoinţă nu se puteau aplica circumstanţe atenuante de nici un fel.

— Vezi, doctore, am avut dreptate? Eu cunosc legile ţării. Orice împotrivire este fără rost.

— Şi totuşi, voi încerca mereu, Ivan!

— Voi, nemţii, sînteţi îndărătnici. N-aveţi nici cel mai mic respect de faptele împlinite, găsiţi mereu altceva nou. Trebuie să priveşti condamnarea la puşcărie ca un fapt împlinit, ca şi cînd ai arunca cu o piatră într-un geam. Rezultatul: geamul se sparge, piatra rămîne întreagă — ăsta-i un fapt bine stabilit.

— Dar dacă iei o pietricică şi o arunci într-un geam gros, atunci sticla nu se sparge — ce faci atunci cu faptul tău bine stabilit?

— Ei, doctore, acum începi... mai bine nu-ţi mai spun nimic, şi căpitanul îmi întoarse supărat spatele. Deocamdată n-am mai discutat această temă.

Într-o zi eram ocupat cu cel mai mare dintre ferăstraiele automate, care nu voia să funcţioneze cum trebuia, după ce servise mult timp în bune condiţiuni. S-a scurs cîtva timp pînă să-l pun în stare de funcţionare. Căpitanul şedea pe un butuc în apropierea mea, tăcut şi îngîndurat, şi mă privea distrat cum lucram. Mă căutase îndelung în pădure, pînă ce nişte lucrători îi arătaseră drumul.

Oamenii şedeau respectuoşi în jurul nostru, tăceau şi ei, neputînd găsi tîlcul prezenţei atotputernicului. Aşa nu-l cunoscuse încă nimeni. Cînd căpitanul îşi scotea chipiul, îşi ştergea sudoarea şi răsufla adînc, toţi se simţeau ca nişte pitici pe lîngă el şi ar fi dorit să nu fie de faţă.

Cînd am predat oamenilor maşina reparată, căpitanul se ridică.

— Haide! Şi braţul lui se lăsă greu pe umărul meu.

— Hai să ne aşezăm aici, te rog, zise căpitanul, după cîţiva paşi. Ne aşezarăm pe o grămadă de lemne.

— Kröger, mi-ai distrus credinţa. Piatra mea n-a spart geamul, ci s-a spart ea însăşi. Dar pietricica ta a trecut prin geamul cel gros...

Îmi amintii de pietricica pe care o ţinusem în gură ca puşcăriaş şi care-mi salvase viaţa. Şi ea reuşise să înfrîngă soarta mea aspră, care mi se păruse de nesuportat.

Ivan îşi privi ghetele, împinse cu piciorul cîteva crenguţe la o parte, îşi examină amănunţit mîinile, apoi mă privi sever.

— Pietricica ta, Fedia, a prefăcut piatra mea mare în praf şi pulbere. Ipotezele mele construite cu atîta trudă, principiile, legile, pe care mi le întipărisem la şcoală şi pe care mi le formulasem ca om matur în viaţă, le-ai distrus tu, un European cu raţiunea rece. În ochii mei nu mai sînt decît un pitic, un fantezist caraghios. Ce mai vrei? Pot fi mai sincer şi mai deschis faţă de tine?... Stepan va fi graţiat şi trimis pe front... Va avea prilejul să se arate om întreg.

— Asta-i o excepţie, un tratament cu totul deosebit, datorit unei intervenţii particulare în cazul unui criminal, Ivan...

— Fedia, mă întrerupse dînsul, Stepan este prietenul tău, ai spus-o tu însuţi, iar eu, un căpitan de poliţie, am vrut să-ţi fiu deasemenea prieten. Voiam să mă pun pe aceeaşi treaptă cu tine. Mă înfuriasem cînd mi-ai spus

că Stepan este prietenul tău. Un puşcăriaş, un criminal ticălos! Ce comparaţie cu un ofiţer al ţarului! Acum văd lămurit că-l poţi considera tot atît de bine pe Stepan drept prieten ca şi pe mine, căci nici el, nici eu nu stăm pe aceeaşi treaptă cu tine. Tu ne eşti cu mult superior amîndurora. Nimeni care te cunoaşte, şi la Nikitino te cunoaşte toată lumea, n-a rostit o vorbă rea despre tine. Cum stau însă lucrurile cu mine? Numai teamă răspîndesc printre oameni, cînd apar în mijlocul lor! Teamă de mine şi de uniforma mea! Nimeni nu-şi închipuie cît urăsc această uniformă, mai mult decît păcatele cele mai mari, mai mult decît viaţa în această sălbăticie afurisită. Nimeni nu m-ar crede că sînt un om cu aceleaşi sentimente ca şi ceilalţi. Eu sînt şi rămîn pentru toţi un poliţist infam. Tu mi-ai dăruit bani îndată după ce ne-am cunoscut. Ai pus să mi se facă uniforme, cizme, cînd eram zdrenţăros ca un ticălos, ca un vagabond, şi trebuia totuşi să fiu un căpitan al poliţiei ţarului. Mi-ai dăruit mereu bani, m-am instalat destul de confortabil, mă lăfăiesc într-o îmbelşugare nemeritată, nevasta mea îşi permite ce vrea şi ce-i poate oferit Nikitino. Ai amplificat patima mea de băutură cu toate rafinamentele pînă la beţie, mi-ai procurat decoraţii prin tertipuri mărunte, inofensive, care nu mi-ar fi trecut niciciînd prin minte. Mai sînt după toate acestea prietenul tău, Fedia? Mai pot să fiu? Din prima clipă am fost doar o slugă aflată cu totul în mîinile tale, datorită patimei beţiei. Caracterul tău cinstit, Fedia, te împiedică să mi-o arăţi, dar eu o simt. Spune şi tu, nu sînt toate acestea nespus de jalnice, de mizerabile?

— Astăzi eşti cam pesimist, dragul meu. De ce nu vrei să crezi în sentimentele mele cinstite şi sincere?

— Mi-ai fost totdeauna un prieten bun, sincer şi deschis. Bine, te cred, deşi nu-mi vine. Dintre doi prieteni există totdeauna unul care porunceşte şi unul care ascultă. De aceea nu mă părăsi, Fedia, promite-mi că nu voi rămîne fără nici un sprijin.

Puşcăriaşii care lucrau în pădure fură schimbaţi de altă coloană. Toţi ne priviră, cu ochi în care se citea dispreţul, ura. Numai numeroşii păzitori bătură pasul de departe şi trecură astfel prin faţa noastră.

— În timpul din urmă m-am interesat adesea de oamenii aceştia, am încercat să mă apropii de ei... numai ura, ura nespusă împotriva mea şi a uniformei ţarului îi mai ţine în viaţă. Ei cred în răzbunare, cum cred creştinii în Evanghelie, cum cred eu în... nimic. Fedia! Fedia! Îmi strînse puternic mîna. Oare oamenii aceştia vor fi şi ei o pietricică care vă sfărîma muntele cel mare?... Ştii ce vine atunci peste Rusia?... Prăpădul!

*

Soarele strălucitor şi cald! Deşteptarea minunată a naturii! Pentru prima oară o trăim cu ochii larg deschişi!

Ca şi cum n-aş fi fost pînă acum în stare s-o văd!

Pomii şi tufele înmuguriră, mugurii groşi plesniră, se prefăcură în flori şi-n frunze, într-o haină verde minunată. Privii spre soare şi simţii cum razele lui calde îmi pătrundeau în trup şi-mi dădeau o senzaţie nouă, nelămurită, de fericire şi de veselie.

Văzui floricelele modeste crescînd — din mari depărtări, din ţări străine, veniră păsările călătoare, în cîrduri mari, zgomotoase, filfiind, cocori, gîşte mari raţe şi multe alte păsări.

Eu, om cu primii peri cărunţi, simţeam pentru prima oară în viaţă că trăiam. Privii în urmă — şi mă înspăimîntai! Nu trăisem această viaţă în deplină cunoştinţă, n-o simţisem niciodată! Trezirea naturii fusese pentru mine un fapt rece ca, de pildă, o formulă matematică. Dar n-o trăisem încă niciodată.

Mai simţisem odată sensibilitatea mea redusă faţă de viaţă, faţă de natură, atunci cînd o sărutasem pentru întîia oară pe Fayme, cînd mi-a mărturisit că-mi dăduse rubla de argint. Ştiinţa, cunoştinţele mele, nu erau decît lucruri ridicole!

Cu ochi cercetători mă aşez în faţa oglinzii: Ţi-au crescut cei dintîi peri cărunţi! Îmbătrîneşti, băiete! Şi mă depărtai de oglindă, brusc, aşa cum rupi de supărare o coală de hîrtie.

Cu o pereche de foarfeci subţiri mă apropii din nou, mă văd zîmbind pe furiş; nici această trăsătură a mea n-o cunoscusem. Oare ce fac acum nu-i un lucru ridicol? Încerc să tai cu băgare de seamă perii cărunţi. Vreau ca anii trecuţi să nu pară trăiţi... de ce? Mă privesc timp îndelungat în ochi.

Maşinile mele mari pe care le iubisem atît de mult, bătaia pulsului lor, iuţeala cu care lucrau, care mă făcuseră fericit — fusesem numai mulţumit şi atît mi-era de ajuns atunci.

Şi deodată o putere nouă îmi străbate vinele, vreau să recîştig viaţa netrăită! S-o recîştig! S-o ajung din urmă! Trebuie să mă grăbesc! Repede!... Repede!... Nu mai am timp de pierdut, am pierdut pînă acum nesfîrşit de multă vreme!

Mă duc la ea... şi ea mă primeşte, mă primeşte din nou, cu braţele deschise, cu pielea ei minunată, excitantă, cu ochii ei închişi, cu gura ei fierbinte, întredeschisă... Fayme, fata mea neagră.

Fayme poartă acum multe rochii colorate, uşoare, europene, şi cu cît se face mai cald, cu atît mai adînc sînt decoltate rochiile, cu atît mai uşoară-i este îmbrăcămintea.

— Nu eşti prea uşor îmbrăcată? o întreb.

— Nu, Petrişor! Este primăvară şi te iubesc mult, mult de tot! îmi răspunde ea.

Are dreptate — este primăvară.

NELINIŞTE PRETUTINDENI

Şi astfel veni iarăşi vara... Soarele dogorea nemilos pe cerul fără nori. Temperaturile treceau zilnic de patruzeci şi cinci de grade Celsius. Apoi începeau deodată ploi torenţiale care durau ore întregi şi inundau totul.

„Strandul" inaugurat de curînd era acum binevenit pentru toată lumea. Turnasem nisip fin, trecut prin sită, pe malul rîului; la umbra copacilor se găseau scaune pe care te puteai întinde, sau ca să te reîmprospătezi cu o băutură rece; avusesem grijă de toate, pînă şi de o orchestră mică de prizonieri care cînta bucăţi vesele pentru distracţia publicului. Începu un sezon de băi neînchipuit de bine frecventat.

La început locuitorii din Nikitino fură foarte sfioşi, mai tîrziu însă deveni un lucru de la sine înţeles să te arăţi în costum de baie. Lumea feminină mă urmărea pe furiş cu privirile, cînd am îndrăznit să apar în costum de baie la ştrand, să stau la masă şi să mă mişc nestingherit. La început se spunea: Nemaipomenit! pe urmă: Ei şi! pentru ca în cele din urmă toţi să se obişnuiască şi să mă imite.

Fayme le dădu curaj. Costumele ei de baie erau încă pe atunci un simplu pretext. Alesese în acest scop materiale deosebit de pestriţe, pe care le croia şi le cosea singură. După mai puţin de patrusprezece zile nimeni nu mai putea să reziste ispitei şi ştrandul se umplea din ce în ce.

— Dumneata eşti un fenomen, îmi spuse soţia mititică a căpitanului de poliţie, în timp ce şedeam întinşi alături, la soare, pe plajă, — nici nu-ţi închipui cîtă lume este nebună după dumneata. Tot liceul de fete ar trece prin foc pentru dumneata!

— Foarte amabil din partea dumitale, Ecaterina Petrovna, că-mi povesteşti toate acestea. Nu le ştiam.

— Dumneata nu ştiai? Cum pot s-o cred, dragul meu? Şi mă ameninţă cu degetul. —În locul dumitale m-aş bucura, iar dumitale nici nu-ţi pasă. Se apropie puţin de mine. — Eşti un mare crai, doctore, un crai mare de tot. Tot atît de mare pe cît eşti de înalt, poate chiar mai mare.

— Dimpotrivă, dragă Ecaterina Petrovna, nu sînt crai deloc. Sînt credincios unei singure femei. Nici urmă de „Don Juan"!

— Ştii că pe Fayme a dumitale o urăşte toată lumea? Glasul ei deveni dintr-o dată rece.

— Da, ştiu, şi pe nedrept!

— Lumea o urăşte numai fiindcă nu te uiţi la nici o altă femeie. De ce n-o faci? Ştii că unele femei sînt atît de furioase, încît Fayme ar fi ucisă fără îndoială, dacă bărbatul meu n-ar fi prietenul dumitale?

— Asta n-o cred, fu răspunsul meu.

— Fedia, îţi jur pe ce am mai sfînt, că aşa este! Eu cunosc femeile, am vorbit cu ele, mi-au spus-o ele însele. Dacă o femeie urăşte, ura ei nu cunoaşte margini. De ce nu te uiţi la nici o femeie, de ce eşti la fel de amabil cu toate?

— Fiindcă o iubesc pe Fayme.

— Găseşti ceva neobişnuit la ea?

— Da. De aceea o şi iubesc.

— Fedia! Şi Ecaterina Petrovna îşi sprijini bine capul pe braţ. Observai după o tresărire a spatelui ei că se înfiorase deodată. — Nu-i decît o tătăroaică... Fayme. În această singură frază se răsfrîngeau totodată o rugăminte, o speranţă şi o tristeţe.

— Şi eu? Eu sînt şi mai puţin, un ucigaş, un criminal bun de pus în lanţuri. Amîndoi sîntem oameni inferiori, dispreţuiţi de cei ce trăiesc în sfînta Rusie.

— Fedia, de ce vorbeşti atît de urît? Ştii foarte bine că sîntem în război. Ştii că am o mare afecţiune pentru dumneata... de ce-mi eşti totdeauna atît de ostil? Se apropie din nou puţin de mine. — Las-o pe Fayme. Fata asta e păcatul personificat. Te-ai uitat vreodată în ochii ei, cînd stai de vorbă cu altă femeie?

— Ecaterina Petrovna, poate că păcatul îmi place mai mult decît crezi. Uiţi că nu mă bucur de aceleaşi drepturi ca dumneata şi ceilalţi cetăţeni ai ţării dumitale. Sînt un biet tolerat, stau în afara tuturor legilor, drepturilor şi statutelor. Nu-mi pot lua ce-mi place, nu trebuie să mă las convins.

— Chibzuieşti totdeauna atît de bine despre ce-i permis şi ce nu este? Dumneata, Fedia, îţi iei ce-ţi place. Altceva nici nu ţi-ar sta bine. Am dreptate?

Îi ating umărul gol fără să întîmpin vreo rezistenţă. Ochii ei spun mai mult decît gura.

— Poate că mă voi mai schimba, totul este cu putinţă. Să sperăm că atunci voi mai fi la Nikitino şi nu voi fi prea bătrîn.

— Trebuie să aştept mereu! Şi de cînd tot ţine aşteptarea!

— Ştii, Ecaterina Petrovna, că dumneata eşti păcatul personificat? Nu ştii însă că Ivan mi-e prieten? am întrebat-o brusc.

O văzui pe Fayme stînd întinsă într-un scaun. Ajutîndu-se pe cît putea de tot vocabularul de cuvinte germane de care dispunea, şedea de vorbă cu chelnerul vienez care purta, ca toţi camarazii lui, un costum alb de pînză de in ţesută în casă. Ea îmi făcu un semn, se sculă şi se îndreptă spre mine. Sărutai mîna Ecaterinei Petrovna şi o întîmpinai, o ridicai dintr-o mişcare în braţe, o dusei în apă şi ne depărtarăm înot.

— Ce ţi-a spus Ecaterina Petrovna? întrebă Fayme în timp ce înota alături de mine.

— Mi-a făcut o foarte lămurită declaraţie de dragoste.

— Şi tu, Petre, ce i-ai răspuns?

— Că sînt un fost puşcăriaş, care am purtat cătuşe, şi că o tătăroaică este destul de bună pentru mine.

Mă apropiasem de Fayme înotînd, o întorsei pe spate şi o sărutai în voie. În curînd dispărurăm după o cotitură a rîului.

Un dîmb mic, împădurit; ne urcarăm pe el.

Fayme desfăcu breteaua costumului ei de baie şi-l scoase; răsuflă uşurată. Lîngă mine, lucea, trupul ei ud. Ochii îi sclipeau şi razele de soare se răsfrîngeau în ei în toate culorile curcubeului. Părea o reptilă strălucitoare şi sclipitoare, care vrea să absoarbă toată arşiţa soarelui. Eram amîndoi aţiţaţi de razele dogoritoare ale soarelui.

— Nu te-aş putea lăsa unei alte femei, oricît de frumoasă ar fi. Aş putea deveni ucigaşă, fără să-mi regret fapta.

Ochii ei căpătară o expresie pătrunzătoare şi o pîlpîire de ură sălbatică.

— Nu vei avea ocazia s-o faci, draga mea!

— Ascultă, Petrişor, se tîrî pînă aproape de mine, îşi puse obrazul pe pieptul meu şi o roşeaţă bruscă îi coloră faţa arsă de soare. Aş vrea să te întreb ceva. Nu te supăra; trebuie să mă gîndesc adesea la lucrul acesta.

— Ştiu ce vrei să mă întrebi, draga mea, este inevitabil. Ai vrea să fii mamă, da?

— Da, Petrişor, mama copilului tău. Invidiez toate femeile care au copii, de ce să n-am şi eu unul? Să am copii, Petrişor, nu, nu vrei?

— Pînă acum soarta a fost bună cu noi, Fayme. În faţa noastră se întinde încă un drum lung, lung de tot... drumul pînă acasă. Cînd vom fi amîndoi acasă, atunci...

— Bine, voi aştepta pînă atunci.

— Lucrul acesta însă nu depinde de mine, draga mea.

— Atunci de cine depine, Petrişor?

— De soartă.

— De Dumnezeu deci, de Dumnezeul tău, Petre?

— Da.

— În cazul acesta nu eşti chiar tu Dumnezeu?

— Nu! Eu nu pot decît să te iubesc. Dar dacă Dumnezeu îţi va dărui copii, asta nu pot să ştiu.

— Poţi să faci ceva ca să capeţi copii?

— Nu prea.

— Şi dacă mă voi ruga la Dumnezeul tău să-mi dăruiască copii, îmi va ajuta? Ce crezi, s-o fac?

— Nu trebuie să te rogi la Dumnezeul meu, religia ta este tot atît de frumoasă şi Dumnezeul tău este tot atît de înţelept şi bun. Dacă nu ţi-a dăruit pînă acum nici un copil, aşa trebuie să fie, probabil, spre binele tău.

— Şi cu toate acestea aş vrea atît de mult să am un copil de la tine, un băiat. Să-ţi semene ţie, să fie înalt şi puternic ca tine, să aibă ochii tăi, la fel ca marea lîngă care te-ai născut şi pe care n-o cunosc. Îşi puse din nou capul pe pieptul meu şi tăcu cîtva timp. — Dă-mi mîna. Voi aştepta, zise încet şi îngîndurată, voi aştepta şi voi fi răbdătoare.

...şi deodată-mi sărută mîna.

— „Petru cel Mare", şopti cu evlavie, ca şi cînd ar fi fost numele unui sfînt mare.

Într-o seară m-am dus cu Fayme la cafeneaua de curînd inaugurată. Ne-am aşezat la o măsuţă ceva mai lăturalnică, aproape totdeauna rezervată pentru mine. Cunoscuţii ne salutară din toate părţile. Dájos şi orchestra ne făcură cu ochiul. În uniformele lor albe şi bine croite băieţii erau buni de admirat. Cheînerul vienez ne aduse cozonac şi îngheţată.

Clar-obscurul caracteristic nopţilor din extremul Nord împînzea tot peisajul cu lumina lui stranie, lăptoasă. Un vînt, arzător de fierbinte, sufla dinspre pădure şi legăna lampioanele pestriţe de hîrtie de pe terasă.

Foşnetul pădurii din apropiere se unea cu vuietul surd al rîului, al cărui curs părea că se pierde ca o fîşie de argint mat în zarea ştearsă. Bufniţe siberiene, albe, pluteau pe lîngă noi ca nişte umbre. Cînd se făcea tăcere pentru cîteva clipe, zgomotele tainice ale codrului ajungeau pînă la urechea noastră. De undeva, de departe, se auzi deodată urletul sinistru al lupilor care goneau poate un animal singuratic sau vreun om întîrziat în drum. Huuuu... huuuu... uuuu... Acestui urlet din timpuri străvechi, de acum zeci de mii de ani, urletului străbunilor care mai cunoşteau libertatea neîngrădită, îi răspundeau cîinii; se aşezau pe labele dinapoi şi urlau cu gîtul întins spre zări.

Dájos se apropie de masa noastră, ne salută, Fayme şi cu mine i-am întins mîna, îl invitarăm să şadă şi-i oferim ţigări.

— Domnule Kröger, ce mai este nou? Nu se mai face pace? Armatele noastre înaintează victorioase pe toate fronturile şi duşmanii noştri nu vor să încheie pace?

— Nu, Dájos, nu există nici cea mai slabă speranţă de pace. Trebuie să mai aşteptăm cu toţii...

— Nu s-ar putea scăpa cumva, să fug undeva, chiar şi cu preţul vieţii, numai să nu mai rămîn aici!

— Sîntem înlănţuiţi cu toţii unii de alţii. Chiar dacă unii dintre noi ar scăpa, ceea ce este prea puţin probabil în sălbăticia aceasta plină de primejdii, s-ar termina cu libertatea celorlalţi. Trebuie să ne gîndim şi la ceilalţi, Dájos!

— Domnule Kröger, captivitatea aceasta de ani de zile este foarte greu de suportat, fără a şti cînd se va termina această nesiguranţă veşnică.

— Eşti foarte nerecunoscător; gîndeşte-te la libertatea de care te bucuri dumneata şi camarazii dumitale. Ştii că în alte părţi există lagăre de prizonieri cu zece pînă la treizeci de mii de oameni, care se prăpădesc încet de lipsuri, de boale şi de epidemii. Ai uitat pe camarazii dumitale care au murit în bordeiele de pămînt de la Nikitino? Avem noroc extraordinar că autorităţile se arată atît de înţelegătoare faţă de soarta noastră.

— Da, domnule Kröger, sînt nerecunoscător, aveţi dreptate... Ungurul îşi plecă fruntea şi căută încurcat un chibrit ca să-şi aprindă ţigarea stinsă. Aveţi dreptate. Dacă n-aş avea vioara... mi-aş face seama... sînt încă atît de tînăr, şi de ce toate acestea, pentru ce? Îşi ridică deodată capul, privirea ochilor lui

sălbatici deveni aspră şi pătrunzătoare. — Credeţi că vom revedea patria? Am o presimţire că vom muri cu toţii aici! Mîna lui se încleştează dureros în jurul încheieturii mîinii mele, ochii lui privesc cercetători într-ai mei.

— Desigur că ne vom revedea patria, desigur, Dájos, numai să mai aşteptăm puţin cu toţii, trebuie să avem mai multă răbdare cu soarta noastră. Doar sîntem ostaşi, bărbaţi!

— Tată Kröger... Tată... Kröger... Şi ungurul amuţi iarăşi. Atunci... atunci o să veniţi cu noi, vă rugăm, să plecăm împreună acasă... ce frumos va fi!

Se scoală în pripă, sare pe estradă, îşi repede părul negru pe spate, apucă vioara şi, înainte ca ceilalţi camarazi să-şi fi dat seama, începe să cînte cu avînt.

Îl privesc ca şi cînd aş fi Iuda Iscariotul care l-a trădat şi l-a minţit mişeleşte.

Cîntecul lui de dor puse stăpînire pe mine. Privirea mea trecu de la pantofii albi de vară, de la pantalonii mei albi, de la cămaşa albă cu mîneci scurte, peste braţele mele arse de soare, la ceasornicul de aur de pe mînă, mereu în mişcare, de o precizie perfectă. El măsura timpul ca toate ceasornicele. De cîtva timp simţeam însă un respect adînc pentru această maşinărie omenească ce mă întovărăşea necontenit, mă temeam să mă uit la ceasornic, simţeam, că într-o bună zi va trebui să vină ceasul cel rău, pe care-l va indica cu aceiaşi indiferenţă cu care a arătat ceasurile nenumărate ale aşteptării neîntrerupte.

Privirea mea trecu la Fayme. În rochia ei simplă, albă, de vară, arăta ca un copil. Îşi mînca îngheţata, aşteptînd parcă ceva; în coada ochilor ei oblici mi se părea că pot citi o expresie de pîndă.

Privirea îmi trecu la camarazii mei. Cîntau din instrumentele lor, ascultînd parcă ceva îndepărtat, şi păreau să aştepte ceva care trebuia să vină curînd, care putea veni chiar acum.

Numai locuitorii din Nikitino nu aşteptau nimic. Ei reprezentau aici trecutul, prezentul şi viitorul.

Mă gîndii cu cîtă grijă erau citite ziarele, cîte mîini nerăbdătoare le răsfoiau mereu... Încercai să citeşti printre rînduri dacă nu se face cumva pace. Totdeauna le puneai dezamăgit la o parte; nu aduceau minic, nici o rază de speranţă.

— Citeşte aici, este foarte lămurit, se pregăteşte pacea, altfel nici nu se pot interpreta aceste rînduri. Desigur că ziarele n-au voie să scrie mai lămurit. Toţi sîntem de aceiaşi părere! spunea cînd unul, cînd altul dintre camarazii mei, dacă îl întîlneai cu o ocazie oarecare.

Mă gîndii că Fayme citise în timpul din urmă ziarele cu un interes aproape nefiresc. Ochii ei negri alunecau încordaţi peste rînduri, căpşorul ei se apleca îndelungat deasupra foilor, o şuviţă de păr i se desfăcuse, degetele ei întorceau îndată foaia. Nu căuta decît cuvîntul „pace", şi tocmai acest cuvînţel lipse

din zi în zi, din săptămînă în săptămînă, din lună în lună... de doi ani... Pe urmă, cînd îşi ridica privirile, ochii ei erau sălbatici şi pătrunzători, o mîngîiam, mă durea sufletul pentru ea şi ochii mei se tulburau.

— De ce citeşti cu atîta rîvnă ziarele, draga mea? o întrebasem odată, ca şi cînd n-aş fi cunoscut răspunsul.

— Aş vrea atît de mult să plecăm acasă la tine, Petrişor... la tine, acasă putem avea şi copii, aşa ai spus...

Dăruirea ei avea în timpul din urmă o nuanţă de sfială, aproape de teamă. Îmi cerea adesea un pahar de şampanie...

Siberia, surghiunul, blestemul războiului voiau oare să prindă şi acest copil în ghiarele lor?...

De cîte ori nu luasem în mînă mersul trenurilor; cunoşteam toate legăturile, toate trenurile, toate sosirile la Petrograd.

Numai unul singur din toţi, numai unul singur nu mă întrebă niciodată şi caută chiar să ascundă întrebarea mută pe care i-o citesc în ochi: e plutonierul încărunţit, crescut în atmosfera aspră, soldăţească, mereu închis în sine.

Corect şi exact cum este, nu cunoşte decît ordinele şi acest singur ordin încă n-a sosit: Adunarea! Direcţia patria! De aceea nu mă întreabă niciodată.

El şi eu, noi doi nu vrem să ne dăm bătuţi, dar cît timp încă? Slăbiciunea noastră o suportăm singuri... cît timp încă...?

Era oare într-adevăr imposibil să scapi? De ce-mi puneam mereu această întrebare? Şansa mea cea mai mare consta în stăpînirea deplină a limbii ruseşti şi în ajutorul prietenilor mei. Dacă aş fi ajuns undeva la calea ferată, aş fi scăpat poate.

Ceilalţi însă, erau pierduţi fără speranţă de scăpare, căci primejdiile unui drum făcut de jos prin sălbăticie, primejdii pe care un european nici nu şi le poate închipui, i-ar fi doborît îndată.

Vara domneşte în codri plaga de nedescris a ţînţarilor. Zeci de mii de musculiţe de tot felul, de la cele mai mari pînă la cele mai mici, urmăresc oamenii şi animalele. Nici o plasă, oricît de deasă, nu te poate apăra de insectele mărunte. Ele se vîră în nas, în urechi, în ochi, pe sub haine, acoperă cu miile faţa şi mîinile şi, cînd ţi le ştergi, lasă în loc o zeamă însîngerată şi lipicioasă pe care se aşează din nou zeci de mii de alte musculiţe, le ştergi din nou mereu, faţa ţi s-a umflat într-o clipă. Ochii se închid cu arsuri cumplite, respiraţia pe gură şi pe nas devine imposibilă, şi norii de ţînţari te urmăresc mereu. Cînd oamenii sau animalele cad pradă roiurilor de muşte sau ţînţari şi se prăbuşesc la pămînt aproape cu desăvîrşire sleiţi de puteri, chinuiţi de friguri, incapabili să vadă, să audă şi să răsufle, în apropierea lor răsună urletul lupilor, care îşi vînează victimele. Prăbuşindu-te, auzi filfiitul păsărilor mîncătoare de hoituri, cearta şi lupta pe viaţă şi pe moarte dintre dobitoacele hămesite. N-au prea mult de aşteptat. Se apropie fără teamă. Mîrîit, pufăit, clămpănit de ciocuri încovoiate. Şi dacă zăreşti ceva, nu vezi decît ochi nesăţioşi, plini de ură, dinţi înfiorători, albi, care sfarmă şi rup.

Ultimele rămăşiţe le mănîncă muştele şi gîndacii şi apoi, undeva în pădure, rămîn oasele albe, netede, lîngă tigva în veci rînjită, ca avertisment cumplit pentru oricare fugar.

Noi, care am adus în această sălbăticie cultura... care stăm la cafenea în uniformele noastre orbitor de albe... să devenim undeva în codri hoituri însîngerate şi sfîşiate de fiare, oase înălbite, să ne distrugem noi înşine din lipsă de stăpînire de sine?

Trebuie să aşteptăm mereu... poate numai puţin timp...

Aplauze zgomotoase întrerup firul gîndurilor mele... ţiganul se înclină aproape absent. Nu cîntase pentru noi, cîntase pentru el însuşi.

Văd în faţa mea ochii mari, întrebători ai soţiei mele, mîna ei se lasă pe a mea şi o strînge uşor.

— Petru... cel Mare! îmi şopteşte drept îmbărbătare.

Pentru această femeie care aşteaptă, pentru camarazii mei care aşteaptă şi pentru multă altă lume, sînt mereu dr. ing. Theodor Kröger, un om cu nervii de oţel, de o disciplină de fier şi cu o putere de rezistenţă fantastică.

Iar eu?... Eu sînt mereu singur cu marea sau mica mea stăpînire de mine... Poate că sînt totuşi cel mai tare? Da, din păcate, altfel... n-aş mai trăi nici eu...

*

Ivan Ivanovici devenise un oaspete rar după spovedania lui sinceră din pădure. Puteam să-l invit oricît voiam, găsea totdeauna un pretext.

Deodată, apăru. Era vechiul şi blajinul Ivan, aşa cum îl cunoscusem totdeauna. Îşi regăsise şi facultatea de a vorbi, cum te puteai convinge cu văzul şi cu auzul. În spatele lui zării gardieni zdraveni, cu pachete mari.

— Doctore, îţi aduc o surpriză. Demult mă tot trudesc să ţi-o fac, am plecat chiar eu la Perm ca să ţi-o aduc. Sînt foarte curios ce vei spune.

Mă luă de mînă şi mă duse în birou. Deschise uşa, intră cel dintîi şi mă trase după sine. Toată faţa lui scăldată în sudoare strălucea. Făcu cu ochiul gardienilor. Ei lăsară pachetele pe masă şi dispărură.

Desfăcui repede pachetele. Nu-mi credeam ochilor! Rămăsei înmărmurit!

O armă Winchester cu repetiţie şi o armă perfectă de vînătoare cu trei ţevi, calibrul doisprezece.

În clipa aceea uitasem de toate, luam mereu cele două arme pe rînd în mînă, le puneam deoparte, le ridicam din nou, ochiam, făceam să funcţioneze arcurile magaziilor.

— Iată şi cartuşele pentru Winchester şi cele pentru arma de vînătoare.

Cînd m-am întors, Ivan Ivanovici şedea strîmtorat într-un scaun, ştergîndu-şi gemînd sudoarea de pe faţă. Fumase două ţigări şi zîmbea încă; ochii abia i se vedeau.

Fără să rostesc un cuvînt îl sărutai pe amîndoi obrajii proaspăt raşi. El nu putu scoate decît sunete guturale de plăcere.

— Din partea slugii tale, doctore, ştii...

În ziua aceasta Ivan Ivanovici se îmbătă atît de rău, încît m-am temut pentru întîia oară de sănătatea, ba chiar de viaţa lui. Avu un atac puternic de inimă şi de astmă, şi colosul se supără tare din cauza acestor simptome. Veterinarul care venise în grabă declară laconic că toate acestea se trag din băutură şi că ar trebui să se lase de alcool.

— Eşti un măgar! Asta o ştiu şi singur, crezi că m-am tîmpit de tot?

A doua zi, cînd îl vizitai, căpitanul se simţea iarăşi bine. Zăcea în pat. În cameră era întuneric. Veterinarul era de faţă.

— Doctore, voi scrie îndată la Omsk să mi se trimită pe loc doi medici buni, cît despre mine pot fi şi prizonieri, mi-e indiferent, numai să vină neapărat. Afară de asta să ne trimită şi medicamente. Dacă te gîndeşti bine n-avem medicamente deloc. Ce porcărie, ce gospodărie afurisită! Lasă-mă să mă scol, că le fac eu vînt, poţi fi sigur de asta! Ce faci o mutră aşa de tîmpită, veterinarule? Nici cu dobitoacele n-o scoţi la capăt! Habar n-ai! Ce te holbezi la mine? Dacă ţăranii vin la tine cu dureri de burtă, cu diaree, cu holeră, cu dezinterie, tu le prescrii nişte hapuri, nişte porcării, care îi surzesc cu încetul. Dar dacă-i dor urechile, atunci capătă regulat lepră, cîteodată orbesc chiar. Ştiu totul. De cînd mi se tot plîng în deznădejdea lor. Ai un cap, nevoie mare, se şi cunoaşte.

— N-aveţi voie să vă enervaţi, domnule căpitan, dacă-mi permiteţi să vă spun, cred că iritarea vă strică, încearcă veterinarul să schimbe vorba.

— Ieşi afară! Cară-te! Du-te! Mă-ndobitoceşti de enervare!

— Domnule căpitan, vă rog să mă credeţi...

În clipa următoare atotputernicul îşi scoase compresa rece de la cap, o azvîrli în capul veterinarului, sări din pat, îşi ridică cămaşa — precum se ştie, scurtă — îşi smulse din răsputeri a doua compresă din jurul stomacului şi alergă, agitînd-o în aer, pe urma veterinarului care fugise în cea mai mare grabă.

Auzii uşi trîntite, un monolog nu prea frumos, împănat cu multe înjurături şi muntele de carne reveni iarăşi în pragul uşii, fără a două compresă.

— Eu, bolnav? Inima mea nu funcţionează? Ce afirmaţie neobrăzată!

Făcu cîţiva paşi prin cameră în timp ce cămaşa flutura veselă în urma lui.

— Toţi merg în vîrful picioarelor, şoptesc, toate perdelele sînt trase, nici o adiere de aer proaspăt nu poate pătrunde-n camera asta! Dintr-o singură mişcare dădu la o parte perdeaua întunecată, dintr-a doua deschise fereastra. — Aşa! Cel puţin intră lumină şi aerul în vizuină! Beţia mi-a trecut! Katia..., Maşka! Nu se găseşte nimic de mîncare? Ce gospodărie păcătoasă în casa asta! Crede-mă Fedia, nu ştiu niciodată cînd mănînc! De fiecare dată aud numai... aşteaptă puţin! Ce să aştept? Mîncarea, de ce? Cînd mi-e foame vreau să

mănînc! Maşka! Maşka! Bestia nici nu răspunde! Uşa se deschide din nou, căpitanul ieşi desculţ din cameră în cămăşuţa lui scurtă. Îl auzii strigînd peste tot cît îl ţinea gura, dar glasul lui răsuna ca în pustiu, nimeni nu răspundea.

Cînd apăru iarăşi în prag, rîdea.

— Frumos, extraordinar de frumos, o mîngîiere, o plăcere! Paturile nefăcute, toate uşile deschise, nici un om în casă. Nu pot decît să rîd de ordinea care domneşte la mine! Şi se aşează pe patul care pîrîie şi se scutură de rîs. Patul scîrţîie, rîse şi el, rîsei şi eu.

— Vino şi mănîncă la mine, Ivan.

Îşi scoase din dulap uniforma nouă, curăţită, cizmele de lac, se spălă, inundă podelele, îşi pomădă părul şi fu gata. Acum era din nou atotputernicul din Nikitino.

— Casa n-o încui, santinela stă la poartă şi dacă vrea să mă fure cineva, să fure. Să-mi fure tot, mi-e totuna. Pot sta şi la tine, Fedia. La tine-i cel mai frumos.

Abia făcurăm cîteva sute de paşi şi întîlnirăm pe Maşka însoţită de actualul bucătar şef Müller. De la intrarea în serviciu a bucătarului german, Maşka era totdeauna bine îmbrăcată şi pieptănată.

— Vii din piaţă? întrebă căpitanul.

— Da, să trăiţi! răspunse Müller.

— Arată-mi ce-ai cumpărat şi Ivan Ivanovici începu să scotocească în coşul cu cumpărături.

— Aşa, sticla asta, ţine-o, şi asta, scoate şi ouăle, cutia cu icre, şi asta ce-i? Ah, somn, foarte frumos. Ţine şi asta. Restul îl duci acasă, Maşka, şi spune nevestei mele că nu mănînc acasă. Müller, dumneata vii cu mine şi ne faci coniacul dumitale renumit cu ouă. Cunoşti băutura asta minunată? mi se adresă. Nu? O chestie deosebit de bună, Müller îi cunoaşte şmecheria; un băiat priceput!... Numai Maşka nu prea mult iubi, Müller, nu bun, Maşka putut capătă copil, nu bun pentru Müller... De altfel ai observat, doctore, ce drăguţ arată fata acum de cînd este îndrăgostită? Spune-mi, crezi că Müller o va lua în căsătorie?

— Desigur, Ivan, îi răspund cu naivitate.

— Nu mai spune, Fedia! Şi văzîndu-mă că zîmbesc şi că-i fac cu ochiul, îmi dădu un ghiont prietenesc şi rîse împreună cu mine.

ÎN FAŢA PLUTONULUI DE EXECUŢIE

Serviciul de contraspionaj îşi mai întinse odată ghiarele după mine.

Lopatin veni în fugă la mine, să mă cheme la Ivan Ivanovici, aşa cum sînt, îmbrăcat sau nu. M-am dus.

Ivan şedea, absent, în scaunul lui, cu nelipsita ţigare în mînă. Nu-mi oferi nici o ţigare, ba nici nu mă salută. Cu o mişcare largă împinse în faţa mea o foaie de hîrtie cu nenumărate ştampile. O citii cu atenţie, eram pregătit de mult; prietenii mei din Petrograd mă înştiinţaseră cu cîtva timp înainte.

Băgai mîna în cutia cu ţigări, aprinsei una... avea un gust amar, gîtlejul mi se uscase dintr-o dată.

Ştiu numai că mi-am trecut mîna peste ceafă, că mi-am dus-o la gît. Aici, în locul acesta vine ştreangul, fu gîndul care mă străfulgeră.

— Fedia, trebuie să pleci chiar mîine, auzii vocea obosită a căpitanului.

— Nu mîine, Ivan, astăzi, îndată, nu vreau să aştept, am răspuns, te rog vino peste o oră la mine, voi fi gata.

— Poţi pleca şi poimîine, pot s-o fac; voi primi scrisoarea mai tîrziu.

— Îţi mulţumesc, dragul şi bunul meu Ivan, nu-i nevoie. Dacă plec peste o oră, dacă schimb caii la Zakoulok şi încă de două ori, ajung la vreme la Ivdiel şi prind tocmai la Perm expresul transsiberian. În cazul acesta sînt cu douăzeci şi patru de ore mai repede la Petrograd... iar ţie... ţie îţi voi face poate pentru ultima oară cinste, bunătăţii tale mari şi încrederii ce mi-ai acordat.

— Lopatin şi Kusmiceff te vor întovărăşi. Trebuie să le atrag atenţia că vor fi pedepsiţi cu cea mai mare severitate, dacă vei evada pe drum. Fedia... tu... ai devenit deodată atît de liniştit!

— Nu-i nici o bucurie pentru mine.

M-am dus mai întîi la lagărul de prizonieri. O convorbire scurtă cu plutonierul şi cuvintele de rămas bun mi-au redat echilibrul necesar spre a nu fi silit să mă dispreţuiesc. Apoi m-am dus acasă. Plutonierul, omul cu disciplina de fier, îmi arătase drumul el, care avea mereu nevoie în timpul din urmă de încurajarea mea îmi spusese: „Toţi purtăm o uniformă..." Într-adevăr purtam uniforma deşi era invizibilă; sub postavul ei trupul şi spiritul aşteptau încordate.

— Trebuie să plecăm chiar acum la Petrograd, draga mea poate că-mi voi recîştiga libertatea. Într-o oră trebuie să fiu gata.

Fayme radia de bucurie...

Nu trecuse nici o oră şi Kolka şi alţi doi căluţi erau gata înhămaţi. În casa mea domnea o agitaţie ca într-un stup de albine. Vestea plecării mele se răspîndise cu iuţeala fulgerului. Cunoscuţi şi prizonieri veneau şi plecau. Fiecare voia să mai vorbească o dată cu mine. Pe masă se găsea o listă lungă pe care erau trecute toate dorinţele mari şi mici, tot ce trebuia să transmit, să îndeplinesc şi să cumpăr.

— Vino, să-ţi spun numai cîteva vorbe. Şi Ivan Ivanovici mă trîrî energic într-o cameră şi închise uşa în urma mea. Acolo mă prinse de braţe şi mă privi în ochi. — Orice s-ar întîmpla, Fedia, pe mine te poţi bizui. Dumnezeu să te aibă în pază, dragul meu! Făcu în pripă peste mine semnul crucii, ca şi cînd n-ar fi trebuit să-l vadă nimeni, apoi mă împinse din cameră şi plecă în grabă, fără să se mai uite în urmă.

Lopatin îndepărtă energic pe vizitatorii mei. El şi Kusmiceff erau echipaţi ca de campanie.

— Trebuie să vă percheziţionez, să văd dacă n-aveţi arme!

M-am supus.

— Pe drum nu vă este permis să schimbaţi nici o vorbă cu gardienii! Ordin!

— Dacă mi se va întîmpla ceva, nu uitaţi de soţia mea. Plutonierul dădu abia perceptibil din cap.

Îmi iau căciula şi ies aşa cum sînt, aşa cum venisem la Nikitino.

Fayme şi cu mine ne aşezăm în tarantas. De amîndouă părţile, păzitorii mei se avîntară în şa. Kolka şi ceilalţi cai pornesc deodată în trap.

— Mă întorc curînd, voi face tot ce mi-aţi cerut...! strig celor rămaşi în urmă. Privirea mea mai îmbrăţişează o dată orăşelul. Mă familiarizasem cu el, îi cunoşteam fiecare colţişor.

Paza vehiculului nostru o făcea acum pe amîndouă părţile pădurea tăcută — taiga.

Un popas scurt la Zakoulok. Kolka nu-i obosit, vrea să alerge mai departe. După două zile ajungem la staţia de cale ferată, geamantanul este dus în compartiment, Fayme se şi urcase în tren.

Kolka — căluţ mic şi sprinten — o bucăţică de zahăr de rămas bun. Un ţăran sperios are să te ia cu el, te va hrăni şi te va îngriji ca şi mine — a căpătat mulţi bani de la mine, ca să nu duci lipsă de nimic — pînă ce voi reveni — iar dacă nu mă voi întoarce — atunci serveşte pe noul tău stăpîn, pînă ce nu vei mai putea...

O gară după alta, în sfîrşit oraşul Perm. Expresul transsiberian ne duce în trei zile şi trei nopţi la Petrograd. Doi agenţi uriaşi de poliţie se urcă în tren. În buzunarele lor se văd revolverele. Pasagerii au părăsit de mult trenul şi acum, după ce gara se golise, sosesc alţi gardieni şi un sublocotenent, însoţit de mai multe persoane în civil. Alături de gară mă aşteaptă o maşină, în urma ei aleargă alta. Perdelele maşinii sînt lăsate, dar printr-o crăpătură pot recunoşte totuşi străzile cunoscute. Trecem de-a lungul cheiului, apoi peste pod, fortăreaţa Petru şi Pavel se oglindeşte cu tunurile ei vechi în Neva. O poartă de fier se deschide, maşina înaintează pe pietriş. Îndată după aceasta maşina se opreşte, portiera se deschide... rămîn încremenit... vila noastră!

Uşa grea de stejar se deschide, portarul nostru iese, ne recunoaştem, cunosc uniforma şi faţa lui familiară. Intrăm cu toţii în hol.

— Domnule Kröger! Datorită unei intervenţii cu totul deosebite, puteţi locui în casa dumneavoastră. Casa este percheziţionată de sus pînă jos. Veţi fi supravegheat zi şi noapte. La cea mai mică, repet, accentuez, la cea mai mică încercare de a vă căţăra peste gardul grădinii sau de a intra în vorbă cu vreun gardian, veţi fi dus imediat la fortăreaţă.

Feţe ostile, severe, ochi cercetători. Oamenii pleacă.

Fîntîna arteziană cu peştişorii aurii, pereţii îmbrăcaţi în lemn fumuriu, mobilele grele de stejar, perinele şi covoarele groase. Pe masa mare şi rotundă o tavă de argint — goală, nici o carte de vizită pe ea. Alături telefonul. Ridic receptorul de pe furcă... nu funcţionează.

— Barin!

Privesc spre scara mare care urca la etaj. Îl văd pe Pavel Verlamov, cameristul tatălui meu; fusese mai mult de cincisprezece ani în serviciul lui.

— Barin, aştept mereu să vină stăpînii. De atîta timp... te simţi ca-n mormînt. La fiecare zi-ntîi ne vine salariul, dar nu ştiu de la cine, în orice caz nu de la vechiul nostru stăpîn, căci dînsul a sărăcit, a plecat numai cu douăzeci şi cinci de funzi de bagaje în Germania, şi mama dumneavoastră la fel. „Pavel", mi-a spus tatăl dumneavoastră, cînd ne-am luat rămas bun, „aşteaptă pînă ce se termină războiul, atunci mă voi întoarce". Aştept de atîta timp, barin... Lacrimi mari se preling de-a lungul obrajilor lui scofîlciţi.

Îl bat cu afecţiune pe umăr. Mi se pare că visez.

— Totul este pregătit pentru primirea dumneavoastră, barin, zice servitorul cu un zîmbet liniştit de mulţumire.

Îl văd cum o ajută pe Fayme să-şi dezbrace paltonul.

Unde-i Ahmed? îl întreb pe Pavel.

— Vai, barin, a plecat de astăzi dimineaţă, deşi ştia că veţi veni. Am fost înştiinţaţi toţi din vreme. Nu l-am putut reţine cu nimic; voiam să-l şi bat de mînie, dar asiaticii ăştia sînt atît de vicleni cu zîmbetul lor, pe care nu-l poate înţelege nici un drept credincios. Dracul ştie pe unde hoinăreşte. De cînd aţi plecat dumneavoastră, Ahmed s-a schimbat mult, nu-i niciodată acasă. este slab, obosit, istovit. „Muierile îmi fac supărări", mi-a spus nu demult. Nu veţi mai avea nici o bucurie cu dînsul.

— Îndată ce vine, trimite-l sus la mine, Pavel... îl iau eu la rost, îl dau afară dacă nu se îndreptă!

Arunc paltonul în braţele servitorului credincios şi dau năvală sus pe scara acoperită cu un covor pestriţ, în culori deschise; Fayme abia mă poate urma.

Alerg cu Fayme prin toate odăile. Ochii mei nu se mai satură privind. Sălile, saloanele, camerele de primire, dormitoarele, apartamentul meu, fiecare ungher mi-e cunoscut; cunosc fiecare garnitură de mobile, fiecare scaun, fiecare carte, toate au rămas aşa cum le lăsasem, pe noptiera tatălui meu se mai afla volumul „Călătoriile lui Emin Pscha în Africa"; între foi, semnul vechi. Dulapurile sînt pline de haine, rufe, tacîmuri, cristale, argintărie, toate aşteaptă revenirea. În baie prosoapele atîrnă la locurile obişnuite, săpunurile sînt începute, cineva şi-a mai spălat cîndva în grabă mîinile cu ele în sufragerie masa este pusă.

Ora zece seara. Pavel deschide uşa biroului meu, în spatele lui stă un om pe care-l cunosc: Ahmed. Este bărbierit şi pieptănat cu grijă şi îmbrăcat în hainele lui obişnuite de serviciu. Face o plecăciune. Faţa lui slabă pare să

arăte o boală îndelungată, numai ochii îi strălucesc de bucurie. O deviere uşoară, abia perceptibilă, a privirii lui spre Fayme, o scînteiere de entuziasm, apoi mă priveşte din nou.

— Adu ceai proaspăt şi whisky cu sifon, repede! mă răstesc la el. Altă scînteiere, cunosc aceşti ochi — îi are şi Fayme, ei m-au înţeles.

Peste cîteva minute uşa se deschide iarăşi fără zgomot. Ahmed şi Pavel aduc pe o tavă, împing în faţa noastră o măsuţă joasă pe rotiţe, pe a cărei faţă albă de masă tătarul a aşezat în mod atrăgător tacîmuri noi, dulciuri şi prăjituri. Pe tavă rămîne o sticlă înaltă şi subţire de sifon, sticla de whisky, un agitator şi un şervet.

— Vino! îi spun scurt lui Ahmed; el sărută mîna soţiei mele şi, în timp ce Pavel strînge cu mîna tremurîndă tacîmurile folosite, toarnă ceai proaspăt în ceşti şi se interesează de dorinţele lui Fayme, ies din cameră. Tătarul mă urmează fără zgomot, ca o umbră.

Uşa s-a închis în urma noastră, sîntem singuri.

— Sînt foarte nemulţumit de tine, Ahmed... încep vorba, în timp ce el străbate încăperea, petrece perdelele una peste alta şi îşi face de lucru. Uşile bibliotecii uriaşe sînt deschise şi închise din nou, portierele sînt trase cu grijă. Nimeni afară de noi nu se mai află în încăpere, nimeni n-aude ce avem să ne spunem după luni întregi de despărţire. Sînt cuvinte scurte, grăbite, răspunsurile sînt tot atît de scurte.

Ştiu că voi fi interogat astă seară.

O culc pe Fayme, îmi iau rămas bun de la ea. Micuţa mea fată este vitează, ochii ei îi zîmbesc, ştiu că dacă nu voi reveni, mă va urma...

Apoi rămîn iarăşi singur cu Ahmed...

Dintr-odată ochii tătarului deveni pătrunzători şi plini de ură, pîndeşte încordat, sare ca o pisică lîngă mine, apucă sticla de sifon, apoi spumegă puternic în pahar... uşa se deschide, comisarul de poliţie intră. Cu greu bea cîteva înghiţituri.

— Domnule doctor Kröger, vă rog să binevoiţi a mă urma. Trăsăturile lui răsfrîng un zîmbet prevenitor.

Pe scara largă stă Fayme în halatul ei pestriţ din stofă de Buchara.

— Vino curînd, Petrişor, te aştept, îmi şopteşte zîmbind.

Mă stăpînesc şi cobor scara acoperită cu covoare, pas cu pas, treaptă cu treaptă, pînă la parter. Portarul îmi ajută să îmbrac mantaua, nu mă grăbesc. O privire spre scara pe care am coborît chiar acum şi plec. Oare pentru totdeauna...?

Automobilul mă duce prin oraşul luminat, prin străzi cunoscute, pline de oameni şi de militari, la destinaţie.

Se pare că eram aşteptat în sala mare, căci toţi ochii sînt îndreptaţi deodată asupra mea. Recunosc mulţi cunoscuţi, între ei şi cîţiva prieteni. De o parte stau judecătorii şi mă privesc ţintă.

Ne uităm unii la alţii ca adversarii înaintea luptei. Vom fi fără milă unii faţă de alţii, fără cruţare, unul din voi va fi doborît, va trebui să sucombe.

Ştiam că unul din capetele cele mai capabile, un judecător de instrucţie cu facultăţi extraordinare, un domn Orloff, fusese însărcinat cu această chestiune. Nu exista nici o afacere penală pe care domnul Orloff, să n-o fi lămurit. Ochii mei căutară tigva lui rasă şi ochelarii lui sclipitori, dar nu-l găsii. Poate că era totuşi de faţă, deghizat.

Lupta începu.

Cea dintîi propunere sună: să fie transportat fără întîrziere la fortăreaţă.

Propunerea fu respinsă...

Privii în jos: frontul nevăzut din ţara duşmancă încă nu fusese străpuns.

Întrebările cădeau ca trăsnetele.

— Ministrul de război Suchomlinoff a fost adesea musafirul dumneavoastră, chiar foarte adesea, nu-i aşa, domnule Kröger, întrebă comisarul.

— Venea rareori.

— Dumneata personal aveai foarte des de-a face cu el, observă alt comisar.

— Numai cînd era vorba de mari comenzi speciale şi întrucît el trebuia să dea dispoziţii; de altfel funcţionarii noştri duceau tratative de-a dreptul cu autorităţile respective şi cu şefii lor.

— Ai fost văzut totuşi adeseori la ministrul de război.

— Dacă era vorba de comenzi speciale, va fi fost desigur nevoie, căci era totdeauna multe chestiuni de lămurit, amănunte de execuţie şi multe altele...

Interogatoriul dură ore întregi, părea un bombardament necontenit, un tir de baraj, care nu lăsa să se nască alte gînduri decît mărturisirea, trădarea. Mă întorsei acasă flămînd, istovit şi pe jumătate înnebunit de iureşul întrebărilor necontenite. Am fost interogat singur, am fost confruntat, interogat iarăşi singur, apoi cu mulţi alţii împreună. Încercări grosolane şi rafinate de a mă înşela, de a mă convinge să fac brusc o mărturisire, de a mă face să scap un singur cuvîntel — toate acestea dădură greş deocamdată.

A doua zi interogatoriul fu reluat cu puteri noi. Fără îndoială atacul era condus de domnul Orloff în persoană. Eu însă nu l-am văzut. Presupunerea poate părea ridicolă, dar am convingerea nestrămutată că şedea sub masa acoperită pînă la pămînt cu postav verde, atît de rafinate erau întrebările care mi se puneau şi atît de ascuns era înţelesul lor.

Fură aduse multe din registrele comerciale ale turnătoriilor noastre, multe capitole fură controlate, căci acolo se găseau contabilizate sumele primite de diferiţi ingineri topometri, care lucraseră pe vremuri la fortificaţii sau în vecinătatea lor, din partea uzinelor noastre. Aceste contabilizări corespundeau exact cu indicaţiile şi interpretările date de mine. Livrările de mărfuri se puteau controla oricînd, fără posibilitate de obiecţie, pe baza bonurilor de primire. Relaţiile mele cu persoanele amintite se puteau justifica totdeauna pe bază de dovezi, indiferent dacă ne întîlnisem la graniţă, în străinătate sau altundeva. Mi se aduse acuzaţia că dădusem serviciului german de spionaj indicaţii în legătură cu măsurătorile de adîncime la diferite rîuri din Polonia, care se găseau în acel moment în teatrul de operaţiuni, că procurasem unor

anumite firme lucrări de construcţii şi de reparaţii la fortificaţii cu preţuri extraordinar de reduse. Toate aceste acuzaţii se întemeiau pe faptul că armatele puterilor centrale treceau rîurile în locurile cele mai favorabile, ca la ele acasă, şi că artileria lor distrugea dintr-odată cu o exactitate nefirească, tocmai punctele cele mai sensibile ale fortificaţiilor.

Interogatoriul continuă zi de zi, de cele mai multe ori într-o odăiţă care predispunea, prin simplitatea ei, la melancolie. Ziduri goale, podele goale, mese mari îmbrăcate în postav verde, la care şedeau trei funcţionare, care stenografiau cu o iuţeală impresionantă fiecare întrebare, fiecare răspuns. Una dintre ele trebuia să observe expresiile feţei mele şi cele mai mici mişcări pe care le făceam şi să le noteze, punîndu-le în legătură cu întrebările. Eu mă aşezam pe un scaun simplu, aproape în mijlocul camerei, iar în jurul meu trei, patru comisari făceau să cadă asupra mea grindina întrebărilor.

Ceas după ceas, interogatoriu în contradictoriu. Nici o clipă de destindere. Patru oameni contra unul. Patru oameni prevăzuţi cu toate puterile, aflaţi sub scutul legii, îmboldiţi de perspectiva celor mai mari distincţii şi a unor premii băneşti enorme, contra unui singur om lipsit de drepturi, persecutat.

Nu găsiră nimic, nu putură dovedi nimic. Memoria mea lucra ca un mecanism exact. N-am rămas dator cu nici un răspuns nici unei întrebări. Interogatoriul dura ceas după ceas — în zadar.

Mă ridic de pe scaunul pe care şezusem aproape nemişcat ceasuri întregi, cu senzaţia că sînt narcotizat. Nu mai simt greutatea trupului, nu mai văd oamenii care mă conduc pînă afară. Apoi mă trezesc în stradă. În jurul meu văd ca prin ceaţă figuri care mă duc pînă la maşină. Urechea mea percepe în mod automat cum şoferul porneşte maşina, menţinîndu-se prea multă vreme în viteza întîi, cum roţile dinţate ale angrenajului se freacă la trecerea în viteza a doua, incorectitudinea tehnică a procedeului mă face să tresar, maşina intră în viteza a treia, într-a patra. Cei din jurul meu tac.

Lumina slabă şi palidă a dimineţii se răsfrînge în vîrful fortăreţei Petru şi Pavel de pe cheiul palatului, în faţa căreia se află uriaşul masiv roşu al palatului de iarnă. În curînd briza răcoritoare a mării suflă prin geamurile lăsate ale maşinii, poarta de fier a grădinii se deschide, cîţiva soldaţi, care stau de gardă în faţa ei, iau poziţia, rostogolirea cauciucurilor peste pietrişul grosolan şi cenuşiu, automobilul se opreşte. Portiera se deschide, oamenii mă înconjoară din toate părţile, undeva sclipeşte o baionetă — o primire princiară.

Ahmed mă primeşte cu mişcări calme şi studiate, nici un muşchi al feţei lui nu trăieşte, totul este mort, nepăsător, şi totuşi pare să stea la pîndă ca o pisică.

Sîntem singuri. Îmi duce o băutură la gură, o ţigare, mîna mea n-o poate ţine, greutatea ei depăşeşte puterea degetelor mele. Ahmed mă dezbracă ca pe un copil, mă scaldă, mă masează, mă sileşte să mănînc, apoi mă afund în

gol. Mă trezeşte iarăşi, mă ajută să-mi fac toaleta, îmi serveşte în grabă o mîncare substanţială, procedează ca un antrenor care vrea să-şi menţină cu toate mijloacele discipolul „în formă".

O cameră simplă, alte feţe robuste, proaspete, pe care se citeşte odihna, perseverenţa.

Iarăşi întrebări, întrebări despre amănunte comerciale, despre utilizarea unor anumite sume, despre întrebuinţarea lucrătorilor germani în întreprinderile tatălui meu.

Foc de baraj! Foc de baraj! în jurul unui singur om, în jurul spiritului, a nervilor săi! Foc de baraj în dosul frontului — tăcut, dar distrugător, numai cuvinte, întrebări, priviri, fotografii din trecut, scoase dintr-un ascunziş necunoscut.

Mulţi, contra unui singur.

Ceasuri — zile — nopţi...

Deodată interogatoriile zilnice încep să fie conduse cu nesiguranţă vădită, ba chiar cu plictiseală. Mi se pun întrebări fără nici o importanţă, răspunsul pe care-l dau nu poate avea aproape nici o însemnătate. Interogatoriile se răresc din ce în ce, noaptea pot să dorm acum fără grijă, interesul pentru declaraţiile mele scade pe zi ce trece. Totuşi rămîn la pîndă, căci această nepăsare bruscă poate însemna numai o destindere trecătoare, răgazul necesar spre a se aduce material nou, prelucrat şi completat între timp.

Într-o noapte Ahmed mă trezeşte pe neaşteptate: un comisar este în faţa mea. N-am timp să-mi fac toaleta, căci comisarul care mă aşteaptă este foarte iritat, străbatem cu cea mai mare iuţeală oraşul, trecem de-a lungul cheiului, peste un podeţ, pe sub un arc de piatră, într-o curte... Mă aflu în fortăreaţa Petru şi Pavel.

Mă înconjoară cazaci cu săbiile trase, feţele lor sînt posomorîte, fiecare dintre ei are mai multe decoraţii de război. Sînt condus într-o cancelarie. Ofiţerul dă ordine, în faţa uşii şi a fiecărei ferestre se postează o santinelă dublă.

Păşesc în lungul şi-n latul camerei, o măsor pentru a nu ştiu cîta oară.

— Toate-s numai prefăcătorie... toate-s numai prefăcătorie... îmi putuse şopti în grabă Ahmed. Lipsise ieri din nou... trebuia să fie deci bine informat.

Santinelele se schimbă, altele le iau locul şi acestea se schimbă. Mă scol de pe scaun, măsor iarăşi camera în lung şi-n lat. Se face noapte, se face zi.

Uşa se deschide brutal. Apare un ofiţer.

— Vino! Glasul lui este răstit, dar am impresia că zîmbeşte aproape imperceptibil.

În curte mă înconjoară cazacii, mă conduc în altă curte. Acolo, vreo treizeci de soldaţi cu arma la picior, iar la o parte cîţiva ofiţeri.

Unul dintre ei se apropie de mine, în mînă ţine o eşarfă albă, largă.

— Vă dăm ultima posibilitate de a face o mărturisire completă... În caz de refuz... execuţia!

— „Toate-s numai prefăcătorie..." cuvintele-mi străfulgeră mintea... Ahmed... a fost trădat...?

Dau din cap.

— La zid! rosteşte hotărît ofiţerul şi-mi întinde eşarfa, dar n-o iau.

Stau lîngă zid. Comenzile răsună, magaziile armelor pocnesc. Privesc ţintă în ţevile puştilor, în punctele întunecate, nu văd nimic altceva. Am încremenit.

Acum... moartea.

Un glas puternic. Puştile se lasă în jos. Ofiţerii şuşotesc la o parte. Sînt dus înapoi, în prima curte.

O limuzină mare intră duduind. Portiera se deschide, un bărbat palid cu o bărbuţă mică coboară din maşină. Pe omul acesta-l cunosc, îl cunosc, ăsta-i... Dar el s-a dus, a dispărut.

Trebuie să mă urc în maşina mea, poarta fortăreţei se deschide, automobilul iese uruind.

Cheiul, podul mare şi larg, o alee lungă de tei, o poartă mare cu o santinelă în faţă.

Sînt din nou acasă.

Abia băusem un pahar de alcool şi aprinsesem o ţigare şi privii faţa nemişcată a servitorului tătar...

Ahmed!?...

Faţa lui vişinie, bărbierită şi îngrijită... zîmbeşte ironic... nu, nu ironic, ci cu răutate. Îmi toarnă cu veşnica sa liniştе sufletească alt pahar, pune tava mică la-ndemîna mea... nu-mi pot desprinde privirea din ochii săi, ştiu că el este singurul care mai...

— Domnule doctor... ministrul de război Suchomlinoff a fost arestat... Sînteţi salvat... A fost internat în fortăreaţa Petru şi Pavel! O spune atît de încet, încît aproape trebuie să-i ghicesc vorbele după mişcările buzelor. Îmi amintesc deodată de limuzina din fortăreaţa Petru şi Pavel şi de omul palid care coborîse din maşină. Acum ştiam cine fusese. Împing tava la o parte, Ahmed goleşte paharul dintr-o înghiţitură, îşi mai toarnă unul şi-l goleşte iarăşi dintr-o înghiţitură, pe urmă mă priveşte şi faţa lui frumoasă este luminată pentru întîia oară de un zîmbet deschis. Ne strîngem mîinile.

*

A doua zi mi se acordă permisiunea de a mă plimba prin grădină. Pajiştea englezească, cărările, sera, copacii, totul este în cea mai bună rînduială, ca şi cînd casa ar fi fost necontenit locuită. Petrecui cîteva ore pe malul Nevei. Mintea mea prelucra ca în fiecare seară interogatoriile la care fusesem supus, în timp ce valuri mici loveau mereu bancul mic de nisip. Din cînd în cînd privirea mea se îndrepta instinctiv în direcţia în care trebuia să se găsească largul mării, Kronstadt şi ţărmul patriei mele.

— Trebuie să vă comunic că nu veţi mai fi interogat, răsună deodată glasul comisarului, din faţa mea. — Cererea dumneavoastră de a rămîne la Petrograd, chiar cu condiţia pe care aţi propus-o de a nu părăsi casa şi grădina pînă la sfîrşitul războiului, a fost respinsă din cauza bănuielii că vă va înlesni evadarea. Motivele vă sînt îndeajuns de bine cunoscute. Plecarea dumneavoastră a fost fixată pentru mîine noapte la orele două. Veţi fi luat de acasă ca de obicei. De asemeni vă este interzisă primirea oricărei vizite.

Valurile nepăsătoare loveau mereu, zglobii, bancul de nisip... gînduri... sentimente... vibraţii...

Mă duc la Fayme.

Nu mă întrebase niciodată de mersul cercetărilor, deşi bănuia că moartea mă pîndea. Cînd îmi luam rămas bun de la ea la plecare şi o sărutam, ochii ei negri aveau totdeauna o expresie de adîncime, de nespusă splendoare.

De cîteva zile citeam însă altceva în ochii ei. O taină mare, o bucurie fermecătoare. Ea însă nu voia să-mi spună nimic.

Noaptea mă plimbam prin camere. Covoarele groase înghiţeau cel mai mic zgomot. Pe fereastră vedeam santinelele păşind în sus şi în jos prin grădină. Ferestrele erau închise — ordin! Orice comunicaţie cu lumea din afară era cu desăvîrşire imposibilă.

Nopţile acestea semănau cu cele de la Nikitino.

Deodată, într-una din camere, apărea în tăcerea izolării Fayme. Şedea în faţa mea fără o mustrare, fără o întrebare, mută. Mă lăsa să fac după voia mea, să vorbesc cu ea sau să-i spun să plece, s-o sărut sau să tac mai departe.

În ochii ei se citea mereu taina cea mare.

— „Dacă nu mi-o spui, nici nu trebuie s-o ştiu".

Acest principiu era valabil pentru amîndoi.

Acum, cînd totul trecuse, mă duc la ea. Iarăşi n-o am decît pe ea, numai şi numai pe ea.

Urc scara treaptă cu treaptă, duc în mine presimţirea fericirii — voi fi peste o clipă în faţa tainei ei.

Împing încet uşa înaltă şi grea. Ea se deschide încet şi fără zgomot.

Fayme stă în faţa mea... A simţit venirea mea...

— A trecut! Petre!... Am şi cuprins-o în braţe. — Petrişor... Ce drăgăstoasă este! — Acum poţi rîde iarăşi, Petre, ca mai-nainte, ca totdeauna, da? Acum totul a trecut. Ai avut multe supărări, am cunoscut după spatele tău larg, era încovoiat, aplecat, cum nu-l văzusem niciodată.

— Da, acum totul a trecut, acum am venit iarăşi la tine, fetiţa mea. O legăn în braţe, ea se cuibăreşte în ele. — Vrei să-mi spui ceva, ai o taină, o taină minunat de frumoasă?

— Da, Petre, şopteşte ea atît de încet, încît abia o aud, m-am rugat la Dumnezeul tău... îndelung şi fierbinte... voi avea un copil...

Roşeaţa i se urcă deodată în obraz, şi îşi îngropă faţa în umărul meu. O culc pe pat. Devenise atît de mică, de slabă, de liniştită.

— Un copil de la tine, Petre... vreau să fie ca tine, înalt şi puternic... îmi spune cu răsuflarea tăiată.

Îngenunchez lîngă pat, sărut plin de adîncă veneraţie mîinile ei şi mi se pare că prin rugăciunea, prin mărturisirea ei, devenise o sfîntă — Fayme cea neagră, fetiţa de tătar.

PIEIREA SATULUI ZAKOULOK

Şase cazaci înarmaţi ne însoţesc la întoarcere. În fiecare gară se urcă în vagon un funcţionar şi un ofiţer, probabil ca să vadă dacă mă mai aflu în vagon şi dacă santinelele îşi fac datoria. Ni se aduce mîncare şi băutură.

Trenuri nesfîrşite de marfă trec pe lîngă noi, spre front! Prin uşile deschise privesc soldaţi şi cai. Trenurile acestea au precădere, toţi trebuie să lase linia liberă. Pe vagoane sînt lipite afişe ţipătoare, pe case, pe ziduri, pe garduri, oriunde te uiţi, mereu aceleaşi afişe:

— „Subscrieţi la împrumutul de război!"

— „Nu cruţaţi gloanţele".

Un tren după altul, şiruri nesfîrşite trec pe lîngă mine spre apus. „Nu cruţaţi muniţia! Nu cruţaţi gloanţele!" Vagoane americane, inscripţii japoneze, bani americani, bani, bani! „Nu cruţaţi obuzele!". Distrugerea trebuia să cotropească patria mea, ca o avalanşă. Nu se găseşte nici o mînă care să rupă aceste rînduri, nici o minte care să născocească un plan îndrăzneţ spre a opri această năvălire a morţii? Trenurile trec zi şi noapte. Nimic nu împiedică uruitul lor înnăbuşit şi grăbit. Ofiţerul de cazaci de lîngă mine — rînjeşte. Iar eu — plec înapoi — spre răsărit — peste Urali...

Vologda, Viatka, Glasov şi în sfîrşit Perm. Părăsesc vagonul împreună cu Fayme şi cu santinelele. Hamalii ne duc geamantanul în restaurantul gării.

— Vă doresc călătorie plăcută şi mai departe. Ofiţerul se îndepărtează cu cei şase oameni ai săi. Numai Lopatin şi Kusmiceff mai rămîn cu mine.

O plimbare scurtă prin Perm. De-a lungul cheiului rîului Kama trenurile de marfă, plutele, bărcile, oamenii, vizitează parcă. Aici nimeni nu este grăbit. Dacă nici la Petrograd nu găseşti decît arareori pe cineva care să străbată grăbit străzile; de ce să se grăbească cineva aici la poalele Uralilor, la vreo mie cincisute de kilometri în interiorul ţării? Pe stradă văd mulţi ofiţeri deosebit de mîndri de uniformele lor noi, soldaţi care trebuie să salute necontenit, dar care au feţele plictisite, iar mersul obosit.

Printre ei se văd Kirgizi, Kalmuci, Mongoli, Tătari, Cazaci şi toate popoarele şi seminţiile care trăiesc aici de-a valma.

Călătoria continuă. După trei zile am ajuns la capătul civilizaţiei, la staţia cap de linie, acolo unde se sfîrşeşte calea lungă, lungă de fier, fiindcă taiga nepătrunsă n-o mai lasă să treacă mai departe.

Iată-l şi pe Kolka! Va să zică-l mai văd odată... Kolka nechează, îmi linge mîinile şi capătă o bucăţică de zahăr. Apoi porneşte în trap, ceasuri întregi, şi zburdă în timp ce trage tarantasul.

Înnoptăm de două ori, apoi vine Zakoulok.

În ochii hangiului care de departe, ne iese alergînd înainte, se citeşte o spaimă năpraznică. Din vorbele schimbate în şoaptă cu santinelele înţeleg numai cîteva cuvinte: „A izbucnit ciuma neagră, să vină sanitarul pentru numele lui Dumnezeu, să vină îndată la noi...".

Pornim mai departe fără să poposim. Suflarea vîntului care bate din spre Zakoulok ne poate aduce moartea — ciuma neagră. Ne oprim abia cîteva ore mai tîrziu. Teama soldaţilor este vădită: ei iau o mînă de crengi şi-şi perie într-una uniformele, apoi se duc la un pîrîiaş şi-şi spală mîinile. Au uitat chiar şi de mîncare, sînt năuci, ca şi cînd moartea i-ar şi pîndi.

Şedeam împreună în tăcere, fiecare urmărindu-şi gîndurile, în timp ce focul pe care l-am aprins pîlpîie. În taiga domneşte tăcerea. Cerul este presărat cu stele... aceleaşi care ne luminaseră prin ferestrele închise ale casei noastre din Petrograd...

Huuuu... huuuu... uuuu... Urlete înăbuşite, înfiorătoare de departe, departe de tot. Caii noştri devin neliniştiţi.

— Lupi! Doamne, apără-ne! şoptesc soldaţii şi ridică piedica armelor. După cîtva timp zărim în depărtare puncte mici, verzi strălucitoare, ochii fiarelor.

— Poftim, barin, un revolver... Glasul, de obicei atît de sigur al lui Lopatin, tremură.

— Lupii nu atacă oamenii. Asta o ştii doar, mi-ai spus-o chiar tu, eşti doar un lukaş.

— Da, aşa-i, dar în bestiile astea nu te poţi încrede niciodată.

Înhămăm caii agitaţi şi plecăm mai departe; gardienii ţin armele pregătite în mîinile lor încleştate. Licărirea ochilor verzi a dispărut demult undeva în pădure, urletul lupilor a amuţit, dar însoţitorii mei mai pîndesc în toate părţile şi nu se liniştesc decît atunci cînd se luminează de zi.

O zi ploioasă, tulbure; abia spre seară apar cîteva raze de soare palide, tomnatice.

În depărtare zărim în sfîrşit Nikitino; luna se oglindeşte în crucile bisericilor... nu se vede nici o lumină... orăşelul este o frîntură din firea adormită.

Abia cînd răsună printre colibe cele dintîi lovituri de copită, cîinii începu să latre, o vacă muge în grajd, un cal nechează. Piaţa tăcută, luminată de lună, se aşterne largă în faţa noastră; o luăm pe o stradă, sîntem în faţa casei mele. Răsună îndată lătratul zgomotos şi vesel al unui cîine; este „Pierde vară" al meu. Peste cîteva minute iese somnoroasă şi Olga, zîmbeşte bucuroasă cu toată faţa şi, în timp ce „Pierde vară" sare ca ieşit din minţi de bucurie, cînd

în jurul meu, cînd în jurul lui Fayme, cînd în jurul prietenului său nelipsit Kolka. Olga se grăbeşte să întindă mîna bărbatului ei, care i-o refuză cu indignare vizibilă. Abia acum Olga se îndreptă spre Fayme şi spre mine.

— Doamne, barin, credeam că nu vă mai întoarceţi!

Nu trecuse nici o oră, cînd aud bătăi puternice în uşa de intrare şi lătratul supărat al cîinelui. În faţa casei stă Lopatin, care roagă să fie lăsat cît mai repede să intre.

— Domnul căpitan vă roagă să veniţi îndată... din cauza ciumei negre, barin. N-avem timp de pierdut, pentru numele lui Dumnezeu, grăbiţi-vă.

— Nu-i nimic fetiţo, dormi, nu-i nimic, o liniştesc pe Fayme. Ivan vrea să mă vadă numaidecît, vrea să ştie tot, mă roagă mult de tot să vin la dînsul. Vreau să-i împlinesc dorinţa, a pus chiar şi masa pentru mine.

O acopăr pe Fayme, îi potrivesc perinile şi ies încet.

Căpitanul îmi deschide singur, îmbrăcat din cap pînă-n picioare.

— Fedia! Mă îmbrăţişează, ochii îi strălucesc. S-au lămurit toate la Petrograd, iată-te iarăşi aici, dragul meu! Mă bate pe umeri. Vrei să mănînci, să bei, să fumezi, pot să-ţi ofer ceva, să-ţi pregătesc ceva?

— Mulţumesc, Ivan, îţi mulţumesc din tot sufletul, scumpul meu, toate s-au lămurit acum.

— La Zakoulok a izbucnit ciuma neagră! N-avem timp de pierdut. Trebuie să intervenim cît se poate de repede. Camarazii tăi trebuie să ajute — altfel murim cu toţii. Trebuie să pornim îndată. Du-te chiar acum la lagăr şi alege o sută dintre oameni cei mai de încredere, scoală-i pe toţi şi trimite-i spre Zakoulok. Restul mai tîrziu. Du-te, dragul meu, cît de repede poţi!

Alerg la lagărul de prizonieri, trezesc pe plutonier, îl înştiinţez. Cît ai clipi este gata îmbrăcat şi-şi trezeşte camarazii.

Cu cîţiva soldaţi de pază, înarmaţi, în frunte, coloana iese în marş din orăşel. Au ordin strict: nici o căruţă, nici un om care vine din direcţia Zakoulok nu trece fără să fi fost oprit şi cercetat dacă n-a venit cumva în atingere cu locuitorii bolnavi.

În timp ce-mi îmbrac pantalonii de călărie şi cizmele, iar Kolka este înhămat în curte, femeile aşează merinde în tarantas, cei trei cai ai gazdei mele sînt înhămaţi şi ei, şi căruţa se umple la întîmplare cu topoare, frînghii, fierăstraie, barde.

În piaţa mare agitaţia creşte mereu. Din toate părţile ies vehicule de tot felul, în care se ghemuiesc bărbaţi somnoroşi, speriaţi. Din toate direcţiile vin în fugă oameni aducînd merinde, topoare, fierăstraie, frînghii, toţi şoptesc în taină între ei şi nu primesc decît un singur răspuns: „Pădurea arde într-un singur loc, focul trebuie stins" Toată garnizoana de cavalerie iese călare. O mare parte din gardienii întrebuinţaţi de obicei pentru paza puşcăriaşilor sosesc în fugă; pe drum îşi încheie uniformele, îşi aşează chipiile reglementar, îşi potrivesc cartuşierele la centură. „Cînd arde pădurea, nu-i nevoie de poliţie şi de armată la lucrările de stingere", şoptesc unii. „Vor fi scăpat nişte puşcăriaşi... şi vor fi dat foc pădurii", şoptesc alţii.

Brutarul Vorobei vine în fugă; el şi ucenicul lui, austriacul Meyerhofer, ţin în braţe atîtea pîini cît pot duce. Pe urmă vin ceilalţi brutari şi măcelari, unul sau altul aduce o bardă veche, un fierăstrău de mînă, o lopată, o cazma. Totul se încarcă la repezeală şi vreo treizeci de căruţe pornesc din Nikitino în noapte, cu roţile scîrţiind şi cu osiile scrîşnind, în vreme ce cei rămaşi privesc îngrijoraţi în urma lor.

Ajungem din urmă coloana de marş pe care o trimisesem înainte. Oamenii sar în căruţe, cîte şase oameni de căruţă, şi plecăm mai departe.

Înainte ca cele dintîi raze ale soarelui să fi ieşit din spatele pădurii, sîntem departe de Nikitino, caii tropăie cu nădejde. Un popas scurt... abia ne îngăduim o îmbucătură... şi pornim mai departe.

Soarele apune — în faţa noastră se aşterne paşnic sătuleţul Zakoulok.

Ne dăm îndată jos din căruţe. Răsună comenzi, se împart arme militare şi muniţii, arcurile magaziilor pocnesc, armele sînt încărcate. Oamenii s-a încolonat, îi numărăm repede şi cele două coloane se despart pe loc. Trece un timp scurt şi din pădure se aude o împuşcătură, ca semn că încercuirea este terminată. Îndată după aceea se mai aude o împuşcătură, oamenii se apropie de sat spre a strînge cercul. Din paşii lor nesiguri se cunoaşte lămurit misiunea îngrozitoare pe care au căpătat-o. În urma liniei de trăgători, calcă a doua linie de oameni, înarmaţi cu topoare, fierăstraie, frînghii şi lopeţi.

Se aude a treia împuşcătură; toţi rămîn pe loc.

Din prima linie ies căpitanul de poliţie şi sanitarul şi se îndreaptă cu paşi siguri spre oamenii care aşteaptă înfricoşaţi. Gura şi nasul le sînt legate cu cîrpe muiate în acid fenic. Pe singura uliţă a satului îi întîmpină fruntaşul, îi mai vedem înaintînd cîţiva paşi, apoi îi pierdem din vedere. Ţăranii stau în tăcere la marginea satului, noi îi privim tăcuţi. Minutele trec înfricoşătoare.

Soarele mai clipeşte din dosul pădurii, deasupra noastră se întinde un cer limpede şi liniştit de toamnă, fără nori. Natura din jur pare să-şi ţină răsuflarea.

Îl vedem din nou pe căpitanul de poliţie şi pe sanitar mergînd în lungul uliţei satului şi pe ţărani îngrămădindu-se speriaţi unii într-alţii. Par nişte animale înspăimîntate, gonite. Cinci oameni se sfătuiesc, ţinîndu-se la trei metri depărtare unul de altul. Trăsăturile lor sînt palide, chinuite, ochii lor ard deznădăjduiţi.

— Înştiinţarea guvernului şi sosirea primului ajutor va cere cel puţin două săptămîni. Vagoanele sanitare speciale nu vor fi îndată la îndemînă. Transportul bolnavilor pe distanţa mare de la sat la calea ferată va fi lucrul cel mai greu, care se va izbi de piedici de netrecut. Peste zi am putea păzi satul fără întrerupere, dar noaptea e imposibil. Vor fi prea mulţi aceia care vor încerca să scape, care pot răspîndi deci ciuma neagră; prea sînt mulţi bolnavi, prea mult au încercat să-i ascundă. Numai Dumnezeu ştie cîţi au şi scăpat şi încotro au dus grozăvia boalei. Noi, cei din Nikitino, nu avem nici o putere, n-avem nici măcar acid fenic deajuns, n-avem nimic. Spuneţi cu toţii şi mai ales tu, sanitare, puteţi răspunde în faţa lui Dumnezeu şi a judecăţii Lui, dacă... vom da foc... satului?

În deznădejdea lor se privesc unii pe alţii. Statul, acest vampir nelegiuit, îi părăsea ca un ticălos în ghearele morţii. Îşi fac semnul crucii, mîna le tremură... acesta-i răspunsul lor.

— Atenţiune!... începeţi!...

Vocea stridentă a căpitanului răsună departe peste capetele oamenilor care ascultă şi privesc înfioraţi, şi figurile lor capătă un aspect straniu. Unii apucă topoarele, bardele, hîrleţele, alţii armele. Pădurea vuieşte deodată de strigăte, de ciocănituri, de pocnituri. Cu mîinile pîlnie la gură căpitanul strigă din răsputeri cuvinte care ne-nfioară.

— Nimeni nu părăseşte satul, altfel va fi împuşcat!

Oamenii ne privesc ca ieşiţi din minţi, ştiu... că vor fi arşi... niciunul nu va rămîne în viaţă! Nu le rămîne decît să moară de foc sau de glonte. Nu putem avea milă de ei, pentru că ne aduc moartea fără voia lor.

Femei, bărbaţi, cad în genunchi, ne imploră, îşi silesc copiii, chiar şi pe cei mai mici, să îngenuncheze împreună cu ei, ca să înduioşeze inimile noastre.

Stăm, cu picioarele răşchirate, cu arma-n mînă.

La spatele nostru auzim cum oameni doboară copacii, sapă, taie cu barda, trag un şanţ îngust, şi aruncă în cercul morţii copacii doboriţi.

Vremea trece; în curînd satul acesta paşnic, locuit de oameni ca şi noi, care simt, gîndesc, iubesc, mor ca şi noi... va fi una cu pămîntul. Oamenii care au stat pînă acum înfricoşaţi şi îngrămădiţi unii într-alţii, se smulg din locurile lor şi aleargă deodată spre noi.

— Foc!

Răsună o împuşcătură, a doua, pocniturile nu mai contenesc... Luminişurile din jurul satului, smulse pădurii cu atîta trudă, se acoperă cu cadavre, cu răniţi, cu copii care plîng şi strigă. Împuşcăturile amuţesc, nu se mai aud decît din cînd în cînd, spre a pune capăt chinurilor oamenilor. Sînt împuşcături de graţie. Oamenii nu mai gem, ci zac nemişcaţi, de cele mai multe ori cu faţa la pămînt.

Vremea trece. Stăm, cu picioarele răşchirate, cu arma-n mînă. Sîntem vînătorii semenilor noştri! Le aducem moartea de care nu i-am putut scăpa.

Oamenii încercuiţi se adună acum la marginea satului, strigă, urlă, femeile zbiară, înnebunite de ce va să vie.

— *Mietko streliai!* strigă căpitanul. Ţintiţi bine!! zbiară plutonierul.

Împuşcăturile pornesc neregulat, sperioase şi totuşi necruţătoare; oamenii imploră, plîng, zbiară de frică, de groază, cad, gem, blestemă. Arcurile magaziilor pocnesc necontenit, armele sînt încărcate mereu. Siberienii trag bine...

La vreo zece paşi de noi a căzut o mamă tînără, împuşcătura de graţie a lovit-o drept în frunte. În cădere şi-a zdrobit copilaşul de cîteva luni; trupuşorul lui zace nemişcat lîngă ea, cu braţele răsucite. De partea cealaltă a femeii zace un copil mai mare care plînge, căci s-a rănit la mîini, căzînd odată cu mama lui. Acum se aşază lîngă moartă, culege o floare şi se joacă cu ea. Pe obrajii bucălaţi se mai văd lacrimile, în picături mari.

Îşi zgîlţîie mama moartă, vrea să-i arate floricica, vrea să-i arate cît se bucură de ea, bate neîndemînatic din palme. Şi nu se găseşte nici o armă, nici un glonte... pentru copil...

— Savinkov! Vino încoace! Comandă căpitanul. — Arma-i încărcată? Şi-i arătă copilul care ne zîmbeşte.

Soldatul bătrîn, cu barba deasă, castanie, bogată, îşi face de trei ori cruce, apucă arma, dar n-o poate ridica împotriva copilului care rîde. Căpitanul şi noi toţi ne-am întors cu spatele. Împuşcătura nu se aude, deşi o aşteptăm cu toţii, o pîndim cu încordare ca o uşurare, ca o mîntuire.

— Nu pot, domnule căpitan... Am ucis Chinezi, Japonezi, am fost şi în războiul ăsta... zău... nu pot..., murmură soldatul în barbă şi cînd căpitanul i se uită îndelung în ochi, adăugă: — Chiar dacă mă pedepsiţi pentru neexecutare de ordin, dacă mă băgaţi la închisoare, dacă mă omoriţi în bătăi... nu pot... zău... domnule căpitan...

Căpitanul ia încet puşca din mîna soldatului, ca şi cînd ar fi o armă grea cu care nu este obişnuit, face cîţiva paşi înainte, duce puşca la ochi şi trage în clipa cînd copilul întinde călăului său floricica.

Vremea trece, amurgul coboară.

— Zece paşi înapoi!

Un glas strigă tărăgănat ordinul, alte glasuri îl repetă mai departe. Gata! Moartea poate să-şi înceapă cositul!

Focul pus se întinde şi îndată se vede lămurit în întuneric cercul de foc din jurul satului. Mai vedem ieşind cîţiva oameni, liniştiţi, sătui de viaţă. Cad în genunchi, se roagă şi cîntă psalmi. Binecuvîntează-ne, Doamne...!

Flăcări roşii se ridică în vîlvătaie, fum negru, cenuşiu, galben. Focul pîrîie, sîsîie, geme, pocneşte, şuieră. Flăcările se apropie din ce în ce mai mult unele de altele, nutrite de semănăturile coapte. O mare de flăcări se ridică spre cer...

Găini, gîşte se reped în flăcări şi se prăbuşesc deodată ca nişte făclii aprinse. Vitele mug înfricoşate, nechezatul cailor străbate vuietul turbat al focului.

Stăm, cu picioarele răşchirate, cu arma-n mînă... lăsăm arma-n jos... privim ţintă în focul ucigător, flămînd.

Zorile mijesc încet. O dungă luminoasă în zare, o lumină roşiatică şi cele dintîi raze ale soarelui apar sfioase din taiga care se-ntinde pînă în zare. O zi nouă începe, şi odată cu ea începe viaţa nouă... dar Zakoulok nu mai este.

Oamenii se aşează să mănînce în roua sclipitoare. Tăcere apăsătoare.

Santinelele dau ocol focului, care slăbeşte pîrîind şi scoate un fum galben, gros; focul trebuie observat cu ochii-n patru ca să nu treacă la pădurea din apropiere.

În dosul flăcărilor, pe pămîntul înnegrit care mai fumegă, zac trupurile carbonizate ale oamenilor şi dobitoacelor. Din cînd în cînd se pot vedea prin fum flăcările care se ridică pîlpîind şi lingînd pereţii colibelor aproape arse. Din cînd în cînd se aude zgomotul prăbuşirii colibelor, şoproanelor şi şurilor, apoi amuţesc şi aceste zgomote...

Oamenii se pregătesc de întoarcere. O căruţă după alta se umple cu topoare, cu barde, cu fierăstraie, în celelalte se urcă oamenii şi pornesc încet înapoi. Toţi, fără excepţie, privesc încă mult timp în urmă; numai puţini rămîn la locul incendiului.

Se face iarăşi întuneric; în pădure se lasă noaptea.

Fumul gros se ridică drept ca lumînarea şi alunecă apoi peste vîrfurile copacilor. Noaptea este neagră şi tăcută.

Abia după ce văpaia s-a stins cu desăvîrşire, cei din urmă părăsesc şi ei locul mut şi negru.

Taiga este indiferentă, în veci nepăsătoare. În sînul ei s-au mai petrecut, neştiute de nimeni, nenumărate scene înfiorătoare de jertfă supremă şi de trădare josnică. La primăvară locul negru va fi acoperit de brazi, de mesteceni, de copaci tineri şi de tot felul de tufe care cresc repede. Pînă atunci lupii şi păsările îşi vor fi luat prada.

PÎINE ŞI SARE

Într-o sîmbătă sosi Ilia Alexeieff, fruntaşul din Zabîtoie.

A fost o revedere plină de bucurie.

— Frate, ai fost plecat, credeam că nu mai vii înapoi. Ce bucurie că te vedem iarăşi! Avem un dar pentru tine, la care şi cei mai sărmani au lucrat cu mare dragoste. Trebuie să vii la Zabîtoie să-l vezi tu însuţi.

— Ce dar este ăsta de-au pus toţi mîna pe el? întreb eu.

— Nu-l poţi nici duce, nici trage, nici nu poţi pleca cu el, este mare şi frumos şi-ţi va face multă bucurie, Fedia, multă, foarte multă bucurie. Fiecare dintre noi, fără excepţie, şi toţi camarazii tăi au contribuit cu cîte ceva. Acum este gata, vino să-l vezi. Nu-ţi voi spune nimic mai mult. Vrei să vii cu noi?

Caravana porni spre Zabîtoie cu noaptea-n cap. În primul tarantas şedea Fayme, Ilia şi cu mine. Îmi luasem cele două arme şi aveam de gînd să vînez la Zabîtoie. În urma noastră se legănau căruţele ţăranilor, încărcate cu vîrf şi îndesat.

Am mers ceasuri întregi. Acordeonul sau balalaica răsunau cînd dintr-o căruţă, cînd din alta; se cîntau cîntece vesele, se vorbea, se glumea, apoi am poposit, am mîncat, am băut ceai fierbinte, fumarăm şi pornirăm din nou cu cîntec şi cu muzică. Timpul trecea. Deodată, Ilia conduse căruţa pînă la marginea drumului, arătă spre pădure şi-mi spuse:

— Vezi, aici era drumul cel vechi spre Zabîtoie!

— Unde?

Un zîmbet larg fu singurul răspuns la întrebarea mea. Cînd m-am uitat însă mai bine, am putut recunoaşte urmele drumului care cotise spre Zabîtoie. Locul era plantat acum cu copăcei, cu molizi, arini, pini şi brazi şi tot felul de tufe împletite cu artă unele cu altele.

— În mai puţin de doi ani nu vei mai recunoaşte locul acesta. Dacă vrem să ne întoarcem acum în sat, trebuie să mergem pînă la rîu, unde ne aşteaptă plutele. Pe apă nu rămîn urme, spuse Ilia şi rîse cu şiretenie.

Caravana îşi croieşte drum prin desişul mărunt, în parte tăiat, dar care ajunge totuşi căluţilor pînă la burtă, şi după cîtva timp am ajuns la rîu.

După o cotitură a malului sînt priponite plute mari, acoperite cu mărăcini, încît abia le poţi recunoaşte. Ne dăm jos din căruţe şi le ducem una cîte una pe plute. Căluţii aşteaptă liniştiţi, nici apa şi nici o altă împrejurare nu-i poate tulbura. Plutele au o lăţime de douăsprezece căruţe şi caii lor încap comod pe patru plute. Legăm caii şi căruţele şi pornim mai departe în sunetele vesele ale acordeonului.

Şi vîslesc fără trudă, aproape fără cea mai mică atenţie, în josul rîului lat de cel puţin un kilometru. Ei cîntă cîntece vesele, deşi sudoarea le stă de mult în broboane pe frunte.

— Vino, Ilia, să arătăm ce putem, haide, să vîslim şi să cîrmim.

Ochii fruntaşului strălucesc; se ridică şi-şi scuipă cu nădejde în palme. Cît ai clipi mi-am tras cămaşa peste cap, Ilia face acelaşi lucru, apucăm vîslele, cîntăm şi noi cu glas tare şi cu toată însufleţirea.

La marginea plutei, Fayme şade pe o pătură groasă şi ne priveşte. Valurile mici se sfarmă de plută, de bîrnele abia cioplite, alergă în lături de-a lungul lor, Fayme se joacă cu apa şi rîde.

Malul nisipos, rîpos, alunecă prin faţa noastră, apoi el se lasă în jos, se acoperă cu stuf, cu mărăciniş des şi cu tufe mărunte, din cînd în cînd încep să lucească din depărtare mesteceni mari şi mici, sălcii schiloade şi pipernicite care îşi scaldă crengile în apa ce curge alene. Speriem cîrduri de raţe, de gîşte sălbatice şi de alte păsări de apă, care se ridică în zbor din faţa noastră şi se lasă din nou pe apă numai la cîţiva metri depărtare, plescăind şi gîgîind, pentru ca să le gonim apoi din nou. De pe maluri răsună orăcăitul neîncetat al broaştelor. Soarele de toamnă luminează cerul cenuşiu de miază-noapte. Sunetele vesele şi tărăgănate ale acordeonului au amuţit, balalaica începe cu sunetele ei joase un cîntec melancolic de dragoste şi fericire pierdută. Dar cîntecul nu ţine mult, ritmul se accelerează şi zburdălnicia şi veselia de mai înainte au revenit.

Soarele se mai oglindeşte un răstimp în apă şi dispare apoi dincolo de maluri. Pe plute se aprind focurile, se găteşte mîncarea, se fierbe ceaiul. Muzica amuţeşte şi odată cu ea amuţeşte viaţa în pădure, natura şi oamenii.

Lumina de basm a Nordului cuprinde totul.

Stăm ghemuiţi unul lîngă altul şi fumăm. Am devenit liniştiţi şi taciturni; noaptea, lumina roşie, tremurătoare, a focurilor şi reflexul lor în apele leneşe şi pe malurile împădurite ne ţin sub vraja lor. Nu se aude decît zgomotul regulat al vîslelor şi plescăitul încet al apei la marginea plutelor.

Se face răcoare şi cele dintîi pînze de ceaţă trec pe lîngă noi. Îmbrăcăm burka, pelerina mare de blană, largă şi caldă. Fayme se culcă în patul de fîn şi pături, pe care i-l pregătisem, o acopăr cu grijă, şi ea adoarme mulţumită şi liniştită, ca şi cînd s-ar fi culcat în patul ei de-acasă. Ilia doarme învelit în burka lui. Caii sînt şi ei acoperiţi.

Plutele coboară încet pe rîul adormit. Nici un sunet nu întrerupe tăcerea adîncă, măreaţă. Norii de ceaţă ne-nvăluiesc, sclipesc în lumina focurilor noastre în toate culorile curcubeului, ne închid vederea, apoi se despart, se împrăştie şi alunecă pe lîngă noi. Devii calm, gînditor, şi gîndurile cele mai ascunse îţi dau tîrcoale ca nişte mîini străvezii de ceaţă care se ridică la înălţimi nevăzute. Gîndurile şi vălurile de ceaţă vin şi pleacă, pier pentru totdeauna...

Totul se trezeşte apoi, aproape pe nesimţite.

Apa care ne-nconjoară capătă culori mai deschise, ceaţa rămîne în urmă la ultima cotitură, cele dintîi păsări de apă, abia deşteptate din somn, măcăne lîngă mal, se împrăştie în zbor, îşi fac toaleta zgomotoasă de dimineaţă. Plutesc apoi pe apă, departe, asemenea unor pete mici, întunecate.

Din pădure se aude ciripitul păsărelelor. Pădurea seculară nu cunoaşte veselia păsărilor cîntătoare.

Sus, atît de sus, încît abia-l mai poţi zări, un vultur pluteşte deasupra pădurii. Penele lui strălucesc ca argintul în soarele care răsare. Ce caută aici, de ce a zburat sute de kilometri pînă aici, cînd patria lui este stepa întinsă, munţii albaştri ai Uralilor? Se apropie din ce în ce, ne urmăreşte. Coboară pînă aproape de tot, se vede cum îşi întoarce capul după noi, cum nu-şi desprinde privirea de la noi. Ne dă tîrcoale, aripile lui aruncă umbre pe apă. Deodată se repede în sus — un punct abia vizibil care dispare. S-a îndepărtat din nou spre Uralil îndepărtaţi.

Cît de liberă este această pasăre...

Treptat, caii devin mai neliniştiţi, ţăranii se trezesc şi se scoală, animalele nechează prietenoase, ochii lor devin strălucitori şi vioi, urechile, blege de obicei, se mişcă, cozile se agită nerăbdătoare. Peştii sar din apă, ca nişte monede lucitoare de argint.

— N-ai dormit deloc, frate! spune fruntaşul. Îmi pune mîna pe umăr. — Se vede c-ai visat... da, este frumos să visezi la noi, în sălbăticia noastră singuratică...

Cu o găleată de coajă de mesteacăn Ilia scoate apă din rîu, adapă caii şi le dă de mîncare. Tot timpul netezeşte capetele animalelor şi stă de vorbă cu ele. Nările se umflă, urechile se mişcă, pînă şi picioarele tropăiesc pe loc, atît de mulţumiţi par să fie caii.

Apoi îngenunchează la marginea plutei, scoate apă în pumni, îşi freacă bine obrazul şi mîinile, pe urmă îşi trece mîinile ude prin părul şi barba castanie şi bogată, scoate din buzunar un pieptene pestriţ, îl examinează mulţumit, căci este un dar al nevestei sale şi un astfel de pieptene nu există în tot satul, şi se piaptănă în tihnă, fără oglindă.

— Ei, fraţilor, ce-i cu ceaiul? Veniţi încoace, îl pregătesc eu.

Ilia aprinde pe plută o legăturică de surcele uscate şi pune un ceainic scofîlcit pe foc.

M-am bărbierit între timp, sar în apă, mă afund puţin şi, cînd revin pe plută, am senzaţia că aş putea smulge copaci din rădăcină.

În timp ce se face ceiul, focul se stinge. Scoatem merindele noastre, sîntem bogaţi şi răsfăţaţi; am făcut afaceri bune şi am cîştigat din belşug. Am cumpărat o mulţime de lucruri şi masa îmbelşugată şi foamea noastră sănătoasă ne bucură.

Cea dintîi rază de soare se resfrînge-n apă! Raza cade pe Fayme şi o trezeşte. Ea se-ntinde ca o pisică, ochii îi sînt încă somnoroşi, visători. Acum s-a sculat. Scot apă din rîu şi i-o torn în pumni. Îşi spală faţa, îşi piaptănă părul cu reflexe albăstrii şi cu asta şi-a terminat toaleta.

La mîncare lăsăm deoparte toată civilizaţia noastră occidentală. Nu există faţă albă de masă, tacîmurile sînt primitive, fiecare se serveşte cum crede mai bine. Apoi fiecare îşi face cruce şi toate tacîmurile se strîng; rămăşiţele sînt aruncate în apă, unde peştii se bat pentru ele. Peşti mari şi mici înnoată neobosiţi lîngă plutele noastre, înghit tot ce cade peste bord, ba se şi întîmplă ca un peşte mare să înghită unul mic.

Vîslaşii se schimbă mereu. Împlînt cu însufleţire vîslele în apă scurgîndu-se dealungul lor. Soarele începe să încălzească, se urcă din ce în ce mai sus, iar noi ne scoatem iarăşi hainele călduroase.

Ceasurile trec unul după altul, o cotitură urmează alteia, pînă ce se aude deodată tunînd în depărtare.

Un perete negru de nori vine spre noi. Cît ai clipi au fost ridicate mici corturi, căruţele au fost acoperite cu scînduri şi primele picături mari de ploaie au şi început să cadă.

Un vîrtej mătură nisipul şi cenuşa din vatră peste plută, totul amuţeşte, totul pare să aştepte.

Şi deodată ploaia cade şiroaie. Apa stropeşte, tufele de pe maluri se-ncovoaie sub apăsarea apei care cade.

Ţăranii vîslesc nepăsători, fără încetare.

Nu se sinchisesc de soarele arzător, şi nici de ploaia torenţială sau de gerul care-ţi taie răsuflarea! Ei sînt o frîntură din natură, pe ei nu-i stinghereşte, şi se mulţumesc doar să constate laconic:

— Plouă!

Fayme şi cu mine ne-am ascuns în cort. Lîngă noi s-a întins Ilia Alexeieff, şi el spune acelaş lucru:

— Plouă!

Afară, ploaia cade cu toată puterea. Căluţii stau nemişcaţi, urechile le atîrnă triste în jos, cozile nu se mai agită. Sînt uzi şi ei ca şi stăpînii lor, dar şi ei sînt obişnuiţi — se vor usca mai tîrziu — după vreme bună... ploaie, după ploaie... vreme bună.

Trece un timp destul de îndelungat. Prin crăpătura dintre foile de cort văd peisajul cenuşiu, tulbure, ud şi pustiu. Casc, mai casc odată... Ilia mă imită cu bunăcuviinţă.

Ochii mi se închid; în timp ce adorm aud ploaia bătînd darabana în acoperişul cortului...

— Petrişor, nu vrei să mănînci nimic? Mîncarea-i gata, scoală-te...

Mă uit la ceasul meu de mînă — am adormit patru ore. Ploaia a încetat, dar cerul a rămas înnorat.

Ilia-şi face de lucru la foc; astăzi avem o mîncare deosebit de bună, cu toată ieftinătatea ei: potîrnichi cu smîntînă şi ciuperci. Şasesprezece bucăţi zac la rînd pe plută. Se cunoaşte că Ilia fusese cîndva un plutonier destoinic, căci potîrnichile jumulite sînt perfect aliniate. Sîntem opt persoane, fac socoteala-n gînd — ajunge.

Îmi dau deodată seama că-mi este foame şi apuc vîsla ca să-mi mai dezmorţesc oasele înţepenite. Trece cîtva timp, potîrnichile şi cartofii se rumenesc în oale. Curînd, foarte curînd vom putea mînca.

Vîslind, stăm de vorbă, pentru ca timpul pînă la prînz să ne treacă mai uşor. În sfîrşit, îl întreb pe Ilia care şade lîngă mine şi fumează-n tihnă:

— Ce-ţi face mîncarea, meştere bucătar?

El se scoală şi se duce să vadă.

— S-a stins focul, constată el laconic. Apoi aprinde focul din nou.

După cîtva timp acelaşi joc: îl întreb, se scoală din poziţia lui de Budha, se duce să vadă, focul s-a stins din nou. Îl aprinde din nou. Nimeni nu scoate o vorbă.

Obosesc, am vîslit destulă vreme şi ar fi trebuit să fiu demult schimbat.

— Ilia, mai vezi de mîncare, trebuie să fie gata, crăp de foame.

— Îndată, dragul meu, să vedem, şi-şi întrerupe iarăşi meditarea.

Aud o înjurătură groaznică şi am înţeles; focul se stinsese din nou. Îmi fac curaj şi mă opintesc din nou la vîsle, odată şi odată tot trebuie să fie gata mîncarea...

Ilia aprinde focul cu grijă.

— Să opresc între timp vîntul?, îl întreb. Ilia mormăie ceva.

Păzeşte acum focul cu ochii în patru, ridică baricade întregi de jur împrejur, îi dă tîrcoale din toate părţile, ridică din cînd în cînd cu băgare de seamă capacul oalei şi priveşte sceptic şi nerăbdător înăuntru. În sfîrşit exclamă vesel:

— Mîncarea-i gata!

Şasesprezece potîrnichi cu ciuperci erau gata şi toate şasesprezece fură mîncate pînă la oase. Întîrzierea mare? Nicevo!

După masă se doarme de obicei, ceea ce şi făcurăm. După ce te scoli, un pahar de ceai este destul de plăcut; am băut ceaiul cît de mult şi cît timp am vrut.

Soarele uscase între timp totul, oameni, animale şi lucruri. N-are nici un rost să te superi că plouă şi te udă; totul se usucă întocmai ca înainte de ploaie.

Astfel am călătorit pe plută, pe un rîu din fundul Siberiei... Nu măsuram timpul, nu cunoşteam supărări. La început mă uitam adesea la ceasornic, acum îl uitasem. În fond, nu era indiferent cînd soseam la ţintă? Ce reprezintă noţiunea de timp în Siberia uriaşă? Nimeni nu l-a luat în seamă, nimeni nu-l va lua în seamă; veşnicia va rămîne acolo totdeauna în fiinţă, căci numai ea este adevărată.

Stam culcat pe spate, cu mîinile sub cap şi priveam spre cer şi spre nouraşii albi; în jurul meu plescăia apa.

— Fedia!.... Auzi...? şopti fruntaşul.

M-am ridicat în capul oaselor, ascultai cu încordare, nu auzeam nimic, oricît mă sileam.

— Încă n-auzi nimic? mă-ntreabă în şoaptă.

După cîtva timp, după ce Fayme le auzise şi ea, veniră pînă la mine cele dintîi sunete, foarte îndepărtate, prin văzduhul liniştit şi limpede de toamnă:

...Ich traaank mit seiner Baaase
Auf duuu und duuu,
Der Mooond mit roter Naaase
Sah zuuu, sah zuuu...

Simţeam cum un zîmbet ştergea de pe faţa mea expresia ascultării încordate. Camarazii mei! Ce stranii păreau aceste sunete într-o asemenea pustietate.

— Dacă nu auzi nici acum nimic, atunci eşti surd ca un cocoş de munte îndrăgostit, dragul meu, zise Ilia şi mă privi curios.

— Ba da, acum aud!

— Cred şi eu! murmură mulţumit.

Glasul limpede şi vesel se spropia din ce în ce.

Acum auzeam mai multe glasuri, cuvinte, lămurite:

— August, nu zbiera!... Omule, zevzec bătrîn, tacă-ţi fleanca!

Apoi se auzi un glas de fată ţipînd, cineva îi vorbea, căutînd s-o înduplece. Fritz! Cine dracu ţi-a băgat sticleţi în cap, hă? Ţi-a sărit o doagă, măi! De cînd te plimbi cu fata asta? Cară-te, caută-ţi alta!

Pe plutele noastre oameniii începură deodată să strîngă lucrurile, să pună foile de cort în căruţă şi să arunce lucrurile de-a-valma peste ele. Căluţii noştri, care au stat încremeniţi în tot timpul călătoriei, se mişcau şi ciuleau urechile.

Din pădure pe neaşteptate răsună un „Jodler" bavarez veritabil, alte voci îi răspunseră de pe mal şi cîteva clipe mai tîrziu o mulţime de oameni fluturau batiste şi ne strigau.

Vîslaşii cîrmiră spre mal. Intrarăm într-un golf mic, pe malurile căruia oamenii ne primiră cu zbierete de adevăraţi sălbatici. Cei de pe mal apucă frînghiile, trag plutele. Sar cel dintîi pe mal, o ajut pe Fayme şi iată-mă înconjurat de camarazii mei. În mijlocul lor stă Salzer şi ochii lui albaştri mă privesc ca şi cînd aş fi logodnica lui.

— Cum vă merge?

— Bine, bine, bine! răsună din toate părţile. Bine aţi venit, bine aţi venit! Şi trebuie să strîng vreo patru sute de mîini.

Salzer se apropie de fruntaş, amîndoi şuşotesc, apoi se îndreptă spre mine.

— Fedia, noi toţi cei din Zabîtoie ţi-am pregătit un dar. Noi ţăranii ruşi, şi camarazii tăi am contribuit cu toţii, fiecare cum am putut, după ştiinţa şi averea lui. Haide, vino!

Coloana se pune în mişcare. Lîngă Fayme şi lîngă mine merg funtaşul şi subofţerul Salzer, în urma noastră camarazii duc bagajele mele, un geamantan, teancuri de ziare, cărţi, pe urmă vin căruţele încărcate, înconjurate de ţărani şi de prizonieri de război. Un drum îngust printr-o pădurice rară de mesteceni... şi deodată mă opresc înmărmurit.

— Haide, Fedia, vino, ţine mirarea pentru mai tîrziu, acesta-i numai începutul.

În faţa mea se aşterne Zabîtoie, dar abia-l mai pot reunoaşte, căci pădurea este împinsă cu mult înapoi! Ogoare însămînţate, ogoare binecuvîntate de Dumnezeu! Ţăranii aleargă voioşi în întîmpinarea noastră, ne fac semne, sînt veseli. Unde a rămas teama lor? Se alătură coloanei noastre, care seamănă cu o procesiune.

În mica piaţă din faţa bisericii străvechi de lemn văd o căsuţă nouă, nouţă, cu obloanele pestriţe. Cîteva femei bătrîne şi cîţiva ţărani mai în vîrstă ţin în mîini un ştergar alb de pînză de in, lucrată în casă, cu marginile împodobite cu cusături colorate. Pe ştergar se află o pîine neagră rotundă, în mijlocul pîinii este îngropată o solniţă mică de lemn, umplută cu sare grăuncioasă, cu o copeică de aramă deasupra. Fruntaşul îşi scoate căciula şi o aruncă în braţele celor dimprejur, îşi face cruce, face peste mine şi peste Fayme semnul crucii, ia pîinea şi sarea în mîini şi ni le oferă.

Apoi mă sărută pe mine şi pe Fayme pe obraji. Ne facem amîndoi cruce, şi iau de pe ştergar pîinea rotundă şi sarea.

— Asta-i casa ta — intră! El ne conduce.

O uşă masivă, căptuşită pe dinăuntru cu pîslă groasă, se deschide într-o încăpere mică. Pe perete atîrnă o oglindă mică, cu cuiere de amîndouă părţile. Altă uşă duce într-o încăpere mai mare. Bîrnele sînt date la rindea; în ungherul roşu, atîrnă icoane sfinte, candela arde, în faţa ei se află o masă de stejar, rotundă, netedă şi în mijlocul ei este gravat cu îngrijire „T.K.1916". În jurul mesei sînt scaune joase, masive, lîngă pereţi laviţe de acelaşi fel. Într-o parte un pat larg cu multe perini albe şi plapumă din bucăţi de cele mai diferite culori. Lîngă pat, un dulap şi un scrin mic. Încăperea alăturată

este bucătăria. Plita uriaşă, care ocupă aproape jumătatea spaţiului, este încălzită, miroase a vînat gătit cu smîntînă. Pe masă, o şuncă de urs afumată de dimensiuni cu adevărat monstruoase. Lîngă masă se află un samovar strălucitor de aramă. Dulapul bucătăriei este plin cu vase frumoase, în sertare sînt tacîmuri. S-au gîndit la toate, la orice amănunt. Adunaseră aici toate sentimentele, toată mulţumirea şi toată bucuria lor.

Ies în faţa casei, a căsuţei mele.

Toţi ochii sînt aţintiţi întrebători, nerăbdători asupra mea. Amestecul de glasuri amuţeşte dintr-odată.

Mi-au dăruit-o cu toţii, din mijloacele lor modeste. Ţăranii sărmani şi iobagi, camarazii mei zdrenţuroşi, uitaţi de lume, eroii muţi daţi lipsă la apel. Vreau să vorbesc, cuvintele îmi răscolesc creierul, gîndurile se formează.

— Dragii mei!... Vă mulţumesc...

Gura mea nu mai poate rosti nici un cuvînt, se încleştează. Pot doar să-mi petrec încet pumnul peste ochi...

În faţa mea stă Salzer. Observ pe obrazul lui desfigurat, cît de emoţionat este; bătăile pulsului îi sînt vizibile în rana rău cicatrizată. Îl trag spre mine, îl cuprind cu braţele şi-l sărut pe obrazul desfigurat. Gura-i este deformată, buzele i se mişcă convulsiv, dar nu poate vorbi, lacrimi mari îi curg şi lui pe obraji. Ilia mă îmbrăţişează ca pe fratele său de sînge.

Ne înconjoară sute de captete... nici o vorbuliţă nu se-aude...

— Haideţi, să mergem la vecernie şi să mulţumim lui Dumnezeu pentru mila Lui, spune cu glasul şters fruntaşul şi cuvîntul mîntuitor trece peste capetele mulţimii afundate în tăcere ca peste un cîmp de secară coaptă.

Mulţimea se împrăştie încet. Clopotele sună.

*

Care este cea mai mare bucurie pe care o poţi face celor mai mulţi Ruşi? Să-i laşi să bea zdravăn. Aşa dar am pus mîna pe toate proviziile şi rezervele legale şi ilegale din lichidul acesta delicios şi le-am dăruit locuitorilor şi camarazilor.

Abia se treminase cina din casa mea şi afară începură rîsetele, glumele, cîntecele şi muzica.

Acordeoanele, balalaicele, ghitarele cîntau fără încetare de-a- valma, în fiecare colţ altceva. Abia mai puteai ghici melodiile, căci muzicanţii erau într-o astfel de dispoziţie, încît nici nu mai ştiau de cîntă sau nu. În fiecare ungher oamenii cîntau, se legănau în toate părţile, jucau, rîdeau, glumeau, se clătinau, dormeau chiar pe locul unde căzuse fiecare, se sculau din nou, ca s-o ia de la început cu băutura.

Se bău pînă ce s-a consumat totul, pînă la ultima picătură. Aşa a durat patru zile şi patru nopţi încheiate.

În ziua următoare, Salzer şi fruntaşul mă călăuziră prin Zabîtoie. Satul nu mai era de recunoscut. Ogoarele fuseseră dublate, recolta era bună şi se cocea, în curînd urma să fie culeasă. Suprafeţe mari erau în curs de despădurire. Satul părea „concentrat" în jurul pieţei mici din faţa bisericii. Datorită colibelor de curînd clădite, a grajdurilor şi a şoproanelor, satul forma un cerc în care puteai pătrunde numai prin două porţi înguste, cu două uşi grele cu două canaturi, prin care nu putea trece decît un singur vehicul.

— Asta-i numai începutul, mă lămuri fruntaşul nu se poate face totul dintr-odată, totul cere timp şi trudă. Mai întîi trebuie să ajungem atît de departe, încît să putem trăi independenţi de lumea din afară. De aceea ne trebuie ţarine şi de aceea am lărgit mai întîi ogoarele. Am putut cumpăra vite de cea mai bună calitate şi un taur excelent de prăsilă. Ici, colo, vacile au şi fătat şi ne dăm mereu seama că prizonierii au avut dreptate, cînd spuneau că vitele bine îngrijite se fac mai mari şi mai productive. De cînd sînt aici prizonieriii sînt un adevărat noroc pentru noi. Nu prea departe de drumul vechi am descoperit un rîuşor, am şi vorbit cu Salzer dacă nu s-ar putea îndrepta albia rîului spre sat şi trage un şanţ împrejurul satului. Un astfel de şanţ ar putea fi de mare folos în cazul unui incendiu al pădurii. Multe sate au ars în felul acesta în taiga! Dar pentru lucrul acesta mai avem timp. Şi uite-te, aici prizonierii au instalat o fierărie, alături o tîmplărie. Un noroc, un adevărat noroc sînt nemţii pentru noi, Fedia. Ei sînt mai cuminţi decît noi, ştiu mai multe lucruri ca noi. Ne-au arătat cum se lucrează cu spor şi noi învăţăm de la ei cum să lucrăm. Abia răsare soarele şi-i vedem pornind la lucru, cîntînd cîntece cu cuvinte voioase, pe care nu le înţelegem. La amiază, în arşiţa cea mare, se odihnesc şi apoi continuă pînă la apusul soarelui. Dar... fruntaşul şovăie, apoi prinde curaj. — Toate fetele noastre sînt însărcinate. Înţelegi? Camarazii tăi... în sfîrşit, mă înţelegi. Chiar şi nevestele soldaţilor plecaţi... Ce vor spune oamenii cînd se vor întoarce din război? Ce crezi? Poţi să-mi spui deschis părerea ta. Eu şi Salzer nu găsim nici o ieşire. Fedia. Situaţia este foarte încurcată.

Da, afacerea este foarte, foarte încurcată! Dar şi această problemă îşi va găsi o soluţie simplă neînchipuit de naivă şi de primitivă, o soluţie care mulţumea toate părţile, ca şi multe altele în pădurea seculară. Dar de lucrul acesta vom vorbi mai tîrziu.

— În orice caz, acum toată lumea lucrează cu hărnicie, iar dimineaţa nu mai există discuţii plicticoase şi şovăieli pînă ce unul sau altul consimte în sfîrşit să se ducă la treabă. Salzer şi cu mine ne-am împrietenit, Fedia... l-am îndrăgit mult de tot.

Cei doi bărbaţi se privesc şi sinceritatea simţămintelor lor li se citeşte pe faţă.

— Ce ne facem noi însă dacă nemţii pleacă cu toţii? Şi lucrul acesta se va întîmpla într-o bună zi! Ce ne facem atunci, vom fi învăţat pînă atunci totul? De fapt Salzer este fruntaşul satului şi nu eu. El hotărăşte ce şi cum se va face, eu nu mai sînt bun nici măcar de tălmaci, căci prizonierii au învăţat destule cuvinte ruseşti pentru ca să ne putem înţelege de minune.

Cînd terminarăm rondul prin sat şi am ajuns la căsuţa mea, Fayme şedea în faţa ei pe o bancă şi cosea un lucru de mînă. Lîngă ea şedea Stepanida, nevasta fruntaşului, care ne ducea gospodăria: amîndouă vorbeau despre lucruri pe care — probabil — nu trebuie să le auzim, pentru că atunci cînd ne-am apropiat, amuţiră amîndouă şi-şi lăsară privirile în pămînt.

Mai tîrziu m-am dus la plimbare cu Fayme şi cu Salzer, pe malul rîului.

Apa aluneca pe nesimţite prin faţa noastră, undeva în depărtări nevăzute se unea cu alt rîu, mai departe poate cu încă vreo cîteva şi toate se vărsau apoi, după sute de verste, în Oceanul Îngheţat de Nord.

Privirile mele urmăreau fumul pipei care se destrăma alene în văzduh... am stat multă vreme de vorbă... despre patria noastră îndepărtată.

POVESTEA LUPULUI ODINOKII

Puţinele zile pe care le putusem petrece la Zabîtoie, trecuseră. În faţa casei mele aştepta Kolka, cele cîteva lucruri pe care le luasem cu mine fură încărcate încet şi cu băgare de seamă în tarantas. Tot satul era adunat în jurul nostru. Fusesem înzestrat cu de-ale gurii, ca şi cînd am fi pornit spre o regiune înfometată.

— Va să zică să nu te întovărăşesc, Fedia? mă întrebă pentru a nu ştiu cîta oară fruntaşul, — nu este mare lucru pentru mine şi pe urmă nici călătoria nu este atît de plictisitoare. N-ai să greşeşti drumul? Bagă bine de seamă! Ţine-te de marcajele drumului nou, altfel poţi merge cît vrei şi tot n-ai să ajungi la Nikitino. Nimeni dintre noi nu ştie nînă unde se întinde pădurea, şi dacă nu ieşi în drumul mare, eşti pierdut.

L-am refuzat, pentru că voiam să mă pun la încercare.

Cele din urmă strîngeri de mîini nu mai contenesc, de pretutindeni mi se întind mîini care vor să fie strînse, care mă roagă să mai vin, cît de curînd şi pentru cît mai multă vreme, pentru toată iarna, pentru totdeauna. Să salut pe toţi camarazii, pe plutonier, să predau cui trebuie darurile pe care le luasem cu mine, să nu uit nimic, să comand şi să procur numaidecît uneltele necesare, notate pe o listă.

Se agită multe, multe mîini, glasurile ne strigă mereu. La revedere! La revedere!

Taiga ne înconjoară deodată din toate părţile ca un zid, glasurile oamenilor amuţesc încet în depărtare.

Pădurea tăcută pare fermecată în jurul nostru. Nici o suflare nu adie, nimic nu se mişcă. Noi doi sîntem singurii oameni din sînul ei cuprinzător.

— Nu ţi-e frică, Fayme?

— Vai, Petrişor! De ce să-mi fie frică?

— Ne putem rătăci, putem să nu mai găsim drumul care duce la Nikitino, să pierim de foame în pădure.

— Nu mi-e frică de loc, nici un pic. Ştiu că voi sosi tot atît de sigur la Nikitino, ca şi cum ne-ar fi petrecut toţi ţăranii din Zabîtoie.

Am urmărit exact marcajul indicat şi mă bucuram că zăream îndată toate semnele şi că nu greşeam direcţia. Numai o singură dată am vrut să fiu mai cuminte decît ţăranii. Nu voiam să mă folosesc de drumul, în parte încă practicabil, care ducea spre drumul mare, ci pentru economie de timp voiam să tai un colţ întreg, luînd-o de-alungul unei poteci cu desăvîrşire năpădită de vegetaţie. Dar făceam o greşeală mare.

Trecu un ceas după altul, încă nu ajunsesem la drumul mare, dar pierdusem urma potecii. Mă uitam mereu cînd la ceasornic, cînd la Fayme, dar ea zîmbea văzîndu-mă supărat.

— Va să zică omul extraordinar s-a rătăcit totuşi, pentru că voia să fie mai cuminte ca ceilalţi. Frumoasă treabă! Şi pădurea a devenit atît de deasă, încît tarantasul nu mai poate trece. Am ce-i drept o bardă, dar înainte de a ne croi drum cu forţa, mă mai urc într-un copac foarte înalt, poate mai zăresc în depărtare un om tot atît de inteligent ca şi mine, scrutînd zările.

În timp ce mă urc într-un copac o strig mereu pe Fayme şi ea-mi răspunde mereu. Mă tem să nu i se întîmple ceva sau s-o sperie ceva, cum stă singură în desişul de nepătruns. Privesc în jur.

Dacă aş fi avut atunci o barbă, s-ar fi înnecat în ea multe cuvinte puţin măgulitoare, rostite de mine însumi la adresa mea proprie.

La mai puţin de o sută de metri în stînga mea, trece abia vizibilă o tăietură largă prin pădure, drumul mare mult dorit.

Îmi croiesc drum cu barda prin desiş, pînă la drum; apoi plecăm mai departe.

Vremea trece. Se întunecă. Trebuie să ne pregătim culcuşul pentru noapte; îl instalăm într-o clipă: foaia de cort pe care o luasem cu noi o întindem peste căruţă, te poţi băga sub ea ca să dormi în voie.

Desham pe Kolka şi-l leg cu o funie lungă; calul paşte iarba firavă care a năpădit tot drumul; doar ici colea urme răzleţe mai arată că pe aici a trecut cîndva o căruţă.

Aprindem focul la marginea drumului.

Revolverele şi cele două arme ne sînt la îndemînă. Aşa m-au sfătuit ţăranii să fac, căci drumul mare este locul de adunare al oamenilor şi fiarelor pădurii. Puşcăriaşi evadaţi şi tot felul de neoameni se strecoară de-alungul drumului prin desiş şi nu se dau înapoi de la jaf şi ucidere. Cel ucis este o pradă binevenită pentru lupi şi pentru alte dobitoace care frecventează în timpul nopţii drumul mare. Iată viaţa pădurii se concentrează, mai ales noaptea, pe drumul acoperit cu iarbă.

Mîncăm încet, fără grabă, şi bem ceai. Kolka s-a culcat la o parte, numai din cînd în cînd îşi ridică botul şi adulmecă întocmai ca un cîine bun de vînătoare, ca să vadă dacă-n depărtare nu ne dă tîrcoale vreo primejdie. Focul scade treptat.

Nimic nu se mişcă, nici o adiere. Vorbim în şoaptă, căci şi în noi domneşte tăcerea; strîngem repede proviziile necesare de lemn pentru noapte. Vîlvătaia focului se ridică şi aruncă umbre fantastice în jurul nostru. Pădurea pare un zid negru şi roşu, întrerupt de lucirile mestecenilor răzleţi.

Focul fereşte, ce-i drept, pe om de fiarele sălbatice, dar atrage în schimb oameni buni şi răi de la mari depărtări. De aceea trebuie să stăm de vorbă toată noaptea.

O învelisem pe Fayme într-o burcă. Eu stau lîngă foc, îmbrăcat de asemenea cu o astfel de pelerină aruncată pe umeri. Pipa aprinsă trece dintr-un colţ al gurii în celălalt, de acolo în punga cu tutun, o aprind apoi din nou cu un beţişor aprins, pentru ca să-şi reînceapă drumul obişnuit de du-te, vino.

— Nu vrei să dormi, Fayme? Este tîrziu, unsprezece noaptea.

— Nu, Petrişor, am să stau toată noaptea culcată lîngă foc. Pot dormi oricînd, astăzi aş vrea să veghez cu tine. Spune-mi o poveste, da? Ce frumoasă şi ce tainică este pădurea, aş vrea să iau cu mine cît mai multe amintiri din Siberia. Cînd vom fi cîndva la Petrograd sau undeva în străinătate, ne vom aminti de această seară în pădure. Dar povestea să fie înfiorătoare şi n-ai voie să rîzi cînd povesteşti; dacă te văd rîzînd, povestea nu mai este adevărată poveste de groază.

— Îţi voi povesti o poveste cu lupi, pe care am auzit-o de la vînătorii din Zabîtoie.

A foat odată un lup. Era o corcitură între o lupoaică de stepă şi un lup polar. Era rău, iute, sîngeros şi avea la pulpe blana puţin roşcată, ca şi blana mamei lui; de la tatăl lui moştenise blana cenuşie şi mărimea. Era neobişnuit de mare şi de puternic. Cîinii cei mai mari şi mai puternici nu-i puteau ţine piept. Kirghizii, Kalmucii, Baskirii, Tătarii şi Cazacii vorbeau mereu de jafurile şi omorurile lui, cînd se adunau în colibele lor de stepă. Îl cunoşteau şi ţăranii din taiga, Samoiezii, Ostiacii, Vogulii şi alte popoare nomade, care locuiesc în tundra nesfîrşită a Siberiei şi-şi pasc turmele lor de reni.

Încercau mereu să ademenească lupul uriaş în capcane, să-l prindă în fiare, să-l otrăvească, în zadar. Animalul era inteligent şi ştia să se strecoare totdeauna prin primejdii.

I se spunea „Odinokii" — singuraticul — pentu că de obicei era văzut singur. Vîna şi ucidea singur, şi numai rareori se punea în fruntea unei haite întregi de lupi înfometaţi, care semăna panică între oameni prin violenţa şi îndrăzneala cu care ataca cirezile din păşuni. De aceea oamenii nu-l mai socoteau un lup obişnuit, ci şaitan — duhul rău al codrilor — care-şi lua cu forţa tributul său.

Mama lui Odinoki era mică şi roşcată. Dintre puii ei, patru erau roşcaţi şi lacomi de sînge, iar doi erau mai mari, cenuşii şi mai puternici. În culcuşul ascuns şi bine păzit de lupoaică erau împrăştiate oase multe. Îşi crescuse puii cu trudă şi în mari primejdii, dar puii crescuseră şi se dezvoltară minunat.

Vara trecuse, venise toamna şi lupoaica bătrînă îşi învăţa puii să respecte obiceiurile vechi ale lupilor.

Cînd se lăsa amurgul, se furişau cu toţii în apropierea turmelor. Puii auzeau de departe behăitul ai lor, voci omeneşti şi lătrat de ciine, pînă ce noaptea se lăsa încet şi totul se liniştea. Atunci lupoaica se furişa mai aproape, iar puii rămîneau locului, tremurînd. Lupoaica se tîra, pîndind cu grijă şi lipindu-se cu burta de pămînt. Deodată au răsunat strigăte disperate, un lătrat furios, răguşit, de ciine... puii de lup înfricoşaţi se strîng ghemuindu-se unii într-alţii. În sfîrşit vine şi mama, cu o gîscă mare în bot. Dinţii rup, sfarmă, penele zboară în toate părţile şi, cît ai clipi, nu se mai vede nici urmă de pasăre. Lupii o iau la fugă, căci ştiu că ţăranii îi pîndesc acum. Cîteva sărituri repezi, o ghemuire, o fugă scurtă, şi bătrîna a prins şi a sugrumat o vulpe neprevăzătoare. Într-o clipă, toată familia de lupi s-a repezit asupra animalului şi după obiceiul lupilor nu rămîne decît coada.

Lupii îşi continuă fuga, adulmecă de departe turmele de oi, dar trebuie să fie cu băgare de seamă, căci turmele sînt păzite bine de ciini flocoşi şi puternici sau de ciini de vînătoare, ogari cu picioare lungi, şi pentru un astfel de ciine este o jucărie să sugrume un pui de lup. Bătrîna se furişează iarăşi mai aproape, se ascunde în dosul celor mai mici ridicături de pămînt, se ghemuieşte în cele mai mici adînciturі, dinspre partea unde s-a înnoptat mai întîi, căci şi ea se teme de ciinii sălbatici ai ciobanilor. Se furişează timp îndelungat în jurul turmei, adulmecînd mereu, căutînd, pîndind, mereu cu vîntul în faţă, căci ciinii nomazilor au mirosul bun. Ochii ei, care strălucesc verzui în noapte, zăresc în sfîrşit un mieluşel care s-a depărtat puţin de turmă. Lupoaica se furişează mai aproape. O săritură, o singură muşcătură, lătratul ciinilor care o urmăresc. Lupoaica bătrînă aleargă din toate puterile trupului ei slăbit şi istovit. Ea zboară ca o umbră peste faţa pămîntului. Cu cea din urmă sforţare ajunge la stufuł înalt şi protector, dispare într-însul şi aleargă mai departe, ţinînd mielul în botul încleştat. Stufuł des opreşte dulăii şi chiar cei mai aprigi nu îndrăznesc să pătrundă în stufăriş. Lupoaica aduce mielul puilor. Dinţii rup, lupii mănîncă, dar nu se satură nici acum. De aceea pornesc mai departe prin stepă, vînează iarăşi, ca să-şi potolească stomacurile nesăţioase.

Lupoaica bătrînă se furişează şi se tîrăşte din nou în apropierea altei turme; în întuneric n-o poţi deosebi de faţa pămîntului. Ea priveşte ţintă, un singur ghem încordat. O oaie paşte fără grijă la mică depărtare de turmă. Lupoaica se repede! Un ciine se apropie alergînd, voind să mîne spre turmă oaia care păştea răzleaţă, adulmecă lupoaica, poate s-a întors şi vîntul în secunda aceea, pentru că într-o clipă toţi ciinii s-au ridicat şi, în timp ce oile

o iau la fugă şi se aude tropăitul cailor, dulăii se reped spre lupoaica bătrînă. Umbra cenuşie alunecă în noapte peste pămîntul negru... a dispărut... ciinii o urmăresc ca turbaţi.

Stepa este neagră şi în stuful înalt întunericul este înfiorător; ciinii rămîn în urmă, căci nici ei, nici oameniii nu sînt prieteni ai întunericului, ai stufului, unde ştiu că-i pîndeşte moartea.

Dulăii se aşează pe labele dinapoi, înalţă capetele spre cerul negru şi urlă: Hau... hau... hauuu... hauuu...

Din depărtare, din întuneric, de undeva, răsună chemarea străbunilor lor, care mai duc o viaţă liberă, un urlet înnăbuşit, înfiorător, tărăgănat: Hauuu.... uuu... uuuu... lupoaica îşi cheamă puii împrăştiaţi.

În altă noapte adulmecă o urmă caldă. Îşi urmăresc prada în semicerc. În faţă s-au postat vînătorii, lupoaica bătrînă şi cei doi pui cenuşii. Cercul se închide treptat, un cal sforăie speriat, vrea să scape în galop de urmăritorii lui. Pămîntul este moale, copitele se afundă, calul îşi pune în joc toate puterile ca să scape. În zadar, umbrele cenuşii, sînt mai repezi, ele alunecă, zboară peste pămîntul moale, nu se afundă, nu lasă urme. Lupii se apropie din ce în ce de victima lor, goana devine tot mai furioasă, calul nu le mai scapă. O săritură, şi Odinokii şi-a înfipt colţii între coastele calului, sîngele cald, tînăr, îi curge peste bot, caută să-l înghită, lacom şi grăbit. Bătrîna atacă şi ea calul din faţă. Animalul se apără cu deznădejde, muşcă în dreapta şi în stînga, dar nu-şi poate apuca ucigaşii, aceştia i-au încolţit gîtul şi crupa. Toată haita s-a strîns acum în jurul lui, calul se prăbuşeşte la pămînt şi lupii se reped. Sîngele ţîşneşte, dinţii rup, oasele pocnesc, grija, teama, toate sînt uitate. Nu rămîn decît oasele goale. Întîi, haita stă locului, nehotărîtă, apoi îşi continuă drumul.

Vînătoarea continuă. Desfăşuraţi în semicerc, înaintează prin iarba stepei. Aud vînătorii cu gonacii din urma lor, care urlă din cînd în cînd strigătul lor ce răsună sinistru în întinderea stepei nocturne, şi la auzul acestor urlete, toate animalele fug înfricoşate. Un iepure trece ca fulgerul, toată haita se uită cu coada ochiului... în zadar, nici un lup nu-l poate prinde, iepurele este mai uite la picior decît ei. O vulpe este sfîşiată în bucăţi, oricît încearcă să se apere; colţii lupilor o sfîşie, o sfarmă, nu lasă decît coada şi picioarele dinapoi. Apoi vine rîndul unui iepure; eee... eee... eee... e... răsună strigătul lui în noapte, strigătul morţii, care acum a amuţit şi el. Şi prada aceasta este împărţită, ruptă, înghiţită, nu rămîne decît cîţiva peri şi picioarele dinapoi; acesta-i obiceiul din bătrîni ai lupilor.

Cînd zorile încep să mijească, haita este sătulă pînă-n gît şi se tupilează ca să se odihnească acolo unde stufuI este mai des.

Toamna era pe sfîrşite, se făcuse rece şi curînd căzură primii fulgi de zăpadă. Urmă apoi un viscol care acoperi întinderea pustie a stepei ca un linţoi moale şi alb.

Într-o bună zi cînd lupii căscau şi se-ntindeau în culcuş şi voiau să-l părăsească cu băgare de seamă, unul după altul, bătrîna care ieşise cea dintîi din ascunziş, observă doar la cîţiva paşi depărtare ceva pestriţ, mişcat încet de vînt. Se apropie; mirosea a petrol şi mirosul acesta nu-l putea suferi, îi făcea scîrbă. Fugi şi se îndreptă în altă direcţie, dar găsi acelaşi lucru. Peste tot atîrnau cîrpe mici, pestriţe, care miroseau a petrol, pînă şi toată zăpada din jur mirosea la fel. Părea un cerc vrăjit, peste tot acelaş fîlfîit şi fîşîit al cîrpelor, acelaş miros nesuferit. Se ghemuiră speriaţi toată noaptea unii într-alţii... nu găsiră nici o ieşire.

Dimineaţa, un zgomot ciudat se apropie din ce în ce. Erau oameni care băteau cu beţe în copaci. Lupii săriră în picioare şi căutară iarăşi o ieşire, dar peste tot acelaş fîlfîit... ba nu, un colţ e liber, şi într-acolo îşi conduce bătrîna puii.

Văd o scînteie, încă una, un pocnet ca de trăznet, lupoaica se prăbuşeşte, se rostogoleşte la pămînt, dă din coadă, rînjeşte dinţii, tresare... Ceilalţi fug mînaţi de groază... împuşcăturile răsună mai departe... trei lupi cad, ceilalţi scapă. Aleargă cale de mai multe poşte, cît pot fugi, apoi se ascund tremurînd.

Odinokii rămăsese singur; doar pielea îi fusese atinsă de un glonte în treacăt. Se ascunsese în adîncul desişului. Rămasă mult timp locului, pînă ce nu mai putu suferi chinurile foamei. Uită din ce în ce mai mult frica prin care trecuse şi părăsi ascunzişul cu botul în pămînt şi cu foamea-n stomac; porni singur după pradă şi după jaf.

Odinokii urmă întocmai sfaturile mamei sale. Vîna numai cu vîntul în faţă şi se furişa cu cea mai mare băgare de seamă în apropierea turmelor şi animalelor; acum nu se putea bizui decît pe el însuşi — în schimb nu trebuia să mai împartă prada cu nimeni. Făcu drumuri mari, era în stare să străbată peste douăzeci şi cinci de verste pe zi. În curînd căpătă toată experienţa mamei lui, căci fusese urmărit de cîini, rănit de alice, prins în fiare. Nu mai era nimic cu care să nu se fi întîlnit.

Odinokii hoinări prin stepa nesfîrşită şi pustie pînă la munţii albaştri şi lacurile liniştite şi adînci ale Uralilor. Acolo dădu tîrcoale taberelor primitive şi bordeielor căutătorilor de aur şi lucrătorilor din mine, mîncă rămăşiţele, dezgropă cadavrele abia îngropate ale oamenilor şi se furişă în preajma gospodăriilor părăsite, a oraşelor luminate, alergă de-alungul drumurilor, a liniei ferate, răspîndi groaza printre puţinele aşezări ţărăneşti din pădure, care nu fuseseră ameninţate decît rareori de lupi, şi ajunse în tundră la Samoiezi şi la turmele lor de reni.

Acum ştia că vulpea, cîinele şi mai ales omul au gustul cel mai bun, carnea lor era mîncarea lui favorită, ca şi a tuturor lupilor. Ştia că acolo unde sînt oameni se găseşte şi mîncare, căci omul ucide. Urmărea cu uşurinţă urmele, calde încă, ale sălbăticiunilor rănite, pentru că animalele nici nu se mai apărau, nu mai puteau face faţă colţilor lui îngrozitori, picioarelor lui iuţi. Zi de zi, peste tot, găsea din belşug prilej să ucidă, să mănînce. Aşa trecu iarna.

Cînd cele dintîi raze calde de soare luminară pămîntul înzăpezit, se trezi într-însul pornirea puternică, irezistibilă, de a crea alte vieţi. Uită de liniște, de mîncare, de primejdie, de orice. Lupoaicele mici, răutăcioase şi sălbatice, răspîndeau acum un miros dulceag: îşi alese una. Se luptase cu mulţi pentru dînsa. Se apropia de ei fără teamă. O luptă scurtă pe viaţă şi pe moarte, horcăieli răguşite, clănţăneli, sîngele împroşca în jur; lupta lupilor era crîncenă, nu cunoşteau cruţare unul faţă de altul.

Cu colţii rînjiţi, cu buzele trase în sus, rupte, însîngerate, învingătorul sta mîndru deasupra învinsului.

Nici un lup nu mai încerca să-i răpească lupoaica. Nunta ţinu cîteva zile, apoi după ce trecuse timpul ei, se despărţiră tot aşa cum se găsiseră, unul spre miazănoapte, celălalt spre miazăzi, spre apus sau spre răsărit.

Odinokii rămase iarăşi singur... şi hoinări mai departe.

Vîna păsările pe apă, le mînca ouăle şi nu se mai lăsa tras pe sfoară de cloşca ce se prefăcea că nu poate să zboare. Ştia bine că putea să zboare şi că încerca numai să-l atragă spre dînsa de la cuibul şi de la puii ei. Mînca resturi de peşte, chiar dacă erau îngheţate. Săpa cu labele după şoareci, după hîrciogi şi după bursuci, nu dispreţuia nimic, nici cadavre omeneşti, ba pe acestea le mînca cu deosebită plăcere.

Odinokii nu se ţinea niciodată după o haită de lupi; ei s-au adunat în jurul lui, l-au luat în mijlocul lor şi astfel deveni conducătorul haitei.

Şi-a executat domnia după obiceiurile speciei lui, şi aceste obiceiuri erau legi bine stabilite. Toată haita îi era supusă fără cîrtire, el aplana toate conflictele, pedepsea pe cei vinovaţi, muşcîndu-i pînă-i lăsa pe jumătate morţi. Niciunul nu îndrăznea să mîrîie vreodată împotriva lui. Expediţiile de jaf se făceau sub conducerea sa, atacul era precaut şi tutuşi puternic şi îndrăzneţ. El mîncase mai întîi din pradă, aşa cum cerea obiceiul şi demnitatea, şi nimeni nu se repezea la mîncarea lui. Îşi conduse haita din regiunile îndepărtate din miazănoapte spre păduri, spre stepe, în regiuni unde bîntuiau epidemii, unde oamenii mureau cu sutele şi unde lupii erau sătui pînă-n gît, căci aveau mîncare mai mult decît din belşug, oameni şi dobitoace.

Timp îndelungat Odinokii fu conducătorul haitei. Multă vreme răspîndi groaza printre locuitori. În zadar binecuvîntau popii, după slujbe lungi în bisericile pline de fum de tămîie, capcanele nenumărate. Puse pretutindeni, capcanele nu prindeau decît foarte puţini lupi, pe care ţăranii mînioşi şi neputincioşi şi cîinii turbaţi îi rupeau atunci în bucăţi.

Odinokii devenea însă tot mai cuminte şi mai prevăzător.

„Odinokii nu-i lup", spuneau ţăranii, „el este şaitan, cu el nu te poţi lupta".

Trecuseră cîţiva ani. Ţăranii trebuiră să plătească mereu tribut bogat diavolului mare şi cenuşiu şi dădeau trişti din cap.

Iar Odinokii rămînea din an în an mai singur.

Iarăşi se făcuse miez de vară. Soarele dogorea nesuferit de zile întregi. Ţarinile şi semănăturile erau aproape cu desăvîrşire uscate, iarba era arsă, vitele erau înfometate şi slăbeau, ţăranii se adunau zilnic la biserică şi

înconjurau satul cu icoane şi cruci sfinte şi se rugau lui Dumnezeu să le dea ploaie. Priveau deznădăjduiţi cerul pe care nu se arătase de săptămîni de zile nici un nor, apoi îngenunchiau pe pămîntul uscat, înfierbîntat, cîntau psalmi, îşi făceau cruce, stropeau ţarinile şi semănăturile cu aghiazmă, iar popa, îmbrăcat în odăjdii, apoape leşinat de greutatea hainelor sfinte şi de arşiţa dogoritoare, legăna necontenit cădelniţa, răspîndind nori de fum de tămîie.

Dacă Dumnezeu nu le asculta rugile, îi aştepta foamea, lipsurile, nevoile şi poate chiar moartea.

Şi Dumnezeu, în bunătatea Lui, ascultă rugile copiilor săi.

Noaptea, cînd satul mic, tupilat, dormea, se ridică peste pădure un zid de nori negri înspăimîntători. Fulgerele străbăteau cerul, tunetele urmau unul după altul. Pămîntul se cutremura şi oamenii se-nfricoşară. „Ilie proorocul, îşi mînă carul pe cer", şopteau ţăranii, şi-şi făceau o cruce după alta. Ploaia cădea cu putere, pămîntul însetat bea apa cu nesaţ. Oamenii îzbăviţi şedeau cu capul gol şi în picioarele goale în faţa colibelor lor, pe ogoare şi pe cîmpii, se lăsară udaţi pînă la piele, căzură în genunchi şi mulţumiră lui Dumnezeu.

După ce ploaia încetă, copiii cei mai mici alergară cu strigăte de bucurie în pădurea din apropiere. Acolo însă amuţiră dintr-odată. Se întoarseră tăcuţi şi cu capetele plecate, se agăţară speriaţi de fustele mamelor lor, în ochii lor se citea o întrebare mare, o taină mare.

Într-o clipă satul era în picioare. Se înarmară cu coase, cu furci, cu seceri, cu puşti vechi şi intrară spre pădurea din care veniseră adineauri copiii.

Se apropiară pas cu pas de locul arătat de copii. Nu scoteau nici o vorbă, atît de înfricoşaţi erau. Se răspîndiră în semicerc şi înconjură locul.

— Odinokii... a murit, şoptiră copiii. Acolo... Şi arătau nesiguri spre pădure.

Oamenii şedeau roată nehotărîţi şi tăceau.

Nastia, o fetiţă de abia trei anişori, se apropie de animalul mort, îngenunchie lîngă animalul mort, îngenunchie lîngă capul lui şi-l netezi:

— Mamă, Odinokii este mort...şi copilul mîngîie capul îngust, uscăţiv al lupului, blana lui deasă, cenuşie, urechile adormite, picioarele odinioară atît de iuţi şi de puternice.

Bărbaţii aduseră hîrleţe, săpară o groapă adîncă în pămînt, aşezară animalul mort în ea, lucru pe care altfel nu l-ar fi făcut niciodată. Micuţa aduse un smoc de iarbă, cu cîteva floricele printre fire. Se apropie cu luare aminte de groapa în care zăcea animalul, îl privi, aruncă smocul de iarbă şi flori înăuntru şi-şi aplecă într-o parte căpşorul bălai.

— Odinokii, am să vin totdeauna la tine şi am să mă joc cu ceilalţi copii aici.

Groapa fu umplută repede, pădurea cuprinse în tăcerea ei mormîntul lupului singuratic.

Seara, cînd toată lumea se adună la un păhărel de vodcă şi se veseleşte, amintindu-şi de jafurile de odinioară ale lui Odinokii, micuţa Nastia plînge. Dar lacrimile copilului încă nu se uscaseră pe obrăjiorii bucălaţi şi ea adormi.

Îl visă pe Odinokii, căruia-i dăruise floricelele ei.

•

Zorile mijiră. Raze sfioase şi reci de soare se strecurară printre copaci şi deodată, ca prin farmec, pădurea se arătă în faţa ochilor noştri în toată splendoarea ei de toamnă.

Toată ziua tarantasul se legănă pe drumul mare. Seara, înnoptarăm într-un sat, pe urmă căruţa se legăna mai departe, pînă acasă.

COPILUL

Anul 1916 era pe sfîrşite.

Peste tot se simţea apropierea iernii. Legăturile cu depărtata cale ferată se înteţiră, vehicule încărcate cu vîrf treceau prin Nikitino, îi descărcau mărfurile, oficiul poştal nu mai putea face faţă aglomeraţiei, funcţionarii erau supra-aglomeraţi cu lucrul şi, prin urmare veşnic rău dispuşi. Locuitorii din Nikitino se aprovizionau cu toate cele necesare, negustorii îşi umpleau magaziile pînă-n tavan cu mărfuri. Grija cea mai mare era aprovizionarea cu alimente de tot felul, căci orăşelul n-avea nici pe departe putinţa să se mărginească la propriile-i ogoare şi semănături. În grajdurile măcelarilor se adăposteau mici turme de vite de tăiat, în magaziile brutarilor se înălţau munţi de saci de făină şi de grîu.

Prizonierii de război se înapoiară. În urma fiecărui grup se legănau şi săltau tarantasurile încărcate cu de-ale gurii şi cu daruri. Lagărul se umplu.

Vedeai scene mişcătoare de rămas bun între prizonieri şi stăpînii lor blajini. Femei şi fete în „situaţii interesante" vărsau şiroaie de lacrimi. Iarna le despărţea pentru şase luni de zile de aceşti bărbaţi.

Căzură cei dintîi fulgi de zăpadă. În drumul lor se izbeau valvîrtej de geamuri, zburau în ochii trecătorilor, se agăţau în forme curioase de bărbi, se adunau pe căciuli şi pe tulpane, pe cizmele lungi de pîslă, îmbrăcau căluţii flocoşi într-o pătură albă şi acopereau cîmpiile şi pădurile. Cînd ne-am trezit dimineaţă, totul devenise alb, iar temperatura scăzuse la cîteva grade sub zero.

Viaţa se mai învioră odată. Se făcură cele din urmă pregătiri pentru iarnă. Fiecare se grăbea, căci ştia că în curînd nu se vor mai putea face.

Peste puţin timp nori uriaşi se întinseră peste Nikitino şi, cît puteai cuprinde cu ochii, cerul era vioriu întunecat şi cenuşiu închis; se întunecă, un vînt aspru se porni dintr-o dată şi începu să ningă, zi şi noapte fără încetare. Cînd soarele strălucitor ieşi din nou peste cîteva zile, ne-am apucat să rînim cu lopeţile zăpada adîncă, sclipitoare, albă imaculată — avea peste doi metri înălţime. Termometrul arăta douăsprăzece grade sub zero.

Oamenii începură treptat somnul de iarnă, străzile se goliră. Lumea şedea acasă, încălzea zdravăn sobele şi se distra mîncînd bine. Arta brutarilor, măcelarilor, croitorilor şi a cizmarilor fu din nou la preţ. Peste tot se discuta pe îarg şi cu deamănuntul, indiferent dacă era vorba de cumpărarea unui cozonac sau de comanda unei perechi de ghete.

Se descoperiră cele mai subtile mijloace pentru omorîrea timpului. Cofetarul austriac, Meyerhofer, inventa mereu alte feluri de prăjituri, „glazuri" în toate culorile curcubeului, ornamentele cele mai imposibile, inscripţii în toate limbile. Astfel găseai ocazia fericită de a face cuiva o declaraţie de dragoste, dar n-o făceai cu „flori", ci cu „prăjituri".

Măcelarii puseră iarăşi în vitrine capete surîzătoare şi plîngăreţe de porci şi de viţei, capete adormite de boi şi de vaci, în colţurile gurii cărora se putea citi „bucuria" de a fi fost tăiaţi. Nu era oare o plăcere să-ţi găteşti o friptură dintr-o bucată atît de frumos împodobită?

Frizerii tundeau pe toţi la fel. Toată lumea avea părul tăiat scurt. Dar „frizura nemţească" era la modă la Nikitino. Cuconetul se coafa mai des decît era probabil nevoie. În frizerii mirosea minunat a tot felul de parfumuri şi de pomezi! Aici te întîlneai „întîmplător", aşteptai „întîmplător" multă vreme, ceea ce era destul de plăcut, avînd în vedere mulţimea parfumurilor care te înconjurau.

Cinematograful era şi el în plină activitate. Înăuntru domnea o căldură şi un întuneric plăcut, în care se putea şopti bine în taină. O orchestră mică de prizonieri întreţinea dispoziţia necesară, chiar dacă muzica nu corespundea totdeauna imaginilor de pe pînză; lucrul acesta n-avea prea multă însemnătate.

Cafeneaua înflorea. Conjunctura era mereu în creştere, tendinţa era „extrem de favorabilă", în drum spre cafenea te întîlneai „iarăşi din întîmplare", drumul era comun... şi masa de asemenea. Dájos Mihaly şi ţiganii lui erau tulburători notorii ai liniştii publice, dar toată lumea îi iubea, îi diviniza chiar.

Aşa trecură zilele de iarnă.

Fayme se schimbase. Ochii ei negri, mari şi minunaţi, purtînd în ei taina unei vieţi noi, mă priveau liniştiţi şi plini de bucurie. În fundul lor nu mai licărea decît rareori o scînteiere a patimei mari de odinioară; ea se stingea din ce în ce, făcînd loc unei fericiri profunde.

Fayme nu înţelegea să se cruţe trupeşte. După întoarcerea din Zabîtoie făcea ca de obicei toate cumpărăturile pentru prăvălia fraţilor ei şi, de-ar fi fost numai atît, încă ar mai fi fost muncă destulă. Afară de aceasta se mai ocupa de gospodăria noastră, deşi Nataşa, Olga şi neobosita maestră de vînătoare îi uşurau cea mai mare parte a acestei sarcini. Orele zilnice de lecţii continuau cu hărnicie, ca şi plimbările pe jos şi cu Kolka.

— Petrişor, parc-ai fi o ursoaică cu puiul ei, toată ziua m-ai îmbrăca, m-ai dezbrăca, m-ai spăla, m-ai îmbăia, m-ai duce în braţe, numai să nu mi se întîmple ceva, îmi spunea Fayme adesea, cînd căutam s-o conving că una sau

alta ar fi prea mult pentru ea. Mă simţeam cîteodată într-adevăr ca un urs greoi cu labele puternice, dar lipsit de orice urmă de experienţă în această privinţă.Citeam în cărţile groase, pe care le comandasem după recomandările celor mai renumiţi specialişti din Petrograd, cele mai felurite reguli de higienă. Capul îmi vîjîia şi mi se umplu cu lucruri greu de înţeles, într-o harababură îngrozitoare. Aşteptam simptome care ar fi trebuit să se manifeste neapărat, dar toate se petreceau totdeauna altfel de cum îmi închipuisem.

Descoperii deodată la Fayme apucături curioase. Ba avea mare poftă de dulciuri, ba îi plăcea să mănînce coajă uscată de pîine neagră, ba se bucura fără nici un motiv, pentru ca să-mi cînte apoi la chitară melodii triste, ba avea poftă de mîncare, ba n-avea deloc. Se făcea deodată palidă şi-şi ducea mîna la inimă, ca şi cînd i s-ar fi tăiat răsuflarea, dar în acelaşi timp faţa i se lumina totdeauna de o strălucire minunată.

Într-un ungher ascuns, de obicei în odaia Nataşei, unde Fayme nu prea se rătăcea, frunzăream timp îndelungat cărţile groase şi savante, ca să-mi explic toate aceestea.

— Ursule bătrîn, ce-ai descoperit iarăşi? Urşii nu citesc nimic despre felul cum se nasc copiii, îmi spunea Fayme ori de cîte ori mă găseam afundat în citirea unei cărţi.

— N-ar fi mai bine, draga mea, să ne vină de la Petrograd sau de la Moscova un medic bun şi o soră de caritate? Am citit ce lucruri îngrozitoare se pot întîmpla şi după naştere. Ştii că poţi muri la naşterea copilului?

— Sînt sănătoasă şi fericită. Nu mă tem... de ce m-aş teme?.. Inşallah... Şi-şi duse mîna la inimă, gură şi frunte, ca şi cînd ar sta în faţa Dumnezeului ei, Allah.

Între timp iarna s-a instalat de-a-binelea. Sacul ei mare şi alb, pe care-l purtase la început în spate, se golise pesemne cu totul, căci soarele strălucea în fiecare zi, chiar dacă ne făcea numai cîteva ceasuri cu ochiul pe deasupra zidului alb şi des al taigăi. Atunci însă totul sclipea în jurul nostru. Ghiaţa groasă de pe ferestre licărea şi sclipea. Pe alocuri încercam să ne facem o găurică minusculă prin care să putem privi afară, încîlzind mereu un locşor cu mîna, cu gura sau cu luminarea. Dar cînd se-nsera sau se-nnopta găurile se acopereau din nou cu gheaţă; iarna descoperi termometrele, se aşează în faţa lor şi suflă coloana de lichid tot mai jos.

— Nemaipomenit, murmură atunci plutonierul german, zi de zi acelaşi ger îngrozitor, mereu în jurul a patruzeci de grade. Vara cam tot atîtea grade de căldură şi încă la umbră. O sută de grade diferenţă! Cît poate să suporte şi omul!

Soba înfierbîntată mai înghite un butuc enorm de lemne, scînteile sar în toate părţile, lemnul sfîrîie. Este cald şi plăcut.

— August, umbli cu capu-n nori, de lemne nu te-ngrijeşti, dar pe foc pui zdravăn...

— Ei şi? Mare-i taiga; au dreptate ruşii: cît trăim, ajunge! Va să zică-i rîndul meu, staţi să vă arăt eu! Va să zică... optsprezece!

Aşa, şi acum douăzeci, douăzeci şi două, douăzeci şi patru... stăm bine, nu?

— Adunarea pentru masă! răsună glasul plutonierului.

— Ce porcărie! Am un rînd... măi, să fie al dracului! Totdeauna trebuie să întrerup jocul cînd am carte bună!...

Poarta lagărului se deschide, o coloană de oameni înfofoliţi, îmbrăcaţi fiecare în alt fel, străbate orăşelul. Paşii sînt cadenţaţi, zăpada scîrţîie ascuţit, în toate tonalităţile, sub sutele de perechi de cizme de pîslă.

*

Comandantul lagărului de prizonieri s-a întors după o absenţă de patru săptămîni. Pare îmbătrînit. Ne întîlnim în biroul lui Ivan Ivanovici. Căpitanul stă în picioare, plin de respect, lîngă masa la care şade Excelenţa Sa. Pe masă se afla o grămadă mare de bani.

— Doctore Kröger! Glasul sună obosit, fără expresie. În ochii bătrînului se citeşte o mîhnire nespusă. Îşi sprijini capul într-o mînă şi priveşte în pămînt. — Mă întorc de la Omsk, foarte ruşinat şi zdruncinat pînă în adîncul sufletului meu. Ceea ce am văzut cu ochii mei şi am auzit cu urechile mele ajunge pînă la limita ticăloşiei celei mai josnice! Dumneata, locotenente Kröger, şi dumneata căpitane, îmi daţi cuvîntul de onoare că ce vă voi spune acum rămîne între noi?

Ne strîngem mîinile.

— Am obţinut în sfîrşit banii prizonierilor la comandamentul din Omsk. Somaţiile mele repetate rămăseseră fără răspuns, trupa nu-şi căpătase de luni de zile solda, o ştiţi la fel de bine ca şi mine. Ştiţi ce mi s-a spus la Omsk? Să iau numai jumătate, dar să dau chitanţă pentru toată suma! Porcii! — şi pumnul său cade greu pe masă.

— Ştiţi domnii mei, că pînă acum au murit în Siberia mai mult de un sfert de milion de prizonieri de război? Există oraşe în care peste şaptezeci de mii de oameni sînt adăpostiţi în bordeie de pămînt, fără să li se dea un ajutor medical cît de mic! Tifosul, holera, dizenteria, tuberculoza, pneumonia, scorbutul, bîntuie neînfricate! Generalul îşi îngroapă faţa în amîndouă mîinile, parcă ar vedea în faţa ochilor lui toate grozăviile.

— Dar, domnii mei, trebuie să vă povestesc mai departe ce-am văzut. Am cerut banii pentru prizonieri şi am putut constata că banii existau, dar că nu se plăteau decît rareori. Cei care furau pe prizonieri erau ofiţeri, repet, ofiţeri, domnilor, care îi beau, îi cheltuiau cu femei, la deschideau pachetele, făceau glume cinice despre darurile sărăcăcioase primite, desenau porcării pe fotografiile rudelor, reţineau conţinutul pentru ei, delapidau mandate poştale cu bani trimişi din patrie, plătind numai o mică parte. Se ceartă pentru un post pe lîngă un post de prizonieri, se îmbată pe socoteala sărmanilor oameni,

îi pradă în modul cel mai josnic! Ofiţeri! Au pîngărit toată Rusia, onoarea ţării şi a poporului pentru vecii vecilor! Dacă un singur prizonier de război se va întoarce acasă şi va povesti acolo... Şi bătrînul general îşi scoase repede batista tremurînd şi-şi îngropă faţa în ea.

— Mi-am dat demisia, în curînd nu voi mai fi superiorul vostru, căci... la Petrograd... peste tot e la fel... totul este pîngărit, proprii ei fii au necinstit marea, frumoasa, sfînta Rusie... măicuţa noastră Rusia!...

O tăcere apăsătoare. Generalul stă mult timp pe scaun, gîrbovit.

— N-o să mai trebuie să porţi mult timp de grijă camarazilor dumitale, domnule Kröger... izbăvirea dumitale şi a prizonierilor de război se apropie... nu, a noastră, a ofiţerilor bătrîni de sub pajura ţărilor, nu se apropie... nu, a noastră nu se apropie. Pe noi ne aşteaptă lucruri îngrozitoare. Porţile sînt larg deschise, în curînd va veni peste marea Rusie, anatema... pieirea!

*

Vremea se scurge ca un fluviu larg şi leneş. Ninsoarea depune mase din ce în ce mai mari de zăpadă. De trei ori legătura cu lumea din afară fu întreruptă. Sîrmele telegrafului au fost stricate de viscole şi rupte de greutatea zăpezii. Refăcurăm legăturile cu toţii pînă ce aparatul Morse începu să funcţioneze din nou. Bucuria fu mare: lumea largă putea vorbi cu noi, iar noi puteam răspunde.

Încă o caravană poştală pieri în viscol. Localnicii şi prizonierii alcătuiră împreună o echipă de salvare, pentru a veni în ajutorul victimelor.

Era prea tîrziu. O singură oişte de sanie care răsărea din mormîntul uriaş de zăpadă ne arăta locul unde erau îngropaţi oamenii şi animalele, altfel nu i-am găsit. Cu tot gerul năpraznic ne apucarăm de lucru şi dezgroparăm pe înzăpeziţi, lopată cu lopată, pas cu pas. Zăceau aşa cum îi surprinsese viscolul, lîngă căluţii lor mici şi credincioşi, alături de săniile încărcate. Feţele lor erau obosite, mulţumite, pline de nepăsare şi de linişte interioară. Unii dintre ei ţineau în mîini lopeţi, alţi hăţurile cailor, alţii se aşezară jos ca să se adăpostească probabil după săniile lor pline.

Catafalcurile lor au fost ridicate în biserica străveche de lemn, în strălucirea icoanelor sfinte şi a nenumăratelor luminări. Basul profund al preotului se ruga tărăgănat, în slavona veche, pentru mîntuirea sufletelor lor. Lumea îngenunchie, printre ei şi căpetenia lor — căpitanul de poliţie, supunîndu-se cu toţii voinţei Domnului. Din cînd în cînd se auzeau bogetele zgomotoase ale femeilor şi glasuri plîngăreţe de copii.

— Facă-se voia ta, precum în cer, aşa şi pe pămînt...., cînta larg şi tărăgănat preotul, iar clopotele bisericii băteau neîntrerupt, dominate de basul clopotului mare, în timp ce alt viscol se rostogolea peste capetele credincioşilor, peste biserica şi peste colibele lor, biciuind şi îngropînd totul sub zăpadă.

Sărbătorile crăciunului sosiră, şi cu ele sosiră şi strălucirea inimilor şi ochilor noştri.

Apoi clopotele vestiră Anul Nou, zburdalnice şi vesele. Anul începu, aducînd cu el speranţe noi. Cu toţii aşteptam cu nerăbdare venirea primăverii.

Pe la mijlocul lui februarie, Nikitino avu o mică surpriză. Trei medici austrieci fuseseră detaşaţi în sfîrşit de la un lagăr îndepărtat de prizonieri. De fapt, ei nu aveau nimic de lucru, căci la Nikitino numărul bolnavilor era neînsemnat.

Tot orăşelul alergă însă la austrieci, toţi sufereau de ceva de care trebuia să se plîngă. Cei mai mulţi priveau tratamentul medical drept o distracţie binevenită. Medicii prescriseseră bolnavilor închipuiţi medicamente nevătămătoare, dar ele erau foarte greu de procurat, lumea bîrfea mulţumită de această piedică, precum şi din cauza obligaţiei de a lua medicamentul la intervale regulate. Cu cît dozele pe care trebuia să le înghită cineva erau mai mari, cu atît mai interesante apărea în ochii celorlalţi. Astfel fu descoperită o temă de conversaţie nouă, nesecată: „Boala mea".

Cărţile mele medicale zăceau acum prăfuite într-un ungher, căci nu mai puneam mîna pe ele de cîteva vreme. Îmi notam ce-i drept regulat observaţiile cu privire la starea în care se afla Fayme, dar atunci cînd medicii austrieci făcură un consult, părerea lor unanimă a fost: totul este perfect normal. Am renunţat şi la notele mele.

Fayme se simţea excelent. Mai avea, ce-i drept, adesea poftă de dulciurile cele mai diferite şi mai ronţăia cu plăcere deosebită o coajă de pîine neagră, dar aşa trebuia să fie şi nu-mi mai făceam necazuri din această cauză.

— Spune-mi, Fayme, o întrebă într-o zi Ivan Ivanovici cu îngrijorare, nu ţi se face din cînd în cînd rău?

— Ivan! Ce-i cu tine? Ca bărbat cum poţi pune astfel de întrebări? îl certă Ecaterina Petrovna.

— Dar, Katinka, sînt un om însurat, am şi eu copii, şi ce dacă întreb? Fayme este soţia prietenului meu, nu este o femeie străină, deci pot s-o întreb astfel de lucruri.

— Asta-i treaba femeilor, Ivan, o întrebare de felul acesta e cu mult prea delicată. N-o vezi pe Fayme cum roşeşte?

— Între prieteni sînt permise multe indiscreţii, Ecaterina Petrovna. Pentru ce vrei să ştii lucrul acesta, Ivan Ivanovici? întrebă Fayme.

— Ştii, începu stingherit căpitanul de poliţie, am auzit...nu mai ştiu cine mi-a povestit, în orice caz am auzit că în cele mai multe cazuri cînd li se face des rău femeilor în timpul sarcini, este semn că-i o fată... şi... prietenul meu Fedia... ar vrea atît de mult să aibă un băiat...

— Va fi desigur un băiat, fără îndoială! Nu mi-e rău niciodată!

— Minunat, Fayme! Eşti o femeie care nu va naşte decît băieţi. Ce nume-i daţi?

Întrebarea merse din gură în gură, toţi cunoscuţi făcură propuneri şi aşteptau naşterea copilului ca un eveniment de mare importanţă.

Fayme împletea acum adesea. Împletea ghetuţe, ciorapi, hăinuţe, plăpumioare. Din cînd în cînd îşi privea îngîndurată lucrul, mîinile ei îl netezeau drăgăstos, căpşorul i se apleca într-o parte, mă privea zîmbind... şi-şi apleca iarăşi căpşorul deasupra lucrului şi andrelele alunecau iarăşi prin lîna moale.

În camera ei se afla un leagăn de lemn, cioplit de mînă, şi alături un cărucior de copil. erau daruri ale camarazilor mei tirolezi.

Cînd nu era nimeni în odaie, mă strecuram înăuntru şi examinam pentru a nu ştiu cîta oară leagănul, căruciorul, ciorăpeii, ghetuţele, hăinuţele. Stîngaci, ţineam apoi aceste obiecte în mînă, trăgeam cu urechea la orice zgomot, ca să nu fiu prins, şi-mi simţeam inima zvîcnind de nelinişte şi de bucurie.

Şi ziua veni. Era 3 Martie 1917.

Nimeni n-a lipsit în ziua aceea din casa noastră; din gerul sticlos, care trimetea de afară, prin geamurile îngheţate, razele reci de soare, veniră la Fayme şi la mine.

Săraci şi bogaţi, sfioşi şi zgomotoşi, prizonieri şi oameni liberi, fiecare venise cu un dar, cu un cuvînt spus în şoaptă, să vadă copilul, ca cei trei crai de la răsărit.

Pajura ţărilor strălucea semeaţă, decoraţiile se ciocneau zăngănind, mîini îngrijite aduceau daruri preţioase. Păr zbîrlit, feţe bărboase, ochi cenuşii zîmbitori, cizme groase, tulpane pestriţe femeieşti, batiste roşii, conţinînd darul mărunt al unui om sfios. Tătari oacheşi, cu ochii şi părul negru, cu zîmbetul tainic al strămoşilor în ochii de forma migdalelor, cu un lucru de preţ în mîinile lor mici. Feţe galbene, cu ochi oblici, nasuri late, turtite degete scurte şi sprintene, ochi ageri de şoim — vînzători din fundul Siberiei, în mîini cu un hermelin alb ca zăpada. Uniforme cenuşii de campanie, zdrenţuite dar curate, un obiect lucrat de mînă, simbol al patriei îndepărtate şi al culturii lor, prezentat de mîini nesigure.

Copilul stă în leagănul masiv de lemn. Era un băiat mare şi sănătos, cu părul blond şi cu ochi negri ca tăciunii. Copilul unui german şi al unei tătăroaice.

Pentru prima oară în viaţă sînt foarte mîndru!

REVOLUŢIA

Ziarele din Martei 1917 aduc veste după veste, despre întîmplări ce-ţi taie răsuflarea.

— La 11 Martie mulţimea înflăcărată ia cu asalt arsenalul şi palatul justiţiei!

— La 12 Martie poporul ocupă palatul de iarnă şi clădirea amiralităţii!

— Detaşamentele de poliţie care s-au opus, au fost puse pe fugă de popor cu sprijinul cazacilor!

— Regimentul de gardă personală Preobrajenskii, cel mai vechi regiment de gardă rusească, regimentele Volinskii şi Pavlovskii trec cu entuziasm de partea poporului!

— Ţarul a fost silit să abdice. El renunţă la tron pentru sine şi fiul său în favoarea fratelui său, marele duce Mihail!

— Marele duce Mihail abdică şi el!

Ce.. va.. fi... acum...?

*

— Libertate! Libertate! Libertate!

— Trăiască libertatea! Trăiască poporul! Rusia s-a ridicat din ţărînă! Toţi delicvenţii politici şi criminalii condamnaţi de regimul blestemat al ţărilor vor fi puşi în libertate pe loc. Puterea este în mîna poporului! Poporul îşi va alege împuterniciţii şi conducătorii! Poliţia va fi scoasă pe loc din serviciu! Cetăţenii, soldaţii, muncitorii şi ţăranii vor forma organizaţii de sine stătătoare, toată puterea este în mîinile lor! Se va forma o miliţie!

Telegrafiştii micului oficiu poştal lucra zi şi noapte, pînă la istovire, nu mai puteau descifra decît anevoie toate ordinele ieşite din ţăcăneli necontenite ale aparatului Morse. Capitala guberniei, Omsk, anunţă că aştepta reorganizarea imediată a serviciului poliţienesc şi ordonă cea mai strictă respectare a dispoziţiilor venite de la Petrograd. Puşcăriaşii să fie puşi pe loc în libertate.

— Telegrafiază! strigă Ivan Ivanovici funcţionarului pe jumătate mort. Telegrafiază! Nikitino este un oraş cu şase mii de locuitori. Închisoarea cuprinde peste trei sute de puşcăriaşi, printre care nu se află nici un singur delicvent politic. Din consideraţiune de siguranţă publică este imposibil de a lăsa o populaţie mică pradă la trei sute de criminali! Mă opun acestui ordin! Îmi părăsesc postul numai dacă Omsk garantează siguranţă întregii populaţii! Cer dispoziţii imediate!

Trecură zile întregi, deşi Nikitino telegrafia cu insistenţă mereu acelaşi lucru.

Între timp, în lagărul de prizonieri, pregătirile sînt în toi. Tot calabalîcul este împachetat cu grijă, mantalele sînt împăturite ca pentru campanie, ca şi cînd transportul ar trebuie să înceapă în fiecare clipă. Nerăbdarea este mare. Puţinii pesimişti sînt luaţi în bătaie de joc, nimeni nu-i mai ia în serios. Se naşte agitaţia, forfoteală, o grabă şi o activitate neobosită.

Numai un singur om străbate lagărul fără rost şi fără ţintă, pentru a nu ştiu cîta oară. Nu ştie dacă trebuie să-şi ocărască oamenii sau să le poarte pentru cea din urmă oară de grijă, pentru ca trupa să poată părăsi lagărul în ordine. Omul acesta este plutonierul.

— Ce dracu mai pot face şi muscalii ăştia? Vor şi acum să duc războiul mai departe? În harababura asta? Aşa-i, domnule doctor?

În ochii plutonierului licăreşte bucuria reţinută, dar, ca superior, ca şef de lagăr, nu poate să se lase tîrît de entuziasmul general. Tot lagărul are privirile aţintite asupra lui, toată lumea ascultase pînă acum de dînsul, pentru toţi fusese o pildă de ordine, de răbdare şi de disciplină.

Oră de oră aştept ştirea din Omsk. Aş vrea să le duc eu însumi camarazilor ordinul de plecare. Atunci ne vom îmbrăţişa, vom rîde ca toţi copiii nebunatici şi vom uita de toate, de toate. Vom lăsa totul baltă, vom porni desculţi la drum, spre patrie!

Trece ceas după ceas. Stăm pe legăturile noastre şi aşteptăm; cu coatele pe genunchi, cu capul sprijinit în mîini. Stăm şi aşteptăm, aşteptăm... aşteptăm.

Aparatul Morse ţăcăne, eu stau alături, abia mai sînt în stare să aştept răspunsul.

Pe fişia îngustă de hîrtie apar linii şi puncte în timp ce aparatul blestemat ţăcănea fără întrerupere. Degetele nesimţitoare ale funcţionarului scriu litere pe hîrtie, una după alta, ca şi cînd ar învăţa acum să scrie. Le citesc, le citesc mereu de la început, încerc să le înţeleg. Smulg tot blocul de hîrtie din mîinile funcţionarului.

— Eliberarea prizonierilor, în special al prizonierilor de război, se amînă pînă la noi dispoziţii...

Încremenesc deodată, ca odinioară, în fortăreaţa Petru şi Pavel, în faţa plutonului de execuţie.

O forţă brutală pune stăpînire pe mine, ies în fugă din oficiul poştal.

Deschid brusc uşa locuinţei mele şi o trîntesc în urma mea de zornăie toate geamurile de răsună toată casa. Fayme vine spre mine, aleargă spre mine, căutînd mîngîiere... începe să plîngă încet, deşi nu schimbasem nici un cuvînt.

— ...şi eu voiam atît de mult să plecăm acasă... acasă la tine... Petrişor... mă bucurasem atît de mult... şi acum...

În mine lupta furia cu neputinţa, clocotul de mînie cu apatia deplină, nădejdea cu deznădejdea. Totul s-a prăbuşit, înaintea noastră nu mai e din nou decît aşteptarea.

*

Încet, pas cu pas, în ritm măsurat, mă apropii de lagărul de prizonieri, de miile de oameni care aşteaptă, speră. Porţile se deschid, se închid în urma mea, ca un semnal trainic şi nezdruncinat pentru mine şi pentru ceilalţi.

— Vine tata Kröger!... A venit Kröger!... Haideţi, repede! răsuna din toate părţile; de pretutindeni oamenii se apropie în fugă de mine cu strălucire în ochi, cu zîmbetul pe faţă.

— Adunarea! zbier, stăpînindu-mi furia şi strîng pumnii. Adunarea, toată lumea!... Adunarea!...

Mă-nconjoară în dezordine, strîngîndu-se grămadă. În jurul nostru se face o tăcere sinistră. Bănuiesc acum ce le voi spune. În noi mai pîlpîie o speranţă slabă, atît de mică, atît de sfioasă, încît ne înfricoşează. Dar vreau să le păstrez această speranţă, ca să-i ţină în viaţă.

— Camarazi! A sosit ordinul de la Omsk! Ordinul sună: Toţi prizonierii vor fi reţinuţi în lagăr pînă la primăvara următoare... Mai întîi vor fi evacuate lagărele din Rusia europeană... abia după aceea vor fi transportaţi prizonierii de război din lagărele din Siberia... S-ar putea ca intervalul de timp să fie scurtat... Deocamdată trebuie să mai.... aşteptăm! Ne putem bucura cu toţii. Şi glasul mi se taie.

I-am minţit. Telegrama din Omsk suna altfel.

Oamenii se gîrbovesc, se ascund, văd pe unii plîngînd pe legăturile lor.

Lagărul de prizonieri pare un cimitir. Se iscă certuri care degenerează în acte de violenţă. Ceilalţi rămîn nepăsători, se evită unii pe alţii.

Plutonierul a uitat să-şi scoată ceasornicul. Rapoartele zilnice lipsesc, oamenii merg la masă în dezordine.

Numai timpul nu stă locului.

Aşteptăm cu toţii ziarele. Eu aştept scrisori din Petrograd şi din Moscova.

Cele dintîi ziare sosiră. Aduceau reportaje despre revoluţie, pe coloane întregi, cu litere mari, toată lumea se îmbrăţişa cuprinsă de entuziasm. Libertatea mult dorită se revărsase peste Rusia, asemenea Volgăi puternice, nemărginite şi măreţe care se revarsă primăvara peste maluri şi inundă toată ţara uriaşă. Deosebirile de clasă şi de rasă căzură, nu mai exista autoritate, de care să te temi, puteai face ce voiai, toată lumea lucra la „salvarea şi propagarea revoluţiei". Revoluţia trebuia dusă în toată ţara, de la oraş la oraş, de la sat la sat. Din gură-n gură trecea cuvîntul: Libertate!

Pentru prizonieri de război nu exista libertate.

Prietenii mei de odinioară mă uitaseră. Tăceau. Scrisorile mele rămîneau fără răspuns.

Toată ţara se trezise dintr-odată, haotic.

•

Ivan Ivanovici devenise foarte tăcut. Peste activitatea lui se aşternu deodată oboseala. Nu-şi mai primea salariul din Omsk şi nu mai cerea nimic. Rămase la postul său, şedea inactiv în clădirea poliţiei şi aştepta ceva. Nu mai era nimic de lucru pentru dînsul. Nici nu-şi mai regăsea drumul spre sine însuşi, spre fosta lui demnitate. Tot ce însemnase pentru el onoare de ofiţer nu mai exista. Revoltat şi zdruncinat de evenimentele de la Petrograd, nu mai avea nici o speranţă într-un viitor mai bun, ca fost ofiţer de poliţie. Înaintea lui era ruşinea, înaintea lui se aşternea drumul pe care păşiseră fraţii săi — martiriul.

Apărea la serviciu cu o punctualitate neobişnuită. Era foarte îngrijit în fiecare zi, îşi purta cele mai bune uniforme şi cizme şi nu mai bea.

— Fedia, tu încerci să mă liniştești, vrei să mă faci să cred că va mai fi ce-a fost odată, că toate acestea sînt trecătoare. Eu însă te întreb: cine-i omul care, iubit şi stimat de popor, să ia frînele în mîna lui? Toţi au trădat Rusia, nu există nici unul care să poată privi poporul în ochi. Sînt oare toţi ruşii atît de răi? Uită-te la oamenii de aici, mi-au adus de mîncare şi de băutură, au împărţit cu mine pîinea lor sărăcăcioasă, sînt în stare să dea şi cel din urmă lucru. Acesta este caracterul adevărat al poporului nostru, şi dacă ne vom jertfi viaţa pentru el, vom trăi mai departe în popor ca martiri, căci odată se vor deschide şi ochii poporului acestuia. Face să mori pentru un astfel de scop.

Excelenţa sa, generalul, nu se mai arăta aproape deloc în lagăr. Îşi desprinse epoleţii.

— Am jurat odată credinţă nestrămutată pajurei ţarilor; acum ea este pîngărită, părăsindu-ne de bună voie, nu vrea să creadă în cea din urmă clipă în cuvîntul celor ce-i juraseră credinţă pînă la moarte. A fost pentru noi o poruncă mută să ne scoatem pajura ţarilor, ea nu mai are nevoie de noi, putem să ne retragem. Bine, plecăm. Vreau să observ din depărtare regimul cel nou, nu cred că va putea salva Rusia. De ne-ar da Dumnezeu un om, care să îndrume pe căi bune toată beţia de libertate a poporului, neînţeles şi aţîţat. Eu nu-l văd şi acest lucru mă-ngrozeşte nespus. Dar, în sfîrşit, sîntem oameni şi trebuie să fii totdeauna puţin optimist. Aşa cum i-ai minţit dumneata pe camarazii dumitale, aşa se înşeală astăzi mulţi pe ei înşişi.

Tot curajul meu, toată puterea mea de convingere, toate micile manopere, tot umorul artificial de care mă sileam să dau dovadă, toate le-am pus în joc pentru a-mi minţi mai departe camarazii.

— Ştim un lucru precis: Rusia a devenit incapabilă de luptă, din cauza revoluţiei, le spuneam. O naţiune incapabilă de luptă este la cheremul duşmanului ei. Admit că Rusia încearcă să mai salveze, prin aţîţarea entuziasmului şi cu ajutorul aliaţilor ei, ce se mai poate salva din haosul total. Dar ce înseamnă la urma urmei o armată fără disciplină, în care trebuie să se ţină pe front consfătuiri cu soldaţii, înainte de a se lua hotărîri strategice? Mai merită o astfel de armată acest nume? În vreme ce pe front se vor ţine dezbateri, duşmanul va ataca, înfrîngerile se vor ţine lanţ şi victoria forţelor noastre va aduce în curînd sfîrşitul. Dorinţa de pace cu orice preţ creşte şi devine tot mai vie. Nu mai poate dura mult, nu-i cu putinţă, este cu desăvîrşire exclus! Dictatul de pace va cere desigur în primul rînd eliberarea prizonierilor de război. Asta-i de la sine înţeles! Nu-i mai bine pentru noi toţi să sperăm într-o eliberare mai tîrzie, decît să ne închipuim că vom fi transportaţi peste cîteva zile în patrie şi să ne înşelăm cu privire la acest termen săptămînă de săptămînă, lună de lună?

Ne-am măcina astfel puterea de rezistenţă, aşteptarea ne-ar chinui şi ne-ar înnebuni. Camarazi! În anii care au trecut am ţinut cu credinţă unii la alţii, să ne unim strîns şi în acest din urmă an. Gîndiţi-vă în fiecare zi că patria noastră rămîne mereu în fiinţă, că ne aşteaptă mereu.

Atunci vom şterge anii de captivitate din viaţa noastră şi vom începe o viaţă nouă, o viaţă pe care am învăţat acum s-o înţelegem şi s-o preţuim mai bine.

Disperarea se risipeşte încet, încet de tot, din sufletele noastre. Zi de zi ducem o luptă cu noi înşine.

Oameni şi ziare ajung pînă la noi din regiunile în care bîntuie revoluţia. În sălbăticie toate se pierd, sălbăticia sugrumă revoluţia, aşa cum a sugrumat pînă acum şi multe altele.

Fayme stă aplecată deasupra ziarelor.

— Guvernul cheamă la război. Războiul continuă. Dar războiul nu mai poate dura mult, nu-i aşa? Nu este cu putinţă, trebuie să se facă pace curînd Pacea va veni mai curînd decît credem. Vom pleca împreună cu camarazii tăi. totul va rîde în jurul nostru. Dájos ne va cînta mereu ceva vesel, înflăcărat, zglobiu, şi multă vreme ne vom aminti de timpul acesta. Copilul nostru va creşte, va merge la şcoală, va căpăta fraţi sau surori, o casă întreagă de copii zburdalnici şi veseli. Petrişor, cred că este mai frumos să te gîndeşti la fericirea care te aşteaptă, decît s-o trăieşti, căci adesea te obişnuieşti cu ea fără să-ţi dai seama.

Noaptea ne cuprinde şi măreşte deznădejdea şi ura noastră împotriva soartei.

În leagănul tirolez copilul este pe cale să adoarmă, Fayme îşi ţine mîna pe marginea leagănului şi netezeşte plăpumioara moale, ochii ei negri răsfrîng fericirea sufletului ei, un cîntec de leagăn tătăresc răsună încet şi monoton în încăperea joasă. Copilul a adormit...

Şi astăzi urechile mele mai aud uneori noaptea acest cîntec străvechi tătăresc; ochii mei nu vor uita niciodată înfăţişarea femeii şi a copilului nostru, chiar dacă ar orbi.

*

Ştirile despre revoluţia lui Kerenski ajunseră pînă la noi ca un bubuit îndepărtat de tunet. Soldaţi bătrîni, cu mulţi ani de serviciu, se întoarseră de pe front şi povestiră ce se întîmpla. Erau înarmaţi pînă în dinţi, obosiţi, flămînzi şi zdrenţuiţi. S-au întors acasă cu forţa, căci ordinele de chemare emise încă de guvernul ţarist mai erau executate de neştiutori, recruţi noi se îndreptau puhoi spre front, iar puhoiul celor sătui de luptă se revărsa după bunul său plac dinspre front înapoi. Legăturile de cale ferată deveniseră neregulate, mersul trenurilor de mai înainte nu mai era în vigoare, toate trenurile aveau întîrzieri nu de ore, ci de zile. Orice mijloc de călătorie era binevenit ca să ajungi acasă, chiar dacă se oferea sub forma unui loc pe un acoperiş de vagon.

Pentru noi, prizonierii, un singur lucru era sigur: războiul continua, de aceea eram ţinuţi mai departe în captivitate.

Ţăranii din împrejurimi veniră iarăşi la Nikitino cu caravane de sănii, nepăsători faţă de evenimente, neînţelegînd aproape deloc toate cîte se întîmplau şi odată cu ei reveni şi viaţa, agitaţia.

Ne uimeau cu firea lor copilărească şi nepăsătoare.

Cu cîteva zile înainte, fraţii Islamkuloff primiseră telegrame cu conţinut aproape identic:

— Expediat banii, preluăm tot riscul, avem încredere deplină în guvernul nou. Într-adevăr banii sosiră telegrafic la Nikitino, în ciuda dezordinei ce domnea în structura statului.

Ţăranii îşi vîndură munţii de blănuri şi primiră ca altădată banii în monedă sunătoare.

Cei întorşi de pe front doreau să vorbească cu prizonierii de război. Le aduceau daruri. Femeile le strîngeau mîinile cu ochii strălucitori, le şopteau cuvinte tainice.

La mine veneau mereu ţărani care, în semn de mulţumire, ţineau îndelung mîna mea într-a lor.

Cum să-ţi mulţumim, barin? Femeile noastre au născut copii frumoşi şi zdraveni, copii ai bărbaţilor din ţara dumitale, noi îi vom iubi ca şi pe copiii noştri. Ei ne-au făcut mult bine lucrînd cu hărnicie, ne-au mărit ogoarele, ne-au clădit case şi ne-au învăţat cu adevărat cum se lucrează. A fost un noroc mare pentru noi ţăranii, sărmani şi neştiutori.

O piatră mi se ridică de pe inimă, căci adesea mă gîndeam la feţele îngrijorate ale camarazilor mei, cînd le aduceam aminte de mulţimea de fete şi femei îndrăgostite din diferitele sate. Furtuna care ne ameninţa, trecuse.

Firea copilăroasă şi nepăsătoare a ţăranilor era de neînţeles pentru noi, europenii. Ei trăiau în afara istoriei ţării lor, erau una cu natura primitivă şi veşnică.

Viaţa redeşteptată puse stăpînire pe toate şi în torentul ei, mereu acelaşi, fără trecut şi fără viitor, pluteau şi zilele noastre, cu toate obiceiurile noastre vechi pe care ni le impusese vremea.

Natura trecu nepăsătoare peste noi.

Peste noapte suflă un vînt cald dinspre miazăzi, masele de zăpadă scăzură şi se topiră, rîul se revărsă peste maluri şi inundă întinderi mari de păduri şi de cîmpii.

IZBUCNEŞTE PÎRJOLUL

Păsări călătoare, mari şi mici, cu gîtul lung şi întins, cu picioare lungi, cîrduri, cîrduri, fîlfîind din aripi şi zgomotoase, zburară şi în primăvara aceasta cu miile peste orăşel, se lăsară pentru puţin timp pe pămînt, ca să-şi continue apoi drumul spre miazănoapte. Le-au urmat cîţiva întîrziaţi, dar aceştia au dispărut din ochii noştri.

Țăranii își luaseră din nou ajutoarele la muncă. Pămîntul trebuia lucrat, însămînțat, trebuia să aducă o recoltă nouă.

Nimic nu zdruncinase oare lumea și întinderile Rusiei?

Nu exista nici o oprire, nici o întrerupere...

*

Neuitată va rămîne pentru mine întîlnirea cu Marusia.

După un prînz extraordinar de copios la Ivan Ivanovici, cu care ocazie bucătarul german Müller arătase deosebit de multă pricepere și fusese lăudat în consecință, mă întorsesem cu Fayme acasă și voiam tocmai să mă duc la cinematograf, ca să cîrpesc cîteva bucăți dintr-un film rupt, cînd Olga, servitoarea, năvăli zăpăcită la mine în cameră.

— Barin, a venit o cerșetoare... vrea să vă vorbească... nu vrea să plece.

— Dă-i ceva de mîncat și de băut, îi răspund și întind mîna după punga cu bani.

— Nu, barin, femeia nu vrea nici mîncare, nici băutură, nici bani, vrea să vă vorbească numaidecît, vrea să vorbească numai cu dumneavoastră.

În bucătărie găsesc pe Marusia.

În brațe are un copil învelit în zdrențe, lîngă ea stă un băiat mic, dar vînjos, blond, cu ochi albaștri și limpezi. Privirea lor îți pătrunde adînc în suflet, căci este tristă fără să vrea.

Mă uit la femeie. Obrazul ei frumos este de o transparență dureroasă, ochii ei oglindesc supunerea nesfîrșită față de voința lui Dumnezeu și credința în voința lui nestrămutată. Un tulpan pestriț încadrează fața palidă și obosită, este îmbrăcată cu o haină groasă, cîrpită peste tot, ale cărei cusături cenușii se desfac pe alocuri, o fustă scurtă de culoare nedeslușită, ciorapi groși, negri, de lînă, ghete bărbătești foarte peticite, cărora se cunoaște că li s-au tăiat carîmbii.

Ce mîini binevoitoare au dat femeii aceste daruri prețioase, le-a dres și le-a recusut, fără îndemînare, dar zdravăn și cu cea mai mare grijă?

— Fedia... murmură ea și ochii ei minunați se umplură de lacrimi, Fedia... barin... dumneata ești... pușcăriașul, care a fost legat de același lanț... cu Stepan...? Cu mare trudă rostește cuvintele care i se par poate monstruoase.

Îmi simt deodată inima zvîcnind.

— Da, Marusia, eu sînt! Poți rămîne la mine cît vrei.

— L-am pierdut pe Stepan!... Nu mai știu unde este... l-am pierdut, deși l-am căutat mereu, dar copiii mei, ăsta-i cel mai mic... dă la o parte zdrențele de pe sugaciul care doarme fericit și nepăsător mai departe, în timp ce trăsăturile mamei sînt luminate repede de un zîmbet de fericire. — Este născut în închisoare, pe cînd eram la Stepan, adăugă sfioasă. Nu vreau să rămîn multă vreme, vreau numai să mă odihnesc... sînt atît de obosită de veșnica pribegie, picioarele nu mă mai duc, și copiii... vor să se odihnească și ei, nu vor să

meargă mai departe, şi pe cel mic mai trebuie să-l hrănesc şi-mi ia cele din urmă puteri. La Taiga, o staţie de cale ferată de pe linia transsiberiană m-a luat la el un învăţător, a scris şi o scrisoare la Petrograd, adresa ta am păstrat-o mereu împreună cu sfînta cruce în sînul meu şi îndată au sosit şi bani, şi mi s-a scris că eşti ţinut la Nikitino, Fedia, să plec îndată la tine şi să-ţi spun sănătate, dar nu mai ştiu cum îi chema pe cei care au trimis banii. Era un tătar, arătam scrisoarea lui şi toţi tătarii mă primeau oricînd, îmi dădeau de mîncare şi băutură. Mi-au arătat şi drumul la Nikitino, m-au dus la calea ferată, mi-au cumpărat bilet şi mi-au dat de mîncare pentru mai multe zile. Şi aici mi-au arătat drumul pînă la tine. Acum sînt aici, dar nu pentru multă vreme, Fedia... vreau să merg mai departe, să-l caut pe Stepan, poate... poate-l voi găsi, ne iubim atît de mult, ce-i viaţa mea fără dînsul... îl voi găsi, desigur, Dumnezeu este bun şi drept, ne lasă să îndurăm chinuri, dar ne şi iubeşte.

Între timp am aşezat-o pe Marusia pe o laviţă. Îşi ţine copilul adormit în braţe, celălalt stă alături de dînsa şi priveşte cu ochi mari, întrebători cînd pe mine, cînd pe mama lui. Pe masă aşteaptă mîncarea.

Tăcut, fără să scoată o vorbă, băieţaşul se apropie cu sfială de masă şi se uită la mîncăruri cu ochii plini de poftă. Capul lui blond şi zbîrlit, se lăsă trist în jos, apoi priveşte din nou toate bunătăţile, aplecat puţin într-o parte.

O bancă înaltă, o mişcare, şi l-am ridicat pe ştrengar sus, i-am pus lingura între degete, să mănînce.

Se repede la mîncare ca un animal tînăr şi stîngaci, uită de tot ce se găseşte pe masă, muşcă mereu dintr-o felie groasă de pîine. Lingura a pus-o de-o parte, pîinea o ţine în mîinile lui mici, o cunoaşte, căci cerşetorului i se dă mai întîi pîine, pe urmă şi altceva, cîteodată. N-am fost şi eu odată cerşetor?

Marusia se aşează sfioasă la masă, privirea ei alunecă bucuroasă peste mîncăruri, şi ea apucă mai întîi pîinea şi, după cea dintîi îmbucătură, îşi face cruce; foamea a făcut-o să uite.

Nataşa şi Olga îşi şterg ochii cu şorţurile. Apoi ne întoarcem cu toţii privirile de la ei. Nu vrem să-i stingherim şi ne prefacem că avem ceva mai bun de făcut decît să-i privim.

Cînd mă întorc iarăşi în bucătărie o găsesc pe Marusia şezînd ghemuită în ungherul în care se află icoana. Doarme cu copilul în braţe. Băiatul doarme cu capul în poala ei, întins pe laviţă. Nataşa şi Olga deretică încet prin bucătărie, silindu-se să nu facă nici un zgomot.

— Mamă... pîine... şopteşte sfios copilul în somn. Mintea lui de copil ştie că sărmana lui mamă abia-i poate da o bucăţică de pîine, de aceea o roagă atît de sfios. Poate că el simţea acum chinul mamei necăjite şi deznădejdea, care nu-i poate da pîine.

Marusia! Vei rămîne în veci pentru mine icoana sfîntă a mamei...

Ivan Ivanovici vine la mine. Este neobişnuit de serios.

— Fedia, au venit opt oameni din Omsk, comisari ai poporului, împuterniciţi ai guvernului Kerenski, care vor să reorganizeze totul la Nikitino; vino pînă la mine, am ceva de vorbit cu tine şi cu foştii mei subalterni.

La Ivan Ivanovici întîlnesc pe Ilarion Nicolaevici, apoi pe un căpitan al unei divizii de cazaci transsiberieni sosit de curînd, subofiţeri ai poliţiei, reprezentanţi ai paznicilor închisorii, cîţiva oameni din consiliul comunal, Kusmiceff, Lopatin şi cîţiva soldaţi mai vechi ai poliţiei călare.

Cînd se deschide uşa şi apare Ivan Ivanovici, ne ridicăm cu toţii, luînd poziţia de „drepţi", apoi ne aşezăm.

— Excelenţă, domnii mei! începe căpitanul, reprezentanţi ai guvernului Kerenski au venit la noi la Nikitino ca să reorganizeze totul în oraşul nostru. Tot ce-i vechi va trebui să dispară, se va introduce un sistem administrativ nou la autorităţile civile şi militare. Cei mai mulţi dintre noi aparţin regimului vechi, l-am servit şi i-am jurat credinţă. Regimul vechi s-a prăbuşit, de voie sau de nevoie trebuie să ne supunem guvernului nou. Nu vă mai vorbesc astăzi în fosta mea calitate de căpitan de poliţie, ci în calitate de concetăţean al oraşului Nikitino, ca unul care am avut odinioară în grija mea siguranţa populaţiei lui. O singură chestiune este la ordinea zilei: eliberarea criminalilor din închisoarea noastră, pe baza amnistiei generale. În închisoare se află în total trei sute optsprezece criminali, printre care nu-i nici un condamnat politic. Aş vrea să aud părerea dumneavoastră în această chestiune, de aceea v-am rugat să veniţi aici. Îmi voi părăsi postul numai dacă voi fi silit să cedez forţei, şi aceasta nu din opoziţie de principiu împotriva regimului nou, ci numai pentru că socotesc o nebunie să laşi pradă unor puşcăriaşi o populaţie fără apărare. Ştim ce excese îngrozitoare s-au întîmplat la Petrograd şi în alte oraşe mari şi vreau să evit o asemenea stare de lucruri şi în oraşul meu.

Căpitanul vînjos şi zvelt ia cuvîntul.

— Noi, ofiţerii, ne-am îndeplinit datoria, sîntem gata să ne-o îndeplinim şi mai departe. Subordonaţii noştri să ne judece, sînt gata să mă supun părerii lor. Îmi menţin însă punctul de vedere că eliberarea puşcăriaşilor ar fi o crimă nesăbuită împotriva populaţiei şi trebuie să ne împotrivim acestei crime.

— Nu s-ar putea transporta puşcăriaşii într-un oraş mare? întrerupe generalul.

— Nu! răspunse aspru căpitanul. Reprezentanţii noului regim refuză s-o facă. Ei insistă pentru liberare.

— Liberarea-i imposibilă! Femeile şi copiii noştri; tot avutul nostru, casele noastre, totul va fi distrus! răsună din toate părţile.

— Ne vom supune noului regim, nu ne rămîne altceva de făcut, spuse apăsat un reprezentant al consiliului comunal, dar nu trebuie să admitem în nici un caz liberarea criminalilor. Asta ar fi o nebunie!

— Ivan, spun nesigur, toată ţara va trebui să se supună noului regim, Nikitino nu poate fi o excepţie. Dar trebuie să încercăm cu toţii să facem faţă inevitabilului.

— Şi în ce fel am putea s-o facem, domnule doctor, după părerea dumneavoastră...? mă întrerupe tare şi tăios căpitanul de cazaci.

— Punînd la dispoziţia celor chemaţi şi în drept să apere populaţia ca şi pînă acum, arme şi muniţii, pentru a înlătura la nevoie primejdia.

Ochii tuturor sînt îndreptaţi asupra mea. Citesc în ei, după luni şi ani de convieţuire, neîncrederea.

— Prizonierii ar trebui să rămînă evident pasivi, deoarece primejdia este foarte mare...

— Noi dispunem în total de patruzeci şi şase de oameni, parte din cadrele poliţiei pedestre şi călare, parte soldaţi instruiţi, cei mai mulţi ţintaşi siberieni. Ar veni deci zece puşcăriaşi la unul. S-ar putea întîmpla ca puşcăriaşii să se înarmeze şi atunci raportul de forţe ar fi foarte inegal. Tot ce va fi opus rezistenţă, va fi măcelărit după o eventuală victorie. De lucrul acesta cred că nu se îndoieşte nimeni, spune Ivan Ivanovici cu glas liniştit.

— N-aş şovăi să înarmez şi cîţiva prizonieri de război, gradaţii şi oamenii care lucrează de mai mult timp în oraş, zice generalul.

— Eu sînt împotriva acestui lucru, strigă căpitanul de cazaci, ce au de-a face prizonierii cu tulburările şi chestiunile noastre?

— Nimic, absolut nimic, domnule căpitan, răspunde Excelenţa Sa, dar trebuie să avem siguranţa absolută a victoriei noastre. În cazul acesta nu luptăm ca soldaţi pentru o victorie de prestigiu, ci ca bărbaţi pentru siguranţa familiilor noastre. Sînt cu totul de acord cu propunerea domnului Kröger şi cer înarmarea cîtorva prizonieri de război, care vor fi desemnaţi de mine, de domnul căpitan de poliţie, de domnul Kröger şi de şeful lagărului. Să trecem pe loc la vot.

— Cine este contra? întrebă căpitanul de poliţie.

— Cred că nimeni, zice după o scurtă pauză căpitanul de cazaci, văd că Excelenţa Voastră are fără îndoială dreptate.

Noaptea fu deschisă magazia de arme, puştile şi muniţia au fost revizuite, o mitralieră grea lătra cîteva rafale afară din orăşel, oamenii veneau şi plecau, toţi fură înarmaţi şi aprovizionaţi din belşug cu muniţie.

Dimineaţa s-au dus tratative îndelungate între reprezentanţii locuitorilor din Nikitino şi comisarii poporului împuterniciţi de guvernul Kerenski.

La amiază, Ivan Ivanovici veni la mine. Era liniştit şi chiar resemnat; soţia lui fierbea de enervare. După prînz ne-am dus la lagărul de prizonieri. Fayme şi copilul, Ecaterina Petrovna şi multe alte femei cu copiii lor rămăseseră sub paza armată a camarazilor mei.

Peste tot domnea o mare încordare; liberarea puşcăriaşilor era aşteptată din clipă în clipă.

Spre seară, puşcăriaşii fură puşi în libertate.

Veneau cîte doi sau singuri la nicovală, ciocanul se ridica şi se cobora, lanţurile cădeau, şi în curînd se formă o moviliţă de lanţuri. Odată liberaţi, stau tăcuţi şi nehotărîţi în curtea închisorii, unii dintre ei mergeau deoparte, nepăsători şi apatici, neştiind ce să facă. Ceilalţi stau posomorîţi şi ameninţători. Nu se încredeau în libertatea lor.

— Tovarăşi! Popor liber al Rusiei! Lanţurile ţarismului afurisit şi urît de noi toţi au căzut în sfîrşit! Norodul s-a ridicat în toată ţara, cu putere nestăvilită, într-o revoluţie cum nu s-a mai pomenit. Acum aveţi libertatea mult dorită. Nu mai există nici cnut, nici absolutism criminal, tiranic şi sîngeros! Pedeapsa cu moartea a fost desfiinţată!

Un strigăt înfiorător întrerupse cuvintele comisarului poporului; toţi amuţesc.

Un paznic al închisorii şi un criminal s-au rostogolit la pămînt. Puşcăriaşul a scos cu degetele amîndoi ochii din orbitele omului şi acum îl sugrumă; pe faţa însîngerată a victimei, pe buzele ei chircite se mai poate citi strigătul abia înăbuşit. Puţinii păzitori care stau împrăştiaţi printre puşcăriaşi sînt doborîţi îndată la pămînt, comisarul poporului încearcă să fugă dar şi el este prins şi, cît ai clipi, obrazul lui este lac de sînge; răsună cîteva împuşcături răzleţe, unii dintre puşcăriaşi se prăbuşesc la pămînt.

— Răzbunare!... Fugiţi!... Ucideţi!... se aude din toate părţile.

Trece un timp destul de lung, se întunecă. Criminalii liberaţi cutreieră încet străzile. Străzile sînt goale, casele şi colibele sînt încuiate, orăşelul pare mort şi părăsit.

Văd doi comisari ai poporului mergînd pe strada negustorilor. Au curajul să-i întîmpine pe puşcăriaşi, să-i strîngă grămadă.

— Tovarăşi! N-aveţi de ce vă teme, pedeapsa cu moartea este desfiinţată, înţelegem purtarea voastră, asupritorii voştri trebuie să dispară. Vom avea grijă de mîncare, de băutură şi de îmbrăcăminte! Duceţi-vă la birt.

— Ehei, frăţioare, am mai auzit noi de-asetea... răspunseră batjocoritori criminalii şi au pus mîna pe cei doi, care nici nu se apăra.

Uşa birtului gazdei mele este deschisă cu forţa, cei doi comisari şi puşcăriaşii intrară înăuntru. Nu găsesc nimic, căci nu se pregătise din timp nici mîncare, nici băutură. Peste puţin timp două cadavre mutilate grozav sînt azvîrlite din casă. Sînt cei doi comisari ai poporului.

Prăvăliile cu alimente sînt silite să-şi deschidă porţile, criminalii scot fără alegere tot ce găsesc de mîncare, ameninţă şi înjură pe proprietari, distrug tot ce nu pot duce cu ei. În sfîrşit se face mai multă linişte în orăşel, se lasă noaptea. Este foarte cald, vîntul care azvîrle nisipul răscolit în geamuri este dogoritor.

Nimeni nu poate dormi în noaptea aceasta. Oricine are în casă o seceră, o coasă, o secure, un topor, un cuţit, le ţine strîns în mînă. Se aud copii plîngînd.

— Daţi-ne vodcă! Daţi-ne muieri! zbiară glasuri confuze, ici, colo. Uşile mici ale colibelor cedează, puşcăriaşii năvălesc înăuntru. Femeile şi copiii strigă. Peste multe praguri sîngele curge în stradă.

Deodată se aude o împuşcătură. Toţi amuţesc. Glasuri bărbăteşti zbiară, dar nu le poţi înţelege. Focurile răzleţe se aud neregulat, o salvă, încă una, alte împuşcături. Văd puşcăriaşi trecînd în fugă prin faţa casei mele. Toţi sînt înarmaţi! Foştii puşcăriaşi le-au arătat drumul, mica gardă a depozitului de arme a fost înfrîntă prin trădare.

Spre miezul nopţii căpitanul de cazaci trece călare în galop pe strada negustorilor, legat la cap cu un ştergar plin de sînge.

— Puşcăriaşii înaintează! Ocupaţi ieşirea spre piaţa tîrgului. Ademeniţi-i pe toţi acolo, cu orice preţ! Pintenii sînt însîngeraţi, calul se ridică în două picioare, căpitanul galopează mai departe.

Într-o clipă sînt cu douăzeci de camarazi, cu Kusmiceff şi cu Lopatin în faţa oficiului poştal, într-o clipă am ridicat parapete de pămînt şi ne culcăm la pămînt. Puţin timp după aceea văd venind din dreapta, spre piaţa din faţa noastră un grup mic de puşcăriaşi care trag. Trăgători, pe care nu-i vedem la început, trag şi se ascund mereu în dosul colibelor. Se apropie de puşcăriaşi din colibă în colibă; îi recunosc după uniforme: fac parte din poliţie.

Pot deosebi fiecare foc, căci ele se aud la intervale lungi. După fiecare foc cade cîte un puşcăriaş.

La stînga noastră, soldaţii aleargă de-a lungul unei ulicioare, aplecîndu-se. Şi ei se ascund în dosul colibelor; în urma lor vine o ceată mai mare de puşcăriaşi înarmaţi. Soldaţii se urcă pe acoperişuri, se ascund în dosul coşurilor, fiecare ungher le serveşte de ascunziş. Fără grabă, ca şi cînd ar fi vorba să nimerească o fiară din pădure, ţintaşii sibereni duc armele la ochi. Plăcerea lor este să-i împuşte pe puşcăriaşi în cap şi să-i vadă dîndu-se tumba ca nişte cocoşi de munte loviţi de gloanţe.

În sfîrşit vedem grosul atacatorilor apropiindu-se de piaţă urlînd ca turbaţii. Printre ei se găsesc mai mulţi oameni îmbrăcaţi în haine civile. Sînt acei locuitori din Nikitino care simpatizează cu puşcăriaşii, criminali liberi care speră într-un succes ce le va aduce o pradă îmbelşugată.

Şirul nostru de trăgători deschide focul. Cele dintîi gloanţe ale duşmanilor încep să treacă şuierînd pe lîngă noi şi răscolind nisipul.

Tîmpla mea stîngă sîngerează, o rană superficială.

Din toate colţurile pieţii răsună împuşcături, dar curajul criminalilor este mare, dispreţul lor de moarte este impunător. Ei aleargă de-a dreptul spre noi, neştiind să se folosească nici de cel mai primitiv şiretlic de război.

Arcurile magaziilor noastre pocnesc, împuşcăturile răsună una după alta. Clipa în care va trebui să cedăm superiorităţii duşmanului se apropie. Zbieretele atacatorilor se preschimbă în urlete de fiară, îşi dau seama de succes, deşi trăgătorii de pe flancuri au deschis şi ei un foc viu. Piaţa se acoperă cu trupuri care se zvîrcolesc şi strigă.

Deodată ceva greu cade peste mine, în cealaltă parte alt trup: Ivan şi căpitanul de cazaci au venit cu mitraliera şi o pun în poziţie de tragere.

Secundele trec... tăcere...

Mitraliera latră deasupra capului meu.

Mă opintesc din toate puterile ca să îndepărtez trupul greu de pe mine, aud o înjurătură... este prietenul meu Ivan. S-a urcat peste mine ca să mă ferească.

Atacatorii sînt la mai puţin de o sută de paşi în faţa noastră. O bandă de cartuşe s-a consumat, mitraliera tace, căpitanul de cazaci este rănit. Văd cum i se revarsă peste ochi sîngele care curge şiroaie, cum încearcă să apuce, fără să poată vedea, a doua bandă, cum încearcă să-şi şteargă sîngele, cum Lopatin pune mîna, cum mai înjură odată Ivan Ivanovici, cum se prăbuşeşte căpitanul de cazaci, apoi mitraliera începe să duduie şi să latre din nou.

Liniştit, cu mîna sigură, cu un ochi strîns, căpitanul îndreaptă snopul de foc către puşcăriaşi, deşi ei s-au mai apropiat de noi cu o bucată bună. Mitraliera încetează să latre abia cînd ultimele gloanţe au zburat în urma celor puşi pe fugă.

Restul puşcăriaşilor s-a baricadat în cîrciuma gazdei mele, de unde pornesc împuşcături răzleţe. Privim din dosul colibelor.

— Adu de la Islamkuloff patru căni de petrol, se adresează Ivan Ivanovici lui Lopatin, tu, Kusmiceff, şi tu, Fadeieff, deasemeni. Pe urmă dăm foc casei şi atunci avem iarăşi linişte. Daţi-i drumul! Fuga!

Vreo zece ţintaşi se aşează în linie, la spatele lor căpitanul de poliţie pune mîna pe cănile de petrol şi se îndreaptă în pas alergător spre cîrciumă, în timp ce ţintaşii iau sub focul lor ucigător orice cap care apare.

Douăsprezece căni de petrol sînt vărsate peste pereţii casei şi o fiacără uriaşă se ridică spre cer. Căpitanul se întoarce surprinzător de liniştit.

Un ceas mai tîrziu casa s-a prăbuşit, ca o făclie enormă în care zboară miliarde de molii, de muşte şi de gîndaci. Focul luminează sinistru în noapte. În jurul nostru domneşte o tăcere adîncă; sîntem adunaţi cu toţii în jurul focului.

În sfîrşit se aude ici, colo, un cuvînt. Oamenii sînt zdrenţuroşi şi murdari, unii şi-au scos cămăşile, trupurile lor sînt năclăite de sudoare în noaptea dogoritor de fierbinte; vîlvătaia flăcării se oglindeşte în ele.

— Duceţi-vă în oraş şi spuneţi tuturor... începe Ivan Ivanovici.

— Foc!... Foc!... Arde pădurea!... Arde! întrerup glasuri stridente.

Vedm în depărtare o vîlvătaie uriaşă, mistuitoare, dezlănţuită în pădure şi îndată după aceea flăcările se ridică şi în alte trei locuri. Pădurea arde în patru locuri.

— Doamne Dumnezeule! Arde taiga. Şoaptele oamenilor exprima panica şi groaza.

— Puşcăriaşii au dat foc pădurii!

— Puneţi să se sune alarma la toate bisericile. Douăzeci de soldaţi vor păzi oraşul, toată populaţia să se prezinte aici. Toţi prizonierii vor veni şi ei! ordonă căpitanul. Oamenii se împrăştie ca mînaţi de vînt.

— Arde pădurea de dincolo de rîu. Avem numai un singur bac. Dacă nu se întîmplă o minune, Fedia, atunci arde toată partea din Nikitino de dincolo de rîu. Cuceririle revoluţiei, propagarea revoluţiei, libertatea... Mă priveşte şi zîmbeşte cu amărăciune. — Vino, dragul meu, şi mîna lui mi se lasă greu pe umăr.

Un grup mic de oameni înarmaţi cu securi, cu ferăstraie şi cu frînghii, cu sape, cu tîrnăcoape şi cu găleţi, stă gata de luptă lîngă apă. Bacul se depărtează de mal. Cu o încetineală care te duce la disperare se apropie de celălalt mal, cu toate că rîul are o lăţime de numai două sute şaptezeci de metri. În pas alergător oamenii se îndreaptă apoi spre locul incendiului.

Ţăranii înfricoşaţi stau la mal, Lopatin rămîne să conducă trecerea oamenilor. În jurul orăşelului trebuie să tăiem prin pădure un gol de vreo zece metri lăţime. Se şi aud cele dintîi lovituri de secure: cad cei dintîi copăcei şi cele dintîi tufişuri.

Cetele de oameni sosesc una după alta, sînt repartizate şi lucrul începe cu înfrigurare. Ivan Ivanovici nu ştie de milă. Cu mîinile puse pîlnie la gură îşi zbiară ordinele în toate direcţiile. Prizonierii de război lucrează alături de populaţie. Copacii, copăceii, tufele cad una după alta pocnind şi plesnind, o mulţime de mîini apucă lemnele căzute, le scot din luminişul făcut, se întorc şi cară iarăşi altele. Oamenii sînt cuprinşi de grabă, de nelinişte.

De la o depărtare nu prea mare se aud pufăituri, pîrîituri, şuierături, care se apropie din ce în ce mai mult. Vîntul mînă focul tot mai aproape de noi şi golul pe care l-am făcut are numai în cîteva locuri lărgimea necesară.

Trecuseră ceasuri întregi, se luminase între timp, soarele ardea dogoritor şi fără milă din cerul fără nori.

Focul mistuitor se apropie de noi. Alerga mai întîi dealungul pămîntului, cuprindea tufişurile, se urca pe trunchiul copacilor, învăluia vîrfurile în fum des şi înţepător, pînă ce flăcările cuprindeau toate crengile şi copacii se răsturnau la întîmplare, în toate direcţiile. Arşiţa deveni insuportabilă, fumul ne înlăcrima ochii, abia mai puteam vedea ceva. Oamenii cedau în faţa puterii focului.

— Cine se dă înapoi, va fi împuşcat! zbiară căpitanul de poliţie, nagaica se ridică, răsună o împuşcătură, un om cade la pămînt; nagaica mai latră de două ori, încă doi oameni cad în apropierea focului. Femeile strigă, bărbaţii le apucă cu brutalitate, le silesc să toarne găleţi pline de nisip peste fîşia îngustă de pămînt ce ne desparte de foc. Bărbaţii îşi lovesc femeile în obraz, le îmbrîncesc la o parte, pun singuri mîna pe găleţi şi pe lopeţi şi înnebuniţi îngrămădesc nisipul. Snopi de scîntei încearcă să sară mereu peste luminiş, cad pe copacii din apropiere, din locul unde cad se ridică un fum mic, cenuşiu, dar o lopată de nisip îl înnăbuşe. Fumul înţepător se tîrăşte pînă la noi, văpaia dogoritoare formează în faţa noastră un perete întreg de foc. Peretele se prăbuşeşte, cade în dunga de pămînt liber, nisipul acoperă focul, mîinile femeilor, pumnii bărbaţiilor încearcă să arunce focul înapoi, pînă începe să se aprindă cozile lopeţilor.

Pădurea este uscată de arşiţa soarelui care ţine de mult. Focul este puternic şi îndărătnic, dar voinţa omenească îl ţine în loc. Fiecare scînteie, orcît de mică, fiecare limbă roşie, orcît de măruntă este acoperită cu nisip peste tot numai ochi care pîndesc care ard, căci nu văd decît foc, numai mîinile şI picioarele care nu au voie să obosească.

Deodată, ca un val, toate capetele se ridică! Oamenii încremenesc.

La spatele lor, acolo de unde au venit... arde!

Focul mistuie acum pădurea din două părţi.

La spatele nostru stă un puşcăriaş. Înconjurat de pălălaia focului, asemenea necuratului. Nu i se aud hohotele de rîs, i se vede numai faţa schimonosită de voluptate, gura larg deschisă, barba încîlcită, mîinile răşchirate ca ghiarele.

Necuratul a dat foc pădurii, în spatele nostru. S-a ascuns într-un tufiş, nimeni nu l-a văzut. Pe cînd eram afundaţi în lucru şi vedeam numai focul şi primejdia din faţă, el a aprins pădurea în urma noastră.

O puşcă e pusă la ochi, o împuşcătură neauzită în vuietul focului, faţa însîngerată a puşcăriaşului, o privire idioată, se clatină, se împiedică, se prăbuşeşte.

Mulţimea pare o turmă mînată prin luminişul îngust din pădure. Femei şi bărbaţi aleargă, cad, strigă înfricoşător, văd venind moartea din toate părţile şi sînt călcaţi în picioare de ceilalţi care se grăbesc, se împiedică de ei, strigă. Nu mai au nici o judecată, nu mai simt decît groaza care-i biciuieşte.

Flăcările îşi întind limbile pînă dincolo de dunga de pămînt, nimeni nu le mai opreşte.

O ursoaică cu doi pui de un an, un elan, cîteva ciute, îşi croiesc drum prin taiga deasă nu departe de noi, cu ochii înnebuniţi. Iepuri trec în fugă, văd păsări zburînd repede prin fum.

Zăresc un grup de vreo sută cinzeci de prizonieri germani şi austriaci, şi de partea cealaltă văd camarazi, printre ei Ivan Ivanovici, înnegrit de fum şi de funingine, venind prin desiş spre noi. Stăpînindu-ne nervii şi cu oarecare prezenţă de spirit reuşim să descoperim drumul de ieşire.

Mulţimea se revărsă ca un puhoi dealungul acestui drum, care duce prin pădure spre rîu. Acolo la vederea apei, enervarea lor se potoleşte, dar căpitanul de poliţie zbiară ordine noi în mijlocul lor. Bacul duce pe malul celălalt un transport de oameni apoi altul; ceilalţi, şi printre ei văd mulţi prizonieri de război, se reped în colibe şi scot din ele puţinele lucruri ale populaţiei.

Focul nu mai cunoaşte limite; puterea lui este atît de mare, în cît cele dintîi colibe şi acoperişurile lor încep curînd să fumege.Pe uliţe aleargă găini, cai, oi, boi, calcă oamenii în picioare, se îngrămădesc lîngă rîu, pe locul liber. Acolo focul n-are ce mistui. Bacul nu mai poate cuprinde mulţimea oamenilor care se refugiază, şi se cufundă în parte sub apă. Bărbaţii trag cu puteri

înzecite de odgenul de oţel al bacului. Nici n-a coborît cea mai mare parte din oameni pe celălalt mal şi bacul porneşte înapoi. Unii cad în apă, rămîn locului şi privesc înspăimîntaţi în urmă, spre marea de flăcări.

Alţii mai cutreieră încă alergînd uliţele, dispar mereu în colibele mici, dărăpănate salvează cele din urmă lucruri, icoanele şi candelele, în timp ce lacrimile le brăzdează obrazul.

Strigătele oamenilor sînt acoperite de furia şi de zbieretele dobitoacelor. În zadar încercăm să le salvăm, ele se încăpăţînează, zvârlă, muşcă, fug, zbiară înfiorător mai departe. Sînt înnebunite de focul care se apropie mereu.

Focul a cuprins două sute de colibe. Pînă şi rîul pare o mare de flăcări.

La mal, caii, vacile, viţeii, oile, s-au înghesuit într-o grămadă compactă, care tremură, nechiază, muge, zbiară şi holbează ochii spre celălalt mal.

Acolo, în jurul ţăranilor, femeilor şi copiilor lor, zace aruncat la întîmplare calabalîcul lor sărăcăcios. Pe feţele lor se citeşte tristeţea şi deznădezdea adîncă. Mamele ţin pruncii adormiţi în braţe se aud glasuri nemulţumite de copii, nimeni nu încearcă să-i liniştească. Muncă de ani de zile, o viaţă plină de griji şi de lipsuri, semănăturile pipernicite abia răsărite, puţinele lucruşoare păzite cu atîta dragoste, adunată bucată cu bucată, aproape tot este nimicit.

Ce-i aşteaptă? Foamea? Moartea?... Degetele lor care s-au strîns într-un pumn ameninţător, se desfac încet şi fac cu credinţă semnul crucii.

Focul bîntuie toată noaptea, îngrozitor în puterea lui, neînfrnt. După ce s-a potolit, cei dintîi pleacă din nou peste rîu.

Dobitoacele se înghesuie spre dinşii. Mîinile îmbrăţişează tremurînd gîtul unui cal, cel mai mare odor al săracului şi lacrimi cad pe capul animalului înfricoşat.

•

Consiliul comunal acţiona conform legilor tuturor revoluţiilor, după deviza: „Totul pentru popor". Dar bani pentru popor nu se găseau, căci regimul trecut din cauza corupţiei lăsase vistieriile cu desăvîrşire goale.

Ivan Ivanovici, care acum nu mai avea nimic de spus, apăru în faţa noii cîrmuiri; în urma lui se înghesuiau fricoşi ţăranii cartierului ars.

Convorbirea scurtă se termină cu o încăierare, fostul căpitan de poliţie bătu doi comisari revoluţionari, se găsiseră cîţiva ţărani şi o mulţiume de soldaţi care să ia apărarea fostei lor autorităţi superioare, şi aplanarea conflictului ceru intervenţia tuturor comisarilor guvernamentali şi a tuturor membrilor miliţiei. Ivan Ivanovici obţinu pentru ţărani permisiunea de a folosi pentru reclădirea cartierului ars ferăstraiele care se aflau în stare de funcţionare şi tot personalul disponibil.

Vremea trecea.

Peste tot se lucra, se simţea chiar lipsă de mînă de lucru. Lagărul de prizonieri se golise. Ţăranii îşi lărgeau din ce în ce mai mult ogoarele. Îşi reparau colibele, clădeau altele noi, le măreau. Pe locul pustiit de incendiu se clădiseră multe colibe noi.

Fiul meu se dezvolta minunat. Era mare şi vînjos şi-l auzeai de pretutindeni cînd zbiera de foame sau îşi chema mama. Cînd era sătul, ochii lui negri străluceau ca doi cărbuni aprinşi; atunci începea să zburde, rîdea şi mă prindea de nas, de urechi, de păr şi de degete. Toate acestea mă făceau nespus de fericit.

— Fedia, cred că nu vei lăsa neîmplinită nici o dorinţă a copilului tău, mă tachina prietenul meu Ivan, cînd mă vedea jucîndu-mă cu copilul.

— Îl văd adeseori pe Petru învîrtindu-se pe lîngă leagăn ca o ursoaică, zise Fayme.

— Spune-mi, Fayme, nu vrei să botezi copilul? Este destul de mare! Acuma-i un pui de păgîn!

— Lucrul nu-i chiar atît de simplu, Ivan Ivanovici, cînd părinţii au confesiuni diferite. Trebuie să mai aşteptăm puţin!

— Să aşteptăm... da... să aşteptăm, Fayme, sigur... pînă veţi fi amîndoi acasă... evident, la asta nu mă gîndisem...

— Ne-ai promis că vii cu noi! Nu mai vrei?

— Ba da, Fayme... vreau... i-am promis lui Kröger că voi veni în Germania. Aceasta-i şi ultima mea speranţă, dacă numai pot servi Rusia, patria mea.

— Nu mai poate dura mult, Ivan Ivanovici!

— Nu, Fayme... nu mai poate dura mult... nu mai poate dura mult! Al dreptate... ai dreptate...

— Am să te fac director de fabrică, Ivan; cu mărimea ta colosală şi cu greutatea ta impresionantă, asta-i singura ocupaţie potrivită pentru tine.

— Mai tîrziu însă mă voi întoarce totuşi la Nikitino, Fedia, în sălbăticia şi monotonia pe care le-am blestemat de atîtea ori. Ce voi vedea aici, ce va fi aici, cine va fi în viaţă? răsună glasul îngîndurat al prietenului meu.

— Vom vizita cu toţii Nikitino. Putem uita oare viaţa pe care am dus-o aici?

— Vom vizita pe prietenii noştri din Zabîtoie, pe fraţii, pe vînătorii de blănuri din satele şi aşezările împrăştiate şi ne vom bucura cu toţii de revedere, spuse Fayme şi în cuvintele ei răsună aceeaşi melancolie ca şi în vorbele căpitanului.

— Vom fi atunci alţii decît acum, zise Ivan Ivanovici îngîndurat. Nu voi mai purta uniforma, nu voi mai servi pajura ţarilor şi nimeni nu se mai teme de mine ca odinioară şi ca acuma încă, şi totul ni se va părea un vis. Am venit

aici ca străini şi vom pleca iarăşi, dar oamenii care locuiesc mereu aici rămîn veşnic ca natura din jurul lor. Şi cînd nu vom mai fi, totul va fi aici la fel ca acum, cum a fost totdeauna.

Fedia, să mai plecăm odată la Zabîtoie! Nikitino este în plină sălbăticie, dar Zabîtoie se află la marginea veşniciei. Cine ştie, poate nu vom mai avea niciodată putinţa să vedem încă odată toate acestea.

*

Puţinele pregătiri pentru călătoria la Zabîtoie sînt gata. Ilia Alexeieff, fruntaşul satului, vine în persoană la noi la Nikitino, ca să ne întovărăşească pînă în satul său.

Caravana de tarantasuri se leagănă şi saltă prin hîrtoapele drumului siberian, prin mijlocul pădurii sălbatice. În căruţa din faţă sînt Ivan Ivanovici, fruntaşul din Zabîtoie şi cu mine. În căruţa următoare se află Fayme cu copilul şi Ecaterina Petrovna. În urma ei vine zdruncinîndu-se căruţa cu lucrurile noastre şi încă vreo cîteva căruţe cu ţărani şi cumpărăturile lor din tîrg.

Călătorim ceasuri întregi. Cînd obosim, ne dăm jos şi mergem alături de tarantas pînă ce căluţii încep s-o ia în trap mai viu, acolo unde drumul devine mai neted.

Ivan Ivanovici, odinioară atotputernic peste toate împrejurimile, n-a pierdut nimic din prestigiul său, deşi acum este îmbrăcat civil şi păşeşte grav alături de caravană. Ţinta şi pasul lui trădează îndată gradul militar al colosului. Ţine în mînă o puşcă cu trei ţevi, ochiul lui experimentat cercetează necontenit pădurea, ca să vadă dacă nu apare vreun vînat.

Ţăranii din preajma lui sînt sfioşi şi tăcuţi. Se simt pitici pe lîngă ei şi nici nu îndrăznesc să-l privească.

Pe partea cealaltă merg eu, cu Ilia alături, deasemeni cu puşti încărcate în mîini. Drumul anevoios ni se pare scurt, stînd de vorbă unii cu alţii, fumînd pipele, cîntînd cîntece pe care Ilia le acompaniază energetic la un acordeon mare, cu multe registre, cîntînd din răsputeri şi cu ochii strălucitori.

Sîntem la locul unde se ramifica mai înainte drumul spre Zabîtoie. Din cîteva sărituri Ilia este alături de Ivan Ivanovici.

— De-or veni zile tulburi, domnule căpitan, veniţi la noi, la ţărani, noi vă primim, nimeni nu va şti unde aţi dispărut. Aici, în locul acesta, vedeţi numai un drum foarte îngust care duce în cruciş şi-n curmeziş prin pădure şi care este greu de găsit, nu trebuie însă să vă rătăciţi. După o jumătate de zi ieşiţi într-un drum de pădure care vă duce la un tufiş des şi încîlcit, ca şi cînd drumul s-ar sfîrşi acolo. Trebuie să vă strecuraţi prin tufişul spinos, căci am plantat măceşi. Daţi din nou într-un drum aproape de nerecunoscut şi foarte îngust, care vă duce după două zile bune de mers la Zabîtoie. Nu se poate şti, dacă vin vremuri tulburi, gîndiţi-vă la mine, domnule căpitan... atunci să veniţi la noi. Ne-om ascunde în pădure, nu ne mai găseşte nimeni prea uşor...

După un timp destul de îndelungat caravana se opreşte lîngă tufişul pe care-l cunosc. Un ţăran ia de căpăstru calul primului tarantas şi intră cu el în desiş, ceilalţi cai îl urmează singuri. Peste cîteva minute drumul mare este gol şi părăsit, tufişul s-a închis cu crengile şi crenguţele lui în urma caravanei, ca şi cînd ea ar fi dispărut fără urmă şi s-ar fi făcut nevăzută. Peste puţin timp ne aflăm la malul rîului.

La mal se leagănă acum ca şi odinioară cîteva plute acoperite cu mărăcini. Îndepărtăm camuflajul, ţăranii conduc caii pe plute şi priponesc căruţele. Manevre scurte, cîteva strigăte, plutele se desprind de mal şi din cîteva mişcări de vîslă am ajuns în mijlocul rîului care curge alene.

Prietenul meu Ivan îşi scuipă cu nădejde în palme văzîndu-mă cum apuc vîslele, însă Ilia îl dă la o parte şi vîsleşte el.

„Ei uchniem... eei... uuuchniem...", răsună cîntecul vechi al luntraşilor de pe Volga; cîntecul alunecă încet, melancolic şi dureros peste apă. Ne-ncojoară seara luminoasă, amurgul siberian.

Fayme şade la picioarele mele, cu copilul adormit în braţe. Pare o madonă exotică. Căluţii flocoşi sînt în apropierea ei. Dorm şi se leagănă în ritmul regulat al vîslelor. Mai la o parte, cufundată în gînduri, zace Ecaterina Petrovna. Lîngă ea, lîngă focul mic, s-a ghemuit Ilia; ne pregăteşte în tăcere cina. Ivan Ivanovici vîsleşte mîinile lui îngrijite cuprind cu putere lemnul, nu le mai cruţă ca altă dată. Din cînd în cînd privirea lui mă atinge şi atunci văd cum trăsăturile prietenului meu devin blînde, aproape, triste; apoi se uită din nou peste apă, peste pădurea care trece pe lîngă noi, ca şi cînd ar vrea să-şi ia rămas bun de la toate acestea. Tăcuţi, ţăranii au încremenit, ghemuindu-se printre cai şi căruţe. Numai fumul care se ridică din pipele lor scurte le trădează existenţa.

Alunecăm lin la vale, valuri mici aleargă de la marginea plutei spre maluri, în urma noastră alunecă neauzite celelalte plute, pe care s-au aprins de asemenea focuri. Nu lăsăm nici o urmă în sălbăticie...

Soarele răsare, o zi trece. Amurgul ne cuprinde din nou, luna răsare şi se lasă spre orizont cînd răsare soarele. Plouă şi ne udă. Soarele şi căldura ne usucă. Şi alunecăm tot mai departe.

Din depărtare răsună glasuri de oameni. Un drum ascuns cu măiestrie ne primeşte pe malul rîului, un canal acoperit de copaci cu frunzişul des se varsă într-un golf mic. Mulţi oameni veseli pe malul golfului, ne-au aşteptat cu toţii.

Am ajuns la Zabîtoie. O mulţime de mîini şi de ochi ne-nconjoară, bucuroşi şi cinstiţi. Un drum scurt prin tufişurile greu de străbătut, ogoare întinse, pe care au răsărit semănături bogate, cele dintîi colibe joase, în mijlocul lor biserica veche de lemn cu crucile ei strălucitoare, în apropierea ei căsuţa mea. Uşa se deschide şi se închide în urma noastră.

Aici sînt acasă cu Fayme şi cu copilul meu. Este casa mea mică şi minunată, undeva în tăcerea Siberiei.

*

S-a înserat. Sîntem în cerc restrîns, Ivan Ivanovici, Salzer, Ilia şi cîţiva vînători, în faţa izbei fruntaşului, la marginea pieţei din faţa bisericii, şi ţinem sfat cu privire la vînătoare.

— Aş face o propunere, zise Salver. Avem între noi un om, un ucrainean, Vasilii pe nume, care se găseşte aici de vreo 20 de ani. El afirmă că a întovărăşit o expediţie ştiinţifică în pădurile virgine ale Siberiei. Expediţia trebuie să se fi prăpădit, este mult de atunci. Omul acesta a devenit un vînător excelent. El susţine că a trecut de mult peste mlaştina cea mai dinspre miazăzi şi că oameni nevăzuţi au tras într-însul cu săgeţi. A adus o săgeată cu el. N-ar fi interesant să cercetăm acest ţinut?

Punem să ne cheme omul. Este de natură mijlocie; după mişcări, după mîini şi după ochi se cunoaşte că este vînător. Mişcările lui sînt liniştite şi agere, mîinile şi degetele de-abia se pot deosebi de coaja de copac, ochii îi sînt limpezi şi puţin visători şi totuşi au ceva din agerimea ochilor de şoim.

— Am fost angajat la Poltava cu încă vreo cîţiva tineri, pentru expediţie, începe să povestească Vasilii. Erau cinci bărbaţi care vorbeau o limbă străină, numai unul dintre ei ştia ruseşte. Întîi am plecat cu trenul pînă la Omsk, pe urmă am plecat cu sănii mari în josul rîului Ob. Într-un sat oarecare bărbaţii scoaseră hărţi mari şi a trebuit să încercăm bagajele numeroase pe alţi cai şi în alte sănii. Se făcuse primăvara, rîurile erau acoperite cu un strat limpede şi neted de ghiaţă şi pe ea a călătorit mai departe. Apa de pe faţa gheţii era foarte joasă şi am putut străbate distanţe mari în cursul unei zile. Odată şedeam pe un dîmb, tăind lemne şi adunînd vreascuri pentru foc, cînd auzii, din susul rîului, trăsnituri şi vîjîituri asurzitoare şi, cînd îmi ridicai privirea, văzui un val de înălţimea unei colibe care ducea cu el copaci, tufe şi pietriş şi care acoperi într-o clipă caravana noastră de pe ghiaţă. Undeva, mai spre deal, ghiaţa se spărsese. În faţa furiei apei şi a gheţei, groase de cîţiva metri, oameni şi animalele erau neputincioşi.

Cîteva clipe îi mai văzui în apa repede, văzui cum veneau în urma lor cîteva valuri şi blocuri uriaşe de ghiaţă, apoi totul dispăru. Cînd apa se retrase văzui că şi aici ghiaţa fusese ruptă în parte, căci în cîteva locuri rîul era liber şi cîţiva peşti înnotau în apă sau se zvîrcoleau, azvîrliţi pe uscat. În susul rîului se afia satul din care pornisem, asta o ştiam bine; acolo trebuia să ajung, altă orientare nu avem. În dimineaţa zilei următoare găsii în apropirea de malul rîului, în lungul căruia mergem mereu, o căprioară doborîtă de urs; zăcea într-o groapă, cu amîndouă picioarele din faţă rupte. Cînd mă pregăteam tocmai să ciopîrţesc cu toporul căprioara moartă, auzii chiar în spatele meu pufăitul şi mormăitul ursului, dar îndată ce mă observă, fugi şi mi-am putut frige carnea fără grije. Zile nenumărate am fost tot pe drum, am cărat mereu cu mine bucăţile de carne friptă şi aşa am ajuns la Zabîtoie. Cum n-avem bani să plec înapoi la Poltava şi cum, cu timpul, Zabîtoie mi-a plăcut destul de mult, am rămas aici.

— Cum ai găsit săgeata? îl întreb pe Vasilii.

— În partea de miazăzi a satului se află o mlaştină întinsă, cu foarte multe ochiuri, locuri deschise, care o fac primejdioasă. Ce este dincolo de mlaştină? Asta mă întrebam mereu. Odată pornii să caut o potecă, căutai zile întregi, pretutindeni numai ochiuri, iar prăjina pe care o luasem cu mine ca s-o bag ici, colo, în ochiuri şi să ajung la fundul lor, se scufunda pretutindeni. Aşa-mi veni gîndul să trec peste mlaştină cu ajutorul unor skiuri scurte şi largi. Alesei locurile pe unde se putea trece şi după aproape trei zile am ajuns la capătul mlaştinei. Mi-a trebuit o zi ca să mă orientez. Găsii excrementele proaspete de elani şi căprioare, găsii locuri pe care se hrăneau cocoşi de munte şi cocoşi sălbatici şi atît mi-a fost deajuns ca să nu mor de foame. Mergînd mai departe, dădui peste o carieră veche de piatră, lîngă care se găseau colibe mici, de piatră, dărăpănate şi părăsite. Un pîrîiaş trecea prin pădure, am mers de-alungul lui şi ajunsei, cît se pare, în apropierea unor oameni. Dis-de-dimineaţă după ce mi-am vînat şi mi-am fript un cocoş sălbatic, auzii în jurul meu, în pădure, un foşnet şi un fîşîit ciudat. Trăgeam mereu cu urechea, dar nu vedeam pe nimeni, pînă ce, deodată, o săgeată trecu pe lîngă mine şi se înfipse la înălţimea capului meu într-un copac. Scosei dintr-o mişcare săgeata de lemn, apucai puşca şi fugii. Am fugit pînă am trecut mlaştina, la Zabîtoie. Voiam să mă întorc cu cîţiva oameni, să-i prind pe arcaşi. Dînşii n-au vrut să meargă cu mine, nu-i interesa cîtuşi de puţin. Eu însă sînt curios să ştiu ce fel de oameni mai trag astăzi cu arc şi cu săgeţi. Barin, să trecem prin mlaştină! Vă arăt drumul, îl ştiu foarte bine, l-am căutat doar destulă vreme. Desigur că oamenii care locuiesc dincolo de mlaştină se tem de primejdiile ei. Se tem de licuricii nenumăraţi care luminează atît de tainic. Ce credeţi? Mai sînt o mulţime de oameni care se ascund pe aici în codri. Cred că niciodată nu se vor cunoaşte tainele taigăi, prea este mare!

Soarele apusese de două ori. Eram pregătiţi pentru expediţie.

Pornirăm în marş patru vînători — unul din ei este Vasilii — Ivan Ivanovici şi cu mine. Arătăm destul de ciudat. Ne-am pus ochelari peste faţă şi peste tot capul am tras o mască de piele subţire de capră, peste trup o cămaşe din aceiaşi piele, peste mîini mănuşi subţiri strînse deasupra încheieturilor. Merindele noastre constau mai ales din pîine neagră de secară, din ceai, slănină, sare, piper; avem multă muniţie, arme şi cuţite de vînătoare. Fiecare duce în spate o pereche de skiuri scurte.

Abia intrasem în pădure şi sîntem atacaţi din toate părţile de ţînţari. Măştile de piele ne feresc de împunsăturile lor. Prin sticlele ochelarilor încadraţi de piele văd cum mii şi mii, zeci de mii de musculiţe mari şi mici se aruncă asupra noastră, încearcă să se strecoare prin cele mai mici deschideri, le aud cum bîzîie şi zumzăie, cum cîntă în toate tonalităţile, cum încearcă să ne împungă. Dacă-ţi treci mîna înmănuşată peste cămaşa de piele, parcă ai trecut-o peste o rană însîngerată, atît de mulţi ţînţari poţi strivi dintr-o singură mişcare.

Mergeam ceas după ceas. Căldura insuportabilă, măştile de pe faţă, pasul regulat, sprinten şi totuşi calm, cu care locuitorii pădurilor trec neobosiţi peste toate piedicile, mă fac să transpir în şiroaie din toţi porii. Nu numai faţa, ci şi tot corpul sînt de mult ude leoarcă, ca şi cum aş fi scos chiar acum din apă.

Un luminiş mic este salvarea noastră. Vînătorul, călăuza noastră Vasilii, îşi dezleagă cu degetele grăbite pielea de pe obraz, îi văd faţa udă, privirea aproape rătăcită. Cade jos, chiar pe locul în care se oprise, şi inspiră cu nesaţ aerul. Într-o clipă am făcut şi eu acelaşi lucru; aerul mi se pare rece, cu toată căldura care domneşte. Aprindem un foc, aruncăm deasupra muşchiu ca să facă fum şi să ne apere de groaznicul fiagel al ţînţarilor.

— Aşa n-am mai transpirat de cînd sînt, Fedia, şopteşte Ivan Ivanovici. În timpul războiului japonez, cînd a trebuit să trec, împreună cu Sasulici înnot şi călare rîul Ialu, pe care veneau sloiuri de ghiaţă, şi japonezii trimiteau în urma noastră gloanţele ca grindina, mulţi dintre noi, cei care am scăpat cu viaţă, am ştiut ce înseamnă că asuzi în apă în îngheţată, dar ca acum, nu! Cînd mă voi duce la baia cu aburi, voi îngheţa probabil.

Stăm toţi culcaţi pe pămînt şi inspirăm cu nesaţ fumul care se rostogoleşte în nori groşi peste noi; aproape am uitat de mîncare. În timp ce se frige încet, deasupra focului, patru cocoşi de munte şi trei cocoşi sălbatici, împuşcaţi în pripă, ne scăldăm şi stăm mult timp afundaţi în apă pînă la urechi. Ne răcorim binişor, căci fluviile mari ale Siberiei au şi în miezul verii apa destul de rece şi de aceea ne grăbim cu îmbrăcatul, mîncăm, ne odihnim şi pornim mai departe.

După un drum lung am ajuns la mlaştină.

Mlaştina se întinde netedă, fără copaci, pînă departe în zarea nemărginită. Doar ici şi colo se văd siluete noduroase, pipernicite şi albăstrii ale pinilor de baltă. Pe deasupra băltoacelor mici şi a „ochiurilor" abia vizibile, acoperite cu muşchi gălbui, sub care pîndeşte moartea chinuitoare şi înceată, care atrage şi suge, pîndesc şi se joacă roiuri mici mari de muşte de o zi, printre ele bîzîie cînd se întunecă, molii şi fluturi de noapte. Prin zumzetul şi zîzîitul acesta zboară liniştiţi gîndaci enormi, ca nişte autobuze zgomotoase, cu două etaje şi cu clacsoane sonore. Ei sînt stăpînii situaţiei, basul lor acoperă sunetul tuturor celorlalte insecte.

Miezul nopţii se apropie, flagelu slăbeşte treptat, noi, cei şase oameni, putem mînca, bea, fuma şi lua iarăşi puţin aer.

În a patra zi a călătoriei noastre, cînd ajunsesem la capătul mlaştinei temute, începu să sufle vîntul. Ne dezbrăcăm chiar şi cămaşa de piele şi, de bucurie că putem răsufla iarăşi în voie, devenim foarte zburdalnici. Mîncarea este delicioasă, foamea noastră năpraznică. Păşim cu băgare de seamă în jurul taberei noastre, căci fiecare pas în afara locului sondat cu prăjina poate fi fatal.

— Priviţi, barin, ni se adresează călăuza, dacă nu iei seama... Şi omul se aşează cu picioarele într-un ochi acoperit cu muşchi galben.

După mai puţin de o jumătate de oră omul s-a scufundat pînă peste genunchi în mlaştină; după această experienţă ne punem skiurile şi-l scoatem trăgîndu-l din toate puterile.

— Dacă eşti însă singur... moarte înceată... cred că aş înnebuni, barin, atît de încet... tot mai adînc şi mai adînc, fără să găseşti un sprijin în preajma ta... De ce a făcut Dumnezeu atîtea primejdii pentru noi, oamenii?

— Pentru ca omul să nu-şi închipuie că poate stăpîni totul şi că poate înfrunta toate primejdiile, spuse Ivan Ivanovici.

Amurgul de vară coboară peste mlaştina acoperită de muşchi şi peste acest petec de veşnicie se lasă o tăcere vrăjită.

Ne punem skiurile, împachetăm merindele şi pornim dimineaţa mai departe. Drumul peste mlaştina moale, care cedează mereu şi în care te cufunzi pînă peste glezne, în ciuda skiurilor largi, s-a terminat dintr-odată; simţi iarăşi pămînt tare sub picioare. Am ajuns pe cealaltă parte a mlaştinei.

Aici ne cuprinde pădurea tăcută şi întunecoasă, încîlcită, cu tufe joase de tot felul. O mulţime de piţigoi zboară din creangă-n creangă, întovărăşiţi de botgroşi şi de sturzi, undeva ciocănitoarea neagră ciocăneşte fără încetare. Porumbeii sălbatici gînguresc, gaiţa de miazănoapte strigă monoton ca şi cum ar sufla într-o goană, spărgătorul de nuci ţipă şi bîcîie batjocoritor, parc-ar rîde.

Timp de cîteva ceasuri ne croim drum cu cuţitele de vînătoare, apoi pădurea încetează deodată şi în faţa noastră se întinde o dungă acoperită cu iarbă şi cu tufe mici şi pipernicite, care străbate pădurea într-o linie aproape perfect dreaptă. Facem cîteva semne uşor vizibile ca să regăsim cărarea pe care ne-am tăiat-o şi mergem apoi în lungul acestui drum ciudat.

De la primii paşi îmi dau seama de tăria neobişnuită a pămîntului şi, cînd îndepărtez iarba crescută din belşug, zăresc dedesubt... un pavaj regulat, din cuburi de piatră bine lucrate, aşa cum le cunoaştem la noi, în Europa centrală.

Un popas scurt şi mergem mai departe pe drumul pavat din mijlocul pădurii virgine. Simt cum inima îmi bate mai repede, de nerăbdare. O cotitură după alta şi după ceasuri, apare deasupra pădurii un turn de douăzeci de metri înălţime.

Văd revolverul încărcat în mîna lui Ivan Ivanovici, îi văd pe vînători ţinînd puştile lor primitive, de mult încărcate, pregătite pentru tragere. Am şi eu în mînă arma Winchester cu mai multe focuri.

Încetinim pasul, scoatem cu o singură mişcare masca de piele de pe cap, ne ungem repede faţa şi mîinile cu catran cafeniu de mesteacăn, ca să ne ferim de flagelul ţînţarilor. Acum trebuie nu numai să vedem ci să şi auzim bine. Ce ne aşteaptă? Ce vom vedea?

Ne apropiem nerăbdători de turnul înalt.

Turnul este construit din blocuri masive de piatră şi năpădit peste tot de muşchi. În cîteva locuri, în ziduri, cresc chiar şi mici mesteceni tineri. De la turn porneşte în amîndouă părţile un zid gros şi înalt, în parte dărăpănat, năpădit aproape cu desăvîrşire de muşchi, de frunze, de tufe şi de copăcei înverziţi. În mijlocul zidului, în apropierea turnului, se găseşte o poartă de

lemn. Lemnul este putred, poarta s-a prăbuşit, drugi grei de fier şi balamalele ies în afară ca nişte degete lungi, arătînd lămurit că poarta fusese odinioară închisă şi că s-a dărăpănat închisă fiind.

Tăcere... tăcere înfiorătoare...

În faţa porţii zac blocuri mari şi mici de piatră; poate că seriviseră odinioară pentru spargerea porţii! Ne uităm la turn, apoi privim prin poartă... În faţa noastră se află un oraş mort...

Case masive din blocuri cubice de piatră, de regulă cu un singur etaj, cu ferestre înguste şi lungi, care par mai degrabă creneluri de tragere, bine orînduite pe amîndouă laturile străzii acoperite cu iarbă. Acoperişurile s-au prăbuşit, numai pe alocuri mai sînt în bună stare.

Cîtva timp stăm nesiguri în loc, apoi trecem şovăind prin poartă şi pornim dealungul străzii largi, principale. Alte străzi pornesc exact în unghi drept spre dreapta şi spre stînga. Pe marginile acestor străzi laterale se găsesc iarăşi case şi colibe dărăpănate. Trebuie să fie vreo trei, patru sute de case împrejmuite toate de zidul cuprinzător, gros şi înalt, întrerupt ici, colo de cîteva turnuri egale între ele. Zidul este bine păstrat, cu deschideri lunguieţe bine vizibile, pe cît se pare creneluri de tragere.

Mergem în lungul străzii pînă ce ajungem în mijlocul oraşului. Aici fusese o piaţă deschisă, pavată deasemeni cu piatră cubică, acum însă acest loc, ca şi tot oraşul şi străzile lui, devenise o părticică din codru. În mijlocul pieţii de odinioară se află o fîntînă veche, umbrită de copaci.

Tăcerea care domneşte în oraşul mort este într-adevăr sinistră; din toate ungherele, străzile, casele, turnurile şi ruinele aştepţi să vină locuitorii de odinioară. Dar nimic nu se mişcă, numai pădurea, care s-a sălăşluit după bunul ei plac în oraş, mestecenii strălucitori, care par să fluture spre noi vîrfurile lor pletoase şi zburlite, foşnesc deasupra capetelor noastre, ca şi cînd ar vrea să ne şoptească ce a fost odinioară aici, cine a trăit şi cine a murit aici.

Intrăm în case, cîte doi.

Trecem sfioşi pragul uşii care lipseşte sau e larg deschisă.

Lumină slabă, semiîntuneric. Încăperea este năpădită de iarbă; într-un ungher a răsărit un copăcel, altul se uită de afară, unde soarele luminează orbitor; în casă, viţa de vie sălbatică s-a agăţat de pereţi, de duşumea, de tavan, acoperă totul.

Deodată încăperea prinde viaţă. Din ascunzişurile lor liliecii caută să zboare afară. Ei se ridică în zbor, se lovesc de pereţi, pe noi, se prind cu ghiarele de hainele noastre, pînă ce îi aruncăm ca pe nişte mingi prin uşa dărăpănată.

Apoi nu mai mişcă nimic în încăpere.

Îmi îmbrac mînuşile de piele, nu pot căuta cu mîinile goale acel ceva, pe care mîinile noastre încă nu l-au văzut.

Mese, scaune şi bănci masive de lemn stau înşirate lîngă pereţi, viţa sălbatică a îmbrăcat totul în mantia ei verde şi deasă şi ţine la un loc lucrurile putrede. Sprijinite de pereţi găsim unelte agricole, un topor, o coasă, o lopată, o greblă, o seceră, toate cu forme necunoscute, ciudate, toate grosolane şi grele.

Rămîn încremenit de groază cînd mîinile mele descoperă sub iarbă dată la o parte tigve omeneşti şi cîteva oase.

Mă aplec şi încerc să văd mai bine oasele cu desăvîrşire uscate şi albe. Toate craniile sînt de mărime mijlocie, aproape mici şi au pometii ieşiţi în afară. Oamenii care au locuit odinioară aici par să fi murit de o epidemie, căci pe străzi nu se văd nici schelete, nici oase; morţii stau în poziţii naturale, de obicei culcaţi pe bănci sau pe laviţe.

Mergem mai departe, intrăm în alte case. Peste tot acelaşi tablou: case albe, cranii rînjite. Casele mari au mai multe camere, sînt ceva mai încăpătoare, dar şi aici creşte viţa de vie şi rînjesc craniile palide de adulţi şi de copii.

În pereţi sînt zidite cutii masive de fier, ruginite acum. Le spargem cu uşurinţă; ele conţin giuvaeruri: pietre mari, şlefuite foarte primitiv, de dimenisiuni de neînchipuit pentru un profan, topaze, rubine, ametiste, smaralde; toate felurile de pietre preţioase, pe care le ascund în sînul lor Uralii şI Siberia sînt îngrămădite aici. Pietrele sînt prinse în parte în monturi late, cizelate, din aur prost topit, dar curat, căci este foarte moale. Găsim bulgări de argint şi chiar de platină.

Descoperim atelierul unui giuvaergiu, cu bulgări mari şi mici de aur şi de argint în firide, unelte mici şi destul de grosolane, care par să fi servit la prelucrarea metalelor preţioase. În colţ, o sobă de dimensiuni uriaşe.

Găsim o brutărie, grajduri cu oase greu de recunoscut ale unor animale domestice, dar nici o urmă sau un schelet orcît de prost păstrat al vre-unui cal.

Se înserează; părăsim oraşul morţii şi ne instalăm lagărul în pădure.

După ce aprinserăm focul, găsim din întîmplare un plug cu două coarne, asemenea plugurilor moderne, numai că, acolo unde se înhamă calul, avea douăzeci cîrlige mari. Cum n-am găsit scheletele se aflau unelte agricole, masive şi grosolane, iar în jur o mulţime de capete de mort.

Focul arde şi pîrîie. Feţele noastre înnegrite, cu catran de mesteacăn ne dau un aer sinistru, drăcesc. Pipa alunecă dintr-un colţ într-altul al gurii, fiecare urmăreşte firul gîndurilor sale. Nimeni nu se gîndeşte la somn. Ce popor şi-a construit acest oraş? Cînd au trăit şi de ce au murit cu toţii?

O civilizaţie necunoscută dispăruse în pădurea virgină. Noi am văzut-o; cine va mai vedea după noi locul acesta?

L-au mai văzut şi alţii..?

Nu ne prea simţeam în largul nostru, căci pe deasupra oraşului mort zboară fără zgomot o mulţime de păsări de noapte, care au venit poate de la mari depărtări în aceste ruine, să se adune, să clocească şi să trăiască mereu aici. Astăzi sînt neliniştite, pentru că în mijlocul lor arde focul unei tabere; uneori vin fîlfîind pînă lîngă noi.

Ne ridicăm, stingem cu grijă focul şi pornim mai departe dealungul străzii pavate. După aproape o oră ajungem la o carieră de piatră, inundată şi astupată. Se cunoaşte că pavajul străzii îşi are obîrşia aici. În faţa noastră, greu de recunoscut în dosul tufişurilor care o năpădesc, se deschide o peşteră mică. Şi aici zac, unele peste altele, mai multe schelete asemănătoare cu cele din oraşul mort, cu pomeţii largi şi foarte ieşiţi în afară. Un singur craniu arată urme de păr negru ca tăciunele; părul este lung şi tare, ca părul din coama unui cal. Într-un ungher găsim îngrămădite mai multe vase mari şi mici de pămînt, lucrate fără îndoială pe roata olarului. Unele sînt împodobite cu desene primitive, săpate în lut: cărăbuşi mari, fluturi, copaci, oameni cu părul lung şi — pe cît se pare — cu blănuri groase. În strachini găsim topaze, rubine şi smaralde mari şi mici, şlefuite. La o parte, în alt ungher, se află o piatră rotundă de tocilă, fixată odinioară într-un stativ de lemn, acum însă lemnul zace alături, putred şi prefăcut aproape în praf şi pulbere.

O uşă mică, bună numai pentru oameni de statură mică, duce din această încăpere într-alta. A doua încăpere este mai mare, cam de opt pe zece metri. Într-un ungher o sobă solidă, în vatră se mai văd rămăşiţe de cărbuni. În ungher se văd suliţe, lăncii puternice, cuţite cu tăişuri largi şi înconvoiate şi o mulţime de drugi care trebuiau probabil să fie prelucraţi. De partea cealaltă, o nicovală cu o formă atît de neregulată, încît pare o masă de lut; numai faţa ei superioară este netedă. Lîngă această unealtă grosolană se găsesc o mulţime de ciocane mari şi mici. Rămîi cu impresia precisă că oraşul a fost clădit de oameni de statură mică, căci uşile şi ferestrele sînt prea mici pentru un om de statură mijlocie, iar uneltele sînt mult prea uşoare.

Afară, lîngă carieră, descoperim o fîntînă sau un puţ de mină părăsit. Aruncînd cîteva pietre în el şi măsurînd timpul de cădere cu ceasornicul, constatăm că are o adîncime de peste o sută de metri. Aruncăm o făclie în puţ şi privim încordaţi în jos. Făclia cade nestingherită pînă-n fund şi continuă să ardă jos. Puţul are pereţii neregulaţi şi n-are apă la fund. Ni se pare că vedem, prin fum, tîrîndu-se şerpi, în orice caz trebuie să se mişte ceva acolo, căci flacăra făcliei alunecă de colo pînă colo, ca împinsă de trupuri vii. Poate că ceea ce luam noi drept un puţ, nu era decît mina din care locuitorii de odinioară îşi scoteau pietrele preţioase şi fierul.

Mi s-a spus mai tîrziu în repetate rînduri, că în imediata apropiere de Nikitino, s-au găsit cantităţi mari de platină. Metalul se afla la mai puţin de doi metri adîncime. Pînă acum nu s-au căutat metalele şi pietrele preţioase decît în regiuni izolate ale Siberiei, şi chiar aceste cercetări au fost cu totul superficiale.

Hoinărim cîtva timp prin pădure, trece un ceas, apoi altul, călăuza noastră nu mai poate găsi locul unde s-a aşezat odinioară lîngă foc şi unde fusese atacat cu săgeata.

— Vom mai găsi drumul acasă? îl întreb.

— Barin! răspunse el jignit, puteţi să mă lăsaţi ori unde vreţi, eu găsesc totdeauna drumul acasă întocmai ca un cîine bun. De douăzeci de ani hoinăresc prin păduri, atît am învăţat şi eu. Aici însă taiga este atît de deasă, încît îţi regăseşti cu greu semnele de recunoaştere; trebuie să aşteptăm pînă se înnoptează, atunci nu ne mai putem rătăci.

Aprindem focul şi aşteptăm căderea nopţii, pentru ca Vasilii să se poată orienta după stele.

*

...Sisisisisisi... şisisisisisi... sisisisisisi...

Privim în sus: raţe şi gîşte sălbatice trec peste pădure.

Noaptea albă trecuse, se făcuse zi pe nesimţite.

— Trebuie să fie apă în apropiere. Aici, în mijlocul pădurii, trebuie să se afle un lac. Raţele zboară spre apă sau vin dintr-acolo. Ciudat... zice Vasilii şi clatină din cap.

Sunetele pe care le ascultă se pierd încet în depărtare.

Gîştele cenuşii filfiind şi gîgiind pe lîngă noi, în urma lor vin cîţiva cufundaci polari şi nori întregi de tot felul de raţe. Văzduhul se umple de strigătele, de filfiitul şi de măcăitul lor. Păsările dispar apoi după pădure.

— Trebuie să fie neapărat o apă mare în apropiere, altfel nu se poate. Ar trebui să se prăpădească lumea pentru ca păsările de apă să se plimbe prin pădure, îşi continuă Vasilii monologul.

Pornim. Grupul nostru străbate pădurea de ceasuri întregi, călăuza priveşte necontenit în toate părţile, pînă cînd strigătul lui de bucurie ne face să ridicăm în sfîrşit privirile.

— Uite-l! Semnul pe care l-am făcut!

O tăietură proaspătă şi bine vizibilă, de topor, în tulpina unui copac pipernicit.

Se mai scurge o oră. Ne continuăm drumul cu băgare de seamă, evitînd orice zgomot. Fiecare dintre noi încearcă să străpungă cu privirile fiecare tufă, fiecare desiş încîlcit. Privirile noastre alunecă şi peste vîrfurile joase ale copacilor.

Omul din capul coloanei se opreşte încremenit şi ceilalţi se opresc ca la comandă. Tragem cu urechea încordaţi. Nu aud nimic.

— Cineva ciocăneşte. Parc-ar fi nişte gonaci.

— Aştia nu-s gonaci, spune alt vînător, nici nu se apropie, nici nu se depărtează. Ciocănesc pe loc.

Părerile sînt rostite în şoaptă. Ivan Ivanovici şi cu mine tăcem, căci urechile noastre nedeprinse nu aud ciocăniturile. Mergem mai departe, pîndind necontenit. Ghetele noastre sînt moi, doar din cînd în cînd, cînd călcăm pe o creangă uscată, se aude o trosnitură. Mergem tot mai departe, mai departe, pînă ce ne oprim şi ascultăm din nou.

Acum aud şi eu nişte ciocănituri ciudate, mai mulţi oameni bat într-un ritm anumit în lemn.

Ne continuăm drumul. Desişul este aproape de nestrăbătut, totuşi nu trebuie să ne întrebuinţăm cuţitele, căci tăierea crengilor poate atrage atenţia oamenilor din depărtare asupra noastră şi nu ştim cîţi sînt şi ce atitudine vor avea faţă de noi, trebuie să ne strecurăm anevoie prin desiş.

Auzim acum un cîntec monoton, întrerupt în mai multe rînduri de bătăi în tobe de lemn. Ciocăniturile încetează deodată.

Un val de peste patru metri înălţime se ridică în faţa noastră. Ne căţărăm pe el ca indienii, tîrîndu-ne pe burtă, pînă ce putem privi în jos din înălţimea lui.

La spatele valului se întinde un şanţ lat de cîţiva metri. Valul împrejmuieşte fără nici-o neregularitate, mereu cu aceeaşi înălţime, cîmpii întinse pe care se coc semănăturile. În depărtare se află un sat mare.

Vasilii vrea să coboare de cealaltă parte a valului, dar eu îl opresc. Coborîm înapoi, alunecînd în josul valului, ne ghemuim unii într-alţii şi ne sfătuim.

— Nu ştiu cu ce fel de oameni avem de-a face şi cîţi sînt. Dacă vom apărea deodată în mijlocul lor, ne vor ataca poate. Trebuie să găsim intrarea acestei aşezări şi numai pe acolo să căutăm să ajungem la ei.

Mergem mai departe paralel cu valul. Ziua se sfîrşeşte şi n-am ajuns încă la ţinta noastră. Înnoptăm fără să aprindem focul şi pornim în zorii zilei în căutarea ţintei noastre.

Soarele ajunge la amiază... Soarele se lasă spre pădure şi încă n-am ajuns la intrare. Rămînem din nou peste noapte în pădure şi ne continuăm drumul în zorii zilei.

Un iepure trece în fugă, Vasilii aruncă pumnalul, care se înfige în ceafa animalului, dar iepurele continuă să alerge. Vînătorul o ia la goană pe urmele lui, dispare pe o cărare şerpuită, abia vizibilă şi se întoarce în fugă cu prada. Şopteşte înfricoşat:

— Acolo... este intrarea, poarta şi podul... Sînt sălbatici... păr lung, feţe galbene... asiatici.

— Eu ţintesc cel mai prost dintre voi toţi, le spun eu. Voi merge înainte, iar voi să aveţi grijă ca ei să nu mă atace prin surprindere. Gloanţele voastre şi-ating totdeauna ţinta, iar dacă superioritatea lor va deveni prea mare, trebuie să fugim.

Sîntem înţeleşi, ne mai revedem odată armele. Cu Winchester-ul în mînă, cu două revolvere încărcate la şolduri, pornesc înainte; ceilalţi mă urmează la distanţă de cîţiva paşi.

Cîteva cotituri, şi în faţa mea se deschide o cărare îngustă la capătul căreia zăresc o poartă solidă şi joasă. Poarta este închisă şi ferecată zdravăn.

Mă apropii tot mai mult. Nimic nu se mişcă de jur împrejur. Cărarea îngustă este goală, tufişurile sînt mute, numai piţigoii veseli sar şi aici din creangă în creangă. Pămîntul este moale, calc pe muşchi adînc.

— ...E. e. e... i. i...! strig din răsputeri.

Patru oameni sar ca mingile peste valul de pămînt şi răsar deodată în faţa mea.

— ... Huni..., mă aud spunîndu-mi singur.

De statură mijlocie, cu părul negru destul de lung, împletit în cozi, cu feţe galbene ochi mongolici, bluze şi pantaloni de pînză de in, obiele şi sandale uşoare de piele. În mînă ţin o suliţă, un arc şi o tolbă cu săgeţi.

Ridic braţele, le fac semne cu puşca şi cu mîinile şi înaintez încet spre ei. Oamenii au încremenit, aplecaţi, aşa cum se opriseră.

Ne despart oare veacuri de aceşti oameni pe care-i întîlnim acum în pădurea virgină?

M-am apropiat de ei pînă la cîţiva paşi, apoi mă opresc şi eu. Ne uităm unii la alţii, curioşi, aşteptînd, pîndind ce avea să se întîmple.

Deodată, în urma mea, revolverul latră de două ori, una după alta. Împuşcăturile răsună în tăcerea pădurii ca două lovituri de trăsnet. Văd două trupuri descriind o curbă de pe înălţimea valului, căzînd la pămînt şi rămînînd nemişcate. Nu-i văzusem cum ţineau cu arcurile lor spre mine. Cei patru oameni din faţa mea cad la pămînt şi rămîn şi ei nemişcaţi, ca morţi.

Mă uit în urmă. Ivan Ivanovici, nepăsător, ca şi atunci cînd puşcăriaşii din Nikitino înaintau spre mitralieră, a şi înlocuit cartuşele trase cu altele noi. Îmi zîmbeşte parc-aş fi un copil care s-a vîrît într-un joc îndrăzneţ, dar permis, a cărui continuare îi fac plăcere lui personal.

Ating pe sălbaticii de la picioarele mele. N-aud decît un şcheunat, ca de căţel. Îşi ridică îngroziţi capetele, rămîn în genunchi şi murmură cuvinte pe care nu le pot înţelege.

— Vreau să intru în oraşul vostru, le spun arătînd spre poartă; ridic iarăşi mîinile în sus şi încerc să rîd, cu toate cele întîmplate. Arăt mereu spre mine, apoi spre poartă, fac acele mişcări caracteristice pe care le întrebuinţezi ca să explici cuiva că vrei să mănînci.

Oamenii se ridică, îşi pun armele la picioarele mele şi fac semne asemănătoare cu acele pe care le făcusem eu mai înainte. În repetate rînduri dau afirmativ din cap, pînă ce faţa sălbaticilor se deschide într-un rînjet. Schimbă între ei cîteva cuvinte. Unul dintre ei se caţără cu o îndemînare uimitoare pe povîrniş, se avîntă uşor ca o pană peste poarta crestată şi dispare. Ceilalţi rămîn nemişcaţi, iar cînd încerc să-i ating şi să le dau mîna, se retrag îngroziţi. Între timp s-au apropiat şi camarazii mei, călăuza noastră ia de urechi iepurele omorît şi-l întinde sălbaticilor. Gestul acesta pare să fie înţeles, căci teama lor scade. Iau iepurele şi se înclină în faţa noastră. Ivan Ivanovici le dă un cartuş, sălbaticii încearcă să-l muşte în două, şi cum nu reuşesc s-o facă, vor să-l mestece şi-l sug.

Trece un timp destul de îndelungat pînă ce ne-au pipăit, ne-au mirosit şi ne-au examinat pe toate părţile. Îi interesează mai ales echipamentul nostru şi catranul de lemn de mesteacăn cu care ne-am uns faţa şi mîinile.

Se aude un zăngănit de lanţuri, bare grele de fier vibrează, scîrţiie lemnul masiv şi poarta se deschide. Podul de lemn care duce peste şanţ este lăsat în jos şi la celălalt capăt al lui vedem grupuri de oameni. Toţi sînt îmbrăcaţi la fel şi sînt înarmaţi. Ne privesc sute de ochi încruntaţi.

Toţi tac; mă-nfior.

Ridic braţele în sus şi trec cel dintîi peste pod, camarazii mă urmează. Sălbaticii care ne cunosc mă prind de mîini, mă duc în mijlocul celorlalţi, vorbind necontenit. Cred că nu mă înşel, dacă în cuvintele lor observ chiar bucurie.

Într-o clipă noi, toţi şase, sîntem înconjuraţi. Curajul tovarăşilor lor este pentru dînşii cea mai bună dovadă că sîntem paşnici.

Toţi au o înfăţişare înfricoşător de sălbatică. Ochi negri şi oblici, păr negru şi ţepos, împletit neglijent în cozi care le ajung pînă la umeri. Bluzele scurte şi pantalonii pînă la pulpe din pînză de in sînt zdrenţuiţi şi de o murdărie de nedescris. Bluzele sînt strînse la mijloc cu o sfoară, în picioare poartă obiele din aceiaşi pînză şi opinci. Cei mai mulţi sînt însă desculţi şi nu au decît un şorţ mic în jurul şalelor. După forma trupului, după mobilitatea mare şi elastică a mădularelor, mai ales a degetelor de la picioare, recunoşti îndată pe locuitorul pădurii. Mă surprinde că toţi împrăştie un miros ciudat, pătrunzător, şi că muştele şi ţînţarii nu-i supără aproape deloc.

După ce ne-au pipăit cu toţii, ne deschid calea. Vorbăria lor este ne mai pomenit de zgomotoasă.

În faţa ochilor noştri se întinde o cîmpie netedă, fără un singur copac. Sînt ogoarele. Alături, o păşune îmbelşugată pe care paşte o turmă de cai. În depărtare vedem o dungă largă, albastră, de apă, cu cîteva bărci mici cu pînze.

Mergem pe un drum care duce spre interior; unul dintre locuitori a luat-o la goană. Trece cîtăva vreme pînă cînd zărim în depărtare, pe cîmpia întinsă, satul cel mare. Ne apropiem. Casele sînt joase şi clădite din bîrne masive şi se deosebesc de colibele ruseşti numai prin faţadele împodobite din belşug cu sculpturi în lemn. Sculpturile reprezintă siluete neprecise de păsări şi alte animale, sau arme şi unelte agricole. În faţa colibelor s-au adunat bărbaţi, femei şi copii. Ajungem la o piaţă mică, unde vedem doi bărbaţi îmbrăcaţi în bluze albe, murdare. Au părul cărunt, spatele încovoiat, faţa palidă, numai ochii sînt vii între pleoapele lor oblice. Ne examinează calm, în ochii lor se citeşte lămurit viclenia şi şiretenia asiatică, împerecheată cu o mare curiozitate. Împrejurul lor sînt mai mulţi arcaşi.

Ca să mă înţeleg cu aceşti bătrîni, care sînt — după toate probabilităţile — fruntaşii satului, îmi scot cuţitul şi fac un gest, ca şi cînd aş vrea să mă sinucid. Scutur apoi energic din cap, azvîrl cuţitul la pămînt şi arăt că eu şi camarazii meu sîntem flămînzi. Un zîmbet larg trece peste feţele bătrînilor şi ale tuturor celor de faţă: dau afirmativ din cap, au înţeles. Într-o clipă au pus mîna pe cuţit, care trece prin multe mîini curioase şi degete cercetătoare.

Sîntem conduşi într-una din colibe. Încăperea este mare, pe lîngă pereţi se află culcuşuri joase peste care s-au aşternut saci moi, umpluţi cu pene şi acoperite cu un strat gros de murdărie. Băncile, mesele şi tot mobilierul este masiv, foarte grosolan, dar cu ornamente şi sculpturi foarte bine executate. Într-un ungher se află o sobă mare. Femeile au în păr bucăţi de metal, plate, ciocănite, picioarele goale sînt mici, braţele subţiri, împodobite cu brăţări. Urîţenia lor este de nedescris, murdăria lor este de neînchipuit.

Am ajuns tocmai la timp, căci din cuptor iese cît ai clipi o oală mare, în care s-au prăjit peşti. Ies la iveală tacîmuri cu două vîrfuri, în formă de furculiţe, oala este pusă pe pat pe un suport greu de lemn şi sîntem invitaţi prin gesturi la mîncare.

Ne înfigem furculiţele la întîmplare. Pare să am un noroc deosebit, căci dau de un ţipar uriaş, lat de o palmă, pe care caut să-l înfăşor cu îndemînare şi virtuozitate în jurul furculiţei mele, cum îşi înfăşoară un italian spaghetele. Din tavan cad însă ploşniţe, pe noi şi pe mîncare, şi zeama picură necontenit cînd pe hainele mele, cînd pe culcuş, dar civilizaţia este departe şi foamea-mi este mare. De altfel, ceilalţi păţesc la fel. În timp ce mîncăm, ne privim unii pe alţii cu seriozitate. Căderea picăturilor îţi face impresia unei ploi vesele de vară.

— Fedia, de-am avea cel puţin o farfurie, aud deodată vocea liniştită a lui Ivan Ivanovici, care s-a aşezat alături de mine. În apropierea lui stă revolverul său Parabellum, gata de tragere.

Cum şedem lîngă fereastră şi pe pervazul ei se află o strachină cu conuri de brad, Ivan varsă conurile, ia strachina şi-şi pune peştele în ea. Pentru cîteva clipe gazdele noastre cască gura de mirare, apoi îşi cotinuă masa, netulburaţi. Bărbaţii îşi înfig parcă în glumă furculiţele, scormonesc energic în oală, se bucură dacă dau de o bucată mare, fac mutre dezamăgite dacă bucata cade plescăind înapoi, pufăie zgomotos, aruncă şi scuipă oasele pe jos, ca nişte copii zburdalnici, păstrînd totuşi pe feţe o expresie de adîncă seriozitate. Femeile stau în jurul nostru, rîd necontenit, zgomotos, ca să ne îndemne probabil la mîncare.

— Oamenii ăştia n-au pîine; aşa nu te saturi cum trebuie. În ce loc m-ai adus, Fedia? îşi exprimă nemulţumirea prietenul meu Ivan, şi între timp vîră în gură o bucată după alta.

Mă surprinde faptul că mîncarea este destul de bine sărată. În zeamă plutesc tot felul de buruieni pe care nu le cunosc.

După peşte se serveşte carne, carne de cal. Ivan tace, cred că nici nu observă, căci dinţii lui mestecă cu plăcere evidentă. Foamea lui este încă foarte mare.

Apoi, fiecare capătă cîte un ulcior de lut plin cu lapte de iapă, proaspăt, muls şi o felie groasă de pîine proaspătă, din făină grosolan măcinată de secară.

Eu sînt cel dintîi care mă înclin în faţa gazdelor, căci sînt sătul pînă la refuz. Gazdele mă privesc mirate; ele sînt departe de a fi terminat şi continuă încă mult timp „ploaia" lor veselă.

Dar şi masa aceasta se sfîrşeşte. Ne lăsăm pe spate pe sacii moi, copleşiţi de belşugul bunătăţilor. Fac abstracţie cu stoicism de batalioanele de insecte în marş, care simt sînge proaspăt. Scot din cutia de lemn o ţigare şi mi-o aprind. Chibriturile şi toată operaţia provoacă cea mai mare mirare. Cu multă dificultate reuşesc să bag în gura fruntaşului o ţigare; după ce se împotrivise mai întîi, începe să sugă îndată cu multă rîvnă, înainte de a i-o fi aprins. La primul fum pe care l-a tras însă adînc în plămîni, sare în sus, tuşeşte, se scutură, apucă cu deznădejde oala cu lapte de iapă din apropiere şi bea cu nesaţ. Privirea lui se îndreaptă apoi, cercetătoare asupra celuilalt fruntaş, căruia Ivan Ivanovici îi dăduse de asemenea o ţigare. Acesta pufăie fumul în aer şi este foarte mîndru de priceperea lui. Gazdele noastre se liniştesc, cînd văd chibriturile dispărînd în buzunarul meu.

În zadar îmi întortochez în cele mai diferite feluri cele zece degete, în zadar ţin mîna deasupra capului fruntaşului, mă umflu în pene, arăt ce mărunţi sînt toţi cei de faţă, arăt întrebător spre dînsul, el nu mă înţelege. Văd cum se culcă peste batalioanele de insecte de pe perne, cum închide ochii şi vrea să adoarmă. Eu aş vrea să ştiu însă dacă el este căpetenia lor şi încă multe, multe altele. Încerc să-l abat prin toate mijloacele de la somn, deşi eu însumi pic de somn. Mă gîndesc ce gesturi convingătoare ar face acum în locul meu un negustor evreu, acest maestru al „graiului mîinilor".

În sfîrşit îmi vine ideea de a mă înţelege cu gazda mea prin imagini. Scot creionul mecanic şi blocul, dar nu ajung să fac altceva, căci omul a apucat cu însufleţire copilărească creionul şi blocul, deşi nu cunoaşte încă rostul lor. În sfîrşit desenez o linie lungă şi groasă, verticală, care se transformă într-un bărbat. Lîngă acest om mare stau o mulţime de oameni mici, neînsemnaţi. Deasupra bărbatului apare soarele, luna stelele, păsări zburătoare. Apoi pun degetul pe omul din desen, înconjurat de nimbul său şi arăt spre gazda mea, pun degetul pe omuleţii din desen şi arăt spre ceilalţi sălbatici. Constat îndată cu bucurie că am fost înţeles. Gazda pune şi ea degetul pe omul cel mare şi-l îndreaptă apoi spre mine. Îmi scutur capul şi-l arăt pe Ivan Ivanovici, care îşi face între timp siesta alături de mine. Aceasta fu prima înţelegere.

Creionul meu alunecă din nou pe hîrtie. Apar colibele sălbaticilor, un drum larg, ogoare, la spatele lor, lacul. Abia îmi terminasem desenul şi gazda mea arată cu degetul regiunea înconjurătoare, se scoală în grabă de pe culcuş, calcă greoi prin încăpere, arată încheieturile picioarelor, genunchii, pîntecele, pieptul, capul şi, în sfîrşit, ţine mîna deasupra capului, închide ochii şi simulează asfixierea. Îl înţeleg. În jurul satului se întinde mlaştina în care te afunzi.

Acum pricep de ce locuitorii satului n-au mers mai departe, de ce n-au fost descoperiţi mai înainte în mijlocul mlaştinii întinse şi n-au fost civilizaţi.

Gazda stă în faţa mea nehotărîtă, aşteptînd. Ochii-i devin posomoriţi, privirea lui alunecă peste camarazii mei adormiţi, se îndreaptă pătrunzătoare asupra mea, alunecă peste armele mele.

Avem vreo mie de cartuşe... ne-am putea baricada în colibă... vreo şase sute de locuitori... prietenul meu Ivan şi vînătorii sînt ţintaşi excelenţi... toate acestea-mi trec dintr-odată prin minte.

Omul se gîndeşte cîtva timp, apoi se duce în ungherul de lîngă sobă.

Două scînduri mari, grele, între care văd bucăţi de pînză groasă de in, ţesută în casă, tăiate în patrate regulate, ca foile unei cărţi încă nelegate. Omul ridică scîndura de deasupra, în timp ce în cea dintîi bucată de pînză, veche şi putredă, zăresc un cerc mare înconjurat de alte douăsprezece cercuri mici. Pe fiecare pînză sînt douăsprezece desene de acelaşi fel. Gazda mea îşi îndreaptă degetul spre un copil, spre razele de soare care intră pe fereastră şi pe uşă apoi arată cercul cel mare, soarele, şi pe urmă cele douăsprezece cercuri mici, lunile din jurul soarelui, apoi se arată pe sine însuşi, întoarce foile, arată rîndurile de sori, se opreşte la unul şi închide ochii. Nu-l înţeleg. El strigă ceva femeilor, care aduc pe un tînăr; bătrînul îi vîrî creionul în mînă şi-i spune apăsat cîteva cuvinte. Tînărul ia creionul, îl admiră îndelung, îl ţine ca pe un stilet, îl plimbă pe hîrtie şi astfel se naşte un desen, care pare din epoca de piatră. Desenul reprezintă un om, mai la o parte un dîmb, de la om la dîmb duce o linie. Omul îl transform într-un copil, linia devine un drum, dîmbul o movilă, pe care o însemn involuntar cu cruce, pentru a simboliza astfel mormîntul. Îndată degetele celor doi bărbaţi arată mirate crucea. O şterg, este semnul creştinătăţii şi sălbaticii n-au cum să-l înţeleagă. Fruntaşul arată din nou copilul şi lunile, apoi mormîntul şi foile întoarse; îşi arată părul, închide ochii şi se culcă cu faţa spre răsărit. Număr sorii şi lunile şi constat că sînt vreo şasezeci de sori şi deci şaptesute douăzeci de luni. Un soare reprezintă deci un an, fiecare lună desenată reprezintă o lună a anului. Dau afirmativ din cap.

Îmi îndrept mai întîi degetul spre fruntaş, apoi spre sori. Dînsul numără şaizeci şi patru de sori, iar la soarele al şaizeci şi cincilea numără şapte luni. Dacă l-am înţeles bine are şaizeci şi patru de ani şi şapte luni. Eram atunci în luna iulie.

Cartea începe să mă intereseze foarte mult. O răsfoiesc; fruntaşul arată alte cadre de lemn cu bucăţi putrede de pînză, îngrămădite lîngă sobă. Număr în total o sută cincizeci şi una de pagini pline, cu cîte doisprezece sori iar pe ultima sînt desenaţi trei sori şi şase luni. În total deci o mie optsute cincisprezece sori şi şase luni. Primii sori să fi fost desenaţi în această carte uriaşă acum o mie opt sute cincispreţece ani? Deci în jurul anului 103 după Hristos! Pe vremea aceea se revărsau tocmai cetele hunilor peste Europa!

Gazda noastră dă cu însufleţire fantastică din cap, gesticulează în faţa desenatorului, care pune din nou mîna pe creion, şi pe hîrtie apar multe, multe morminte.

Schiţez apoi pe hîrtie nişte animale destul de primitive. Cînd desenez un cîine, un cal şi o gîscă, fruntaşul dă afirmativ din cap, cînd desenez însă o vacă, tînărul îi şterge coarnele şi ugerul şi adaugă o coadă de cal.

Încerc să rostesc felurite cuvinte din toate limbile, frînturi care îmi trec prin minte, pe care le-am prins cu vreo ocazie la localnicii din Siberia. În zadar, nu ne putem înţelege; înţeleg îndată, un singur cuvînt, întrucîtva asemănător ungurescului „Io" = cal, căci gazda pune degetul pe desenul care-l reprezintă.

În felul acesta am discutat destul de mult timp cu gazdele noastre. Femeile ne oferă din nou lapte de iapă şi pline. Îmi trezesc camarazii, care tresar înspăimîntaţi, dar se liniştesc îndată ce văd că nu-i ameninţă nici o primejdie.

Fruntaşul se ridică, cheamă femeile, ele îi aduc o strachină cu un lichid verde-cafeniu, în care-şi moaie mîinile, apoi le trece peste faţă, urechi şi ceafă. El arată muştele şi ţînţarii. Acesta este mijlocul care corespunde catranului nostru de mesteacăn; are un miros acru şi greu, ca al unui trup murdar plin de sudoare.

Ieşim din colibă şi sîntem înconjuraţi de mulţimea care ne-a aşteptat tot timpul afară, cu nerăbdare.

Cît vedem cu ochii în faţa noastră se întind ogoare bine lucrate, păşuni cu cai mici, cu părul lung şi des. Bărbaţi şi femei călăresc cu îndemînare uimitoare pe caii neînşeuaţi. Animalele domestice ale acestor oameni sînt nişte cîini flocoşi, sălbăticiţi, cu picioarele lungi, de rasă nedefinită, care latră furioşi, gîştè cenuşii cu aripile tăiate, care se deosebesc de cele sălbatice numai prin mărimea lor neobişnuită şi raţe mari, domestice.

Pe malul lacului care se întinde pînă în zare şi poate încă mult mai departe, văd năvoadele mari uscîndu-se la soare. Pe plajă sînt trase bărci dintr-un singur trunchi de copac şi bărci largi, greoaie, cu pînze.

Se înserează. Fruntaşul ne duce în afara satului, la o turmă de cai. Cîţiva bărbaţi cu cuţite deosebit de lungi, măcelari desigur, îşi fac de lucru în apropiere.

Un cal este legat de cele patru picioare şi căpetenia ne face semn să-l împuşcăm. Ivan Ivanovici îşi ia arma, o încarcă cu două gloanţe dum-dum, pe care le avea pregătite, pune puşca la ochi şi, în timp ce toţi cei de faţă se împrăştie alergînd în toate părţile, împuşcătura răsună, caii se ridică în două picioare, trag de căpestre, oamenii urlă înfiorător, animalul legat se prăbuşeşte şi spasmele morţii încetează.

Toţi privesc înmărmuriţi rana larg deschisă. Nimeni nu mai îndrăzneşte să se apropie de noi. Ici, colo, vedem oameni încleştîndu-şi mîinile în jurul arcurilor şi tobelor, în timp ce ochii le strălucesc sălbatic.

— Barin, îmi şopteşte călăuza noastră Vasilii, ar fi mai bine să mergem, nu putem face faţă sălbaticilor, prea sînt mulţi.

În lumina slabă a amurgului fiinţele acestea cu părul negru, cu ochii sfredelitori, care ne înconjoară acum din toate părţile, ne dau tîrcoale cu mersul lor uşor şi fără zgomot şi şoptesc între ei; nu mi se par nici mie vrednici de încredere. Îl văd pe Ivan Ivanovici scoţîndu-şi revolverul din buzunar, în timp ce în cealaltă mînă îşi ţine revolverul Parabellum, îi văd pe vînători făcîndu-şi cruce şi ţinînd armele gata de tragere, văd pe fruntaşul sălbaticilor depărtîndu-se repede, urmat de cei mai mulţi oameni.

Doi dintre noi formează ariegarda retragerii noastre, cu spatele înainte şi facem acest serviciu cu schimbul. Vedem siluete negre, aplecate, furişîndu-se cu mare iuţeală din ridicătură în ridicătură peste cîmpia, care se întinde acum împrejurul nostru în lumina lăptoasă a serii, şi urmărindu-ne pe ascuns. Sînt înarmaţi cu arcuri şi săgeţi.

Am ajuns la poartă, o deschidem singuri, ieşim, îi vedem pe cei doi morţi zăcînd cum îi lăsasem, le luăm arcurile şi tolbele, străbatem în grabă cărarea îngustă, ne croim anevoie drum prin desişul încîlcit, continuăm să mergem fără popas, tot mai departe, pînă ce răsare luna, pînă ce soarele iese din nou de după pădure şi pînă ce încetează foşnetul necontenit al sălbaticilor care ne dau tîrcoale în desişurile din jur.

Ajungem la mlaştina acoperită cu muşchi, împuşcăm doi cocoşi sălbatici, ne punem skiurile şi ne continuăm din nou drumul, fără să poposim.

Trei zile ne hrănim aproape numai cu afine necoapte. Flagelul ţînţarilor este îngrozitor. Ajunşi la capătul mlaştinii, împuşcăm un elan tînăr, şi abia după ce am aprins iarăşi focul deasupra căruia fierbe ceainicul şi oala cu carne şi ne-am potolit pe deplin foamea de lup, cădem jos de oboseală şi ne afundăm într-un somn frate cu moartea.

*

Cînd ne trezim, soarele este la amiază. Către seară sosim în sfîrşit în pădurile cunoscute tuturor, din apropiere de Zabîtoie.

Sunetele unei goarne, care cîntă vesel şi energic stingerea germană şi rusească, răzbate prin desişul pădurii pînă la noi. După cîtva timp auzim clopotele mici, urmate de basul clopotului mare. Dăngănitul clopotului pluteşte pe înserate peste pădure, mîinile noastre fac semnul crucii, şi tot ce-am văzut, oraşul mort, sălbaticii, focurile lagărelor noastre de noapte, ultimul nostru marş forţat din cercul vrăjit în care ne pîndea moartea, toate acestea s-au şters dintr-odată, au pierit. Ne cuprinde o mare bucurie; paşii ni se îndreaptă spre casele noastre, spre cei care ne aştepată, ne grăbim, ochii strălucesc mai tare şi caută să zărească siluetele cunoscute ale ţinutului cu care sînt obişnuiţi. Deodată pădurea rămîne în urmă şi ne oprim cu toţii, ca vrăjiţi, la marginea ei.

În faţa noastră se aştern, în lumina soarelui care apune, ogoare întinse, păşuni cu vaci mici şi curate, în jurul cărora sar viţei, iepe cu mînji, oi, capre; ciinii dau neobosiţi tîrcoale turmelor şi le ţin la un loc. Vîntul de seară se joacă uşor în vîrfurile verzi ale mestecenilor. Casele ne privesc cu ferestrele lor nenumărate, în mijlocul lor se înalţă biserica, pe turnurile ei în formă de ceapă strălucesc crucile dreptcredincioşilor. Dăngănitul clopotelor bisericii se amestecă cu cel al talangelor, se aud cîteva glasuri oameneşti, un nouraş de porumbei albi se ridică fîlfîind în zbor.

Iată-ne în faţa caselor noastre; ele sînt patria noastră în imensitatea sălbăticiei.

În faţa intrării, pe bancă, şade Fayme, lîngă ea copilul se joacă cu o puşcă mică de lemn. Din cînd în cînd răsună chiotele de bucurie ale copilului, care arată mamei jucăria minunată, mai dragă decît orice pe lume, şi pe faţa mamei se răspîndeşte fericirea dragostei ei pentru mica făptură.

Din gura copilului ies cuvinte neînţelese la care mama răspunde prin cuvinte născocite anume pentru copilul ei, cuvinte care spun mai mult decît înţelesul lor obişnuit.

— Petre! Cîtă bucurie nestăpînită cuprinde acest singur cuvînt! — Ce faci, dragul meu? Eşti sănătos? Nu ţi s-a întîmplat nimic? Ivan Ivanovici! Şi dumneata eşti tot atît de sălbăticit!

— Am devenit adevăraţi sălbatici, draga mea, îi răspund. Am adus cu noi o foame năpraznică şi tot soiul de insecte. Nici nu îndrăznesc să-i dau mîna.

În timp ce Ivan Ivanovici stă de vorbă cu Fayme şi vînătorii încep să povestească, poticnindu-se şi neştiind de unde să înceapă şi unde să se oprească, mă apropii de copil.

Copilul mă priveşte mirat, ochii lui negri se măresc tot mai mult şi deodată... plînge. Fayme s-a repezit îndată la copil.

— Ce negru şi sălbatic este tata, nu-l mai cunoşti, nu, ăsta nu-i tata.

Copilul ascultă, nu mai plînge, mă priveşte întîi pe mine, apoi pe mama lui, mai sughite de cîteva ori, pe urmă zîmbeşte, întinde mînuţele spre mine să-l iau în braţe.

— Ascultă, Fedia, dacă copilul tău te recunoaşte şi în halul ăsta... spune Ivan. Nici Nat Pinkerton, nici Sherlock Holmes n-a avut atîta intuiţie la o vîrstă atît de fragedă! Să ne aşezăm jos, am pus să ni se încălzească baia. Nu putem intra nici măcar în casă. Sîntem plini de insecte, Fayme, zise zîmbind, ne-au ciupit ţînţari de toate speciile silvice şi domestice imaginabile, şi tot felul de alte gîngănii. Cît pe ce să ne tragă sălbaticii în ţeapă, să ne găurească cu săgeţile, să ne frigă la frigare, dar am avut noroc. A fost într-adevăr foarte, foarte frumos. De altfel, ce face soţia mea? S-a dus singură la biserică!

Ne-am îmbăiat şi ne-am transformat din nou în oameni. Acum ne ducem la rîu, la înnot.

— Ştii, Fayme, singurul avantaj pozitiv şi evident al grăsimii mele îmbelşugate este că nu mă pot da la fund, nici măcar pe ocean, pe un vînt de puterea doisprezecea, zise Ivan Ivanovici înnotînd lîngă Fayme şi lîngă mine. Execută cele mai diferite exerciţii de scufundare, sforăie, pare o morsă adevărată, atît este de mulţumit şi de vesel.

Îmbăiaţi, raşi şi îngrijiţi, îmbrăcaţi în hainele noastre albe, aşezaţi la o masă frumos aşternută care se îndoaie sub greutatea bogăţiilor ei, înconjuraţi de oameni dragi şi cunoscuţi, bine dispuşi cum sîntem cu toţii, ne simţim mai bine în acest petec de pădure seculară, decît adesea în mijlocul civilizaţiei.

Povestirile nu se mai sfîrşesc. Giuvaerele, pietrele, săgeţile, tolba şi arcul trec necontenit din mînă-n mînă, şi abia cînd soarele priveşte dinspre răsărit pe deasupra pădurii, mergem la culcare.

*

Vara dogoritoare trecuse. Toamna veni ca să vopsească mestecenii şi tufişurile în culori aurii. Văzduhul era limpede şi cristalin. Căruţe încărcate cu roadele pămîntului treceau scîrţîind peste ogoare, trase de camarazii mei neobişnuiţi, de ţărani şi de dobitoace.

Fiarele pădurii îşi căutau un locşor ascuns şi liniştit unde să poată ierna, strîngeau provizii pentru iarna care avea să vină şi să dureze multe luni de-a-rîndul.

Veni şi ziua plecării. Populaţia din Zabîtoie şedea pe malul rîului, cînd plutele noastre se îndepărtau încet pe luciul apei. Încordarea necontenită care plutea de la începutul revoluţiei în aer, aşteptarea neîntreruptă şi senzaţia nervoasă a unei descărcări iminente ne îngreuiară despărţirea de sălbăticie.

HAOSUL

La Nikitino ştirile politice se revărsau zi de zi, copleşitoare, peste noi. Ziarele aduceau zilnic ştiri despre dezordini, omoruri, excese nebuneşti, din fiecare rînd rînjea şi striga neputinţa totală a guvernului.

Un partid necunoscut pînă acum — bolşevicii — făcea o propagandă intensă.

În balconul palatului fostei prime balerine Kresinkaia, un bărbat mărunt, însîngerat de lumina orbitoare a becurilor roşii, tună peste locuitorii Petrogradului.

Este Lenin.

— Toată puterea aparţine sovietelor! Nu proprietatea, ci libertatea trebuie să domnească! Proprietatea este un furt! Prădaţi ce vi s-a prădat! Totul aparţine proletariatului! Luaţi-vă tot, luaţi palatele, aveţi dreptul să le luaţi! Cine nu merge cu noi, este contra noastră! Vrem pace cu orice preţ! Poporul a sîngerat deajuns! Moarte asupritorilor poporului!

Neîntrerupt, zi şi noapte, radiotelegramele bolşevicilor zbîrnîie în toate direcţiile:

— Către toată lumea!... Către toată lumea!... Către toată lumea!

Nelăsînd să se nască alte gînduri, zgomotoase, aţiţătoare, copleşitoare: „Către toată lumea!... Către toată lumea!"

— Jos disciplina, jos salutul — toată puterea, muncitorilor, soldaţilor, ţăranilor! — Opuneţi-vă tuturor ordinelor! Puneţi pretutindeni mîna pe putere! Prădaţi ce vi s-a prădat!

Uriaşul front de la Marea Baltică la Marea Neagră se prăbuşi... iar peste Rusia veni blestemul — veni haosul.

Bucătăreasa mea credincioasă, Natașa, plecă. Haosul din Rusia europeană o neliniști și ca toți ceilalți avea și ea o singură dorință: să se întoarcă în satul ei.

Marusia îi luă locul. În timpul absenței noastre se înzdrăvenise, și reușisem s-o conving că trebuie să rămînă la Nikitino dacă vrea să-și mai revadă bărbatul; la Petrograd el îi va putea da de urmă. Băiatul ei, micuțul Alioșa, deveni tovarășul de joacă al copilului meu.

La 12 Noiembrie puterea trecu integral în mîinile bolșevicilor, palatul de iarnă fu luat cu asalt, Kerenski fugi.

Lenin deveni dictatorul Rusiei.

La 7 Decembrie 1917 se încheie armistițiul dintre Rusia și Puterile centrale.

Pacea mult așteptată de la Brest-Litovsk devine fapt împlinit.

În timp ce Nikitino zace sub un strat gros de zăpadă, aparatul Morse țăcăne; el trebuie să ne dea răspunsul la întrebarea cea mai arzătoare, pe care nervii abia o mai pot suporta:

— Rugăm dispoziții cu privire la situația prizonierilor de război. Peste cîteva ore veni răspunsul: Eliberarea posibilă abia la primăvară.

Camarazii mei plîngeau de bucurie.

Încă o așteptare de trei, patru luni! Ce însemnau cîteva luni pe lîngă trei ani întregi?

Doi împuterniciți ai guvernului rus sosiră la Nikitino. Erau doi bărbați înalți și puternici, cu privirea poruncitoare și arogantă, îmbrăcați în scurte de piele, cu șepci de piele împodobite cu cîte o stea sovietică nouă-nouță. Pe piept se încrucișau două benzi de cartușe. La șold purtau cîte două revolvere. Vorba lor era sonoră și hotărîtă, opoziția n-avea rost.

— Noi sîntem împuterniciții guvernului bolșevic. Luptăm pentru pace, libertate și pîine, sîntem liberatorii celor asupriți, ai celor nedreptățiți. Oricine îndrăznește să asuprească un proletar este dușmanul nostru. Dușmanii îi punem la zid, judecata noastră este una singură: moarte asupritorilor poporului! Toată lumea să respecte ordinele noastre!

Urmă alegerea organelor administrative.

Lopatin, Kusmiceff, administratorul poștei, ajutorul lui, soldații, țăranii, funcționarii, toți votară pentru Ivan Ivanovici.

— O slugă a țarului, un lingău! zbieră unul dintre comisari. Nu se poate! Sînteți nebuni, toți!

— Dă-mi voie, tovarășe, răspunse liniștit Lopatin, dacă-i vorba să ne alegem autoritățile, apoi asta-i treaba noastră. Poporul este liber să aleagă pe cine-i place. Afară de asta, habar n-ai dacă acest căpitan al nostru a fost lingău sau nu. Noi știm mai bine decît tine, că el a ținut totdeauna partea poporului. La noi acasă poruncim noi, țăranii și soldații, și nu tu. Asta bagă-ți-o în cap,

tovarăşe! A trecut vremea cînd ni se impuneau oameni, pe care nu i-am ales; acum totul s-a schimbat, ne-ai spus-o chiar tu adineauri, că bolşevicii sînt pentru libertate...

Mîna lui se repede dintr-odată la şold, revolverul latră asurzitor, comisarul de la celălalt capăt al mesei ridică încet mîna dreaptă deasupra mesei, degetele lui încleştate se desfac, revolverul cade bocănind pe podea.

— ...Cu un ţintaş siberian nici nu se vorbeşte, nici nu se glumeşte în felul ăsta, tovarăşe. Pînă îţi scoţi revolverul, noi am şi tras... că nimerim din prima lovitură ţinta, asta cred c-o ştii... sau cumva nici n-ai fost pe front? N-ai mirosit încă praf de puşcă, hai?

Aşa se încheie discuţia.

Cei doi comisari plecară, unul cu mîna sfărîmată, celălalt alb ca varul la faţă.

Ivan Ivanovici era din nou stăpînul absolut peste întinderile nemărginite ale întregii regiuni.

*

Trecură patru luni.

Patru luni au şaptesprezece săptămîni.

Şaptesprezece săptămîni au o sută douăzeci de zile.

În fiecare din cele o sută douăzeci de zile am aşteptat.

Zi de zi, oră de oră, fiecare clipă era numai aşteptare. Ne sculam nerăbdători şi grăbiţi, aşteptam ora prînzului, mîncam în grabă, pînă seara nerăbdarea creştea, apoi ne cuprindea o mînie mută, îndîrjită, lupta necontenită contra raţiunii şi a tuturor argumentelor logice.

Veni şi primăvara lui 1918. Speranţele crescură peste măsură. În fiecare zi aşteptam să sosească ordinul de plecare.

Ţăranii ne înconjurau în grupuri. Ne rugau să rămînem, se jeluiau frîngîndu-şi mîinile, ne ofereau ultima lor avere, se aruncau în genunchi în faţa noastră, a prizonierilor, şi plîngeau.

— V-am primit ca pe fraţii noştri drepţi, am împărţit cu voi pîinea cea de toate zilele, am trăit tot timpul în cea mai bună şi cinstită înţelegere şi în pace netulburată, v-am dat ce aveam mai bun, oricît de săraci şi strîmtoraţi am fost. Voi ne-aţi învăţat multe, dar fără voi vom cădea din nou în obiceiurile noastre vechi, căci învăţătura n-am terminat-o. Rămîneţi, fraţilor, pentru numele lui Dumnezeu, nu ne lăsaţi în neştiinţa noastră, fie-vă milă de noi. Vom înlătura lipsurile şi mizeria cum ne-aţi învăţat. Am răbdat ani îndelungaţi foamea şi lipsurile şi acum, cînd începe să meargă spre bine, cînd sîntem sătui, vreţi să plecaţi cu toţii? Rămîneţi, fraţilor, rămîneţi!...

Ne înconjurau ca nişte copii mari, stîngaci, părăsiţi de soarta neiniloasă. În ochii lor trişti citeam durerea sufletului lor primitiv şi deschis, suflet ce era acum în puterea noastră, cum nu fusese niciodată în puterea stăpînitorilor lor legitimi.

Iar într-o bună zi sosi din Omsk ştirea: „Încă nici o dispoziţie precisă cu privire la repatrierea prizonierilor!"

*

Pentru a nu ştiu cîta oară discutasem despre situaţia noastră; rezultatul rămînea mereu acelaşi.

Pînă la staţia de cale ferată Ivdiel era cale de cel puţin şase zile pe jos. Presupunînd că trenul ar pleca îndată am fi în două zile la Perm, capitala guberniei, şi — conform orarului normal — am ajunge după trei zile de călătorie neîntreruptă la Petrograd.

Realitatea însă era alta, cum ne lămuriseră puţinii soldaţi întorşi de pe front.

Războiul îndelungat, revoluţia lui Kerenski urmată de revoluţia bolşevică zdruncinaseră tot edificiul de stat, iar lovitura de graţie i-au dat-o armatele demoralizate şi dezorganizate care voiau să se întoarcă cu orice preţ în satele lor de baştină. Nicăieri nu exista o legătură regulată de cale ferată, artera principală a imensului imperiu era tăiată, distrusă, toţi rătăceau fără rost de colo pînă colo, căpătîndu-şi drepturile cu forţa armelor. La nodurile căilor de comunicaţie aşteptau mii de oameni, fără posibilitatea de a-şi procura alimentele cele mai strict necesare, chiar şi cu preţuri exorbitante. Peste toată Rusia se întinsese un haos de dimensiuni fantastice, agravat fără încetare de noii stăpînitori, prin lipsa completă de disciplină care distrugea orice urmă de organizaţie. Soldaţii rechiziţionau locomotive şi vagoane, terorizau pe mecanicii locomotivelor, compuneau trenuri şi plecau cu ele. Trenul se oprea numai dacă se termina combustibilul şi locomotiva trebuia să fie realimentată cu lemne într-o pădure, sau sub ameninţarea altei forţe: superioritatea numerică a celor ce voiau să plece exact în sens opus şi opreau trenul cu armele. Oameni care ani de-arîndul văzuseră moartea cu ochii, nu aveau nici un motiv să devină dintr-odată delicaţi!

De-alungul căilor principale de comunicaţie şi a liniilor ferate importante se desfăşura o adevărată năvălire. Toate oraşele şi satele năpădite de această lavină de oameni au fost prădate în întregime. Drumul care-i aştepta era lung, tot ce era oarecum comestibil fu prădat. Căci cine avea ce mînca ajungea acasă, cine n-avea, pierea pe drum de foame. Pentru noi, prizonierii, existau două posibilităţi: să ne afundăm în acest haos şi să încercăm să răzbim, cu puţin noroc, pînă la Petrograd sau la Moscova — sau să aşteptăm.

Cei mai mulţi dintre noi se întoarseră la coarnele plugului şi mîinile lor încleştate şi nerăbdătoare aruncară din nou sămînţa pentru binele semenilor lor. Sămînţa rodi, iar ochii şi inimile oamenilor care văzuseră pe străinii aceia tăcuţi lucrînd, îi mai văd şi astăzi păşind peste ogoarele slabe, cînd urlă viforul sau cînd dogoreşte nemilos soarele pe cer. Dar nu sînt ei, sînt umbrele lor care se întîlnesc pe pămîntul străin, umbre care văd şi binecuvîntează pe cei în viaţă...

*

Salzer, camaradul nostru, plecă dintre noi...

Un soldat necunoscut, un om necunoscut printre milioane şi milioane de oameni. Apucase să vadă desăvîrşirea operei sale. Bucuria, fericirea desăvîrşirii i-au stins inima.

— S-a bucurat peste măsură..., şoptiră cei pentru care lucrase.

Mormîntul lui se află undeva în fundul Siberiei, în mijlocul pădurii seculare.

Vara lui 1918. Niciodată soarele nu fusese atît de dogoritor vîntul atît de năpraznic. Ţăranii priveau cu jale semănăturile arse, dădeau din cap şi spuneau: „Iarna va fi aspră. Dumnezeu să ne aibă în paza lui!"

*

Se apropia toamna. Mai plecai odată la Zabîtoie.

Vînătorii încep să iasă la vînat, trebuie să aducă merinde şi provizii pentru iarna care durează şase luni încheiate. Ogoarele slabe dau cantităţi insuficiente de pîine şi de ovăz, restul nevoilor de hrană trebuie să le satisfacă pădurile bogate în sălbăticiuni, rîurile şi lacurile.

Pregătirile noastre s-au terminat.

La ţărmul micului golf, lîngă plutele grosolane cu care am ajuns la Zabîtoie, se leagănă bărcile; ele formează o mică flotilă. Bărcile, numite „osinovki", sînt zdavene, tăiate dintr-un singur trunchi, lungi de trei pînă la cinci metri şi late de un metru şi jumătate pînă la doi. Peste mijlocul bărcii se întinde, pe vergele groase de fier, arcuite, un coviltir, sub care te poţi ascunde pe vreme de ploaie şi care-ţi păstrează lucrurile uscate.

Peisajul este acoperit de pîclă de toamnă. Cîte patru bărbaţi se instalează în fiecare barcă, doi dintre ei apucă vîslele scurte şi puternice, osinovcele se depărtează de mal, una cîte una, cei rămaşi acasă le fac semne de rămas bun.

Bărcile alunecă iute şi fără zgomot în josul rîului. Negurile de pe rîu se despart, se destramă, ne cuprind şi se retrag apoi din ce în ce mai mult spre malurile împădurite, ca să dispară cu totul. Aerul este rece şi umed, ne încălzim mîinile îngheţate cu pipa fumegîndă, prora bărcii taie valurile vuind. Ciinii noştri, „laiki", lătraseră mult timp, dar acum s-au liniştit. Culcaţi lîngă noi în bărci, pîndesc cu urechile ciulite, spre pădure.

Călătorim cu o iuţeală mijlocie de cinci kilometri pe oră. După şase ore de drum facem primul popas. În cîteva clipe am adunat vreascuri, focul arde, mîncăm simplu, dar consistent. Pipa fumegă, ne odihnim, ne dezmorţim picioarele înţepenite, făcînd cîţiva paşi în lung şi în lat, şi pornim mai departe.

Drumul este lung şi trebuie să vînăm mult, ne aşteaptă femeile şi copii, trebuie să avem grijă de ei.

Încă un popas şi iarăşi pornim mai departe.

Rîul coteşte brusc, se desparte în două braţe largi; apucăm pe cel din dreapta, se zice că acolo ar fi mai mult vînat.

Se întunecă, ne instalăm culcuşurile pentru noapte. Focurile noastre ard orbitoare în întunecimea neagră. Stăm în jurul focului; umbrele noastre gigantice, proiectate pe taiga deasă, încîlcită şi sălbatică ce ne înconjoară, par ale unor oameni de pe altă lume. Cîinii s-au culcat în jurul nostru, printre noi. Curînd adorm şi oamenii, chiar pe locul unde şezuseră, înveliţi în nelipsita „burkă". O santinelă singuratică păşeşte de colo pînă colo; ea trebuie să vegheze asupra noastră, căci în timpul nopţii taiga este adesea primejdioasă. Mîrîind şi lătrînd, cîinii sar în picioare cînd unul, cînd altul, trag de curea, de sfoara cu care sînt legaţi de par, privesc cu ochi duşmănoşi şi scînteietori spre întunecimea pădurii de unde venise un pocnet, un pufăit, un mîrîit. A fost un urs, un elan, un ren sau poate chiar un om.

„Bine! Bine!" murmura santinela în barbă cu basul ei profund, ca să liniştească animalele agitate. Zgomotele nocturne ale pădurii nepătrunse amuţesc în depărtare, cîinii se aşază pe labele dinapoi, urlă de cîteva ori tărăgănat şi aţipesc; numai urechile lor ciulite rămîn treze, gata să prindă cel mai slab sunet.

Pe lîngă foc, trec bufniţe, fîlfîie din aripi, strigătul lor tărăgănat răsună din fundul pădurii: huuu... huuu... huuu...

Negurile se urcă şerpuind de la rîu spre maluri, unduiesc de colo încoace, ne cuprind din toate părţile. Pădurea dispare, tăcerea devine atît de adîncă, încît ţi se pare că auzi chiar vuietul negurilor. Aşa trece noaptea, pînă se crapă de zi, cînd se destramă negurile şi se deşteaptă pădurea.

Aprindem focurile, mîncăm, hrănim cîinii şi pornim mai departe. Spre amiază punem undiţe, pe care le tragem după barcă. Uimitor de repede se prinde de cîrligul uneia o ştiucă uriaşă de cel puţin cincisprezecve funzi. Depănăm din nou undiţa şi, cît ai clipi, s-a prins de ea alt peşte mare. În cîteva minute avem în barcă treizeci de funzi de peşte.

Cursul rîului se lăţeşte, malurile sînt acoperite de păduri zburlite, meştecenii şi răchitele se înmulţesc, peisajul devine mai monoton, ceasurile trec unul după altul.

— Stoi! Stooooi...! răsună vocea tărăgănată a fruntaşului. Vîslaţii încetinesc mersul bărcilor, oscinovca noastră se apropie mult de ţărm, răchitişul de pe mal este cercetat cu o cange lungă. Ilia a găsit repede drumul, crengile sînt date la o parte, ne continuăm anevoie călătoria. Tragem bărcile, agăţîndu-ne de crengi, după cîtva timp se deschide un canal complet acoperit şi apoi... în faţa noastră se întinde un lac mare, imens. Privesc în adîncul apei, ea este limpede şi străvezie, dar fundul nu i-l poţi vedea, căci în apă creşte, încîlcită, o pădure de nepătruns de plante acvatice. Barca alunecă peste vîrfurile acestei păduri, lîngă noi plutesc peşti de dimensiuni pur şi simplu fantastice.

— Nici un om nu ţi-a pus încă năvoadele pe aici. Nimeni, afară de noi, nu cunoaşte acest lac.

Şi parcă anume pentru a-i adeveri vorba, se ridică din stufăriş, abia la vreo douăzeci de paşi de noi, sute, mii de păsări de baltă.

Lumina zilei se stinge. Se lasă o liniştе stranie. S-a înnoptat.

Vîslaşul îşi mînă fără încetare osinovca, tot înainte. Cînd ridica vîsla, aud lămurit căderea picăturilor în apele nemişcate, cînd o coboară, nu aud decît plescăitul lin al valului de la proră care fuge spre depărtări.

Am trecut de-a-curmezişul lacului cel mare, noaptea se luminează, pătrundem în alt canal aproape impracticabil, pe care numai ochiul ager al unui vînător îl putea descoperi. Alt lac imens se întinde pînă în zare sub neguri, zărim o ridicătură, o insulă cu o pădure deasă de mesteceni. Lacul ne înconjoară, scînteind şi sclipind sub soarele de amiază. Ne apropiem de insulă, cîrmim drept spre stufăriş.

Fruntaşul scoate cangea cea lungă, se ţine cu ea de un debarcader primitiv, dar solid, sare elastic din osinovcă şi o trage după sine de-a-lungul întregului debarcader. În faţa noastră se deschide un port în miniatură, o operă a mîinilor omeneşti, un ascunziş în sălbăticie.

Între timp celelalte bărci au acostat şi ele. Măcăitul asurzitor al celor mai diferite păsări de baltă ne acoperă vorbele, abia dacă te mai auzi singur. Ne descărcăm bagajele şi urcăm pe o cărare greu vizibilă, spre interiorul insulei. Ciinii ne urmează, smucind involuntar de curea ori de cîte ori adulmecă vînatul şi vrînd să fugă în toate direcţiile.

Un loc liber cam de cincizeci de metri pătraţi, înconjurat de tufişuri, la mijloc o colibă mare de pămînt cu o uşă largă şi grea, care scîrţîie îngrozitor în ţiţîni. Peste toată coliba a crescut muşchi şi mărăciniş. Masa mare, grosolană, pe jumătate îngropată în frunziş uscat, în faţa colibei, prezintă un aspect curios, ca şi cum ar vrea să ne asigure că au lucrat-o oameni, oameni adevăraţi, în carne şi oase, şi au aşezat-o aici cu un scop bine determinat. Intrăm în colibă. Interiorul are cel puţin şase pe opt metri suprafaţă şi doi metri înălţime; alături este o cămară de provizii, laviţe curăţel lucrate, scaune şi mese deosebit de solide, îngrămădite într-un colţ.

Cea dintîi grijă a vînătorilor este să umple candela din faţa icoanei sfinte; aceasta este îndatorirea fruntaşului, în calitatea lui de preot. El taie mai întîi cu băgare de seamă o bucată de fitil, îl vîră printr-un plutitor de tablă subţire tăiată în formă de cruce, pe urmă umple vasul roşu al candelei cu uleiul adus într-o sticlă. Aşează vasul cu precauţiune în stativul prins sub icoană şi aprinde fitilul. Aceiaşi oameni, care înfruntă liniştiţi şi neînfricoşaţi toate primejdiile taigăi, stau acum în jurul sfintei luminiţe plăpînde, se descoperă şi-şi fac cruce cu faţa transfigurată de o smerenie profundă.

Apoi facem foc într-o sobă de fier şi în cîteva clipe ne învăluie o căldură plăcută. Începem pregătirile pentru dimineaţa de mîine, candelei, Sfinta Fecioară cu pruncul Isus în braţe ne surîde.

Dimineaţa pornim în zori; numai un singur om rămîne la colibă, să îngrijească de mîncare, de lemne şi de cîini. Osinovcele alunecă grăbite peste faţa lacului. Vînătorii s-au răspîndit de jur împrejurul lacului, s-au pitit în stufăriş, în papură, la suprafaţa apei, lîngă maluri. O împuşcătură, a doua, a treia, a patra.

Vuiet, vîjîit de aripi, ţipete, strigăte. Nori întregi de raţe se ridică, zboară aproape de luciul apei. Împuşcăturile răsună în papură, în stuf, în mijlocul lacului. Păsările strigă şi măcăe asurzitor, bat şuierînd din aripi, filfîie în jurul nostru, tot cerul este acoperit de armate întregi de păsări, care îşi croiesc cu greu drum, una lîngă alta. Şi împuşcăturile răsună fără încetare, cînd de o parte, cînd de alta a lacului.

Pe la amiază osinovcele au pornit din nou peste lacul care a devenit iarăşi tăcut. Bărcile s-au răspîndit, pescuiesc din apă păsările împuşcate, apoi gata să se scufunde de greutatea prăzii, se îndreaptă spre coliba ţăinuită.

Prînzul ne aşteaptă, dar odihna pe care ne-o îngăduim nu este prea lungă. Ne aprindem pipele şi bărbaţii se apucă de treabă. Păsările sînt jumulite, penele sînt sortate şi sînt vîrîte în saci mari. Apoi li se scot măruntaiele, care se împart şi ele după calităţi, ficaţii, inimile şi pipotele se pun în butoaie cu sare şi piper. Cîinii aşteaptă hămesiţi rămăşiţele, restul se aruncă în lac spre bucuria nenumăraţilor peşti. Îi vedem luptîndu-se între ei şi plecînd cu prada cucerită. După aceea vin la rînd puştile; le curăţăm şi, în fine, umplem cartuşe noi.

Cînd soarele se lasă spre apus, osinovcele se depărtează din nou de ţărm, ieşim din nou la vînătoare.

Iar răsună împuşcături din toate părţile, iar se ridică stoluri, nori întregi de păsări de apă umplu aerul cu strigătele lor ascuţite, pene zboară, păsările cad; încărcate pînă la refuz, bărcile se îndreaptă iarăşi spre coliba singuratică, peste faţa întinsă a lacului, luminată de lună.

O ducem aşa zi de zi, de dimineaţa pînă seara tîrziu. Am răpus mii de păsări, dar rîndurile lor nu s-au rărit.

Păsările curăţite sînt încărcate în bărci şi duse acasă. Jumătate din oameni pleacă cu prada înapoi la Zabîtoie, unde păsările sînt prelucrate mai departe şi conservate în butoaie pentru iarna cea lungă.

Peste cîteva zile ne despărţim de grupul principal al vînătorilor. Fruntaşul, doi ţărani şi cu mine plecăm în altă direcţie, la vînătoare de cocoşi sălbatici, cocoşi de munte şi ierunci. Patru cîini ne însoţesc. Pornim noaptea, în timp ce toţi ceilalţi dorm, vînăm cocoşii în zorii zilei, cînd negurile se mai strecoară prin păduri.

După masă revenim la colibă, predăm prada, iar noaptea pornim din nou.

Aşa trec cîteva zile.

Seara, în jurul focului la care se găteşte mîncarea, vorbim despre vînătoare, iar vînătorii povestesc aventurile lor din taigă.

— Fedia...! Mîna lui Ilia mi se lasă pe umăr în timp ce privesc gînditor în pîlpîiala focului. Fedia, mi-am clădit acum cîţiva ani o colibă, departe în pădure, la marginea tundrei, voiam să plec dintre oameni. Împrejurările au fost de aşa fel că am fost silit să rămîn cu ei. Vrei să mergem împreună pînă acolo? De patru ani n-am mai văzut coliba. Am clădit-o cu propriile mele mîini, cu trudă neînchipuită, am acolo toate cele trebuincioase pentru trai. Şi ce frumos este acolo, Fedia! Cine a fost odată, nu mai vrea să se întoarcă. Haide, să plecăm, mi-e atît de dor de coliba mea.

— Bine! Mîine în zori plecăm...

*

A doua zi totul era învăluit în ceaţă, soarele încă nu răsărise.

Într-o barcă mare pusesem provizii pentru cîteva zile, două-trei cuvinte de rămas bun şi ieşim din micul port ascuns. Din cîteva lovituri puternice de vîslă ne aflăm amîndoi în mijlocul sălbăticiei.

Barca zveltă alunecă sprintenă pe luciul apei.

Treptat, ceaţa se luminează, se colorează în roz palid, apoi culoarea ei se închide pînă la roşul cel mai întunecat. Negurile ne învăluie, ne cuprind din toate părţile, căutînd parcă să ne înghită şi să ne taie drumul. Din cînd în cînd ele se destramă, lăsînd să se ghicească pe malul din apropiere cîteva tufe, silueta albăstruie, scînteietoare, a unui copăcel scund, ca să se îmbine peste cîteva clipe din nou. În altă parte ele se dau în lături, ne deschid dintr-o dată vederea peste apa aburindă... spre soarele depărtat şi rece, răsărit de curînd. Negurile se luminează şi se subţiază, pînă ce se destramă, se ascund la ţărm şi dispar.

Soarele rece ne luminează în faţă, globul incandescent stă drept deasupra canalului îngust şi sclipeşte în vălurelele mărunte care se resfiră în spatele bărcii noastre.

Din depărtare se aude gîngîitul şi măcăitul miilor de păsări de apă. Din cînd în cînd un cîrd trece peste capetele noastre. Le auzim cum se lasă plescăind pe apă.

După cîtva timp acostăm, tragem barca din apă şi o tîrîm pe uscat. Străbatem o bucată bună pe jos şi încă n-am dat de apă.

— Acolo, lîngă cei doi pini singuratici, acolo dăm iar de apă.

Am ajuns la pini, barca alunecă în apă şi plecăm mai departe. Canalul se lăţeşte treptat, malurile se depărtează brusc, barca se leagănă pe un lac liniştit şi pustiu.

Cotim deodată spre stînga, pe alt canal. Recunoaştem drumul numai anevoie, căci la suprafaţa apei plutesc, unele lîngă altele, ramuri şi crengi putrede. Tufele de pe maluri sînt atît de înalte, încît formează aproape, cu frunzişul lor, un acoperiş. Păsările de apă mişună, le mînăm înaintea noastră, nici nu zboară din loc, le putem prinde cu mîna. Unele din ele plătesc cu viaţa încrederea în noi.

Nu mai putem părăsi barca, malurile sînt joase şi mlăştinoase. Abia spre seară braţul de apă se lărgeşte, malurile sînt acoperite de păduri urîte şi scunde.

De trei ori am aprins focul pe mal. Nu călcăm pe uscat decît pentru mîncare şi somn. Pe drum prindem peşti uriaşi, împuşcăm cocoşi de munte, cocoşi sălbatici şi ierunci.

Peisajul s-a schimbat. Malurile sînt acum joase şi se întind pînă departe în zare. În apă plutesc, straturi, straturi, copaci şi tufe, dîndu-ţi impresia că ai putea coborî din barcă ca să mergi pe jos. Cu fiecare mişcare a vîslei, tăcerea întinderilor devine mai adîncă, pustietatea mai pronunţată. Şi noi doi tăcem din ce în ce mai mult. Noaptea cînd dormim lîngă foc, nu mai trebuie să ne păzim unul pe altul, nici ciinii nu i-am luat cu noi. Aici nu mai sînt oameni.

Stăm unul lîngă altul şi ascultăm. Dar tăcerea persistă. Liniştea este atît de deplină, atît de adîncă, încît un om singur nu o poate suporta — îl cuprinde teama: aici începe veşnicia.

Ne continuăm drumul.

Spre amiază zărim în depărtările albastre un dîmb mare, un perete negru. O pădure. Ne îndreptăm spre ea, pe malul prăpăstios, acoperit cu muşchi, vedem o piatră mare, un bloc de granit lucios, lustruit de ape.

— Asta-i piatra mea... vechiul meu prieten..., spune cu bucurie Ilia.

Tragem barca la mal. Urcăm. O pădurice luminoasă de mesteceni amestecaţi cu pini, brazi şi mărăcini. Ne tăiem drum prin desişul încîlcit.

Deodată Ilia se opreşte. Am ajuns la marginea unui luminiş; îmi prinde braţul cu putere şi arată peste poiană.

— Uite! Vezi?... Asta-i coliba mea...

În partea opusă a poienii, acoperită cu un strat gros de frunziş vechi de mai mulţi ani, tupilată ca o ciupercă noduroasă, o colibă. Este clădită din buşteni solizi, cu cercevele largi, prinse, ca şi uşa joasă şi îngustă, cu bare groase de fier.

Zile întregi am fost pe drum fără să ne grăbim, acum însă Ilia aleargă, scoate în fugă cheia cea mare din buzunar, deschide zăvoarele şi lacătele enorme, aruncă barele de fier cît colo, pătrunde în colibă, rămîne cîteva clipe înăuntru, ca să iasă radios, cu părul vîlvoi, cu haina şi cămaşa descheiate, cu pieptul umflat.

Mi s-a părut că a crescut deodată cu o bucată bună.

Pădurea îngălbenită, străbătută de razele soarelui, frunzele veştede, singurătatea deplină, coliba joasă...

Scoatem din casă două scaune largi, o masă rotundă şi grea, peste care aşternem o faţă de masă veselă, colorată, care filfîie în vînt şi dintr-o dată... totul rîde în jurul nostru. Iar coliba mică, adineaori abia vizibilă în pădurea înconjurătoare, străluceşte şi ne priveşte cu ferestrele ei larg deschise ca o mamă grijulie şi iubitoare, ca şi cum ne-ar fi aşteptat de mult de tot şi ne-ar fi pîndit venirea.

Coliba are două încăperi. În colțul celei dintîi se află o sobă de lut ars în formă de cămin, în mijlocul tavanului atîrnă o lampă mare de petrol capete groase de lumînări. Ilia aprinde candela nelipsită din fața icoanei. Zăbovim puțin în preajma ei.

A doua încăpere are laviţe largi de lemn, încărcate cu multe perini şi plapome de fulgi.

Toate sînt lucrate cu îngrijire de mîini îndemînatice, care au avut odinioară timp şi tragere de inimă. Ilia îngrijise de toate. Cercevele întregi, geamuri de rezervă, încă o uşă, scaune începute, o poliţă mare — toate sînt într-un colţ. Alături, cîteva bare grele de fier unse şi învelite în hîrtie de ziar. În dulapuri nu se găsesc numai tacîmuri şi vase, ci şi rufărie, cîteva cămăşi aspre, pantaloni de in, obiele. Podeaua este curată, parc-ar fi fost măturată adineauri.

— Tot ce vezi aici, totul este lucrat de mine, singur, singurel. Am venit de nenumărate ori pînă aici, cu două bărci legate una de alta, le-am tîrît cu mare trudă peste uscat, pînă ce am adunat tot ce vezi aici. O vară întreagă am muncit ca să clădesc coliba, iarna am pus podelele şi am făcut mobila. A fost o porţie serioasă de lucru, Fedia! Şi acum, uite-o, coliba mea!

Mîngîie cu mîndrie opera mîinilor lui, construită din nimic, cum mîngîie mîna unei femei capul iubitului.

Nu munca, ci creerea unui lucru deplin, oricît de primitiv, iată cea mai mare satisfacţie a omului.

— Cum ai ajuns pe aceste meleaguri? îl întreb.

— Făcusem o raită de la coliba noastră de pe insulă în regiunea unde se vînează elanii. Prin negura dimineţii văzui o pereche de coarne uriaşe mişcîndu-se încet, ascunse de cîţiva pini de baltă. Am tras prea curînd. Nu ştiu cum s-a petrecut lucrul, — am fost decorat încă din războiul japonez ca bun ţintaş, — dar aşa a fost scris să fie, am tras şi a trebuit să urmăresc animalul rănit; urma de sînge era prea lămurită. Nu mai aveam timp nici să beau, nici să mănînc, elanul călca peste mlaştini ca pe pămînt tare; nu puteam să-l las să piară în pădure. Aici, în apropierea poienii, am dat din nou cu ochii de el.

Petrecui pe aici mai multe zile, vînai numai cît mi-era strict necesar pentru hrană, iar restul timpului am pîndit animalele nenumărate ce hoinăreau fără grijă prin pădure şi se apropiau de mine fără să se teamă.

Oameni nu găseşti aici, orcît i-ai căuta. Nu îndrăzneşte nimeni să meargă zile întregi peste marea de muşchi. Vînătorilor noştri li se pare un drum fără noimă, ei nu pot presupune că atît de departe spre miazănoapte vor mai găsi păduri, iar drumul pînă acasă cu încărcătura de vînat le-ar fi mult prea lung şi prea anevoios. Barele groase de fier şi zăvoarele le-am pus din prevedere. Mă gîndeam că s-ar putea întîmpla să ajungă şi alt om pe aceste meleaguri şi atunci să nu se poată atinge de bunul meu; nici eu nu le-am furat...

Dimineaţa ieşirăm în pădure. Oriunde mergeam, din toate părţile ne înconjurau culorile cele mai variate, de la cele mai întunecate pînă la cele mai deschise, de la brazii şi pinii în haina lor verde închisă pînă la mestecenii cu trunchiul lor alb şi cu frunzişul lucind în toate reflexele aurului curat.

Pufăitul şi cloncănitul cocoşilor sălbatici se întăreşte din ce în ce. Privesc peste un tufiş. Sute de păsări mari la un loc, căutînd boabe şi insecte, ciugulind ace de lariţă şi de pini.

Ne furişăm încet mai departe. Un corb croncăne, priveşte din vîrful unui copac înalt în zare, căutînd vreun tovarăş.

— Dacă croncăne corbul, se apropie şi gerul, spune vînătorul.

Am ajuns la lac. De pe dîmbul pe care se află pădurea privim în jos spre apă.

Prima rază de soare pătrunde prin ceaţă şi deodată toată pădurea s-a deşteptat, îmbrăcată în toate culorile ei sclipitoare. O adiere domoală mişcă vîrfurile copacilor care se leagănă foşnind, frunzele mestecenilor ne cad lin la picioare, ne ating uşor, se întovărăşesc cu celelalte, ca nişte monede de aur. Vocile păsărilor răsuna mai puternice mai zburdalnice, toate măcăie, fluieră, ciripesc, strigă, cheamă, cîntă şi cotcodăcesc de-a-valma. De pe lac răsună gîngîitul păsărilor de apă, încît nu ne mai putem înţelege decît cu greu.

Un elan uriaş iese la ţărmul lacului, se opreşte şi adulmecă. Toată ceata îl urmează. Urechile lor cenuşii se mişcă. Elanii bătrîni sînt şireţi, sfioşi ş prevăzători, ciutele şi puii dimpotrivă, încrezători.

Răsună strigătul de luptă al elanului... ăa-ăa-ăa... Îl repetă necontenit, privind peste apă şi pădure.

Pe îndelete, fără grabă, fără semne de agresivitate, nepăsător faţă de tot ce-l înconjoară, apare şi un urs. Viclenia şi şiretenia lucesc în ochii lui mici, adulmecă tufele, îşi caută de pe acum, cu grijă, un culcuş pentru iarnă. Mai roade o ciupercă, mai soarbe plescăind cîteva boabe, îşi clatină căpăţîna mare şi rotundă, sare şi ţopăie zburdalnic de colo pînă colo, se uită clipind din ochi la soare, îşi trece laba peste urechile mici şi rotunde, mormăie ceva şi se depărtează călcînd greoi. Un răstimp se mai aud strigătele caracteristice ale păsărilor, care trădează vînătorului apropierea ursului, crengile pocnesc sub călcătura grea a animalului puternic, apoi se face din nou linişte.

Adulmecînd, pîndind, cu multă precauţie, apare şi vulpea argintie, priveşte pofticioasă la gîştele cenuşii şi raţele care s-au refugiat însă de mult din ascunzişul ocrotitor al stufului pe întinsul apei, adunîndu-se în cîrduri compacte.

Veselul „burunduk" — veveriţa — vine în fugă. Adună pentru iarnă conuri zemoase de pin şi le cară în cămara ei de provizii.

Un cîrd de gîşte sălbatice, albe, trece pe lîngă noi, face de mai multe ori ocolul lacului: din direcţia opusă vin zburînd raţe de tot felul, se lasă pe faţa lacului, se ridică din nou. Deodată păsările de apă se ridică din ce în ce mai numeroase, zboară de-a-valma, strigă şi cotcodăcesc, pe apă. În aer, tot cerul

este acoperit de păsări, zgomotul devine asurzitor, nori întregi filfîie în jurul nostru, mii şi mii de păsări străbat şuierînd aerul, coboară pînă aproape de luciul apei, urcă din nou, fără încetare, se rotesc în jurul nostru.

Este simfonia codrilor virgini şi veşnici ai Siberiei, pe care puţini oameni au ascultat-o.

*

Petrecurăm împreună zile neuitate în mijlocul singurătăţi pădurii. O zi se aseamănă cu alta şi totuşi senzaţia lăuntrică a tăcerii şi a izolării depline este de fiecare dată nouă şi adîncă. Freamătul pădurii trezeşte freamătul sufletului meu.

Era în zorii uneia din zile. Pas cu pas calc pe mlaştina moale. Acolo unde muşchiul luceşte galben şi luminos, acolo pîndeşte moartea — sînt „ochiuri" neînchipuit de adînci în care oameni şi animale se scufundă fără putinţă de salvare.

Dreapta mea ţine încleştat arma de vînătoare, peste tot văd excremente proaspete de elani.

Deodată ceaţa se destramă şi chiar în apropierea mea, lîngă umbrele albăstrii a trei pini piperniciţi şi a cîtorva mesteceni mărunţi, îl zăresc — un elan. El nu mă vede, vîntul bate favorabil, îl aud fişiind şi sforăind.

Stă nemişcat cu coarnele lui măreţe, numai urechile i se mişcă încet.... Ceaţa mi l-a ascuns din nou.

Inima-mi bate... Îndrăznesc să mai înaintez cîţiva paşi.

Negurile se despart, animalul stă aproape de tot, în faţa mea, văd lămurit picioarele lui de culoare deschisă, aproape albe, ochii lui se îndreaptă acum asupra mea.

Animalul şi omul se privesc acum drept în ochi.

Ochii lui sînt limpezi şi frumoşi; ei nu ştiu ce este frica, pentru că forţa lui, vigoarea lui, sînt uriaşe, puterea lui de apărare e fără pereche.

Urechile i se mişcă încet, nările-i freamătă, aspiră adînc aerul şi sforăie.

Elanul uriaş înaintează spre mine, dar nu coboară coarnele, nu mă atacă, numai urechile-i sînt într-o mişcare necontenită, nările trag aerul pufăind şi sforăind, privirea stranie, visătoare, liniştită a ochilor lui mă pătrunde adînc.

Se apropie încet de tot, ne mai despart trei paşi. Prins de vraja clipei, întind uriaşului mîna mea stîngă, o întind fără să vreau acestui animal nobil şi curat.

Nările se apropie încrezătoare de palma mea întinsă, simt puful moale al buzelor, suflul lui cald. Trec încet mîna peste buzele animalului, el o priveşte atent şi-şi petrece limba lui lată pese toată palma.

În jurul nostru domneşte o tăcere adîncă.

Elanul îşi întoare încet capul, trece pe lîngă mine şi deodată izbucneşte din pieptul lui un strigăt de o putere neînchipuită. Îşi mai îndreaptă odată privirea visătoare asupra mea, pentru cîteva frînturi de clipă mai priveşte odată în adîncul sufletului meu... apoi se îndeaptă, călcînd liniştit, spre pinii de baltă.

Rămîn în urmă, nemişcat şi... trist.

Se aud din desiş pocnituri, trosnituri şi paşi înnăbuşiţi, încă un strigăt puternic al elanului şi văd, trecînd fără grijă peste mlaştină, o ceată de animale adulte şi tinere. Mă privesc doar o clipă, aud un strigăt aproape drăgăstos al conducătorului lor, o privire care mă atinge în treacăt, şi ceata se îndepărtează peste mlaştini, picioarele lor albe poartă trupurile lor mari, grele, minunate, fără să se scufunde.

Mîna stîngă mi-a rămas jilavă de atingerea limbii uriaşului pădurii, dreapta cuprinde arma — moartea omului laş.

Pe dîmb, lîngă colibă, stă Ilia.

— Elanul ăsta n-a mai mirosit oameni, altfel te-ar fi atacat, frate. Dar pe aici n-a mai călcat picior de om.

Fără îndoială că avea dreptate...

Corbul bătrîn şi înţelept croncănise de multe ori. Păsările se pregătesc pentru lunga lor călătorie. Razele soarelui se răsfrîng în bruma pădurii.

Cerul se colorează în verde-cenuşiu şi aruncă în zarea limpede umbre viorii, întunecate. Gîgăitul asurzitor al păsărilor a reînceput, ele discută, se ceartă, apoi se ridică, fac de cîteva ori ocolul locului lor natal, întind gîturile, şi ne părăsesc,un stol după altul, un nor după altul, în rînduri nesfîrşite, ordonate, zburînd spre miază-zi.

Le urmărim timp îndelungat cu privirea...

A doua zi, mlaştina s-a liniştit, cele din urmă păsări călătoare au părăsit-o. Gîgăitul lor nu mai pătrunde pînă în pădurea care a devenit şi mai tăcută, şi mai singuratică. Totul pare transformat dintr-o dată, mai măreţ, mai sublim.

Şi noi doi trebuie să ne pregătim de plecare. Aşezăm toate lucrurile în colibă, mergînd cu paşi şovăitori parcă de oboseală. Bagajele le-am încărcat iarăşi în barcă, barele grele de fier prind duduind ferestrele şi uşa, lacătele se închid clănţănind. Coliba este închisă...

Vînătorul mîngîie bîrnele îşi ia în tăcere rămas bun de la coliba lui, singur, fără ajutor.

În fine, cu o mişcare obişnuită aruncă puşca în spinare, mîna pipăie cuţitul de la şold, pe urmă păşim peste frunzişul care a acoperit poiana. Vîntul foşneşte printre frunze, ele se joacă în jurul nostru, pleacă, revin, ne petrec pînă la marginea pădurii, unde vînătorul se mai întoarce odată şi aruncă peste poiană cea din urmă porivire asupra căsuţei adormite, cea din urmă poate pentru ani îndelungaţi.

— Este mai uşor să mergi în sihăstrie, decît să te întorci între oameni..., îmi spune visător, pe şoptite.

Pe urmă se întoarce brusc şi coboară spre rîu, cu pasul dur şi totuşi elastec al vînătorului, dăruieşte prietenului său mut, pietrei, o atingere uşoară, îşi face cruce, se suie în barcă şi apucă vîsla.

Soarele se oglindeşte în ochii lui, care privesc visători în depărtarea zărilor. Ochii aceştia au zărit veşnicia firii. Şi cu toată răceala luminii pe care o răsfrîng, sînt blînzi şi iertători!

*

Zăbâtoie se pregăteşte pentru somnul de iarnă.

Mii de raţe, gîşte şi alte păsări au fost sortate, curăţite, afumate, mase enorme de carne de elani, reni şi urşi au fost puse în saramură, din rîu şi-au scos cantităţi din ce în ce mai mari de peşte, nenumărate rînduri de butoaie au fost rostogolite la rîu, umplute, închise şi aşezate în sat, în fiecare colibă, în cămara încăpătoare. Mic şi mare, tînăr şi bătrîn, toţi s-au ajutat reciproc cu mişcări îndemînatice şi socotite. N-au fost nici discuţii, nici certuri.

Numai unul singur îşi pierduse liniştea interioară. Fiecare zi petrecută la Zabîtoie începu să-l chinuiască, o neliniştе crescîndă îl rodea... acela eram eu.

Ce se petrecea la Nikitino? Au avut şi ei grijă de provizii, şi-au procurat toate cele neapărat necesare pentru următoarele şase luni? S-au gîndit la întreruperea aprovizionării? Dacă în haosul general aprovizionarea va lipsi... dacă vom fi despărţiţi de restul lumii... şase mii de locuitori şi mai mult de trei mii de prizionieri...

În ungherul roşu, sub icoane, şedea Fayme. Copilul nostru se juca lîngă ea, grămădind mici cuburi de lemn cioplite de camarazii mei.

*

Sînt iarăşi la Nikitino. Coloane nesfîrşite de căruţe încărcate cu vîrf, în jurul cărora mărşăluiesc vioi bărbaţi voioşi, cîntînd cît îi ţin gura, în lătratul cîinilor. Prizionierii se întorc din sate la Nikitino. Lagărul îşi deschide larg porţile, strîngeri de mîini, oamenii nu s-au văzut de atîta timp, bucuria revederii este pe feţele tuturora.

Cu sfială mă îndrept spre fostul sediu al poliţiei, urc treaptă după treaptă, apăs clanţa uşii. Ivan Ivanovici stă calm la biroul său.

— Fedia! În sfîrşit, iată-te!... Ce s-a întîmplat?

— Ivan, ce ştiri ai din Omsk şi din Perm? Cum stăm cu eliberarea prizionierilor?... Vine trenul pentru transportarea noastră?... Primeşti regulat ştiri din Omsk?...

— Din Omsk am primit acum patru zile o telegramă care anunţă că transportul de alimente va pleca de acolo. Cît priveşte pe prizionieri, Fedia... nu prea este nimic precis... aşteptăm pe curînd formarea unui guvern „alb" în Siberia. Mulţi ofiţeri şi soldaţi din armata veche au sosit aici, se formează regimente „albe"care vor lupta contra „roşilor". Unele hărţuieli au şi început...

— Va să zică, trebuie să mai rămînem?... Să mai aşteptăm...?

— Dragul meu, mult nu mai poate dura, roşii vor fi zdrobiţi şi atunci va fi iarăşi rînduială în Rusia...

— Atunci va fi anulată şi pacea de la Brest-Litovsk!... Dar pentru moment trebuie să ne îngrijim de altceva, şi anume de alimente. Ţi-ai dat seama că vom muri aici cu toţi de foame, dacă transportul din Omsk nu va sosi? Nici dracul nu se va singhisi de noi!

— Pentru numele lui Dumnezeu, Fedia, ce idei năstruşnice ai! Asta nu se poate întîmpla, să ne ferească Dumnezeu!

— Şi dacă se adevereşte ce ţi-am spus? Ce vor face cei nouă mii de locuitori din Nikitino fără alimente? Vom pieri cu toţii!

— Imposibil, trebuie să ne trimită alimente.

— Ivane! Apelez la raţiunea şi la inima ta bună! Chiamă pe toată lumea, de acum înainte trebuie să ne ajutăm singuri, ceilalţi ne vor părăsi!

Nikitino dormise. Nimic mai obişnuit aici decît somnul. Nimeni nu se gîndise la ce putea veni, trăise mai departe la întîmplare, va merge treaba, — şi-au spus — cum a mers totdeauna şi pînă acum.

Toată lumea se adunase în sala mare a liceului. Oamenii stăteau grămădiţi unul într-altul. Vocile lor exprimau teamă reţinută. Afară, în faţa intrării era mulţimea celor care nu găsiseră loc.

Pe estradă apare Ivan Ivanovici şi mulţimea amuţeşte dintr-o dată. Tăcerea este sinistră. Cuvintele lui Ivan Ivanovici, scurte şi tăioase, fac impresie asupra oamenilor, capetele lor nepieptănate şi neîngrijite se apleacă şi plîng. Grozăviile foametei le cunosc, dar cum o văd în faţa lor mai groaznică decît oricînd.

Spaima s-a lăsat peste orăşel şi i-a cuprins pe toţi.

În aceeiaşi zi o patrulă de cazaci, sub comanda plutonierului Lopatin, iese călare din Nikitino; ea trebuie să ne aducă cu orice preţ imformaţii, trebuie să se grăbească să-şi omoare caii în bătaie, să se prăpădească ei înşăşi — în patru săptămîni vine iarna.

*

De ce drumul pînă la lagărul prizionierilor este atît de scurt? De ce nu mi-a fost dat să le fiu crainicul libertăţii? De ce a trebuit să le răpesc ultima, cea din urmă speranţă? Eram într-adevăr cei mai răi dintre răi sau nu aveam altă misiune decît aceea a unui bob de sămînţă?...

— Camarazi... ne aşteaptă cea din urmă iarnă siberiană, cea din urmă dar şi cea mai grozavă. Ne paşte foametea...Transporturile sînt întrerupte, căci, precum ştiţi, în ţară este revoluţie, fiecare se gîndeşte numai la sine şi este deci foarte îndoielnic dacă ne vom putea alimenta din afară...

Atmosfera, pînă atunci deprimată, se schimbă deodată.

— Să-i ucidem pe Ruşi!

— Camarazi! zbier din toate puterile. Nu sîntem noi oare superiori Ruşilor? Trebuie să fim stăpîni pe soarta noastră! Am muncit destul pentru ei! Ne cerem tributul! Noi avem puterea, noi avem şi dreptul!

În cîteva clipe depozitul de muniţii este în mîna noastră, armele sînt împărţite, prizionierii deveniseră dictatori. Lucrul pentru înmagazinarea alimentelor începu după un plan bine chibzuit. Ordinelor noastre nu trebuie să li se opună nimeni.

Tot Nikitino era în picioare. Frica îi biciuia pe toţi.

Năvoade mari şi rezistente fură scufundate în rîu. Munţi de provizii se aduniară în grămezi.

Caravane întregi parcurseau drumurile spre satele dimprejur, aducînd tot ce se putea procura de-ale gurii în puţinele zile care mai rămîneau pînă la începutul iernii. Ţăranii ne dădură ultima lor bucăţică, adesea destul de sărăcăcioasă. Toate vitele, chiar şi caii, fură rechiziţionaţi, ei formau rezervele noastre cele mai preţioase, care puteau fi consumate numai atunci cînd proviziile noastre de peşte se vor fi terminat. Femeile, bărbaţii şi chiar copiii fură îmboldiţi fără încetare, fără cruţare, la lucru; ei confecţionau laţuri de cele mai variate mărimi, dispreţuite odinioară de vînători, care erau puse în pădure.

În timp ce mare parte din cei aşezaţi de curînd la Nikitino fugiră, ceilalţi se trudeau să ajute zi şi noapte la prinderea animalelor şi a peştilor.

Peste cîteva zile sosiră primele ştiri alarmante. Fugarii reveniseră. Trenul nu mai apăruse de multe zile în staţia terminus, Ivdiel, circulaţia era întreruptă. Nu mai exista nici o posibilitate de scăpare.

Telegraful amuţise, deşi funcţionarii lucrau neîncetat, mai ales noaptea.

Trecuseră patrusprezece zile.

Patrula de cazaci se întoarse. Din opt oameni reveniră trei şi aceştia erau şi ei răniţi, istoviţi şi înfometaţi. Raportul lor fu scurt. În toate împrejurimile, pînă departe, domnea de pe acum foametea. Înfometaţii căutau pretutindeni să pună mîna pe cai pentru ca să-i mănînce; peste tot puteai răzbate numai cu arma în mînă, în ţară domnea haosul deplin. Nu mai putea fi vorba de transporturi de alimente.

Pe credinciosul Lopatin îl dusei pe braţe pînă acasă; fusese rănit grav la picior cu cuţitul de un înfometat, care voise să-i ia calul; la mîn astîngă rămăsese numai cu trei degete, celeltalte i le tăiase un ţăran cu toporul. Coapsele-i erau umflate, căpătase cîteva lovituri de cuţit şi de seceră în ele.

Timp de trei zile îl îngriji cît timp eram acasă; timp de trei zile nu-mi îngăduii decît puţine ore de somn şi o hotărîre mi se înfiripă în minte.

Veni şi noaptea celei de-a treia zi. Scosei diamantele, un săculeţ cu grăunţe de aur. Înhămai pe Kolka... în căruţă o aşezai pe Fayme cu copilul nostru, pe Olga cu copilul ei, pe Maurisia cu cei doi copii, pe Pierdevară şi pe Lopatin. Îi condusei pînă la limita fostei „zone libere", aruncai hăţurile în mîinile omului bolnav de moarte.... Rămăsei în urmă.

Îl furasem pe Kolka camarazilor mei...

Pereţii mă priveau tăcuţi... odaia soţiei mele... leagănul copilului meu... toate mai păstrează suflul fiinţei lor... care se destramă încet.

Sfinţii din icoane zîmbesc liniştiţi, candela arde, în lumina ei plăpîndă simt răsuflarea neauzită a morţii, nu mai găsesc nici un sprijin...

Pe fereastră noaptea mă priveşte ţintă.

În această noapte o şoaptă se răspîndi din gură-n gură, din colibă-n colibă, cînd ici, cînd colo, cineva se furişa din casă pentru a şopti altuia. Se lumina; oamenii se întruniră, vorbeau între ei, aduceau necontenit vorba despre ea, vestea se lăţi, se amplifică din ce în ce... pînă la urlet!

— Ne-a uitat!... Ne-a uitat!...

Taina păstrată cu atîta grijă fusese trădată; cineva îi văzuse pe cazaci întorcîndu-se, sau unul din ei a povestit-o.

Telegraful tăcea. Undeva, într-o regiune necunoscută, firul era întrerupt, o mînă criminală ne luase ultima posibilitatea de a da lumii un semn de viaţă, de a primi de la ea un răspuns.

Nouă mii de oameni fuseseră uitaţi...

UITAŢI

Iarna se aruncă brutal asupra noastră.

Tot atît de brutal am luptat împotriva ei, dar cu puteri inegale.

Cel dintîi viscol de la începutul lui Noiembrie ţinu aproape patrusprezece zile.

Rîul care ne dăruise munţi întregi de peşte se îngusta din ce în ce, zi şi noapte spărgeam gheaţa care se forma mereu, dar gerul îl îngheţa mereu, cum îngheţa şi năvoadele din mîinile noastre. Năvoadele înţepeniră şi curajul nostru începu să scadă.

Odinioară prindeam animalele pădurii în turme întregi, acum însă, cum toată pădurea era împănată cu capcane şi cu laţuri şi sălbăticiunile vedeau la fiecare pas animale strigînd chinuite, pierind încet şi degerînd, animale pe care oamenii nesăţioşi şi flămînzi le luau cu ei, se refugiau tot mai adînc în pădurea încîlcită şi nepătrunsă.

Taiga îşi apără locuitorii. Am construit în pădure, cu cea mai mare greutate, puncte de sprijin şi bordeie de zăpadă, iar de acolo porneam şi mai adînc, punînd din nou capcane şi laţuri.

Hambarele umplute cu provizii se goleau îngrozitor de repede, deşi raţiile fixate erau foarte mici. Ce însemnau aceste provizii pentru nouă mii de oameni, care începeau să flămînzească de pe acum!

Se iscară certuri şi conflicte; oamenii îşi furau unul altuia tot ce se putea mînca, se lăcomeau la orice le putea umple stomacul. Mîncau acum orice, fără alegere, nu se dădeau înapoi de la nimic.

Fostul liceu devenise un depozit uriaş de alimente. Casa era păzită zilnic de santinele germane. Îmbrăcaţi în şubele lor de blană de cîine şi înarmaţi pînă-n dinţi, păreau nişte monştri de zăpadă. În dosul uşii de intrare, gata de tragere, mitraliera. Fiecare ştia că va veni ziua în care acest depozit va fi luat cu asalt... şi apoi? Mai aştepta încă. Poate tot mai venea trenul întîrziat, cu munţi de alimente, promis de guvern acum cîteva luni, poate nu mai aveam mult de aşteptat şi ne putea sătura după pofta inimii.... deocamdată mai putem aştepta.

Zăpada cădea în fulgi deşi. Ningea aproape în fiecare zi, gerul se înteţea din ce în ce. Noi deveneam din ce în ce mai abătuţi.

Afară în faţa liceului,oamenii aşteptau. Printre fulgii deşi de zăpadă păreau o movilă albă, în necontenită mişcare. Mîinile şi braţele care le puteau da din zi în zi tot mai puţine alimente obosiră şi începură să şovăie, oamenii simţeau cum se topeau proviziile, care nu mai puteau fi înlocuite. Ştiau că va veni ziua cînd cele din urmă rămăşiţe vor fi secat.

Ziua aceea veni. Trecuseră abia două luni de iarnă. Sălbăticiunile dispăruseră cu desăvîrşire din apropierea oraşului. În zilele care au urmat, muriră de istovire cei dintîi oameni. Pierduseră speranţa. Numai foarte puţini se lăsaseră înduplecaţi să părăsească oraşul şi să trăiască într-un bordei de zăpadă, în pădure, din vînat. Preferau să moară între ai lor, în colibe, în lagăr.

*

Şrrr... şrrr... şrrr... alunecă schiurile scurte prin taigaua înzepezită. În faţa mea înaintează liniştit, mereu în acelaşi ritm, vînătorul. În spate poartă o puşcă veche, care se încarcă prin faţă, şi „rogotina" călită în luptă, un fel de lance de vînătoare, întrebuinţată pînă astăzi de vînătorii din Siberia. De cingătoare îi atîrna la spate un topor; în jurul nostru aleargă doi cîini cu părul lung.

În sfîrşit cîini se reped la un tufiş, latră zgomotos şi nervos, am ajuns la o vizuină de urşi. Tăiem repede crăcile şi ramurile tufişului şi le aruncăm la o parte. Stau gata de tragere, în timp ce vînătorul îşi înfige cu putere lancea, ici şi colo în tufiş.

Deodată se aude un mormăit şi un pufăit zgomotos şi ursul iese din vizuină. Cîinii încearcă să-l muşte de picioare, în timp ce vînătoruL îl aţiţă necontenit cu rogotina. Ursul se ridică pe piciorele dinapoi, dar şi vînătorul s-a apropiat de el. O lovitură scurtă, puternică, loveşte pe urs sub omoplat. Nervi liniştiţi, prezenţă de spirit în secundele următoare, şi ursul se prăbuşeşte. Bem cu nesaţ sîngele gros al ursului şi tot atît de nesăţioşi mîncăm bucăţelele de carne tăiate mărunt, calde încă.

Prada noastră de astăzi se ridică la un urs şi patruspreZece iepuri.

În bordeiul încăpător de zăpadă, în care locuim mai mulţi, ne aruncăm istoviţi la pămînt. În apropierea noastră arde o sobă mică, şi într-o oală fierb cu cîteva grăunţe de sare doi iepuri. Atît au voie să mănînce şase bărbaţi sănătoşi în douăzeci şi patru de ore. Tot ce vînează peste această măsură, trebuie să ducă la Nikitino.

Bordeiul de zăpadă măsoară cinci pe cinci metri, pe jos sînt întinse păturile de cai pe care ne-am culcat. Sîntem îmbrăcaţi în pantaloni şi mănuşi informe, cu căciuli groase cu urechi. Arătăm ca nişte bulgări vii de ghiaţă.

— Este îmbucurător că la Nikitino mor din ce în ce mai mulţi locuitori..., spune un camarad. Este gornistul de la Zabitoie, odinioară atît de vesel, Wernerr Schmidt.

Tăcem cu toţii, am înţeles pe deplin cuvintele lui.

— Cîţi au murit dintre ai noştri?

— Treizeci şi opt de oameni. Unii au călcat în capcane, n-au mai putut găsi drumul la bordeiele de zăpadă şi au fost descoperiţi în pădure înzepeziţi şi degeraţi. Unii s-au sinucis..., spun eu.

— Cine sînt morţii, domnule Kröger?

Rostesc numele cunoscute tuturor. Odinioară lucrasem, rîseserăm, sperasem împreună...

— Vreo treizeci de ţărani au dispărut de cinci zile în regiunea bordeiului din spre Nord. Nu s-au mai întors, dar întîmplări de acestea sînt acum la ordinea zilei. Termometrul a scăzut mult de tot, cred că vom avea iarăşi viscol.

— Ce vreme afurisită! Ce flămînd sînt...! De mult timp sînt mereu flămînd, şi cînd ies din bordei să vînez cele cîteva ceasuri pe zi în pădure, mi se face negru în faţa ochilor. Ştii, camarade Kröger, am ascuns lîngă copac o jumătate de iepure. Îl mănînc crud şi îngheţat. Nu mai pot! Spună ceilalţi despre mine ce vor. Şi ceilalţi fac la fel, fură pe ascuns o bucată de carne. Ce crezi, pînă să ajungă ursul la Nikitino n-a mai rămas nici jumătate din el, i se vor vedea coastele. Doamne, ce flămînd sînt!

— Încetează, omule, cu văicăreala ta crezi că nouă nu ni-e foame? Nu vorbi despre asta că-i şi mai rău!

— Astă noapte am visat sandwichuri splendide şi o friptură enormă cu sos..., zice alt glas, aşa pentru sine.

— Încetează! Ne înnebuneşti! Tîmpitule!

Uşiţa sobei de fier stă deschisă, ochii noştri sînt aţintiţii asupra ei.

— Mai avem aproape trei luni în cap: decembrie, ianuarie, februarie, aud o voce înceată.

Ce-i oare mai uşor de îndurat, un bombardament neîntrerupt de cîteva zile sau o foame de luni de zile, iarna, în viscol, să vezi cum peste tot oamenii slăbesc şi mor şi cum îţi pierzi tu însuţi puterile...?

Adormim. Sîntem fericiţi dacă putem dormi, căci mulţi dintre noi nu mai pot dormi de foame.

De cîteva zile viscolul suflă turbat peste Nikitino. Masele de zăpadă acoperă totul, puterile noastre abia mai ajung ca să mai rînim zăpada care astupă intrările şi ferestrele colibelor noi, cei care mai putem curăţa zăpada, o facem numai ca să nu vedem necontenit noaptea, care a devenit insuportabilă. Multe colibe sînt cu desăvîrşire troienite. Afară domneşte un ger de peste patruzeci de grade. Punctele de sprijin din pădure nu se mai pot aproviziona deloc, căci nu mai poţi să străbaţi prin zăpada adîncă.

Ţăranii se duc cu femeile şi copiii lor la biserică, tîrăsc după ei chiar şi unii vecini muribunzi. Acolo arde doar o singură candelă în faţa icoanei lui Hristos. În jurul ei, în toată biserica, zac morţii. Uşa de intrare e larg deschisă şi cum este aproape cu totul troienită, nu mai poţi pătrunde decît anevoie prin ea. Deasupra acestor cadavre omeneşti, îngheţate, pluteşte fantomatic lumina pîlpîietoare a celei din urmă candele. Tată, mamă, copii, toţi zac alături, morţi de foame înţepeniţi.

Generalul s-a sinucis, toţi banii lui lichizi, vreo douăzeci de mii de ruble ţariste, le-a moştenit Fayme. Căsuţa lui, odinioară atît de cochetă, este acoperită acum cu totul de zăpadă. În mormîntul de zăpadă zace cadavrul lui înţepenit.

Fraţii soţiei mel sînt încă în viaţă.

Nu mă mai gîndesc la Fayme şi la copilul meu; n-are rost.

Cînd singur în casă, stau ghemuit în scaun, privesc vreme îndelungată în candela care arde, îmi împreun mîinile, le apăs una într-alta şi-mi sugerez mereu, din toate puterile:

— Rezistă!... Rezistă!... Rezistă!...

Groaza de fiecare zi mă face să turbez de mînie; atunci mă plimb în lung şi-n lat, fără încetare, chiar dacă pic de oboseală şi de istovire, strîng pumnii şi-aş vrea să dărîm, să distrug totul în jurul meu, să-mi vărs necazul... să sugrum, să distrug, să chinuiesc soarta mai bestial decît ne chinuieşte ea...

Ce prostie înfiorătoare zace în neputinţa aceasta desăvîrşită!

Două zile de apatie şi de nemişcare totală, ca şi cînd ar fi înlemnit de viu, în jurul meu tăcerea pîndeşte, aşteaptă. Ştiu bine, nu mai poate dura mult...

Afurisit să fie urletul viscolelor! Oameni nemernici, nelegiuiţi! Nepăsarea blestemată a infamiilor! Blestemul lui Dumnezeu... blestemaţii în veci vecilor....

Deodată, o suflare îngheţată, lumina liniştită filfiie turburată în încăpere. Candela s-a stins.

•

O lumînare îmi luminează faţa, mă-nfior de frică. Cine-i?

— Haide... scoală-te, Fedia... eu sînt, Ivan! spune un glas puternic. Glasul îmi dă dintr-o dată căldura şi putere lăuntrică.

Bulgărul puternic de ghiaţă mă sprijină ca pe un copil. La lumina felinarului străbatem camerele. Stingem din prevedere lumînarea, care este acum foarte preţioasă. Ivan deschide uşa, ieşim afară, vintul care mătură zăpada ne duce cu sine.

— Ţine, Fedia, îmbracă căciula mea, ai să răceşti... ţine şi mănuşile mele...nu mai am nevoie de toate astea... poţi mînca la mine, Fedia...

— Să mănînc?

— Pîine, unt, brînză, pîine albă, cîrnaţi!...

— Ivan!

— Nu, nu, dragul meu, nu sînt nebun, este adevărat, ai să vezi singur, vino, vino, Fedia, încheieţi blana, e frig, haide, dragul meu, totul este adevărat!

Orbecăim, alunecăm, ne căţărăm. Alunecăm pe un dîmb de zăpadă ne strecurăm în casa lui. Ivan îşi puse felinarul pe masă, aprinde lumînarea. În cameră este tot atît de frig ca şi afară. Furtuna de zăpadă a năpădit prin două ferestre în cameră. Pe canapea zace moartă, Ecaterina Petrovna, aproape un sloi de ghiaţă.

— Haide, Fedia, dragul, bunul meu Fedia, prietene, frate, vino, nu fii atît de sfios...

Mergem mai departe.

— Aici, în camera mea de lucru, aici am mîncat întîia oară cu tine, tu mi-ai dăruit bani şi eu ţi-am dăruit mîncare. Şi astăzi vom mînca împreună ca doi prieteni buni şi vechi. Aşează-te în scaunul ăsta, l-am cumpărat din banii tăi, din banii cei mulţi, mulţi şi frumoşi, de care nu mai are nimeni nevoie...

Pîine! Pîine! Pîine!... Pe masă se afla pîine! Unt, brînză, cîrnaţi, ouă! Este adevărat! M-am şi apucat de mîncare şi am uitat tot ce se petrecea în jurul meu.

— Am încălzit soba, am aşternut masa, am pregătit mîncarea, n-am mîncat nici o îmbucătură înainte, Fedia, te-am aşteptat pe tine. Maşa servitoarea mea, mi-a spus-o, dîndu-şi sufletul, pe cînd o duceam la biserică. În hruba ta, aceea pe care mi-ai săpat-o în prima vară, în pivniţă, îţi mai aduci aminte? Acolo am găsit mîncarea. Era atît de uitucă. Maşa mea. Poţi mînca, Fedia. Nu mai mi-e foame.

Am mîncat, cum mănîncă animalele. Am plîns totodată, aşa cum plînsesem cînd fusesem om. Apoi am leşinat...

•

Dibuiesc masa, găsesc chibriturile şi aprind unul. Trebuie să fi trecut multe ceasuri.

Ivan Ivanovici stă învelit în blana sa lăţoasă în scaunul cel larg, cu picioarele răsfirate, faţa lui are o expresie blîndă şi paşnică, parcă-ar dormi, în mîna dreaptă mai ţine o bucăţică de pîine... e mort. Poate că inima lui bolnavă, slabă, n-a mai funcţionat, nu ştiu.

Mi-a fost prieten... pînă la ultima suflare.

Îi închid pleoapele... fac peste el semnul crucii, după obiceiul rusesc, în ciuda spaimei prin care am trecut... pe urmă deschid larg, larg de tot uşile... să aud vaietul viscolului...

Apoi... fur mîncarea prietenului meu mort.

Afară este noapte, nu ştiu dacă între timp se mai făcuse ziuă, ceasornicul nu-l mai am de mult. Mă caţăr pe masele de zăpadă îngrămădită, alunec în jos, mă caţăr din nou, cad, mă prăbuşesc, mă caţăr, vîntul mă biciuieşte din toate părţile, nu mai ştiu unde sînt.

Din cînd în cînd, la poalele unui troian, mîinile mele dau de oameni degeraţi... cadavre...

Cineva îmi cade la picioare, a căzut de pe troian, zace la picioarele mele şi plînge.

— Maria şi Joseph... este vienezul, cheînerul. Încerc să-i vorbesc, el nu mă mai aude. Poate că nici gura mea înţepenită de frig nu mai poate vorbi. Îi întind o coajă de pîine,

— Oricărui vienez îi strălucesc ochii, îi bate inima, i se îmbujorează obrajii, cînd... după o despărţire de ani de zile... bătrînul domn al Sfîntului Ştefan... acolo ne-am înţeles... lîngă biserica Augustinilor... la altarul pajiştilor.... apoi amuţi. Îngenunchi lîngă el... e mort.

Zăpada mînată de vînt a şi început să-l acopere de tot.

Alunec mai departe, cad, mă caţăr, trec pe lîngă biserică.

Cadavre... şi aici cîteva, colo zac altele, abia acoperite de zăpadă, ţărani, poate şi camarazi de ai mei, s-au întîlnit în grabă ca să se mai îmbrăţişeze sau, poate, ca să-şi ia rămas bun unii de la alţii. Peste toţi morţi, oameni degeraţi.

Au căzut sub bombardamentul neîntrerupt al viscolelor siberiene... Trăiseră odinioară undeva, fuseseră cîndva oameni... au fost uitaţi... undeva în viscol, în zăpadă, în noapte veşnică...

Nouă mii de oameni fuseseră uitaţi...

Închid cu grijă uşa locuinţei mele. Dibui mai departe în întunericul deplin.... găsesc în sfîrşit chibriturile.

Mă cuprinde o bucurie teribilă, mă încălzesc deodată. Dibui mai departe în întuneric, aduc lemne, aprind focul în sobă, bag butuci mari înăuntru, apoi mă arunc pe canapea şi în timp ce mai ascult cîteva clipe cîntecul şi şuieratul viscolului care schimbă iarăşi noaptea-n iad, simt o amorţire din ce în ce mai pronunţată a membrelor. Ţin în mînă revolverul încărcat.

— Nu eşti la adăpost de nimeni, de nimeni, nici măcar de camarazii tăi flămînzi, mă străfulgeră un gînd care nu mai reuşeşte să mă scoată din lenea mea, să mă biciuiască. Apoi adorm...

•

Soarele! Licăreşte, străluceşte, sclipeşte.

Mă ridic şi încerc să topesc ghiaţa de pe geam într-un loc mic. Privesc peisajul înzăpezit. Încălzesc din nou soba în cea mai mare grabă, ies în curte, aduc mereu lemne din şopron, pînă ce-mi dau seama că sînt iarăşi flămînd.

Controlez cu grijă uşile de intrare. Sînt bine închise, nimeni nu poate intra. Iau revolverul în mînă, cercetez camerele, sînt goale, nu-i nimeni la mine, nimeni nu mă va vedea.

Scot din buzunare, şovăind, ca un hoţ, pîine, cîrnaţi, brînză; nici n-am pus măcar revolverul de-o parte — de teamă că m-ar putea vedea cineva. Mestec mult, mult timp, fiecare îmbucătură e pentru mine un deliciu.

Lucrurile acestea preţioase le-am furat de la prietenul meu Ivan, cînd am mîncat cea din urmă oară împreună. Nu murise din cauza mîncării, nu mai putea mînca. Eu nu i-aş fi dat desigur nimic, nici nu m-aş fi gîndit la dînsul, însă, el a făcut-o, a împărţit cu mine tot ce m-ai rămăsese, tot ce avea mai preţios....

Soarele strălucea prin ferestrele îngheţate, era minunat de frumos... În curînd va apune. Am stat în lumina soarelui pînă ce se stinse. Şi în ziua următoare am stat la soare, am mîncat şi am prins din nou curaj.

A treia zi, soarele abia răsărise, m-am dus la camarazii mei, la lagăr. Luai cu mine revolverul.

Intrarea fostei distilării semăna cu o vizuină de urs şi, deodată, mă aflai în faţa unor capete de mort care mă priveau ţintă, trăiau. Aşa cum se apropie leproşii de un om sănătos, aşa se tîrîră spre mine. În ochii lor nu citeai nici ură, nici dragoste, nici un semn, oricît de mic, nu arăta că nu de mult fusesem cei mai buni camarazi. Şedeau în jurul meu şi tăceau, se tîrau pînă la mine şi rămîneau culcaţi pe jos.

Afurisită slăbiciune! Laşitatea de a înfrunta mai departe soarta!

O mînie neînfrîntă mă cuprinde şi bătîndu-mi joc de propriile mele simţăminte. le spun tot ce n-aş fi spus altfel niciodată în viaţa mea:

— Camarazi! Am împuşcat pe cel dintîi comandant al lagărului vostru! Am renunţat pentru voi la fugă! Şi mai tîrziu cînd cutreieram împreună cu soţia mea satele, n-am fugit numai din cauza voastră! Am pus la dispoziţia bucătăriei voastre tot cîştigul şi toţi banii mei! V-am clădit un cămin! V-am pus la îndemînă toate mijloacele ca să putem vîna, în timp ce toţi locuitorii mureau de foame! Nu ne mai rămîne altceva de făcut, decît să luptăm mai departe!

Capetele cadavrelor vii tăcură.

Trebuie să-i constring. Nu trebuie să mă părăsească. Trebuie să trăiască, ca să pot trăi şi eu. Căci eu — eu mai cred în salvarea noastră — în norocul care ne aşteaptă -- în mîntuirea noastră. Dar singur, sînt pierdut şi slab.

— Camarazi! Încep din nou. Ne mai rămîne doar decît vreo opt săptămîni şi se face primăvară. Ştiţi că primăvara vin nenumărate cîrduri de păsări călătoare; le vom prinde în cantităţi imense, ne vom sătura cu ele şi apoi vom porni spre patrie. Am ţinut unii cu alţii ani de zile, am împărţit toate, nu trebuie să renunţăm la noi înşine, ne mai rămîn doar cîţiva paşi de făcut, vrem să ne întoarcem în patrie! Sîntem aşteptaţi în patrie!

— Mulţi camarazi au înnebunit...

— Orice împotrivire este zadarnică...

— Totul, totul este zadarnic...

Glasurile sînt atît de obosite, de încete.

— Nu mă lăsaţi singur! Nu stă oare neclintită în faţa voastră voinţa şi bucuria reîntoarcerii în patrie? Nu mai sîntem oare în stare să izgonim groaza din preajma noastră? S-a stins voinţa voastră de viaţă în faţa morţii? Aţi fost doar pe front, nu mai aveţi încredere neclintită în victoria noastră?!

Cîţiva oameni se apropie de mine.

— Să încercăm totuşi... poate mai merge... trebuie să meargă! Doamne! Nu vrem să murim aici!

„Casa germană" se trezise deodată din nou. Trăiam mai departe.

Dar vremea, moartea care bîntuia în jurul nostru şi încleştarea voinţei noastre ne rodeau necontenit. Cînd timpul era senin, toţi cei care trăiau şi se mai puteau tîrî, ieşeau afară şi încercau să vîneze ceva de mîncare. Nu se mai întorceau din pădure şi din bordeele de zăpadă. Noi, cei rămaşi, şedeam ghemuiţi unii într-alţii şi buzele încleştate se mişcau şi murmurau.

— Camaradul Schultz s-a spînzurat... altul s-a împuşcat... camaradul Anzengruber a ieşit fără manta în viscol... camaradul Stollberg a înnebunit astă-noapte.

Rîndurile noastre se răresc din ce în ce.

— Plutoniere, doar nu vrei să ne părăseşti! Dumneata, un on cu disciplina de fier prusacă?! Stau pe laviţa bătrînului soldat şi ţin mîna lui rece ca gheaţa. Ochii lui sînt stinşi, nepăsători. În mînă îşi ţine ceasornicul. Ceasornicul s-a oprit. Pe capac văd gravat anul 1914 şi o linie după el. Anul care trebuia să urmeze liniei — nu avea să mai fie gravat niciodată.

— Nu mai pot...

— Nu mai ţine mult, plutoniere, doar cîteva săptămîni şi se face primăvară!

— Mulţi n-o vor mai apuca... pentru ce... pentru cine?

— Mîine şi toată săptămîna îţi aduc ceva de mîncare, te vei însănătoşi, ca să mergem cu toţii acasă, la noi, în patrie!

— Nu mai aveţi vînat, domnule doctor... ceilalţi mi-au spus...

— Am să-ţi aduc cu siguranţă carne, ceilalţi nu ştiu!

— Sînt atît de obosit... obosit... în marş... front... patrie, totul este... obosit...

A doua zi revenii. Furasem celorlalţi o jumătate de iepure pentru el, singuraticul... nu mai era — mort şi el.

Cînd mă sculai de lîngă culcuşul lui... cineva furase bucăţile de carne.

Micul Wendt,voluntarul de război, veni la mine.

— Toţi mor în jurul meu, simt că şi pe mine mă părăsesc puterile, şi sînt încă atît de tînăr, domnule doctor... aş vrea să trăiesc... nu vă e cu putinţă... poate... sînteţi cel mai mare şi mai tare dintre noi...

— Trebuie să-ţi aduni puterile ca mine şi ca mulţi alţii şi atunci vei trăi... atunci vei rămîne în viaţă, fără îndoială. O spun cu convingere şi figura tremurătoare a tînărului se linişteşte. Se culcă, îi vorbesc, adoarme.

Wendt şi cu mine ne împrietenirăm. În timp ce mă aflam la casa germană, Wendt rămînea acasă. Făcea foc în sobă, trebuia să iasă pe orice vreme pînă la şopron ca să aducă lemne, deretica în casă cînd era lumină, avea grijă de luminatul cel mai economic, băgînd crenguţe uscate în crăpăturile bîrnelor, crenguţe pe care le ardeam pe rînd, cu tot fumul pe care-l făceau. Cînd mă întorceam, era nespus de bucuros.

Barometrul se urca mereu. Soarele ieşi în sfîrşit din dosul norilor cenuşii. În ziua aceea am avut mult noroc la vînat. Gerul era mai puţin aprig, îndrăznii să mă depărtez destul de mult de orăşel şi vînai trei iepuri; unul dintre ei era un iepuroi uriaş. Cînd m-am întors cu prada acasă, Wendt fu atît de bucuros, încît plînse de bucurie şi sărută iepurii.

Patru zile încheiate am avut de mîncare deajuns. Oricine are o puşcă, iese la vînătoare în zilele frumoase, senine. Skiurile mele alunecă hîrşiind prin zăpada sclipitoare. Am vizitat două bordeie de zăpadă. În fiecare din ele s-au sălăşluit vreo zece camarazi. Par membrii unei expediţii polare, uitate. Ies la vînătoare în blănile lor îngheţate. Toţi au arme militare şi muniţie din belşug, siguranţa cu care ţintesc este remarcabilă, soba de fier pe care au luat-o cu el încălzeşte de bucurie şi urletele acestea mi-au dat curaj nou de viaţă.

În alt bordei găsii şi opt vînători şi ţărani. Toţi erau morţi, deşi aveau provizii de-ajuns. Care putea să fie cauza morţii lor?

Acest bordei şi proviziile morţilor fură salvarea mea. Eram în drum spre casă, cînd zării la orizont viscolul care se apropia. Alergai cît putui mai repede înapoi la bordei, tăiai în grabă cîteva crăci şi cînd abia reaprinsesem focul stins, începu să bîntuie viscolul.

Nu ştiu cît timp a suflat afară viscolul turbat, căci de fiecare dată cînd făceam cei cîţiva paşi pînă la pădurea care înconjura bordeiul mă întîmpină mereu noaptea. Zăpada copleşea totul.

Teama de soarta micului Wendt se transformă încet într-o nelinişte arzătoare.

La întoarcere, zării pe un troian, care se ridica gigantic peste golul alb şi întins, o fiinţă îmbrăcată într-o blană îngheţată, care-mi făcea semne şi alerga spre mine, — era unul dintre camarazii din bordeiul cel mai apropiat.

— Camarade Kröger! Pentru Dumnezeu, mai ai chibrituri? Focul nostru s-a stins...

După multă căutare scosei o cutie cu douăzeci şi două de chibrituri. Îi dădui şase din ele.

Ne-am privit unul pe altul — în ochii noştri citeam curajul îndîrjit unit cu bucuria de a poseda acest curaj. În jurul nostru era numai zăpadă şi iar zăpadă, întinderi albe, nesfîrşite, pădurea care abia se mai zărea sub pătura de zăpadă.

— Aveţi provizii?...

— ... şi dumneata?...

— Avem curaj şi asta-i mai mult decît provizii!

Multă vreme ne-am mai făcut semne din depărtare.

Uşa de intrare a casei mele era descuiată, totul era răvăşit. Pe podea zăcea micul Wendt. Era mort de foame. Cineva-i prădase puţinele provizii.

Prietenul lui cel mare îl părăsise; viscolul durase prea mult.

Şi la mine focul se stinsese... Viscolul şi masele de zăpadă spărseseră o fereastră, frigul pătrunsese tot mai mult în încăperi, mă cuprinse şi pe mine. Să-mi fi venit oare şi mie rîndul ca multor, multor altor camarazi? Care dintre ei mai trăia, cîţi mai erau în viaţă şi unde trăiau?

Fereastra am acoperit-o cu pături şi cu blănuri. Scot cutia cu chibrituri, mai sînt şaisprezece chibrituri. Dar cînd nu voi mai avea chibrituri, ce se va întîmpla atunci...?

*

Abia mă mai pot apăra. Vreau să trăiesc mai departe, nu vreau să renunţ la luptă, dar totuşi... nu mai pot... sînt obosit.

Noaptea piere, soarele răsare...

Cineva bate la uşă. Deschid anevoie.

— Vă aduc ceva de mîncare, doctor Kröger. Ce ciudat sună aceste cuvinte, care trezesc în mine amintirea numelui meu.

În faţa mea stă Dájos Mihaly. Între mănuşile lui informe ţine o ulcică ce dispare aproape între ele. Dar aşa trebuie să fie, ulcica mică, mănuşile uriaşe şi îngheţate — ar putea s-o vadă cineva, să-i ia acest lucru preţios. Îmi aduce de mîncare, ciudat. Are oare mai mult decît îi trebuie? Dai altuia numai din ce-ţi prisoseşte.

Ungurul pune ulcica pe foc, din cînd în cînd o întoarce, îmi vorbeşte, abia-l pot înţelege, văd numai cum dispar încet din barba lui neagră ţurţurii de ghiaţă, cum picură apa, cum mîinile lui frumoase de violonist întorc cu băgare de seamă ulcica încolo şi încoace în faţa focului.

— Este lapte de femeie... mă hrăneşte o femeie... copilul ei, copilul nostru, a murit demult... acum sînt eu copilul ei... Niciodată n-am să mai pot rîde în viaţa mea... n-am să mai pot cînta... niciodată, niciodată...

Acum vine zilnic la mine, iar eu îl aştept cu nerăbdare. Beau laptele dintr-o sorbitură şi mă satur pentru toată ziua.

Apoi veni cu mîinile goale. Murise şi femeia. Ce ne facem acum...? Rămînem împreună...

*

— Camarade Kröger!

Cineva mă zguduie. Sar în picioare cuprins de o frică nebună. Vor să mă ia de viu?

— Ai chibrituri... foc... undeva...?!

În faţa mea stau patru uriaşi. Şubele lor de blană de cîine sînt pline de ghiaţă, ca şi sprîncenele, genele, bărbile, mănuşile... Au arme militare şi lopeţi. Ochii lor sînt posomoriţi, brutali, cunosc bine groaza care ne-nconjoară.

— Ne-am croit drum pînă la dumneata cu lopeţile, prin zăpadă, voiam să vedem dacă mai trăieşti, dacă mai ai foc... noi nu mai avem foc, s-a stins peste tot, şi în casa germană totul este înzăpezit.

Din ziua aceasta mergem împreună la vînătoare şi împărţim prada. Din ziua aceasta nu s-a mai stins focul nostru, deşi cutia de chibrituri era goală demult. Uneori focul preţios nu mai depindea decît de o scînteie. De aceea unul dintre noi rămînea totdeauna acasă.

N-au mai rămas decît cinci grupuri, fiecare de vreo douăzeci de oameni. Fiecare îşi duce gospodăria lui proprie, fiecare vînează în felul lui. Am dezgropat din zăpadă prăvălii întregi, proprietarii fuseseră înzăpeziţi demult în colibele lor. Am găsit tot felul de lucruri preţioase, între altele două butoaie de smoală. Acum răscolim colibele la lumina făcliilor şi nu ca mai înainte, în întuneric.

•

— Domnule doctor, am curăţat termometrul de zăpadă şi acum putem urmări cu toţii creşterea zilnică a temperaturii. Ne va bucura şi ne va da curaj!

Într-adevăr, coloana de alcool se urcă încet.

Cîteva zile mai tîrziu, viscolul bîntui din nou cu putere gigantică.

— Amăgire, domnii mei! Înşelăciune, vremea asta! Vine primăvara! Cunoaştem acum Siberia! ne-am spus.

Viscolul trecu, vremea se-ncălzi.

Grigori, un vînător, veni la noi istovit de fugă. Ne anunţă o turmă mare de reni. Am pornit la vînătoare cu băgare de seamă...

Cu ultimele noastre puteri împrăştiarăm fin într-un loc anumit,

La staţia de la capul liniei, la Ivdiel, am avut mult de furcă cu locuitorii. N-aveam încredere în noi; ei erau cîţiva oameni, cel mult vreo patruzeci de inşi.

Au tras chiar în trenul nostru. Pînă la urmă am coborît cele două automobile blindate din două vagoane-platformă, vitele şi caii fuseseră hrăniţi în drum, i-am înhămat căruţele cu alimente şi acum — sîntem aici!

— Stepan... sîntem flămînzi cu toţii... dă-ne de mîncare... mi-e foame...

•

Munţii de zăpadă se topiră. Rîul se revarsă peste maluri. Întinderi mari de cîmpie şi de pădure erau acum adînc sub apă. Păsările călătoare reveniră.

Masele de apă scăzură. Oamenii au început să sosească la Nikitino din toate împrejurimile.

Şiruri nesfîrşite de sicrie, gropi adînci, oameni care nu făceau altceva decît să îngroape alţi oameni. Clopotele bisericii, care tăcuseră de luni de zile, sunau mereu.

Fayme se întoarse cu Kolka din Zabîtoie şi împreună cu ea s-au întors copilul nostru, Olga, Marusia şi Pierdevară. Mult timp m-am temut de Fayme, căci ea întruchipa pentru mine amintirea unei vieţi la care abia mă mai puteam gîndi şi în care nu mai puteam crede. Mă temeam cînd mă chema, cînd rostea numele meu, cînd mă atingea. Fiul nostru se temea de mine.

Şi „ceilalţi", „puţinii", cum ni se spunea, umblau pe străzi şi dădeau tîrcoale colibelor, ca odinioară.

Zi de zi moartea fu scoasă din colibe şi din biserici şi dusă la groapă. În pădure o înghiţiseră lupii nesăţioşi. Multe colibe erau goale. Uşile erau neîncuiate, fiecare putea să intre, dar nimeni n-o făcea, căci în încăperile goale mai locuia şi mai respira încă groaza abia stăpînită.

*

Veni şi ziua care-mi răpi tot ce-mi mai rămăsese.

Soţia şi copilul meu au fost omorîţi.

Aceiaşi mînă bestială mi-l ucise şi pe Pierdevară. Se tîrî scheunînd pînă la mine, în ochii lui puteam citi credinţa nestrămutată cu care-şi apărase stăpîna şi copilul ei. Mă aşteptase numai pe mine.

Cînd am ridicat capul, se luminase din nou de zi... şi obiectele familiare, patul, masa, scaunele, dulapul, se îngrămădesc în jurul meu ca nişte copii înfricoşaţi în jurul unei mame liniştite, tăcute, pe moarte.

Iar cînd ascult cu teamă înlăuntrul meu, o durere brutală, de neînvins, pătrunde ca un monstru înfricoşător în sufletul meu, şi acum încă larg, larg deschis. Monstrul pătrunde adînc, pînă-n ungherele cele mai ascunse, înghite speranţa care tocmai chiuia în lumina bucuriei, iese cu ea pentru totdeauna din trup şi se îndepărtează ca un hoţ în noaptea întunecoasă; în noaptea care s-a lăsat peste monotonia veşnică a Siberiei, se destramă fără zgomot, nelăsînd în urmă nici măcar un gol îndurerat, ci numai un neant nesimţitor, ars.

Oglinda din perete mă priveşte înspăimîntată, nu trebuie s-o mai las să atîrne acolo. În ea se oglindise odinioară chipul soţiei mele, al copilului meu.

O iau cu amîndouă mîinile şi... ochi mari, aprinşi mă privesc din ea... mă întreabă...

— ...Şi acum...?

O pun pe patul moale, mîna mea atinge în treacăt perina... pe care zace capul ei. Mă ghemuiesc acolo, pînă tresar înspăimîntat şi văd noaptea privind pe fereastră.

— Şi acum...?

Ce ademenitor sclipeşte revolverul, cît este de uşor de mînuit, magazia este plină... arcul pocneşte. Noaptea mă priveşte tristă... de ce?

Mîna evlavioasă a soţiei mele aprinsese iarăşi candela stinsă din faţa icoanei... dar zîmbetul rămîne. Un pumn, încă unul, al treilea; icoana zace sfărîmată la picioarele mele care o sfarmă cu desăvîrşire, sfarmă zîmbetul, rînjetul tîmpit.

Revolverul zboară la tîmplă, arcul pocneşte... scot magazia... goală!... Am greşit numărătoarea!...

— Doamne Dumnezeule!

Cum tremură necuratul în faţa sfintei cruci, aşa mă ghemuii deodată la auzul acestor cuvinte.

— Doamne Dumnezeule! Iartă-l şi binecuvîntează-l!

În cadrul uşii stă Marusia, ţinînd între mîinile ei împreunate cruciuliţa de argint de pe pieptul ei, care străluceşte în lumina dimineţii. Am priveghiat singur la căpătîiul soţiei mele şi al copilului meu. Singur... singur pentru tot restul acestei vieţi.

Cînd zorile mijiră pentru a treia oară, am pus copilul în braţele soţiei mele, îi înveli pe amîndoi într-o blană moale şi-i dusei afară din casă. Pe pajiştea cu mesteceni, peste care primăvara semănase acum cele dintîi floricele, i-am culcat sub copaci.

Stepan era alături, ţinînd o lopată şi o cruce cioplită de el.

Era uriaş, la statură, la săpat şi... la tăcere.

Sapa se înfipse adînc în pămîntul abia trezit şi pătrunse adînc în el.

O moviliţă, o cruce simplă, fără nume... Mestecenii o înconjoară. O vor înconjura mereu şi atunci cînd eu nu voi mai fi.

Pînă tîrziu în noapte, pînă în zori, mă luptai cu mine însumi. Voiam să scurm pămîntul.

•

— Mi-e sete...

— Vorbeşte! La aceste cuvinte mă trezii în camera mea. Un pahar plin era pe masă, îl băui dintr-o înghiţitură pînă la fund — era vodcă. Şi începui să beau.

— Ignatieff s-a întors pe furiş, nimeni nu l-a văzut. El ţi-a omorît soţia şi copilul. Acuma-i în grajd, legat cobză. Să-l ucid?

— Nu Stepan! Lasă-mi-l mie. Dar mai întîi vreau să beau... acum am vreme destulă, ce să fac cu vremea? Haide, bea cu mine, bea, Stepan, nu vrei?

Şi băui. Mă-mbătai ca un dobitoc.

Ignatieff revenise. Eliberat din puşcărie prin decretul Kerenski, împreună cu toţi ceilalţi criminali, venise să se răzbune. Mai încercase o dată. Acum reuşise. Iar Stepan venise prea tîrziu...

•

M-am dus în grajd. Ignatieff zbieră cînd mă văzu. Strigătul lui fu o mîntuire pentru sufletul meu, căci eu, eu nu mai puteam să strig. Stepan încerca să mă reţină cu labele lui blînde.

— Eşti un om cu frica lui Dumnezeu, este păcat să chinuieşti o făptură a Domnului. Fii milos...

— De ce încerci mereu să mă împiedici? Ştii ce mi-a făcut. Trăia numai cu gîndul la răzbunare. A mers sute de kilometri ca să-şi aducă planul la îndeplinnire.

— Fii milos, Fedia! Pentru numele lui Dumnezeu!

— De ce? Nu mai am Dumnezeu!

Apăruseră lupii. L-am scos pe Ignatieff din grajd şi l-am gonit în pădure.

*

Coloana de aprovizionare fusese descărcată toată. Zilele de groază erau aproape uitate. Ţăranii ieşeau din nou pe ogoare şi lucrau pămîntul. Aceia care sperau s-o ducă mai bine într-una din multele colibe goale din Nikitino decît în vechile lor colibe, puseseră stăpînire pe ele şi trăiau în ele mai departe.

Conform planului făcut odinioară de camaradul meu Salzer, locuitorii din Zabîtoie cărară toate lucrurile imaginabile din Nikitino. Luau tot ce aveau nevoie, nu-i costa nici un ban; cele mai multe bunuri rămăseseră fără stăpîn. Străbăteau ţinutul încărcaţi din plin.

Un şir lung de cruci de lemn, aliniate ca soldaţii. Aşa zăceau camarazii mei îngropaţi în pămîntul Siberiei. Priveau de pe deal, departe, peste zidul pădurii — pînă spre patria lor îndepărtată.

O coloană formată din cei din urmă prizonieri de război era gata de plecare. Mă aşteptaseră timp îndelungat, dar eu am rămas locului. Îi văzui dispărînd în depărtarea spre care privisem atît de des, spre care voisem să pornim de-atîta vreme, acolo unde apunea totdeauna soarele.

Numai pe unul dintre ei l-am revăzut mai tîrziu, ceilalţi rămaseră dispăruţi pentru totdeauna. Aşa le-a fost scris: să nu-şi mai vadă patria.

ÎNTOARCEREA ÎN PATRIE

Veni vara anului 1919. Beam mai departe. Prea-mi pîngărisem mîinile, prea erau murdare, ca să iau plugul de coarne, să împrăştii sămînţa, să strîng recolta — semănăturile n-ar rodi.

Prea erau obosite, prea erau profanate mîinile mele ca să mai ajut oamenilor — lucrul ar fi rămas fără binecuvîntarea Domnului.

Patria, pentru care aşteptasem în depărtare cu pumnii strînşi, neputincioşi, pentru care lucrasem, pentru care ne-am lăsat înjosiţi, bătuţi şi chinuiţi, pe care o iubisem odată — patria devenise o noţiune abstractă, uitasem glasul ei. Viscolele îl vînturaseră.

Şi totuşi, fără nici un plan, scosei într-o zi pe Kolka din grajd, îl înhămai şi strînsei în tăcere mîinile care mă apăraseră, mă îmbărbătaseră şi mă ţinuseră în viaţă. Mîinile acestea au făcut îndelung peste mine semnul crucii.

Aşa cum venisem, aşa plecam. Am lăsat totul, totul, numai întristarea mea şi golul din suflet le-am luat cu mine, nimic altceva..

Zi după zi am străbătut ţinutul întins, nemărginit. Kolka, căluţul meu flocos şi credincios, mergea neobosit la trap, tot mai departe şi mai departe. Ce ridicol! Pentru ce plecam oare şi încotro? Mai departe... mai departe... mai departe... Undeva trebuie să fie un sfîrşit, undeva se termină drumul pe care apucasem încă din ziua naşterii mele.

Perm. La gară, unde aştepta o mulţime de căruţe, îl priponii pe Kolka. Întrebai de trenul următor.

— Peste vreo trei, patru zile... nimeni nu ştie exact, mi s-a răspuns nepăsător.

În sala de aşteptare, ca pretutindeni în toată ţara, figuri dubioase. Oameni înarmaţi, şedeau fără rost, aşteptau, discutau.

Îmi căutai un ungher retras în apropierea unei ferestre mari, de unde puteam observa forfoteala de pe peron. Mîncai, băui, iar mîncai şi iar băui. Priveam oamenii şi nu-i vedeam. Îmi eram eu însumi o povară. Băui tot mai mult şi mă-mbătai, de-mi era greaţă de mine însumi.

— Tovarăşe! Legitimaţia! Cinci membri ai gărzii roşii la masa mea, înarmaţi pînă-n dinţi... Peste piept şi peste spate şi-au încins benzi de mitralieră, la şold poartă un revolver şi cîteva grenade de mînă. În mînă o armă cu baioneta pusă, o brasardă roşie la braţ, steaua sovietică pe chipiu.

Scot încet şi apatic legitimaţia.

— Mai iute, măi mujicule! Ce tot zăboveşti!

— Eşti grăbit, hă? zbier la el, şi-mi pun legitimaţia pe masă. Oamenii o examinează.

— Bine! zice unul. Poţi să bei mai departe! zice altul şi vor să se îndepărteze.

— Tovarăş comisar! Ţăranul ăsta nu-i ţăran! Uite-te la mîinile lui, sînt mîini de ofiţer. Ţăranii nici nu sînt atît de înalţi la noi. Aici nu-i treabă curată. Înălţimea asta o au numai foştii aristocraţi.

— Hai cu noi! Haide! zbiară comisarul la mine.

Mă cuprinde o mînie neţărmurită.

— Haide, măi! Dă-i drumul! Hai cu noi! Şi comisarul mă apucă brutal.

Iar vrea soarta blestemată să-mi închidă drumul? Mie? Acum pot s-o înving...

Apuc arma soldatului, o lovitură în plin obraz, încă una, cineva parează lovitura mea, dar feţele oamenilor sînt acum însîngerate, ei zac la pămînt. În jurul lor, o mulţime de seminţe de floarea soarelui, grămezi de mucuri de ţigări şi tot felul de murdării. Aud strigăte, în jurul meu mulţimea clocoteşte.

O comandă stridentă. În colţul opus, chiar la intrarea în sala de aşteptare, văd mai mulţi soldaţi, aud cum pocnesc închizătorile armelor, mulţimea a amuţit, soldaţii ţintesc spre mine; toţi poartă cocarda mare, roşie.

O săritură de pisică.. pe masă... cu toată puterea în geam... împuşcăturile răsună... gloanţele ricoşează din perete, mulţimea zbiară.

O durere pătrunzătoare în coapsa dreaptă, în jurul meu fulgeră baionete, paturi de armă ridicate, împuşcături. O putere supranaturală mă apasă la pămînt, omoplatul mă arde, mi se face negru înaintea ochilor.

— Ţineţi-l! Ţineţi-l!

Pe mine vor să mă ţină? Pe mine... să mă ţină?

Nu mai am nici o putere? Ba da! M-am ridicat în picioare, mă reped în mulţime cu capul înainte şi cu toate puterile; undeva răsună mai multe împuşcături. Mulţimea cedează, ne împingem unii pe alţii, se produce panică, nimeni nu ştie încotro să fugă.

Dintre caii priponiţi, Kolka, căluţul meu, nechează, îşi recunoaşte prietenul. Trag de căpăstru, roţile se pun în mişcare şi peste puţin timp pierd gara din vedere, în noapte.

Roţile uruie neobosite, luînd-o mereu de la-nceput. Îmi pricinuiesc dureri; ele şi drumul. Deasupra mea apare apoi soarele, nesuferit de fierbinte. Hainele mele sînt pline de sînge, la piciorul drept am o rană mare, deschisă, braţul drept îmi arde ca în focul Ghenei, omoplatul îmi este sfărîmat, la piciorul stîng am un glonte în muşchi.

Roţile... drumul... roţile uruie, mă obosesc... îmi fac rău. Kolka tropăie mai departe, tot mai departe. Este foarte bine dispus, urechile-i sînt ciulite, se mişcă necontenit. Este singurul meu prieten... sînt singur...

Se face frig, tremur... Roţile nu mai uruie, stau locului. Kolka paşte iarbă la marginea drumului. Şi-a păstrat obiceiurile vechi, îi pasă prea puţin de hăţuri.

Un oraş, un spital murdar şi respingător.

— M-au atacat bandiţii şi m-au prădat, mă aud vorbind. Cele dintîi vorbe, după săptămîni de zile. Ce greu este să vorbeşti lămurit, ce greu este să înduri durerile. Sînt pansat, apoi plec mai departe.

Capul mi-e perfect limpede. Unde mă găsesc, încotro mă dusese Kolka? Un sat, un ţăran blînd şi fricos îmi dă de mîncare şi îngrijeşte zile întregi de prietenul meu. Îl vizitez în fiecare zi şi mă bucur ori de cîte ori îl văd, totdeauna mă întîmpină cu un nechezat. Mi-e drag... el este cel din urmă dintre ai mei...

Ţăranul mi-a făcut dintr-o cracă o cîrjă. I-am dat mulţi bani, îmi zice „barin".

Kolka tropăie iarăşi mai departe. Nu mai are mult de mers, în curînd va avea liniştе, nu mă voi mai despărţi de el, îl voi lua cu mine acolo... unde voi fi şi eu. Undeva...

Dar Kolka refuză să meargă mai departe... Încerc să-l înviorez, şchiopătînd în cîrja mea, îl mîngîi, îl trag uşurel de căpăstru. Ochii lui sînt trişti, urechile-i atîrnă în jos. Kolka se clatină, cade la pămînt, îngenunchez lîngă el. Apoi moare.

Kolka al meu e mort... căluţul meu mic...

Corbii îmi dau tîrcoale, se aşează pe cadavru. Strigătul lor este răguşit. Dobitoace scîrboase! Îmi agit braţul, cel sănătos, corbii nu vor să se dea în lături. Nu sînt nici eu decît un cadavru, vor să se arunce bestiile şi asupra mea? Scot revolverul şi trag în grămada neagră, blestemată. Corbii filfîie leneş cîţiva paşi mai încolo.

Pe drumul nesfîrşit şi părăsit domneşte întunericul...

O căruţă care mă zdruncină, un suflet milos mă ia cu sine. În depărtarea zorilor care mijesc din nou rămîne în urmă prietenul meu, părăsit, mort...

— Aşează-te aici, mujicule! Ucigaşii roşii te-au ciopîrţit cumsecade. În curînd se va sfîrşi cu moartea roşie! Stau într-un colţ al unui vagon de cale ferată. În faţa mea un zid compact de oameni; zgomotul necontenit al glasurilor omeneşti mă-nconjoară zi şi noapte. Ferestrele nu mai au geamuri, vîntul şuieră prin ele, undeva uruie şi latră o mitralieră. Trenul stă zile întregi pe loc. Cineva îmi dă mîncare şi băutură, pe urmă roţile uruie monoton mai departe.

Petrograd. Străzi cunoscute. Soldaţi cu coarde şi cu brasarde roşii mă conduc, unul dintre ei îmi duce cîrja. Dacă mă prind mă vor executa...

— Aşează-te aici, omule. Vezi-ţi de drum cum poţi, de la tine nu putem scoate nici o vorbă. Se îndepărtează. Stau pe pavaj sprijinit de o casă. Oamenii trec pe lîngă mine, mă privesc. De şi-ar vedea de drum...

Drumul pînă la casa părinţilor mei este nesfîrşit şi chinuitor.

Poarta e larg deschisă. Uşa de intrare lipseşte, balamalele sînt rupte. Casa este locuită de plebe, de soldaţii roşii, de marinarii roşii. Mă prăbuşesc.

O odaie mică, puturoasă, un culcuş de zdrenţe, pe o maşină de gătit cu petrol, care fumegă, o strachină mică cu o mîncare sărăcăcioasă. Obrazul neîngrijit al lui Ahmed se apleacă deasupra mea.

— Am distrus totul în casa asta, conductele, radiatoarele. Toată iarna parchetul a fost acoperit cu o pojghiţă groasă de ghiaţă, acum totul este putred şi găunos, totul putrezeşte mai departe. Vin şi eu după dumneavoastră, dar mai întîi trebuie să-mi fac datoria. Roşii ne-au împuşcat fraţii... comisarii ăştia trebuie...

Trec zilele, mă îngrijesc surori de caritate, pansamentele mele sînt curate acum.

Apoi, într-o bună zi, am în faţa mea o foaie mare de hîrtie pe care trebuie s-o iscălesc.

— Misiunea suedeză a Crucii Roşii. Îmi citesc numele, un glas îmi vorbeşte insistent, mă roagă timp îndelungat, iscălesc.

Sînt căsătorit; o femeie necunoscută stă lîngă mine; va pleca cu mine peste graniţă. Nu este singura femeie care recurge la această cale. Este înaltă, zveltă şi blondă, mîini gingaşe şi moi cuprind stînga mea, ochi trişti şi înfricoşaţi mă privesc. Este atît de sărăcăcios îmbrăcată.

Sînt într-o cameră pe jumătate întunecată, mulţi ochi sînt îndreptaţi asupra mea, îi cunosc pe toţi. Prieteni, cunoscuţi — de odinioară. În faţa mea, pe masă, un pumn de bijuterii minunate, pe care trebuie să le iau cu mine.

— Venim cu toţii după dumneata, dacă situaţia nu se îmbunătăţeşte, spun glasurile. Nu le-am mai auzit niciodată.

Un vagon de vite. Zac pe podea, în jurul meu se vorbeşte zgomotos în limba patriei mele. Sînt ofiţeri care pleacă cu mine. Lîngă mine şade ghemuită femeia înaltă şi blondă, mi-a pus mîna ei moale pe frunte, îmi pune o perină sub cap; nu observasem că n-aveam perină. Mă acoperă. Uşa vagonului se închide duduind, roţile uruie ceasuri întregi.

Pleskau, Dünaburg, Wirballen, Eydtkuhnen. Graniţa germană... Peste tot în jurul meu bucurie, feţe care rîd. Sîntem în patrie.

— În der Heimat, in der Heimat, da gibt's ein Wiedersehn! răsună fără încetare cîntecul.

De ce mint toţi... nu există revedere!

Berlin. Gara Friedrichsstrasse. Bărbaţi cu înfăţişarea distinsă întîmpină pe femeia înaltă, blondă, ea îmi întinde mîna de rămas bun, în jurul nostru mulţimea cască gura. Glasuri care mulţumesc, mi se scutură mîna stîngă, vorbe mari, goale.

*

Marea surîzătoare, albastră... soarele strălucitor... ogoare cu grîu unduitor... glia patriei mele. Dar ea nu mai pune stăpînire pe mine, nu mai am simţire. De ce n-am rămas acolo, undeva?

Trenişorul de pe linia secundară din Mecklenburg se apropie de un orăşel. Din depărtare, dintre copacii umbroşi, privesc acoperişuri roşii. Trenul se opreşte. O mulţime de oameni în gară, curioşi.

Tata!... Încărunţit, încovoiat, lipsit de energie.

Mama!... Îngrijorată, tăcută, îngrijită.

Cuvinte răguşite de bun venit. În ochii tuturor se citeşte groaza pe care n-o mai pot ascunde. Şi eu împrăştii răceală şi groază. O cameră mică, aerisită, rustică. Totul, totul mi-e străin aici.

— Povesteşte, te rog.

— Nu pot! Refuzul meu este brutal şi respingător, dar mi-e cu desăvîrşire indiferent. Poate... altă dată... poate, adaug anevoie.

Elveţia. În aţa mea, în lumina strălucitoare, se înalţă crestele veşnic înzăpezite ale Alpilor. Stau pe verandă. Aerul este deosebit de limpede astăzi, aici, la două mile de metri înălţime. Trupul meu gol este expus tot soarelui

tămăduitor. Îmi privesc umărul drept. O cicatrice lungă, abia vindecată, un omoplat colţurat, imobil, artificial. Piciorul drept poartă urmele unei răni lungi provenite dintr-o tăietură; muşchii şi tendoanele lipsesc aproape cu desăvîrşire. Coapsa stîngă are o rană de glonte, cicatrizată.

Fusesem cîndva un bărbat tînăr şi puternic.
Nimeni nu mă poate înşela acum!
Sînt schilod pentru tot restul vieţii mele!
Şi deasupra mea... cerul albastru, strălucitor...

...O REVEDERE!

Trecuseră ani de zile.

Timpul se scurgea bogat în dureri şi sărac în bucurii. Munceam în silă, fără bucuria de a face ceva închegat şi mare. În jurul meu se năştea o viaţă nouă, conceepţii şi atitudini noi căutau mereu să pătrundă ciocănind înlăuntrul meu cărunt.

Dar cele de odinioară, cele ce au fost, le ţineau piept şi astfel singurătatea mea deplină, între milioane de oameni, se accentuă din an în an.

Devenii un singuratic.

Am încercat adeseori să regăsesc pe unul sau altul dintre camarazii mei — n-am reuşit.

Răspunsul oficial spunea mereu: „Dispărut din toamna 1914 în Siberia".

Numai pe unul singur l-am revăzut.

L-am revăzut înconjurat de mare lux şi de toată risipa imaginabilă, departe de patria lui. Negru, oacheş, diabolic, aproape ca odinioară, cu mult păr alb numai la tîmple, cu ochii pătrunzători, stranii, în care nu se oglindea nici o emoţie; mîini minunate, gingaşe, care fermecau mîngîind şi netezind peste strunele viorii. Se îmbogăţise şi avea un renume mare: viaţa îi oferea totul.

Dájos Mihaly.

Cînd mă văzu, îşi întrerupse brusc cîntecul, puse cu băgare de seamă vioara la o parte şi veni grăbit spre mine prin mijlocul oamenilor blazaţi şi răsfăţaţi, fără să-i pese de mutrele lor indignate.

Petrecurăm împreună zile întregi. Vorbirăm despre trecut.

Drumurile noastre se despărţiră din nou. Ele se vor încrucişa cîndva iarăşi, o ştim amîndoi.

*

Acum patru ani am revenit în Rusia în misiune specială; m-am dus şi mai departe — în Siberia.

Unul dintre cei mulţi, care nu posedă nimic, nici patrie, nici adăpost, unul dintre cei tăcuţi, nepretenţioşi, zdrenţăroşi, mă duse la vale, pe Ob, fluviu nesfîrşit de larg, într-o barcă scobită dintr-un singur trunchi de copac. După cîteva zile ajunserăm într-un sat, unde lăsai în urmă pe însoţitorul meu tăcut şi plecai singur mai departe.

Zi de zi, barca mea alunecă peste valuri, totul în jurul meu era numai tăcere adîncă. Păduri, cîmpii, tufişuri, mlaştini, şesuri melancolice, visătoare, păsări, nori călători, soare strălucitor, dogoritor, ploaie torenţială, întinderi mari de pădure seculară arsă.

Deodată, inima încetează să-mi mai bată, membrele prinse artificial se mişcă cu o grabă convulsivă, nemaicunoscută, apucă îndurerate, cu putere, vîsla... în faţa mea după zece ani se întind ţinuturi cunoscute!

În mijlocul pădurii arse se întinde o pajişte mică, verde, cu mesteceni pletoşi, înconjuraţi de copăcei mărunţi. Aici şezusem adesea cu Fayme.

Moviliţa este acoperită cu iarbă, crucea nu mai este decît un pumn de lemn putred... mormîntul soţiei şi al copilului meu... şi mîinile mele stîngace încearcă să împletească o cunună de flori de cîmp şi din iarbă. Salutul celui întors acasă.

Pe această insulă mică nu mai sînt singur.

Soarele a apus de mai multe ori, ploaia m-a udat în cîteva rînduri şi totuşi rămîn lîngă soţia şi lîngă copilul meu. Sînt singur în toată întinderea aceasta neţărmurită şi melancolică şi mi se pare că acum am sosit în sfîrşit acasă.

Zi după zi se scurse în tăcerea nesfîrşită din jurul meu.

Drumul de odinioară năpădit acum cu totul de tufe zburlite, crescute unele într-altele, de pini şi de coconari tineri, de mesteceni mici, cu trunchiurile albe, mă duce — la Nikitino.

Cu cîţiva ani înainte bîntuise aici un incendiu, pădurea luase foc şi totul era prefăcut în ruine şi cenuşă; din orăşel nu rămăsese nimic. Şirurile de case de odinioară se cunoşteau după grămezile regulate de cenuşă, piaţa enormă a tîrgului, ruinele primăriei, ale închisori, toate acestea erau năpădite acum de mărăciniş sălbatic şi de copăcei tineri, de cîţiva ani. Mă căţărai cînd pe o grămadă de cenuşă, cînd pe alta, agăţîndu-mă de crenguţele subţiri, privii din înălţime peste întreg ţinutul, ca şi cînd aş fi vrut, ca un venit de pe alte tărîmuri, să mai zăresc un om drag, unul care mă cunoscuse, cu care-mi petrecusem împreună, aici, anii lungi ai surghiunului.

Totul era mort. Păsărelele săltau din creangă-n creangă şi ciripeau vesele din toate părţile, iar rîul se tîra leneş, ca odinioară, ca întotdeauna, în albia lui, undeva, spre depărtările nevăzute.

Aici a fost odinioară casa mea, aici locuise unul, dincolo altul, aici trebuie să se afle mormintele camarazilor, aici... acolo... odinioară... acum nu mai e nimic. Nu va mai învia niciodată ce a fost. Pădurea întunecoasă va face să dispară şi acest petec de pămînt; ea şi-a început de pe acum opera şi urmele

celor care au fost se şterg din ce în ce mai mult. M-am întors la insula mică cu pajiştea şi mestecenii ei pletoşi şi umbroşi în mijlocul ei am rămas multă vreme, ascultînd tăcerea şi foşnetul copacilor.

Şi totuşi mîna mea apucă într-o zi vîsla, nisipul scrîşni ascuţit şi barca porni prin mijlocul curentului. Ea alunecă tot mai departe zile şi nopţi, printre cotituri, peisaje cunoscute, căutînd pe cei dispăruţi, pe care îi ştiam în viaţă. Dar totul rămase mut; căutai cu încordare drumul printre ascunzişurile pe care le cunoşteam; nu-l mai regăseam. Am pus mîna pe armă, zgomotul împuşcăturii răsună, pînă ce se ascunse undeva în pădure şi amuţi. Urechea mea nedeprinsă ascultă iarăşi, dar nu auzi nimic; natura tăcea ca şi înainte.

De sub tufişul de pe mal ieşi deodată, ca o săgeată, o barcă îngustă şi joasă; la pupă vîsleşte cu îndemînare un vlăjgan bălai, la prova sînt doi ţintaşi cu arma la ochi. Bărcile s-au şi alipit una de alta,. ochii albaştri de şoim ai tinerilor mă cercetează curioşi, pe mine şi îmbrăcămintea mea neobişnuită.

— Fedia! Tu eşti? Eu sînt Alioşa, fiul prietenului tău Stepan, uriaşul! Vorbeam cu toţii adesea, de tine! Ai făgăduit să vii!

Tînărul a şi apucat braţul meu ciuntit şi mi-a sărutat mîna, ţinîndu-şi răsuflarea, apoi sare uşor în barca mea, apucă vîsla şi mînă iute barca spre ţărm.

Un loc mic, neobservat, în desişul de pe mal, cîteva mişcări scurte de vîslă şi în faţa mea se deschide canalul de acces binecunoscut şi ascuns, care duce la Zabîtoie. Acoperişul des de frunziş se întinde cîtva timp deasupra noastră, apoi rămîne deodată în urmă, am ajuns în port. Un drum cunoscut, pe care am mai călcat odinioară, ne duce prin ogoare cu secară unduitoare, din depărtare răsună glasuri de oameni, întrerupte de dăngănitul leneş al talăngilor. Satul îngrămădit, împrejmuirea înaltă şi masivă, cu creneluri, poarta masivă stă deschisă, colibe mici, joase, o stradă îngustă, o piaţă uriaşă, în mijlocul ei biserica veche, îmbrăcată în viţă. Oameni care nu cunosc graba vin spre noi alergînd, un glas strigă altuia, tărăgănat:

— Fedia, neamţul, a venit...!

Mă aflu în mijlocul unor oameni bucuroşi şi singurătatea din mine se destramă ca întunericul în faţa luminii.

Prietenul meu Ilia, fruntaşul din Zabîtoie, îşi face anevoie drum prin mulţime, prietenul meu Stepan, puşcăriaşul de odinioară îl urmează. Oamenii îşi ţin răsuflarea, îşi împreună mîinile, mă pipăie mai întîi, nu-şi cred ochilor. Părul lor e alb, cămaşa deschisă la gît, pieptul răsuflă greu şi pripit. Ochii le rîd fericiţi.

Amîndoi mă sărută pe obraji şi pe frunte îmi şoptesc cuvinte neînţelese mă pipăie, mă sărută, iar pe obrajii puternici, cu mîna de sudoare a pămîntului pe care l-au lucrat.

Foştii mei camarazi se înghesuie spre mine, puţinii care au rămas de bună voie în Siberia, în ochii lor se citeşte o mare întrebare mută: patria.

În mulţimea de oameni se deschide un drum, în faţa mea e mica mea colibă... a rămas pustie... toate au rămas înăuntru întocmai cum o părăsisem odinioară.

— Poate ai să mai vii o dată... aşa ne gîndeam cu toţii... ne-ai promis... spune o voce lîngă mine.

Da, venisem. Dorul arzător al anilor din urmă se împlinise acum. Venisem... singur.

*

O generaţie nouă crescuse în Zabîtoie. Bătrînii învăţaseră pe tineri să se roage şi duceau mărfurile de schimb la oraşul mare şi îndepărtat. Erau mai ales fiii foştilor prizonieri de război. Odată pe an plecau „în lume" avînd în bărcile lor blănurile cele mai preţioase ale pădurii. Le schimbau la oraş pentru ceai, cafea, praf de puşcă, pluguri şi tot ce nu se putea face în satul natal şi se întorceau după cîteva săptămîni. Adesea unul sau altul cădea victimă unui glonte tras din ascunziş de un trădător sau de o bandă care urmărea cu toate mijloacele şi cu toate şiretlicurile să afle satul lor natal. Mulţi vînători fuseseră prinşi şi torturaţi în mod bestial, ca să-şi trădeze fraţii. Ochii care se stingeau nu vedeau însă decît pe Dumnezeul lor, şi moartea le devenea uşoară.

Bandiţii încercaseră de patru ori să atace satul, cunoşteau ascunzişurile. Dar voinţa unanimă a făcut să dea greş toate aceste acte banditeşti.

Pădurarii erau mereu de veghe, îşi ridicaseră postul de veghe în copaci. Dădeau semnale bătînd în trunchiurile copacilor, alţii le băteau mai departe şi curierii aduceau astfel ştirile într-ascuns.

Providenţa voise ca un incendiu uriaş să prefacă în cenuşă toată împrejurimea, pînă departe, satele înconjurătoare pieriseră în marea de flăcări şi de ani de zile nu se mai văzuse nici o urmă de duşman.

*

Vara se sfîrşise, o recoltă mai mult decît bogată umplea hambarele. Veni iarna cu cînturile ei tînguitoare şi cu mormanele ei strivitoare de zăpadă, gerul năpraznic crăpa lemnele. Toate acestea le cunoşteam, eram doar în a doua patrie.

Pe urmă veni iarăşi primăvara. Aerul cald, soarele, reînvierea vieţii, desfacerea mugurilor, veniră deodată peste satul uitat.

Altă vară şi altă despărţire.

Încă o dată mai văzui pajiştea înverzită cu mestecenii ei pletoşi, cu floricelele, cu păsările ei cîntătoare înconjurată de rîul care părea sanctuarul meu în mijlocul pădurii arse, mormîntul soţiei mele şi al copilului meu, cununa veştejită, destrămată, salutul unui om care-şi purtase durerea în singurătate, ai cărui ochi nu vedeau decît acest petec de pămînt.

Însoţitorul meu tăcut şi zdrenţuros mă aşteptase, m-ar fi aşteptat şi mai mult timp, căci el nu ştia ce-i timpul, patria lui era toată ţara uriaşă. Visli în tăcere în susul rîului, îşi privi în tăcere şi cu nepăsare răsplata şi porni mai departe pe drumul lui neştiut, spre depărtări... undeva...

M-am întors în patrie cu sufletul gol... şi singur.

SFÎRŞIT

Tehnoredactor: Gina Dorobanţu
Bun de tipar 22.09.1992
Format: 16/61X86
Coli de tipar: 22,5
Tipărit la Romcart S.A.
cd. 1/351 — Bucureşti

Un roman remarcabil, interzis în România după 1944.

În Franţa şi Italia a fost tipărit în peste 700.000 exemplare.

ISBN 973-95711-3-1

Preţ	583 +
T.L.	2
Total	585 Lei